

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน
ขององค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชน

นายไพฑูลย์ สุทธิ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

PARTICIPATORY ACTION RESEARCH FOR ENHANCING THE LEARNING PROCESS
OF DEVELOPING CHILDREN AND YOUTHS OF
TAMBON ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS AND COMMUNITIES

Mr. Paiboon Sutti

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Development Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership
Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2011
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้าง กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ขององค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชน
โดย	นายไพบูลย์ สุทธิ
สาขาวิชา	พัฒนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	อาจารย์ ดร. อมรวิรัช นาคทรพรพ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ดร. เลขา ปิยะอัจฉริยะ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้แน่ววิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร.อมรวิรัช นาคทรพรพ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ดร. เลขา ปิยะอัจฉริยะ)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.หทัยรัตน์ ทับพร)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร. อัจฉรา วงษ์เอก)

5084231927 : MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEYWORDS : /CHILDREN AND YOUTHS/ PARTICIPATORY ACTION RESEARCH

PAIBOON SUTTI : PARTICIPATORY ACTION RESEARCH FOR ENHANCING THE LEARNING
 PROCESS OF DEVELOPING CHILDREN AND YOUTHS OF TAMBON ADMINISTRATIVE
 ORGANIZATIONS AND COMMUNITIES.

THESIS ADVISOR : AMORNWICH NAKORNTHUP, PH.D. THESIS CO-ADVISOR : LAEKA PIYA-AJARIYA,
 PH.D., 352 PP.

The objectives of the study are : 1) to synthesize the role and management of Local Administrative Organizations, which are case studies, in promoting the development of children and youths; 2) to employ the process of participatory action research in enhancing Tambo Administrative Organizations (TAO) and communities' learning process for children and youths' development. The study was carried on in three steps. The first step was to analyze and synthesize roles and management of two Local Administration Organizations, successful in the development of children and youths. Secondly, participatory action research was conducted to enhance the learning process in the development of children and youths in TAO and communities that have problems about children and youths. The final step was to propose ways and means to enhance the learning process for developing children and youths of TAOs and communities. The study's research methods are questionnaires, interview, and focus group. The proposed way of enhancing the development of children and youths was examined by experts.

The findings were:

1. The development of children and youths of Gudrung Tambon Administrative Organization was led by TAO in promoting awareness of and creating plans for developing children and youths, supporting budget and resources, building networks of organizations in and beyond the TAO's boundaries. The development of children and youths of Hangchat Municipal was led by communities and supported by its municipality with no plans for the development of children and youths. Representative groups and organizations in communities mobilized the development process by proposing projects for the development of children and youths to the authority, asking for financial support. The development process was carried out by utilizing co-operation among organizations in the communities. The two studied areas' development of children and youths included those in all ages, but excluded gifted children and youths. The organized activities were offered to fulfill six areas, including 1) social discipline, 2) merit and ethics, 3) education and support for occupation, 4) health, 5) sport, recreation, and music, and 6) conservation of environment and local wisdom.

2. Through the process of participatory action research for enhancing the learning process of the studied TAO's and communities' development of children and youths, those concerned began implementing to be aware of and participate in creating plans for the development of children and youths, establish children and youth committees as mechanisms of projects and activities, accompanied by supports from various organizations and communities. The overall level of satisfaction of TAO and communities was high. All stakeholders agreed that it was a beginning point of the development; they realized the importance of participation action project, and the community organization committee would be a supportive mechanism for the continuation of children and youths committee;

3. The area-based learning process strategies for developing children and youths must be carried on as follows: 1) information-based working, 2) participation of children and youths, 3) enhancement of children and youths committee's potential, 4) co-operation from all stakeholders, 5) work in systematic process, and 6) holistic working process to develop children and youths in all groups; and

The ways to successfully developing children and youths were to enhance the potential of children and youths, and to support the strength of family institution. The main driving mechanisms were needed for the successful development, especially the participation of children and youths committee, family and community committee.

Department :Educational Policy, Management, and Leadership... Student's signature.....

Field of study :Development Education..... Advisor's signature.....

Academic year :2011..... Co-advisor's signature.....

5084231927 : MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEYWORDS : /CHILDREN AND YOUTHS/ PARTICIPATORY ACTION RESEARCH

PAIBOON SUTTI : PARTICIPATORY ACTION RESEARCH FOR ENHANCING THE LEARNING
 PROCESS OF DEVELOPING CHILDREN AND YOUTHS OF TAMBON ADMINISTRATIVE
 ORGANIZATIONS AND COMMUNITIES.

THESIS ADVISOR : AMORNWICH NAKORNTHUP, PH.D. THESIS CO-ADVISOR : LAEKA PIYA-AJARIYA,
 PH.D., 352 PP.

The objectives of the study are : 1) to synthesize the role and management of Local Administrative Organizations, which are case studies, in promoting the development of children and youths; 2) to employ the process of participatory action research in enhancing Tambo Administrative Organizations (TAO) and communities' learning process for children and youths' development. The study was carried on in three steps. The first step was to analyze and synthesize roles and management of two Local Administration Organizations, successful in the development of children and youths. Secondly, participatory action research was conducted to enhance the learning process in the development of children and youths in TAO and communities that have problems about children and youths. The final step was to propose ways and means to enhance the learning process for developing children and youths of TAOs and communities. The study's research methods are questionnaires, interview, and focus group. The proposed way of enhancing the development of children and youths was examined by experts.

The findings were:

1. The development of children and youths of Gudrung Tambon Administrative Organization was led by TAO in promoting awareness of and creating plans for developing children and youths, supporting budget and resources, building networks of organizations in and beyond the TAO's boundaries. The development of children and youths of Hangchat Municipal was led by communities and supported by its municipality with no plans for the development of children and youths. Representative groups and organizations in communities mobilized the development process by proposing projects for the development of children and youths to the authority, asking for financial support. The development process was carried out by utilizing co-operation among organizations in the communities. The two studied areas' development of children and youths included those in all ages, but excluded gifted children and youths. The organized activities were offered to fulfill six areas, including 1) social discipline, 2) merit and ethics, 3) education and support for occupation, 4) health, 5) sport, recreation, and music, and 6) conservation of environment and local wisdom.

2. Through the process of participatory action research for enhancing the learning process of the studied TAO's and communities' development of children and youths, those concerned began implementing to be aware of and participate in creating plans for the development of children and youths, establish children and youth committees as mechanisms of projects and activities, accompanied by supports from various organizations and communities. The overall level of satisfaction of TAO and communities was high. All stakeholders agreed that it was a beginning point of the development; they realized the importance of participation action project, and the community organization committee would be a supportive mechanism for the continuation of children and youths committee;

3. The area-based learning process strategies for developing children and youths must be carried on as follows: 1) information-based working, 2) participation of children and youths, 3) enhancement of children and youths committee's potential, 4) co-operation from all stakeholders, 5) work in systematic process, and 6) holistic working process to develop children and youths in all groups; and

The ways to successfully developing children and youths were to enhance the potential of children and youths, and to support the strength of family institution. The main driving mechanisms were needed for the successful development, especially the participation of children and youths committee, family and community committee.

Department :Educational Policy, Management, and Leadership... Student's signature.....

Field of study :Development Education..... Advisor's signature.....

Academic year :2011..... Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงของอาจารย์ที่ปรึกษา อ.ดร. อมรวิเศษ นาคทรพรพ และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผศ. ดร. เลขา ปิยะอัจฉริยะ ที่กรุณาให้ความเอาใจใส่ ให้ความเข้าใจ และให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่ายิ่ง แม้ว่าในบางช่วงจะเต็มไปด้วยความยากลำบาก แต่อาจารย์ก็พยายามให้ “กำลังใจศิษย์” จนสามารถทำวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงด้วยดี ศิษย์รู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ชนิตา รัชต์พลเมือง ประธานสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร. หทัยรัตน์ ทับพร และ ดร. อัจฉรา วงศ์เอก คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยแก้ไขและเติมเต็มสาระที่เป็นประโยชน์ทางวิชาการรวมทั้งให้กำลังใจศิษย์จนสามารถแก้ไขงานลงด้วยดี นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณ ดร. จุฬากรณี มาเสถียรวงศ์ ที่ช่วยให้แง่คิด แนวทาง ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้ช่วยชี้แนะ ให้คำแนะนำในการหาแนวทางซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของผลการวิจัย

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่สนับสนุนทุนวิจัย “ทุน 90 ปีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช รุ่นที่ 14

ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหาร อปต. ผู้นำชุมชน เด็กและเยาวชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัยทั้ง 3 แห่ง ที่ได้ให้การสนับสนุนข้อมูล เอื้อเฟื้อด้านชีวิตความเป็นอยู่แก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาของการวิจัย

ขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ สาขาพัฒนศึกษาที่น่ารัก คุณสมจินตนา จิรายกุล คุณศศิรัศม์ วีระไวทยะ และคุณวิสิทธิ์ โพธิวัฒน์ รวมถึงพี่น้องพัฒนศึกษาท่านอื่นๆ ที่ได้ร่วมเรียน ร่วมกิจกรรม ร่วมทุกข์ ร่วมสุข และให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาหารือด้วยกัลยาณมิตร แม้กระทั่งระบายความตึงเครียด ได้ผ่านวิกฤตการณ์ต่างๆ ร่วมกัน

ท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ ผู้ที่เป็นกำลังใจสำคัญที่สุด และให้การสนับสนุนผู้วิจัยในทุกเรื่องตลอดมา และเป็นแรงใจในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้มาโดยตลอด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญแผนภาพ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามในการวิจัย.....	8
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
ขอบเขตของการวิจัย.....	8
ข้อจำกัดของการวิจัย.....	10
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	11
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	12
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	18
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	19
แนวคิดการศึกษาชุมชน.....	19
แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน.....	22
แนวคิดการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจ.....	32
แนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของชุมชน.....	35
การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	39
แนวคิดการพัฒนาเด็กและเยาวชน.....	49
ความหมายของเด็กและเยาวชน.....	49
ความเป็นมาของการพัฒนาเด็กและเยาวชนของประเทศไทย.....	50
กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน.....	51
นโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย.....	55
พัฒนาการของนโยบายเยาวชนไทย.....	50
องค์กรของรัฐที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนไทย.....	57

สารบัญ(ต่อ)

หน้า

มาตรการและบทลงโทษทางกฎหมายของภาครัฐเกี่ยวกับการกระทำ ความผิดของเด็กและเยาวชนไทย.....	66
แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน.....	70
นโยบาย/ยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน.....	71
องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.).....	82
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	86
ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม.....	105
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	112
วิธีดำเนินการวิจัย.....	112
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	122
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	123
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	124
การสรุปและการนำเสนอผลการวิจัย.....	125
สรุปขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย.....	126
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์จากพื้นที่กรณีศึกษา.....	127
ตอนที่ 1 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 1 องค์การบริหารส่วนตำบลกุฉีกรัง.....	128
ข้อมูลพื้นฐานของตำบลกุฉีกรัง.....	128
การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ของตำบลกุฉีกรัง.....	135
บทบาทของ อบต.กุฉีกรังและชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน.....	139
การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน.....	148
สังเคราะห์บทเรียนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุฉีกรังและชุมชน.....	175
ตอนที่ 2 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 2 เทศบาลตำบลห้างฉัตร.....	181
ข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลห้างฉัตร.....	181
การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ของเทศบาลตำบลห้างฉัตร.....	198
บทบาทของเทศบาลห้างฉัตรและชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน.....	203
การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบล ห้างฉัตรและชุมชน.....	212
สังเคราะห์บทเรียนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบลห้างฉัตร และชุมชน	231

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
ตอนที่ 3 สรุปผลการศึกษาจากพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 แห่ง.....	237
บทที่ 5 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่กรณีศึกษาและผลการศึกษา.....	251
ตอนที่ 1 ผลการวิจัยจากพื้นที่กรณีศึกษา.....	251
ระยะก่อนการทำวิจัย.....	251
ข้อมูลพื้นฐานของตำบลบางขุนทอง.....	252
ข้อมูลพื้นฐานของ อบต. บางขุนทอง.....	252
ระยะดำเนินการวิจัย.....	268
การระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน.....	268
การทำงานบนฐานข้อมูล.....	272
การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน.....	274
การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน.....	281
ระยะการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน.....	283
การพัฒนาแบบองค์รวมครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย.....	283
การทำงานอย่างเป็นระบบ.....	284
การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ.....	286
การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชน.....	293
สัญญาณแห่งความสำเร็จจากการดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน.....	295
การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน.....	295
ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่.....	307
ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนจากการสนทนากลุ่ม ของผู้เชี่ยวชาญ.....	309
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	312
สรุปผลการวิจัย.....	313
บทบาทของ อบต. ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน.....	313
การบริหารจัดการในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน.....	315
กลไกที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชน	317
ยุทธศาสตร์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่...	319
ปัญหา อุปสรรคและปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ของ อบต. และชุมชน.....	324
อภิปรายผลการวิจัย.....	326

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
ข้อเสนอแนะของการวิจัย.....	337
รายการอ้างอิง.....	338
ภาคผนวก.....	350
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	352

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ จำแนกตามกลุ่มอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 – 2551.....	2
2 แสดงการเปรียบเทียบการวิจัยแบบดั้งเดิมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วม.....	41
3 สรุปขั้นตอนของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามความเห็นของ นักวิชาการ.....	42
4 กฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็ก.....	65
5 กฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็ก.....	67
6 คำร้องของเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเชิงบวกและลบจากการสำรวจตามโครงการ เฝ้าระวังเด็กและเยาวชน(Child Watch)เกี่ยวกับประเด็นทางสังคมและประเด็น ทางการศึกษา.....	116
7 รางวัลที่ อบต. กุดรัง ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ.....	135
8 การจัดสรรงบประมาณตามแผนงานของ อบต. กุดรัง.....	142
9 ข้อมูลสภาวะการณ์เด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลกุดรัง.....	143
10 จำนวนเด็กและเยาวชนในพื้นที่ อบต.กุดรัง.....	148
11 โครงการเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง.....	154
12 แนวการปฏิบัติของครอบครัวและเยาวชนตามโครงการครอบครัวอาสา.....	159
13 ตารางการอบรมโครงการครอบครัวอาสา.....	160
14 รายละเอียดของกิจกรรม 3 นะ โม.....	161
15 กำหนดการ กิจกรรมในการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง.....	164
16 การจัดสรรงบประมาณอุดหนุนตามยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนสามปี (พ.ศ. 2553 – 2555) เทศบาลตำบลห้วยฉัตร.....	204
17 ข้อมูลสภาวะการณ์เด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยฉัตร	206
18 การวิเคราะห์โครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาล ตำบลห้วยฉัตร(พ.ศ.2553-2555).....	207
19 จำนวนประชากรเทศบาลตำบลห้วยฉัตรจำแนกตามช่วงอายุ.....	212
20 กำหนดการ กิจกรรมในการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลห้วยฉัตร.....	218
21 การเปรียบเทียบผลการถอดบทเรียนจากกรณีศึกษา.....	237
22 ยุทธศาสตร์และแนวการดำเนินงานในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่.....	247

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่	หน้า
23 จำนวนประชากรจำแนกตามหมู่บ้าน.....	253
24 จำนวนบุคลากรของ อบต. บางขุนทอง.....	262
25 รายได้ของ อบต. บางขุนทอง.....	263
26 จำนวนเด็กและเยาวชนจำแนกตามอายุ.....	273
27 สถิติการก่อคดีประเภทต่างๆ ในพื้นที่อำเภอบางกรวย.....	273
28 ขั้นตอนในการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมด้วยเทคนิคและวิธีการของ A-I-C	276
29 การวิเคราะห์สภาพชุมชนบางขุนทองในปัจจุบัน.....	277
30 โครงการ/กิจกรรมตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลบางขุนทอง.....	285
31 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปจากแบบสอบถาม.....	296
32 ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน.....	297
33 ผลการประเมิน โดยรวมทุกด้าน.....	298
34 ผลการประเมินความเห็น/ความพึงพอใจต่อ โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ด้านบุคลากรและกำลังคน.....	298
35 ผลการประเมินความเห็น/ความพึงพอใจต่อ โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ด้านงบประมาณ	299
36 ผลการประเมินความเห็น/ความพึงพอใจต่อ โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ด้านเครื่องมือและสิ่งสนับสนุน.....	300
37 ผลการประเมินความเห็น/ความพึงพอใจต่อ โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ด้านการบริหารจัดการ โครงการ.....	300
38 ผลการประเมินความเห็น/ความพึงพอใจต่อ โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ด้านผลกระทบในเชิงพื้นที่.....	301
39 สรุปผลการดำเนินงานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	303

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	17
2 แสดงลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Philip Waterhouse...	26
3 แสดงกระบวนการเรียนรู้ในบริบทต่างๆ(The Learning Process in Context) ตามแนวคิดของ David Kold (1984).....	26
4 แสดงกระบวนการเรียนรู้เพื่อมุ่งสู่มืออาชีพตามแนวคิด ของ In-Corporate Development.....	27
5 แสดงกระบวนการเรียนรู้ชุมชนตามแนวคิดของ อุดุลย์ วังศรีคุณ.....	28
6 แสดงกระบวนการเรียนรู้ชุมชนตามแนวคิดของ ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์.....	29
7 กระบวนการเรียนรู้ในการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์และจิตสำนึกของชุมชน.....	34
8 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	37
9 ความสัมพันธ์ระหว่างหุ้นส่วนต่างๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม....	40
10 โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลตาม พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหาร ส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2546.....	83
11 การวิเคราะห์ระบบสังคมตามข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ (The Functional Imperatives) ตามแนวคิดของสำนักโครงสร้างหน้าที่นิยม.....	110
12 ระบบย่อยของสังคมตามแนวคิดของ Parsons.....	110
13 สรุปลำดับขั้นตอนของการวิจัย.....	126
14 แผนที่อำเภอภูคั้ง จังหวัดมหาสารคาม.....	129
15 แสดงโครงสร้างการบริหารงานของ อบต. ภูคั้ง.....	137
16 ความเชื่อมโยงของสาระในยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน ของ อบต. ภูคั้ง.....	146
17 ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. ภูคั้ง.....	153
18 แสดงรูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. ภูคั้ง.....	174
19 ลำดับเหตุการณ์สำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. ภูคั้ง.....	180
20 แผนที่เทศบาลตำบลห้วยฉัตร.....	183
21 ความขัดแย้งในชุมชนในยุคสุขาภิบาล(พ.ศ.2499-2541).....	190
22 ความขัดแย้งในชุมชนในยุคสุขาภิบาล(พ.ศ.2542-ปัจจุบัน).....	191
23 แสดงรูปแบบและบทบาทในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลห้วยฉัตร.....	235
24 ลำดับเหตุการณ์สำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลห้วยฉัตร.....	236

สารบัญแผนภาพ(ต่อ)

แผนภาพที่	หน้า
25	แสดงรูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....
	249
26	โครงสร้างการบริหารงานของ อบต. บางขุนทอง.....
	262
27	กระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่.....
	269
28	การมอบหมายความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ในการวิจัย.....
	271
29	กลไกการทำงานของสภาเด็กและเยาวชน.....
	282
30	ขั้นตอนและบทบาทของผู้วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....
	311

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความทันสมัยและการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ระบบทุนนิยมที่เข้ามาเปลี่ยนวิถีชีวิต ค่านิยมของคน กระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยมเข้ามาครอบงำวิถีคิดและวิถีในการดำเนินชีวิต คนไทยกำลังประสบกับปัญหาวิกฤตค่านิยมที่เป็นผลกระทบจากการเลือนไหลทางด้านวัฒนธรรมต่างชาติที่ถาโถมเข้าสู่ประเทศ ทั้งทางด้านสื่อสารมวลชนและเทคโนโลยีสารสนเทศที่ขาดการคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่ดีงาม ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคมลดลง

วิกฤตการณ์ดังกล่าวเป็นที่น่ากังวลยิ่ง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปทำให้สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนา มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูให้ความรู้ ปลูกฝังศีลธรรมให้มีคุณภาพและมีจริยธรรมลดน้อยลง นำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันค่านิยมแห่งความทันสมัยถูกปลูกฝังอยู่ในระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่เน้นการเรียนสูงเพื่อมุ่งปริญญา จบในสาขาวิชาและสถาบันที่มีชื่อเสียงเพื่อเป็นหลักประกันในหน้าที่การงานและรายได้ที่ดีในอนาคต ทำให้เด็กสมัยใหม่ไม่นิยมประกอบอาชีพเกษตรกรรม วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมของสังคมไทยต้องเลือนหายไปพร้อมกับการเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ความล่มสลายของครอบครัว ชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น (วิชา มหาคุณ, 2551)

เด็กไทยต้องตกเป็นเหยื่อของการพัฒนาเศรษฐกิจที่เสียหลักยึดทางสังคมจนเห็นได้อย่างชัดเจน จนนำมาสู่ปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในรูปแบบต่างๆ เช่น ปัญหาขู่อาชญากร เด็กก้าวร้าว รุนแรง ดิคาเสพติด ดิคเกมและอินเทอร์เน็ต มั่วสุมตามแหล่งอบายมุข เด็กแว้น เด็กสก๊อย เป็นต้น อมรวิชัย นาคทรพรพ (2546) ศึกษาพบประเด็นที่ทำให้เกิดปัญหาที่น่าวิตก 7 ประการที่เด็กและเยาวชนไทยกำลังเผชิญอยู่ได้แก่ 1) เด็กโกลบ้านมากขึ้น ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับตัวเองและเพื่อนฝูง สาเหตุหนึ่งมาจากครอบครัวที่แตกร้าง พ่อแม่แยกทางกัน 2) เด็กโกลวัดมากขึ้น 3) เด็กยึดติดวัตถุนิยม ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเดินเล่นในห้างสรรพสินค้า เครื่องสำอางและโทรศัพท์มือถือ 4) เด็กยังไม่ได้รับการจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอ เช่น หนังสือในห้องสมุด คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะโรงเรียนในต่างจังหวัด 5) เด็กได้รับอิทธิพลจากสื่อต่างๆ ที่เป็นการขู่ขู่ทางเพศและความรุนแรง 6) เด็กอยู่ในกระแสที่ปัจเจกนิยมมากขึ้นทำให้ความคิดของตนเป็นใหญ่ และ 7) เด็กถูกล้อมด้วยพื้นที่ที่ชักนำไปในทางเสื่อมถอย พื้นที่สร้างสรรค์มีน้อย

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดเด็กและเยาวชนกระทำความผิดมากขึ้น จากข้อมูลจำนวนคดีการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กทั่วประเทศจำแนกตามอายุพบว่า มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังตาราง

ตารางที่ 1 จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ
จำแนกตามกลุ่มอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 – 2551

อายุ	ปี พ.ศ.						
	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551
10* - 14 ปี	4,496	4,313	5,177	5,872	8,078	8,888	7,183
15 – 18 ปี	30,789	25,602	28,131	30,208	40,140	42,240	39,798
รวม	35,285	29,915	33,308	36,080	48,218	51,128	46,981

* ข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 มีการเปลี่ยนแปลงช่วงอายุจาก 7 – 14 ปี เป็น 10 – 14 ปี ตามระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติว่าด้วยวิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่ต้องหาว่าการกระทำอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดและอายุยังไม่ถึงเกณฑ์ต้องรับโทษทางอาญา พ.ศ. 2551

ที่มา : กลุ่มงานข้อมูลและสารสนเทศ สำนักพัฒนาระบบยุติธรรมเด็กและเยาวชน กรมพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน

หากเมื่อพิจารณาจำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเฉพาะในปี พ.ศ. 2551 จำแนกตามอาชีพพบว่า **เป็นนักเรียนมากที่สุด** คิดเป็นร้อยละ 33.18 รองลงมาคือไม่ได้ประกอบอาชีพ ร้อยละ 30.61 และอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 27.68 ตามลำดับ หากจำแนกตามระดับการศึกษาพบว่า **ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุด** ร้อยละ 39.28 รองลงมาคือระดับประถมศึกษา ร้อยละ 29.10 และระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหรือสูงกว่า ร้อยละ 21.08 เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของการกระทำผิด พบว่า **เกิดจากการคบเพื่อนมากที่สุด** ร้อยละ 39.97 รองลงมาจากการศึกษาที่บกพร่อง ร้อยละ 18.27 และเมื่อพิจารณาตามฐานความผิดแล้ว พบว่า **เป็นความผิดที่เกี่ยวกับทรัพย์มากที่สุด** ร้อยละ 26.94 ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ร้อยละ 23.85 และความผิดอื่นๆ ร้อยละ 17.67

ข้อมูลในข้างต้นสอดคล้องกับรายงานสถานการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัด (Child Watch) กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ที่พบว่า เด็กและเยาวชนมีปัญหานั้นน่าห่วงหลายด้าน โดยเฉพาะในด้านที่มีปัจจัยเสี่ยงสูง (High risk) ได้แก่ ด้านสุขสภาวะพื้นฐาน โดยพิจารณาจากอัตราการตายของทารกแรกคลอดซึ่งมีอัตราสูงขึ้น พฤติกรรมการเล่นเกมออนไลน์ พฤติกรรมทางเพศที่ยอมรับการอยู่ก่อนแต่ง การเบี่ยงเบนทางเพศ จำนวนเด็กที่เข้ารับการรักษาเสพยาเสพติดและจำนวนเด็กและเยาวชนที่ถูกส่งเข้าสถานพินิจมีอัตราที่เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา (สถาบันรามจิตติ, 2552)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าปัญหาวิกฤตของสังคมก่อให้เกิดการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาอาชญากรรม ที่มีผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในสังคม เป็นลูกโซ่เกี่ยวเนื่องกันไป เป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศชาติในอนาคต ซึ่ง มล.ภคเมธี สายสนั่น (2551) กล่าวถึงปัจจัยหรือสาเหตุของปัญหาดังกล่าวได้แก่ ปัญหาจากตัวเด็กเอง สาเหตุจากครอบครัว ครอบครัวที่แตกแยกและการเลี้ยงดูในครอบครัว อิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน และสาเหตุจากชุมชนและ

สิ่งแวดล้อม ที่สำคัญคืออิทธิพลของสื่อต่างๆ ที่อยู่รอบตัวส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน Anderson, C.A.(2003) และความสัมพันธ์ระหว่างตัวบ่งชี้หลายด้านที่กลายเป็นตัวทำนายปัญหาทางสังคมที่เปรียบเสมือน “สายพานความเจ็บป่วย” ที่มีลักษณะร่วมที่ปรากฏ คือ ดันสายพานเกิดจากสถาบันครอบครัวอ่อนแอ พื้นที่อบายมุขขาดการควบคุม กลางสายพาน เกิดการคิดห้ำหั่น คิดเที่ยวกลางคืน กินเหล้าสูบบุหรี่ และความพินาศที่ปลายทาง การก่อคดีอาชญากรรม การละเมิดทางเพศ การท้องโดยไม่พร้อม อุบัติเหตุ และนำไปสู่สังคมที่เจ็บป่วยและอ่อนแอมากขึ้นๆ จนกระทั่งกระทบถึงอนาคตของประเทศชาติต่อไป(จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์, 2550)

ทั่วโลกต่างให้ความสำคัญเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน เช่น เช่น สำนักงานแรงงานสากล หรือ ILO ได้ดำเนินการต่อต้านการใช้แรงงานเด็กที่ยังพบเป็นวงกว้างทั่วโลก ในปี 2002 ได้ดำเนินโครงการ SCREAM บนพื้นฐานของ “สิทธิเด็ก” ผ่านระบบการศึกษา ศิลปะและสื่อต่างๆ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการเสริมพลังอำนาจ(Empowerment) ให้มีความรู้ความเข้าใจ เห็นโทษเกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็ก การเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สังคม รวมทั้งการให้เด็กมีส่วนร่วมในการต่อต้านการใช้แรงงานเด็ก โครงการดังกล่าวมีหลายประเทศนำไปใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน เช่น บราซิล แชมเบีย อิตาลีและฝรั่งเศส(Jane Colombini, 2009)

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนดังกล่าวเหล่านี้ไม่ใช่เกิดเฉพาะในกรุงเทพมหานคร หรือในเมืองหลักเท่านั้น แต่ขณะเดียวกันในแต่ละท้องถิ่นก็กำลังเผชิญปัญหาที่คล้ายคลึงกัน ปัญหาพื้นฐานคือปัญหาความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในต่างถิ่นที่เกิดขึ้นอยู่เสมอๆ ไม่ว่าจะเป็นการยกพวกทะเลาะวิวาทระหว่างหมู่บ้าน หรือคนต่างถิ่นต่างตำบลเข้ามาในหมู่บ้าน หรืออาจจะเกิดจากการดื่มสุรา (อาภาวดี พรหมจอม, 2547) ส่วนนักเรียนที่อยู่ในวัยเรียนจากผลการศึกษาสรุบได้ว่า “เด็กและเยาวชนยังไม่มีศักยภาพเพียงพอในการรับ/ต้านวัฒนธรรมตะวันตกต่างๆ ที่เด็กมีความรู้ สามารถแยกแยะได้ว่าวัฒนธรรมตะวันตกสิ่งไหนดีหรือไม่ดี แต่เด็กก็ยังต้องการทำตามแฟชั่นตามเพื่อน ตามกระแสสังคม และอยากรู้้อยากลอง และที่สำคัญคือ การขาดการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์และเป็นผลกรรมอมมาจากสื่อต่างๆ(สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547)

แม้ว่าประเทศไทยจะให้ความสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนมาตั้งแต่ในรัชสมัยของพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ที่ทรงพระราชทานกำเนิดลูกเสือไทยด้วยทรงมีแนวคิดและนโยบายเกี่ยวกับเยาวชนว่า “เยาวชนเป็นสมาชิกที่สำคัญของครอบครัวและสังคมประเทศชาติ...” จนมาถึงปัจจุบันได้ประกาศใช้นโยบายเยาวชนแห่งชาติมาทั้งสิ้นจำนวน 5 ฉบับ รวมทั้งแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ แต่ทั้งนโยบายและแผนฯ ดังกล่าวก็เพียงเพื่อตอบสนองต่อมุมมอง ความต้องการของผู้นำประเทศ เหตุการณ์ทางสังคม การเมืองในแต่ละยุคสมัยเท่านั้น

หลังจากที่ประเทศไทยได้ร่วมลงนามเป็นภาคีสมาชิกในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child – CRC) เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา “สิทธิ

เด็ก” จึงเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น เด็กมีสิทธิใน 1) สิทธิในการดำรงชีวิต (Survival rights) 2) สิทธิในการปกป้องคุ้มครอง (Protection rights) 3) สิทธิในการพัฒนา (Development rights) และ 4) สิทธิในการมีส่วนร่วม (Participation rights) และเป็นเหตุให้ต้องมีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเด็ก อาทิ ประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2546 เพื่อเป็นการคุ้มครองให้เด็กได้รับการอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนและพัฒนาการที่เหมาะสม การป้องกันมิให้เด็กถูกทารุณกรรม และตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ หรือถูกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และเป็นการส่งเสริมความร่วมมือในการคุ้มครองเด็กระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของรัฐและเอกชนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2550 มาตรา 52 บัญญัติว่า

“เด็กและเยาวชนมีสิทธิในการอยู่รอด และการได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญาตามศักยภาพในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึง การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ”

แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 จะได้บัญญัติรับรองสิทธิเด็กดังที่ได้กล่าวในข้างต้น “ให้รัฐมีหน้าที่คุ้มครอง ป้องกันเด็กและเยาวชนจากปัญหาความรุนแรงทั้งปวง พัฒนา และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีสิทธิ” ดังกล่าวข้างต้นครบถ้วนบริบูรณ์แล้วก็ตาม แต่สิทธิของเด็กและเยาวชนตลอดจนศักดิ์ศรี สวัสดิภาพและพัฒนาการของเด็กและเยาวชนยังถูกละเลย ถูกละเมิด และขาดความเอาใจใส่เท่าที่ควรจากสังคมเท่าที่ควร เช่น เด็ก ขาดการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมจากบิดามารดาและผู้ปกครอง ปัญหาของครอบครัวและโรงเรียนบ่มเพาะให้เด็กมีความแข็งแกร่งเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม (Anti – social) และปฏิเสธที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างปกติสุข ทำให้เกิดปัญหาตามมา ดังที่กล่าวมาในข้างต้น (วิชา มหาคุณ, 2551) ดังนั้นชุมชนและโรงเรียนจะต้องร่วมมือกันในการขจัดปัญหาดังกล่าว (Nikitopoulos C. E. et al, 2009) และการเรียนรู้ของชุมชนที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องเป็นการเรียนรู้จากการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Jarvis P., Holford J. and Griffin C., 2003)

แม้ว่าภาครัฐจะให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนเป็นอย่างมากในการที่จะคุ้มครองและพัฒนา การประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 การกำหนดนโยบายเยาวชนแห่งชาติ และแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว (พ.ศ. 2545 – 2554) และที่สำคัญคือ การกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติด้านการพัฒนาเด็กตามแนวทาง “โลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก” (พ.ศ. 2550 – 2559) ซึ่งเป็นนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติด้านการพัฒนาเด็กในระยะ 10 ปี เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เต็มตามศักยภาพ ในการผลักดันนโยบาย และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นจำเป็นจะต้อง ส่งเสริมความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่างๆ ครอบครัว วัด ชุมชน เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข ป้องกันและพัฒนาเด็กและเยาวชน และการพัฒนาท้องถิ่นวันนี้เป็นหัวใจของการพัฒนาสังคมโดยรวม เพราะสังคมต้องการฐานรากที่แข็งแรง (เสรี พงศ์พิศ, 2551) และ

องค์การบริหารส่วนตำบลที่ถือว่าองค์การบริหารในระดับท้องถิ่นมีความอิสระในการบริหารงานเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดการเรียนรู้กิจกรรมการปกครองและกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถสนองต่อความต้องการและการแก้ปัญหาต่างๆ ของตนเอง เป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ปัจจุบันมี อบต. มีจำนวนมากที่สุดถึง 5,770 แห่ง กระจายอยู่ทั่วประเทศ (ข้อมูล ณ วันที่ 15 ธันวาคม 2552 ; กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2552) แม้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนโดยตรง ตามพ.ร.บ. สถาปนาและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2546 และ พ.ร.บ. กำหนดแผนและการกระจายอำนาจให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2542

แต่จากโดยผลการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ผ่านมาของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2541), พวงทอง โยธาใหญ่ (2545), จิตติญา ลัดดาภิรมย์ (2546), เสาวลักษณ์ ลีเมธีวิวงศ์ (2548) และเมธา เอกคำรงกิจ (2551) พบว่าผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลเห็นความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนมากกว่าการพัฒนาคุณภาพของ “คน” ในท้องถิ่น แม้ว่าคุณภาพของคนจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติ ขาดความรู้ในการจัดทำแผนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนแบบองค์รวม กระบวนการจัดทำแผนการพัฒนาท้องถิ่นขาดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อกำหนดกิจกรรมการพัฒนาอย่างแท้จริง ทำให้การพัฒนาแม้จะมีการดำเนินการตามแผนงานแต่การพัฒนานั้นก็ไม่ตอบสนองความต้องการและไม่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างแท้จริง

ผลการวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (กล้า ทองขาว, 2547 และ ศิริเดช สุชีวะ, 2551) พบว่าบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษายังขาดการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาโดยเฉพาะ และควรส่งเสริมให้มีการจัดทำนโยบายการจัดการศึกษาที่บูรณาการงานทุกด้านขององค์การบริหารส่วนตำบลให้สามารถเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ส่วนบทบาทในการพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้นพบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลมีการดำเนินงานตามหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น คือ การสนับสนุนในสถานศึกษาและศูนย์เด็กเล็กเป็นหลัก ส่วนการดำเนินการอื่นๆ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีความรู้ความเข้าใจและการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและครอบครัวน้อย ควรมีหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาให้ความรู้ในการจัดทำแผนการพัฒนาเด็กและครอบครัว (เดือนเพ็ญ ศังขะฤกษ์, 2541) สอดคล้องกับผลการวิจัยของสมพงษ์ จิตระดับ (2551) พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลทุกระดับมีนโยบายที่เน้นการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชนยังไม่ชัดเจน ส่วนในเรื่องนโยบายเชิงรุกเพื่อป้องกันและยับยั้งปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนมีในบางองค์กรและจำนวนไม่มาก ทั้งที่งบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลทุก

ระดับมีเพียงพอ แต่ยังมีการลงทุนด้านเด็กและเยาวชนต่ำ และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง “สิทธิเด็ก” ในระดับปานกลางเท่านั้น

พื้นที่ในแต่ละท้องถิ่นที่กำลังเผชิญสถานการณ์และปัญหาที่วิกฤตหลายๆ ด้าน แม้ว่าครอบครัวจะมีความสำคัญกับเด็กและเยาวชน แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าสถาบันอื่นๆ ในสังคมต่างก็มีความสำคัญอยู่ไม่น้อยเช่นกัน ชุมชนซึ่งมีความใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนรองจากครอบครัว หากสถาบันครอบครัวมีปัญหาชุมชนจะต้องทำหน้าที่เสมือนครอบครัวในการดูแลเด็กและเยาวชน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถพัฒนาเด็กและเยาวชนได้ (Davidson, A., Schwartz, S.E., and Noam, G.G.,2008) ดังนั้นประเด็นสำคัญของการวิจัยจึงอยู่ที่ว่าทำอย่างไรที่ “ชุมชนจะเกิดความตระหนักในปัญหา และสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้” เพื่อ “สร้างเกราะป้องกัน ร่วมแบ่งปันการแก้ไขปัญหา และร่วมกันพัฒนาเด็กและเยาวชน” ในชุมชน ท้องถิ่นของตนเองได้

นอกจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายแล้ว การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนก็มีส่วนในการสร้างสรรค์ชุมชน สังคมได้เช่นกัน ช่วยในการลดความรุนแรงที่เกิดขึ้นในชุมชน (Reischl, T.M. et al., 2011) เพราะนอกจากเป็นการเสริมพลังอำนาจของเด็กและเยาวชนแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังความรักและห่วงใยแก่ชุมชนที่อาศัยอยู่ด้วย (Powers, J.L. and Tiffany, J.S.,2006). นอกจากนี้การนำเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในโปรแกรมการพัฒนาร่วมกับชุมชน สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี เช่นการลดหรือยับยั้งพฤติกรรมทางเพศและการติดสิ่งเสพติดได้เช่นกัน (Berg M., Coman E., and Schensul J. J.,2009) นอกจากนี้ผลการศึกษาของ Schmid H. (2007) พบว่าเยาวชนสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคมได้โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างของชุมชน

ดังนั้นทิศทางในการขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชนจริงๆ แล้วนั้นเหมาะสำหรับงานในเชิงพื้นที่มากกว่า เพราะผู้ที่เจอปัญหาและดูแลเด็กได้ดีคือ สถาบันครอบครัว โรงเรียนและชุมชน ดังนั้นยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาที่ตรงจุดที่สุดและเป็นการแก้ปัญหาแบบองค์รวมคือ “ยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่” (Area-based strategy) ต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของหลายฝ่าย และต้องมียุทธศาสตร์ทางเลือกที่หลากหลายให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทที่สำคัญมากที่สุดในการริเริ่ม(สีลาภรณ์ บัวสาย, 2551)

ดังนั้นการที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการดังกล่าวได้นั้น จะต้องอาศัยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเสมือน “เจ้าภาพ” ทำอย่างไรที่จะสามารถสร้างจิตสำนึกร่วมกันของชุมชนจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วถักทอก่อให้เกิดความร่วมมือ และอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกๆ ฝ่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน การสร้างกลไกพื้นฐานของชุมชนในการแก้ปัญหาและเยาวชน องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถแสดงบทบาทได้ทั้ง “การริเริ่ม” หรือการเข้าไป “สนับสนุน” ในฐานะองค์กรบริหารที่มีหน้าที่ในการรับผิดชอบโดยตรง และทำอย่างไรที่ผู้บริหารของ อบต. จะมองเห็นความสำคัญดังกล่าวให้ความร่วมมือกับชุมชนเพื่อสร้างนโยบายเชิงรุกในการที่จะป้องกัน แก้ไขปัญหา และพัฒนาเด็กและเยาวชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบ หรือหากแม้ว่าเป็นการทำตามนโยบายของรัฐก็ตาม เพราะหลายๆ กรณี

ตัวอย่างในการดำเนินงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ขับเคลื่อนโดยท้องถิ่นนำ พบว่า มักจะเริ่มต้นจากการสนองนโยบายของรัฐหรือโครงการที่หน่วยงานหรือท้องถิ่นนั้นๆ ตระหนักถึงความสำคัญและเห็นผลกระทบต่อการแก้ปัญหา นั้น ดังที่ อบต. ดอนแก้ว อ. แเมริม จ. เชียงใหม่ที่สามารถบริหารจัดการตนเอง ใช้เวทีช่วงกำลังกลุ่มเยาวชน จนเกิดโครงการ กิจกรรมต่างๆ เป็นการปลูกจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

ดังกล่าวที่ว่า “องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นยักษ์ไม่มีกระบอง มีหน้าที่รักษาความสงบแต่ไม่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย ไม่มีกองกำลังตำรวจทำหน้าที่คุ้มครองประชาชน ไม่มีอำนาจจับกุมหรือเข้าไปปฏิบัติการยับยั้งเหตุอาชญากรรมได้ ผู้บริหารท้องถิ่นจะก้าวข้ามข้อจำกัดนี้ไปได้อย่างไร เป็นเรื่องที่ท้าทายอำนาจผู้บริหารท้องถิ่น” (จรัส สุวรรณมาลา และคณะ, 2551) ดังนั้นความช่วยเหลือจากนักวิจัย นักวิชาการภายนอกแก่ อบต. จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจากผลการวิจัยที่กล่าวในตอนต้นจะเห็นว่า อบต. มีจุดอ่อนในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนปฏิบัติการ และการจัดทำแผนปฏิบัติการตามนโยบายเชิงรุก รวมทั้งการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนตามภารกิจของหน่วยงานต้นสังกัด ในขณะที่เดียวกันยังเป็นการกระตุ้นชุมชนให้ชุมชนเห็นความสำคัญ ตระหนักในปัญหาและต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหา การจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องของเด็กและเยาวชนผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยผลการวิจัยในต่างประเทศของ McCalman. J., et al. (2009) และ Kohfeldt D., Chhun L. and Grace S. (2011), พบว่า กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่ได้

เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษาโดยการถอดบทเรียนพื้นที่กรณีศึกษา และสังเคราะห์แนวทางการดำเนินงาน เพราะกรณีศึกษาที่เป็นตัวอย่างสามารถใช้เป็นแนวทางเทียบเคียงในการพัฒนาพื้นที่อื่นๆ ได้ (Scott A. S. and Proescholdbell St., 2008) นอกจากนั้นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมยังส่งเสริมให้ทุกฝ่ายเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อันนำไปสู่การสร้างชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2552) จากความสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่ดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยสนใจศึกษาการใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ของ อบต. และชุมชน เพื่อนำเสนอเป็น “ตัวอย่าง” และ “แนวทาง” การดำเนินงานแก่องค์การบริหารส่วนตำบลอื่นๆ ต่อไป

คำถามในการวิจัย

1. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนมีบทบาท และมีการบริหารจัดการองค์การอย่างไร ในการเข้าไป “ริเริ่ม” หรือ “สนับสนุน” เด็กและเยาวชนและชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชน และ

ในกระบวนการดังกล่าวมีสิ่งใดที่เป็นปัญหา อุปสรรค และปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ มีรูปแบบและแนวทางในการดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนแก่ อบต. อื่นๆ อย่างไร

2. การส่งเสริมศักยภาพของ อบต. และชุมชนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประสบความสำเร็จอย่างไร ส่งผลอย่างไรต่อเด็ก เยาวชน และชุมชน มีสิ่งใดที่เป็นปัญหา อุปสรรค และปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการดำเนินการพัฒนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์บทบาทและแนวทางการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกรณีศึกษา ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน

2. เพื่อใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรบริหารส่วนตำบลและชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. การวิเคราะห์ชุมชนกรณีศึกษาเป็นการวิเคราะห์ปัจจัยและบริบทของชุมชนที่ส่งผลต่อกระบวนการในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนมีด้านต่างๆ 4 ด้านดังนี้

1.1 ข้อมูลพื้นฐานเป็นข้อมูลทางกายภาพ ประกอบด้วยข้อมูลทางด้าน

- สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ และการคมนาคม เป็นต้น
- ด้านประชากร จำนวนประชากร การศึกษา อาชีพ เป็นต้น
- ด้านโครงสร้างพื้นฐาน
- ประวัติศาสตร์ชุมชน

1.2 ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

1.3 ระบบสังคมและการเมืองในชุมชน การจัดระเบียบสังคม สถาบันสำคัญ การรวมกลุ่ม ลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลกับกลุ่มในเชิงอำนาจและความขัดแย้งในชุมชน

1.4 ขนบธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อในท้องถิ่น

2. การวิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นการวิเคราะห์บทบาทที่ อบต. ได้ปฏิบัติจริง โดยแสดงบทบาทการเป็นผู้นำชุมชนหรือผู้ให้การสนับสนุนชุมชนในการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชน ทั้งนี้ครอบคลุมทั้งบทบาทภายในและบทบาทภายนอกองค์กร ที่มีส่วนส่งเสริม สนับสนุนในการดำเนินงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังนี้

2.1 บทบาทภายใน อปท. ประกอบด้วยการบริหารจัดการองค์กรในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ด้านบุคลากร ได้แก่ คณะผู้บริหาร สมาชิกสภา อปท. และบุคลากรในฝ่ายต่างๆ ของ อปท.
- 2) ด้านงบประมาณ การจัดสรรงบประมาณและการระดมงบประมาณ
- 3) ด้านทรัพยากร ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ การศึกษาความพร้อมในด้านวัสดุ อุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ ที่ใช้

2.2 บทบาทภายนอก อปท. เป็นการศึกษารูปแบบและความสามารถในการบริหารจัดการ บทบาทในการสร้างความตระหนัก กระบวนการในการจัดทำแผนพัฒนาและการนำไปสู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล และบทบาทในการสร้างภาคีเครือข่าย เป็นต้น

3. แนวทางการบริหารจัดการของ อปท. ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นการวิเคราะห์การดำเนินงานของ อปท. ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเป็นการศึกษาเชิงกระบวนการตั้งแต่ การวิเคราะห์ปัญหา การจัดทำแผน จัดทำโครงการ กิจกรรม การดำเนินงานตามแผนและการประเมินสรุปผลการดำเนินงาน ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้าง ภาคีเครือข่ายการพัฒนากับองค์กร หน่วยงานต่างๆ รวมทั้งวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ เพื่อหาข้อสรุป ปรับเปลี่ยนเพื่อหาแนวทางประยุกต์ใช้พัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่ต่อไป

4. การจัดทำแผนยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยศึกษาประเด็นปัญหา ความต้องการ โครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่ได้จากการระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนสมควรได้รับการแก้ไข ปรับปรุงและเป็นปัญหาที่ชุมชนมีศักยภาพดำเนินการแก้ไขปัญหาได้โดยความสามารถของชุมชนเอง หรือภายใต้การแนะนำ การช่วยเหลือ สนับสนุนของหน่วยงานอื่นๆ

ขอบเขตด้านพื้นที่

1. การเลือกพื้นที่กรณีศึกษาเพื่อทำการถอดบทเรียน ผู้วิจัยเลือก อปท. ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นกรณีศึกษา อปท. ที่ได้รับรางวัลหรือการยกย่อง เป็นแบบอย่างจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเด็กและเยาวชน เลือก อปท. 2 แห่ง เป็น อบต. และเทศบาลประเภทละ 1 แห่ง เนื่องจากในอนาคต อบต. จะได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเป็นจำนวนมาก และการเลือกพื้นที่กรณีศึกษาคำนึงถึงภูมิภาคที่แตกต่างกัน เพื่อศึกษาความหลากหลายในด้านศาสนา วัฒนธรรม อาจจะเป็น อปท. ในเขตเมืองหรือชนบท เพื่อให้ได้ความหลากหลายของข้อมูล ปัญหา อุปสรรค ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

2. การเลือกพื้นที่เพื่อทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พิจารณาเลือก อบต. ที่ประสบปัญหาที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน จำนวน 1 แห่ง และคณะผู้บริหารของ อบต. ชุมชน มีความเต็มใจและให้ความร่วมมือการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา

การแบ่งช่วงอายุของเด็กและเยาวชนในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้เกณฑ์การแบ่งช่วงอายุตามนโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว(พ.ศ. 2545 – 2554) ซึ่งแบ่งเป้าหมายของการพัฒนาเด็กและเยาวชนออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มอายุน้อยกว่า 5 ปี กลุ่มอายุ 6 – 14 ปี กลุ่มอายุ 15 – 25 ปี และกลุ่มเด็กพิเศษ ประกอบด้วยกลุ่มเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก และกลุ่มเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

ข้อจำกัดของการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยภาคสนามโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เกิดจากการระดมความคิดเห็นของชุมชน และทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แล้วนำมาสู่การจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนของชุมชน ดังนั้นแนวทางในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชนที่ได้จากกระบวนการวิจัย จึงมีลักษณะที่มีความเฉพาะในระดับพื้นที่ และมีความยืดหยุ่นที่สามารถปรับให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของแต่ละชุมชน สภาพบริบทของพื้นที่ วัฒนธรรม ค่านิยมและความเชื่อของคนในแต่ละชุมชน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เด็ก หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่หมายรวมถึงบุคคลผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส

เยาวชน หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุ 18 – 25 ปีบริบูรณ์

การพัฒนาเด็กและเยาวชน หมายถึง การดำเนินงานด้านต่างๆ ที่จะทำให้เด็กและเยาวชนได้รับความรัก ความอบอุ่น การปกป้อง คุ้มครอง ดูแล เอาใจใส่และได้รับการขั้นพื้นฐานทางสังคม เต็มตามศักยภาพ ตามสิทธิและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ทำให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นในการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างยั่งยืน กล่าวคืออย่างน้อยที่สุดเด็กและเยาวชนทุกคนควรได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน ส่วนการพัฒนากิจกรรมและบริการเชิงสังคมที่จัดขึ้นนั้นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชน

แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติการของ อบต. ในกระบวนการจัดทำแผน ข้อมูลต่างๆ ได้จากการระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนที่หลากหลายกลุ่มอายุ รวมทั้งหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีการวิเคราะห์ห้วงค์กร การกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ โครงการกิจกรรม มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน งบประมาณ และการติดตามประเมินผล

องค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง หน่วยบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นตามนโยบายการกระจายอำนาจสู่หน่วยการปกครองท้องถิ่น และโดยพระราชบัญญัติสภาพำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2546 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการแบ่งขนาดของ อบต. ออกเป็นดังนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก เป็น อบต. ที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนต่ำกว่า 6 ล้านบาท

องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง เป็น อบต. ที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุน 6 - 20 ล้านบาท

องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ เป็น อบต. ที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุน 20 ล้านบาทขึ้นไป

ชุมชน หมายถึง การที่คนมารวมกลุ่มกันและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันภายในกลุ่มของตนเองและระหว่างกลุ่มในบริเวณที่มีอาณาเขตทางภูมิศาสตร์กำหนดไว้

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการวิจัยที่ผู้วิจัยร่วมกับนักวิจัยระดับท้องถิ่น แคนนำในชุมชนเข้าไปกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตระหนัก และเกิดการเรียนรู้ในอันที่จะนำไปสู่การสร้างกลไกพื้นฐานของชุมชน เพื่อป้องกัน แก้ไขปัญหา และพัฒนาเด็กและเยาวชน การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 5 ระยะ คือ 1) ระยะก่อนการทำวิจัย 2) ระยะของการทำวิจัย 3) ระยะการจัดทำแผน 4) ระยะการนำไปปฏิบัติ และ 5) ระยะการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชน หมายถึง การที่คณะผู้บริหารของ อบต. ร่วมมือกับชุมชนดำเนินการอย่างมีขั้นตอนตั้งแต่การรับรู้ ตระหนักในปัญหา แสวงหาวิธีการแก้ปัญหา การดำเนิน โครงการ การประเมินผลและปรับปรุงการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การสร้างกลไกพื้นฐานของชุมชนให้สามารถจัดการกับปัญหา และสามารถพัฒนาวิธีการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนจึงเป็นเรื่องของชีวิต การเรียนรู้จากปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยมีลักษณะที่ อบต. ร่วมมือกับชุมชนสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนเป็นองค์ประกอบของกระบวนการ เกิดการพัฒนาศักยภาพตนเอง กลุ่มและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

แนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชน หมายถึง วิธีการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชนที่สามารถดำเนินงานร่วมกันและอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้สามารถพัฒนาเด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดในการศึกษาชุมชน ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นองค์ประกอบด้านต่างๆ ของชุมชน ได้แก่ 1) ข้อมูลด้านกายภาพ 2) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ 3) ข้อมูลด้านระบบสังคมและการเมืองในชุมชน 4) ประวัติศาสตร์ชุมชน และ 5) ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน

2. กระบวนการเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย

2.1 กระบวนการเรียนรู้ชุมชนประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) การรับรู้และสร้างความตระหนัก 2) การวิเคราะห์ปัญหา 3) การจัดทำแผน 4) การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ และ 5) การประเมินผล และ 6) การปรับปรุงแก้ไข

2.2 องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ชุมชนประกอบด้วย 3 ส่วนคือ

1) เนื้อหา/องค์ความรู้ โดยเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ซึ่งตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนของคนในชุมชน

2) กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

3) ฐานการเรียนรู้/ช่องทางการเรียนรู้ ทั้งฐานการเรียนรู้ภายในและภายนอกชุมชน

2.3 ปัจจัยเงื่อนไขของกระบวนการเรียนรู้ชุมชนประกอบด้วย 2 ปัจจัยคือ

1) ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การบริหารจัดการการเรียนรู้ งบประมาณ เป็นต้น

2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการ งบประมาณจากหน่วยงานภายนอก เป็นต้น

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา การมีส่วนร่วมจะอยู่ในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน มี 6 ขั้นตอนคือ 1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 5) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนา 6) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปรับปรุง

4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนคือ 1) ระยะก่อนการทำวิจัย 2) ระยะของการทำวิจัย 3) ระยะการจัดทำแผน 4) ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ และ 5) ระยะการติดตามและประเมินผลการทำงาน

5. แนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ใช้แนวคิดของ Talcott Parsons เป็นหลักในการวิเคราะห์ โดยมีสาระสำคัญดังนี้ (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2534)

5.1 หลักการของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม มองสังคมว่าเป็นระบบกระทำการ (System of action) ระบบหนึ่งที่มีการกระทำ หมายถึงการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ของผู้กระทำ สถานการณ์ เป้าหมาย วิธีทาง และแนวการอบรมของผู้กระทำ การที่มนุษย์เข้าไปอยู่ในสังคม สังคม

จะมีการจัดระเบียบขึ้น เนื่องจากเห็นว่าสมาชิกเข้าไปอยู่ในสังคม กระทำกิจกรรมต่างๆ ในสังคมโดยความสมัครใจ ในการพิจารณารูปแบบการกระทำจากวิถีทางสู่จุดหมายมีสิ่งที่จะต้องพิจารณา คือ

5.1.1 ผู้กระทำ หมายถึงผู้มีประสบการณ์ จำแนกตามสถานการณ์และความคุมสถานการณ์

5.1.2 สถานการณ์ เป็นเหตุการณ์ที่มีความหมายในสายตาของผู้กระทำ

5.1.3 แนวการอบรมของผู้กระทำ หรือการแสดงออกของผู้กระทำในสถานการณ์ต่างๆ แบ่งออกเป็นแนวการอบรมทางความรู้สึกหรือแรงจูงใจ เช่น ศิลธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมและจารีตซึ่งได้รับการขัดเกลาทางสังคม แต่การแสดงพฤติกรรมตามข้อเท็จจริง ระดับความพอใจและมาตรฐานพฤติกรรมในสังคม

5.1.4 ตัวแปรกระสวน (Pattern variables) เป็นแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ระบบ โดยมองตัวแปรที่เป็นแนวโน้มของการอบรมตามคุณค่าของสังคม โดยผู้กระทำต้องเลือกตัดสินใจก่อนแสดงออกต่อสถานการณ์ที่ตนเองประสบ ประกอบด้วย

1) ตัวแปรด้านความรู้สึก ประกอบด้วยความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์และปลอดภัยจากความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์

2) ตัวแปรขบขายทางด้านความสัมพันธ์ ประกอบด้วยขอบเขตชัดเจนและขอบเขตกระจาย

3) ตัวแปรด้านการจำแนกหน่วยสังคม พิจารณาในแง่หน่วยสากลและหน่วยเฉพาะตน

4) ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่เป็นคุณลักษณะ และคุณภาพของการปฏิบัติ

5) ตัวแปรเกี่ยวกับหน่วยที่ยึด ประกอบด้วย การยึดตนเองเป็นสำคัญและยึดกลุ่มที่ตนเองเป็นสมาชิก

5.1.5 กระบวนการสร้างสถาบันทางสังคม (Social institutionalization) หมายถึง การที่บุคคลมีบทบาทต่างๆ อันเป็นผลมาจากบรรทัดฐานทางสังคม แสดงให้เห็นว่าบทบาทนั้นเป็นค่านิยมและความเชื่ออันเป็นพื้นฐานทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งแทรกซึมอยู่ในบุคลิกภาพของบุคคล การมีบทบาทโทษและการให้รางวัลจะช่วยสนับสนุนสภาวะของการเปลี่ยนแปลงเป็นสถาบัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะช่วยให้สังคมมีความเป็นปึกแผ่น

5.1.6 คุณภาพ (Equilibrium) สังคมจะดำรงอยู่ได้เพราะสามารถรักษาคุณภาพของตนเองไว้ได้ นั่นคือระบบต่างๆ ในสังคมสามารถทำหน้าที่ที่เกื้อหนุน สอดคล้องและประสานสัมพันธ์กัน สภาวะที่สมดุลนั้นไม่ใช่สภาวะที่สมดุลคงที่ตายตัว แต่เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นในลักษณะของการเคลื่อนไหวไปหาสมดุลใหม่อยู่เสมอ

5.1.7 การหน้าที่ (Function) คือบรรดาผลต่อเนื่องที่สามารถสังเกตเห็นได้จากการที่ระบบได้มีการกระทำเกิดขึ้น หน้าที่ที่สำคัญของระบบแบ่งออกเป็น

1) หน้าที่ที่มุ่งประสงค์ (Manifest function) เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการทำหน้าที่ที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงสร้าง

2) หน้าที่ที่ซ่อนแต่เป็นผลสืบเนื่อง (Latent function) เป็นผลที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากเป้าหมายที่กำหนด

3) หน้าที่ที่ไม่ส่งเสริมบูรณภาพ (Dysfunction) เป็นผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้นโดยระบบไม่สามารถผสมผสานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือการไม่ทำหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ของโครงสร้าง

4) หน้าที่ทดแทน (Alternative function) เป็นผลต่อเนื่องที่อาจนำมาทดแทนหน้าที่ที่มุ่งประสงค์ในกรณีที่ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงสร้าง

5.2 แนวคิดที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์การกระทำ

5.2.1 โครงสร้างของสังคมตามแนวคิดของ Parsons (ชนิตา รัชกุลพลเมือง, 2534) เห็นว่าประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อยๆ เกิดเป็นโครงสร้าง ระบบย่อยในสังคมประกอบด้วยระบบที่ทำหน้าที่ด้านครอบครัว การศึกษาอบรม การป้องกัน บำรุงรักษาสุขภาพของสมาชิกของสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง การปกครอง ด้านความเชื่อและศาสนา และด้านการสื่อสาร

ระบบสังคมจำเป็นต้องรักษาคุณภาพโดยกลไกที่ทำหน้าที่บูรณาการระบบย่อยต่างๆ เข้าด้วยกัน 2 ประการคือ การขัดเกลาทางสังคมและการควบคุมทางสังคม Parsons ได้กำหนดสถาบันหลักของความสัมพันธ์เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 ทำหน้าที่กำหนดบุคลิกภาพของบุคคล การอบรมสั่งสอนบทบาท เป็นพื้นฐานจุดเริ่มต้นทางสังคม สถาบันที่ทำหน้าที่คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ทำหน้าที่กำหนดสาระความสัมพันธ์ของบุคคล กำหนดเป้าหมายวิถีทางเฉพาะอย่าง สถาบันที่ทำหน้าที่คือ สถาบันทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับความเชื่อ สัญลักษณ์ต่างๆ หรือทางด้านจริยธรรม สถาบันที่ทำหน้าที่ได้แก่ สถาบันทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม

5.2.2 ข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ (The Functional Imperatives) ระบบกระทำการใดๆ จะดำรงอยู่ได้หรือสามารถรักษาสมดุลไว้ได้จะต้องทำหน้าที่แก้ปัญหาที่จำเป็นต่อเนื่องกัน 4 ประการ คือ

1) การแสวงหาวิถีทางบรรลุวัตถุประสงค์ (Goal Attainment : G)

2) การปรับให้เข้ากับสถานการณ์ (Adaptation : A)

3) การประสานกลมกลืนหรือบูรณาการ (Integration : I)

4) การขัดเกลาและการควบคุมทางสังคม (Latency : L)

ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมามากมาย และที่สำคัญคือปัญหาที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ทั้งในสังคมเมืองและสังคมในชนบทก็มีลักษณะของปัญหาที่คล้ายคลึงกัน หน่วยงานภาครัฐเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าวและได้กำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย และให้กระทรวง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปจัดทำยุทธศาสตร์ แผนงานในการดำเนินการ โดยมุ่งเน้นการประสานความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะหน่วยงานในระดับพื้นที่ นโยบายที่เน้นบทบาทการขับเคลื่อนโดยชุมชนท้องถิ่น ครอบครัวซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรง ต้องร่วมกันสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และเสริมสร้างทักษะชีวิต เน้นสถาบันทางสังคมเพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนบริการและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน

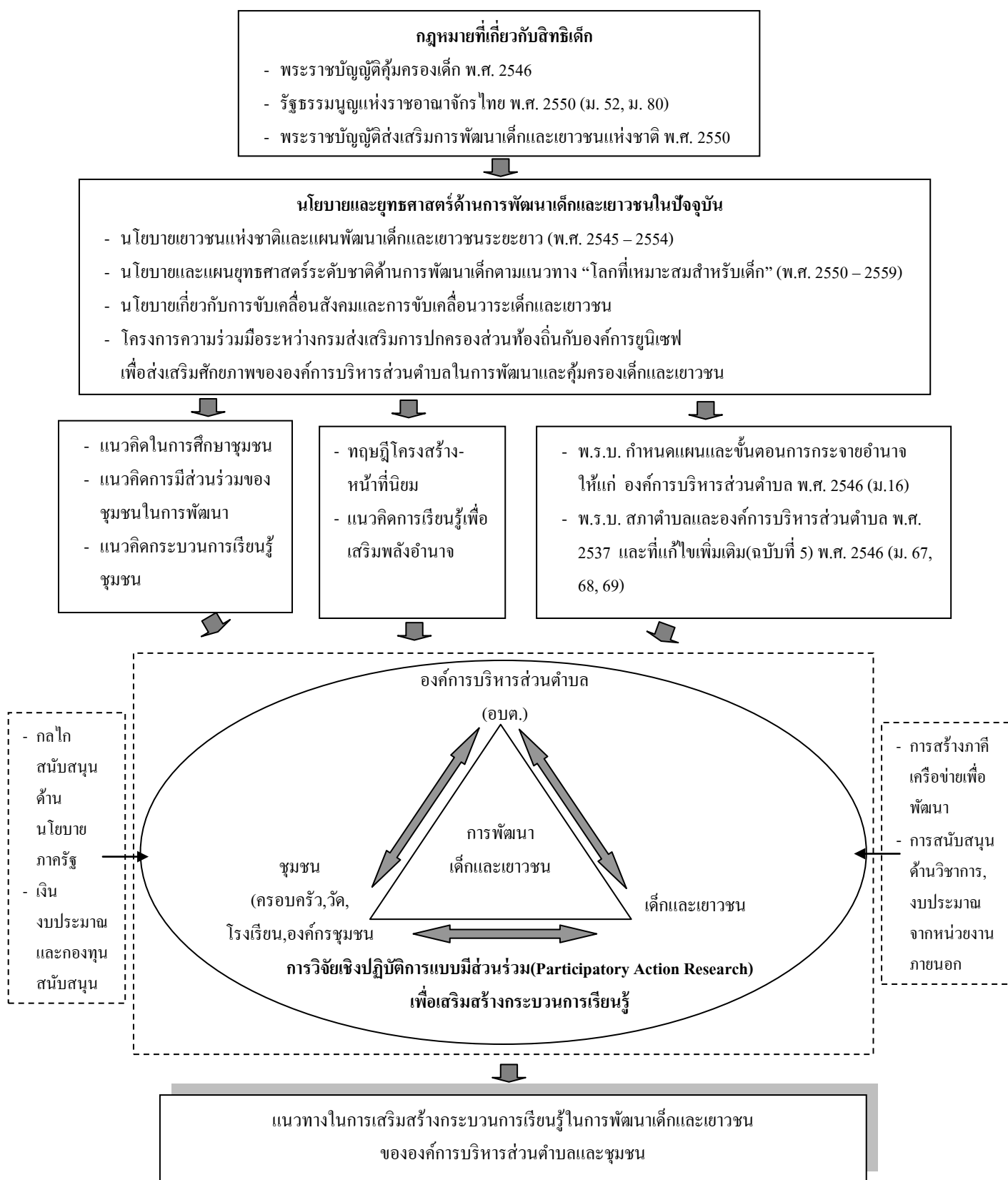
องค์การบริหารส่วนตำบล ถือได้ว่าเป็นหน่วยงานบริหารของรัฐที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการรับฟังและเสนอความคิดเห็น ร่วมพัฒนาและร่วมตรวจสอบการดำเนินงานได้มากที่สุด ดังนั้นในการสะท้อนปัญหาและร่วมกำหนดแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นเพื่อความเข้มแข็งของท้องถิ่นนั้นจึงเป็นสิ่งทีคณะผู้บริหาร อบต. จะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. นั้นอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกองค์กร สถาบันในสังคม โดยที่ทุกกลุ่มในสังคมจะต้องมีเป้าหมายร่วมกันคือ “การป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชน” ภายใต้นโยบายปกครองคือ อบต. หรือพื้นที่ของ อบต. ถือได้ว่าเป็นสังคมใหญ่ที่ประกอบด้วยกลุ่มสังคม/สถาบันในสังคมย่อยๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน วัด ที่ทำหน้าที่แตกต่างกันและเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม (Social system) คือ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่แต่กลุ่ม/สถาบันเหล่านี้มีต่อกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่นั้น

การเห็นความสำคัญและความจำเป็นของปัญหาของเด็กและเยาวชนดังกล่าวก็เพื่อรักษาคุณภาพของสมาชิกในสังคม การสร้างสังคมที่มีคุณภาพในอนาคต และเพื่อดำรงไว้ซึ่งคุณลักษณะของสังคม เมื่อสมาชิกตระหนักในปัญหาและมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน แล้วมาหาทางแก้ปัญหาและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันนั้น ข้อมจำเป็นแห่งการหน้าที่ (The Functional Imperatives) มีการดำเนินการผ่านหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

องค์การบริหารส่วนตำบล (G) ตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน รวมทั้งเป็นหน่วยงานบริหารจัดการ แสวงหาวิถีทางบรรลุเป้าหมาย ทำให้ระบบย่อยต่างๆ ในชุมชนสามารถดำเนินหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ รวมทั้งจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินการกลุ่ม องค์กรต่างๆ ภายในและภายนอกท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ในการสนับสนุนด้านงบประมาณ วิชาการ เป็นการทำหน้าที่ (A) ปรับทัศนคติ การคิดอย่างมีเหตุผลของสมาชิก ทำให้ระบบย่อยคล้อยเห็นตามเพื่อช่วยให้การดำเนินการต่างๆ บรรลุจุดมุ่งหมาย ส่วน โรงเรียน ครอบครัวทำหน้าที่ (I) อบรมสั่งสอน

จัดเทศกาลสมาชิก เพื่อให้สมาชิกมีลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม เป็นการปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้มีแนวความคิดเป็นไปในทิศทางที่สังคมต้องการ นอกจากนี้ วัดและสถานีตำรวจทำหน้าที(L) รักษาแบบแผน (Pattern maintenance) การจัดเทศกาลสมาชิกในสังคมให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสม การควบคุมพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์เพื่อรักษาแบบแผนของสังคม มีทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดตามค่านิยมร่วมของคนในสังคม และการจัดการความตึงเครียด (Tension management) เป็นวิธีการควบคุมทางสังคมให้สามารถดำรงรักษาแบบแผนภายในที่เกี่ยวกับค่านิยมร่วมของสังคม

จากแนวคิดต่างๆ ที่กล่าวมาในข้างต้นเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

เนื่องจากปัญหาเรื่องเด็กและเยาวชนเป็นประเด็นที่ทุกภาคส่วนในสังคมให้ความสำคัญมากในปัจจุบัน รัฐบาลมีนโยบายพัฒนาเด็กและเยาวชนให้กระทรวงต่างๆ และทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำยุทธศาสตร์และแผนงานในการขับเคลื่อนให้เห็นผลเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นจะต้องขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ โดยอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายหรือหน่วยงาน สถาบันต่างๆ ในสังคมนับตั้งแต่ครอบครัว วัด โรงเรียน องค์กรชุมชนและ อบต. ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการทำหน้าที่บริหาร การศึกษาครั้งนี้นับว่าน่าจะทำก่อให้เกิดประโยชน์ต่างๆ ดังนี้

1. ประโยชน์ทางด้านวิชาการ การวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน และสังเคราะห์แนวทางในการส่งเสริมศักยภาพของ อบต. และชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ผลการศึกษาน่าจะเป็นตัวอย่างและเป็นการจุดประกายให้ชุมชน หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องนำรูปแบบ แนวทางที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

2. ประโยชน์ในเชิงนโยบาย การวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนจากนโยบายต่างๆ ของรัฐที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในแต่ละพื้นที่ได้ผลการศึกษาที่สามารถสะท้อน ความต้องการจำเป็นในการปรับ เปลี่ยนนโยบายที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน การปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เอื้อต่อการพัฒนา “คน” ในชุมชนมากยิ่งขึ้น

3. ประโยชน์แก่ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลมีความเจริญเติบโตมากในปัจจุบัน ทิศทางการพัฒนาชุมชนขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่เน้นการพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า สิ่งปลูกสร้างต่างๆ มีความเพียงพอ ดังนั้น การที่จะปรับให้ผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลในระดับต่างๆ ให้หันมาให้ความสำคัญในด้านการพัฒนา “คน” ในท้องถิ่นจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชน ได้มีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบแนวคิดและแนวทางในการดำเนินการวิจัย(ดังที่กล่าวในหน้า 17) ดังนี้

1. แนวคิดการศึกษาชุมชน
2. แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
3. แนวคิดการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจ
4. แนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของชุมชน
5. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research : PAR)
6. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน
 - 6.1 ความหมายของเด็กและเยาวชน
 - 6.2 ความเป็นมาของการพัฒนาเด็กและเยาวชนของประเทศไทย
 - 6.3 กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน
7. นโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย
 - 7.1 พัฒนาการของนโยบายเยาวชนไทย
 - 7.2 องค์กรของรัฐที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนไทย
 - 7.3 มาตรการและบทลงโทษทางกฎหมายอาญาของภาครัฐเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนไทย
 - 7.4 แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน
8. ยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน
9. องค์การบริหารส่วนตำบล
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
11. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

1. แนวคิดในการศึกษาชุมชน

เมื่อก้าวถึงการทำงานของนักพัฒนา กับชุมชน ผู้คน โดยทั่วไปรวมทั้งบุคลากรและองค์กรพัฒนาจะนึกถึงชุมชนตามพื้นที่หรือชุมชนหมู่บ้านเท่านั้น แต่โดยแท้จริงแล้วชุมชนเป็นรูปแบบของการเกาะเกี่ยวสัมพันธ์ของมนุษย์ ซึ่งไม่จำกัดว่าจะต้องอยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณหนึ่งเท่านั้น ชุมชนได้รับความสนใจว่าเป็นพลังในการขับเคลื่อนที่จะนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีร่วมกัน ซึ่งอาจจะมีหลายรูปแบบคือ 1) ชุมชนหมู่บ้าน ชุมชนตามพื้นที่การปกครอง 2) ชุมชนของผู้ที่มีความ

สนใจ ความต้องการและสำนึกร่วมกัน สามารถติดต่อสัมพันธ์กันโดยตรง และ 3) ชุมชนของผู้ที่มีความสนใจ ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน ไม่ได้ติดต่อพบกันโดยตรง ไม่มีพรมแดน แต่สัมพันธ์กันได้โดยผ่านเทคโนโลยีการสื่อสาร (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2548) อย่างไรก็ตามการทำงานกับชุมชนขนาดเล็กตามพื้นที่การปกครองยังได้รับการยอมรับว่าเป็นความจำเป็นและเป็นรากฐานที่สำคัญในจุดเริ่มต้นของการพัฒนา เพราะนอกจากจะเป็นการสร้างเสริมเข้มแข็งให้กับหน่วยย่อยในระดับรากฐานของสังคม โดยที่สมาชิกสามารถจะมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างๆ ได้โดยตรงแล้ว ยังเป็นการประสานงานกับหน่วยงานตามโครงสร้างการปกครองของภาครัฐ และทรัพยากรที่ได้รับการจัดสรรมาตามโครงสร้างเหล่านี้ได้โดยสะดวกด้วย

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540), ธนพรรณ ธานี (2540) และมงคล พนมมิตรและชาติชาย รัตนศิริ (2540) ได้ให้ความหมายของการศึกษาชุมชน โดยสรุปได้ว่าเป็นการที่เข้าไปศึกษาชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านกายภาพ ชีวภาพ ความเป็นอยู่ ระบบวิถีคิด การทำงาน ความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนปัญหาและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะต้องทำร่วมกันของนักพัฒนาและชุมชน เพื่อที่จะได้กำหนดและวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2548) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนว่าเป็นการนำมาซึ่งความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการกำหนดปัญหา การประเมินศักยภาพในด้านต่างๆ ของชุมชน อันจะนำมาซึ่งโครงการและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหา ด้วยความร่วมมือจากทั้งผู้ศึกษาและตัวชุมชนเอง

ธนพรรณ ธานี (2540) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนไว้ดังนี้ คือ 1) เป็นการศึกษาชุมชนเพื่อหาข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน คือ เป็นการหาความรู้ใหม่หรือเป็นการเพิ่มเติมความรู้ให้มากยิ่งขึ้น การหาข้อเท็จจริงอาจจะเป็นข้อเท็จจริงในลักษณะกว้างโดยทั่วไป หรือลึกซึ้ง โดยมีการวิเคราะห์สิ่งต่างๆ อย่างละเอียดก็ได้ 2) การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อทดสอบความรู้เดิมเป็นการทดสอบความรู้ต่างๆ เพื่อยืนยันและเป็นการทำความรู้เดิมนั้นให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น โดยเป็นเรื่องของการสร้างแนวความคิดและทฤษฎีใหม่ขึ้น และ 3) การศึกษาชุมชนเพื่อนำข้อเท็จจริงไปใช้ประโยชน์ในงานพัฒนา ซึ่งนับว่ามีประโยชน์และมีความสำคัญในงานพัฒนาอย่างมาก เพราะจะได้นำไปวางแผนและนำไปปฏิบัติในงานพัฒนา เพราะหากว่านักพัฒนาปราศจากการศึกษาชุมชน จะทำให้ไม่เข้าใจในงานพัฒนา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาชุมชน

โดยสรุปวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนก็คือ เพื่อหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และเพื่อทดสอบความรู้ให้มีความน่าเชื่อถือ โดยมีประโยชน์ต่อนักวิชาการ ในความเข้าใจชุมชนและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างมากในระดับหนึ่ง แต่ในการศึกษาชุมชนเพื่อนำข้อเท็จจริงไปใช้ในการพัฒนานั้น จะเกี่ยวข้องกับการนำความรู้จากการศึกษาชุมชนไปปฏิบัติงานในด้านการวางแผนหรือการลงมือปฏิบัติงานสนาม

การขาดความเข้าใจต่อความเปลี่ยนแปลงและการขาดแนวทางหรือแนวคิดในการศึกษาชุมชน ก็เป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้นักพัฒนาขาด “เครื่องมือนำทาง” ที่จะช่วยชี้ให้เห็นว่า จะศึกษาอะไร มีองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องอะไรบ้าง สิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างไร และมีผลกระทบต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เป็นต้น ดังนั้นแนวคิดในการศึกษาชุมชนมีฐานการศึกษาเพื่อเข้าใจและรู้เท่าทันสภาพชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง และเพื่อหาเครื่องมือนำทางการศึกษาว่า มีปัจจัยเงื่อนไขและองค์กรทั้งภายในและภายนอกอะไรบ้าง มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันอย่างไร มีผลต่อการดำรงชีวิตและการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างไร การเปลี่ยนแปลงในชุมชนไม่ได้เกิดจากภายนอกเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างภายนอกกับภายใน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะพลวัตของชุมชนที่เกิดจากความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนต่างๆ ซึ่งได้บทรียนในการวางแผนพัฒนาชุมชน เช่น จำเป็นต้องศึกษาประวัติและวิวัฒนาการของท้องถิ่นนั้นๆ โดยละเอียด และศึกษาถึงโครงสร้างอำนาจของผู้นำท้องถิ่นรวมทั้งฐานอำนาจผู้นำและผู้มีอิทธิพลตลอดจนผลประโยชน์ในด้านต่างๆ และการเลือกกลุ่มเป้าหมายที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและปัญหา ร่วมกันที่จะสามารถรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกระบวนการช่วยเหลือตนเอง

นอกจากนั้นการวิเคราะห์ชุมชนต้องวิเคราะห์ในด้าน โครงสร้างและหน้าที่ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชนและความแน่นแฟ้นในการรวมตัวกันของคนในสังคม และหน้าที่ของสังคมหรือสถานการณ์ที่เป็นแบบแผนพฤติกรรมของสังคม (อकिन ริพีพัฒน์, 2536) นอกจากนี้ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2548) ได้กล่าวถึงทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับชุมชนเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ ได้แก่ กำเนิดและวิวัฒนาการของชุมชน การตั้งถิ่นฐาน นิเวศชุมชน เป็นต้น โดยสรุปแล้วการศึกษาชุมชนมีแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญว่า ปรัชญาการมองสังคมมีความ สลับซับซ้อนหลากหลาย มีลักษณะที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเองอยู่ตลอดเวลา

ชยันต์ วรรณระภูติ (2536) กล่าวถึงกรอบความคิดในการศึกษาชุมชนและการเปลี่ยนแปลงว่า ต้องมีความเข้าใจในด้านต่างๆ คือความคิดพื้นฐานในการศึกษาชุมชน คือ การมีกรอบในการศึกษาเพื่อความรู้เท่าทันสภาพชุมชนที่มีความเปลี่ยนแปลง มีความเข้าใจในฐานะและความหมายของชุมชนหมู่บ้าน มีข้อพิจารณาในการศึกษาชุมชน และการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งกรอบแนวคิดเหล่านี้เป็นหลักการพื้นฐาน เป็นเครื่องมือ และข้อสังเกตทางทฤษฎี ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และเป็นเครื่องมือส่วนหนึ่งในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยนักสังคมศาสตร์ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องอาศัยกรอบคิดทางทฤษฎี ซึ่งมักจะแบ่งออกเป็น 2 แนวใหญ่ๆ คือ กรอบคิดทางทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ และกรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง นอกจากนี้ต้องอาศัยปัจจัยและเงื่อนไขอื่นๆ อีกในการศึกษาชุมชน คือ มีความคิดพื้นฐานที่ว่า ปรัชญาการมองสังคมมีความ สลับซับซ้อน

หลากหลาย และปรากฏการณ์ที่มีความหลากหลายเหล่านี้ เป็นปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีลักษณะเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนหรือสังคมนั้นสำนักคิดต่างๆ เช่น สำนักโครงสร้างและหน้าที่ สำนักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม และสำนักวัฒนธรรมนิเวศวิทยา เป็นต้น ได้มีมุมมอง/ประเด็นในการศึกษา เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์นั้น ว่าจำเป็นจะต้องมีฐานในการมอง การวิเคราะห์ ซึ่งอาจจะมีหลากหลายประเด็น แต่โดยรวมแล้วมักจะมียอดประกอบหลัก 3 ส่วน ซึ่งอาจจะเรียกชื่อต่างกันไป ถ้าเป็นการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและหน้าที่ ดังนักวิชาการเช่น Radcliffe – Brown (1958, อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์, 2536) จะมองว่าสังคมและชุมชนมียอดประกอบที่สำคัญในการวิเคราะห์ 3 ส่วนคือ 1) โครงสร้างสังคม (Social Structure) หรือส่วนประกอบต่างๆ และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบนั้นๆ อาจจะเป็นระบบเครือญาติหรือโครงสร้างสังคมรูปแบบอื่นๆ 2) สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ (Ecology) สังคมจะต้องปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ และรวมถึงการใช้ทรัพยากรจากระบบนิเวศเพื่อการยังชีพและ 3) ภูมิทัศน์หรือวัฒนธรรม (Culture) ซึ่งทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นสามารถอยู่ด้วยกันได้

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดการศึกษาชุมชนพบว่าแม้ว่านักวิชาการจะให้ความสำคัญต่อยอดประกอบที่ต่างกัน แต่มีความคิดเห็นที่คล้ายกันว่า ในการศึกษาชุมชนและสังคม ยอดประกอบที่สำคัญอาจจะแยกออกได้เป็นส่วนต่างๆ ดังนี้ 1) ข้อมูลด้านกายภาพ ทั้งสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ 2) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพของคนในชุมชน 3) ข้อมูลด้านระบบสังคมและการเมืองในชุมชน การศึกษากลุ่มที่มีอิทธิพลในชุมชน 4) ประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อให้เห็นความเป็นมาของชุมชน และ 5) ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อของคนในชุมชน ซึ่งในการศึกษาชุมชนนั้นแต่ละองค์ประกอบย่อมมีความสัมพันธ์ต่อกันและมีความหมายต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อช่วยให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ในชุมชนมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ให้สามารถทำความเข้าใจกับสภาพปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผน กำหนด โครงการ กิจกรรมในการพัฒนาต่อไป

2. แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

การเรียนรู้เป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มนุษย์ทุกคนจะมีการเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน จากคำสั่งสอนของบุคคลในครอบครัว และสังคม รวมทั้งการสังเกตจากสภาพแวดล้อม การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอดอุดมการณ์ ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้และวัฒนธรรม

นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของการเรียนรู้ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิดและพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น (ทิสนา แจมมณี, 2545) ส่วนสุรางค์ โค้วตระกูล (2552) ให้ความหมายว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการ

ฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงปริมาณความรู้ในตัวบุคคล นอกจากนั้นพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของ “การเรียนรู้” ว่าเป็นกระบวนการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูล และ ประสบการณ์อันนำไปสู่การรู้แจ้งเห็นจริงและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ เน้น กระบวนการพัฒนาของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ ความเข้าใจและการปรับเปลี่ยนทางความคิดและ พฤติกรรม และกล่าวถึง “กระบวนการเรียนรู้” ว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและตลอด ชีวิต โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้รู้จักคิด พิจารณา และแสวงหาความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง

จากการศึกษาความหมายของคำว่า “กระบวนการเรียนรู้” (Learning process) และคำว่า “การเรียนรู้” (Learning) มีความหมายใกล้เคียงกันมาก จนอาจกล่าวได้ว่ามีความหมายเช่นเดียวกัน กล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้หมายถึงลำดับขั้นตอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ (อคุลย์ วังศรีคุณ, 2543)

ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่า “การเรียนรู้” มีความหมายเป็น 2 นัยคือ การเรียนรู้ในฐานะที่เป็นเนื้อหา หมายถึง ตัวความรู้ ความคิดที่เกิดในตัวบุคคล และการเรียนรู้ในฐานะของวิธีการ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ หรือได้มาซึ่งความรู้ ส่วนคำว่า “กระบวนการเรียนรู้” นั้นจึง เป็นการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนโดยอาศัยวิธีการต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดความรู้ ความเข้าใจใน สิ่งต่างๆ หรือเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบความคิดของบุคคล

นอกจากนี้ “การเรียนรู้” และ “กระบวนการเรียนรู้” ยังถูกนำไปใช้ประกอบกับคำอื่นๆ เช่น กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สังกมแห่งการเรียนรู้ นวัตกรรมการเรียนรู้ เป็นต้น (ปาริชาติ วัลย์ เสถียร, 2548)

2.1 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน

Kaagan S., Stephen and Headley, Linda (2010) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ชุมชนว่า คนในชุมชนสามารถร่วมมือกัน สร้างกระบวนการเรียนรู้จนสามารถบรรลุเป้าหมาย และร่วมรับ ผลประโยชน์ร่วมกัน

Mathews, David (1996 อ้างถึงในปาริชาติ วัลย์เสถียร, 2548) ให้ความหมายของ กระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยสรุปว่า สิ่งที่เราเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ และผ่านการแลกเปลี่ยนกับบุคคล อื่น เช่น สิ่งที่มีคุณค่าหรือผลประโยชน์ร่วมของเรา การที่มีเป้าหมายร่วมกันเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น กระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนและสาธารณะจึงมีความสำคัญ

อคุลย์ วังศรีคุณ (2543) กล่าวถึงความหมายของกระบวนการเรียนรู้ชุมชนว่า เป็นลำดับ ขั้นตอนที่สมาชิกในชุมชนเข้ามารวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามแก่ชุมชน โดยร่วมกันวิเคราะห์ แสวงหาทางเลือก ดำเนินการและประเมินผล

สุพัตรา ชาติบัญญัติ (2548) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ชุมชนว่า การเรียนรู้เป็น การใช้ความสามารถทางความคิด อาศัยการใคร่ครวญและร่วมกันปฏิบัติ การเรียนรู้ของชุมชนที่มี ประสิทธิภาพจึงควรเป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) โดยผ่านกระบวนการกลุ่มที่มีการ จัดตั้งโดยสมาชิกของชุมชนที่มีความพร้อมทางความคิดระดับหนึ่ง การเรียนรู้เกิดจากการ

ปฏิสัมพันธ์ต่อกันในกลุ่ม ดังนั้นบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้จึงควรเน้นบรรยากาศที่ก่อให้เกิดการช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ผลสำเร็จของการเรียนรู้จะอยู่ที่การปฏิบัติของสมาชิกที่มีความสามารถแตกต่างกัน สามารถประสานความช่วยเหลือกันได้ตามความถนัด

โดยสรุปว่าความหมายของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน เกิดจากประเด็นปัญหาหรือประเด็นที่คนในชุมชนให้ความสนใจ และต้องการหาทางแก้ไขปัญหาหรือสร้างสรรค์ร่วมกันในลักษณะ “ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ” โดยกระบวนการดังกล่าวประกอบด้วยขั้นตอนย่อยๆ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การลงมือปฏิบัติและการประเมินผล

2.2 ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2537) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการอันมีรากฐานอยู่ที่ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งไม่แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิต การเรียนรู้กับการปฏิบัติ เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้เป็นหนึ่งเดียวกัน กระบวนการดังกล่าวเกิดจากความเหมาะสมของท้องถิ่นช่วยให้บุคคลและชุมชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน การปฏิบัติอย่างผู้รู้ ปฏิบัติตามแบบอย่างของผู้รู้ การอบรมสั่งสอนในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นอยู่จริง ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ

โกวิท พวงงาม (2553) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ชุมชนว่าเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เริ่มจากการตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ไตร่ตรองวิเคราะห์สาเหตุ ตระหนักถึงความคิดความสามารถของตนเองหรือกลุ่มในการแก้ไขปัญหา และลงมือปฏิบัติ ทำให้เกิดการสั่งสมประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง เกิดเป็นองค์ความรู้ที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว มีการทดลองปฏิบัติแก้ไขปรับเปลี่ยนอยู่เสมอๆ ให้สอดคล้องกับปัญหาและบริบทของชุมชน

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (2548) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญของชุมชนว่ามักเกิดขึ้นจากการทดลอง การแสวงหาคำตอบ การฝึกปฏิบัติจนเกิดความเข้าใจและสร้างระบบคิดของชุมชนขึ้นมา โดยก้าว่างของกระบวนการเรียนรู้มีทั้งการยอมรับ การปฏิเสธ การประยุกต์ใช้ การเลิกใช้ และการสร้างใหม่ ซึ่งเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในชุมชนและบริบทของสังคมที่เข้าสู่ชุมชน โดยการเรียนรู้ของสังคมไทยมักมีลักษณะร่วมกันอย่างน้อย 4 ประการ คือ

1. การเรียนรู้ของชุมชนเป็นเรื่องของชีวิตและการทำงาน กล่าวคือ ชุมชนเหมือนชีวิตที่มีการเกิดขึ้น เรียนรู้ เผชิญปัญหา การจัดการตนเอง และการสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ชุมชนจะดำเนินวิถีของชุมชนไม่ได้ถ้าไม่เข้าใจบริบทที่ตนเองเป็นอยู่ และไม่กำหนดรู้ว่าตนเองเป็นอยู่อย่างไร ดังนั้นการเรียนรู้ของชุมชนจึงเป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและงานที่จะต้องมีการจัดการตนเอง เพื่อให้กลุ่ม องค์กรหรือกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนได้ประกอบกิจกรรมของตนเองตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

2. เครื่องมือการเรียนรู้ชุมชนคือการเรียนรู้จากปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ เช่น ภาวะหนี้สิน ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ปัญหาด้านการจัดการทรัพยากร เป็นต้น ล้วนเป็นสิ่งที่ชุมชน

ต้องการหาทางออกร่วมกัน ผลลัพธ์ของการแก้ปัญหาคือ การเรียนรู้และการสร้างความรู้ใหม่ให้ชุมชน

3. การเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างกัน เป็นชุมชนที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน โดยมักที่จะมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และการจัดการร่วมกัน อีกนัยหนึ่งการเรียนรู้ของชุมชนมักเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ ที่เป็นการผสมระหว่างความรู้ที่ชุมชนมีอยู่และความรู้จากภายนอกชุมชนทำให้เกิดการเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนให้เข้ากับสถานการณ์ที่แปรเปลี่ยน ทำให้ชุมชนเกิดองค์ความรู้ใหม่และสามารถสร้างวิถีแห่งการพึ่งพาตนเองได้

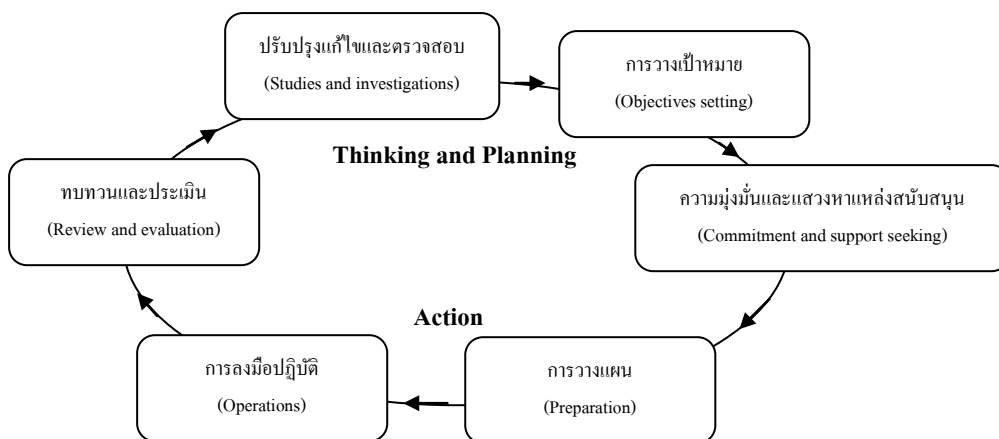
4. การเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การเรียนรู้ด้วยการตั้งคำถามเพื่อให้ได้คำตอบอาจจะไม่เพียงพอต่อการดำรงอยู่ของคนในชุมชน การเรียนรู้จากการลงมือทำ ซึ่งอาจจะมีการทดลอง ผิดซ้ำ จนได้ความรู้และความเข้าใจจะช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และมีวิถีของชุมชน

การเรียนรู้ของชุมชนเกิดจากสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ และเกิดจากการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ผ่านกิจกรรม พิธีกรรม จารีตประเพณี ค่านิยม วัฒนธรรมและความเชื่อ ซึ่งกล่าวได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีรากฐานมาจากประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิตและการปฏิบัติ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจึงเป็นกระบวนการเพื่อแสวงหาความรู้ที่ไม่เป็นทางการ และไม่ใช้การศึกษาในระบบที่อยู่แต่ในสถาบันการศึกษา ดังนั้นโดยสรุปจากแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนพบว่ามีลักษณะดังนี้ 1) เรียนรู้จากสภาพปัญหาและความต้องการ 2) เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริง 3) เป็นกระบวนการกลุ่ม 4) มีลักษณะเป็นองค์รวม และ 5) เป็นเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

2.3 ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้

ความรู้เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการเรียนรู้ มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายดังนี้

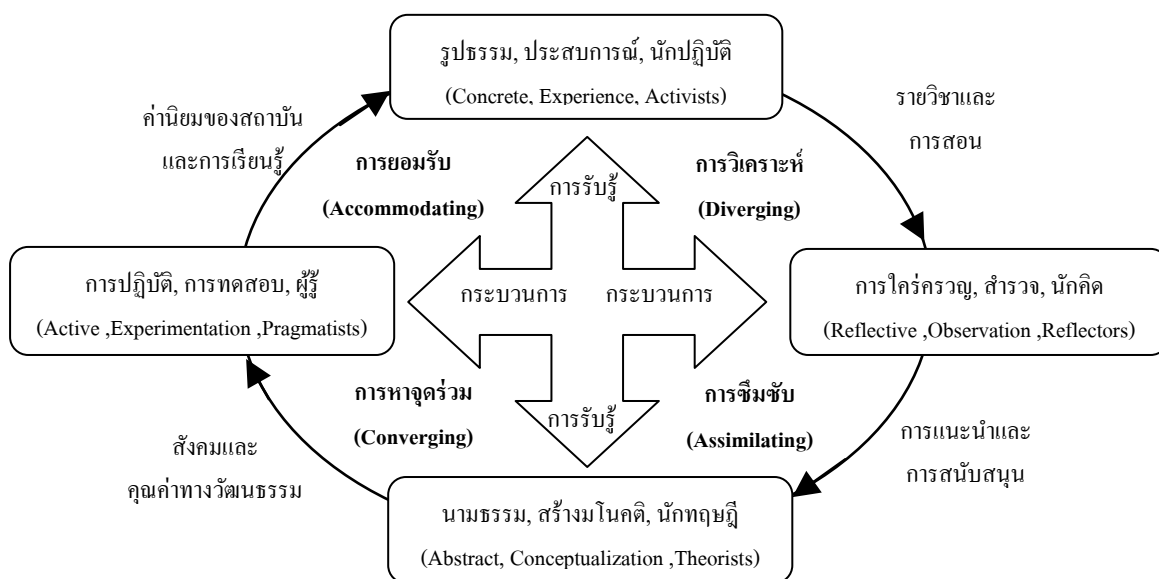
Philip Waterhouse (1983) กล่าวถึงลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ชุมชนว่าประกอบไปด้วย 2 ขั้นตอนหลัก คือ การคิดและการวางแผน(Thinking and Planning Phase) ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ(Action Phase) โดยกระบวนการดังกล่าวประกอบด้วยขั้นตอนย่อยๆ เป็นวงจรที่พัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ดังนี้

แผนภาพที่ 2 แสดงลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Philip Waterhouse

จากแผนภาพพบว่า ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Philip Waterhouse เริ่มจากการวางเป้าหมาย การมุ่งมั่นและแสวงหาแหล่งสนับสนุน การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การทบทวนและประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไข ตรวจสอบเพื่อวางเป้าหมายใหม่

David Kold (1984) กล่าวถึงการเรียนรู้ว่ามีรูปแบบที่หลากหลาย แต่กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้นมีความสำคัญต่อการดำเนินงาน ได้เสนอรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพดังนี้

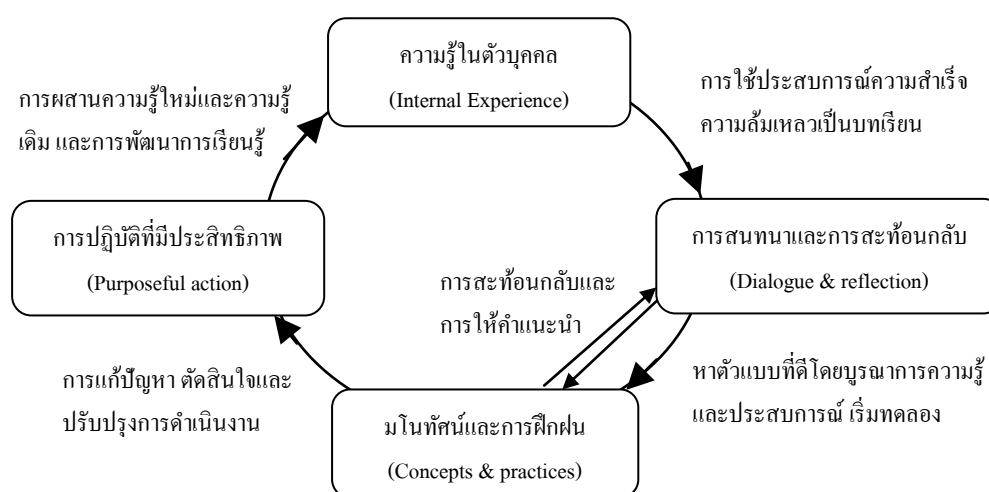
แผนภาพที่ 3 แสดงกระบวนการเรียนรู้ในบริบทต่างๆ (The Learning Process in Context) ตามแนวคิดของ David Kold (1984)

จากแผนภาพ เป็นการแสดงถึงวงจรของการเรียนรู้ จากสิ่งที่เป็นรูปธรรม ประสบการณ์ และตัวบุคคลผู้ปฏิบัติ มาเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนโดยใช้การคิดวิเคราะห์ นำไปสู่การใคร่ครวญ พิจารณา การสำรวจของนักคิด จากนั้นเข้าสู่กระบวนการซึมซับ รับรู้ และอาศัยการแนะนำ

สนับสนุน ข้อมูลต่างๆ จะกลายเป็นนามธรรม มโนทัศน์ของนักทฤษฎี ขึ้นตอนต่อไปอาศัยการหาจุดร่วมหรือข้อสรุป และกระบวนการทางสังคม วัฒนธรรม กลายเป็นการลงมือปฏิบัติ การทดลองเพื่อหาข้อสรุป โดยผู้รู้ และในขั้นตอนสุดท้ายอาศัยค่านิยมของสถาบัน การเรียนรู้และการยอมรับจะได้ความรู้ ประสบการณ์ที่มีคุณค่ายิ่งขึ้น และวงจรการเรียนรู้ก็จะถูกพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป

บริษัท In-Corporate Development (2007) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่ามีลักษณะเป็นกลยุทธ์ของการเรียนรู้เริ่มจากประสบการณ์และความรู้ที่อยู่ภายในตัวบุคคล(Start with what you know) ไปสู่การปรับเปลี่ยน พัฒนาความรู้ของตนเมื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลอื่นและพัฒนาให้มีความชำนาญ เป็นการสร้างกรอบมโนทัศน์ใหม่(New Conceptual Frameworks) ผ่านกระบวนการสะท้อนกลับ การลงมือปฏิบัติ การประเมินค่า การตัดสินใจ และการวางแผน

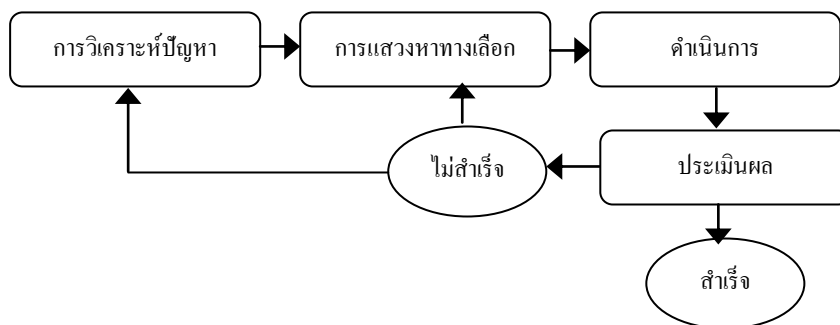
การเริ่มต้นจากประสบการณ์ความรู้ภายในบุคคล

พัฒนาไปสู่สิ่งที่ผู้อื่นมีความชำนาญ

แผนภาพที่ 4 แสดงกระบวนการเรียนรู้เพื่อมุ่งสู่มืออาชีพตามแนวคิดของ In-Corporate Development จากกระบวนการเรียนรู้พบว่า เริ่มจากประสบการณ์ และความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่นที่มีความชำนาญมากกว่า สร้างมโนทัศน์ใหม่ ลงมือปฏิบัติ ฝึกฝน ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น จนสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ของตน และเป็นวงจรการพัฒนาไปเรื่อยๆ ไม่หยุดนิ่ง การพัฒนาความรู้ ทักษะของบุคคลตามวงจรการเรียนรู้ นี้ โดยการพยายามแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้ได้แนวคิดและประสบการณ์ใหม่ๆ การแก้ปัญหาและการประยุกต์เพื่อสร้างมโนทัศน์ใหม่ๆ อยู่เสมอ

อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ได้เสนอลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน มี 4 ขั้นตอนคือ 1) การวิเคราะห์ปัญหา 2) แสวงหาทางเลือกปัญหา 3) ดำเนินการ และ 4) ประเมินผล โดยความเชื่อมโยงของแต่ละขั้นตอนแสดงดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 5 แสดงกระบวนการเรียนรู้ชุมชนตามแนวคิดของ อุดุทธ์ วังศรีคุณ

ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์(2542) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนว่ามี 5 ขั้นตอน หรือ “5 ร” เริ่มจาก “รวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปทบทเรียน และร่วมรับผลจากการกระทำ” ดังนี้

1. รวมคน การจัดการเรียนรู้ต้องยึดหลักว่าทุกคนในชุมชนมีความสำคัญเท่าเทียมกันและในทางปฏิบัติ การจัดการเรียนรู้ในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และทรงพลัง ต้องเริ่มต้นจากการรวมคนในชุมชนขึ้นเป็นองค์กรชุมชน

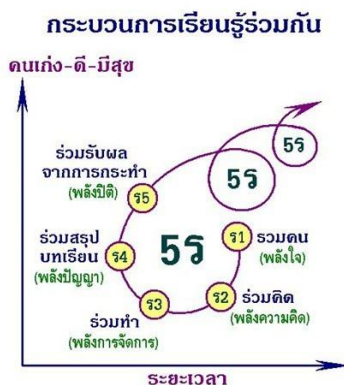
2. ร่วมคิด เพื่อระดม “พลังความคิด” โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมสมอง เพื่อระดมความคิด สร้างความเข้าใจร่วมกัน ปรับกระบวนการทัศน์ สร้างวิสัยทัศน์ร่วม แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์และวิเคราะห์ปัญหา

3. ร่วมทำ เพื่อรวม “พลังการจัดการ” ดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนด โดยใช้หลักการฝึกฝนจากการทดลองปฏิบัติ ใช้การปฏิบัติในพื้นที่จริง

4. ร่วมสรุปทบทเรียน เพื่อสร้าง “พลังภูมิปัญญา” โดยเริ่มจากการประเมินตนเอง และประเมินผลงาน โดยผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเชื่อมต่อทักษะความรู้ ประสบการณ์ นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน

5. ร่วมรับผล เพื่อสร้าง “พลังปิติ” โดยการยกย่อง ชื่นชม และให้กำลังใจคนที่เสียสละทำงานให้กับชุมชนและสังคม

ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ชุมชนตามแนวคิดของ ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ เป็นดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 6 แสดงกระบวนการเรียนรู้ชุมชนตามแนวคิดของ ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์

พจนา เอื่องไพบูลย์(2546) ได้เสนอกระบวนการเรียนรู้ชุมชนที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการคิดและปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาด้านระบบนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคมชุมชนให้ดีขึ้นและมีความสมดุล ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ การทบทวนความยากลำบากในชีวิต การตรวจสอบถึงสาเหตุวิกฤตของกลุ่มแกนนำชุมชน การกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของชุมชน การหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติตามทางเลือก การประเมินผลย้อนกลับ การพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้น และการบูรณาการเข้าสู่ชีวิต ซึ่งขั้นตอนทั้ง 8 นั้นเป็นวงจรการเรียนรู้ที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

จากความหมาย ความสำคัญ ลักษณะและขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ชุมชนดังที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ ดังนี้คือ

2.3.1 ลำดับขั้นตอนของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) การรับรู้และสร้างความตระหนัก 2) การวิเคราะห์ปัญหา 3) การจัดทำแผน 4) การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ และ 5) การประเมินผล และ 6) การปรับปรุงแก้ไข

2.3.2 ลำดับการเกิดของความรู้ ความรู้เกิดขึ้นจากการนำความรู้และประสบการณ์เดิมของบุคคลหรือกลุ่มไปแลกเปลี่ยนหรือลงมือปฏิบัติจริง ผ่านการตัดสินใจ แก้ไข ปรับปรุงและฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ โดยนำความรู้เดิมมากลั่นกรองเป็นความรู้ใหม่

2.3.3 ลักษณะขององค์ความรู้ เป็นองค์ความรู้ที่อยู่ในวิถีชีวิต ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ดังนั้นเนื้อหาหรือองค์ความรู้จึงมีลักษณะเฉพาะเชิงพื้นที่

2.3.4 ลักษณะของการเรียนรู้ การเรียนรู้ชุมชนควรจะมีลักษณะของการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีลักษณะของการเรียนรู้เพื่อทำ การเรียนรู้เพื่อเป็น และการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน

2.3.5 ลักษณะของการสืบทอดของความรู้ เป็นความรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริง โดยมีการสืบทอดผ่านช่องทางต่างๆ เช่น กิจกรรม พิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.4 องค์ประกอบและปัจจัยเงื่อนไขของการเรียนรู้ชุมชน

นักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงองค์ประกอบและปัจจัยเงื่อนไขของการเรียนรู้ดังนี้
 อุดลย์ วังศรีคุณ(2543) กล่าวถึงองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ชุมชนที่ทำให้
 ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบคือ

1. กิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย การศึกษาประสบการณ์จากชุมชนอื่น การสนทนา หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประชุมเชิงปฏิบัติการและการปฏิบัติจริง เป็นต้น
2. ฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย ฐานการเรียนรู้ในชุมชน เช่น สมาชิกในชุมชน ผู้นำ ชุมชน เป็นต้น และฐานการเรียนรู้นอกชุมชน เช่น ชุมชน บุคคลและองค์กรภายนอก
3. เนื้อหา/องค์ความรู้ ประกอบด้วย เนื้อหาด้านปัญหาและความต้องการในการแก้ไข และพัฒนาชุมชน ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เป็นต้น

ส่วนปัจจัยเงื่อนไขในการเรียนรู้ประกอบด้วย 3 ด้านคือ

1. ปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้นำ และความสัมพันธ์ในชุมชน เป็นต้น
2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ แนวคิดและการปฏิบัติของนักพัฒนาจากภายนอก การสนับสนุนความรู้ ทรัพยากรจากภายนอก เป็นต้น
3. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมอยู่บนฐานของประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ (2549) กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านช่องทางที่สำคัญ 3 ด้าน

1. วิธีการ หรือช่องทางการเรียนรู้ ที่มีความหลากหลาย เช่น การศึกษาประสบการณ์จาก บุคคล ชุมชน การศึกษาคูงานและทัศนศึกษา การสนทนาปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การปฏิบัติจริง เป็นต้น
2. ฐานการเรียนรู้ ที่มีความหลากหลาย ซึ่งมีทั้งภายในและภายนอกชุมชน ภายใน ได้แก่ สมาชิกและผู้นำชุมชน ภายนอก ได้แก่ บุคคล องค์กรภายนอก
3. เนื้อหาและองค์ความรู้ ที่มีความหลากหลาย เช่น เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน การแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน การดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับ ธรรมชาติ

นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ดังนี้

1. บริบทสิ่งแวดล้อมและกลไกต่างๆ ที่เอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นกล่าวคือ มีโครงสร้างของความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ แบบแนวนอน (Horizontal) มากกว่า แบบแนวตั้ง (Vertical) และมีระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมมากกว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือ ผลประโยชน์

2. มีกลไกส่งเสริมการเรียนรู้ สืบเนื่องจากลักษณะการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย และเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการเปิดโอกาสให้บุคคลได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระจะสามารถทำให้บุคคลสามารถคิดค้นสร้างสรรค์และผลิตสิ่งใหม่ๆ ได้ง่ายและมากกว่า

3. การมีเงื่อนไขของเวลาที่พอเพียงแก่กระบวนการเรียนรู้ นั้น ๆ

4. การบริหารจัดการการเรียนรู้ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่และผลิตซ้ำของสิ่งเดิม ดังนั้นจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มคุณค่าและปริมาณของผลผลิตที่จะเกิดขึ้น

5. เงื่อนไขของกระบวนการทัศน์ โดยกระบวนการทัศน์ที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ กระบวนการทัศน์ที่เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพและความสามารถในการที่จะเรียนรู้ได้

พจนาน์ เอื่องไพบูลย์ (2546) กล่าวถึงองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้มี 8 ช่องทางคือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ การเรียนรู้จากเวทีสนทนา พบปะหารือและประชุม การเรียนรู้จากการสังเกต การเรียนรู้จากการถ่ายทอดภูมิปัญญาในชุมชน การฝึกอบรมและดูงาน การเรียนรู้จากสื่อต่างๆ การเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้ผ่านประเพณีและพิธีกรรม

ส่วนปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ประกอบด้วย

1. ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำ ความสัมพันธ์ของคน กฎระเบียบ ทัศนคติ ค่านิยมและวัฒนธรรมของคนในชุมชน เป็นต้น

2. ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทั้งในด้านความรู้ งบประมาณ และเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปว่าองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ชุมชนประกอบด้วย 3 ส่วนคือ

1. เนื้อหา/องค์ความรู้ โดยเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ซึ่งตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน

2. กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

3. ฐานการเรียนรู้/ช่องทางการเรียนรู้ มีทั้งฐานการเรียนรู้ภายในและภายนอกชุมชน

นอกจากนั้นปัจจัยเงื่อนไขต่อกระบวนการเรียนรู้ชุมชนประกอบด้วย 2 ปัจจัยคือ

1. ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การบริหารจัดการการเรียนรู้ งบประมาณ เป็นต้น

2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการ งบประมาณจากหน่วยงานภายนอก เป็นต้น

3. แนวคิดการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจ

นักการศึกษาที่มีทักษะรุนแรงในเชิงปฏิรูปและมีอิทธิพลต่อวงการศึกษาคือ เปาโล แฟร์ (Paulo Freire) แฟร์เห็นว่ามนุษย์มีความแตกต่างกับสัตว์เดรัจฉานอยู่ที่ว่า มนุษย์มีความนึกคิด มี “จิตสำนึก” (Consciousness) และการกระทำของมนุษย์มีความสัมพันธ์กับจิตใจอยู่เสมอ มนุษย์รู้ตัวว่า มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมได้ มนุษย์จึงเป็น “ผู้กระทำการ” ไม่ใช่ “ผู้ถูกกระทำ” ดังนั้นหากมนุษย์มีจิตสำนึกที่ดี มนุษย์จะต้องเข้าไปมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงสังคม คำว่า “จิตสำนึก” (Consciousness) สำหรับเปาโล แฟร์ หมายถึง กิจกรรมทางสังคม (Social Activity) โดยเขาแบ่งระดับจิตสำนึกของมนุษย์ออกเป็น 4 ระดับคือ (ไพบูลย์ โพธิ์หวังประสิทธิ์, 2548)

1. **จิตสำนึกยังไม่เปลี่ยนแปลง (Intransitive Consciousness)** เป็นจิตสำนึกระดับต่ำสุด สภาพของประชาชนที่มีจิตสำนึกในระดับต่ำสุดจะมีมากในสังคมของประเทศโลกที่สาม โดยเฉพาะในชนบทที่ชีวิตความเป็นอยู่ค่อนข้างยากจน ต้องดิ้นรนตอบสนองความต้องการในระดับพื้นฐานต่ำที่สุด ยังเชื่อในเรื่องโชคลาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ โชคชะตา

2. **จิตสำนึกถึงการเปลี่ยนแปลง (Semi-Intransitivity)** เป็นจิตสำนึกในระดับที่สูงขึ้นมาแบบครั้งๆ กลางๆ ยังไม่เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ เพราะประชาชนยังลดค่าตัวเองยอมรับค่านิยมที่ผิดๆ อยู่ พบเห็นในประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา

3. **การเปลี่ยนแปลงที่ไร้เดียงสา (Naïve-transitivity)** ประชาชนที่เคยเงียบสงบอยู่จะเปลี่ยนแปลง กล่าวคือเริ่มมีความตระหนักและเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงชีวิตอยู่ แต่การตื่นตัวนั้นยังไม่สามารถทำลายวัฒนธรรมเงียบให้สลายไปได้ แต่ประชาชนจะเริ่มประท้วง วิพากษ์วิจารณ์กลุ่มปกครอง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นกลายเป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ และทำให้เกิดความวุ่นวาย เสมือนยังอยู่ในระยะความ “ไร้เดียงสา” เนื่องจากยังไม่สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข่าวสารและปรากฏการณ์ต่างๆ แม้ว่าในระยะนี้ยังมีจุดอ่อน แต่ก็ยังมีข้อดีคือ ประชาชนเริ่มมีความตระหนักว่าตนมีส่วนในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง

4. **จิตสำนึกขั้นวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Consciousness)** เป็นจิตสำนึกในระดับสูงที่สุด เกิดจากบุคคลได้ผ่านจิตสำนึกในระดับต่ำขึ้นมา โดยประชาชนได้ใช้การใคร่ครวญ (Reflection) และการกระทำ ประชาชนจะใช้วิธีการสนทนา (Dialogue) ถึงปัญหาต่างๆ ในสังคม อย่างลึกซึ้ง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ยอมรับฟังผู้อื่นและไม่เลียงภาระหน้าที่ของตนเอง ดังนั้นกระบวนการของจิตสำนึกนี้จึงเป็นการปฏิเสธพร้อมกับประณามสภาพที่ทำให้มนุษย์อยู่ในสภาพที่ไร้ศักดิ์ศรี หמדคุณค่าในตน ยอมรับว่ามนุษย์นั้นเป็นผู้มีความสามารถที่จะสร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าได้ โดยจะต้องใช้วิจรรณญาณอย่างลึกซึ้ง ซึ่งหมายถึงการผสมผสานระหว่างการกระทำและการใคร่ครวญ

อุ้นดา นพคุณ (2527) กล่าวถึงวัฒนธรรมเงียบ (Culture of Silence) ตามแนวคิดของเปาโล แฟร์ ว่าเป็นผลที่เกิดจากการที่มนุษย์ถูกกดขี่ (Oppression) และทำให้มนุษย์ไร้ศักดิ์ศรี ไม่มีคุณค่าในความเป็นมนุษย์ ส่วนสุนทร สุนันท์ชัย (2523) เห็นว่า วัฒนธรรมเงียบเกิดจากการที่มนุษย์ไม่แสดง

ความรู้สึกนึกคิด ไม่ปริปากโต้แย้ง ยอมรับในสิ่งที่ผู้อื่นกำหนดให้ โดยมีได้ใช้ความพยายามใดๆ เพื่อเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมของเขาเลย

ในหนังสือ Pedegogy of the Oppressed ของเปาโล แฟร์ ได้กล่าวถึงหลักการศึกษว่าไม่ต้องการให้ใครมากำหนดโชคชะตาของชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ ผู้คงแก่เรียน หรือนักปราชญ์ ซึ่งเปรียบเสมือนเป็น “ผู้กดขี่” ในการยึดเยียดความรู้ที่อาจจะแฝงด้วยค่านิยมของชนชั้นกลางหรือชนชั้นสูง ที่มุ่งรักษาสถานะเดิมของตนในสังคมไว้ ไม่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดความเสมอภาคและความยุติธรรมในสังคม โดยเขาเห็นว่า การศึกษาเป็นการร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในการที่จะแสวงหาสังขธรรมให้ปรากฏ ชาวบ้านสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองในรูปแบบของการสนทนาระหว่างพวกเขาเอง และกับผู้ให้ความรู้ ซึ่งเป็นวิธีการให้การศึกษาที่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเอื้อต่อการปลดปล่อยให้มนุษย์มีเสรี(สุนทร สุนันท์ชัย, 2523)

หัวใจสำคัญของการสอนจากแนวคิดของเปาโล แฟร์ คือ การให้ผู้เรียนมีโอกาสคิด การวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาจนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ผู้เรียนจะเริ่มมีความตระหนักและเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงอยู่ ซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกในระดับขั้นวิพากษ์วิจารณ์(Critical Consciousness) ซึ่งการคิดในขั้นนี้มีลักษณะของการมองสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ ข้อเท็จจริงที่ค้นพบไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว แต่เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง แต่การนำมาปฏิบัติ นั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องมีความกล้าเสี่ยงที่จะคิดและทำ กล้าเปลี่ยนแปลงแม้กระทั่งความคิดของตนเอง หรือ “การเปลี่ยนเจตคติ” นั่นเอง

การคิดแบบวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งเป็นขั้นสุดท้ายของการสร้างมโนธรรมสำนึกนั้นต้องผ่านการนำเสนอปัญหาหรือข้อขัดแย้งในสังคมปัจจุบัน (Problem Possing) การสนทนา(Dialogue) ซึ่งการพูดคุยหรือการเสวนานั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดตามแนวคิดของเปาโล แฟร์ คือ “คำพูด” คำพูดเท่านั้นที่ทำให้การเสวนาดำเนินการไปได้ ผู้เสวนาจะต้องมองผู้ร่วมเสวนาในฐานะที่เท่าเทียมกัน ไม่ใช่การถกเถียงกันอย่างชนิดที่มองว่าอีกฝ่ายหนึ่งเป็นศัตรู แต่การเสวนาจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็น การรู้จักคิด รู้จักถาม เพื่อเป็นเครื่องสะท้อนว่าเรามองสถานการณ์ที่กำลังเป็นอยู่อย่างไรเพื่อความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออกและได้ข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการคิดแบบวิพากษ์นั่นเอง (มนตรี กรรพุมมาลย์ อ่างในแฟร์ เปาโล, 2522)

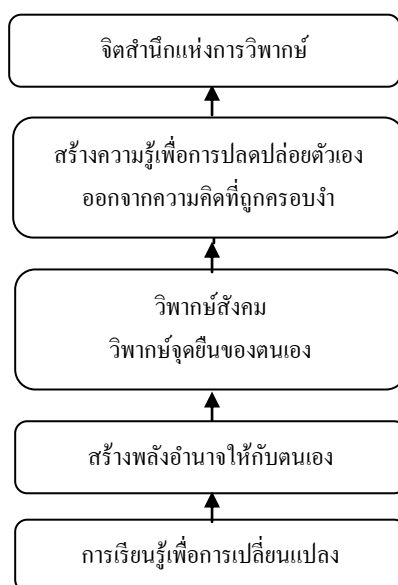
ช. เขียวพุ่มพวง(อ้างถึงแฟร์, 2517) กล่าวถึงการใช้ภาพในการเสวนาว่าเป็นเพียงวิธีการหนึ่งเท่านั้น ซึ่งวิธีการหนึ่งอาจจะใช้การอภิปรายถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ เพราะธรรมดาชาวบ้านจะอ่านข่าวและมักจะเชื่อตามคำโฆษณาชวนเชื่อนั้น แต่ถ้ามีการฝึกหัดวิพากษ์วิจารณ์จะช่วยให้ชาวบ้านมีความคิดเห็นที่ดีขึ้น ซึ่งวิธีดังกล่าวมีความสอดคล้องและสามารถนำมาใช้ได้กับสังคมไทย

กล่าวโดยสรุปว่าวิธีการให้การศึกษาตามแนวคิดของเปาโล แฟร์ เป็นกระบวนการของการสร้างจิตสำนึก(Conscientization) การปฏิเสธสภาพการณ์ที่ทำให้มนุษย์นั้นไร้ศักดิ์ศรี การยอมรับ

ว่ามนุษย์นั้นเป็นผู้ที่สามารถที่จะสร้างสภาพความเป็นอยู่ที่ดีได้ เริ่มจากการสำรวจสภาพที่เป็นปัญหา (Problem Posing) และความไม่เป็นธรรมในสังคม ใช้วิธีการที่เสรี กระตุ้นและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดใคร่ครวญ(Praxis) นำเสนอความคิดโดยปราศจากการชักจูงให้ยอมรับด้วยประการต่างๆ เพื่อหาทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

วิธีดังกล่าวนี้ได้รับการยอมรับและสอดคล้องกับระบบการศึกษาในปัจจุบัน เพราะการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องราวทางสังคม เศรษฐกิจ หรือเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวันนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งกับคนในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะสังคมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งทางความคิด

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์และคณะ (2549) ทำการสังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง โดยได้นำเอาทฤษฎีที่เรียกว่า “Theory of Experimental Learning” มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิจัยพบว่า ปัจจัยสำคัญในการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ระดับชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ กระบวนทัศน์และค่านิยมเกี่ยวกับวิถีการผลิต วิถีคิดและวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เป็นการเรียนรู้ท่ามกลางประสบการณ์ ซึ่งการเรียนรู้เป็นการแสวงหาความรู้เพื่อสร้างระบบใหม่ที่อยู่บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญในการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์และจิตสำนึก ดังนี้

แผนภาพที่ 7 กระบวนการเรียนรู้ในการปรับเปลี่ยน โลกทัศน์และจิตสำนึกของชุมชน

จากแผนภาพจะเห็นว่ากระบวนการมีความคล้ายคลึงกับแนวคิดของเปาโล แฟร์ ซึ่งเป้าหมายสูงสุดของกระบวนการเรียนรู้คือ “จิตสำนึกแห่งการวิพากษ์” ผลลัพธ์ของกระบวนการเรียนรู้ที่เริ่มจากสภาพปัญหาที่เผชิญอยู่ การสร้างพลังอำนาจตนเอง วิพากษ์วิจารณ์สภาพสังคมหรือจุดยืนของตนเองและสร้างความรู้เพื่อปฏิเสธแนวคิดแบบทุนนิยม และหันมารับเอาความคิดแบบเศรษฐกิจ

พอเพียง พร้อมกับแสวงหาแนวทางเพื่อนำเอาความคิดนี้ไปปฏิบัติ บนฐานการเรียนรู้จากประสบการณ์

โดยสรุปหัวใจสำคัญตามแนวการสอนของเปาโล แฟร์คือ การพยายามให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิด มีการวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่เกิดขึ้นรอบด้านรวมทั้งปัญหา ซึ่งถือว่าเป็นขั้นสุดท้ายของการสร้างมโนสำนึก เพราะการเสวนาและวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่างๆ เหล่านั้นได้ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักและมองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่อยู่รอบตัว และเป็นการปฏิวัติวัฒนธรรมเงียบ (Culture of Silence) ให้หมดไป และหากเมื่อใดที่คนในสังคมสามารถจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่อยู่รอบตัว โดยเฉพาะปัญหาเรื่องเด็กและเยาวชน เพราะในการพัฒนาและแก้ปัญหาเรื่องเด็กและเยาวชนนั้นถ้าพึ่งครอบครัวไม่สามารถจัดการเองได้ทุกเรื่อง สถาบันในสังคมจำเป็นจะต้องร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหา และสร้างกระบวนการพัฒนา ดังนั้นกระบวนการทางสังคมโดยการสร้างมโนสำนึก การสร้างความตระหนัก การสร้างความเปลี่ยนแปลงร่วมกัน การประสานความร่วมมือเป็นกลุ่ม เพื่อพัฒนา จะทำให้ชุมชนสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้และก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืนได้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของเปาโล แฟร์มาประยุกต์ใช้ในการวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นปัญหาในการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน

4. แนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมนับว่าเป็นหัวใจที่สำคัญของการพัฒนาในทุกระดับ นับตั้งแต่ในองค์กรชุมชน ในชุมชนเล็กๆ ในชนบท องค์กรเอกชน จนถึงในระดับประเทศที่ต้องใช้มิติของภาคประชาชนหรือประชาพิจารณ์ในการจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน กระบวนการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังของทุกฝ่ายในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำและร่วมกันรับผิดชอบแทนจากการที่ได้ทำงานร่วมกันนั้น และผลจากการร่วมกันคิด ร่วมกันทำจะนำไปสู่การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมยังก่อให้เกิดการสนับสนุนการปฏิบัติงานของทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่ต้องยอมรับฟังและยอมรับสิทธิของประชาชนในชุมชนพื้นที่ต่างๆ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาทั้งของภาครัฐและเอกชน ดังนั้นการร่วมรับฟังความคิดเห็น การร่วมในกิจกรรมและขั้นตอนของการพัฒนา จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนา เพราะจะเป็นการลดความขัดแย้งและผลกระทบที่จะพึงเกิดขึ้นในอนาคต

ปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนา กระบวนการของการมีส่วนร่วมนั้นมีได้ขึ้นอยู่กับการริเริ่มหรือการวางแผน โดยรัฐ แต่ความสำเร็จนั้นอยู่ที่ประชาชนในชุมชนหรือในท้องถิ่นต่างๆ ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระ เน้นการทำงานในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน พลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้งานพัฒนาต่างๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย (จรัญญา วงษ์พรหม, 2536) นอกจากนั้นในกระบวนการพัฒนาจำเป็นต้องมีการรวมพลังในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร

พัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น ซึ่งนั่นเป็นอีกกระบวนการหนึ่งของแนวคิดการมีส่วนร่วม

อภิชัย พันธเสน (2539), อนันต์ ลัคนหทัย (2540), นเรศ สงเคราะห์สุข (2541), ปฐมา หรุ่นรักวิทย์ (2544) และจินตนา สุจจานันท์ (2547) กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมดังที่กล่าวมาข้างต้นมีความหมายใน 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานพัฒนา

2. การมีส่วนร่วมในนัยทางการเมือง ประกอบด้วย การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของประชาชน หรือการที่ชุมชนสามารถพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม เป็นต้น และการเปลี่ยนแปลงกลไกในการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค โดยที่ประชาชนมีอำนาจในการตรวจสอบได้ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้กับประชาชนในการกำหนดอนาคตของตนเอง

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญองค์การสหประชาชาติ (1981, อ้างถึงในสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545) กล่าวว่า การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรจะมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองหนึ่งๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายการมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมในประเด็นดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนได้ร่วมกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนา และการเอื้อให้ได้รับผลจากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องกับโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในกรณีต่อไปนี้ คือ 1) เอื้อให้เกิดความพยายามที่จะพัฒนา 2) การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน และ 3) การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย นโยบาย การวางแผน และการดำเนินโครงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

3. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนไม่ว่าจะอยู่ในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงเครือข่ายของประชาชน

4. ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจจะแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจ นโยบายและโครงสร้างการบริหาร ลักษณะเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และการมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนาหรือนักวิชาการภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ มีนักวิชาการที่กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้ Uphoff (1982) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) 2) การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ส่วน จีรวุฒิ เสนาคำ (2541) ได้เสนอกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ 1) การกำหนดประเด็นปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดสำนึกในเป้าหมายร่วมกัน และร่วมกันที่จะแก้ไขปัญหา 2) การสร้างทางเลือกให้กับชุมชน โดยผ่านกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ 3) การดำเนินกิจกรรม และ 4) การประเมินผลกิจกรรม คือการเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการ และเปิดโอกาสให้มีการปรับปรุงกิจกรรม

ทั้งนี้ในทางปฏิบัติ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาตามที่กล่าวมาข้างต้น ประชาชนอาจจะไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ อย่างไรก็ตามการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นส่วนสำคัญที่นักพัฒนาจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา จึงจะถือว่ามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง Arnstein (1995 ; อ้างถึงใน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545) ได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ลำดับขั้นคือ

ขั้นพื้นฐาน วัตถุประสงค์ของการจัดการให้มีส่วนร่วมเป็นเพียงการให้ความรู้แก่ประชาชนเท่านั้น

ขั้นกลาง กลุ่มคนจะมีส่วนร่วมมากขึ้นในการให้ข้อมูลและคำปรึกษา แต่ยังไม่มียอำนาจในการตัดสินใจ

ขั้นสุดท้าย เป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจและดำเนินการ ดังนี้

8	ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจ (Citizen Control)	← มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
7	ตัวแทนเข้าร่วมตัดสินใจ (Delegated Power)	
6	เข้าร่วมเป็นที่ปรึกษา/เจรจาต่อรอง (Partnership)	← มีส่วนร่วมบางส่วน
5	ร่วมแสดงความคิดเห็น (Placation)	
4	ร่วมให้คำปรึกษา (Consultation)	
3	ร่วมรับรู้ข้อมูล (Informing)	← ไม่มีส่วนร่วม
2	เข้าร่วมแต่ไม่มีผลต่อการตัดสินใจ แต่เป็นการลดแรงกดดัน (Therapy)	
1	รัฐเข้าควบคุมแรงกดดัน (Manipulation)	

แผนภาพที่ 8 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (อ้างถึงในสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541)

ระดับของการมีส่วนร่วมจึงอาจจะเริ่มจากระดับต่ำสุด คือ การให้ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับรู้ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าประชาชนไม่มีส่วนร่วมเลย ขึ้นต่อมาก็คือ การมีส่วนร่วมโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิด การให้คำปรึกษา ขึ้นต่อมาก็คือ การที่รัฐและประชาชนร่วมมือกัน ซึ่งเปรียบเทียบเสมือนเป็นหุ้นส่วนกัน และในระดับสูงสุดที่เป็นไปได้ยากที่สุดคือ การกระจายอำนาจอย่างยิ่ง การไม่ควบคุมประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมจะอยู่ในทุกขั้นตอนของการพัฒนา โดยที่กระบวนการพัฒนาส่วนใหญ่จะเริ่มจากการมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน โดยนักพัฒนาร่วมกับชาวบ้านร่วมกันเรียนรู้สภาพความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน การศึกษาชุมชนจะช่วยให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และรวมกลุ่มช่วยกันวางแผนการแก้ไขปัญหา การออกแบบกิจกรรมที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชนได้ เป็นกระบวนการที่ง่าย ไม่สลับซับซ้อน ดังนั้นกระบวนการจึงเปรียบเสมือนเป็นขั้นบันได (Steps) ที่จะตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนถึงความต้องการในระดับต่ำและก้าวสู่ระดับที่สูงและยากขึ้น เพื่อที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้ประสบความสำเร็จ ประเด็นที่สำคัญคือ การใช้ปัญหาส่วนรวมมาเป็นตัวสร้างกระบวนการหรือขั้นบันไดนั่นเอง ทั้งนี้ฝ่ายนักพัฒนาจะเป็นฝ่ายกระตุ้นให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น กล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมี 5 ขั้นตอนคือ

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน ร่วมกันค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยที่นักพัฒนาศึกษาและเรียนรู้สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชนร่วมกับประชาชนโดยวิธีการต่างๆ

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยมีการรวมกลุ่มกันอภิปราย ถกเถียง แสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางดำเนินการ อาจจะดำเนินการในรูปเวทีประชาคม นักพัฒนาเป็นผู้ประสานงาน จัดลำดับผู้อภิปราย ให้ข้อเท็จจริงและสรุปประเด็นที่สำคัญ ชาวบ้านควรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ และนักพัฒนาจะต้องกระตุ้นให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา วิธีการที่ได้ร่วมตัดสินใจมาแล้วในขั้นตอนที่ 2 โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน กำลังทรัพย์ ร่วมบริหารงาน เป็นต้น

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม

5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนา การติดตามเพื่อทราบความก้าวหน้าในการดำเนินงาน และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่ ส่วน

การประเมินผลเพื่อพิจารณาผลงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ จะต้องมีการปรับปรุงการดำเนินงานในขั้นตอนใด

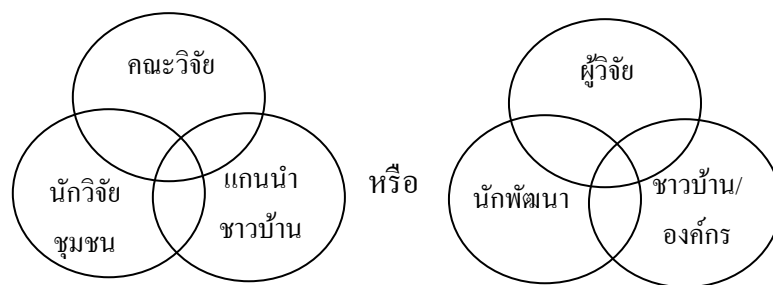
5. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เกิดจากการปรับปรุงวิธีการวิจัยดั้งเดิมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากรูปแบบเดิมที่นิยมใช้กันอยู่หลายรูปแบบ เช่น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นต้น ซึ่งการวิจัยในแต่ละรูปแบบก็มีทั้งจุดเด่นและจุดด้อยที่แตกต่างกันไป เช่น ในการวิจัยเชิงคุณภาพจะเน้นการมองในภาพองค์รวมที่ให้ความเคารพและให้ความสำคัญแก่คุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกวิจัย เป็นการศึกษาแบบเจาะลึกและใช้ระยะเวลาในการศึกษายาวนาน สร้างข้อสรุปจากหลักฐานในสิ่งที่ค้นพบ แล้วนำมาอธิบายเป็นภาพรวม (พันธุทิพย์ รามสูต, 2540)

ส่วนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการนั้นต่างก็มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต่างกัน กล่าวคือ การวิจัยแบบมีส่วนร่วมนั้นเป็นการศึกษาชุมชน โดยให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งการเป็นผู้ร่วมวิจัยด้วย แต่ไม่มีการปฏิบัติใดๆ และยังไม่มีการนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยแบบดั้งเดิมที่ผู้วิจัยเป็นศูนย์กลางของการวิจัย กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยจะเลือกหรือกำหนดกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา ซึ่งผู้วิจัยจะเป็นผู้พิจารณาโดยเห็นว่าดีแล้วและมีความเหมาะสม จากนั้นก็นำกิจกรรมนั้นๆ มาทดลองปฏิบัติการว่าใช้ได้หรือไม่ตามสมมติฐานของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยจะกำหนดเกณฑ์ในการติดตามและประเมินผล ตลอดจนควบคุมแนวในการดำเนินการปฏิบัติ และนำผลนั้นมาปรับปรุงรูปแบบการดำเนินกิจกรรม แล้วนำไปทดลองใช้ใหม่จนกว่าผู้วิจัยจะพึงพอใจ (ชอบ เข้มกลัด และ โกวิทช์ พวงงาม, 2547)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่ารูปแบบการวิจัยบางอย่างยังขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง จึงควรปรับปรุงรูปแบบและวิธีการวิจัยใหม่เพื่อให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น และลดข้อจำกัดต่างๆ ของรูปแบบการวิจัยเดิมๆ ซึ่งรูปแบบการวิจัยนั้นก็คือ “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Action Research) หรือ PAR นั่นเอง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่เกิดจากการมีส่วนร่วมกันในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างนักวิจัยจากภายนอกกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชาวบ้าน ชุมชนหรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม โดยเป็นการเปิดโอกาสในการเป็นนักวิจัยในชุมชน มิใช่การวิจัยที่มาจากคนภายนอกเป็นผู้วิจัยเพียงด้านเดียว ดังแผนภูมิที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัย นักพัฒนาหรือตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และชาวบ้านหรือชุมชน ดังนี้

แผนภาพที่ 9 ความสัมพันธ์ระหว่างหุ้นส่วนต่างๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
(ที่มา : ซอบเข็มกลัด และ โกวิทช์ พวงงาม, 2547)

มีนักวิชาการให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

สมโภชน์ อเนกสุข (2548) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยช่วยกันแสวงหารูปแบบของการพัฒนาหรือหาวิธีการแก้ไขปัญหา มีการพัฒนาความสำนึกในการวิเคราะห์วิจารณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิต ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพโครงสร้างและความสัมพันธ์พื้นฐานในสังคมของตนเอง บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันทางอำนาจของบุคคล

สามารถ กมขุนทด (2548) ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการวิจัยที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างนักวิจัยกับสมาชิกในชุมชนหรือองค์กรหนึ่งๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาทางการปฏิบัติต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยใช้กระบวนการกลุ่มในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติและการสะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกันอันจะทำให้สมาชิกเกิดความรู้ ความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาและนำไปสู่การปรับปรุงสภาพของชุมชนและองค์กรให้ดีขึ้น

Kemmis and Mc Taggart (2000) กล่าวถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การวิจัยที่ดำเนินการโดยผู้มีส่วนร่วมในสถานการณ์หรือในบริบทของสังคมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมหรือโครงสร้างของสังคมที่เป็นอยู่ โดยใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสะท้อนผลการดำเนินการและความรู้สึกที่เกิดขึ้นอันนำไปสู่การปรับปรุงการปฏิบัติการต่างๆ ให้ดีขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายถึง การวิจัยที่ผู้วิจัยร่วมมือกับชาวบ้านหรือสมาชิกในชุมชนเพื่อการวิเคราะห์ปัญหา แสวงหาวิธีการแก้ปัญหา และดำเนินการแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อการสร้างสรรค์สภาพชีวิตและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาในปัจจุบันที่เน้นการพัฒนาที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People – Centered Development) และการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการเรียนรู้ (Problem – Learning Process) ในกลุ่มของประชาชนผู้ซึ่งเคยเป็นผู้ถูกวิจัยได้เปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้ร่วมวิจัย และเกิดกระบวนการเรียนรู้ในทุกขั้นตอนของ

กระบวนการวิจัย ตั้งแต่การตัดสินใจเลือกและกำหนดปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนวิจัย การดำเนินการวิจัย การสรุปผลการวิจัยตลอดจนการนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่สังคมควรจะได้รับ ดังที่สุภางศ์ จันทวานิช (2528) กล่าวว่า ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเป็นสิ่งที่ชุมชนหรือชาวบ้านร่วมรับรู้และใช้ประโยชน์ด้วย ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชน และคู่ทางแก้ปัญหา กระบวนการวิจัยดำเนินไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย กระบวนการสังเคราะห์ข้อสรุปในลักษณะเชิงวิภาษวิธี (Dialectic) ชาวบ้านจะค่อยๆ พัฒนาศักยภาพในการแก้ปัญหาของชุมชน ชาวบ้านจะค่อยๆ เรียนรู้ด้วยตนเอง

พันธุทิพย์ รามสูตร (2540) ได้เปรียบเทียบคุณลักษณะของการวิจัยแบบดั้งเดิมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบการวิจัยแบบดั้งเดิมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ประเด็น	การวิจัยแบบดั้งเดิม	การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
รูปแบบ	เป็นพิมพ์เขียวที่กำหนดไว้	เน้นกระบวนการที่ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์
อุดมการณ์/ปรัชญา	เน้นกลุ่มคนชั้นสูง	เน้นกลุ่มคนด้อยโอกาส คนแพ้ คนชายขอบหรือชุมชน
จุดมุ่งหมาย	- ไม่ผูกพัน - ทำให้ได้ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาการวิจัย	มีพันธะกรณีระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้านที่จะร่วมต่อสู้เพื่อสิทธิของมนุษย์
กรอบการวิจัย	กำหนดโดยนักวิจัยองค์กร	กำหนดโดยประชาชนในพื้นที่วิจัย
จุดเน้น	เน้นวัตถุ เน้นการสร้างสิ่งประดิษฐ์	เน้นคน เริ่มที่คนเป็นหลัก ทำให้คนมีคุณค่า สร้างความภาคภูมิใจและให้กำลังใจ
เป้าหมาย	กำหนดไว้ล่วงหน้า	ปรับเปลี่ยนตามความต้องการของท้องถิ่นตามเงื่อนไขที่เหมาะสม
ยุทธวิธี	เน้นการวางแผนที่อ้างว่าชาวบ้านไม่สามารถวางแผนเองได้	เน้นการมีส่วนร่วม เชื่อมั่นในความสามารถในการเรียนรู้ของคน

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่นักวิจัยสนับสนุนให้เกิดการวิจัยในฐานะแหล่งข้อมูลสำหรับผู้ที่ จะทำการศึกษา ซึ่งโดยทั่วไปได้แก่ชุมชนหรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสอื่นๆ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นได้ค้นพบศักยภาพหรือความสนใจของชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาหรือการระบุปัญหา ระบุแนวทางแก้ไขและนำไปสู่การออกแบบวิจัยที่จะช่วยให้ชุมชนนั้นบรรลุเป้าหมาย เพื่อชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งนี้จะเห็นว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญในเรื่องของความเท่าเทียมกันของปัจเจกบุคคล และเชื่อว่าปัจเจกนั้นมีความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาได้หากได้รับโอกาสในการพัฒนาอย่างเหมาะสม

มีนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวถึงหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังเช่น Kemmis and Mc Taggart (2000) ที่กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วยหลักที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับสมาชิกในชุมชน โดยที่แต่ละคนยอมรับในความเป็นเจ้าของโครงการวิจัยร่วมกัน และตระหนักอยู่เสมอว่าความแตกต่างของความรู้และประสบการณ์ของแต่ละคนสามารถจะนำมาใช้ร่วมกัน เพื่อจะทำให้การวิจัยประสบความสำเร็จได้ ดังนั้นทุกฝ่ายจึงเคารพในด้านความรู้และประสบการณ์ของแต่ละฝ่าย

2. โครงการวิจัยเกิดขึ้นจากความไม่เท่าเทียมที่มีอยู่ในโครงสร้างพื้นฐานของสังคม กลุ่มด้อยโอกาสหรือกลุ่มที่เสียเปรียบในสังคมจะมีโอกาสที่จะค้นพบคำตอบหรือความจริงที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาของตน

3. เป้าหมายหลักของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือการปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมเกิดความตระหนักในปัญหาและมีการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมด้วยตนเอง

สามารถ กมขุนทด (2548) กล่าวถึงหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยสรุป ดังนี้คือ

1. เป็นการศึกษาที่ศึกษาจากสภาพปัญหาจากบริบทรอบตัวหรือปัญหาจากสภาพสังคมที่ต้องการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

2. เป็นกระบวนการวิจัยที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นวงจรของกิจกรรม ดังนี้คือ 1) การให้ความหมายของปรากฏการณ์ 2) การลงมือปฏิบัติการแก้ปัญหา 3) การสะท้อนผลจากการปฏิบัติ และ 4) การให้ความหมายใหม่

3. เป็นการนำความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกันของบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการทำวิจัยและสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน

4. เป็นกิจกรรมหรือกระบวนการประชาธิปไตย การตัดสินใจในทุกขั้นตอนต้องรับฟังความคิดเห็น และได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

5. เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้กลุ่มคนในสังคมได้มีโอกาสได้ค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเอง

6. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างและคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคม เป็นการช่วยให้กลุ่มคนที่ด้อยโอกาสหรือเสียเปรียบได้รับความเป็นธรรมในสังคมจากกระบวนการวิจัยดังกล่าว

นอกจากนั้น อุทัย ดุลยเกษม (2545) ได้กล่าวถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการวิจัยที่ไม่ใช่เป็นเฉพาะวิธีการเพื่อการสร้างองค์ความรู้เท่านั้น แต่จะต้องทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาและพัฒนาให้เกิดความตระหนักอันจะนำไปสู่การลงมือปฏิบัติด้วย

ดังนั้นคุณค่าของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงอยู่ที่การชักนำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลหรือข้อเท็จจริงต่างๆ ทำให้มีโอกาสในการโต้แย้งหรือการกำหนดความเป็นไปของพวกเขาด้วยตนเอง

Tandon, (1988 ; อ้างถึงในสภาพองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน, 2547) กล่าวถึงลักษณะเด่นของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมว่าให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน ให้ความสำคัญที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน และปรับปรุง พัฒนาศักยภาพของชาวบ้านด้วยการส่งเสริม สนใจในปริทัศน์ของชาวบ้าน และเป็นการปลดปล่อยความคิด

จากหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวมาสามารถสรุปหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. เป็นการวิจัยที่มีความเชื่อในศักยภาพของปัจเจกบุคคลว่า ทุกคนมีศักยภาพในตนเองในการที่จะร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์ พัฒนาตนเองได้
2. เป็นการวิจัยที่มุ่งพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมกันระหว่างนักวิจัยตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และสมาชิกในสังคม ซึ่งทุกคนเป็นอิสระในตนเอง กระบวนการวิจัยเป็นไปตามครรลองประชาธิปไตย คือ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องมีส่วนร่วมและให้การยอมรับในการสร้างและการใช้ความรู้นั้น โดยมีการกระจายและเกื้อกูลกันอย่างเท่าเทียม
3. ผลจากการวิจัยที่เกิดขึ้นนอกจากองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นแล้ว ยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนในสังคมอีกด้วย การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีที่มาจากความร่วมมือร่วมใจของคนทั้งภายในและภายนอกชุมชนนั้น สามารถเกิดเป็นความตระหนักร่วมกัน ในอันที่จะพัฒนาชุมชนต่อไป

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ระเบียบวิธีของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยสุริยา วีรวงศ์ (2544) ได้กล่าวไว้ว่า PAR เป็นการนำแนวคิดของการมีส่วนร่วมมาเป็นกลวิธีหนึ่งในระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) โดยทั่วไป ตรงที่ PAR จะมีการประยุกต์ (Applied Research) หาทางแก้ไขปัญหาโดยการสร้างโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนา (Action) ดังนั้นระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นการผสมผสานระหว่างการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) โดยมุ่งเน้นการแก้ปัญหาของชุมชนจากโครงการและกิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน นักพัฒนาและนักวิจัย

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

Kemmis and Mc Taggart (2000) กล่าวถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่ามีลักษณะเดียวกันกับการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งประกอบด้วยวงจรของกิจกรรมต่อไปนี้

1. การวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือองค์กร โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2. การลงมือปฏิบัติตามแผนและสังเกตกระบวนการปฏิบัติ รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

3. การสะท้อนผลจากการปฏิบัติแล้วนำข้อมูลหรือประเด็นปัญหาที่ได้มาใช้ทบทวนแผนการปฏิบัติ ซึ่งย้อนกลับไปสู่การวางแผนการปฏิบัติในขั้นตอนแรกอีกครั้ง เป็นวงจรต่อเนื่องเรื่อยไป

Creswell (2002) ได้สรุปกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ว่ามีลักษณะเป็นเกลียวของการคิด การพิจารณา และการกระทำ ซึ่งเรียกว่า “เกลียวปฏิสัมพันธ์” (Interacting Spiral) ประกอบด้วย 3 ระยะคือ ดูว่ามีปัญหาอะไร (Look) คิดพิจารณา (Think) และลงมือปฏิบัติ (Act) ซึ่งรูปแบบลักษณะนี้นำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่จำเป็นต้องเป็นแนวเส้นตรง กระบวนการทั้งหลายสามารถเกิดซ้ำได้อีกและจะมีการปรับปรุงกระบวนการในขั้นต่อไป

Mill (2003) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การระบุขอบเขตของประเด็นปัญหาที่จะทำการศึกษา
2. การวางแผนปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหา
3. การดำเนินการแก้ปัญหาและการสังเกตผลจากการปฏิบัติ
4. การประเมินและสะท้อนผลจากการปฏิบัติ
5. การปรับปรุงแผนและแนวทางแก้ไขปัญหา

บัณฑูร อ่อนคำ, อकिन ระพีพัฒน์และบำรุง บุญปัญญา (2530) ได้สรุปประเด็นจากการอภิปรายในการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอต่อปัญหาและแนวทางวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยได้เสนอกระบวนการทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้คือ

1. ขั้นการกำหนดปัญหา เริ่มตั้งแต่การเข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน แลกเปลี่ยนถกเถียงปัญหา ร่วมกับชาวบ้าน ร่วมกันอภิปรายสภาพปัญหาภายในหมู่บ้าน รวมทั้งช่วยกันอภิปรายว่าปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร มีการพัฒนาและผลกระทบอย่างไร
2. ขั้นวางแผน เป็นการร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและวางแผนการจัดการกับปัญหาเหล่านั้น
3. ขั้นดำเนินการแก้ปัญหา เป็นการร่วมกันจัดสรรกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาและเพื่อหาข้อสรุปออกมาให้ชัดเจน
4. ขั้นประเมินผลการทำงาน เพื่อหาข้อคิดเห็นและข้อบกพร่องของการดำเนินการ เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับการแก้ไขปรับปรุงในโอกาสต่อไป

สมอาจ วงศ์ชมทอง และคณะ (2538) กล่าวถึงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต การสะท้อนการปฏิบัติ และการปรับปรุงแผนเพื่อนำไปใช้ปฏิบัติในวงจรต่อไปจนกว่าจะได้รูปแบบของการปฏิบัติงานที่พึงพอใจ

พันธุ์ทิพย์ รามสูต (2540) ได้เสนอกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การเตรียมชุมชน เพื่อที่จะให้ชุมชนมีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย
2. การอบรมนักวิจัยร่วมจากชุมชน เพื่อเตรียมนักวิจัยในท้องถิ่นให้มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ในท้องถิ่น บทบาทของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นนักวิจัยท้องถิ่น การจัดองค์กรชุมชน รูปแบบของผู้นำ การสนับสนุน
3. กำหนดรูปแบบของการวิจัย โดยกลุ่มนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกำหนดรูปแบบของการวิจัย เช่น การพิจารณารายละเอียดปัญหาทั่วไปที่ชุมชนได้เลือกขึ้นมา การจำแนกออกเป็นปัญหาย่อยๆ เพื่อที่จะสามารถทำการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาได้ทีละส่วน กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ เครื่องมือที่จะใช้ รูปแบบของคำถาม วิธีการถาม เป็นต้น
4. การลงมือเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล กลุ่มนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันประมวลผลและสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อสังเกตและข้อวิจารณ์สิ่งที่ค้นพบ
6. การหารือข้อค้นพบกับชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาคืนต่อชุมชนให้มีโอกาสในการตรวจสอบและแก้ไขเพื่อให้เกิดความถูกต้องและสมบูรณ์ ตลอดจนทำการวิเคราะห์ สรุปประเด็นหรือชี้แนะประเด็นที่สำคัญให้แก่กลุ่มนักวิจัย
7. การวางแผนชุมชน โดยการอบรมกลุ่มที่ทำหน้าที่ในการวางแผนให้สามารถเขียนโครงการได้ รวมทั้งมีความสามารถในการจัดองค์กรชุมชนด้วย โครงการที่ได้จะต้องนำมาปรึกษาหารือกับชุมชน ให้ชุมชนตรวจสอบแก้ไขและรับรองก่อนนำไปเสนอขอรับการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องต่อไป
8. การนำแผนไปปฏิบัติ โดยการระดมทรัพยากรต่างๆ ตลอดจนองค์กรชุมชนต่างๆ ในชุมชนให้มาร่วมกันปฏิบัติตามแผนที่วางไว้
9. การติดตามกำกับและประเมินผลในชุมชน โดยกลุ่มนักวิจัยร่วมกับชุมชน

สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร (2545) กล่าวถึงขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

1. การสร้างความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วน
2. การวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA)
3. การวางแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Planning for Action : PPA)

4. การปฏิบัติและการถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Action + Evaluation : PAE)

ชอบ เข้มก๊ัดและโกวิทซ์ พวงงาม (2547) แบ่งกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ระยะเวลาการทำวิจัย (Pre - Research Phase) บางครั้งเรียกว่า “ขั้นตอนการเตรียมชุมชน” โดยมีขั้นตอนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 การสร้างสัมพันธภาพ เป็นการเข้าไปพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และสร้างสัมพันธภาพกับชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านเกิดการยอมรับและไว้วางใจผู้วิจัย

1.2 การสำรวจและศึกษาชุมชน คือ การสำรวจและศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน รวมทั้งการติดต่อกับผู้นำหรือบุคคลสำคัญในชุมชน

1.3 การคัดเลือกชุมชน ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมักคัดเลือกชุมชนที่ด้อยโอกาสทางสังคม หรือด้อยโอกาสมากกว่าชุมชนอื่น

1.4 การเข้าสู่ชุมชน เป็นขั้นที่ผู้วิจัยเริ่มดำเนินการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยการแนะนำตนเองและวัตถุประสงค์ของโครงการ

1.5 การเตรียมคน/เครือข่าย เป็นการเตรียมความพร้อมของผู้ร่วมงานก่อนการลงมือดำเนินการทำงาน ได้แก่ นักวิจัย นักพัฒนา และชาวบ้าน เพราะบุคคลเหล่านี้จะต้องมีความเข้าใจตรงกัน เพื่อให้เกิดการประสานงานในการปฏิบัติ

2. ระยะเวลาของการทำวิจัย (Research Phase) ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

2.1 การศึกษาชุมชน เป็นขั้นการศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนควบคู่ไปกับการให้ความรู้แก่ชุมชน โดยเป็นการศึกษาที่ลึกกว่าในระยะแรก คือ การประเมินศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อดูขีดความสามารถของชุมชนนั้น

2.2 การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน ในขั้นนี้อาจจะทำความเข้าใจกับการศึกษาชุมชนก็ได้ การวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ในชุมชนที่ต้องเร่งแก้ไข และการเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาว่าปัญหาใดมีความสำคัญเร่งด่วน โดยการพิจารณาตามความต้องการของชาวบ้าน ซึ่งแบ่งความต้องการออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ความต้องการแก้ไขปัญหา ความต้องการในการสร้างเครือข่าย และความ ต้องการในการได้รับความรู้ การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ

3. ระยะเวลาของการจัดทำแผน (Planning Phase) เป็นการตัดสินใจร่วมกันเพื่อคัดเลือกโครงการและกิจกรรมที่ต้องดำเนินการ เป็นโครงการที่ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยผู้วิจัยจะต้องกระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ เพื่อที่จะทำให้ชาวบ้านเกิดความเต็มใจในการนำมาปฏิบัติแล้วผู้วิจัยอาจจะต้องทำหน้าที่สนับสนุนด้านต่างๆ เช่น แนะนำช่องทางในการหาแหล่งทรัพยากรหรือแหล่งให้การสนับสนุนภายนอกชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงาน ในขั้นตอนนี้ควรให้ชาวบ้านจัดแกนนำเป็นกลุ่มทำงานหรือองค์กรคณะกรรมการ เพื่อ

รองรับการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนา บทบาทของนักวิจัยในช่วงนี้ คือ การชี้แจงรายละเอียดของโครงการและการประสานงาน ให้ชาวบ้านตกลงกันว่าใครรับผิดชอบในเรื่องใด ให้ทุกคนรับรู้ความรับผิดชอบซึ่งกันและกัน ข้อตกลงทุกเรื่องจะต้องเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้

ในขั้นตอนของการวางแผนนี้ ความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เพราะหากชาวบ้าน เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจกรรม และร่วมก่อตั้งและดำเนินการด้วยตนเองแล้วจะก่อให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม และพยายามปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นไป

4. ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase) ในการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ ควรจะต้องมีแกนนำหรือกลุ่มในชุมชนเป็นกลุ่มทำงาน ซึ่งเป็นบุคคลที่สมาชิกให้การยอมรับ ที่สำคัญคือ การกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบต่างๆ ให้กับสมาชิกของกลุ่มและการกระจายทรัพยากร และการให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างๆ

5. ระยะติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and Evaluation Phase) การติดตามและประเมินผลโครงการเป็นกิจกรรมที่จำเป็นและขาดไม่ได้ การติดตามผลหมายถึง การตรวจสอบของชาวบ้านหรือองค์กรชุมชนว่า งานหรือกิจกรรมที่ได้ทำไปนั้นสามารถดำเนินไปได้ อย่างต่อเนื่องและมีความเหมาะสมหรือไม่ เป็นไปตามแผนหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ มีอะไรที่ต้องแก้ไขหรือมีปัญหาอุปสรรคอย่างไร

สำหรับกลไกในการติดตามประเมินผลนั้นอาจจะมีทั้งในรูปแบบที่มีการกำหนดเวลา วิธีการหรือมีแบบฟอร์มเพื่อใช้ในการตรวจสอบงานอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นแนวทางให้ชาวบ้านหรือองค์กรชุมชนได้นำไปใช้ หรือเป็นการติดตามประเมินผลโดยการจัดกลุ่มอภิปรายถึงกระบวนการดำเนินโครงการเพื่อหาข้อบกพร่อง และหาข้อดีเพื่อใช้เป็นบทเรียนสำหรับการนำไปปฏิบัติในโครงการที่จะทำต่อไป

สามารถ กมขุนทด (2548) ได้สรุปขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 7 ขั้นตอนดังนี้

1. การระบุขอบเขตของปัญหาที่จะทำการศึกษา
2. การสำรวจและทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในขั้นตอนที่ 1
3. การกำหนดแนวทางหรือแผนการดำเนินการเพื่อการจัดการกับปัญหา
4. การดำเนินการแก้ปัญหาและสังเกตผลจากการปฏิบัติ
5. การประเมินสะท้อนผลการปฏิบัติ
6. การปรับปรุงแผนหรือแนวทางในการแก้ปัญหา และ
7. การระบุขอบเขตของประเด็นปัญหาใหม่ที่จะทำการศึกษา

จากขั้นตอนต่างๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของนักวิชาการหลายๆ ท่าน ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ามีความแตกต่างกันในเรื่องของจำนวนขั้นตอน แต่ก็มีคล้ายคลึงกัน ในส่วนของวิธีการและเนื้อหาของแต่ละขั้นตอน ทั้งนี้ซึ่งมีความคาบเกี่ยวกันโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ลำดับขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) แบ่งตามระยะของการวิจัย แบ่งออก 5 ขั้นตอนย่อยคือ (1) ระยะก่อนการทำวิจัย (2) ระยะของการทำวิจัย (3) ระยะจัดทำแผน (4) ระยะการนำไปปฏิบัติ และ (5) ระยะการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน และ 2) การแบ่งโดยยึดขั้นตอนในการปฏิบัติของการวิจัย จะพบว่ามีขั้นตอนหลักๆ 4 ขั้นตอน ดังนี้ คือ (1) การวิเคราะห์และระบุขอบเขตของปัญหา (2) การวางแผน (3) การลงมือปฏิบัติตามแผน (4) การประเมินผลและสะท้อนผลการปฏิบัติ อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะยึดตามรูปแบบใดก็มีการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยการแบ่งตามระยะของการวิจัย ดังนี้

1. ระยะก่อนการทำวิจัย ประกอบด้วย การคัดเลือกชุมชน การบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน การศึกษาชุมชน
2. ระยะของการทำวิจัย ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน การฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น แกนนำชุมชน การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การออกแบบการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุม
3. ระยะการจัดทำแผน ประกอบด้วย การอบรมทีมงานวิจัยท้องถิ่น การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน การแสวงหางบประมาณ ทรัพยากรสนับสนุน การวางแผนการประเมิน
4. ระยะการนำไปปฏิบัติ
5. ระยะการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย การจัดตั้งทีมงานการประเมินผลการปฏิบัติงาน และการเสนอผลการประเมินต่อที่ประชุม

อย่างไรก็ตามการแบ่งขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการแบ่งเพื่อให้เกิดความชัดเจน และเป็นแนวทางในการพิจารณาทบทวนการดำเนินงานในแต่ละระยะของโครงการ แต่ในทางปฏิบัติแล้วขั้นตอนเหล่านี้อาจจะมีระยะเวลาการดำเนินงานที่คาบเกี่ยวกัน หรือกระทำไปพร้อมๆ กัน บางครั้งอาจจะต้องเริ่มขั้นตอนหนึ่งก่อนแล้วจึงดำเนินขั้นตอนต่อไป และบางครั้งอาจจะย้อนกลับไปทำขั้นตอนต้นๆ ใหม่ เพราะกระบวนการทำงานวิจัยและพัฒนาร่วมกับชาวบ้าน โดยเฉพาะในรูปแบบที่เป็นการเสริมสร้างและสนับสนุนประชาชนหรือองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งนั้น ไม่สามารถที่จะทำให้สำเร็จเป็นขั้นตอนภายในระยะเวลาอันรวดเร็วได้ เนื่องจากมีเงื่อนไขหลายประการ โดยเฉพาะในด้านความพร้อม ความเข้าใจปัญหาพื้นฐานของประชาชน และสภาพพื้นที่ของแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นกระบวนการทำงานวิจัยและพัฒนาโดยเน้น

หลักการพัฒนาโดยประชาชนมีส่วนร่วมนั้นก็คือกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กันระหว่าง นักวิชาการ/นักวิจัย เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชนในการที่จะร่วมมือและ ประสานการทำงานพัฒนาไปด้วยกัน (สุริยา วีรวงศ์, 2544)

6. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน

6.1 ความหมายของเด็กและเยาวชน

ในระดับสากลอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ กล่าวถึงความหมายของเด็ก ว่า เด็ก หมายถึงมนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น

สำหรับกฎหมายของประเทศไทยได้บัญญัติความหมายของคำว่า “เด็ก” ไว้แตกต่างกัน ตามความมุ่งหมายของกฎหมายแต่ละฉบับ อาทิ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2546 (มาตรา 4) เด็ก หมายถึงบุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะ ด้วยการสมรส

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและ ครอบครัว พ.ศ. 2534 (มาตรา 4) บัญญัติว่า เด็ก หมายถึงบุคคลที่มีอายุเกินเจ็ดปีบริบูรณ์แต่ยังไม่เกินสิบสี่ปี บริบูรณ์ และ เยาวชน หมายถึงบุคคลที่มีอายุเกินสิบสี่ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึง สิบแปดปีบริบูรณ์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (มาตรา 19) บัญญัติว่า บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์ และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ อย่างไรก็ตามมาตรา 20 บัญญัติว่าบุคคลอาจจะพ้นจากการ เป็นผู้เยาว์ได้หากทำการสมรสก่อนอายุยี่สิบปี

ประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 74) บัญญัติว่า เด็กอายุเกินกว่าเจ็ดปีแต่ยังไม่เกินสิบสี่ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ และในมาตรา 75 บัญญัติว่า ผู้ใด อายุเกินกว่าสิบสี่ปี แต่ยังไม่เกินสิบเจ็ดปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ให้ศาลพิจารณา ถึงความรับผิดชอบและสิ่งอื่นที่พึงเกี่ยวกับผู้นั้น ในอันที่จะควรวินิจฉัยว่าสมควรพิพากษาลงโทษผู้นั้นหรือไม่

พระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2521 (มาตรา 3) กำหนด ว่าเยาวชนหมายความว่าบุคคลซึ่งมีอายุไม่เกินยี่สิบห้าปี

จากความหมายของ “เด็ก” และ “เยาวชน” ที่บัญญัติไว้ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้นมีความแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมายของกฎหมายแต่ละฉบับ ทั้งนี้ในส่วนของ การกำหนดอายุของเด็ก และเยาวชนนั้นมีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ แต่หากเมื่อบุคคลนั้นได้ทำการสมรสก่อนอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์ โดยฝ่ายชายมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ และฝ่ายหญิงมีอายุ 15 ปีบริบูรณ์ ตามมาตรา 20 ของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บุคคลนั้นจะเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย ดังนั้นหากเด็กยังมีอายุไม่เกิน 18 ปี บริบูรณ์ แต่ทำการสมรสก่อนและเข้าเงื่อนไขตามกฎหมายก็ถือว่าเด็กนั้นพ้นจากสถานะความเป็นเด็ก

และบรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย และจะไม่อยู่ในความคุ้มครองของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน

6.2 ความเป็นมาของการคุ้มครองเด็กและเยาวชนของประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยประวัติความเป็นมาของการคุ้มครองเด็กและเยาวชนในสมัยที่ยังมีการใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 การปฏิบัติต่อเด็กที่กระทำความผิดตามกฎหมายศาลได้แต่วิเคราะห์ถึงความรู้สึกผิดชอบของเด็กประกอบกับลักษณะของความผิดที่เด็กได้กระทำลงไป กำหนดโทษไปตามความเหมาะสมกับความผิด และความรู้สึกรับผิดชอบของเด็ก ส่วนการควบคุมเด็กที่กระทำความผิดในปี พ.ศ. 2440 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนคัดค้านานขึ้นที่เกาะสีชัง อ. ศรีราชา จ. ชลบุรี โดยอยู่ในความดูแลของกรมตำรวจ โรงเรียนดังกล่าวเป็นสถานที่ควบคุมเด็กทำความผิดซึ่งมีอายุระหว่าง 10 – 16 ปี ไว้ให้เปลี่ยนแปลงอุปนิสัย และปลูกฝังนิสัยที่ดีงาม ต่อมาได้มีการโอนโรงเรียนคัดค้านานให้อยู่ในความดูแลของกรมราชทัณฑ์

ในปี พ.ศ. 2478 ได้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา โดยมีบทบัญญัติให้อำนาจศาลในการสั่งให้เด็กมีอายุในบังคับ (อายุไม่ครบ 15 ปี) ที่ไม่ได้เรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร ไปไว้ในโรงเรียนฝึกอาชีพ ต่อมาได้ตราพระราชบัญญัติจัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2497 ขึ้นใช้บังคับ โดยได้มีบทบัญญัติการปฏิบัติต่อเด็กที่ต้องคำพิพากษาไปในทางฝึกอบรม ไม่ใช่การทำโทษเช่นแต่ก่อน กรมราชทัณฑ์จึงได้ตั้งโรงเรียนฝึกวิชาชีพสำหรับเด็กที่ทำความผิดแต่อายุยังไม่ครบ 18 ปี และแยกควบคุมผู้ต้องโทษครั้งแรกที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี ไว้เป็นพิเศษ โดยเปลี่ยนชื่อโรงเรียนคัดค้านานมาเป็นโรงเรียนฝึกอาชีพ

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กและนักเรียน พ.ศ. 2481 ได้มีบทบัญญัติให้กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทย เป็นเจ้าหน้าที่จัดการเกี่ยวกับเด็กนักเรียน และเด็กอนาถาที่ประพฤตินั้นไม่เหมาะสมกับวัย และให้ศาลมีอำนาจสั่งถอนบิดามารดาหรือผู้ปกครองเด็กที่ใช้อำนาจปกครองโดยมิชอบ และตั้งเจ้าหน้าที่เป็นผู้ปกครองแทน กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้มีสารวัตรนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ส่วนกรมประชาสงเคราะห์ได้จัดตั้งสถานสงเคราะห์เป็นที่ให้การอบรมเลี้ยงดูขึ้น เช่น โรงเรียนประชาสงเคราะห์วิทยาลัยพินุลประชาสรรค์

รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของสิทธิเด็กมาโดยตลอด โดยเฉพาะในกรณีที่เด็กทำความผิด จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2495 กระทรวงยุติธรรมจึงได้ตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2495 นับว่าเป็นการเริ่มต้นแห่งระบบการแก้ไขเยียวยาเด็กและเยาวชนที่ถูกต้องเหมาะสม โดยแยกปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ทั้งกฎหมายได้บัญญัติให้มีการสืบเสาะ และพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคลิกภาพ ภาวะแห่งจิตและสิ่งแวดล้อมทั้งปวงไปพร้อมกับการ

สอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่งจะทำได้ทราบถึงสาเหตุแห่งการกระทำความผิดก่อน แล้วใช้มาตรการแก้ไขเด็กและเยาวชนด้วยวิธีการที่เหมาะสมเป็นรายบุคคลต่อไป ต่อมาได้มีการแก้ไข ปรับปรุงกฎหมายโดยการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2506 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2506 อีก

รัฐบาลเล็งเห็นความสำคัญของสถาบันครอบครัว และเห็นว่าครอบครัวมีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน เพื่อพิทักษ์และคุ้มครองสวัสดิภาพของครอบครัว จึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2534 โดยกฎหมายดังกล่าวได้เพิ่มบทบัญญัติให้มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีครอบครัว ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดสากลที่ถือว่าครอบครัวเป็นพื้นฐานอันสำคัญของชุมชน การดำรงอยู่ของครอบครัว หมายถึง การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของสมาชิกทุกคนในครอบครัว และปัญหาของครอบครัวย่อมส่งผลกระทบต่อถึงความเป็นอยู่และสภาพจิตใจของสมาชิกทุกคนในครอบครัว

6.3 กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน

ในปี พ.ศ. 2546 รัฐบาลได้เล็งเห็นว่าสมควรกำหนดขั้นตอนและปรับปรุงวิธีการปฏิบัติต่อเด็กให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยได้ประกาศยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 132 ลงวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2515 และประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 294 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 ที่ใช้มาเป็นระยะเวลานาน และประกาศใช้ “พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546” เพื่อให้เด็กได้รับการอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนและพัฒนาการที่เหมาะสม อันเป็นการส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันครอบครัว รวมทั้งป้องกันมิให้เด็กถูกทารุณกรรม และตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ หรือถูกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และสมควรปรับปรุงวิธีการส่งเสริมความร่วมมือในการคุ้มครองเด็กระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของรัฐและเอกชนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น การควบคุมและส่งเสริมความประพฤติของเด็กและเยาวชนที่ไม่เชื่อมโยงกันระหว่างผู้ปกครองของเด็กและผู้บริหาร ครูที่มุ่งจะลงโทษเด็กนักเรียนที่กระทำความผิดระเบียบวินัยของสถานศึกษาเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีกระบวนการแก้ปัญหาพฤติกรรมของเด็ก ตลอดจนเพื่อให้มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ จึงได้ตราพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ขึ้น มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 30 มีนาคม 2547 เป็นต้นมา

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองดูแลเด็กในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 อาทิ ในหมวด 2 การปฏิบัติต่อเด็ก มาตรา 22 การปฏิบัติต่อเด็กไม่ว่ากรณีใด ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และมาตรา 23 ผู้ปกครองต้องให้การอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และการพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนตามสมควร แก่ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแห่งท้องถิ่น นอกจากนั้นในมาตรา 24 ยังได้กำหนดให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ไม่ว่าเด็กจะมีผู้ปกครองหรือไม่ก็ตาม

นอกจากนั้นในหมวด 7 ได้กำหนดการส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา มาตรา 67 โรงเรียนและสถานศึกษาต้องจัดระบบงานและกิจกรรมในการแนะแนวให้คำปรึกษาและฝึกอบรมแก่นักเรียน นักศึกษา และผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมความประพฤติที่เหมาะสม และมาตรา 64 นักเรียนและนักศึกษาต้องประพฤติตนตามระเบียบของโรงเรียนหรือสถานศึกษา และการลงโทษให้กระทำเท่าที่สมควรเพื่อการอบรมสั่งสอนตามที่ระเบียบกำหนด และในมาตรา 66 กำหนดให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจในการสอบถามหรือเรียก ให้คำแนะนำ การประสานงานให้ผู้ปกครอง ครู อาจารย์หรือหัวหน้าสถานศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับการอบรมสั่งสอน การสอดส่องดูแล เพื่อให้ข้อมูลและหาแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาเด็กและเยาวชนได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กได้รับ “การเลี้ยงดู การศึกษาอบรม การคุ้มครองและการสงเคราะห์” ทั้งจากครอบครัว ชุมชน หน่วยงานต่างๆ ของรัฐและเอกชน ทั้งนี้โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุดและมีหน้าที่ในการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นให้มีการพัฒนา ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทต่างๆ จึงมีหน้าที่โดยตรงในการที่จะดำเนินการให้ทุกฝ่ายในชุมชนท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ผู้ปกครอง โรงเรียน วัด องค์กรชุมชนและหน่วยงานเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชน

หลังจากที่ประเทศไทยได้ร่วมลงนามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child – CRC) ของสหประชาชาติ ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2533 ในส่วนประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญานี้เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2535 และมีผลทำให้ประเทศไทยจะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนากฎหมาย กฎ ระเบียบรวมทั้งนโยบายต่างๆ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ดังนี้

มาตรา 52 เด็กและเยาวชนมีสิทธิในการอยู่รอดและได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ตามศักยภาพในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ

เด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากรัฐ ให้ปราศจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ทั้งมีสิทธิได้รับการบำบัดฟื้นฟูในกรณีที่มีเหตุดังกล่าว

การแทรกแซงและการจำกัดสิทธิของเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว จะกระทำมิได้เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อสงวนและรักษาไว้ซึ่งสถานะของครอบครัวหรือประโยชน์สูงสุดของบุคคลนั้น

เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแลมีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมที่เหมาะสมจากรัฐ

มาตรา 80 (1) รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งพาตนเองได้

ส่วนมาตราอื่นๆ กล่าวถึงประชาชนหรือแรงงานเป็นส่วนรวม โดยเราสามารถตีความได้ว่า คำเหล่านั้นครอบคลุมเด็กและเยาวชนด้วย เพราะเด็กและเยาวชนก็เป็นประชากรส่วนหนึ่งของชาติด้วย เช่น มาตราที่เกี่ยวกับการให้การศึกษาอบรม การรักษาพยาบาล การหางานทำ หรือบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนในการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งล้วนแต่ระบุเป็นเรื่องราวๆ ทั้งสิ้น

นอกจากนั้นยังมีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ขึ้นมาแทนพระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2521 มีผลบังคับใช้วันที่ 13 เมษายน 2551 โดยกำหนดให้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มีหน้าที่ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน รวมทั้งแก้ไขปัญหาที่อาจมีผลทางลบต่อเด็กและเยาวชน โดยมีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้ (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550)

หมวด 1 มาตรา 6 กำหนดให้เด็กและเยาวชนทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพสูงสุดตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เด็กพิการและเด็กที่มีความสามารถพิเศษมีสิทธิได้รับการศึกษาที่รัฐจัดให้เป็นพิเศษที่เหมาะสมกับลักษณะเด็กประเภทนั้นๆ เด็กและเยาวชนมีสิทธิได้รับบริการทางการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานสูงสุดเท่าที่มีการให้บริการทางด้านนี้ และเด็กและเยาวชนมีสิทธิในการเล่น การพักผ่อนและเข้าร่วมกิจกรรมการละเล่นทางนันทนาการที่เหมาะสมตามวัยของเด็กและเยาวชน และมีส่วนร่วมอย่างเสรีในทางวัฒนธรรมและศิลปะ โดยกำหนดแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนดังนี้

- 1) ให้เด็กและเยาวชนมีความผูกพันต่อครอบครัว ภาควุมิใจในความเป็นไทย มีวิถีแบบประชาธิปไตย สามารถดำเนินชีวิตแบบปลอดภัย และรู้จักเคารพสิทธิผู้อื่น รวมทั้งกฎเกณฑ์และกติกาสังคม
- 2) ให้มีสุขภาพและพลานามัยแข็งแรง รู้จักป้องกันตนเองจากโรคและสิ่งเสพติด
- 3) ให้มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ตามสมควรแก่วัย จริยธรรมและคุณธรรม
- 4) ให้มีทักษะและเจตคติที่ดีต่อการทำงาน มีศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจในการทำงานสุจริต
- 5) ให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลและมุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
- 6) ให้รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น โดยมีจิตสำนึกในการให้และการอาสาสมัคร รวมทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ
- 7) ให้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อส่วนรวมตามสมควรแก่วัย

ในมาตรา 8 กำหนดให้สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร่วมมือ ส่งเสริมและประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำ แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับท้องถิ่นให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ และ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบ และในการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนให้คำนึงถึงหลักการและแนวทางการมีส่วนร่วมของ ประชาชนและประชาสังคมในท้องถิ่นด้วย และในมาตรา 9 เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเด็กและ เยาวชน กำหนดให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือ ส่งเสริมและสนับสนุนการ ดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนในระดับต่างๆ

หมวด 2 มาตรา 10 กำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชน แห่งชาติที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีหน้าที่ในการเสนอนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน แห่งชาติ การปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับเกี่ยวกับการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชน กำหนดระเบียบและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก และเยาวชนแก่หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดสมัชชาการ พัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติอย่างน้อยปีละครั้ง เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์เด็กและเยาวชน ทบทวน กลไกและกระบวนการทำงานและพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะและทัศนคติในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ของประเทศ

ในมาตรการส่งเสริมการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน มาตรา 22 ให้ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดจัดให้มีสภาเด็กและเยาวชนอำเภอขึ้น โดยมี คณะบริหารสภาเด็กและเยาวชนอำเภอประกอบด้วยประธานสภาคนหนึ่งและผู้บริหารอีกไม่เกินสิบ ห้าคนซึ่งคัดเลือกกันเองจากนักเรียน นักศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป และผู้แทน เด็กและเยาวชนซึ่งไม่ได้อยู่ในสังกัดสถานศึกษา โดยมีหน้าที่ดังนี้

- 1) ในการส่งเสริม สนับสนุนและเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ด้านวิชาการและ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษา กีฬาและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของเด็กและเยาวชน
- 2) จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นให้มีความรู้ ความสามารถและจริยธรรม
- 3) เสนอแนะและให้ความเห็นต่อสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก และเยาวชนในท้องถิ่น

นอกจากนั้นในมาตรา 25 กำหนดให้มีสภาเด็กและเยาวชนจังหวัด มาตรา 28 กำหนดให้ มีสภาเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร โดยมีหน้าที่ในการประสานงานสภาเด็กและเยาวชนอำเภอ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ในด้านต่างๆ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเผยแพร่ด้าน วิชาการ การศึกษา กีฬา และวัฒนธรรม จัดกิจกรรมต่างๆ และออกข้อบังคับอันเป็นประโยชน์เพื่อ ส่งเสริมและพัฒนาเด็กและเยาวชน และมาตรา 33 กำหนดให้มีสภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทย

ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประสานงานเพื่อดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับต่างๆ เป็นต้น

ในการส่งเสริมบทบาทขององค์กรเอกชนหรือองค์กรชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน มาตรา 41 กำหนดให้องค์กรเอกชนหรือองค์กรชุมชนที่มีกิจกรรมหรือผลงานเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนมีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนหรือองค์กรชุมชนด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนต่อกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และอาจได้รับเงินอุดหนุน ความช่วยเหลือในการดำเนินการจัดให้มีอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างจิตสำนึกของสาธารณชนที่ถูกต้อง และการดำเนินโครงการ กิจกรรม การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน และการให้การช่วยเหลือหรือสนับสนุนด้านอื่นๆ แก่เด็กและเยาวชนที่ถูกละเมิดสิทธิ เช่น การให้การช่วยเหลือด้านกฎหมาย การบำบัดฟื้นฟู การสงเคราะห์เด็กและเยาวชน เป็นต้น

7. นโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย

7.1 พัฒนาการของนโยบายเยาวชนไทย

ประเทศไทยมีแนวคิดที่จะพัฒนาพลังเยาวชนของชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2454 เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานกำเนิดลูกเสือไทย ด้วยทรงมีแนวคิดและนโยบายเกี่ยวกับเยาวชนว่า “เยาวชนเป็นสมาชิกที่สำคัญของครอบครัวและสังคมประเทศชาติมีความต้องการที่จะสร้างให้เยาวชนเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพด้วยการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่มและบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นการเตรียมตัวยามสงบและให้พร้อมเมื่อมีศึก”

ต่อมาเมื่อประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) และฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) ซึ่งจุดเน้นคือการเร่งรัดให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ขยายบริการด้านสาธารณสุขปโภคและด้านการศึกษาทุกระดับ โดยถือว่าการอาชีวศึกษาเป็นเครื่องมือในการผลิตกำลังคนระดับกลาง แต่ยังไม่ได้มีการระดมกลุ่มเป้าหมายกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นพิเศษ ในช่วงนี้ได้เริ่มมีการศึกษาวิจัย รวบรวมปัญหาเยาวชนเพื่อเสนอแนะการดำเนินงานเกี่ยวกับเยาวชนให้แก่รัฐบาล และได้มีการจัดตั้งสำนักงานเยาวชนแห่งชาติ เป็นงานระดับกองในสภาวิจัยแห่งชาติ มีการวางแผนและการผนึกกำลังหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในอันที่จะเสริมสร้างให้เยาวชนเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่า โดยมีโครงการสำคัญเช่น โครงการศูนย์รวมการศึกษาวิจัยปัญหาเยาวชน โครงการส่งเสริมงานอาสาพัฒนาของนิสิต นักศึกษา นักเรียนและเยาวชน โครงการพัฒนาเยาวชนในชนบท โครงการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนในเมือง และศูนย์เยาวชน และโครงการปลูกฝังวัฒนธรรมและความรักชาติบ้านเมืองแก่เยาวชน ฯลฯ อย่างไรก็ตามยังมิได้มีการติดตามผลการดำเนินงานต่างๆ ที่เกิดจากแผนงานและโครงการดังกล่าว

วันที่ 22 พฤศจิกายน 2516 มีการประกาศใช้นโยบายเยาวชนฉบับแรก เนื่องจากการเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้ใหญ่ที่

มีคุณลักษณะที่ศรัทธาต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีระเบียบวินัย ยึดมั่นในความสามัคคี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความคิดริเริ่ม นิยมและภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนมีความสุขภาพสมบูรณ์ทั้งกายและใจ ฯลฯ เป็นผลให้เยาวชนในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัยและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้มีโอกาสจัดทำและเข้าร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตรต่างๆ ที่สัมพันธ์กับชีวิตชนบทและประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตามเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2519 ได้มีคำสั่งปฏิรูปการปกครองแผ่นดินฉบับที่ 42 ให้ยกเลิกระเบียบข้อบังคับต่างๆ เกี่ยวกับองค์การและกิจกรรมนิสิตนักศึกษาและนักเรียนและให้ระงับกิจกรรมนิสิตนักศึกษาและนักเรียนในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่จัดขึ้นภายในและภายนอกสถานศึกษา แต่อนุญาตให้จัดเฉพาะกิจกรรมเสริมหลักสูตรทางด้านกีฬา ศิลปวัฒนธรรม และการบำเพ็ญประโยชน์ ตามความจำเป็นเท่านั้น ต้องได้รับความเห็นชอบจากหัวหน้าสถานศึกษาเสียก่อน พร้อมกับประกาศยุบสำนักเยาวชนแห่งชาติและไอนทรีย์พันธ์ต่างๆ ของสำนักเข้าไปรวมอยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ และในปีต่อมาจึงได้มีการประกาศใช้นโยบายเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 2 โดยมีแนวคิดที่ว่าเยาวชนเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม จึงต้องแสวงหาความรู้จากการศึกษาเล่าเรียนเสียก่อนในวัยนี้ เพื่อจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมในวันหน้า

ในปี พ.ศ. 2521 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 โดยมาตรา 62 ระบุว่า รัฐพึงสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนแห่งชาติให้เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อความมั่นคงของรัฐ จึงได้มีการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2521 พร้อมกับประกาศตั้งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็นหน่วยงานกลางในการกำหนดนโยบาย ประเมินผล และส่งเสริมการประสานงานการพัฒนาเยาวชน ในปีเดียวกันได้มีการประกาศใช้นโยบายเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ตลอดจนมีการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยครอบคลุมการพัฒนาในช่วง 20 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2524 – 2544 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นและเร่งรัดให้ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนและประชาชนทั่วไป ได้ตระหนักถึงความสำคัญของเยาวชนที่มีต่อสังคม และเข้าใจกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชน ทั้งนี้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นต้นมา ทุกรัฐบาลได้สนับสนุนนโยบายเยาวชนแห่งชาติ ได้กำหนดไว้เป็นหัวข้อหนึ่งในการแถลงนโยบายต่อรัฐบาล

ในปี พ.ศ. 2534 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 ซึ่งในมาตรา 69 ระบุว่า รัฐบาลพึงสนับสนุนและส่งเสริมพลเมืองของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และในปี พ.ศ. 2537 จึงได้มีการใช้ประกาศใช้นโยบายเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 โดยมีจุดเน้นและสาระสำคัญไม่ต่างจากนโยบายฉบับที่ 3 คือให้เด็กและเยาวชนทุกกลุ่มได้รับการพัฒนาและมีส่วนร่วมในการพัฒนา

นโยบายเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2545 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549 เพื่อเป็นแนวทางหลักให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนนำไปใช้ในการดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้สอดคล้องและบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งมีสาระไม่ต่างจากฉบับที่ 4 คือ ยังคงเน้นการปลูกฝังเยาวชนให้ตระหนักในความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ สำนึกในหน้าที่ มีส่วนรับผิดชอบต่อสังคม การได้รับการส่งเสริมสุขภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม ให้รู้จักช่วยเหลือ ปกป้องตนเองให้ปลอดภัยจากอบายมุข การได้รับการพัฒนา ฟื้นฟู ปกป้อง พิทักษ์และส่งเสริมมิตรภาพระหว่างเยาวชนในประเทศกับต่างประเทศตามนโยบายของรัฐ อย่างไรก็ตามนโยบายเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2545 ยังถูกใช้เป็นกรอบแนวทางในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว พ.ศ. 2545 – 2554 รวมถึงเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาเยาวชนของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินงานด้านเด็กและเยาวชน (จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์, 2549)

7.2 องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงองค์กรภาครัฐบางองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ดังนี้

1. คณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นรองประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงยุติธรรม ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ อธิบดีกรมสุขภาพจิต อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ เป็นกรรมการ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์แต่งตั้งจากผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานที่ทำในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ครูจิตวิทยา กฎหมาย แพทย์ ไม่น้อยกว่าเจ็ดปี วิชาชีพพลสองคน โดยจะมีผู้แทนจากภาคเอกชนอย่างน้อยวิชาชีพละหนึ่งคน และแต่งตั้งจากผู้มีประสบการณ์ซึ่งมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ในด้านสวัสดิการเด็กมา ไม่น้อยกว่าเจ็ดปีอีกสองคน โดยมีรองปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งเป็นปลัดกระทรวงมอหมายเป็นกรรมการและเลขานุการกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคหนึ่งต้องเป็นสตรี ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสาม คณะกรรมการจะแต่งตั้งข้าราชการในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ไม่เกินสองคนเป็นผู้ช่วยเลขานุการก็ได้

โดยคณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1.1 เสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบาย แผนงาน งบประมาณและมาตรการในการสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติเด็กตามพระราชบัญญัตินี้

1.2 เสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวงและระเบียบเพื่อปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

1.3 วางระเบียบโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลังเกี่ยวกับการรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน และการจัดหาผลประโยชน์ของกองทุน

1.4 วางระเบียบเกี่ยวกับวิธีการดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามมาตรา 47

1.5 วางหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่

1.6 ให้คำปรึกษา แนะนำ และประสานงานแก่หน่วยงานของรัฐบาลและเอกชนที่ปฏิบัติงานด้านการศึกษา สงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤดีเด็กรวมทั้งมีอำนาจเข้าไปตรวจสอบในสถานรับเลี้ยงเด็ก สถานแรกรับ สถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ สถานพัฒนาและฟื้นฟู สถานพินิจ หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการสงเคราะห์คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤดีเด็กทั้งของรัฐและเอกชน

1.7 ติดตาม ประเมินผล และตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการคุ้มครองเด็ก กรุงเทพมหานครและคณะกรรมการคุ้มครองเด็กจังหวัด รวมทั้งให้คำแนะนำและเสนอแนะในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤดีเด็กใน กรุงเทพมหานครและระดับจังหวัด

1.8 ดำเนินการอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤดีเด็ก

2. คณะกรรมการคุ้มครองเด็กกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เป็นประธานกรรมการ ปลัดกรุงเทพมหานคร เป็นรองประธานกรรมการ ผู้แทนสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้แทนกองบัญชาการตำรวจนครบาล ผู้แทนกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ผู้แทนศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้แทนสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร ผู้แทนสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาชุมชน ผู้อำนวยการสำนักการศึกษา ผู้อำนวยการสำนักอนามัย และผู้อำนวยการสำนักการแพทย์ เป็นกรรมการ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร แต่งตั้งจากผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานที่ทำในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ครู จิตวิทยา กฎหมาย แพทย์ วิชาชีพละสองคน โดยจะต้องมีผู้แทนจากภาคเอกชนอย่างน้อยวิชาชีพละหนึ่งคน และแต่งตั้งจากผู้มีประสบการณ์ด้านสวัสดิการเด็กอีกสองคน โดยมีผู้อำนวยการสำนักสวัสดิการสังคม เป็นกรรมการและเลขานุการกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคหนึ่งต้องเป็นสตรี ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามคณะกรรมการคุ้มครองเด็กกรุงเทพมหานครจะแต่งตั้งข้าราชการในสำนักสวัสดิการสังคมไม่เกินสองคนเป็นผู้ช่วยเลขานุการก็ได้

3. คณะกรรมการคุ้มครองเด็กจังหวัด ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ อัยการจังหวัด พัฒนาการจังหวัด แรงงานจังหวัด ผู้อำนวยการเขตพื้นที่ศึกษา นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด ผู้แทนศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด หรือผู้แทนศาลจังหวัด ในกรณีที่จังหวัดนั้น ไม่มีศาลเยาวชนและครอบครัว ผู้แทนสถานพินิจและคุ้มครอง

เด็กและเยาวชนจังหวัด หรือผู้แทนกระทรวงยุติธรรมซึ่งแต่งตั้งจากข้าราชการในจังหวัดนั้น ไม่มีสถาน
 พินิจ นายกองกิจการบริหารส่วนจังหวัด เป็นกรรมการ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งผู้ว่าราชการ
 จังหวัดแต่งตั้งจากผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานที่ทำในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ครู
 จิตวิทยา กฎหมาย แพทย์ วิชาชีพละสองคน โดยจะต้องมีผู้แทนจากภาคเอกชนอย่างน้อยวิชาชีพละหนึ่ง
 คนและแต่งตั้งจากผู้มีประสบการณ์ด้านสวัสดิการเด็กอีกสองคน โดยมีผู้แทนจากพัฒนาสังคมและ
 สวัสดิการจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคหนึ่งต้องเป็นสตรีไม่
 น้อยกว่าหนึ่งในสาม คณะกรรมการคุ้มครองเด็กจังหวัดจะแต่งตั้งข้าราชการในจังหวัดนั้นไม่เกินสอง
 คนเป็นผู้ช่วยเลขานุการก็ได้

โดยคณะกรรมการคุ้มครองเด็กกรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการคุ้มครองเด็กจังหวัด
 มีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

3.1 เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับนโยบาย แผนงาน งบประมาณและ
 มาตรการในการสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติเด็กตามพระราชบัญญัตินี้

3.2 ให้คำปรึกษา แนะนำ และประสานงานแก่หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่ปฏิบัติงาน
 ด้านการศึกษา การสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติเด็ก รวมทั้งมีอำนาจเข้า
 ไปตรวจสอบในสถานรับเลี้ยงเด็ก สถานแรกรับ สถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ สถาน
 พัฒนาและฟื้นฟู สถานพินิจ หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และ
 ส่งเสริมความประพฤติเด็กของรัฐและเอกชนภายในเขตกรุงเทพมหานครหรือเขตจังหวัดแล้วแต่กรณี

3.3 กำหนดแนวทางการสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติในเด็ก
 เขตกรุงเทพมหานครหรือเขตจังหวัด แล้วแต่กรณี

3.4 จัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติในเด็ก
 เขตกรุงเทพมหานครหรือเขตจังหวัดและรายงานผลการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดหาทุนและการ
 จัดการทุนต่อคณะกรรมการและคณะกรรมการบริหารกองทุน

3.5 ตรวจสอบหรือเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาชี้แจงกรณีมีการปฏิบัติต่อเด็กโดยมิชอบ

3.6 เรียกเอกสารหรือพยานหลักฐานใด ๆ หรือคำขอชี้แจงจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อ
 ประกอบการวินิจฉัยในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้

3.7 ติดตาม ประเมินผลและตรวจสอบการดำเนินงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์และส่งเสริม
 ความประพฤติเด็กในกรุงเทพมหานครและระดับจังหวัด แล้วแต่กรณี แล้วรายงานผลต่อ
 คณะกรรมการ

3.8 ดำเนินการอื่นใดตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

4. ศาลเยาวชนและครอบครัว ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ
 พ.ศ.2434 ได้ให้นิยามของศาลเยาวชนและครอบครัวไว้ว่า

ศาลเยาวชนและครอบครัว หมายความว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด และแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัด ซึ่งจัดตั้งตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ศาลเยาวชนและครอบครัวนั้นยังจัดว่าเป็นศาลชั้นต้นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมด้วย

ศาลเยาวชนและครอบครัวในปัจจุบัน ก็คือ ศาลคดีเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนฯ พ.ศ.2494 โดยเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ.2534 จึงได้มีการยกเลิกศาลคดีเด็กและเยาวชนไปและเปลี่ยนเป็นศาลเยาวชนและครอบครัวแทน โดยให้บรรดาคดีที่อยู่ในศาลคดีเด็กและเยาวชนนั้นให้ออนมาพิจารณาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัวแทน

อำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวในส่วนที่เกี่ยวกับการที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดกฎหมายที่มีโทษทางอาญานั้น ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจดังต่อไปนี้

4.1 อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดรวมถึงคดีอาญาทุกประเภททั้งตามประมวลกฎหมายอาญาและตามกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา

4.2 คดีอาญาซึ่งศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้โอนมาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ.2534 คือ คดีอาญาที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลธรรมดาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นบุคคลที่มีอายุไม่เกิน 20 ปี ซึ่งศาลเห็นว่าบุคคลนั้นมีสภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้สึกนึกคิด สุขภาพเช่นเดียวกับเด็กหรือเยาวชน ก็มีอำนาจที่จะโอนคดีนั้นไปยังศาลเยาวชนและครอบครัว และถือว่าบุคคลนั้นเป็นเด็กหรือเยาวชน

เขตอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว จะพิจารณาจากท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่ประจำเป็นปกติ ซึ่งอาจจะเป็นคนละท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนนั้นมีสำมะโนครัวในระหว่างที่ได้กระทำความผิดนั้น ถ้าในท้องที่นั้นมีศาลเยาวชนและครอบครัวก็ต้องนำคดีเสนอต่อศาลเยาวชนและครอบครัวนั้น แต่ในกรณีที่ไม่มีศาลเยาวชนและครอบครัวในท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่เป็นปกติก็ให้พิจารณาว่าในท้องที่ที่การกระทำความผิดเกิดขึ้นมีศาลเยาวชนและครอบครัวหรือไม่ ถ้ามีก็ต้องนำคดีเสนอต่อศาลเยาวชนและครอบครัวในท้องที่ที่การกระทำความผิดเกิดขึ้น แต่ถ้ายังไม่มีศาลเยาวชนและครอบครัวในท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่ปกติและในท้องที่ที่การกระทำความผิดได้เกิดขึ้น คดีจะอยู่ในเขตอำนาจของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

แต่ถ้าในท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่ปกติและในท้องที่ที่การกระทำความผิดได้เกิดขึ้นต่างก็มีศาลเยาวชนและครอบครัว โดยหลักก็จะต้องนำคดีเสนอต่อศาลเยาวชนและครอบครัวในท้องที่ที่เด็กหรือเยาวชนมีถิ่นที่อยู่ปกติ แต่ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าศาลเยาวชนและครอบครัวในท้องที่ที่การกระทำความผิดเกิดขึ้น จะทำให้เด็กหรือเยาวชนได้รับความสะดวกมากกว่าก็อาจเสนอต่อศาลเยาวชนและครอบครัวในท้องที่ที่กระทำความผิดได้

เมื่อคดีอยู่ในเขตอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวแล้ว แม้ต่อมาจำเลยจะมีอายุครบหรือเกินกว่า 18 ปี คดีก็ยังอยู่ในเขตอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวต่อไป แม้จะมีการอุทธรณ์หรือฎีกา คดีก็จะไปสู่ศาลอุทธรณ์ แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว หรือศาลฎีกาแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวต่อไป ซึ่งศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาเองก็ยังคงมีอำนาจใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนได้

แต่ศาลเยาวชนและครอบครัวก็มีอำนาจตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ.2534 ในการที่จะโอนคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหว่ากระทำผิดไปยังศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีธรรมดาได้ ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าในขณะที่กระทำความผิดหรือในระหว่างที่พิจารณาคดี เด็กหรือเยาวชนนั้น มีสภาพร่างกาย จิตใจ หรือมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับบุคคลที่มีอายุครบ 18 ปี ขึ้นไป

องค์คณะในการพิจารณาคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหว่ากระทำผิด จะต้องเป็นผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 นาย และผู้พิพากษาสมทบอีก 2 นาย ซึ่งหนึ่งในสองของผู้พิพากษาสมทบจะต้องเป็นหญิงอย่างน้อย 1 นาย จึงจะรวบรวมเป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวได้

5. กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นองค์กรหลักในการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพเด็ก เยาวชน ผู้เยาว์และครอบครัวในกระบวนการยุติธรรม โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง

ภารกิจและวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน คือ ส่งเสริมการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนส่งเสริม ความมั่นคง ของสถาบันครอบครัวและชุมชน โดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์การหันเหคดียอกจากกระบวนการยุติธรรมและมาตรการอื่น ๆ ดำเนินการด้านคดี ด้านการป้องกัน บำบัดแก้ไข พื้นฟู พัฒนาและสงเคราะห์ รวมทั้งเสริมสร้างระบบการติดตาม ประเมินผล ประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่ายกับชุมชน องค์กรภาครัฐ และเอกชนทั้งภายในและต่างประเทศเพื่อสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมและลดการกระทำผิดของเด็กเยาวชน รวมทั้งศึกษาวิเคราะห์และพัฒนากฎหมายการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน รวมทั้งระบบรูปแบบวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับงานคดีและการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนพัฒนาบุคคลกร และระบบการบริหารจัดการให้เข้าสู่มาตรฐานการบริหารจัดการภาครัฐ

6. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ.2534 ได้ให้นิยามของสถานพินิจไว้ว่า

สถานพินิจ หมายความว่า สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัด และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนของแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวของศาลจังหวัด ซึ่งจัดตั้งตามพระราชบัญญัตินี้

สถานพินิจจึงเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งของกระทรวงยุติธรรม อันมีผู้อำนวยการสถานพินิจเป็นผู้รับผิดชอบดูแล เป็นอีกองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าศาลเยาวชนและครอบครัว และมักจะถูกจัดตั้งเคียงข้างกับศาลเยาวชนและครอบครัวด้วย

6.1 อำนาจหน้าที่ของสถานพินิจ แม้ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ.2534 จะได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของสถานพินิจไว้มากมาย แต่สามารถสรุปย่อได้เป็น 3 หน้าที่หลัก ได้แก่

1) สืบเสาะและพินิจตลอดจนทำรายงานเสนอต่อศาลเกี่ยวกับประวัติ สิ่งแวดล้อม และสาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เพื่อเสนอต่อผู้อำนวยการสถานพินิจ และสอดส่องเด็กและเยาวชน ที่ศาลมีคำพิพากษาให้คุมประพฤติ หรือกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติตาม

2) ควบคุมตัวเด็กและเยาวชนไว้ระหว่างการพิจารณาคดีตามคำสั่งศาลหรือควบคุมตัวเด็กและเยาวชนตามคำพิพากษาของศาล

3) ศึกษาค้นคว้าถึงสาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน หน้าที่ดังกล่าวข้างต้นเป็นหน้าที่หลักและยังมีอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ.2534 ได้กำหนดไว้ จัดได้ว่าเป็นหน้าที่เสริมให้การปฏิบัติหน้าที่หลัก 3 ประการข้างต้นให้สัมฤทธิ์ผล แต่เนื่องจากเป็นรายละเอียดปลีกย่อยจึงไม่ขอนำมากกล่าวไว้ ณ ที่นี้

6.2 การจัดองค์กรของสถานพินิจ การจัดรูปแบบของสถานพินิจนี้ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ซึ่งขึ้นอยู่กับปริมาณงานและความรับผิดชอบของสถานพินิจแต่ละแห่ง แต่ที่มีรูปแบบขององค์กรที่สมบูรณ์ที่สุดได้แก่ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง ซึ่งตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร จึงขอยกมาเป็นตัวอย่างดังนี้

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง แบ่งออกเป็น 4 กองย่อย ได้แก่

1) กองอำนาจการ จะทำหน้าที่ดูแลและบริหารงานสถานพินิจตลอดจนการฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนตามคำพิพากษา ซึ่งมีสถานฝึกและอบรมอยู่ 3 แห่งได้แก่ บ้านกรุณา บ้านมุทิตา และบ้านปราณี

2) กองแรกรับ จะมีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลเด็กและเยาวชนในระหว่างการสอบสวนการพิจารณาคดี

3) กองคุมประพฤติ จะเป็นกองที่มีบทบาทสำคัญ นับจากรับตัวเด็กหรือเยาวชนจากพนักงานสอบสวนแล้ว จะทำการสอบปากคำเบื้องต้น ทำทะเบียนประวัติสืบเสาะ และพินิจและจัดทำรายงานประมวลข้อเท็จจริงซึ่งจะมีผลในการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นอันมาก ตลอดจนรับรายงานตัวเด็กหรือเยาวชนที่ศาลมีคำสั่งให้คุมประพฤติ ซึ่งภายในกองจะแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายประมวลข้อเท็จจริงคดีอาญา ฝ่ายควบคุมและสอดส่อง ฝ่ายประมวลข้อเท็จจริงคดีครอบครัว

4) กองแพทย์ จะทำหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจร่างกาย จิตใจของเด็กและเยาวชนเพื่อประกอบในรายงานประมวลข้อเท็จจริง ตรวจหาสารเสพติดในปัสสาวะตามที่ศาลมีคำสั่งตลอดจนให้การรักษาพยาบาลเด็กหรือเยาวชนในความควบคุมดูแลของสถานพินิจที่เจ็บป่วย

7. สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็กและเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

7.1 เสนอแนะแนวทางการส่งเสริมศักยภาพ การคุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิของเด็ก เยาวชนผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ

7.2 เสริมสร้างมาตรการและกลไกในการส่งเสริมศักยภาพ การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ เด็กเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ

7.3 ส่งเสริม สนับสนุนทางวิชาการ และทรัพยากร ในการดำเนินการของเครือข่ายเพื่อ การพัฒนาศักยภาพ การคุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิตามกฎหมาย

7.4 กำกับดูแลมาตรฐานการส่งเสริมศักยภาพ การคุ้มครองและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ ให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม โลก พันธกรณี หรือข้อตกลงระหว่างประเทศ

7.5 ส่งเสริมกิจกรรมและบทบาททางสังคมของเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และ ผู้สูงอายุ

7.6 พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมศักยภาพ การคุ้มครอง และพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ

7.7 ประสานและสนับสนุนข้อมูลด้านการส่งเสริมศักยภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ

7.8 ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานหรือตามที่ กระทรวง หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

7.9 เพื่อร่วมกับองค์กรการกุศลอื่น ๆ เพื่อสาธารณประโยชน์

7.10 เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษา

8. เครือข่ายศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและครอบครัว กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบาย การพิทักษ์สิทธิเด็กและครอบครัว ให้สอดคล้องกับหลักการของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก แห่ง องค์การสหประชาชาติ หลักการและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 รวมทั้งสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทาง สังคม เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการดูแล พิทักษ์ ปกป้องและคุ้มครอง ให้สามารถพัฒนาคุณภาพ ชีวิตได้อย่างเต็มศักยภาพของแต่ละคน ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการให้เด็กและเยาวชนทุกคนได้รับ การพิทักษ์ คุ้มครองอย่างทั่วถึง จำเป็นที่ต้องมีเครือข่าย และหรือบุคคลเครือข่าย สำหรับดำเนินการ พิทักษ์ คุ้มครอง สิทธิเด็ก ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ จึงให้มีองค์กรเครือข่ายศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและ ครอบครัว ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาในรูปของคณะกรรมการบริหารศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและ ครอบครัว

วิธีดำเนินงาน หลักของการดำเนินงานเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็กให้ยึดประโยชน์สูงสุดที่จะเกิด กับเด็กเป็นสิ่งสำคัญ โดยคำนึงถึงความเป็นสากลซึ่งต้องครอบคลุมเด็กทั้งหมด ไม่แยกเพศหญิงเพศ ชาย ไม่แยกกว่าเป็นเด็กยากจน เด็กไร้ราย หรือมีสถานะทางสังคมอย่างไร ต้องได้รับการปฏิบัติเสมอ

ภาคกันหมด ในการดำเนินงานทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับโรงเรียนนั้น ผู้รับผิดชอบต้องเสนอให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประจำศูนย์ และปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการของเขตพื้นที่การศึกษา ภายใต้หลัก 4 ประการ ดังนี้

8.1 ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับระเบียบ กฎหมาย นโยบายและแนวคิดเรื่องสิทธิเด็ก เพื่อใช้เป็นหลักในการป้องกัน ลด และแก้ไขปัญหาการส่งละเมิดสิทธิเด็ก และจัดให้มีการอบรมประชุมสัมมนาผู้เกี่ยวข้อง

8.2 ศึกษาสภาพปัญหาและข้อมูลของเด็กน้อยโอกาส เมื่อได้ข้อมูลแล้วจะได้หาทางช่วยเหลือเด็กค้อยโอกาสเหล่านั้น โดยการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเช่น การจัดหาทุนการศึกษาจัดหาอุปกรณ์การเรียน จัดหาที่พัก ที่เรียน ฯลฯ

8.3 ประสานความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาทางช่วยเหลือ แก้ไข ดูแลช่วยเหลือฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจของเด็กที่ถูกละเมิดสิทธิ เช่น กรณีล่วงละเมิดทางเพศ หรือการทารุณกรรมทางร่างกายที่รุนแรงผู้ปกครองเด็ก เพื่อหาข้อมูล/สภาพปัญหา และแก้ไขปัญหาลูกถูกจุด

8.4 ช่วยเหลือเด็กที่ได้รับโทษหรือต้องคดี โดยการประสานงานกับตำรวจ เพื่อหาทางช่วยเหลือเด็กอย่างรีบด่วน

9. กรมสุขภาพจิต เป็นหน่วยงานที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

9.1 พัฒนาวิชาการด้านสุขภาพจิตและปัญญาอ่อนทั้งในด้านการส่งเสริม ป้องกัน บำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพจิตใจ รวมทั้งระบบ รูปแบบและวิธีการในการแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตของประชาชน

9.2 ส่งเสริมสนับสนุนและถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีด้านสุขภาพจิตและปัญญาอ่อนแก่หน่วยงานที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐและเอกชน

9.3 สนับสนุนการให้บริการด้านสุขภาพจิตและปัญญาอ่อน ทั้งในด้านการส่งเสริม ป้องกัน บำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพด้านจิตใจแก่หน่วยงานที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

9.4 ให้บริการบำบัดรักษาผู้ป่วย โดยเฉพาะในระดับตติยภูมิเพื่อพัฒนางานวิชาการด้านสุขภาพจิตและปัญญาอ่อน

9.5 เสนอความเห็นในการพิจารณาในการนำเสนอแนะนโยบายและแผนหลักด้านสุขภาพจิตและปัญญาอ่อน

9.6 จัดทำและประสานแผนการปฏิบัติงานของกรมให้เป็นไปตามนโยบายและแผนแม่บทกระทรวง รวมทั้งกำกับ เร่งรัด ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงานของหน่วยงานในสังกัด

9.7 ประสานและร่วมมือในด้านวิชาการสุขภาพจิตและปัญญาอ่อนกับองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

ปัจจุบันกรมสุขภาพจิตมีโครงการต่างๆ ดังนี้

1. การเสริมสร้างสุขภาพจิตภาคประชาชน เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พัฒนาเทคโนโลยี อบรมการดำเนินงานแก่ อสม. อสส. สนับสนุนการจัดกิจกรรมในชุมชน จัดประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับเขต ระดับประเทศ
2. โครงการ TO BE NUMBER ONE เสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตแก่เยาวชน พัฒนาระบบการป้องกันและช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาเสพติด เสริมสร้างศักยภาพเครือข่าย
3. พัฒนาสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่น พัฒนารูปแบบบริการออกทิสติกในสถานบริการสาธารณสุข ชุมชน พัฒนาระบบการดูแลผู้ป่วยจิตเวชเด็กและวัยรุ่นในสภาวะวิกฤต พัฒนาแบบประเมินพัฒนาการเด็ก การเสริมสร้างเครือข่าย
4. เสริมสร้างพัฒนาการด้าน EQ เด็กไทยตั้งแต่แรกเกิด – 5 ปี อบรมการเสริมสร้างความรู้และทักษะแก่บุคลากรสาธารณสุข
5. การป้องกันปัญหาการฆ่าตัวตาย พัฒนาองค์ความรู้ในด้านการป้องกันการฆ่าตัวตาย การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนและการจัดทำฐานข้อมูลการฆ่าตัวตายของประเทศ

7.3 มารตรการและบทลงโทษทางกฎหมายอาญาของภาครัฐที่เกี่ยวกับการกระทำ ความผิดของเด็กและเยาวชน

สง่า ลีนะสมิต (2550) กล่าวถึงกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเด็ก และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงแก้ไขการกระทำผิดของเด็ก โดยสรุปสาระสำคัญดังนี้

1) กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็ก เป็นการศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายอาญาในมาตราที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเด็กในปัจจุบันดังนี้

ตารางที่ 4 กฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็ก

ลำดับ	กฎหมาย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	สาระสำคัญ
1	ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73	ศาลอุทธรณ์ กระทรวงยุติธรรม	เด็กอายุไม่เกิน 7 ปี กระทำความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ
	มาตรา 74		เด็กอายุมากกว่า 7 ปีแต่ยังไม่เกิน 14 ปี กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษ แต่ศาลมีอำนาจในการดำเนินการแก่เด็ก เช่น ว่ากล่าวตักเตือนแล้วปล่อยไปหรือจะเรียกบิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ด้วยมาตักเตือน
	มาตรา 75		บุคคลที่อายุมากกว่า 14 ปี แต่ไม่เกิน 17 ปี กระทำความผิดให้ศาลมีดุลยพินิจในการกำหนดโทษว่าจะลงโทษหรือไม่ เมื่อพิจารณาถึงความรู้ผิดชอบ

ลำดับ	กฎหมาย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	สาระสำคัญ
			และสิ่งอื่นที่พึงปรอง
	มาตรา 76		บุคคลที่มีอายุมากกว่า 17 ปี แต่ไม่เกิน 20 ปี กระทำความผิด ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้ลงหนึ่งในสามหรือกึ่งหนึ่งก็ได้
	มาตรา 77		ให้ศาลวางข้อกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่เพื่อระวังมิให้เด็กก่อเหตุร้าย
2	พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478	กรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย	ห้ามมิให้บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะเข้าเล่นการพนันตามที่กำหนดไว้และกำหนดโทษสำหรับการฝ่าฝืนตามมาตรา 12 และ 14
3	พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2519	สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักนายกรัฐมนตร	1) ให้มี “คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด” (ป.ป.ส.) มีอำนาจและหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 14 เพื่อดำเนินการป้องกันและปราบปรามตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด 2) ให้เจ้าพนักงานมีอำนาจตามมาตรา 14 เพื่อดำเนินการป้องกันและปราบปรามตามกฎหมายที่เกี่ยวกับยาเสพติด ผู้ใดขัดขวางหรือไม่ให้ความสะดวกหรือไม่ให้ถ้อยคำหรือไม่ส่งบัญชีเอกสารใดแก่เจ้าหน้าที่ตามมาตรา 14 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือนหรือปรับไม่เกิน 1 หมื่นบาท

จากตารางพบว่ากฎหมายอาญาเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนของไทยจะไม่เน้นในเรื่องการลงโทษที่ตัวผู้กระทำผิด แต่จะเน้นการว่ากล่าวตักเตือนที่ตัวผู้กระทำผิดและผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ด้วย จนอายุเกิน 17 ปีแต่ไม่เกิน 20 ปี แต่ก็อยู่ในดุลยพินิจของศาลที่สามารถลดโทษได้ถึงกึ่งหนึ่ง ไม่เน้นบทลงโทษที่รุนแรงแก่เด็กและเยาวชน

2) กฎหมายที่เกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขเด็กที่กระทำความผิด เมื่อเด็กได้กระทำความผิดก็จะมีกรลงโทษ แต่การลงโทษตามบทบัญญัติของกฎหมายอาญา และกฎหมายราชทัณฑ์ย่อมเป็นผลร้ายแก่เด็กรัฐจึงพยายามใช้วิธีการอบรมและฝึกฝนให้เด็กเป็นคนดีต่อไป จึงได้มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาเฉพาะเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เด็กกลับตัวเป็นคนดีดังนี้

ตารางที่ 5 กฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของเด็ก

ลำดับ	กฎหมาย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	สาระสำคัญ
1	พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494	กระทรวงยุติธรรม	<p>1. ศาลคดีเด็กและเยาวชนมีอำนาจเช่นเดียวกับศาลจังหวัดในเรื่องดังต่อไปนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - คดีอาญาที่มีข้อกล่าวหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดเว้นแต่เป็นคดีอาญาที่มีข้อหาว่าเยาวชนซึ่งมีอายุเกินกว่า 16 ปีบริบูรณ์กระทำความผิดแห่งประมวลกฎหมายอาญา - คดีแพ่งที่ร้องหรือฟ้องหรือร้องขอต่อศาลหรือกระทำการใดๆ ในทางศาลเกี่ยวกับผู้เยาว์ซึ่งต้องบังคับใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เฉพาะมาตราต่างๆ ที่ระบุไว้มาตรา 8 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 163 ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ <ul style="list-style-type: none"> ก. คดีที่ผู้เยาว์ขออนุญาตทำนิติกรรม ข. คดีเกี่ยวกับการรับรองหรือไม่รับรองเด็กเป็นบุตร ค. คดีเกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครองหรือความปกครอง <p>2. กำหนดอำนาจของศาลที่พิจารณาคดีเด็กและเยาวชน โดยให้มีอำนาจใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนแทนการลงโทษอาญาหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยได้คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เปลี่ยนโทษจำคุกหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยเฉพาะกักกัน เป็นการกักและอบรมในสถานที่ซึ่งมิใช่เรือนจำ มีระยะเวลาไม่เกินกว่าที่ผู้นั้นมีอายุครบ 24 ปีบริบูรณ์ - เปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการส่งตัวไปยังโรงเรียนหรือสถานฝึกและอบรม มีระยะเวลาไม่เกินกว่าเวลาที่ผู้นั้นมีอายุครบ 24 ปี บริบูรณ์ - เปลี่ยนโทษปรับเป็นการเขียนต่อหน้าศาลไม่เกิน 12 ที <p>นอกจากนี้เมื่อศาลได้ปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนไปอาจกำหนดเงื่อนไขตามที่กำหนดในมาตรา 32 เช่น ห้ามเข้าไปในสถานที่หรือท้องที่ใดๆ อันจะจงใจให้ประพฤติชั่ว ให้เด็กและเยาวชนไปรายงานต่อศาลหรือพนักงานคุมประพฤติ เป็นครั้งคราว เป็นต้น</p>
2	กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2494) ออกตามความในพระราชบัญญัติ	กระทรวงยุติธรรม	<p>กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการกักขังและการเขียนเด็กและเยาวชน กล่าวคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การกักขังเด็กและเยาวชนในสถานกักขังจะต้องแยกเด็กและเยาวชนที่เป็นชายและหญิงออกจากกัน

ลำดับ	กฎหมาย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	สาระสำคัญ
	จัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494		2. ก่อนจะเขียนให้ศาลคดีเด็กและเยาวชนชี้แจงเหตุที่จะต้องเขียนแก่เด็กและเยาวชนได้ทราบ รวมทั้งกำหนดวิธีการเขียน
3	พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494	กระทรวงยุติธรรม	<ol style="list-style-type: none"> กำหนดให้มี “สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก” โดยมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 9 เช่น ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้การศึกษาและทำการอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนที่อยู่ในความควบคุม เป็นต้น กำหนดทัณฑ์ที่จะลงโทษแก่เด็กและเยาวชนที่อยู่ในความควบคุมของสถานพินิจดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> - เขียนไม่เกิน 12 ที - ชั่งเดี่ยวครั้งละไม่เกิน 1 สัปดาห์ - ทำงานหนัก - ตัดประโยชน์และความสะดวกที่สถานพินิจอำนวยความสะดวก - จัดแยกเด็กหญิงและเด็กชายอยู่ต่างหากจากกัน - กำหนดหลักเกณฑ์ในการสอบสวนคดีอาญา การฟ้องร้อง การพิจารณาและการพิพากษาคดีอาญาแตกต่างไปจากประมวลพิจารณาความคดีอาญา ทั้งเพื่อการปรับปรุงแก้ไขเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีต่อไป
4	ระเบียบว่าด้วยการดำเนินงานของสถานฝึกและอบรม สถานกักและอบรม	กระทรวงยุติธรรม	<ol style="list-style-type: none"> กำหนดการดำเนินการฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนทั้งในขนบธรรมเนียมสำหรับเด็กที่มีความประพฤติยังไม่เสียหายร้ายแรง จัดแยกเด็กและเยาวชนชายหญิงออกจากกัน รวมทั้งกำหนดแนวทางให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน กำหนดกิจวัตรประจำวันของเด็กและเยาวชนจะต้องทำในแต่ละวัน การเชื่อมการติดต่อทางจดหมาย การให้รางวัลและการลงโทษ การเลี้ยงอาหาร การตัดผมการจัดส่งและการเบิกตัว
5	พระราชบัญญัติจัดการฝึกและอบรมเด็กกึ่งจำพวก พ.ศ. 2479	กรมประชาสงเคราะห์ (เดิมเป็นหน้าที่ของกรม	1. เด็กที่หลบหนีจากการควบคุมของเจ้าพนักงานสถานฝึกและอบรมหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ให้ศาลสั่งเพิ่มเวลาที่ต้องฝึกและอบรมขึ้นอีกตามที่เห็นสมควรแทนการลงโทษอาญาแต่ต้องไม่เกินอายุ 20 ปีบริบูรณ์

ลำดับ	กฎหมาย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	สาระสำคัญ
		ราชทัณฑ์)	<ol style="list-style-type: none"> เด็กที่ได้ออกเป็นอิสระไปแล้วไปกระทำความผิดอาญาขึ้นอีก หากศาลมีคำสั่งให้ส่งไปไว้ในสถานฝึกและอบรมสำหรับความผิดครั้งหลังให้เพิ่มเวลาส่งไปไว้ในสถานฝึกและอบรมเป็นทวีคูณ แต่ต้องไม่เกิน 20 ปีบริบูรณ์ ผู้ใดช่วยเหลือหรือให้ความสะดวกแก่เด็กด้วยประการใดๆ ให้หลบหนี มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 200 บาท หรือจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ
6	ข้อบังคับว่าด้วยการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก (ออกตามความมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติจัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก	กรมประชาสงเคราะห์	<ol style="list-style-type: none"> กำหนดแนวทางในการฝึกและอบรม เช่น ให้เด็กรู้จักคุณค่าในตนเอง ให้มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร สามารถบังคับใจตนเอง เป็นต้น กำหนดแนวทางในการให้การศึกษาแก่เด็ก เช่น สอนเด็กให้มีความรู้ในชั้นประถมศึกษาเป็นอย่างต่ำ ให้ใช้หลักสูตรวิชาสามัญและวิชาชีพของกรมราชทัณฑ์ จัดให้เด็กที่มีความรู้และความสามารถดีได้ศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาตามควรแก่โอกาส การหนดงานที่จะทำให้แก่เด็กโดยพิจารณาเรื่องเวลาที่เด็กต้องอยู่ในโรงเรียน ความแข็งแรง สติปัญญา อุปนิสัย ฝีมือมาประกอบตลอดจนข้อห้ามในการใช้แรงงานเด็กต่ำกว่าอายุ 12 ปี และวันหยุดทำงาน การฝึกอบรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ก่อนเข้านอน นิมนต์พระมาเทศน์ให้เด็กฟังทุกวันพระและวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น การฝึกอบรมทางศาสนา เช่น จัดห้องสำหรับเด็กใช้เป็นสถานที่พักผ่อนและคบหาซึ่งกันและกัน จัดให้เด็กแสดงการรื่นเริง เป็นต้น การอบรมทั่วไป เช่น ให้เด็กที่มีความประพฤติดีได้ทำงานที่เป็นสาธารณะประโยชน์หรือได้รับค่าตอบแทนภายนอกโรงเรียน

จากตารางจะพบว่ากฎหมายเกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขเด็กที่กระทำความผิดนั้น กำหนดให้มีหน่วยงานดำเนินการชัดเจน เช่น สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมประชาสงเคราะห์ และกำหนดบทลงโทษที่ไม่รุนแรง เช่น การขังเดี่ยว การเขียน เป็นต้น และเป้าหมายสำคัญที่สุดคือใช้การอบรมสั่งสอนด้านคุณธรรม จริยธรรมควบคู่กับการให้โอกาสทางการศึกษา การอบรมวิชาชีพเพื่อให้เป็นเยาวชนที่มีคุณภาพในอนาคต

7.4 แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน

เกิดขึ้นในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 – 8 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา ส่งผลให้แนวคิดและวิธีการหลักของนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะยาว (พ.ศ. 2524 – 2543) มีกรอบระยะเวลาสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) จนถึงฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ซึ่งมีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับชาติ ฉบับที่ 5 – 7 (พ.ศ. 2525 – 2539) มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนองตอบสถานะความจำเป็นขั้นพื้นฐานด้วยการขยายการจัดบริการและแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชน ทั้งนี้รัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลและการจัดบริการ ทั้งร่างกาย สติปัญญา และความสามารถพื้นฐาน การเตรียมให้มีอาชีพด้านสังคม วัฒนธรรม จริยธรรม ด้านการเมืองการปกครอง และการดูแลกลุ่มเด็กในภาวะยากลำบาก นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดหน้าที่ของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งได้แก่ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา ภาครัฐกิจ องค์กรเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับแนวคิดในการพัฒนาในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กและเยาวชนในลักษณะองค์รวม เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนา และกระบวนการในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ และผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ การพัฒนาเด็กและเยาวชนต้องดำเนินการอย่างรอบด้าน ครอบคลุมการพัฒนาครอบครัว ชุมชน และระบบบริหารจัดการของหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีการกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กและเยาวชน อันได้แก่ การมีครอบครัวที่อบอุ่น เจริญเติบโตสมวัย คิดเป็น สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและสังคม รู้จักพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ให้มีการบูรณาการโครงการด้วยระบบพื้นที่ ภารกิจ และการมีส่วนร่วม เพื่อให้การพัฒนาครอบคลุมทั้งกลุ่มปกติทั่วไป กลุ่มที่ตกอยู่ในสถานะลำบาก และกลุ่มเด็กที่มีความสามารถพิเศษซึ่งรวมกลุ่มปัญญาเลิศไว้ด้วย

สำหรับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) มิได้มีส่วนใดที่กล่าวถึงเยาวชนโดยตรง แต่กล่าวอย่างกว้างเป็นวิสัยทัศน์ว่า “จะสร้างคนทุกคนให้เป็นคนดี คนเก่ง พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกสาธารณะ พึ่งตนเองได้ ...” และ “คนไทยทุกคนสามารถคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันโลก...”

ส่วนถ้อยคำที่เกี่ยวกับเยาวชน มีปรากฏเพียงประโยคเดียวในเรื่องที่เกี่ยวกับเป้าหมาย คือ “ให้ประชาชนอายุ 15 ปีขึ้นไป มีการศึกษาโดยเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 9 ปี ในปี 2549” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

สำหรับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ไม่ได้กล่าวถึงการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยตรง แต่กล่าวโดยรวมที่จะมุ่งพัฒนา“คน” ให้มีคุณภาพ คุณธรรม นำความรอบรู้อย่างทะนุถนอม มีสุขภาพที่ดีอยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ โดยได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคน ให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกายจิตใจ ความรู้ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพ และมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชนและสังคมไทย โดยเพิ่มจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเป็น 10 ปี

กล่าวโดยสรุปประเทศไทยมีนโยบายการใช้พลังของเยาวชนเพื่อการพัฒนาประเทศมาเป็นระยะเวลานาน การกำหนดนโยบายเยาวชนแห่งชาติเกิดจากความต้องการทางการเมือง และมีจุดเน้นเปลี่ยนไปตามบรรยากาศทางการเมืองและมุมมองความสนใจของผู้นำประเทศในแต่ละยุคสมัย อีกทั้งในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากแรงผลักดันจากนานาประเทศตามพันธกรณีต่างๆ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก การเป็นภาคีองค์การการค้าโลก และเงื่อนไขข้อผูกพันทางการค้าโลก โดยแนวความคิดในการเพิ่มศักยภาพของเด็กและเยาวชนมีจุดมุ่งหมายเพื่อความก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจและการค้า เพราะเชื่อว่าเมื่อเศรษฐกิจดี คุณภาพชีวิตก็จะดีขึ้นตามไปด้วย ขณะที่แผนและวิธีการพัฒนาเกิดจากฝ่ายราชการซึ่งมีแนวคิดในการบริหารและพัฒนาตามพันธกิจของหน่วยงานในลักษณะตั้งรับ ทำให้แผนมีลักษณะแยกส่วน เด็กและเยาวชนที่มีความพร้อมในการเข้าถึงบริการเท่านั้นจึงจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเต็มที่

8. นโยบาย/ยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน

8.1 นโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว (พ.ศ. 2545 – 2554) คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการฯ เพื่อจัดทำนโยบายและแผน โดยอาศัยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 80 และใช้กระบวนการศึกษาสถานการณ์และแนวโน้ม เพื่อเสนอทางเลือกที่พึงปฏิบัติในช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2554 โดยมีวัตถุประสงค์ของแผนคือ เพื่อปรับนโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึด “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เต็มตามศักยภาพ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นการปรับยุทธวิธีในการดำเนินงานร่วมกันของหน่วยงาน องค์กรต่างๆ อาทิ ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานเอกชนและหน่วยงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนอื่นๆ เป็นแนวทางในการปรับแนวคิดและวิธีจัดให้การบริการขั้นพื้นฐานให้แก่เด็กและเยาวชน โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาในระยะ 5 ปีต่อไป โดยได้กำหนดคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. มีความผูกพันในครอบครัว ภาควงมีใจในความเป็นไทย มีทักษะในอาชีพ และการดำรงชีวิตที่รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น

2. มีสุขภาพพลานามัยที่แข็งแรง และรู้จักป้องกันตนเองจากโรคและสิ่งเสพติด
3. มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ จริยธรรมคุณธรรม และพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบ
4. มีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน มีศักดิ์ศรี และความภูมิใจในการทำงานสุจริต
5. รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลรอบด้าน และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
6. รู้จักช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ

ในการพัฒนาได้แบ่งเด็กและเยาวชนออกเป็นกลุ่มการพัฒนาตามช่วงอายุ และสภาพความเป็นอยู่ เพื่อประโยชน์ในการจัดบริการที่ตอบสนองต่อพัฒนาการและความต้องการของเด็กและเยาวชนในแต่ละวัย ดังนี้

1. แบ่งกลุ่มตามช่วงอายุ ได้แก่ กลุ่มเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี กลุ่มเด็กอายุ 6 – 14 ปี และกลุ่มเยาวชน อายุ 15 – 25 ปี

2. แบ่งกลุ่มตามสถานะความเป็นอยู่ ได้แก่

2.1 เด็กในสถานะยากลำบาก คือเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และไม่ได้รับการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากสังคมเป็นพิเศษ

2.2 เด็กที่มีความสามารถพิเศษคือ เด็กที่มีศักยภาพและความสามารถพิเศษทางด้านกีฬา ดนตรี ศิลปะ ภาษา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

2.3 กลุ่มปกติ คือ เด็กและเยาวชนที่มีอยู่ในกลุ่มที่ 1 และ 2

ทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชน

การปรับกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและผลกระทบจากภายนอก อย่างไรก็ตามกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะต้องปรับทิศทางการทำงานที่มุ่งเน้นวัตถุประสงค์ และเป้าหมายเป็นสำคัญ และมีความยืดหยุ่นที่สามารถปรับกลวิธีการทำงานให้บรรลุกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายโดยกำหนด **ทิศทางการพัฒนาเด็กและเยาวชน** ในช่วงเวลาของนโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว เวลา 10 ปี เพื่อให้ข้อมูลมีความทันสมัย สามารถคาดการณ์ได้ และสอดคล้องกับช่วงเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) โดยมุ่งในเรื่องของ

1. แนวคิดในการจัดบริการตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชน ต้องมีลักษณะองค์รวม คือ เด็ก เยาวชน ครอบครัวและชุมชน มุ่งไปที่ความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เป็นมาตรฐานสากล

2. ครอบครัวโดยเฉพาะบิดามารดา และผู้ปกครองเด็กและเยาวชนจะมีบทบาทหลักและภาระหน้าที่ในการดูแล ขัดเกลา รับผิดชอบเด็กและเยาวชนไปพร้อมกับองค์กรสังคมอื่นๆ

3. การกระจายความรับผิดชอบไปยังท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ให้เป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลเด็กและเยาวชนในชุมชนอย่างใกล้ชิด

4. ให้สื่อมวลชนซึ่งมีอิทธิพลสูงต่อจิตใจและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาครอบครัว เด็กและเยาวชน

5. มีกฎหมายและใช้กฎหมายเป็นกรอบในการพัฒนา คุ่มครอง ป้องกันและลงโทษเด็กและเยาวชน

6. ปรับแนวคิดผู้ให้บริการ โดยเฉพาะภาครัฐ ให้ปฏิบัติหน้าที่ในการจัดบริการตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชน ให้มีทำงานอย่างโปร่งใสและมีมาตรการในการตรวจสอบ

ทั้งนี้ได้กำหนดนโยบายเยาวชนแห่งชาติ ดังนี้

1. รัฐ ครอบครัว สถาบันการศึกษา ชุมชนและสื่อมวลชนต้องร่วมกันสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ และการเสริมสร้างทักษะชีวิต เพื่อให้เด็กและเยาวชนในฐานะผู้มีส่วนสำคัญในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาของชุมชน สังคม และประเทศชาติ ได้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีความคิด และกล้าตัดสินใจบนพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนรู้จักปรับตัวเข้ากับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2. สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนมีความสามารถในการประยุกต์ใช้วิทยาการสมัยใหม่บนพื้นฐานภูมิปัญญาของสังคมวัฒนธรรมไทย ตลอดจนสามารถประยุกต์หลักธรรมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น สอดคล้องกับความต้องการทั้งในด้านสุขภาพร่างกาย สติปัญญา ความสามารถในการทำงานอารมณ์ จริยธรรม และความรับผิดชอบตามวัย รวมทั้งสนับสนุนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนอย่างสร้างสรรค์ในกิจกรรมชุมชนและสังคมไทย

3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครอบครัวมีบทบาทในการดูแลและรับผิดชอบในการขัดเกลาทางสังคม ตลอดจนปลูกฝังทักษะชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนขนานไปกับองค์กรอื่นในสังคม

4. สนับสนุนการกระจายความรับผิดชอบให้ท้องถิ่นทุกระดับ และสื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

5. ปรับแนวคิดของผู้ให้บริการ โดยเฉพาะภาครัฐ ให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างโปร่งใสทุกด้าน และสามารถตรวจสอบได้

6. ใช้กฎหมายเป็นกรอบในการพัฒนา และกำหนดภาระหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน

7. เร่งรัดให้มีการติดตามและประเมินผลการพัฒนา โดยมีตัวชี้วัดอย่างมีระบบ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนประกอบในแผนฉบับนี้ประกอบด้วย

2.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ด้าน 1) ด้านสุขภาพและการป้องกัน 2) ด้านสติปัญญาและความสามารถในการทำงาน 3) ด้านอารมณ์และความรับผิดชอบตามวัย และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม

2.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคอร์ปครัวและชุมชน

2.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริหารจัดการ ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ใน 3 ด้านคือ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมาย และ 3) ด้านการระดมทรัพยากร

ทั้งนี้หน่วยงานหลักที่มีส่วนรับผิดชอบในการดำเนินงานขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 และ 2 ประกอบด้วย ครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ชุมชน หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน และสื่อมวลชน

จะเห็นว่าการที่จะขับเคลื่อนนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายนั้น จะต้องอาศัยกลไกจากทุกภาคส่วนในสังคมและถือว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญ ดังนั้น การมีส่วนร่วมรับผิดชอบของสังคมและครอบครัว เพราะเด็กและเยาวชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของโครงสร้างของสังคม ซึ่งมีสถานภาพที่กำหนดโดยระดับอายุของบุคคล และมีความสัมพันธ์กับวัยอื่น ๆ หากในวัยเด็กของบุคคลมีการเริ่มต้นโดยคุ้นเคยกับค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพของสังคมได้ในอนาคต และยังสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กในรุ่นหลังๆ ต่อไป นอกจากนั้นครอบครัว โรงเรียน วัดและสื่อต่างๆ ยังมีอิทธิพลในการอบรม ก่อเมตตา (Socialization) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมแก่เด็กและเยาวชนให้สามารถปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมและสังคมอีกด้วย ดังนั้นครอบครัวและสถาบันต่างๆ ในสังคมจึงจะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคมไทยต้องการ

ทั่วโลกให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญครั้งที่ 54 เมื่อปี พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้จัดประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยพิเศษ สมัยที่ 27 ระหว่างวันที่ 8 – 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2545 ณ นครนิวยอร์ก ว่าด้วยเรื่องเด็ก (The Nations General Assembly Special Session on Children หรือ UNGASS) เพื่อติดตามผลการดำเนินงานตามปฏิญญาฯ และแผนปฏิบัติการที่ประเทศต่างๆ ตกลงกันไว้เมื่อ พ.ศ. 2533 ซึ่งเป็นปฏิญญาระดับโลกว่าด้วยความอยู่รอด การปกป้องและการพัฒนาเด็ก (World Declaration on Survival, Protection and Development of Children)

การประชุมในครั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2545 ประเทศสมาชิกได้ให้การรับรองเอกสารแนวทาง “โลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก” (A World Fit for Children) ซึ่งตกลงกันไว้ให้เป็นแนวทางการดำเนินงานของสหประชาชาติในเรื่องดังกล่าว พร้อมทั้งมอบหมายให้สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพ

และพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดทำนโยบายและแผนระดับชาติต่อไป

8.2 นโยบายและแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติด้านการพัฒนาเด็กตามแนวทาง “โลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก” (พ.ศ. 2550 – 2559)

สาระสำคัญจากเอกสาร “โลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก” (A World Fit for Children) เป็นคำเรียกร้องจากเด็กเป็นพื้นฐาน ที่เน้นการพัฒนาและคุ้มครองเด็กใน 4 เรื่องหลักคือ

1. ส่งเสริมคุณภาพชีวิต
2. จัดการศึกษาที่มีคุณภาพ
3. ปกป้องเด็กจากการถูกล่วงละเมิดหรือการแสวงหาผลประโยชน์และความรุนแรง
4. ต่อต้าน HIV / AIDS

สารดังกล่าวถือว่าเป็นสาระขั้นพื้นฐาน แต่ละประเทศสามารถเพิ่มเติมหรือปรับปรุงได้ตามความเหมาะสม

รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อจัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติด้านการพัฒนาเด็กในระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2548 – 2557) โดยอาศัยเอกสารของสหประชาชาติดังกล่าวและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนที่มีอยู่เดิม รวมทั้งนโยบายและแผนอื่นที่เกี่ยวข้อง อาทิ เป้าหมายของการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals – MDG) โดยได้จัดทำวิสัยทัศน์ซึ่งเป็นคุณลักษณะเด็กที่พึงประสงค์ นโยบายระดับชาติด้านเด็ก ปัญหาร่วม ปัญหาเฉพาะ ยุทธศาสตร์มาตรการหลักและมาตรการย่อยที่เป็นมาตรการเร่งด่วน (ควรดำเนินการภายใน 5 ปี) และมาตรการระยะยาว (ควรจะให้บรรลุเป้าหมายภายในระยะเวลา 10 ปี) ตัวชี้วัด กลไกและการติดตามประเมินผล สาระโดยสรุปดังนี้ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ม.ป.ป.)

คุณลักษณะเด็กที่พึงประสงค์ที่กำหนดมีความคล้ายคลึงกับที่กำหนดในนโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว (พ.ศ. 2545 – 2554) กำหนดให้เด็กมีความรักความผูกพันในครอบครัว มีชีวิตที่มีคุณภาพและได้รับการพัฒนารอบด้านเหมาะสมตามวัย มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ พัฒนาสติปัญญาและการคิดที่รู้จักเหตุผล การคิดแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาตนเองต่อเนื่องเต็มศักยภาพ ซาบซึ่งด้านสุนทรียภาพของธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม มีจริยธรรมและคุณธรรม มีค่านิยมและเจตคติที่ถูกต้องในการเตรียมตนหรือการประกอบสัมมาชีพ รู้จักป้องกันตนเองจากโรคภัยอันตราย อดายมุขและสารเสพติด รู้จักปกป้องสิทธิของตนและเคารพสิทธิของผู้อื่น สามารถอยู่ร่วมในวัฒนธรรมที่หลากหลายและใฝ่สันติ รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบ รู้เท่าทันเหตุการณ์รอบตัวและในส่วนที่เป็นสากล สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีที่เหมาะสมและทันสมัย บำเพ็ญประโยชน์เป็นพลังสังคมช่วยเหลือผู้อื่นและผู้ด้อยโอกาสช่วยเหลือชุมชนสังคมไทยโดยรวมและสังคมโลก รู้จักปรับเปลี่ยนชีวิตตามความเหมาะสมสำหรับอนาคต ภูมิใจในความเป็นไทย มีส่วนร่วมด้วยช่วยกันในทุกด้านที่มีผลกระทบต่อตนเอง ซาบซึ่งใน

สถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์บนพื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตยอย่างมีความรับผิดชอบ

แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาเด็ก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี ความรู้ทางด้านวิชาการและผลสรุปจากการปฏิบัติ (Knowledge based) ที่เป็นฐานการปฏิบัติงานร่วมกันที่อาศัยครอบครัว (Family based) มาจากชุมชนและอาศัยชุมชน (Community based) และที่อาศัยลักษณะของพื้นที่ (Area based) โดยวิธีการพัฒนาเด็กในทศวรรษใหม่นอกจากการคิดแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับเด็กแล้วยังเน้น “วิธีการรุกเชิงบวก” ควบคู่ไปกับ “การตั้งรับ” โดยวิธีตั้งเป้า “วิสัยทัศน์” เป็นหลักชัย เน้น “การป้องกัน” และ “การเสริมสร้างศักยภาพเด็ก” เพื่อลด “การต้องแก้ปัญหา” และ “การเยียวยา” ที่มักจะสิ้นเปลืองทรัพยากรจำนวนมากและนอกจากนั้นผลที่ตามมาคือ เด็กอบอ้าและสังคมไม่ปกติสุข

นโยบาย ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน นโยบายของรัฐระดับชาติในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างเป็นองค์รวมและรอบด้าน เป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นบทบาทการขับเคลื่อนโดยชุมชน ท้องถิ่น ครอบครัว ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรง เน้นสถาบันทางสังคมเพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนบริการและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งนโยบายและยุทธศาสตร์มีทั้งหมด 11 ด้าน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามี 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านครอบครัวกับเด็ก เน้นการพัฒนาศักยภาพของครอบครัวแบบองค์รวม 2) ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตของเด็ก 3) ด้านการเสริมสร้างความปลอดภัยและการป้องกันการบาดเจ็บในเด็ก 4) ด้านเด็กกับผลกระทบจากโรคเอดส์ 5) ด้านการศึกษาสำหรับเด็ก 6) ด้านเด็กกับนันทนาการ 7) ด้านสื่อมวลชนกับเด็ก 8) ด้านวัฒนธรรมและศาสนากับเด็ก 9) ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็ก 10) ด้านการปกป้องคุ้มครองเด็กที่ต้องการการคุ้มครองเป็นพิเศษ 11) ด้านกฎหมาย กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับเด็ก

การดำเนินงานการพัฒนาเด็กตามแนวทาง “โลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก” ได้มีการประกาศใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้จัดทำแผนปฏิบัติการในระยะ 3 ปี (พ.ศ. 2550 – 2552) ทั้งแผนบูรณาการระดับชาติและระดับจังหวัด และให้กระทรวงที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบสนับสนุนการดำเนินงานให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

8.3 นโยบายเกี่ยวกับการขับเคลื่อนสังคมและการขับเคลื่อนวาระเพื่อเด็กและเยาวชน

เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2550 นายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม รองนายกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้จัดให้มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ “ขับเคลื่อนสังคม” ซึ่งมีข้อสรุปของการประชุมเป็น 8 กลุ่ม โดยที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนได้แก่

กลุ่มที่ 1 การลดความเสี่ยงทางสังคม ขจัดสื่อร้าย ขยายสื่อดี การสร้างครอบครัวเข้มแข็ง จัดการพื้นที่เสี่ยงสำหรับเด็ก

กลุ่มที่ 6 การปฏิรูประบบสื่อเพื่อสังคมไทย

กลุ่มที่ 7 การพัฒนากำลังคนเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

กลุ่มที่ 8 การส่งเสริมคุณธรรม การสร้างสังคมคุณธรรม การส่งเสริมการให้และ
อาสาสมัครในสังคมไทย

ในวันที่ 9 มกราคม 2550 นายกรัฐมนตรีได้ประกาศนโยบายวาระเพื่อเด็กและเยาวชน
โดยมอบหมายให้กระทรวงด้านสังคมร่วมกันขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุตามนโยบาย และ
แต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานขับเคลื่อนวาระเพื่อเด็กและเยาวชน ประกอบด้วยคณะกรรมการ
ฝ่ายต่างๆ และผลการดำเนินงานโดยสรุปดังนี้

- คณะกรรมการที่ปรึกษา
- คณะกรรมการด้านสื่อสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เยาวชนและครอบครัว (คณะที่ 1)
- คณะกรรมการด้านสื่อสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เยาวชนและครอบครัว (คณะที่ 2)

คณะกรรมการด้านสื่อสร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชน ได้ร่วมจัดทำแผนแม่บทสื่อ
ปลอดภัยและสร้างสรรค์ และอาจมีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์
ต่อไปในอนาคต รวมทั้งได้มีการวางแผนงานจัดทำโครงการต่างๆ เช่น โครงการกำกับดูแลการ
ออกอากาศทางโทรทัศน์ โครงการสร้างความตระหนักในการใช้ภาษาไทย และสร้างจรรยาบรรณของ
ผู้สื่อข่าวและผู้จัดรายการ เป็นต้น นอกจากนี้ได้มีการจัดทำสัญลักษณ์เพื่อบอกว่ารายการใดเหมาะสม
สำหรับวัยใด และเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2550 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบข้อเสนอการพัฒนาระบบ
จัดระบบความเหมาะสมของสื่อโทรทัศน์ที่จะนำเสนอ และเผยแพร่ จากนั้นต้องทำเป็นกฎหมาย
รองรับ เพื่อจะให้ความเหมาะสมดังกล่าวนั้นจัดทำได้ทันที และให้สถานีและผู้ประกอบการได้รับ
ทราบอย่างต่อเนื่อง ต่อมาก็จะพัฒนาโครงสร้าง กลไก เพื่อเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน
และแสดงความคิดเห็นว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

- คณะกรรมการด้านกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาและ
นอกสถานศึกษา ได้มีการกำหนดเป้าหมายการขับเคลื่อนโดยยึดเด็กและเยาวชนเป็นตัวตั้ง ได้แก่ 1)
การพัฒนาศักยภาพทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม 2) การส่งเสริมโอกาสให้ได้ทำกิจกรรม 3) การ
ส่งเสริมเครือข่าย และ 4) การส่งเสริมจิตอาสา

- คณะกรรมการด้านสถานรับเลี้ยงเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และโรงเรียนอนุบาลที่มี
คุณภาพ โดยกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลัก ได้มีการจัดทำมาตรฐาน
การศึกษาเด็กเล็ก มาตรฐานสื่อการเรียนการสอน จัดทำแผนการเรียนรู้หลักสูตรปฐมวัย จัดทำคู่มือ
ดูแลเด็ก ตั้งงบประมาณการอบรมเชิงปฏิบัติการผู้ดูแลเด็ก ประมาณ 40,000 คน การส่งเสริมการศึกษา
ต่อในระดับที่สูงขึ้นและการปรับสถานภาพของผู้ดูแลเด็กจากพนักงานจ้างทั่วไปเป็นพนักงานจ้างตาม
ภารกิจ และค่าตอบแทนที่สูงขึ้น

- คณะกรรมการด้านจังหวัดนำอยู่สำหรับเด็กและเยาวชน ได้ให้คณะกรรมการบริหาร
แบบบูรณาการระดับจังหวัด แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนยุทธศาสตร์จังหวัดนำอยู่สำหรับเด็ก
และเยาวชน และแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำตัวชี้วัดจังหวัดนำอยู่สำหรับเด็กและเยาวชน (7+1) โดยให้

เลือกตัวชี้วัดจากโครงการ Child Watch ที่จัดทำไว้ คือ 1) ปลอดภัย 2) ครอบครัวยุติธรรม 3) มีส่วนร่วม 4) กลุ่มครอบครัว 5) นันทนาการ 6) สุขภาพ 7) พื้นที่สร้างสรรค์ และ 8) อื่นๆ ที่จังหวัดต้องการกำหนด

- คณะกรรมการด้านกฎหมายครอบครัว ได้ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมครอบครัว และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำรุนแรงในครอบครัว ซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณา

จากการศึกษานโยบาย ยุทธศาสตร์ กฎหมาย รวมทั้งระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครอง การพัฒนาเด็กและเยาวชนจะเห็นว่า รัฐบาลได้เห็นความสำคัญในเรื่องการพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็น อย่างมากตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ทั้งนี้นอกจากจะได้รับแนวคิดจากต่างประเทศในลักษณะของ อนุสัญญาระหว่างประเทศแล้ว ในประเทศเองปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนไทยก็ได้ทวีความ รุนแรงมากขึ้น นอกจากนั้นวิกฤตการณ์ทางการเมืองไทยที่เกิดจากนักการเมืองก็สามารถสะท้อน ถึงการที่จะต้องเร่งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกสถานศึกษา และที่ สำคัญคือการระดมความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่นเพื่อเข้า มามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในขณะที่เดียวกันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็น หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพของเด็กและเยาวชนโดยตรง ดังนั้นจึงกล่าวถึง องค์กรบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาเด็กและเยาวชนดังนี้

8.4 โครงการความร่วมมือระหว่างกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กับองค์การยูนิเซฟ เพื่อส่งเสริมศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

บทบาทขององค์กรบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกจากที่กำหนด ไว้ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น รัฐบาลเล็งเห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าว และได้มีนโยบายให้ กระทรวงมหาดไทย โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดย แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)ได้กำหนดให้การพัฒนาคุณภาพคนและ สังคมไทยเป็นยุทธศาสตร์แรกของการพัฒนาประเทศ ซึ่งกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นมีภารกิจใน การส่งเสริมและพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะ อบต.ให้มีความเข้มแข็งซึ่งจะได้ส่งผล โดยตรงต่อประชาชนในท้องถิ่นต่อไป ปัจจุบันปัญหาของเด็กและเยาวชนในสังคมไทยได้รุกรามและ รุนแรงขึ้นเรื่อยๆ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองก็มีหน้าที่และตระหนักในความสำคัญถึง แนวทางในการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นพื้นที่ที่จะดูแลเด็กและเยาวชนได้อย่างตรงจุดที่สุด นอกจากนั้นองค์การยูนิเซฟมีหน้าที่หลักในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังนั้นกรมส่งเสริมการ ปกครองท้องถิ่น และองค์การยูนิเซฟจึงได้ร่วมมือกันเพื่อกระตุ้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น หน่วยงานหลักที่จะรองรับภารกิจด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นของตนเอง ให้ทำหน้าที่ให้ สมกับที่เป็นหน่วยงานภาครัฐที่มาจากประชาชนอย่างแท้จริง รัฐบาล โดยกระทรวงมหาดไทยจึงได้ ดำเนินการจัดทำโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยตรงให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทุกประเภทนำไปดำเนินการ(กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2552)

ตามข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยและองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทยได้กำหนดให้การพัฒนาศักยภาพท้องถิ่นในการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นภารกิจหนึ่งที่จะร่วมกันดำเนินการเพื่อให้เกิดท้องถิ่นหรือชุมชนนำอยู่สำหรับเด็กและเยาวชนตามวัตถุประสงค์ขององค์การสหประชาชาติในเรื่องโลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก จึงได้จัดทำแผนงานส่งเสริมศักยภาพท้องถิ่นในการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชนระยะ 5 ปี (พ.ศ.2550 -2554) ซึ่งประกอบด้วย 3 โครงการหลัก ได้แก่ 1) โครงการส่งเสริมศักยภาพท้องถิ่น 2) โครงการส่งเสริมพฤติกรรมดูแลเด็กที่เหมาะสม และ 3) โครงการส่งเสริมความร่วมมือทางวิชาการระหว่างประเทศ จึงได้กำหนดกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 5 ปี คือ

1. การวิจัยศักยภาพท้องถิ่นในการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
2. การพัฒนาและจัดทำหลักสูตรและคู่มือในการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
3. การรณรงค์เสริมสร้างจิตสำนึกของผู้บริหารท้องถิ่นในการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
4. การจัดตั้งทีมสหวิชาชีพเพื่อการพัฒนาและคุ้มครองเด็ก เยาวชนและครอบครัว
5. การพัฒนาศักยภาพท้องถิ่นและทีมสหวิชาชีพในการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในเรื่องสิทธิเด็กและการจัดทำแผนท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
6. การพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่น และทีมสหวิชาชีพในเรื่องสุขภาพอนามัยและการสาธารณสุขของเด็ก เยาวชนและครอบครัว

7. การวางแผนการบริหารจัดการ ติดตามและประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ การติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามที่ได้กำหนดไว้แล้วพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ดำเนินการคือ

1. มีแผนงานพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั้งระยะสั้นและระยะยาว
2. ท้องถิ่นมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอในการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
3. ท้องถิ่นมีทีมงาน (ทีมสหวิชาชีพ) ที่จะร่วมกันทำงานด้านเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง
4. ท้องถิ่นให้การสนับสนุนในการพัฒนาศักยภาพของทีมสหวิชาชีพหรือบุคลากรของท้องถิ่นในการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่องและครบวงจร
5. ท้องถิ่นให้การสนับสนุนในทุกรูปแบบในการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เช่น การสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากร ด้านวิชาการและอื่นๆ
6. ท้องถิ่นมีมาตรฐานการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในแต่ละด้านเพื่อใช้เปรียบเทียบ ความสำเร็จหรือล้มเหลวของการทำงาน ได้แก่ ด้านการศึกษา เช่น มาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านสาธารณสุข เช่น มาตรฐานสถานอนามัย

ชุมชน โรงพยาบาลชุมชนด้านสังคมและคุณภาพชีวิต เช่น มาตรฐานชุมชนน่ายู่สำหรับเด็ก ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีสภาเด็กและเยาวชน

7. ท้องถิ่นมีตัวชี้วัดมาตรฐานของเด็กและเยาวชนไทยที่พึงประสงค์เพื่อให้สามารถตรวจสอบความสำเร็จของการทำงาน จากผลของการพัฒนาที่ปรากฏในตัวเด็กและเยาวชนแต่ละคน เช่น เด็กมีน้ำหนักและส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน เด็กได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับช่วงอายุ ให้เด็กได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีมีความปลอดภัย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดทำมาตรฐานการพัฒนาเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดบริการสาธารณะด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยอาศัยศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและบริบทความพร้อมด้านทรัพยากรท้องถิ่น ชุมชน ที่มีอยู่ การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารและการให้บริการสาธารณะ เพื่อเด็กและเยาวชน นอกจากนี้จะมีนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ แผนแม่บท แผนเชิงปฏิบัติการ งบประมาณแล้ว ข้อมูลตัวบ่งชี้ต่างๆ ยังเป็นแนวทางในการประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อมุ่งสู่การปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น ตัวบ่งชี้ด้านเด็กและเยาวชน แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นสำคัญคือ 1) ตัวบ่งชี้ด้านการบริหารจัดการ 2) ตัวบ่งชี้ด้านสุขภาพ การสาธารณสุข 3) ตัวบ่งชี้ด้านการศึกษา และ 4) ตัวบ่งชี้ด้านสังคม

แนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานตามมาตรฐานการพัฒนาเด็กและเยาวชน ได้กำหนดให้องค์กรท้องถิ่นประเภทต่างๆ ดำเนินตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเป็นผู้แทนจากหน่วยงาน องค์กรต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการและครอบคลุมกับปัญหาทุกด้านของเด็กและเยาวชน

ขั้นตอนที่ 2 จัดทำฐานข้อมูลของเด็กและเยาวชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดแผนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อมุ่งสู่มาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 4 จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เพื่อกำหนดแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

ขั้นตอนที่ 5 จัดหาและสรรหางบประมาณ ร้อยละ 10 ของงบประมาณประจำปี

ขั้นตอนที่ 6 จัดหาบุคลากรรับผิดชอบโครงการตามคุณสมบัติที่กำหนดอย่างน้อย 1 คน ตามความพร้อมของแต่ละองค์กร

ขั้นตอนที่ 7 กำหนดปฏิทินการปฏิบัติงานประจำปีเพื่อลำดับกิจกรรม โครงการให้ทุกฝ่ายรับทราบและเข้ามามีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 8 จัดตั้งกองทุนชุมชนเพื่อเด็กด้อยโอกาส เด็กพิการและเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

ขั้นตอนที่ 9 ติดต่อประสานงานกับสถาบันอุดมศึกษาในชุมชน เพื่อเป็นที่ปรึกษาในการ
ทำวิจัย กิจกรรม การประเมินผล

ขั้นตอนที่ 10 ประสานงานหน่วยงานภายนอกเพื่อให้เด็กและเยาวชนไปทัศนศึกษาออก
สถานที่

ขั้นตอนที่ 11 นำเด็กและเยาวชนออกสำรวจพื้นที่ในชุมชนของตนเพื่อกำหนดเขตพื้นที่
ปลอดภัย ยามขาศึกษา แหล่งบันเทิง จัดทำแผนที่ชุมชน GIS ได้

ขั้นตอนที่ 12 ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการพัฒนาเด็กและ
เยาวชน และจัดทำรายงานประจำปี

นอกจากนั้นยังได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภทจัดทำแผนพัฒนา
เด็กและเยาวชนของตนเอง โดยในขั้นตอนของการจัดทำแผนประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพปัญหา
และความต้องการ การจัดทำวิสัยทัศน์เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน การจัดทำยุทธศาสตร์และแนว
ทางการพัฒนาเด็กและเยาวชน การจัดทำร่างแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน และการปรับปรุงเป็น
แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนฉบับสมบูรณ์และให้นำแนวทางจากแผนดังกล่าวมาจัดทำเป็นแผนปฏิบัติ
การพัฒนาเด็กและเยาวชน 3 ปี นอกจากนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังได้กำหนดแนวทางในการ
สงเคราะห์เด็ก เพื่อทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการประสานกับหน่วยงานพัฒนาสังคมและความ
มั่นคงของมนุษย์ในระดับจังหวัด หรือหน่วยงานสังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ซึ่งบริการที่จัด
ให้กับเด็กได้แก่ การรับเด็กเข้าสถานสงเคราะห์เด็กอ่อน การรับเด็กเข้าสถานสงเคราะห์เด็ก การรับเด็ก
เข้าสถานแรกรับ การรับเด็กเข้าสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก การรับเด็กเข้าสู่ศูนย์สงเคราะห์และฝึก
อาชีพ การรับเด็กเข้าสถานพัฒนาและฟื้นฟู การจัดบริการบ้านพักเด็กและครอบครัว การจัดหา
ครอบครัวทดแทน การสงเคราะห์เด็กในครอบครัวยากจน การคุ้มครองเด็กที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์
 เป็นต้น

จะเห็นว่ารัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ การที่จะ
ขับเคลื่อนนโยบาย ยุทธศาสตร์ต่างๆ จำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ฝ่าย ทั้ง
ภาครัฐบาลและเอกชน อย่างไรก็ตามในการพัฒนาเด็กและเยาวชน “ครอบครัว” ถือว่ามีความสำคัญ
มากที่สุด โรงเรียน วัด ชุมชนเองก็มีความสำคัญเช่นกันในการช่วยเหลือและเติมเต็มในส่วน
ที่ครอบครัวไม่สามารถดูแลได้ทั้งหมด แต่สิ่งที่ท้าทายที่สุดก็คือว่าจะทำอย่างไรให้ทุกฝ่ายเกิดความ
ตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนร่วมกัน เพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาาร่วมกัน ดังนั้นจึงมีความ
จำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภท ที่มีหน้าที่โดยตรงในแง่ของอำนาจหน้าที่
และเปรียบเสมือนเป็น “เจ้าภาพ” ของท้องถิ่นในระดับต่างๆ ที่จะต้องเข้ามาดูแล ผลักดันให้การ
“สร้างเราป้องกัน ร่วมกันแก้ไข และร่วมใจพัฒนา” เด็กและเยาวชนประสบความสำเร็จและมี
คุณภาพ ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ในท้องถิ่นด้วย

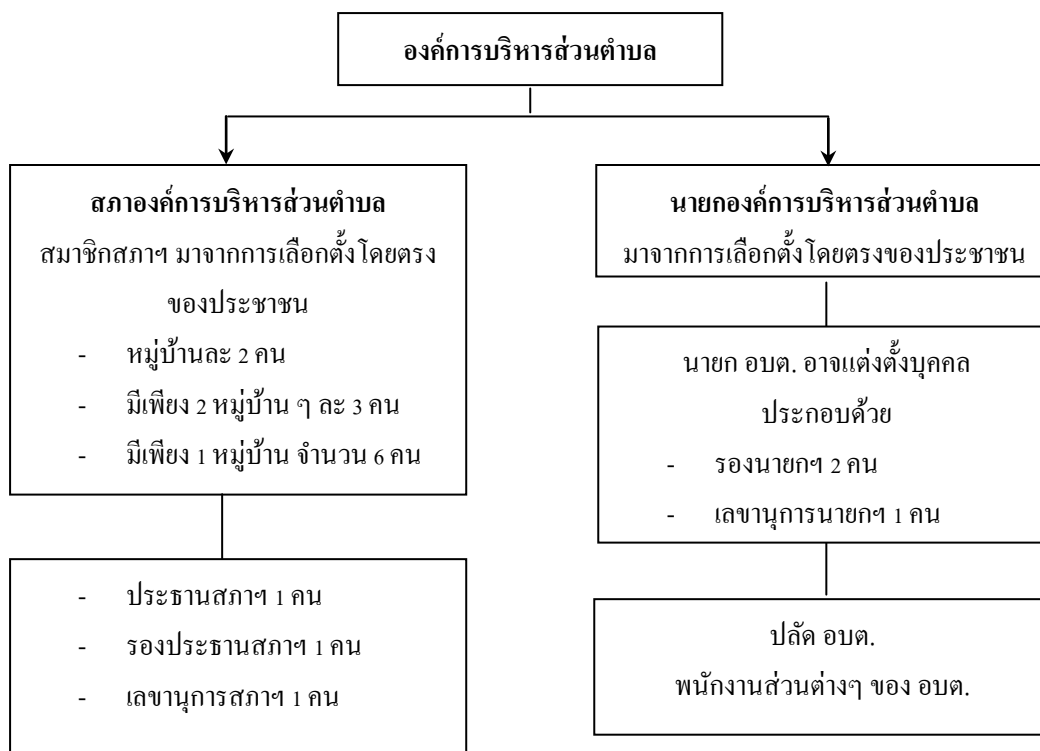
9. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กและอยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด โดยกระแสความต้องการปฏิรูปการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางหลังเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 นำไปสู่การประกาศใช้ “พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537” ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม 2538 โดยกำหนดให้แต่ละตำบลมีองค์การบริหาร ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคล เรียกว่า “สภาตำบล” และ “องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต.” สำหรับจุดมุ่งหมายของการจัดตั้ง อบต. คือ การกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนมากที่สุด และสามารถพัฒนา อบต. ไปสู่การปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาลต่อไป

โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ สภาองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล

การกำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบล มีทั้งสภา อบต. และคณะกรรมการบริหาร อบต. นั้นเจตนารมณ์คงจะให้มีการคานอำนาจซึ่งกันและกันทั้ง 2 ฝ่าย โดยสภา อบต. มีอำนาจหน้าที่ให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาตำบล ข้อบังคับตำบล และควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหาร อบต. ให้เป็นไปตามแผนดังกล่าว แม้จะมีการวิจารณ์ว่า อบต. ยังไม่เป็นประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น อย่างเต็มที่ เพราะกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลยังเข้ามาเป็นสมาชิกสภา อบต. โดยตำแหน่ง และยังเป็นคณะกรรมการ 3 ใน 7 คน ในคณะกรรมการบริหารของ อบต. นอกจากนี้บุคคลเหล่านี้ยังมีอำนาจหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2447 ด้วย

สำหรับโครงสร้างของ อบต. ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเกิดจากการเสนอแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2546 ซึ่งการแก้ไขเพิ่มเติมในครั้งนี้ สำคัญประการหนึ่งคือ ที่มาของคณะผู้บริหารหรือผู้บริหารของ อบต. ที่จากเดิมมาจากมติของสภา อบต. แต่ตามกฎหมายใหม่นี้ให้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน เพื่อให้เหมือนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทอื่นๆ ทำให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภทของไทยในปัจจุบัน ผู้บริหารมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนทั้งสิ้น โครงสร้าง อบต. ในปัจจุบันเป็นดังนี้

แผนภาพที่ 10 โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลตาม พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2546 (บุญอริ ยีหมะ, 2550)

อายุของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี นับตั้งแต่วันเลือกตั้ง แต่นายก อบต. สามารถดำรงตำแหน่งได้ติดต่อกันไม่เกิน 2 วาระ แต่จะสามารถดำรงตำแหน่งได้อีกครั้งเมื่อพ้นระยะเวลา 4 ปี นับตั้งแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง

ขนาดขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ มีขนาดที่แตกต่างกัน โดยใช้เกณฑ์รายได้เป็นหลักในการพิจารณา แต่เดิมกระทรวงมหาดไทยแบ่งองค์การบริหารส่วนตำบลออกเป็น 5 ชั้น ตามระดับของรายได้คือ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลชั้นที่ 1 มีรายได้ตั้งแต่ 20 ล้านบาทขึ้นไป
2. องค์การบริหารส่วนตำบลชั้นที่ 2 มีรายได้ระหว่าง 12 - 20 ล้านบาท
3. องค์การบริหารส่วนตำบลชั้นที่ 3 มีรายได้ระหว่าง 6 - 12 ล้านบาท
4. องค์การบริหารส่วนตำบลชั้นที่ 4 มีรายได้ไม่เกิน 6 ล้านบาท
5. องค์การบริหารส่วนตำบลชั้นที่ 5 มีรายได้ไม่เกิน 3 ล้านบาท

ต่อมาในปี พ.ศ. 2547 กระทรวงมหาดไทยประกาศยุบองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีจำนวนประชากรไม่ถึง 2,000 คน และไม่สามารถที่จะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมเข้ากับองค์การบริหารส่วนตำบลอื่นที่มีเขตติดต่อกัน ภายในอำเภอเดียวกัน และมีการยกฐานะของสภาตำบล

หลายแห่งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ในขณะที่เดียวกันเกณฑ์ในการแบ่งชั้นและจำนวนชั้นที่ใช้อยู่เดิมมีการยกเลิก โดยในปัจจุบันหลักเกณฑ์และขนาดขององค์การบริหารส่วนตำบลแบ่งออกเป็น ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุน 20 ล้านบาทขึ้นไป
2. องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุน 6 - 20 ล้านบาท
3. องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนต่ำกว่า 6 ล้านบาท

อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

เนื่องจากโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วยฝ่ายต่างๆ คือ สภาองค์การบริหารส่วนตำบล และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่ทำหน้าที่ฝ่ายบริหาร ดังนั้นอำนาจหน้าที่ของแต่ละฝ่ายรวมทั้งอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตามที่ พ.ร.บ. สถาปนาและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2546 กำหนดเป็นดังนี้

1. สภาองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการเลือกประธานสภา รองประธานสภา และเลขานุการสภา อบต. รับทราบนโยบายของนายก อบต. ก่อนที่นายก อบต. จะเข้ารับหน้าที่ และ รับทราบรายงานแสดงผลการปฏิบัติงานตามนโยบายที่นายก อบต. ได้แถลงไว้ต่อสภา อบต. เป็นประจำทุกปี ทั้งนี้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 46 ดังนี้

- 1.1 ให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารงานกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล
- 1.2 พิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างข้อบัญญัติ อบต. ร่างข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี และร่างข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม
- 1.3 ควบคุมการปฏิบัติงานของนายก อบต. ให้เป็นไปตามกฎหมาย นโยบาย แผนพัฒนา อบต. ข้อบัญญัติ ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ ในที่ประชุมสภา อบต. สมาชิกสภา อบต. มีสิทธิตั้งกระทู้ถามต่อนายก อบต. หรือรองนายก อบต. อันเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้เสนอข้อบัญญัติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อให้นายก อบต. แถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในปัญหาเกี่ยวกับการบริหาร อบต. โดยไม่มีการลงมติ

2. นายกองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการต้องแถลงนโยบายต่อสภา อบต. ก่อนเข้ารับหน้าที่ โดยไม่มีการลงมติ หากไม่สามารถดำเนินการได้ต้องทำเป็นหนังสือแจ้งต่อสมาชิกสภา อบต. ทุกคน และจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อสภา อบต. ประจำทุกปี และมาตรา 49 กำหนดอำนาจหน้าที่ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้

2.1 กำหนดนโยบายโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย และรับผิดชอบในการบริหารกิจการของ อบต. ให้เป็นไปตามกฎหมาย นโยบาย แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ข้อบัญญัติ ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ

2.2 สั่ง อนุญาต และอนุมัติ เกี่ยวกับราชการขององค์การบริหารส่วนตำบล

2.3 แต่งตั้งและถอดถอนรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และเลขานุการองค์การบริหารส่วนตำบล

2.4 วางระเบียบเพื่อให้งานขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

2.5 รักษาการให้เป็นไปตามข้อบัญญัติขององค์การบริหารส่วนตำบล

2.6 ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ และกฎหมายอื่น

นอกจากนี้ยังมีอำนาจในการควบคุมและรับผิดชอบในการบริหารราชการของ อบต. ตามกฎหมาย เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและลูกจ้างของ อบต. นายก อบต. รองนายก อบต. หรือผู้ที่นายก อบต. มอบหมาย มีสิทธิเข้าประชุมสภา และมีสิทธิแถลงข้อเท็จจริง ตลอดจนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของตนต่อที่ประชุม แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน กรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งประธานสภาและรองประธานสภา อบต. หรือ สภา อบต. ถูกยุบ หากมีกรณีที่สำคัญและจำเป็นเร่งด่วนซึ่งปล่อยให้เนิ่นช้าไปจะกระทบต่อประโยชน์สำคัญของราชการหรือราษฎร นายก อบต. จะดำเนินไปพลางก่อนเท่าที่จำเป็นก็ได้

3. อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในส่วนที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

3.1 อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตาม พ.ร.บ. สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2546

3.1.1 มาตรา 66 มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

3.1.2 มาตรา 67 มีหน้าที่ต้องทำในเขต อบต. ดังนี้ (5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และ (6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการ

3.1.3 ในมาตรา 68 กล่าวว่าองค์การบริหารส่วนตำบลอาจจัดทำกิจการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้ (4) ให้มีและบำรุงรักษาสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ

อย่างไรก็ตามยังกล่าวถึงอำนาจหน้าที่อื่นๆ ที่เกี่ยวกับ อบต. คือ หน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ ในอันที่จะดำเนินกิจการใดๆ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในตำบลต้องแจ้งให้ อบต. ทราบล่วงหน้าตามสมควร (มาตรา 69) การปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของ อบต. ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนา อบต. การจัดทำงบประมาณ

การจัดซื้อจัดจ้าง การตรวจสอบ การประเมินผลการปฏิบัติงานและการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร (มาตรา 69/1) นอกจากนั้นในการออกข้อบัญญัติของ อบต. เพื่อใช้บังคับในตำบลได้เท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายหรืออำนาจหน้าที่ของ อบต. ในการนี้จะกำหนดค่าธรรมเนียมที่จะเรียกเก็บและกำหนดโทษปรับผู้ฝ่าฝืนด้วยก็ได้ แต่มิให้กำหนดโทษปรับเกิน 1,000 บาท (มาตรา 71)

3.2 อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตาม พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

โดยในมาตรา 16 กล่าวถึงองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้ (1) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง (9) การจัดการศึกษา (10) การสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชราและผู้ด้อยโอกาส (13) การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ (14) การส่งเสริมกีฬา (15) การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน (16) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น (17) การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง (30) การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุนป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นมีหลายด้าน แต่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้นคือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนหรืออาจจะรวมถึงสตรี ผู้สูงอายุและผู้พิการตามภาระหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้

10.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล : การส่งเสริม การจัดการศึกษาและการพัฒนาเด็กและเยาวชน

อบต. กับการจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ประภาพรรณ ไชยวงษ์ (2545) ทำการวิจัยพบว่า บทบาทที่องค์การบริหารส่วนตำบลที่ปฏิบัติจริงคือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กระดับเดียว ส่วนการศึกษาในระดับอื่นๆ หรือรูปแบบอื่นๆ ก็คือศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นใช้การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยร่วมกับโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยวิธีการร่วมกิจกรรมที่สถานศึกษาจัด ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ให้ความเห็นคำปรึกษา เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา การสนับสนุนงบประมาณ เป็นต้น

การจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของ อบต. เองก็ประสบกับปัญหาดังผลการวิจัยของ นางลักษณ์ โกศรี (2549) ที่พบว่าองค์ประกอบคุณภาพของการจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลมี 7 ด้าน เมื่อพิจารณาเรียงลำดับความสำคัญขององค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการบริหารจัดการ บุคลากร ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ความปลอดภัย อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน และด้านคุณภาพเด็ก และ

เมื่อเปรียบเทียบสภาพปัญหาการจัดการศึกษาพบว่า ภาคใต้มีสภาพปัญหาการจัดการศึกษามากที่สุด รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคเหนือมีสภาพปัญหาการจัดการศึกษาน้อยที่สุด

หากเมื่อทำการวิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของ อบต. พบว่าในด้านการจัดการเรียนการสอนผู้ดูแลใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 ในการจัดทำแผนการจัดการประสบการณ์ มีการเตรียมการสอน คัดเลือกเนื้อหาโดยคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของเด็ก การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพส่วนใหญ่จัดมุมประสบการณ์ในลักษณะของมุมหนังสือและการจัดสนามเด็กเล่น ด้านสื่อการเรียนการสอนมีการจัดหาสื่อและอุปกรณ์โดยการจัดทำร่วมกับเด็กและเพื่อนครู ปัจจัยที่ทำให้การพัฒนาเด็กเล็กของ อบต. ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร คืออยากจะเปลี่ยนสถานภาพของผู้ดูแลจากการเป็นลูกจ้างเป็นข้าราชการ และอยากจะปรับปรุงความพร้อมในด้านอาคารสถานที่ และการขาดแคลนงบประมาณในการจัดซื้อสื่อ อุปกรณ์ที่จำเป็น การขาดความรู้เทคนิคในการประเมินพัฒนาการของเด็ก เพราะจำนวนเด็กที่มากเกินไป และเสนอแนะว่าควรจัดให้มีการอบรมผู้ดูแลเด็กอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งและมีการพิจารณาให้เข้ารับการอบรมอย่างเท่าเทียมกัน (สุทธิธา มาลีเลิศ, 2551) อย่างไรก็ตามการพัฒนาครู ผู้ดูแลเด็กเล็กโดยการเข้ารับการอบรมในด้านการดูแลและพัฒนาเด็กในรูปแบบต่างๆ นั้นทำให้ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความรู้ความสามารถในด้านการพัฒนาเด็กเพิ่มขึ้นก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม และมีความคิดเห็นว่าการกิจกรรมที่ได้รับการฝึกอบรมนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการลงมือปฏิบัติจริง และได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ควรจะมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในการพัฒนาเด็กเล็กนั้น อบต. ควรให้ความสำคัญในประเด็นนี้ (อัญมณี โชติสุวรรณ, 2550)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าในมิติของการพัฒนาเด็กเล็กซึ่งเป็นหน้าที่ของ อบต. และการสนับสนุนการจัดการศึกษาในระดับอื่นๆ นั้นมีปัจจัยส่งเสริมในการจัดและการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา คือ การเปิดโอกาสของสถานศึกษา การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารสถานศึกษากับ อบต. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคคือ ประสบการณ์ในการจัดการศึกษาของสมาชิก อบต. ผู้บริหารและบุคลากรของ อบต. ภาวะผู้นำ ทัศนคติทางการศึกษาของผู้บริหารของ อบต. เป็นทั้งปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาของ อบต.

ความพร้อมของ อบต. ในการรับการถ่ายโอนภารกิจด้านการศึกษา

ในประเด็นที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ความพร้อมในการจัดการศึกษาของ อบต. พบว่า อบต. ชั้นที่ 1 ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของชุมชนเป็นอันดับแรก ส่วน อบต. ชั้นที่ 2 ให้ความสำคัญกับภารกิจด้านการก่อสร้างและซ่อมแซมโครงสร้างพื้นฐาน ส่วนภารกิจด้านการศึกษาให้ความสำคัญเป็นอันดับสุดท้าย ปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาของ อบต. ได้แก่ การสนับสนุนด้านงบประมาณ ระดับการศึกษาและทัศนคติและการเห็นความสำคัญของการศึกษาของคณะกรรมการบริหาร อบต. ส่วนอุปสรรค คือ ความจำเป็นของ อบต. ในการสนับสนุน

งบประมาณด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นหลัก ขาดประสบการณ์ในการจัดการศึกษาและพื้นฐาน ความรู้ของบุคลากร ส่วนข้อเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของ อบต. นั้นพบว่า ควรตั้งส่วนการศึกษาใน อบต. การศึกษาในระบบโรงเรียนควรจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยให้มีคุณภาพก่อนที่จะขยายไปสู่ในระดับที่สูงขึ้น การศึกษานอกระบบควรจัดให้มีแหล่งค้นคว้าอย่างเพียงพอ (สาธิต ผลเจริญ, 2545) ส่วนการวิจัยของ ผดุงพร ธรรมดา (2545) พบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2550 ผู้บริหาร อบต. และผู้บริหารสถานศึกษาคาดหวังให้ อบต. มีส่วนร่วมจัดการศึกษาให้มากกว่าในปัจจุบันทุกๆ ด้าน โดยร่วมกิจกรรมที่สถานศึกษาจัด เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา การสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น โดยการจัดการศึกษาในระบบ อบต. มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น การจัดการศึกษานอกระบบ อบต. มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การจัดกิจกรรมอบรมต่างๆ ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัย อบต. มีความพร้อมในเรื่องการจัดการศึกษาของห้องสมุด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์เยาวชน ลานกีฬา เป็นต้น

ความเห็นของการถ่ายโอนการจัดการศึกษาให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันมากในระยะเริ่มต้น ดังที่การวิจัยของ นิตยา เงินประเสริฐศรี และคณะ (2545) พบว่า บริบททางกฎหมายและการเมืองการปกครองของไทยยังไม่พร้อมรับนโยบายการถ่ายโอนสถานศึกษา โดยเห็นว่า มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน สับสน ภาคการเมืองในระดับท้องถิ่นยังไม่แข็งแรง อบอุ่น, ยังไม่เข้มแข็งและไม่เป็นอิสระจากระบบอำนาจและอิทธิพล อีกทั้งประชาชนในท้องถิ่นยังไม่มีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในการร่วมคิด ร่วมทำและร่วมตรวจสอบ และนโยบายการถ่ายโอนสถานศึกษาก่อตัวขึ้นจากระดับบน และเป็นการบังคับด้วยกฎหมาย ขาดการมีส่วนร่วมเท่าที่ควรจากระดับล่าง อย่างไรก็ตามความคิดเห็นจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียทั้ง อบต. ครูและบุคลากรทางการศึกษาและประชาชนเห็นว่า การถ่ายโอนภารกิจด้านการศึกษาให้บังเกิดผลดีต่อทุกฝ่ายและอนาคตของชาติ จำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ประเด็นที่สำคัญจึงควรอยู่ที่ความพร้อมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่อยู่ที่การบังคับตามเงื่อนไขเวลา

อย่างไรก็ตามแม้การศึกษาจะเป็นเรื่องที่สำคัญ หลายฝ่ายจะมีความเป็นห่วงในการจัดการศึกษาของ อบต. แต่ก็มีแนวทางในการดำเนินงานในด้านการจัดการศึกษาของ อบต. ดังที่ สิริมา สมบูรณ์สิน (2547) ในการวิเคราะห์ความสำคัญขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความพร้อมในการจัดการศึกษาของ อบต. พบว่า การจัดอันดับความสำคัญของการจัดการศึกษาโดย อบต. ในกรณีจัดตั้งสถานศึกษาขึ้นใหม่ อบต. จะให้ความสำคัญกับความเหมาะสมในการจัดการศึกษาของ อบต. กรณีเปลี่ยนแปลงประเภทการจัดการศึกษา อบต. จะให้ความสำคัญกับความพร้อมของ อบต. ส่วนกรณีรับโอนการจัดการศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการ อบต. จะให้ความสำคัญกับความต้องการภายในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

จากการวิเคราะห์ความสามารถในการจัดการศึกษาที่ผ่านมาของ อบต. พบว่า คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลมีความสามารถในการส่งเสริมความสามารถในการส่งเสริมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยการศึกษาสายสามัญ พบว่า อบต.มีความสามารถในการประชาสัมพันธ์และนำให้ผู้ไม่รู้หนังสือมาสมัครเรียนมากที่สุด การศึกษาสายอาชีพ พบว่า ในด้านการสำรวจความต้องการของชาวบ้านในการพัฒนาอาชีพมากที่สุด ส่วนในด้านการให้บริการข้อมูลข่าวสาร พบว่า มีการส่งเสริมให้มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมากที่สุด (ธีรพันธุ์ เชื้อวงศ์, 2548) ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับที่ แพรวพรรณ ศรีแสนดี (2548) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความต้องการใช้อินเทอร์เน็ตตำบล ในด้านเนื้อหาที่เกี่ยวกับอาชีพ ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และมีความต้องการเพิ่มพูนความรู้ทักษะในด้านอาชีพการเกษตร การผลิตและการจำหน่ายสินค้าอุปโภค และประชาชนคาดหวังว่าอินเทอร์เน็ตตำบลจะทำให้คนในชุมชนมีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น ทำให้เกิดการแสวงหาความรู้ได้อย่างไม่จำกัด และเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน

ส่วนการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาขึ้นอยู่กับความสามารถและความต้องการของท้องถิ่น ดังที่ พิษณุ กันแดง (2549) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการศึกษาได้ทุกระดับตามความต้องการและความเหมาะสมภายใต้ต้นนโยบายและมาตรฐานการศึกษาชาติ หน้าที่และอำนาจในการจัดการศึกษา ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของประชาชนต่อการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านนโยบายและเป้าหมายพบว่า ควรมีเป้าหมายเพื่อเป็นการพัฒนาอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชุมชนนั้นๆ ส่วนในเรื่องความพร้อมและการมีส่วนร่วมเห็นว่า อบต. ควรจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น อันจะส่งผลให้ท้องถิ่นและประเทศชาติเข้มแข็งต่อไป

ผลการจัดการศึกษาในระบบของ อบต. ที่ผ่านมา พบว่า การบริหารงานวิชาการสถานศึกษามีหลักสูตรแกนกลาง เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ในประเด็นปัญหาที่พบคือ ครูขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการทำวิจัย การจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรน้อย ด้านการบริหารงานบุคลากร ปัญหาที่พบคือบุคลากรมีหน้าที่รับผิดชอบหลายด้านในเวลาเดียวกัน ปัญหาในด้านบริหารงานธุรการพบว่า เจ้าหน้าที่มีภาระงานมากเกินไป ขาดความชำนาญในการใช้เทคโนโลยี ด้านกิจการนักเรียนมีการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร แต่ปัญหาพบว่าสถานศึกษามีกิจกรรมมากเกินไป และขาดการติดตาม ประเมินผลด้านพฤติกรรมของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง (กัลยาณี ธนาสุวรรณ, 2549)

สำหรับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่มีการจัดการศึกษาในระบบดัง ผลการวิจัยของ พิษิต ฤทธิจักรุญ (2550) พบว่า มีการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในรูปแบบต่างๆ และมีการสนับสนุนทางด้านวิชาการ งบประมาณ การสนับสนุนพัฒนาบุคลากรและการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหาร

นอกจากนี้สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ แก่ประชาชนมีน้อยเกินไป ขาดการแนะนำ นิเทศช่วยเหลือและติดตามผลการดำเนินงานด้านวิชาการ การจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอต่อการจัดการศึกษา และขาดการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ขาดแคลน บุคลากรด้านการศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่าการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การศึกษายังขาดนโยบายและแนวการดำเนินงานที่ชัดเจน บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การศึกษา

งานวิจัยดังกล่าวยังได้เสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมด้านการบริหารทั่วไปที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรดำเนินการคือ การกำหนดนโยบายและแผนงานด้านการศึกษาที่ชัดเจนเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการจัดการศึกษา โดยอาศัยข้อมูลความต้องการของประชาชนและการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย สนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การให้คำปรึกษา แนะนำในการจัดการศึกษาระหว่างหน่วยงานและบุคลากรที่มีประสบการณ์ ให้มีการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบและทบทวนแผนงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการวิจัยของ กล้า ทองขาว (2547) ที่พบว่า แผนการศึกษาจัดเป็นแผนย่อยที่อยู่ในแผนพัฒนาท้องถิ่น ในการดำเนินการพัฒนาจึงควรทำให้แผนการศึกษาของท้องถิ่นมีเสถียรภาพ ดังนั้นจึงต้องทำความเข้าใจกับผู้บริหารของท้องถิ่นให้ยอมรับ เห็นความสำคัญของแผนการศึกษา ให้ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์และเห็นความสำคัญ มีเจตคติที่ดีต่องานการศึกษา เพราะแผนงานด้านการศึกษาคือแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สำคัญยิ่งของท้องถิ่น วางแผนระยะยาวและการดำเนินการพัฒนาจะต้องทำให้เกิดความต่อเนื่อง สร้างกลไกในภาพรวมเพื่อให้เกิดความร่วมมือ และผลักดันให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา และวิธีการที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จจะต้องให้ภาคประชาชน และองค์กรต่างๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นและร่วมตรวจสอบ นอกจากนี้แผนการศึกษาของท้องถิ่นจะต้องมีความเชื่อมต่อกับความคิดเห็นที่เป็นนโยบายในแผนการศึกษาแห่งชาติ 15 ปี หรือนโยบายการจัดการศึกษาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 15 ปี ให้ไปสู่ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

ส่วนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีโรงเรียนในสังกัดจัดงานวิจัยของ สิริเดช สุชีวะ (2551) พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการศึกษาของเทศบาลประกอบด้วย การตรวจสอบจากเทศบาลและประชาชน ผู้บริหารของเทศบาลให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา และใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย มีงบประมาณที่เพียงพอในการจัดการศึกษา ความสามารถในการบูรณาการการจัดการเรียนการสอนและการจัดการศึกษาเข้าไปในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน อย่างไรก็ตามผลการวิจัยยังได้เสนอแนะทางส่งเสริมการจัดการศึกษาของเทศบาลโดยสรุปว่า ควรส่งเสริมให้ผู้บริหารของเทศบาลมีความรู้ความเข้าใจในด้านการบริหารจัดการศึกษา โดยเฉพาะมีนโยบายการจัดการศึกษาที่บูรณาการงานทุกด้านของเทศบาลกับการพัฒนา

หรือการบริหารจัดการศึกษาในลักษณะที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย

10.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน

กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของ อบต.

จรัส สุวรรณมาลา (2539, อ้างถึงใน โกวิทช์ พวงงาม, 2552) กล่าวถึงในการวางแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า ยังขาดบุคลากรรวมทั้งข้อมูลพื้นฐาน แนวคิดที่รัดกุม และมีข้อที่น่าสังเกตว่า แนวทางการวางแผนพัฒนาตำบลที่กระทรวงมหาดไทยจัดทำขึ้น มีส่วนทำให้แผนพัฒนาตำบลมีลักษณะที่เน้นในการแก้ปัญหาในอดีตมากกว่าการมองอนาคตของชุมชน นอกจากนี้ กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2541) ได้ศึกษาแผนพัฒนาตำบล 5 ปี พบว่า กลุ่มปัญหาสำคัญที่องค์การบริหารส่วนตำบลกำหนดไว้ในแผน คือ โครงการกิจกรรมด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ขยาย ปรับปรุง ซ่อมแซมถนน ส่วนโครงการกิจกรรมด้านการพัฒนาคนจะถูกจัดอยู่ในลำดับรองลงมาเกือบสุดท้าย โดยจะเห็นได้จากเอกสารข้อบังคับตำบลตั้งแต่ปี 2538 – 2540 ทั้ง 3 ปี ทุกองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความสำคัญด้านโครงสร้างพื้นฐานมาเป็นอันดับแรก ส่วนการพัฒนาคน อบต. เกือบทั้งหมดมิได้กำหนดกิจกรรมด้านนี้ไว้เลย

สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พวงทอง โยธาใหญ่ (2545) ยังพบว่าการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีความพยายามที่จะปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 แต่ อบต. บางแห่งยังปฏิบัติไม่ครบตามกระบวนการที่ระเบียบกำหนด โดยเฉพาะในเรื่องการจัดทำแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ ในแผนการพัฒนา อบต. 5 ปี และการนำเสนอร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นต่อคณะกรรมการพัฒนา อบต. ผู้นำชุมชน และประชาชนในท้องถิ่น เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะก่อนจะมีการประกาศใช้ ส่วนผลการวิจัยของ พวงทอง โยธาใหญ่ (2545) ที่พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นประจำปี พ.ศ. 2545 ของ อบต. ในจังหวัดเชียงใหม่ ยังอยู่ในระดับน้อย ประชาชนไม่ค่อยให้ความสนใจในกิจกรรมของ อบต. ในเรื่องการเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหาความต้องการของท้องถิ่นและเข้าร่วมตรวจสอบความโปร่งใสในการบริหารงานของ อบต. เป็นบางครั้ง แต่อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นยังไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน

จิตติญา ลัดดากลม (2546) พบว่า คณะกรรมการมีประสิทธิภาพในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลในระดับปานกลาง ขั้นตอนและวิธีการจัดทำแผนได้ถูกต้อง แต่ให้ประชาชนเสนอแนะปัญหาความต้องการมากกว่าที่จะให้รับรู้ในแผน และสามารถนำแผน/โครงการและกิจกรรมสู่การปฏิบัติได้มาก แต่โครงการต่างๆ ในแผนนั้นแก้ปัญหาและความต้องการของประชาชนได้น้อย ดังนั้นข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือจะต้องทบทวนกระบวนการในการจัดทำแผนและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนเพื่อจะได้แผนพัฒนาตำบลที่มีประสิทธิภาพ

การวิจัยของ เมธา เอกคำรงกิจ (2551) พบว่า ความรู้ความเข้าใจของบุคลากรของ องค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดทำแผนพัฒนาตำบลอยู่ในระดับสูง โดยบุคลากรของ อบต. มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดทำแผนสูงกว่าคณะผู้บริหารของ อบต. ส่วนการวิจัยด้านสภาพและ ปัญหากระบวนการจัดทำแผนชุมชนของ เสาวลักษณ์ ลิ้มศิริวงศ์ (2548) พบว่า อบต. มีการนำ หลักการจัดทำแผนกลยุทธ์มาใช้ดำเนินกระบวนการจัดทำแผนชุมชน โดยมีการศึกษาสภาพ วิเคราะห์ สสำรวจข้อมูลชุมชน ผู้นำและประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรม มีการนำไปปฏิบัติและ การประเมินผล แต่การจัดทำแผนชุมชนมีความแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่และปัญหาของตำบล ส่วนปัญหาที่พบคือ มีปัญหาในด้านการจัดทำเวทีศึกษาข้อมูล ผู้นำและชุมชนไม่สามารถบริหารจัดการชุมชนได้ และส่งผลให้แผนชุมชนไม่สามารถแก้ปัญหาให้คนในชุมชนได้ เพราะผู้นำท้องถิ่น และขาดบุคลากรและหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนกระบวนการจัดทำแผนชุมชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แม้ว่า อบต. จะเป็นองค์กรของรัฐส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กที่สุด แต่ ความรู้ความสามารถในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาของบุคลากรของ อบต. นั้นถือได้ว่าอยู่ใน ระดับสูง และสูงกว่าผู้บริหารหรือสมาชิก อบต. ที่มาจากการเลือกตั้ง แต่ในกระบวนการจัดทำ แผนพัฒนาท้องถิ่นนั้นยังคงอิงอยู่กับระเบียบของหน่วยงานต้นสังกัดมากเกินไป ขาดการมีส่วนร่วมที่ แท้จริงของประชาชนในการสะท้อนปัญหาและความต้องการ แม้ว่าจะมีการดำเนินงานการพัฒนาตาม แผนที่กำหนดไว้ แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาของชาวบ้านในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

กระบวนการดำเนินงานของ อบต.

โกวิท พวงงาม (2552) วิเคราะห์สภาพปัญหาการดำเนินงานของ อบต. ในด้านการมี ส่วนร่วมของประชาชน พบว่า 1) ประชาชนโดยทั่วไปยังขาดความเข้าใจในเรื่องโครงสร้าง อำนาจ หน้าที่ของ อบต. ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มักเคยชินกับรูปแบบสภาตำบลและบทบาท การทำงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน 2) ประชาชนส่วนมากยังขาดการมีส่วนร่วมในการควบคุม ตรวจสอบ ติดตามการทำงานของ อบต. เป็นเหตุให้ อบต. ที่เป็นองค์กรของรัฐในระดับท้องถิ่นมี อิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชน และ 3) ประชาชนในบางแห่งให้ความคาดหวังกับ อบต. สูงเกินไป โดยเข้าใจว่า อบต. จะเป็นองค์กรที่เข้ามาทำหน้าที่แทนหน่วยงานราชการ (อำเภอ) จึงเรียกร้องให้ อบต. ทำกิจการต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงรายได้ของ อบต. ผลการวิจัยสอดคล้องกับ ชงยุทธ โคดม (2545) ที่พบว่าแม้ อบต. บางแห่งจะมีบทบาทต่อการเสริมสร้างความเป็นประชาคมตำบล หรือการเข้าไปมี ส่วนช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงานแก่ประชาคมตำบลในรูปแบบต่างๆ นับว่าเป็นรูปแบบ การทำงานร่วมกันระหว่างรัฐกับประชาชน รัฐได้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือและสนับสนุนประชาชน เพื่อ ประโยชน์แก่ท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามรัฐ (อบต.) ควรเข้ามาส่งเสริมและผลักดันกิจกรรมต่างๆ ใน ลักษณะที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในเพื่อที่จะกำหนดทิศทางในการแก้ไขปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นตนเองอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแม้องค์การบริหารส่วนตำบลได้มีการจัดตั้งขึ้นมามากกว่า 10 ปีแล้ว แต่ในเรื่องการจัดทำแผนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นนั้นยังประสบกับปัญหาอยู่มาก ทั้งนี้จากผลการวิจัยที่กล่าวมาจะเห็นว่าปัญหาโดยส่วนใหญ่อยู่ที่มุมมองในการพัฒนาของสมาชิก อบต. และคณะผู้บริหาร อบต. ที่เห็นความสำคัญในเรื่องการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนมากกว่าการพัฒนาคุณภาพของคนในท้องถิ่น แม้ว่าคุณภาพของคนจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติ นอกจากนั้นแม้ว่าผลการวิจัยจะแสดงให้เห็นว่าสมาชิกและผู้บริหารตลอดจนเจ้าหน้าที่ของ อบต. จะมีความรู้ในเรื่องการจัดทำแผนการพัฒนาท้องถิ่น แต่ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นยังขาดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อกำหนดกิจกรรมการพัฒนาอย่างแท้จริง แม้ว่าจะมีการลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามแผนงานที่กำหนดแต่กิจกรรมต่างๆ ก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการ และไม่สามารถแก้ปัญหาของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง

อบต. กับการพัฒนาเด็กและเยาวชน

เดือนเพ็ญ ศังชะฤกษ์ (2541) ศึกษาบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลกับการพัฒนาเด็กและครอบครัว พบว่า คณะกรรมการบริหาร อบต. มีความรู้ความเข้าใจและการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและครอบครัวน้อย รวมทั้งขาดความรู้เรื่องแนวคิด ทิศทางการพัฒนาคนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและครอบครัวน้อย การช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกมีจำกัดและไม่มีความต่อเนื่องในการประสานงานระหว่าง อบต. กับหน่วยงานภายนอกที่สนับสนุนเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและครอบครัว อบต. และประชาชนยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนน้อยมาก ปัญหาเรื่องงบประมาณที่มีจำกัด และ อบต. บางแห่งยังขาดความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และข้อสรุปที่สำคัญคือ แนวคิดในการพัฒนาของ อบต. คือ เป็นแนวคิดที่เน้นในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นรูปธรรมชัดเจนเป็นด้านหลัก ส่วนแนวคิดในการพัฒนาคนเป็นด้านรอง นอกจากนั้นผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริม สนับสนุนให้ อบต. ตระหนักถึงการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเด็กและครอบครัวคือ ความต้องการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกทางด้านวิชาการ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อต่างๆ และการติดตามประเมินผล

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2541) ศึกษาพบว่า แนวคิดในการพัฒนาของ อบต. ที่จะให้ผลการพัฒนามากที่สุดนั้น อบต. มองว่าจะต้องเริ่มจากการพัฒนาคนก่อนเป็นอันดับแรก ส่วนการพัฒนาคนเป็นอันดับรอง และในการพัฒนาคนของ อบต. ก็ยังมีความเห็นว่าควรพัฒนาเด็กเล็กวัยต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาต่อไป เมื่อเปรียบเทียบการพัฒนาระหว่างเด็กและครอบครัว อบต. มีความเห็นแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกควรพัฒนาไปพร้อมๆ กัน เพราะเด็กและครอบครัวมีความสัมพันธ์อยู่ในสถาบันด้วยกัน ส่วนอีกกลุ่มเห็นว่าควรพัฒนาครอบครัวก่อนเนื่องจากครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี ก็จะช่วยให้เด็กที่เกิดมาติดตามไปด้วย ส่วน ชูชัย สุภวงษ์ และเขา

วดี คาคการณัฎ (2542) ศึกษาบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการส่งเสริมพัฒนาเด็ก สตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ตาม พ.ร.บ. องค์การบริหารส่วนตำบล มีผู้ตั้งข้อสังเกตในประเด็นนี้ว่ายังไม่ชัดเจน ยังขาดการตีความและขยายความให้ถูกต้อง ในประเด็นดังกล่าวว่าครอบคลุมระดับใด เนื่องจากในทางปฏิบัติพบว่าการตีความไปในทิศทางที่ไม่ถูกต้อง

อย่างไรก็ตามในการวิเคราะห์การกระจายอำนาจด้านสวัสดิการสังคมสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สรุปผลการศึกษาได้ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลยังมีขีดความสามารถในการทำงานต่อปัญหาและการจัดการชุมชน รวมถึงกลุ่มเป้าหมายคือ เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ติดเชื้อเอชไอวี และผู้ประสพภัย แต่ยังคงขาดความพร้อมในด้านการเตรียมการและการส่งเสริมที่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถรับผิดชอบต่อการจัดสวัสดิการสังคมได้อย่างเต็มที่ หากมีการแก้ไขโดยมีการสร้างจิตสำนึกที่ดี รวมถึงการสร้างจิตใจในการให้บริการ (Service mind) แก่เจ้าหน้าที่ของ อบต. มีการประสานเครือข่ายระหว่างรัฐ เอกชน การสร้างความพร้อมให้กับ อบต. โดยการกำหนดหน้าที่ขอบเขตของงานให้ชัดเจน การสร้างระบบข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาตัวชี้วัดเพื่อเฝ้าระวังปัญหาในเรื่องต่างๆ และที่สำคัญคือ การแก้กฎหมายด้านสวัสดิการสังคมให้ทันสมัยและสอดคล้องกับปัญหาของชุมชน เพื่อมุ่งสู่การสร้างความสำเร็จของ อบต. ชุมชนในที่สุด (พนิตา กำภู ณ อยุธยา, 2545)

ประเสริฐ ประสมรักษ์ (2545) ศึกษาบทบาทของ อบต. และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาเด็กประถมศึกษาที่มีภาวะทุพโภชนาการ พบว่า อบต. รับรู้ปัญหาและปฏิบัติตามบทบาทเพราะเป็นบางส่วนตามนโยบายการถ่ายโอน คำเนินการเพื่อให้ได้อาหารเสริม (นม) และอาหารกลางวันเพื่อแจกจ่ายเด็ก อุปสรรคในการดำเนินงานคือ การขาดความรู้ ความเข้าใจในบทบาทของ อบต. ครู ภาคประชาชน งบประมาณล่าช้าและไม่เพียงพอ ขาดการประสานงานจากทุกฝ่าย ผลการศึกษายังเสนอวิธีในการแก้ไขปัญหา คือ ทุกฝ่ายจะต้องมีความเห็นว่าปัญหาโภชนาการเป็นปัญหาที่สำคัญและควรได้รับการแก้ไข จึงนำเข้าสู่การประชุมแบบมีส่วนร่วมเพื่อหาทางแก้ไข และเสนอขั้นตอนในการแก้ไขปัญหา 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการรับรู้ปัญหา 2) การรับรู้บทบาท 3) การปฏิบัติตามบทบาท และ 4) การตรวจสอบและติดตามผล ผลการวิจัยสอดคล้องกับการวิจัยของ กล้าทองขาว (2545) กล่าวว่ากระบวนการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาปัญหาและความต้องการของสังคม 2) การจัดทำแผนและโครงการพัฒนา 3) การนำแผนและโครงการสู่การปฏิบัติ 4) การประเมินแผนงานและโครงการ และ 5) การปรับปรุงแผนงานและโครงการ

ส่วนการวิจัยของ ทวีศักดิ์ แสงป้อม (2546) พบว่า คณะกรรมการบริหารและสมาชิก อบต. มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทในการวางแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในด้านการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ด้านนโยบายและวัตถุประสงค์และในด้านการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับมาก อย่างไรก็ตามข้อเสนอแนะจากการวิจัยเห็นว่า ภาครัฐและเอกชนควรให้การอบรมความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานแก่ อบต. และในการวางแผนพัฒนาเด็กและ

เยาวชนควรสำรวจความต้องการของเด็กและเยาวชน เพื่อนำมาวางแผนดำเนินการได้ตรงกับความต้องการในการพัฒนา ส่วนการวิจัยของ อาภาวดี พรหมจอม (2547) พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลมีปัญหาในเรื่องการจัดทำข้อมูลพื้นฐานของประชาชน เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของ อบต. คือ ปัญหาการใช้ความรุนแรงของวัยรุ่น อบต. ได้จัดกิจกรรมเพื่อลดปัญหาดังกล่าวหลาย ๆ วิธี และนอกจากนั้นในการจัดบริการด้านสวัสดิการสังคมควรจัดให้สอดคล้องกับทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งเด็ก สตรี ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส และจัดให้สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน

ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชน เช่น งานวิจัยของ สมพร ดวงคำฟู (2546) พบว่า ปัญหาของเด็กและเยาวชน คือ ปัญหายาเสพติด การคบเพื่อน การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ปัญหาเกี่ยวกับค่านิยม ปัญหาขาดที่ปรึกษา ความยากจน การลักขโมย ปัญหาเด็กกำพร้า ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเด็กและเยาวชน ปัญหาโรคเอดส์ แต่เมื่อศึกษาเชิงลึกพบว่า ปัญหาการใช้สารเสพติดเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับปัญหาอื่นๆ มากที่สุดและยากต่อการแก้ไข ส่วนปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเด็กและเยาวชนกับแกนนำผู้ใหญ่ เป็นปัญหาที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและแก้ไขปัญหาต่างๆ นอกจากนั้นกลไกความสัมพันธ์ของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชนในปัจจุบันคือ หมอวัดหรือป้อมบ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ในกลุ่มของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน และผู้นำในชุมชน เช่น สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการหมู่บ้านที่ชาวบ้าน ชุมชนให้การยอมรับ

นอกจากนั้นผลการวิจัยดังกล่าวยังพบว่า กลไกความสัมพันธ์ภายในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนก่อให้เกิด ความร่วมมือของฝ่ายต่างๆ ภายในชุมชนในการประสานความร่วมมือ ความช่วยเหลือทั้งภายในและภายนอกชุมชน ความตระหนักและจิตสำนึกของชุมชนในการป้องกันปัญหา จากการทำชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุ สถานการณ์ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน และเกิดการวางแผนการทำงานเพื่อแก้ปัญหาในรูปแบบใหม่ โดยอาศัยการทำงานของกลุ่มแกนนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน

ส่วนการวิจัยของ ไชยมงคล จันทร์ตา (2546) ดำเนินการวิจัยการสร้างความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านยาเสพติด โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผลจากการดำเนินโครงการพบว่า 1) ชุมชนเกิดจิตสำนึกและความตระหนักต่อปัญหาเด็กและเยาวชนมากยิ่งขึ้น 2) เกิดภาคีความร่วมมือของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 4) ชุมชนรับรู้ข้อมูลสถานการณ์และเข้าใจปัญหาเสพติดภายในชุมชนมากยิ่งขึ้น 5) เกิดการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเป้าหมาย 6) เกิดเครือข่ายหนุนในการทำงาน 7) สถานการณ์ปัญหาเสพติดในพื้นที่ลดลง 8) เกิดนโยบายรองรับสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชน

บทเรียนที่ได้รับจากการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมทำให้ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และคิดวิเคราะห์ปัญหาชุมชนด้วยตัวของชุมชนเอง 2) ประเด็นเด็ก

และเยาวชนเป็นประเด็นร่วมที่ชุมชนและองค์กรชุมชนเล็งเห็นความสำคัญ โดยก่อให้เกิดความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน 3) ผู้นำชุมชนหรือแกนนำชุมชนที่มีศักยภาพเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้การทำงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนประสบผลสำเร็จ 4) การสร้างเครือข่ายในการหนุนช่วยในการทำงานร่วมกันในระดับภายในและภายนอกชุมชนก่อให้เกิดแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน 5) แนวทางในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนในชุมชนต้องอาศัยความรู้ใหม่ควบคู่ไปกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) การให้ชุมชนได้รับรู้ข้อมูลไปพร้อมกับขบวนการเรียนรู้ของชุมชนจะทำให้ชุมชนเห็นสถานการณ์ของปัญหา และเกิดแนวร่วมในการดำเนินการร่วมกัน 7) การที่ชุมชนรับเอาวัฒนธรรมภายนอกชุมชนเข้ามามาก ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนไป ทำให้การพัฒนาแนวความคิดและการมีส่วนร่วมน้อย ส่งผลต่อการดำเนินโครงการ

เรวัตร์ คำปวน (2547) ศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการให้กับเด็กและเยาวชนของ อบต. พบว่า เด็กที่ประสบกับปัญหากำพร้าพ่อ – แม่ ขาดความอบอุ่น ขาดการดูแลเอาใจใส่ การหย่าร้าง การติดเชื้อโรคเอดส์แล้วเสียชีวิตและยาเสพติด เด็กกลุ่มดังกล่าวมีอายุระหว่าง 3 – 15 ปี โดยมีแนวทางในการจัดสวัสดิการในชุมชนสำหรับเด็กและเยาวชนคือ การให้การรักษาพยาบาลเด็กที่ติดเชื้อ การให้การบำบัดยาเสพติด ให้การศึกษาในระบบโรงเรียน การสนับสนุนให้มีสถานที่พักผ่อนและออกกำลังกาย การรณรงค์ ป้องกันและแก้ไขปัญหา ช่วยเหลือครอบครัว และเห็นว่าปัญหาเรื่องเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาของชุมชน และเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคนทุกคน ดังนั้น อบต. เป็นหน่วยงานของรัฐที่จะต้องเข้ามามีบทบาท ดูแลและแก้ไข เรียนรู้ไปพร้อมกับชุมชนด้วย

ในการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทยพบว่ามีการพัฒนาการสมวัยลดลงตามช่วงอายุ โดยเด็กปฐมวัยครึ่งหนึ่งมีพัฒนาการแบบองค์รวมสมวัย แล้วลดลงเหลือเพียงหนึ่งในสี่เมื่อเป็นเด็กวัยรุ่น พัฒนาการด้านที่เด็กไม่สมวัยมากที่สุดคือ พัฒนาการด้านสติปัญญา เด็กมีพัฒนาการด้านนี้ไม่สมวัยเป็นสัดส่วนสูงขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น เป็นเหตุให้พัฒนาการแบบองค์รวมสมวัยลดลงตามอายุ นอกจากนั้นพบว่าเด็กในเขตเทศบาลทุกกลุ่มอายุมีพัฒนาการแบบองค์รวมที่สูงวัยสูงกว่าเด็กนอกเขตเทศบาล เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการแบบองค์รวมของทุกกลุ่มอายุคือ การอบรมเลี้ยงดู และรายได้ของครอบครัว ในขณะที่เดียวกันยังพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กคือ ระดับการศึกษาของพ่อแม่ ปัญหาเด็กมีพัฒนาการด้านสติปัญญาด้านนี้เป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายในสังคมควรตระหนักและรีบแก้ไขอย่างเร่งด่วน แม้ว่าครอบครัวเป็นเสาหลักที่ต้องรับผิดชอบในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก แต่ก็ไม่ใช่ว่าทุกครอบครัวมีศักยภาพและความพร้อมที่จะดูแลเด็กได้ตามลำพัง ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรจัดระบบสนับสนุนครอบครัวให้สามารถอบรมเลี้ยงดูเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ลัดดา เหมาะสุวรรณ, 2547)

จากการศึกษาของ สมพงษ์ จิตระดับ (2550) พบว่า นโยบาย กฎหมาย กองทุนเพื่อเด็กและเยาวชนของประเทศมีครบและเพียงพอต่อการดำเนินการให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพได้ แต่

กลไกภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำไปปฏิบัติยังแยกกันทำ การประสานงานในระดับต่างๆ ยังไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้การดำเนินการไม่บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งองค์กรบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลยังเห็นว่ นโยบายด้านเด็กและเยาวชนยังเป็นนโยบายที่มีความสำคัญน้อยกว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสาธารณสุขปโภค

นอกจากนั้นผลการศึกษายังพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับมีนโยบายที่เน้นการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชนยังไม่ชัดเจน เห็นเพียงว่าเป็นเรื่องของการสนับสนุนการศึกษาในสถานศึกษาและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเท่านั้น ทั้งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับมีความพร้อมในด้านงบประมาณเพียงพอ แต่ยังมีการลงทุนด้านเด็กและเยาวชนต่ำ โดยปัจจัยสำคัญจะต้องมีการผลักดันให้กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ พันธกิจด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งจะต้องมีการพิจารณาให้เห็นว่า การพัฒนาเด็กและเยาวชนไม่ใช่แค่การสนับสนุนงานด้านการศึกษาในโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเท่านั้น แต่จะต้องพิจารณาปัญหาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นให้รอบด้าน โดยเฉพาะเด็กและเกาะติดกับสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ควบคู่กันไป

กุศล สุนทรธาดาและกมลชนก ขำสุวรรณ (2551) ทำการศึกษาผลลัพธ์ของการเข้าร่วมกิจกรรมและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมกับความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กและเยาวชน เก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากเยาวชนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแกนนำหรือตัวแทนเครือข่ายเยาวชนจากทุกภาค 5 ภาคและกรุงเทพมหานคร จำนวน 500 คน ผลการวิจัยพบว่าเด็กและเยาวชนที่ทำกิจกรรมต่างๆ ส่วนใหญ่เนื่องมาจากมีใจที่ทำได้แล้วสนุก ส่วนอื่นๆ ก็เพียงการช่วยเสริมเท่านั้น โดยเด็กและเยาวชนที่เป็นตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์จากการทำกิจกรรม เพราะเป็นการเติมเต็มชีวิตให้สมบูรณ์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผลลัพธ์ทั้งด้านทักษะ พฤติกรรม จิตใจ รวมทั้งเป็นการพัฒนาศักยภาพผ่านการเรียนรู้และลงมือทำ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นการดึงเอาพลังความคิดสร้างสรรค์ของเยาวชนออกมาสร้างสรรค์สังคม ทำให้เยาวชนเข้าใจสังคมและเห็นคุณค่าของตนเอง สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่น รวมทั้งเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพไปในทางที่ดีในการเป็นผู้นำหรือแกนนำ ส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กและเยาวชนทั้งในด้านร่างกาย จิตใจและสังคม

นอกจากนั้นข้อเสนอแนะจากการวิจัยพบว่าควรรให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านสังคมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ส่งเสริมให้มีผู้ประกอบการทางสังคมมืออาชีพเพื่อเป็นแบบอย่างแก่เยาวชน รวมทั้งต้องส่งเสริมกลุ่มเด็กและเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อชุมชนท้องถิ่น

กุศล สุนทรธาดาและกมลชนก ขำสุวรรณ (2551) ทำการศึกษาวิธีการพัฒนากระบวนการขั้นตอนและวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนและแนวทางการพัฒนาสภาเด็กและเยาวชนที่มีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่เกิดจากรัฐ

ดำเนินการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาในมิติต่างๆ แม้ในปัจจุบันจะมีความร่วมมือจากเอกชน และภาคประชาชนมากขึ้นเป็นลำดับแต่การพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ผ่านมามีผลได้ผลเต็มที่เท่าที่ควร ยังคงพบปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนอีกมากมาย

การดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะหลังส่วนใหญ่ดำเนินการโดย “ผู้ใหญ่” การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนน้อยมาก แต่ในปัจจุบันให้ความสำคัญกับประการนี้ในระดับต้นๆ เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมในรูปแบบอาสาสมัคร การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน สังคมเริ่มให้ความสำคัญกับรูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รัฐต้องมีความชัดเจนและแน่วแน่ในการที่จะสร้างสภาพเด็กและเยาวชนให้ได้รับการยอมรับในอันที่จะสามารถเข้ามามีส่วนร่วม โดยการให้โอกาสแก่สภาเด็กและเยาวชนร่วมคิด ร่วมวางแผนและร่วมกิจกรรมโครงการต่างๆ ที่เห็นว่าสภาเด็กและเยาวชนสามารถทำได้ หรือการเปิดพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ให้สภาเด็กและเยาวชนสามารถดำเนินกิจกรรมได้

ปรวัน จันทรงยี (2552) ทำการวิเคราะห์บทบาทขององค์กรชุมชนในการป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุ ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อเด็กและเยาวชนมาจากแนวนโยบายการพัฒนาประเทศที่เน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นหลัก ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือของหลายๆ ฝ่าย โดยการใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาและจัดสำนึกในการสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนช่วยกันแก้ไขปัญหา สอดส่องดูแล ดังนั้นองค์กรชุมชนในฐานะเป็นตัวกลางเชื่อมประสานมีบทบาทหน้าที่จัดการความเสี่ยงทางสังคมที่มีผลต่อเด็กและเยาวชนผ่านกระบวนการ 1) การจัดการชุมชนให้น่าอยู่ทั้งการลดพื้นที่เสี่ยงและเพิ่มพื้นที่สร้างสรรค์ 2) การสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดยอาศัยครอบครัวแกนนำเป็นกลไกสำคัญในการสื่อสารกับครอบครัวอื่นๆ ในชุมชนทั้งในมิติของการแก้ไข การป้องกันและการเฝ้าระวัง

นอกจากนั้นข้อเสนอแนะจากการวิจัยพบว่า องค์กรชุมชนควรมีการจัดพื้นที่กิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และควรจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน เพื่อให้มีความรู้และเป็นพื้นฐานสำคัญในการป้องกันตนเอง จากความเสี่ยงทางสังคมที่อยู่รอบตัว นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรมควรมีการบูรณาการให้ครอบคลุมกับคนทุกกลุ่มอายุทั้งวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ

ชูชีพ หนูนาง (2550) ศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน แนวทางและมาตรการในการแก้ไขปัญหา และแนวทางให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต สาเหตุมาจากความเสี่ยงจากปัจจัยต่างๆ เพิ่มขึ้น เช่น การถูกบังคับ ชักจูง ความลึกลับ การทะเลาะวิวาท ในการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดนั้นภาครัฐควร

เพิ่มมาตรการในด้านการส่งเสริมและจูงใจให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ให้มากขึ้น โดยรัฐควรมีมาตรการในการกำหนดเงื่อนไขให้หน่วยงานต่างๆ ทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง และมีลักษณะเป็นองค์รวมและครบทุกมิติ และการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะต้องดำเนินการพร้อมกับ มาตรการบังคับและนโยบายที่รัดกุมเคร่งครัดในด้านการลดพื้นที่เสี่ยง การเพิ่มพื้นที่สร้างสรรค์และ เพิ่มกิจกรรมที่ดีเพื่อเพิ่ม โอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพในทางสร้างสรรค์

แม้ว่าผลการวิจัยที่กล่าวมา อบต. จะเห็นความสำคัญในการลงทุนในโครงการก่อสร้าง ขึ้นพื้นฐานมากกว่าการพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม อบต. หลายๆ แห่งก็เริ่มสร้าง ปรากฏการณ์ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนมากขึ้น โดยมีข้อสรุปที่ตรงกันในประเด็นดัง กล่าวคือ การพัฒนาเด็กและเยาวชนมีขอบเขตที่สามารถดำเนินการ ได้มาก น้อยเพียงใด จำเป็นที่ จะต้องก้าวข้ามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ได้มากน้อยเพียงใด แต่อย่างไรก็ตามผลการวิจัยได้ข้อสรุป ที่ตรงกันคือ อบต. ยังขาดบุคลากรภายนอกที่มาให้ความรู้ คำแนะนำในกระบวนการจัดทำแผนการ พัฒนาด้านเด็กและเยาวชน ทำให้การดำเนินการที่ผ่านมายังคงอยู่ที่การให้การจัดและสนับสนุน การศึกษาในระบบโรงเรียนเท่านั้น อบต. ยังไม่มีนโยบายเชิงรุก เพราะการขับเคลื่อนงานด้านเด็กและ เยาวชนจะต้องรู้จักการประสานงานกับหน่วยงานสำคัญที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ทั้งในและนอก ท้องถิ่น การบูรณาการแผนนโยบายร่วมกัน ในลักษณะพหุภาคี แลกเปลี่ยนประสบการณ์ นำข้อเด่น ของแต่ละฝ่ายมาใช้ร่วมกัน จัดสรรงบประมาณเบื้องต้นให้เพียงพอต่อการเริ่มต้น สร้างทีมงานขึ้นมา ให้สามารถเริ่มดำเนินการได้ และที่สำคัญคือการสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมเพื่อเป็น ให้เป็น “พลังชุมชน” ในการแก้ไข ป้องกัน และพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนนั่นเอง

10.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

อุทัย ปัญญาโกญ (2547) วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อนำเสนอรูปแบบการศึกษา เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาชีพของเด็กและเยาวชน กระบวนการวิจัยมี 6 ขั้นตอนคือ 1) การเข้าสู่ชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ สร้างความตระหนัก วิเคราะห์ปัญหาและการกำหนดปัญหา 2) การทบทวน องค์ความรู้ 3) การสร้างหลักสูตร 4) การปฏิบัติตามกิจกรรมที่กำหนดในหลักสูตรเพื่อแก้ปัญหาที่ กำหนด 5) การสรุปบทเรียนและการประเมินผล 6) การสืบสาน ปรับปรุงกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาชีพที่เหมาะสมประกอบด้วย ภาพความสำเร็จ กระบวนการ ไปสู่ความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน หลักสูตรจะต้องสามารถแก้ปัญหาและ ตอบสนองความต้องการของอาชีพได้ โดยมีปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ 3 ประการคือ บุคคล เครือข่าย และบริบทสังคม กิจกรรมการเรียนรู้เป็นการบูรณาการการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีวัฒนธรรมเป็นฐานของการเรียนรู้

สามารถ กมขุนทด (2548) ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความ เป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนใน 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการทำหน้าที่

ผู้ปกครอง 2) การติดต่อสื่อสารกับโรงเรียน 3) การทำงานอาสาสมัคร 4) การส่งเสริมการเรียนรู้ที่บ้าน 5) การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และ 6) การร่วมงานกับชุมชน ของโรงเรียนบางวัดอนุสรณ์ พบว่า

สภาพความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ผู้ปกครองและชุมชนให้การยอมรับและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนทุกๆ ด้าน แต่ในทางปฏิบัติโรงเรียนยังจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนเพื่อพัฒนาผู้เรียนไม่มากนัก บริบทที่เอื้อในการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนประกอบด้วย ผู้บริหารและครูมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน และมีความตั้งใจทุ่มเทในการทำงานและผลงานทางด้านวิชาการของโรงเรียนได้รับการยกย่องอย่างกว้างขวาง ส่วนบริบทที่เป็นอุปสรรคประกอบด้วย ผู้บริหารและครูขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วน ภาระงานที่มากทำให้ไม่มีเวลา ผู้ปกครองและชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งขาดโอกาสในการเข้ามาแสดงบทบาท และการสนับสนุนที่ไม่ทันท่วงทีของหน่วยงานในชุมชน นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จของการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชน โดยเริ่มจากการส่งเสริมให้บริหารมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกับผู้ปกครอง ชุมชน การให้ความรู้แล้วขยายเครือข่ายไปสู่คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองในระดับชั้นเรียนและในระดับชุมชนจึงจะเกิดการพัฒนาผู้เรียนแบบยั่งยืน

ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาและพัฒนาเยาวชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชน กรณีศึกษาการจัดการปัญหายาเสพติด ของสภาองค์การพัฒนาลูกและเยาวชน ในพระราชูปถัมภ์ฯ (2547) โดยอาศัยกลไกที่มีอยู่ในชุมชน วิธีการตามธรรมชาติให้ชุมชนมีบทบาทร่วมกันในการแก้ปัญหา ให้หน่วยงานภายนอกมีบทบาทในการสนับสนุนโดยให้ข้อมูล ความรู้ โดยมีกระบวนการที่หลากหลาย เน้นรูปแบบการแก้ปัญหาจากภายใน เช่น การสะท้อนภาพตนเองของกลุ่มเยาวชน การร่วมกันสะท้อนปัญหาและรวมกลุ่ม การหาวิธีในการหนุนช่วยกันในการทำความเข้าใจในกลุ่มเยาวชนเอง หาทางร่วมมือกันแก้ปัญหา เป็นผู้ลงมือดำเนินการเองโดยการสนับสนุนจากผู้ปกครอง ครอบครัว เครือญาติ ผู้นำ หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น โดยอาศัยกลไกในชุมชนที่เป็นบริบทแวดล้อมตัวเยาวชนที่สนับสนุนการทำงานของเยาวชน 3 กลไก คือ 1) กลไกระดับชุมชน เน้นศักยภาพในชุมชน 2) กลไกระดับกลุ่ม โดยทดลองกับกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดที่เป็นกลไกที่หน่วยงานภาครัฐจัดตั้งขึ้น และ 3) กลไกระดับคุ้ม เป็นกลไกบนฐานความสัมพันธ์ของเครือญาติที่พอมืออยู่ในชุมชนเนื่องจากกลไกระดับอื่นๆ ไม่สามารถทำหน้าที่ได้

ในการดำเนินการวิจัยได้มีการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ของตำบลเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานประกอบด้วย 1) ยุทธศาสตร์การป้องกันและฟื้นฟู 2) ยุทธศาสตร์การสร้างร่วมมือ และ 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาความรู้ หากความรู้และวิธีการป้องกัน นำความรู้ ภูมิปัญญาสู่ความร่วมมือ และได้กำหนดแผนงานพัฒนาเยาวชนของเครือข่ายเยาวชนระดับตำบลที่ประกอบด้วยโครงการ กิจกรรม จากการดำเนินโครงการวิจัยพบว่า กลุ่มเยาวชนที่เป็น

แกนหลักเกิดความสัมพันธ์กันในกลุ่มที่แน่นแฟ้นมากขึ้น วัฒนธรรมกลุ่มในลักษณะ “พี่ดูแลน้อง” เกิดการเอาใจใส่ อธิบายเหตุผลให้เข้าใจ นำมาสู่การแบ่งหน้าที่และร่วมมือกัน ทำให้กระบวนการกลุ่มเป็นระบบมากขึ้น สามารถช่วยเหลือสมาชิกที่ติดยาเสพติดได้ นอกจากนั้นบทบาทในการป้องกันยาเสพติดของกลุ่มเยาวชน เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษ พิษภัยของยาเสพติด โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้ที่เคยเสพยา และสามารถลด ละ เลิกได้เมื่อต้องมาร่วมกับกลุ่ม เพื่อต้องการการยอมรับและการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของกลุ่ม และนำไปสู่การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม และทำให้ปัญหาเสพยาเสพติดเบาบางลงเมื่อสิ้นสุดการดำเนินโครงการ

10.4 งานวิจัยในต่างประเทศ

Johnson et al. (2012) ทำการวิจัยพัฒนารูปแบบการป้องกัน (A Community Prevention Model : CPM) เด็ดจากการใช้สารพิษอันตรายในชุมชน โดยมีจุดประสงค์เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชน และลดอัตราการเข้าถึงรวมทั้งการใช้สารพิษต่างๆ (Harmful Legal Products : HLPs) ทั้งการสูดดมและการกินโดยตรง เช่น สุรา บุหรี่ ทินเนอร์หรือสารระเหยต่างๆ ที่พบในครัวเรือน สืบเนื่องจากมักมีการจำหน่ายให้กับเด็ก รวมทั้งการเก็บรักษาโดยขาดความระมัดระวังทำให้เด็กสามารถเข้าถึงสารอันตรายต่างๆ ได้อย่างง่ายดาย การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนชนบท 2 ชุมชนในมลรัฐ อลาสกา (Alaska) โดยกลุ่มเป้าหมายของแต่ละพื้นที่ได้แก่ ครัวเรือน โรงเรียนและร้านค้าปลีกต่างๆ (Retail outlets) รูปแบบการป้องกันประกอบด้วยยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนชุมชน (A Community Mobilization Strategy) และยุทธศาสตร์การพัฒนาลingkungan (Environmental Strategies)

สำหรับยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนชุมชน (A Community Mobilization Strategy) มีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นชุมชนให้เห็นความสำคัญ (Concern) รู้สึกเป็นส่วนร่วม (Responsibility) และมุ่งมั่นที่เข้าร่วมในโครงการ (Engagement) โดยมีขั้นตอนเริ่มจากการประเมินสถานการณ์ชุมชน การสร้างความร่วมมือกับชุมชน การกระจายความร่วมมือ การจัดทำแผน การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ การประเมินผลและปรับปรุง และการดำรงรักษาความยั่งยืนของการพัฒนา ส่วนยุทธศาสตร์การพัฒนาลingkungan (Environmental Strategies) มีเป้าหมายเพื่อลดการเข้าถึงสารพิษอันตรายต่างๆ (HLPs) มีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงระบบของชุมชนมากกว่าการเปลี่ยนแปลงส่วนบุคคล การใช้สื่อในชุมชนเพื่อเปลี่ยนแปลงผู้นำชุมชน กลุ่ม องค์กรมากกว่าระดับบุคคล กลุ่มเป้าหมายคือ 1) ระดับครัวเรือน ความเข้าใจแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง การอบรมให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครองให้เห็นพิษภัยและวิธีการหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดปัญหาระดับครอบครัว 2) ระดับโรงเรียน โดยการสุรปรายการสารพิษอันตราย การให้ความรู้บุคลากรในโรงเรียน การเผยแพร่ความรู้ทางอินเทอร์เน็ต โดยมีการประเมินผลของโรงเรียนทุกๆ 7 เดือน และ 3) ระดับร้านค้า โดยการสร้างความเข้าใจ เทคนิคการจัดการกับสารต่างๆ แก่เจ้าของร้านค้า และการนัดหมายพบปะระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง โรงเรียนและเจ้าของร้านค้า

หลังจากสิ้นสุดเวลาในการวิจัย 21 เดือนผลการวิจัยพบว่า แม้ว่าจะไม่ได้ระบุตัวเลขเกี่ยวกับการลดลงของเด็กที่เกี่ยวข้องกับสารพิษอันตราย แต่บทเรียนจากการวิจัยพบว่า กลไกสำคัญที่ทำให้การวิจัยในระดับชุมชนประสบความสำเร็จคือ แกนนำในชุมชน เนื่องจากแกนนำในชุมชนเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในระดับชุมชน ดังนั้นการฝึกอบรมแกนนำจึงมีความสำคัญต่อการวิจัย และหลังจากสิ้นสุดการวิจัยแกนนำดังกล่าวยังเป็นนักวิจัยในชุมชน นอกจากนี้การดำเนินการวิจัยบนฐานของวัฒนธรรมชุมชนมีส่วนในการประเมินผลการดำเนินงานบทเรียนจากการวิจัยพบว่า ในกระบวนการวางแผนควรให้ชุมชนมีส่วนในการสะท้อนปัญหาและคิดค้นโครงการ กิจกรรมในการวางแผน มากกว่าการนำโครงการสำเร็จรูปไปให้ชุมชนดำเนินการและเป็นสาเหตุให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงานด้วย นอกจากนี้ในการกระตุ้นชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เป็นสิ่งที่ยาก ดังนั้นจึงควรใช้สื่อที่หลากหลายช่องทางเพื่อให้สามารถเข้าถึงชุมชนและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

Emma Tsui, Kim Bylander, Milyoung Cho, Aletha Maybank and Nicholas Freudenberg (2012) วิจัยการปลูกฝังเยาวชนให้เป็นนักกิจกรรมทางอาหาร(Food Activism)เพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชนใน New York City โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนชุมชน (Community-driven) การวิจัยครั้งนี้เป็นความร่วมมือของ The New York City Department of Health, Mental Hygiene(DOHMH) และนักวิชาการในมหาวิทยาลัย The New York School of Public Health เพื่อขับเคลื่อนโครงการ Health Equity Project (HEP) มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจและนโยบายทางสังคมที่ส่งผลต่ออาหารในชุมชนและผลกระทบต่อสุขภาพ ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพในชุมชน กระตุ้นและสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนเข้ามามีส่วนปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมทางอาหาร(Food Environment) รวมทั้งเป็นแกนนำในการปรับเปลี่ยนชุมชน โดยคณะผู้วิจัยร่วมมือกับองค์กรเยาวชน (Youth Organizations) ในพื้นที่ชุมชนเมืองจำนวน 17 ชุมชนใน 14 เขตของมลรัฐ New York City

การดำเนินงานวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ การประชุมปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับอาหาร การสร้างสิ่งแวดล้อมทางด้านอาหารในชุมชน และการประเมินผลลัพธ์ด้านสุขภาพ เป้าหมายของการวิจัยเพื่อให้เยาวชนที่เป็นหน่วยย่อยๆ ในชุมชนเพื่อที่สามารถปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมทางด้านอาหารในท้องถิ่นของตน ผลการวิจัยพบว่าประสบความสำเร็จในการให้ความรู้เกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจและนโยบายทางสังคมที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมทางอาหารในชุมชนและผลกระทบต่อสุขภาพ และประสบความสำเร็จในการสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการขับเคลื่อนชุมชน การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางอาหารในชุมชน แต่สิ่งที่คณะผู้วิจัยยังไม่สามารถบรรลุผลได้คือ การสร้างแกนนำเยาวชนเพื่อที่สามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต แต่คณะผู้วิจัยคาดหวังว่าความสำเร็จดังกล่าวจะแผ่ขยายออกไปและประสบความสำเร็จในระดับที่สูงมากขึ้น

ผลการวิจัยสามารถสะท้อนความสำเร็จขององค์กรเยาวชนที่สามารถส่งเสริมศักยภาพของเยาวชนในการขับเคลื่อนชุมชน

Ahari et al. (2012) ทำการประเมินผลความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการให้บริการด้านสุขภาพของชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยคือพื้นที่ด้อยพัฒนาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจในเมือง Ardabil เมืองทางตะวันตกเฉียงเหนือของอิหร่านซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของสาขาส่งเสริมการพัฒนาสังคม (Social Development Center ; SDC) คณะดำเนินการวิจัยประกอบด้วยนักวิชาการของมหาวิทยาลัย บุคลากรสำนักงานด้านสุขภาพ (Health officials) และตัวแทนขององค์กรเอกชน Farhikhteh และตัวแทนชุมชนใน 12 ชุมชน โดยตัวแทนชุมชนดังกล่าวได้รับการอบรมและการสนทนากลุ่มเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสุขภาพชุมชน เพื่อสร้างแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นต่อไป

ในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมใช้ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคม (Community Mobilization) การมีส่วนร่วม (Participation) และการเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) โดยผ่านขั้นตอนการวิจัยดังนี้ 1) การแต่งตั้งคณะผู้วิจัย 2) การตัดสินใจเลือกกระบวนการวิจัย 3) การสร้างความไว้วางใจและจงใจเพื่อสร้างแกนนำชุมชน 4) การถ่ายทอดความรู้ของแกนนำ 5) การเก็บข้อมูล 6) การวิเคราะห์ข้อมูลและเรียงลำดับความต้องการจำเป็น คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 600 คน การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่าปัญหาด้านสุขภาพที่ต้องการให้แก้ไขมากที่สุดคือปัญหาพื้นฐานทั่วไป เช่น ความสะดวกในการเข้ารับการรักษา ปัญหาขาดแคลนและสารที่เกี่ยวข้อง และปัญหาการว่างงานของวัยรุ่นที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ในสังคม นอกจากนี้คณะผู้วิจัยเห็นว่า PAR เป็นกระบวนการวิจัยที่ช่วยประเมินผลชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ผู้วิจัยต้องดำเนินการบนหลักการของความร่วมมือ (Mutual Cooperation) การเคารพความคิดเห็นของคนส่วนมาก และมีความเชื่อต่อพลังของชุมชนในการเป็นพลังของการพัฒนาต่อไป

Kezia M., Njoroge, Pia Olsson, Ann M. Pertet and Beth Maina Ahlberg (2010) ทำการสำรวจความคิดเห็นของเยาวชนต่อเรื่องเพศสัมพันธ์ในยุคของการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ (HIV/AIDS) ใน 3 จังหวัดของประเทศเคนยา คือ Kajiado, Kirinyaga และ Meru กลุ่มตัวอย่างมี 2 กลุ่มคือ เยาวชนในโรงเรียนทั้งโรงเรียนในเขตชนบทและโรงเรียนในเขตเมืองจำนวน 290 คน อายุระหว่าง 11- 18 ปี และผู้ใหญ่จำนวน 250 คน ในสาขาอาชีพที่หลากหลาย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่าเยาวชนและผู้ใหญ่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญเกี่ยวกับเอดส์ เรื่องเพศสัมพันธ์และการสื่อสารอย่างเปิดเผยเกี่ยวกับเรื่องเพศสัมพันธ์ เยาวชนมีความรู้เรื่องเพศสัมพันธ์ที่น้อยมาก ดังนั้นจึงเป็นสัญญาณต่อทุกฝ่ายว่าต้องให้ความรู้เรื่องความรัก การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยรวมทั้งการใช้ถุงยางอนามัย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยเห็นว่ากระบวนการสร้างความเข้าใจในเรื่องเพศสัมพันธ์ในยุคสังคมแห่งการเปลี่ยนผ่าน ต้องเริ่มจากตัวบุคคล การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก (Intrapersonal) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล(Interpersonal) สถาบันการศึกษา(Institution) ให้ความรู้ความเข้าใจชุมชน สังคม(Community) ร่วมกันดูแล รวมทั้งนโยบายจากภาครัฐ(Social and Public policy)

Susan Franzen, Susan Morrel-Samuels, Thomas M. Reischl and Marc A. Zimmerman (2009) ทำการวิจัยประเมินผลโครงการลดความรุนแรงในเยาวชน Youth Empowerment Solution for Peaceful Communities : YES เป็นโครงการที่มีเป้าหมายเพื่อเสริมพลังอำนาจ(Empowerment) เยาวชน และพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน โครงการ YES ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ 1) การเสริมพลังอำนาจเยาวชน เป็นหลักสูตรที่ให้ความรู้กับเยาวชนรวมทั้งนักเรียนในโรงเรียน ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับคุณค่าในตน (Self-esteem) หน้าที่พลเมือง(Citizenship skills) การสร้างความภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์(Ethnic identity and pride) ดำเนินการให้ความรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชนเพื่อฝึกฝนการทำงานเป็นทีม การเรียนรู้ทรัพยากรในชุมชนและการทำแผนเพื่อสร้างสรรค์ชุมชน 2) การสร้างสรรค์ศักยภาพของผู้ใหญ่(Adult capacity building) ฝึกฝนการเตรียมตัวเป็นผู้สนับสนุนที่ดี เพื่อกระตุ้น เร่งเร้าการทำงานกับเยาวชนเพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ชุมชน เทคนิคการให้คำปรึกษาแก่เยาวชน และ 3) การพัฒนาชุมชน(Community development) กระตุ้นการมีส่วนร่วมในการวางแผน และการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ เช่น การพัฒนาชุมชน สร้างสถานที่พักผ่อนในชุมชน เป็นต้น

เยาวชนที่เข้าร่วมในโครงการเป็นนักเรียนในเกรด 7 และเกรด 8 จำนวน 66 คน และผู้ใหญ่จำนวน 11 คน ประเมินผลโครงการโดยใช้แบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม ผลการประเมินในปีแรกใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงโครงการเพื่อดำเนินการในปีที่ 2 ต่อไป และผลการประเมินโครงการเมื่อสิ้นสุดปีที่ 2 พบว่าทั้งเยาวชนและกลุ่มผู้ใหญ่ที่ร่วมโครงการมีทัศนคติเชิงบวกต่อการดำเนินโครงการ ค่าเฉลี่ยจากแบบสอบถามสูงขึ้นมากกว่าปีแรก เห็นว่าได้รับประสบการณ์ที่ดีและสิ่งที่ทำหายที่สุดคือการปรับปรุงและดำเนินโครงการต่อไป เพื่อขยายผลกับเยาวชนในรุ่นต่อไป

Davidson, A., Schwartz, S.E. and Noam, G.G. (2008) ทำการวิจัยโดยการสร้างผู้นำเยาวชนโดยการสนับสนุนของชุมชน จากความคิดในการป้องกันและพัฒนาเยาวชนที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องพัฒนาทั้งหมดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ที่ปรึกษาหลังเรียน (After-school staff) ที่ปรึกษาอื่นๆ เป็นต้น คณะผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน นักเรียน ครู และการนำครอบครัวของนักเรียนและเครือข่ายในชุมชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาครอบครัวและเครือข่ายเสมือนเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญที่ใช้ในการพัฒนา โรงเรียน ชุมชน นักเรียนและครอบครัวได้รับการพัฒนาซึ่งกันและกันไปในขณะที่เดียวกัน และที่สำคัญที่พบจากการวิจัยคือนักเรียนได้มีโอกาสได้ทำกิจกรรมด้านการบริการที่ตนเองถนัดและสนใจและการทำงาน

ต่างๆ เป็นการสร้างความเป็นผู้นำ การเสริมพลังอำนาจ(Empowerment) นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล

Lynn (2005) ทำการวิจัยโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมชุมชนเพื่อสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่าการสอนในระบบดั้งเดิม(Traditional Teaching)เป็นวิธีการสอนที่ผิด ขัดแย้งต่อการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ ที่มีความเป็นพลวัต(Dynamic)กระบวนการสร้างจิตสำนึกต่อชุมชนจะต้องให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ปรัชญาการเรียนรู้เน้นย้ำการสร้างผู้เรียนให้มีจิตสำนึกในการรับใช้สังคม ผู้วิจัยได้ออกแบบการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนได้แสวงหาวิธีในการสร้างสรรค์ชุมชน โดยใช้ทักษะความสามารถเชิงวิชาการและความสามารถส่วนบุคคล โดยได้ทดลองใช้โปรแกรมดังกล่าวในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเมือง Boston โดยใช้โครงการการสร้างสรรคชุมชนหรือ Community Action Project-based Learning ผลจากการวิจัยพบว่าผู้เรียนได้เรียนรู้ ค้นพบ และได้ใช้พลังที่จะสามารถสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงชุมชน และที่สำคัญคือผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดโดยเกิดความคิดที่มีรับผิดชอบต่อชุมชน

สรุปจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในต่างประเทศพบว่า กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่เป็นเด็กที่อยู่ในระบบ โรงเรียน โดยมีเป้าหมายเพื่อปลูกฝังค่านิยมและสร้างทัศนคติที่ดีในเรื่องที่อยู่รอบตัวและในชุมชน เพื่อให้เด็กและเยาวชนเกิดแรงบันดาลใจในการร่วมสร้างสรรค์ชุมชน สังคมในอนาคต การออกแบบการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(PAR) เด็กและเยาวชนมาร่วมกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน ชุมชน กับผู้ใหญ่ในชุมชน ทั้งนี้รูปแบบการจัดกิจกรรมจะใช้การประชุมปฏิบัติการ(Workshop) เกี่ยวกับเรื่องการเห็นคุณค่าในตน เรื่องสังคม เศรษฐกิจ เรื่องอาหารเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ส่วนขั้นตอนของการวิจัยประกอบด้วย การสร้างความตระหนักและวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน นำแผนไปสู่การปฏิบัติและการประเมินผลเพื่อปรับปรุง

11. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดทฤษฎีของสำนักโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-Functionalism) เพื่ออธิบายการหน้าที่ในสังคม ดังนี้

แนวคิดสำนักโครงสร้างหน้าที่นิยมเกิดขึ้นโดยการพัฒนาแนวความคิดเรื่อง รูปแบบอินทรีย์ (Organic Model) และแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ (Functional) ที่เสนอโดย Bronislaw Malinowski และแนวคิดของ A.R. Radcliffe Brown ในเรื่องโครงสร้างซึ่งได้มีการพัฒนาแนวความคิดนี้ในกลุ่มนักสังคมวิทยาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1940 เป็นต้นมา และนับได้ว่า Talcott Parsons เป็นนักสังคมวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาแนวความคิดของแนวคิดสำนักโครงสร้างหน้าที่นิยมอยู่ไม่น้อย นอกจากนี้ยังมีนักสังคมวิทยาชั้นนำคนอื่นๆ ที่ได้พัฒนาทฤษฎีนี้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการหน้าที่ (Function) ซึ่งได้พยายามให้ความหมายที่เห็นพ้องต้องกันว่าเป็นการรวบรวมและเชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2544) ได้กล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยามว่า ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยามให้ความสำคัญกับ สังกัษหน้าที่ (Function) เป็นอันดับแรก ส่วนสังกัษโครงสร้าง (Structure) นั้นเป็นรอง โดยมองว่าสังกัษมีหน้าที่จะต้องทำหลายอย่าง แต่ละหน้าที่ของสังกัษจะมีหน่วยสังกัษ (Social unit) เป็นผู้ปฏิบัติ หน่วยสังกัษต่างๆ เหล่านี้เองเมื่อรวมกันเข้าจะกลายเป็นโครงสร้างของสังกัษ ส่วนสุภางค์ จันทวานิช (2552) กล่าวว่านักคิดสำนักนี้มองว่า “สังกัษ” คือส่วนต่างๆ ของโครงสร้างที่เชื่อมโยงเข้าหากัน เปรียบเสมือนระบบอินทรีย์ของร่างกายมนุษย์ที่ประกอบด้วยกลุ่มก้อนจุลินทรีย์ซึ่งเล็กมากๆ แต่ละสังกัษมีโครงสร้างที่คล้ายกันไม่มากก็น้อย และการทำงานจะมีความสัมพันธ์ของสถาบันสังกัษที่คล้ายกับการทำงานของความคิดหรือสมองมนุษย์ (Human mind)

ชนิดา รัชพลเมือง (2531) กล่าวถึงสาระสำคัญของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยาม โดยสรุปว่า นักทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยามมองสังกัษในเชิงสถิต (Social statics) เพื่อที่จะศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ที่มาประกอบเป็นโครงสร้างของสังกัษได้ และเพื่อศึกษาว่าสังกัษนั้นทำหน้าที่อย่างไรเพื่อที่จะทำให้สังกัษอยู่ได้ และถือว่าสังกัษเป็นระบบการกระทำชนิดหนึ่งซึ่งตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญ คือ

1. สัมพันธภาพระหว่างส่วนต่างๆ ซึ่งประกอบกันเข้ามาเป็นระบบ แต่ละระบบจะต้องมีลักษณะถาวรพอประมาณอย่างน้อยต้องทำให้ระบบนั้นๆ ทำหน้าที่ของตนได้อย่างปกติ
2. แต่ละระบบมีความโน้มเอียงที่จะป้องกันตนเองจากการแทรกแซงหรือทำลายจากระบบอื่น (Boundary maintenance)
3. ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงบางประการเกิดขึ้นภายในส่วนต่างๆ ของระบบ การเปลี่ยนแปลงนั้นก็ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่รอด หรือเพื่อการทำหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น หรือเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมมากกว่าเดิม
4. ตามปกติแล้วระบบแต่ละระบบจะทำการรักษาคุณภาพในการปฏิบัติงานของส่วนต่างๆ ในบางครั้งถือว่าเป็นเหตุผิดปกติอาจอยู่ในภาวะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ หรืออาจถูกแทรกแซงจากระบบอื่น
5. ระบบที่ไม่สามารถรักษาคุณภาพไว้ได้ ในที่สุดก็จะสลายตัวกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบอื่น หรือเปลี่ยนสภาพเป็นระบบใหม่ได้

ส่วนสุเทพ สุนทรเกษม (2540) เห็นว่านักทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยามเห็นว่าสังกัษรวมกันอยู่ได้ด้วยความเป็นสมานฉันท์ของสมาชิก โดยไม่ใช้กำลังบังคับ และการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพถือว่าเป็นหน้าที่พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของสังกัษ ระบบสัญลักษณ์ที่มีอยู่ร่วมกันจะก่อให้เกิดระบบค่านิยมทางวัฒนธรรมขึ้นได้ สังกัษจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ร่วมกัน เพื่อความอยู่รอดของสังกัษ มีบรรทัดฐานของสังกัษและใช้บรรทัดฐานเป็นวิธีการที่จะให้บรรลุเป้าหมายนั้น ดังนั้นสังกัษจึงจะต้องมีระบบการเรียนรู้ระเบียบสังกัษสำหรับสมาชิก รวมทั้งการเรียนรู้สถานภาพ

ของตนเองในระบบการจัดระดับชั้นในสังคม ระบบค่านิยมร่วมกัน จุดหมายอันเป็นที่ยอมรับ บรรทัดฐานที่กำหนดวิถีทางที่จะบรรลุเป้าหมายต่างๆ และสังคมจำเป็นจะต้องมีมาตรการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อความสงบสุขของสังคม

สูกางค์ จันทวานิช (2552) กล่าวว่า Herbert Spencer ได้เสนอว่าโครงสร้างสังคมประกอบด้วยสถาบันทางสังคม 6 สถาบันซึ่งมีหน้าที่ต่างๆ กัน คือ 1) สถาบันครอบครัว ทำหน้าที่ผลิตและเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ 2) สถาบันพิธีกรรม ทำหน้าที่ควบคุมความประพฤติมนุษย์ 3) สถาบันการเมือง ทำหน้าที่ปกครอง เช่น ประชาธิปไตย อนาธิปไตย 4) สถาบันศาสนา มีหลักคำสอนให้มนุษย์นับถือ 5) สถาบันอาชีพ ทำให้เกิดการแบ่งงานเป็นส่วนๆ ในสังคม และ 6) สถาบันเศรษฐกิจ มีการแบ่งระบบเป็นระบบทาส ระบบศักดินาและแรงงานเป็นต้น

นักสังคมวิทยาตามแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมมองว่าพฤติกรรม/การกระทำทางสังคม (Social action) เกี่ยวข้องกับเรื่อง 1) **ปัจเจกชนนิยม** มนุษย์ต้องมีเสรีภาพ สังคมหรือรัฐควรควบคุมมนุษย์ให้น้อยที่สุด ยกเว้นเรื่องการคุ้มครองกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลและการร่วมกันป้องกันศัตรูจากภายนอกเท่านั้น ปัจเจกบุคคลมีพันธสัญญากับรัฐโดยสมัครใจ รัฐปล่อยให้แต่ละคนมีอิสรภาพไม่บังคับควบคุม 2) **กรรมสิทธิ์ร่วมและสังคมนิยม** เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมสำหรับสังคม ปัจเจกบุคคลควรมิกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลได้ และ 3) **สถาบันทางสังคม** ไม่ได้เกิดจากเจตนาของผู้กระทำ แต่เกิดจากความจำเป็นของสถานการณ์ที่เกี่ยวกับหน้าที่และโครงสร้าง นอกจากนั้นมองว่าเป็นการกระทำที่มีความสัมพันธ์กันของระบบย่อยต่างๆ ในสังคมระหว่างสมาชิกในสังคมกับระบบในสังคม และระหว่างสมาชิกด้วยกันในสังคม ซึ่ง Parsons กล่าวถึง **ระบบสังคม** และหน้าที่ ว่า หน้าที่ คือ กลุ่มของกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อสนองความต้องการของระบบสังคม โดยเขาเห็นว่าสังคมเป็นระบบ ในระบบสังคมมีหน้าที่ คือมีการทำกิจกรรม แต่กิจกรรมนี้ทำเป็นกลุ่มๆ และทำขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของระบบ โดยที่เขาขยายความว่า เราจะเข้าใจระบบสังคมได้โดยพิจารณาจากข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ 4 ประการ หรือที่เรียกว่า AGIL ดังนี้

การวิเคราะห์ระบบสังคมตามแนวคิดของ Talcott Parsons

Talcott Parsons เป็นนักสังคมวิทยาคนสำคัญในสำนักโครงสร้างหน้าที่นิยม โดยมีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1902 – 1979 โดยผลงานที่มีชื่อเสียงของเขาเป็นหนังสือชื่อ โครงสร้างการกระทำทางสังคม (The Structure of Social Action) ในปี ค.ศ. 1927 ในช่วงที่เขาเป็นอาจารย์สอนอยู่ที่ Harvard

ชนิดา รัชภัทเมือง (2534) กล่าวถึงผลสำคัญที่นักคิดในสำนักโครงสร้างหน้าที่นิยมมุ่งแสวงหาคือ การมีดุลยภาพในการพัฒนาทุนมนุษย์และการพัฒนาประเทศ เนื่องจากสถาบันที่มีอยู่เดิมในสังคมจำเป็นต้องปรับตัวมากขึ้น เนื่องจากข้อจำเป็นทางโครงสร้างและการหน้าที่เปลี่ยนแปลง โดยให้ความสนใจกับระบบสังคมเป็นพิเศษ และได้วิเคราะห์ระบบการกระทำต่างๆ ในสังคมว่าแต่ละระบบมีข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ (The Functional Imperatives) ซึ่งเป็นการบูรณาการระบบบุคลิกภาพ ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมการกระทำและสร้างพฤติกรรมของบุคคล ระบบสังคมทำหน้าที่จัดระบบความสัมพันธ์

ของบุคคลในสังคม และระบบวัฒนธรรม ซึ่งการบูรณาการดังกล่าวเป็นไปเพื่อรักษาคุณภาพให้สังคมดำรงอยู่ได้ และบรรลุข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่แล้ว จะต้องแก้ปัญหาสำคัญอันจำเป็นต่อเนื่องกัน 4 ประการ คือ

1. การแสวงหาวิถีทางบรรลุวัตถุประสงค์ (Goal Attainment : G)
2. การปรับให้เข้ากับสถานการณ์ (Adaptation : A)
3. การประสานกลมกลืนหรือบูรณาการ (Integration : I)
4. การขัดเกลาและการควบคุมทางสังคม (Latency : L)

ชนิดา รักษ์พลเมือง (2534) และสุรางค์ จันทวานิช (2552) ได้กล่าวถึงข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมของ Talcott Parsons โดยสรุปดังนี้

การแสวงหาวิถีทางบรรลุวัตถุประสงค์ (Goal Attainment : G) การบรรลุวัตถุประสงค์ คือ การดำเนินการต่างๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทางโดยวิธีการจัดลำดับความสำคัญของจุดประสงค์ต่างๆ ของระบบ รวมทั้งการสรรหาทรัพยากรที่จำเป็นให้กับระบบเพื่อการบรรลุเป้าหมายนั้น โดยวัตถุประสงค์ของระบบอาจจะเป็นวัตถุประสงค์ภายในที่จะต้องทำตามหน้าที่เพื่อรักษาระบบย่อยให้คงอยู่ และอาจจะเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ภายนอก ในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของระบบจะต้องไม่ขัดกับมูลเหตุความจูงใจ ความประสงค์และความสามารถของสมาชิกอย่างรุนแรง เพราะระบบย่อยจะต้องทำหน้าที่ของตนเองอย่างสม่ำเสมอเพื่อรักษาระบบใหญ่ เป้าหมายของระบบใหญ่นั้นจะถูกถ่ายทอดและควบคุมให้สมาชิกยอมรับและปฏิบัติตาม

การปรับให้เข้ากับสถานการณ์ (Adaptation : A) ในการดำเนินการเพื่อรักษาสมดุลของระบบ ระบบใหญ่กับระบบย่อยในสังคมต้องปรับตัวให้เข้ากัน ในขณะเดียวกันระบบกระทำการนี้จะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้วย ซึ่งเป็นกระบวนการรวบรวม สรรหาวิธีการและสิ่งจำเป็นจากสภาพแวดล้อมแล้วแจกแจงสิ่งจำเป็นเหล่านั้นให้เข้ากับระบบ เพื่อช่วยให้การดำเนินการต่างๆ บรรลุจุดมุ่งหมาย เช่น การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การคิดอย่างมีเหตุผล

การประสานกลมกลืนหรือบูรณาการ (Integration : I) เป็นความสามารถของระบบในการที่จะแสวงหาวิธีการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในระบบ ความสามารถในการประสานระบบย่อยๆ ที่แตกต่างกันให้อยู่ในระบบใหญ่ การประสานสอดคล้องระหว่างกลุ่มย่อยต่างๆ รวมทั้งการทำให้สมาชิกแต่ละคนมีความกลมกลืนเข้าหากันอย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายของระบบ

การขัดเกลาและการควบคุมทางสังคม (Latency : L) ในประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับ 2 ลักษณะ คือ การรักษาแบบแผน (Pattern maintenance) และการจัดการความตึงเครียด (Tension management) การขัดเกลาและการควบคุมทางสังคมเป็นความสามารถในการดำรงรักษาแบบแผนภายในที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมร่วมของสังคม การรักษาแบบแผน หมายถึง การขัดเกลาสมาชิกในสังคมให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสม มีทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดตามค่านิยมร่วมของคนในสังคม

ในการขับเคลื่อนงานไปข้างหน้าจำเป็นต้องมีแรงจูงใจร่วมกัน หากมีบุคคลบางกลุ่มเกิดความท้อแท้หรือเห็นต่างจนไม่อาจสามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าร่วมกันได้ เป็นหน้าที่ของระบบสังคมที่จะต้องฟื้นฟูเขาเหล่านั้น เพื่อกลับเข้ามาเพื่อยึดถือเป้าหมายหลักร่วมกันใหม่ นอกจากนี้ฟื้นฟูปัจเจกบุคคลแล้วแบบแผนของสังคมก็จะถูกร่างไว้ด้วย เป็นลักษณะของสังคมที่ไม่เปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคนหรือเป็นแบบแผนแบบอนุรักษนิยม

จากข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ 4 ประการหรือ GIAL ดังที่กล่าวมา Parsons เสนอว่าสังคมจะต้องมีระบบปฏิบัติการ 4 ระบบที่เกี่ยวข้องกัน ได้แก่ 1) ระบบร่างกายและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ 2) ระบบบุคลิกภาพ 3) ระบบสังคม และ 4) ระบบวัฒนธรรม ที่ทำหน้าที่ควบคู่ไปกับข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ทั้ง 4 ประการ ดังนี้

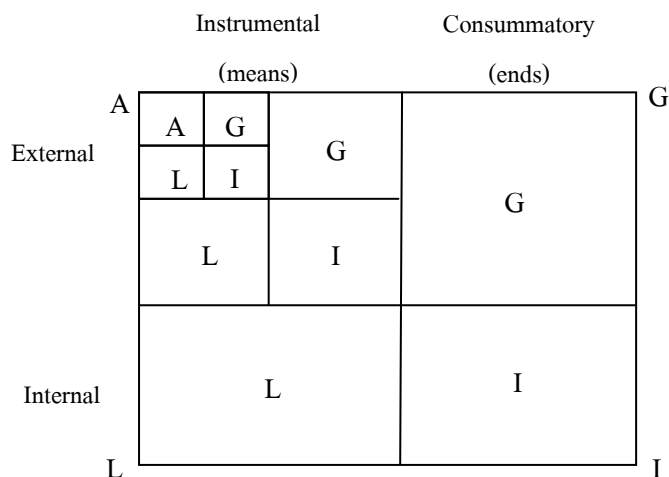
1. **ระบบร่างกายและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical)** เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่พื้นฐานเรื่องการปรับตัว สังคมจะมีระบบปฏิบัติการย่อยที่เป็นระบบว่าด้วยร่างกายและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ รวมถึงเรื่องของการผลิตเชิงเศรษฐกิจด้วย สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้ เช่น สถาบันเศรษฐกิจ

2. **ระบบบุคลิกภาพ** เป็นระบบทำหน้าที่ควบคู่ในเรื่องการบรรลุเป้าหมาย (Goal attainment) ระบบปฏิบัติการที่ต้องเน้นเรื่องบุคลิกภาพ คนในสังคมจะต้องถูกหล่อหลอมขัดเกลาให้มีบุคลิกภาพที่คิดไปในทำนองเดียวกัน มองไปในเป้าหมายเดียวกัน ต้องเชื่อไปในอุดมการณ์แบบเดียวกันจึงจะเกิด Goal attainment ได้ สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันทางการเมือง

3. **ระบบสังคม** เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับด้านการบูรณาการ (Integration) สิ่งที่จะเข้ามาทำให้เกิดการบูรณาการคือ ตัวสังคม ระบบสังคมจะเป็นระบบที่หลอมเอาองค์ประกอบต่างๆ ของระบบย่อยเข้าด้วยกัน พื้นฐานในเรื่องบูรณาการจึงเกี่ยวข้องกับหน้าที่สถาบันที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันการศึกษา ครอบครัว สถาบันการเมือง เป็นต้น

4. **ระบบวัฒนธรรม** เกี่ยวข้องกับการธำรงแบบแผนของสังคม การที่จะธำรงรักษาแบบแผน ฟื้นฟูจิตใจและสร้างแรงจูงใจคนในสังคมได้จะต้องมีสิ่งเชื่อมโยง คือ ระบบวัฒนธรรม สถาบันที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันทางศาสนา กฎหมาย

ระบบสังคมจะเกิดการบูรณาการระบบปฏิบัติการทั้ง 4 ระบบ เพื่อรักษาคุณภาพให้สังคมดำรงอยู่ได้ และบรรลุข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ จะต้องแก้ปัญหาสำคัญอันจำเป็นต่อเนื่องกันไป แนวคิดของสำนักโครงสร้างหน้าที่นิยมมองระบบสังคมว่าต้องทำหน้าที่ตามข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ (The Functional Imperatives) ดังนี้

แผนภาพที่ 11 การวิเคราะห์ระบบสังคมตามข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ (The Functional Imperatives ตามแนวคิดของสำนักโครงสร้างหน้าที่นิยม

ข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่นี้ไม่ได้มีเฉพาะระบบใหญ่เท่านั้น ระบบย่อยแต่ละระบบก็ต้องเผชิญกับข้อจำเป็นนี้ และมีข้อสังเกตว่าข้อจำเป็นดังกล่าวไม่แยกออกจากกันโดยเด็ดขาด แต่มีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกัน ระบบใหญ่และระบบย่อยอาจแลกเปลี่ยนข้อจำเป็นเหล่านี้ระหว่างกันได้หากจำเป็น เพื่อรักษาคุณภาพของสังคม

ระบบย่อย คือ ระบบที่มีรายละเอียดเพิ่มขึ้นจากระบบปฏิบัติการ ปรากฏออกมาเป็นระบบที่ชัดเจนในสังคม ระบบบนเป็นเรื่องของอุดมการณ์วัฒนธรรม ระบบล่างเป็นเรื่องของวัตถุเศรษฐกิจ Parsons แบ่งสังคมออกเป็น 4 ระบบย่อย ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบสังคม และชุมชน และระบบคุ้มครองหรือธำรงวัฒนธรรม แต่ละระบบย่อยนี้จะสัมพันธ์กับข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่หรือ GIAL แต่ละด้าน นั่นคือทำหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการในระบบปฏิบัติการทั้ง 4 ระบบย่อย 4 ระบบเกี่ยวข้องกับหน้าที่พื้นฐานและระบบปฏิบัติการดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2552)

Latency	Integration
ระบบปฏิบัติการวัฒนธรรม ระบบความไว้วางใจ (FIDUCIARY)	ระบบปฏิบัติการสังคม ระบบสังคมและชุมชน (SOCIETAL/COMMUNITY)
ระบบปฏิบัติการร่างกาย และสภาพทางกายภาพ ระบบเศรษฐกิจ (ECONOMIC)	ระบบปฏิบัติการ บุคลิกภาพ ระบบการเมือง (POLITICAL)

หน้าที่พื้นฐาน/
Adaptation
ข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่

Goal Attainment

แผนภาพที่ 12 ระบบย่อยของสังคมตามแนวคิดของ Parsons

ระบบย่อยระบบแรกคือระบบเศรษฐกิจ ซึ่งพื้นฐานของสังคมอยู่ที่วัตถุและการผลิต คือเศรษฐกิจ นั่นคือระบบพื้นฐานที่สุดคือ ระบบเศรษฐกิจ (Economic) ระบบนี้แสดงให้เห็นหน้าที่ด้านการปรับตัว (A) ระบบนี้เป็นระบบปฏิบัติการของกายภาพ เป็นเรื่องของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อสามารถผลิต เกิดการปรับตัวและสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้แล้วก็จะเข้าสู่ระบบย่อยที่สอง คือ ระบบการเมือง (Political) เพื่อที่จะทำหน้าที่ (G) เริ่มต้นด้วยการมีเป้าหมายหลักร่วมกันและก็จะไปสู่เป้าหมายหลักด้วยกันจึงต้องมีระบบการเมืองขึ้นมา Parsons เห็นว่าระบบการเมืองจะเกิดขึ้นก่อนระบบเศรษฐกิจไม่ได้ เพราะสังคมต้องเริ่มจากการผลิตและการบริโภคแล้วค่อยมาสู่การจัดการเรื่องการเมือง ตามมาด้วยระบบสังคมหรือชุมชน (Societal/Community) จะเป็นสังคม ชุมชนไม่ได้หากไม่มีการผลิต และหากมีการผลิตถ้าไม่มีเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันก็ไม่ได้ จึงต้องมีการบริหารจัดการในรูปของการเมือง และระบบความไว้วางใจ เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองและธำรงรักษาวัฒนธรรม ที่จะทำให้เกิดหน้าที่ (L) คือ การรักษาแบบแผน ซึ่งในการรักษาแบบแผนนี้ใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ เรียกระบบย่อยนี้ว่า Fiduciary หมายถึงระบบอาศัยการมอบหมายหรือความไว้วางใจมาช่วยคุ้มครองและธำรงวัฒนธรรม ต้องปกป้องรักษาเอาไว้ให้มีการสืบทอดวัฒนธรรม และการมอบหมายนี้จะต้องมีการรับรองในแง่ของกฎหมาย

แนวคิดของ Parsons อยู่ที่ข้อจำเป็นแห่งการหน้าที่ ระบบปฏิบัติการและระบบย่อยของสังคมซึ่งต่างแบ่งออกได้ 4 ส่วน Parsons มองว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคม เกิดจากการที่ระบบย่อยของสังคมมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป หรืออยู่ในกระบวนการที่ก่อให้เกิดการแตกต่าง (Differentiation) ทำให้ต้องมีการปรับตัวมากกว่าเดิม ต้องเพิ่มความสามารถในการปรับตัว (Adaptive upgrading) และต้องมีบูรณาการของระบบย่อยต่างๆ สังคมจะค่อยๆ เปลี่ยนแปลงในลักษณะวิวัฒนาการ (สุภางค์ จันทวานิช, 2552)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทบาทและการบริหารจัดการ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและชุมชนที่ประสบความสำเร็จหรือ ได้รับยกย่องเป็นแบบอย่าง การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และรูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยการใช้ชุมชนเป็นฐาน (Area – based Approach) และทดลองใช้รูปแบบดังกล่าวกับ อบต. ที่ ประสบกับปัญหาและมีความต้องการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยมีความต้องการทั้งในส่วนของ อบต. และชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) จากนั้นทำการวิเคราะห์ปัจจัย และเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ เพื่อนำเสนอแนวทางในการ เสริมสร้างศักยภาพในการเรียนรู้แก่ อบต. อื่นๆต่อไป การวิจัยในครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัย (Research methodology) ดังนี้

1. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลในการวิจัย ภาคสนามโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) และผู้วิจัยทำการวิจัยในลักษณะกรณีศึกษา (Case study) เพื่อเข้าไปศึกษาสภาพปัญหา ความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ต่างๆ กับสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดปัญหาทั้งกับเด็กและเยาวชนใน ชุมชน การสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนในการที่จะแก้ไขปัญหา ป้องกันพร้อมกับการพัฒนาเด็ก และเยาวชน โดยผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนในการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์บทเรียน เป็นการวิเคราะห์บทบาทการดำเนินงานด้านการ พัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. โดย อบต. มีการบริหารจัดการและมีบทบาทในการเข้าไปสร้าง กระบวนการเรียนรู้ชุมชนเพื่อการป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชน ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. พื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยใช้แนวคิดของ สุภางค์ จันทวานิช (2547) ที่กล่าวว่าในการเลือก พื้นที่เพื่อศึกษานั้นจะต้องพิจารณาพื้นที่ที่สามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ ความเป็นไปได้ของ สนามที่จะเข้าไปศึกษา คือขนาดจะต้องไม่ใหญ่จนเกินไป ในแง่ของความสะดวกของผู้วิจัย พื้นที่อยู่ ใกล้เกินไปหรือไม่ สามารถเดินทางไปได้ติดต่อลำบากหรือไม่ ในแง่ของความปลอดภัยของผู้วิจัย และ ความร่วมมือของพื้นที่ในการทำวิจัย

ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์บทบาทของ อบต. ในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนในการ พัฒนาเด็กและเยาวชน เนื่องจาก อบต. มีจำนวนมากมายและอยู่กระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ และมีความแตกต่างในเรื่องของขนาด ศักยภาพในเรื่องของงบประมาณ ความแตกต่างของพื้นที่ เช่น อยู่ใน เขตเมือง ชนบท นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างในเรื่องของศาสนา วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียม

ประเพณี ซึ่งปัจจัยดังกล่าวอาจจะส่งผลต่อการวิจัย และทำให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลาย ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยออกแบบการวิจัยเป็นแบบพหุพื้นที่ศึกษา (Multi-site Case Study) เลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2 แห่ง ที่มีขนาดแตกต่างกัน โดยมีวิธีการเลือกพื้นที่กรณีศึกษาดังนี้

1.1 เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา

1) เป็น อปท. ที่ประสบความสำเร็จ โดยได้รับรางวัลหรือการยกย่องในการเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาเด็กและเยาวชนจากหน่วยงานของราชการหรือเอกชน การวิจัยครั้งนี้พิจารณา อปท. ที่ได้รับรางวัล Child Watch Award ซึ่งรางวัล Child Watch Award นี้จัดทำขึ้นโดยสถาบันรามจิตติ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ(สสส.) ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) เป็นรางวัลที่จัดมอบให้แก่หน่วยงานระดับท้องถิ่นเพื่อมุ่งสร้างแรงจูงใจให้หน่วยงานท้องถิ่นขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชน ทั้งนี้มีเกณฑ์การคัดเลือกให้หน่วยงานท้องถิ่นเน้นการมีผลงานการริเริ่ม โครงการพัฒนาหรือการแก้ปัญหาด้านเด็กและเยาวชนที่เป็นรูปธรรม

2) มีผลงานดีเด่นไม่น้อยกว่า 3 ปี (นับตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา) โดยมีระบบการบริหารจัดการในการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ

3) ชุมชน และ อบต. ให้ความร่วมมือในการวิจัย

1.2 การเลือกพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยคัดเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive sampling) ดังนี้

1) ใช้เกณฑ์ข้อที่ 1.1 คัดเลือก อปท. ได้จำนวน 6 แห่ง โดยเป็นเทศบาล จำนวน 2 แห่ง และ อบต. จำนวน 4 แห่ง ที่มีผลงานดีเด่นในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน และผ่านเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

- อปท. ประเภทเทศบาล ได้แก่ เทศบาลตำบลห้างฉัตร อ. ห้างฉัตร จ. ลำปาง และ เทศบาลตำบลนาดี อ. กระทุ่มแบน จ. สมุทรสาคร

- อปท. ประเภท อบต. ได้แก่ อบต. สนามจันทร์ จ. ฉะเชิงเทรา, อบต. กุคริง จ. มหาสารคาม, อบต. พุงสมอ จ. กาญจนบุรี และ อบต. บ้านคู่อ. อาจสามารถ จ. ร้อยเอ็ด

จากนั้นเสนอรายชื่อ อปท. ทั้ง 6 แห่งเพื่อนำเสนอรายชื่อแก่อาจารย์ที่ปรึกษาและเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาคัดเลือกต่อไป

2) การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 3 ท่าน เพื่อให้ความเห็นและเลือกพื้นที่ในการศึกษา โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญดังนี้

- นักวิชาการที่มีประสบการณ์ทำการวิจัยโดยตรงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน เด็กและเยาวชน และมีผลงานวิชาการ หรือผลงานวิจัยเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ หรือ

- ผู้จัดทำนโยบายหรือนักวิชาการทางด้านการศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การจัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีผลงานทางด้านวิชาการ หรือ งานวิจัยเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ หรือ

- ผู้จัดทำนโยบายหรือผู้ดำเนินนโยบายด้านเด็กและเยาวชนของกรม ส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย โดยมีผลงานทางด้านวิชาการเป็นที่ยอมรับ หรือ

- ผู้จัดทำนโยบายหรือผู้ดำเนินนโยบายด้านเด็กและเยาวชนของสำนักงาน ส่งเสริมและพิทักษ์เยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีผลงาน ทางด้านวิชาการเป็นที่ยอมรับ

จากการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญพบว่ามีจำนวน 3 ท่านดังนี้

1. นายสาธิต อภัยโรจน์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเยาวชน สำนักงานส่งเสริม สวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2. ดร. จุฬากรณี มาเสถียรวงศ์ ผู้อำนวยการสถาบันรามจิตติ

3. นายนพดล แก้วสุพัฒน์ นายกสมาคมผู้บริหารองค์การบริหาร

ส่วนตำบลแห่งประเทศไทย

3) ผู้วิจัยเสนอรายชื่อพื้นที่ศึกษาให้ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นในการคัดเลือกพื้นที่ที่ ศึกษา โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน พิจารณารายชื่อพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 6 แห่ง โดยเรียงลำดับจาก พื้นที่ที่น่าจะเข้าไปศึกษามากที่สุดไปหาน้อยที่สุดของแต่ละประเภท พิจารณาผลรวมคะแนน หาก พื้นที่ใดมีระดับคะแนนเท่ากัน ผู้วิจัยพิจารณาเลือกพื้นที่ที่อยู่ในภูมิภาคที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้ได้ เทศบาล จำนวน 1 แห่ง และ อบต. จำนวน 1 แห่ง โดยให้พื้นที่กรณีศึกษาอยู่ในภาคทางภูมิศาสตร์ที่ แตกต่างกัน ผลการพิจารณาพบว่าได้พื้นที่ศึกษาเป็น อบต. กุดรัง อ. กุดรัง จ. มหาสารคาม และเทศบาล ตำบลห้างฉัตร อ. ห้างฉัตร จ. ลำปาง

2. การเข้าถึงพื้นที่วิจัย ผู้วิจัยทำการประสานงาน โดยการนำหนังสืออนุญาตทำการวิจัย จากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ติดต่อประสานงานกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบล กุดรัง และนายกเทศมนตรีห้างฉัตร เพื่อขออนุญาตในการเก็บข้อมูล รวมทั้งประสานงานกับผู้นำ ชุมชน ผู้นำองค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจง และขอความร่วมมือในการดำเนินการวิจัย แล้วผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพจริงของชุมชน วิเคราะห์การดำเนินงานของ อบต. ตามกรอบของ การวิจัย พบปะกับบุคคลในกลุ่มต่างๆ ผู้นำชุมชน เยาวชนในพื้นที่ และเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เพื่อทำความเข้าใจ ทำให้อาจเกิดความไว้วางใจและการยอมรับและเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือในการทำ วิจัย โดยแบ่งระยะเวลาในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทั้ง 2 แห่งๆ ละ 3 ช่วง รวมระยะเวลาในการเก็บ รวบรวมข้อมูลแห่งละ 6 เดือน ดังนี้

<u>พื้นที่วิจัย</u>	<u>อบต. ฤๅครัง</u>	<u>เทศบาลตำบลห้างฉัตร</u>
ครั้งที่ 1	เม.ย. – พ.ค. 2553	มิ.ย. – ก.ค. 2553
ครั้งที่ 2	ส.ค. – ก.ย. 2553	ต.ค. – พ.ย. 2553
ครั้งที่ 3	ธ.ค. 2553 – ม.ค. 2554	ก.พ. – มี.ค. 2554

3. การสังเคราะห์บทบาทและแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของ อบต. แต่ละแห่ง ผู้วิจัยศึกษาปัจจัยภายใน อบต. เช่น การบริหารจัดการ ผู้บริหารและบุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยภายนอก อบต. คือ สภาพของชุมชนทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ค่านิยม วัฒนธรรม ความเชื่อของคนในชุมชน และความสัมพันธ์ของคนกลุ่มคนในสังคม การสร้างเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยพิจารณาว่ามีสิ่งใดที่เป็นปัจจัยและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ จากนั้นนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบและสังเคราะห์เพื่อให้เห็นเป็นภาพรวมจากการสังเคราะห์บทเรียนจากพื้นที่ศึกษาทั้ง 2 แห่ง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยในขั้นต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นขั้นตอนในการนำแนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ได้จากการสังเคราะห์มาทดลองใช้ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอนคือ

1. ระยะก่อนการทำวิจัย ประกอบด้วย

1.1 การคัดเลือกพื้นที่และการเข้าถึงพื้นที่วิจัย ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่าแนวทางในการดำเนินงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ได้จากการสังเคราะห์จากพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 แห่ง นั้น เมื่อนำมาทดลองใช้แล้ว อบต. และชุมชนจะมีศักยภาพในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนมากน้อยเพียงใด และในขณะเดียวกันชุมชนเองจะเกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วม และเกิดกระบวนการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด ได้รับผลประโยชน์จากการวิจัยเพียงใด และมีสิ่งใดที่เป็นปัญหา อุปสรรคหรือปัจจัยและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการดำเนินงาน ดังนั้นการเลือกพื้นที่ศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการวิจัย

ก. เกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัยดังนี้

- เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ที่มีปัญหาด้านเด็กและเยาวชนสูง เป็นพื้นที่กำลังถูกพัฒนาให้เป็นสังคมเมือง โดยอาศัยข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐหรือหรือหน่วยงานของเอกชน
- องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน หน่วยงานและองค์กรในชุมชนให้ความสนใจและยินดีให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัย
- มีแกนนำในพื้นที่ให้ความสนใจ ต้องการเข้าร่วมและอนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

- ผู้วิจัยสามารถเดินทางเข้า ออกพื้นที่ได้อย่างสะดวกและมีความปลอดภัย

จากเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่วิจัยพบว่าปัญหาที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนมีทุกพื้นที่ของประเทศโดยจะมีลักษณะพื้นฐานของปัญหาที่คล้ายๆ กัน เช่น ปัญหาความรุนแรง ปัญหาในเรื่องการทะเลาะวิวาท ปัญหาเรื่องยาเสพติดและปัญหาเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันพึงประสงค์ เป็นต้น ทั้งนี้ความรุนแรงและความสลับซับซ้อนของปัญหามีความแตกต่างกันไป จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า พื้นที่ในเขตเมืองจะมีความรุนแรงและความสลับซับซ้อนของปัญหาเด็กและเยาวชนมากกว่าพื้นที่ในเขตชนบท ทั้งนี้จากรายงานสถานการณ์เด็กและเยาวชนตามโครงการเฝ้าระวังเด็กและเยาวชน(Child Watch) ของสถาบันรามจิตติ ประจำปี พ.ศ. 2552 พบว่ามีประเด็นทางด้านสังคมและประเด็นทางการศึกษาที่บ่งบอกถึงความเสี่ยงต่อการเกิดพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของเด็กและเยาวชนซึ่งข้อมูลในระดับประเทศ เปรียบเทียบกับระดับภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลและระดับจังหวัดนนทบุรี เป็นดังนี้

ตารางที่ 6 ค่าร้อยละเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเชิงบวกและลบจากการสำรวจตามโครงการเฝ้าระวังเด็กและเยาวชน(Child Watch)เกี่ยวกับประเด็นทางสังคมและประเด็นทางการศึกษา

ประเด็นที่สำรวจ	ร้อยละของพฤติกรรมที่ปรากฏในระดับต่างๆ		
	ระดับประเทศ	กรุงเทพฯและปริมณฑล	ระดับจังหวัดนนทบุรี
1. เด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่	26.95/26.17/26.4/31.44	25.28/25.93/29.38/32.68	25.25/25.21/30.91/41.11
2. เด็กที่เคยเป็นอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์	59.77/59.07/66.42/54.35	55.85/53.29/64.16/44.75	40.35/52.94/65.8/47.59
3. เด็กที่อยู่บ้านเพื่อน	10.62/11.47/10.77/18.19	11.23/13.80/7.90/15.66	13.75/25.21/5.19/14.34
4. เด็กที่จะกลับมาทำงานในจังหวัดที่เรียนหลังเรียนจบ	55.33/47.29/47.21/43.98	46.19/36.57/35.71/35.79	44.5/38.66/33.33/53.03
5. เด็กที่พบเห็นการเสพยาเสพติดในสถานศึกษา	9.91/19.93/21.76/30.22	10.74/20.6/23.94/37.5	14.29/11.76/22.28/48.45
6. เด็กอายุน้อยกว่า 19 ปีที่ทำคลอด	81.78/2,963.33/1,489.91	99.15/5,352.32/2,802.38	105.19/4,982.66/2,481.37
7. เด็กอายุน้อยกว่า 18 ปีที่ถูกละเมิด	40.96	30.25	28.37
8. เด็กเข้าสถานพินิจ	288.64	238.8	245.74
9. เด็กเข้ารับการรักษา	185.94	380.4	64.63
10. งบประมาณท้องถิ่นเพื่อการศึกษา	11.34/10.48/15.89	9.55/14.57/19.09	4.48/41.64/23.78

- หมายเหตุ 1. ข้อ 1 - 5 นักเรียนระดับ ประถมฯ/ม.ต้น/ม.ปลาย/อาชีวะ
 2. ข้อ 6 อายุ 10 – 14 ปี/15 – 19 ปี/ ภาพรวม
 3. ข้อ 7 – 9 ต่อประชากร 1 แสนคน
 4. ข้อ 10 อบต./อบจ./เทศบาล

จากตารางที่ 6 เมื่อพิจารณารายการที่มีข้อความเชิงบวก เช่น ร้อยละของเด็กที่เคยสมัครเป็นอาสาสมัครและร้อยละของเด็กที่จะทำงานในจังหวัดที่เรียนหลังเรียนจบ พบว่าข้อมูลของจังหวัดนนทบุรีมีค่าต่ำกว่าระดับภาคกรุงเทพฯและปริมณฑลและข้อมูลระดับประเทศเกือบทุกรายการ เมื่อพิจารณารายการที่มีข้อความเชิงลบ เช่น ร้อยละของเด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ ร้อยละของเด็กที่อยู่บ้าน

เพื่อนและร้อยละของเด็กที่พบเห็นการเสพยาเสพติดในสถานศึกษา พบว่า ข้อมูลรายจังหวัดนนทบุรี กลับสูงกว่าข้อมูลระดับภาคกรุงเทพฯและปริมณฑล และระดับประเทศ จากข้อมูลที่ปรากฏน่าจะอุปมานได้ว่าเด็กและเยาวชนในเขตเมืองมีปัจจัยเสี่ยงมากกว่าเด็กและเยาวชนในต่างจังหวัด

เมื่อพิจารณางบประมาณของ อบต. เพื่อการศึกษา พบว่า ในระดับ อบต.ที่อยู่ในภาคกลาง โดยเฉพาะจังหวัดนนทบุรีจัดสรรงบประมาณสนับสนุนด้านการศึกษาเท่ากับร้อยละ 4.48 ซึ่งน้อยกว่าระดับกรุงเทพฯและปริมณฑลร้อยละ 9.55 และน้อยกว่าข้อมูลในระดับประเทศเท่ากับร้อยละ 11.34

นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดีการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนของกรมพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน พบว่าคดีที่เกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ และสอดคล้องกับข้อมูลในตารางที่พบว่าร้อยละของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่สถานพินิจสูงกว่าในกรุงเทพฯและปริมณฑล ดังนั้นผู้วิจัยพิจารณาเลือกพื้นที่จังหวัดนนทบุรีเป็นพื้นที่วิจัยในการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน

ข. วิธีการเลือกพื้นที่ที่ศึกษา จากเกณฑ์การเลือกพื้นที่วิจัยที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาเลือกพื้นที่ จ. นนทบุรีเป็นพื้นที่วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากเป็นพื้นที่เขตปริมณฑลที่กำลังถูกพัฒนาสู่การเป็นเมือง มีปัญหาด้านเด็กและเยาวชนสูง ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือก อบต. ที่มีบริบทใกล้เคียงกับพื้นที่ อบต. ที่ได้ไปทำการถอดบทเรียนด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน คณะผู้บริหาร อบต. และแกนนำชุมชนในพื้นที่ที่มีความสนใจและต้องการเข้าร่วมในการวิจัย

ผู้วิจัยคัดเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive sampling) คัดเลือก อบต. ที่อยู่ในเขตพื้นที่ อ. บางกรวย จ. นนทบุรี เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความผสมผสานระหว่างสังคมเมืองและพื้นที่เกษตรกรรม ผู้วิจัยลงพื้นที่เบื้องต้นเพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐานของแต่ละ อบต. ในเขต อ. บางกรวยพบว่าประกอบด้วยเทศบาล 3 แห่ง และ อบต. จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ อบต. บางสีทอง อบต. มหาสวัสดิ์ อบต. บางขุนและ อบต. บางขุนกอง เมื่อผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจข้อมูลพื้นฐาน โดยพิจารณาปัจจัยด้านการให้ความร่วมมือในการทำวิจัยของผู้บริหาร อบต. และชุมชน และเป็นพื้นที่ที่ยังไม่มีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน หรือยังไม่มีการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนเพื่อทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์อย่างเข้มแข็ง เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์พบว่า พื้นที่ อบต. บางขุนกอง ผู้บริหาร อบต. และผู้นำชุมชนมีความพร้อมให้ความร่วมมือในการทำวิจัย ยินดีร่วมเป็นแกนนำในการดำเนินการวิจัยและยังไม่มีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่คงพื้นที่เกษตรกรรม มีการทำสวนผลไม้ไม้ดอกไม้ประดับมาก และเป็นพื้นที่ถูกพัฒนาสู่ความเป็นเมือง ที่ผู้วิจัยสามารถประยุกต์ใช้บทเรียนจาก อบต. กุศรั้ง จ. มหาสารคาม และเทศบาลตำบลห้างฉัตร จ. ลำปาง มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้

1.2 การบูรณาการตัวนักวิจัยให้เข้าถึงชุมชน

ผู้วิจัยประสานงานโดยการนำหนังสืออนุญาตทำการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ติดต่อประสานงานกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน นักวิชาการในท้องถิ่น เพื่อชี้แจง และขอความร่วมมือในการดำเนินการวิจัย รวมทั้งผู้วิจัยเริ่มลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพจริงของชุมชน ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2554 โดยพบปะกับบุคคลในกลุ่มต่างๆ ผู้นำชุมชน เยาวชนในพื้นที่ และเข้าร่วมกิจกรรมสงกรานต์ของชุมชน เพื่อทำความคุ้นเคย ทำให้เกิดความไว้วางใจและการยอมรับและเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือในการทำวิจัย

2. ระยะดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

2.1 การสร้างความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนระหว่างนักวิจัยกับชุมชน เป็นการกำหนดบทบาทระหว่างผู้วิจัย กับแกนนำในชุมชนให้เข้าใจ โดยเฉพาะความชัดเจนในเรื่องของวัตถุประสงค์ เป้าหมายและความคาดหวังว่า ใครมีปัญหาอะไร จะทำอะไร และจะได้อะไร เพื่อจะจัดการกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในชุมชน รวมทั้งจะทำการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพอย่างไร ทั้งนี้เพื่อสร้างความเป็นหุ้นส่วน หรือเพื่อให้ทุกฝ่ายตอบคำถามในใจได้ว่า ทำไมจะต้องมาร่วมมือกัน

2.2 การคัดเลือกแกนนำ เป็นการคัดเลือกแกนนำเพื่อดำเนินการในแต่ละโครงการ ทั้งนี้แกนนำจะมาจากตัวแทนในแต่ละกลุ่มของชุมชน เช่น ตัวแทนของชาวบ้าน แกนนำเยาวชน เป็นต้น โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกแกนนำ ดังนี้

- เต็มใจและสนใจที่จะเข้าร่วมในโครงการ
- มีที่พักอาศัยถาวรอยู่ในชุมชน
- เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน
- มีเวลาพอที่จะปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นแกนนำ
- มีระดับการศึกษาพอที่จะอ่านออกเขียนได้

แกนนำชุมชนในการวิจัยครั้งแบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ด้านคุณธรรม จริยธรรม มีเจ้าอาวาสทุกวัดเป็นแกนนำ

กลุ่มที่ 2 ด้านการปกครองท้องถิ่น มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนนำ ส. ดำรวจเป็น
เครือข่าย

กลุ่มที่ 3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีนายก อบต. เป็นแกนนำ อบต. อื่นๆ เป็น
เครือข่าย

กลุ่มที่ 4 การศึกษาในโรงเรียน มีผู้อำนวยการ โรงเรียนทั้ง 3 แห่งเป็นแกนนำ

กลุ่มที่ 5 ด้านสาธารณสุข มีหัวหน้า สถานีอนามัยทั้ง 2 แห่งเป็นแกนนำ สำนักงาน
สาธารณสุข โรงพยาบาลเป็นเครือข่าย

กลุ่มที่ 6 ด้านกลุ่ม องค์กรในชุมชน เป็นตัวแทนภาคประชาชน มีประธานสภา องค์กรชุมชนและสมาชิกซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มทั้ง 38 กลุ่ม เป็นแกนนำ

กลุ่มที่ 7 กลุ่มเด็กและเยาวชน มีประธานสภาเด็กและเยาวชน เป็นแกนนำ

แกนนำแต่ละกลุ่มมีหน้าที่เป็นผู้สนับสนุน(Facilitator) และผู้ปฏิบัติงาน(Actor) ตาม โครงการ กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.3 การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน เป็นขั้นตอนในการประชุมเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมกับแกนนำ ผู้บริหารองค์กรบริหารส่วนตำบล ตลอดจนบุคคลจากหน่วยงานและ องค์กรภายนอก เพื่อระดมความคิดเห็น เก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน รวบรวมประเด็นปัญหา ความ ต้องการเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน การลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการในการแก้ปัญหาโดยอาศัย ความร่วมมือของทุกฝ่ายในชุมชน เพื่อนำไปสู่การวางแผนการแก้ปัญหา การพัฒนาคุณภาพของเด็ก และเยาวชนต่อไป

3. การวางแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ประกอบด้วย

3.1 การวางแผน เป็นการนำข้อมูลที่เป็นสภาพของชุมชนจากขั้นตอนการ วิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วม นำเอาทางแก้ปัญหาที่ถูกเลือกสรรไว้มาวิเคราะห์บริบทของชุมชนทั้ง ในด้านข้อจำกัด เงื่อนไข ทรัพยากร และจัดทำเป็นแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนของชุมชน โดยมีการ กำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ โครงการ กิจกรรมในการแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนของ ชุมชน และดำเนินการผลักดันแผนดังกล่าวให้เป็น “แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์การบริหาร ส่วนตำบล” ซึ่งมีลักษณะเป็น “แผนยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่” (Area-based Strategy Plan) ในการดำเนิน กิจกรรมตามโครงการต่างๆ เน้นการมีส่วนร่วมและการกระจายความรับผิดชอบของแกนนำของ ชุมชน โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบ จัดหางบประมาณจากแหล่งสนับสนุนต่างๆ จัดทำ ปฏิทินการดำเนินงาน เป็นต้น

3.2 การฝึกอบรมแกนนำ เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของแกนนำ ตลอดจนวิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับเด็ก เยาวชนและประชาชน วิธีการให้คำแนะนำ ปรึกษา ปัญหาในด้านต่างๆ ของเด็กและเยาวชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานในท้องถิ่น การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเสริมสร้างความรู้ในด้านทักษะที่จำเป็นกับแกนนำกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่ม อบต. และแกนนำชุมชน เสริมสร้างความรู้เพื่อสร้างความตระหนัก เห็นความสำคัญของการ พัฒนาเด็กและเยาวชน วิธีการทำงาน ส่วนกลุ่มเด็กและเยาวชน เสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการทำงาน ระบบสภาเด็กและเยาวชน การจัดทำโครงการและการทำงานเป็นทีม เป็นต้น

3.3 การวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล ผู้วิจัยร่วมประชุมกับแกนนำ ตัวแทน ชุมชน หน่วยงานในพื้นที่ เพื่อกำหนดเกณฑ์ในการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน เตรียมแกนนำ ให้รับรู้ว่าควรทำอย่างไร จึงจะเกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามเป้าหมายที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้

ในเบื้องต้นคณะผู้ดำเนินงานใช้วิธีการประเมินผลแบบไม่เป็นทางการ โดยวิธีการพูดคุย ซักถามแบบไม่เป็นทางการ นัดหมายเพื่อพูดคุยทำความเข้าใจตามโอกาสอันเหมาะสม ตามสถานที่ต่างๆ ในชุมชน

4. ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ เป็นการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ในขั้นตอนนี้นั้นเน้นให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างกติกาของชุมชน หรือ “สัญญาประชาคม” เพื่อกำหนดเป็นข้อบังคับของคนที่ จะเข้าร่วมใน โครงการ กิจกรรม เพื่อสร้างความมุ่งมั่นในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเบื้องต้นที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

5. การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย

5.1 การติดตามผลและความก้าวหน้าของโครงการ เพื่อดูผลที่เกิดจากการดำเนินโครงการดังนี้

ก. การติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อติดตามผลการดำเนินงาน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็น กิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้ว กิจกรรมที่ยังไม่สามารถดำเนินการตามแผนงาน ผลการปฏิบัติงานที่พึงพอใจ ปัญหา อุปสรรคที่พบในการปฏิบัติงาน และความช่วยเหลือและการสนับสนุนที่ต้องการ เป็นต้น

ข. ร่วมกันวางแผนการดำเนินการต่อไป เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงการดำเนินงาน โดยวิธีการจัดทำแผนการประชุมปรึกษาหารือ การเยี่ยมชมติดตามโครงการ เสนอแนะกิจกรรมที่ควรปฏิบัติในขั้นตอนต่อไป

การติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงานใช้วิธีการพูดคุย ซักถามอย่างไม่เป็นทางการในการสังเกตการณ์ของคณะดำเนินงาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนการดำเนินงานต่อไป

5.2 การประเมินผลโครงการ ประเมินจากความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น แกนนำ ตัวแทนหน่วยงานในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล เด็กและเยาวชนของชุมชน เป็นต้น รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่ได้รับการพัฒนา การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน เป็นต้น เป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาผลของการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของชุมชน โดยมุ่งศึกษาผลที่เกิดเชิงกระบวนการ แต่ผู้วิจัยสนใจศึกษาว่าชุมชนมีความคิดเห็นหรือรู้สึกอย่างไรต่อวิธีการทำงานของคณะผู้วิจัย อย่างน้อยก็เป็นบทเรียนเพื่อใช้ปรับปรุงวิธีการทำงานในการศึกษาครั้งต่อไป คณะผู้วิจัยประเมินผลการดำเนินงานเมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัย โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลในการประชุมประชาคมตำบล

ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอแนวทางในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของ อบต. และชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นขั้นตอนในการนำข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามมาวิเคราะห์หาข้อสรุปจากการวิจัย เพื่อศึกษากระบวนการทำงาน และตอบคำถามว่ามีสิ่งใดที่เป็นปัจจัยและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และ

ชุมชน นำเสนอเป็นแนวทางให้ อบต. อื่นๆ นำไปใช้ในการพัฒนาต่อไป โดยมีการตรวจสอบแนวทางที่ได้จากการสังเคราะห์ ดังนี้

1. การตรวจสอบในระดับพื้นที่วิจัย เป็นการสนทนากลุ่มของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย จำนวน 2 ครั้ง ดังนี้

1.1 ตัวแทนผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน แกนนำในโครงการวิจัย จำนวน 10 – 15 คน

1.2 ตัวแทนเด็กและเยาวชนของชุมชน จำนวน 10 – 15 คน

ผู้วิจัยจัดประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินโครงการวิจัยร่วมกับชุมชนในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2555 โดยนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินโครงการ ความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรคที่พบ ในการสนทนากลุ่มกับตัวแทนกลุ่มต่างๆ ทั้ง 2 กลุ่ม ได้มีการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน

2. การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ เป็นการนำเสนอแนวทางที่ได้จากการสังเคราะห์ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็น โดยการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 ท่าน ดังนี้

เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยพิจารณาผู้เชี่ยวชาญที่มีความหลากหลายในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 6 ท่าน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

2.1 นักวิชาการหรือผู้นำทางความคิดในสังคมด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยมีผลงานวิชาการ หรือผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ หรือมีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

2.2 ผู้จัดทำนโยบายหรือนักวิชาการทางด้านการศึกษาที่ส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีผลงานทางด้านวิชาการ หรืองานวิจัยเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ หรือเคยดำรงตำแหน่งหรือกำลังดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับสูงในสาขาที่เกี่ยวข้อง

2.3 ผู้จัดทำนโยบายหรือผู้นำนโยบายด้านเด็กและเยาวชนของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย โดยมีผลงานทางด้านวิชาการเป็นที่ยอมรับ หรือเคยดำรงตำแหน่งหรือกำลังดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับสูงในสาขาที่เกี่ยวข้อง

2.4 ผู้จัดทำนโยบายหรือผู้นำนโยบายด้านเด็กและเยาวชนของสำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์เยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีผลงานทางด้านวิชาการเป็นที่ยอมรับ หรือเคยดำรงตำแหน่งหรือกำลังดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับสูงในสาขาที่เกี่ยวข้อง

2.5 นักปฏิบัติการทางสังคมหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน

ผู้วิจัยนำเสนอรายชื่อผู้เชี่ยวชาญกับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบดังรายชื่อต่อไปนี้

1. ดร. สุวัฒน์ เงินน้ำ อดีตอธิบดีกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
2. ดร. สมเกียรติ ชอบผล หัวหน้าโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี สวนจิตรลดา
3. นางสาวลัดดา ตั้งสุภาชัย ผู้อำนวยการศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
4. นายสาธิต อภัยโรจน์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเยาวชน สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
5. ดร. จุฬากรณี มาเสถียรวงศ์ ผู้อำนวยการสถาบันรามจิตติ
6. นายนพดล แก้วสุพัฒน์ นายกสมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย

ผู้วิจัยกำหนดนัดหมายทำการประชุมสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญในวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2555 ระหว่างเวลา 09.00 – 12.00 น. ห้อง 403 อาคารประชุมสุขอาชาวอำรุง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. นำแนวทางในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของ อบต. และชุมชนในการพัฒนาเด็ก และเยาวชนมาปรับปรุง แก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำเสนอเป็นผลการวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามมี 3 ชุด ประกอบด้วย

2.1 บันทึกภาคสนามของผู้วิจัย (Field Note) ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้บันทึกเกี่ยวกับรายละเอียดที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ กิจกรรมต่างๆ ที่สังเกต และสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในขณะที่ทำการศึกษา โดยใช้แบบบันทึกเหตุการณ์ประจำวัน ตามกรอบในการสังเกตของ Lofland (1971, อ้างถึงใน นิสา ชูโต, 2540) โดยมีส่วนประกอบสำคัญในการบันทึกแบ่งออกเป็น วันที่ เหตุการณ์ การวิเคราะห์ และหมายเหตุ ในส่วนของการบันทึกวันที่และเหตุการณ์นั้นจะบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ตามความเป็นจริง เป็นการบรรยายถึงสิ่งแวดล้อม สถานที่ บุคคล เหตุการณ์ คำพูดของบุคคล โดยสรุปได้ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร กับใคร และทำไม ในส่วนของการวิเคราะห์นั้นเป็นส่วนของการตีความเบื้องต้น โดยใช้แนวคิดทฤษฎีประกอบการแสดงความคิดเห็น เน้นการให้ความหมายที่ชัดเจนและสร้างสมมติฐาน (Assumption) ด้วย ในส่วนของหมายเหตุเป็นการกล่าวถึงระเบียบวิธีวิจัย ผู้สังเกตจะบันทึกถึงวิธีการที่ผู้วิจัยได้ใช้หรือความบกพร่องในการสังเกตปฏิกิริยาของผู้ถูกสังเกต ความรู้สึกส่วนตัวของผู้สังเกต และข้อมูลที่ขาดหายไปที่ผู้วิจัยต้องการเพิ่มเติม (สุภางค์ จันทวานิช, 2547) ในขณะเดียวกันผู้วิจัยใช้อุปกรณ์ต่างๆ ช่วยในการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วย เช่น กล้องถ่ายรูป และเครื่องบันทึกเสียง

2.2 แบบสอบถาม จำนวน 1 ฉบับคือ แบบสอบถามความพึงพอใจของ อบต. และชุมชนต่อการเข้าร่วม โครงการวิจัย เป็นแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องของชุมชน ต่อการดำเนิน โครงการต่างๆ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

2.3 แบบสัมภาษณ์ ใช้เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา เช่น ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน แกนนำ ผู้บริหาร โรงเรียน ตัวแทนหน่วยงานในท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อเก็บข้อมูลในส่วนที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน การมีส่วนร่วมของชุมชน สภาพที่เป็นปัจจัยเอื้อ และอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นต้น

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัยทั้ง 3 ประเภท แล้วเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบรูปแบบและความเหมาะสมด้านภาษาและเนื้อหา ดังรายนามต่อไปนี้

1. ดร. วิษณุ ทรัพย์สมบัติ สำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ
2. ดร. วัชรยุทธ บุญมา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.1 การศึกษาเอกสาร ทั้งเอกสารชั้นต้น (Primary source) และเอกสารชั้นรอง (Secondary source) เอกสารที่เกี่ยวกับแผนพัฒนาสามปี แผนปฏิบัติการประจำปี และแผนการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. หลักฐาน ร่องรอยในการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. ที่เป็นกรณีศึกษา

3.2 การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยการร่วมกิจกรรมบางอย่างของชุมชน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) โดยการสำรวจพื้นที่ เส้นทาง ลักษณะของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เป็นต้น ผู้วิจัยอาศัยกรอบในการสังเกตของ Lofland (1971, อ้างถึงใน นิศา ชูโต, 2540) การสังเกตใน 6 ประเด็น คือ 1) การกระทำ (Acts) 2) กิจกรรม (Activities) 3) ความหมาย (Meanings) 4) การมีส่วนร่วม (Participation) 5) ความสัมพันธ์ (Relationship) และ 6) สถานที่ (Settings)

3.3 การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากบุคคลหลายกลุ่มและต่างสถานภาพกัน มีการสัมภาษณ์ตามแนวการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ โดยเน้นการสัมภาษณ์ที่พยายามศึกษาความจริงจากผู้สัมภาษณ์ให้มากที่สุด ใช้การพูดคุยแบบธรรมดาและเป็นกันเองเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความมั่นใจและยอมเปิดเผยข้อมูล ดังนั้นจึงใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยมีวิธีการดังนี้

1) การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) เป็นการสัมภาษณ์ ที่มีกรณีนัดแนะ สถานที่ เวลามาก่อน สัมภาษณ์ให้ได้รายละเอียดครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการ ใช้การสัมภาษณ์

ตามแนวคำถามที่กำหนดในกรอบของการวิจัย ลักษณะการสัมภาษณ์ในประเด็นกว้างๆ ใช้การตะล่อม กลุ่มเวลาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

2) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนในชุมชน ความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น ทักษะของผู้ปกครอง ชุมชนต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ต่อการดำเนินงานของ อบต. เป็นต้น เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยพบปะเป็นการส่วนตัวกับผู้ให้สัมภาษณ์ บางครั้งสัมภาษณ์ครั้งละหลายๆ คนหรือเป็นการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Group interview) กับกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น เด็กนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มวัยรุ่นหรือเยาวชนในชุมชน เป็นต้น ในการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการนี้ผู้วิจัยดำเนินการ 2 ลักษณะคือ

ลักษณะที่ 1 แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบของผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีอิสระและรู้สึกเป็นธรรมชาติที่จะอธิบายแนวความคิดของตน

ลักษณะที่ 2 แบบมีจุดสนใจเฉพาะหรือเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อค้นหาเจาะลึกข้อมูลเฉพาะที่ผู้วิจัยมีความสนใจอยู่แล้วเป็นกรณีพิเศษ

3.4 การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อศึกษาความคิดเห็น ประสบการณ์ และความรู้สึกของผู้เข้าร่วมสนทนาในประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างจริงจังและสร้างสรรค์ เช่น กระบวนการวางแผนการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนในชุมชน วิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการพัฒนาชุมชน การแสดงความคิดเห็นของชุมชนต่อผลการวิจัยของผู้วิจัย เป็นต้น

4. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงบรรยาย โดยการหาค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมโดยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม มาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งกระบวนการทั้งสามนี้จะกระทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้ง

4.2.1 การลดทอนขนาดและปริมาณข้อมูล (Data reduction) เป็นการเลือกเฟ้นและหาจุดที่น่าสนใจ ที่จะทำให้จับประเด็นหรือสาระสำคัญได้ง่าย สรุปลย่อและปรับข้อมูลดิบที่เก็บมาจากภาคสนาม ภายหลังจากเสร็จสิ้นการบันทึกข้อมูลภาคสนามในแต่ละวัน ผู้วิจัยจะกลับมาทบทวนข้อมูลที่บันทึกได้ และทำการสรุปและจำแนกข้อมูลตามประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้ในกรอบของการวิจัย เพื่อง่ายต่อการสืบค้นและทำการลดทอนข้อมูลที่ซ้ำๆ กันลงและกำจัดข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องและไม่เป็น

ประโยชน์ต่อการวิจัยออกไป รวมทั้งการรวมข้อเสนออื่นๆ ของผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นประโยชน์ต่อการนำเสนอข้อมูล

4.2.2 การตรวจสอบข้อมูล (Data audition) เพื่อให้ผลการวิจัยนั้นมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ (Valid and Reliable) จะต้องใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล เป็นการตรวจสอบข้อมูลด้านเวลา สถานที่ และกลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลต่างกัน และได้ข้อมูลที่ตรงกัน และการตรวจสอบสามเส้าด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลหลายๆ วิธี ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร สังเกต สัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เป็นต้น

4.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการจำแนกประเภท (Typological analysis) การเปรียบเทียบข้อมูล (Comparison) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction)

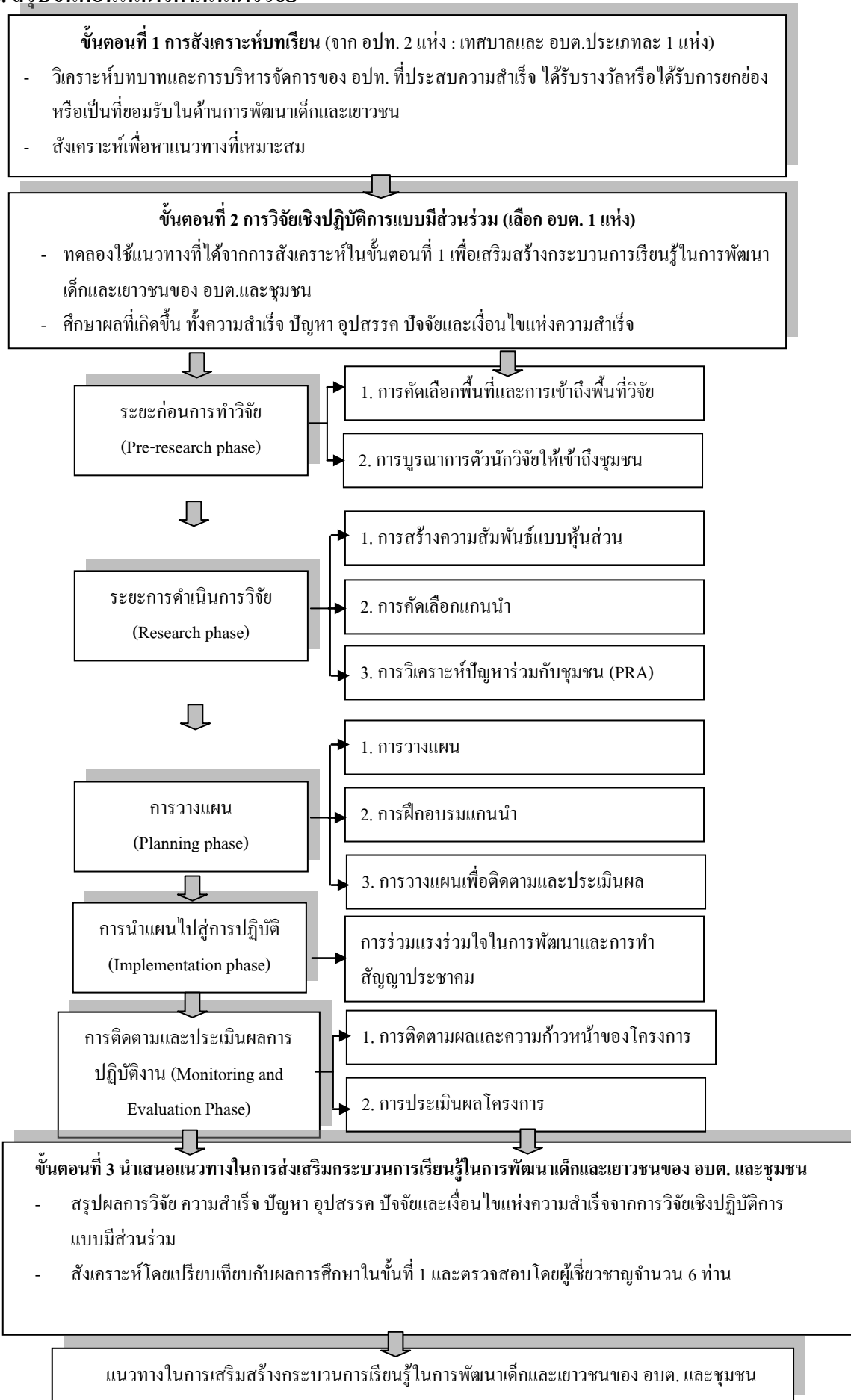
5. การสรุปและนำเสนอผลการวิจัย

1. ผลการสังเคราะห์บทเรียน เป็นผลการวิเคราะห์บทบาทของ อบต. และสังเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชนจากพื้นที่กรณีศึกษา

2. ผลการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชนในพื้นที่วิจัย

3. แนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน

6. สรุปขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

แผนภาพที่ 13 สรุปขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์จากพื้นที่กรณีศึกษา

ผลการวิเคราะห์บทเรียนจากพื้นที่กรณีศึกษา เป็นผลการศึกษาจากการเก็บข้อมูลภาคสนามองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และชุมชนที่มีผลงานดีเด่นในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน เก็บข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกต สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นที่มีผลงานดีเด่น ได้รับรางวัลและเป็นที่ยอมรับด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านเป็นผู้คัดเลือกพื้นที่ศึกษาได้ 2 แห่ง ซึ่งพื้นที่ที่ได้รับการคัดเลือกให้ทำการศึกษาคือ องค์การบริหารส่วนตำบลกุตุรงค์ อำเภอกุตุรงค์ จังหวัดมหาสารคาม และเทศบาลตำบลห้วยฉัตร อำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง โดยผลการศึกษาแนะนำเสนอตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 1 องค์การบริหารส่วนตำบลกุตุรงค์

1. ข้อมูลพื้นฐานของตำบลกุตุรงค์
2. การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ของตำบลกุตุรงค์
 - 2.1 ข้อมูลพื้นฐานของ อบต. กุตุรงค์
 - 2.2 บทบาทของ อบต. กุตุรงค์และชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน
 - 2.3 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุตุรงค์และชุมชน
 - 2.4 ปัญหา อุปสรรคและปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุตุรงค์และชุมชน
3. บทสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุตุรงค์และชุมชน

ตอนที่ 2 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 2 เทศบาลตำบลห้วยฉัตร

1. ข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลห้วยฉัตร
2. การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ของเทศบาลตำบลห้วยฉัตร
 - 2.1 ข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลห้วยฉัตร
 - 2.2 บทบาทของเทศบาลตำบลห้วยฉัตรและชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน
 - 2.3 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบลห้วยฉัตรและชุมชน
 - 2.4 ปัญหา อุปสรรคและปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบลห้วยฉัตรและชุมชน

3. บทสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบล
ห้างฉัตรและชุมชน

ตอนที่ 3 สรุปผลการศึกษาจากพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 แห่ง

ตอนที่ 1 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 1 องค์การบริหารส่วนตำบลกุดรัง

1. ข้อมูลพื้นฐานของตำบลกุดรัง

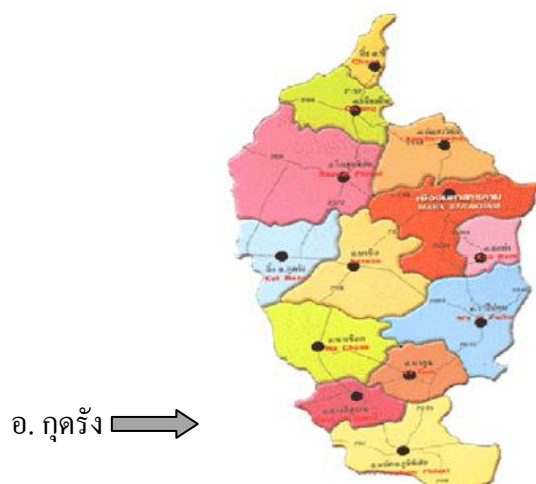
ท้องที่อำเภอ กุดรัง เดิมเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งในปี พ.ศ. 2537 นายประภา ยูวานนท์ ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามในขณะนั้นได้ขออนุมัติไปยังกระทรวงมหาดไทย เพื่อขอตั้งกิ่งอำเภอ กุดรัง โดยขอแยกตำบลต่าง ๆ ในเขตการปกครองของอำเภอบรบือมาอยู่ในเขตการปกครองของกิ่งอำเภอ กุดรัง ต่อมาในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2538 กระทรวงมหาดไทย จึงได้อนุมัติให้ตั้งกิ่งอำเภอ กุดรัง พร้อมกับกิ่งอำเภอต่าง ๆ ทั่วประเทศที่ขออนุมัติจากกระทรวงมหาดไทยในช่วงเวลานั้น ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยลงวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน ปีเดียวกัน

จังหวัดมหาสารคามได้ทำพิธีเปิดที่ว่าการกิ่งอำเภอชั่วคราวในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2538 ณ บริเวณงานผลิตภัณฑ์พืชเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ กรมพัฒนาที่ดินจังหวัดมหาสารคามซึ่งตั้งอยู่ริมถนนสายบรบือ - บ้านไผ่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอบรบือ ประมาณ 15 กิโลเมตร มี นายประภา ยูวานนท์ ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามเป็นประธาน และมี นายสังคม อรรถากร ดำรงตำแหน่งปลัดอำเภอ ผู้เป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอ กุดรัง เป็นคนแรก ส่วนที่ทำการกิ่งอำเภอ กุดรัง ดวารนั้น ทางจังหวัดมหาสารคามได้แบ่งที่ดินสาธารณประโยชน์โคกหมากหม้อ บ้านโสกขุ่นจำนวน 400 ไร่ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์อำเภอบรบือ เพื่อตั้งเป็นศูนย์ราชการถาวรต่อไป ในอดีตท้องที่เขตกิ่งอำเภอ กุดรัง จังหวัดมหาสารคาม เคยเป็นดินแดนที่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างทางราชการกับประชาชน ช่วงที่ประเทศไทยมีความเคลื่อนไหวของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ แต่ในปัจจุบัน ไม่มีปัญหาดังกล่าวแต่อย่างใด

เหตุที่ตั้งชื่อว่า กุดรัง เพราะมีต้นรังขึ้นอยู่หนาแน่น และมีหนองน้ำขนาดใหญ่ชาวบ้านเรียกว่า “กุด” การตั้งชื่อบ้านหรือนามบ้านในชุมชนอีสานจะยึดธรรมชาติและเกษตร เช่น โพน โนน หนอง เลิง ห้วยและกุด เป็นต้น คำว่า “กุด” หมายถึง สายน้ำที่เปลี่ยนทิศทางเดินจนเกิดเป็นแอ่ง หรือ หนอง หรือทะเลสาบรูปแอกในภาษากลางนั่นเอง คำว่า “รัง” มาจากคำว่า “ยัง” ในภาษาไทยอีสาน หมายถึง ที่อยู่อาศัย ซึ่งส่วนมากจะใช้กับสัตว์ ถ้าเป็น “กุดรัง” หมายถึง หนองน้ำที่มีรังอยู่ ดำเนินเล่าว่า กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วเจ้าเมืองท่า (ท่าขอนแก่น) มีธิดาสาวที่มีโฉมอันงดงามพระองค์หนึ่ง เป็นที่รักและโปรดปรานของเจ้าเมืองมาก และธิดาทรงโปรดปรานจระเข้เป็นพิเศษจนกระทั่งเจ้าเมืองได้แสวงหาจระเข้มาเลี้ยงไว้ในสระหลวงหลวง เพื่อให้ธิดาได้หยอกล้อ และเล่นน้ำเป็นเพื่อนธิดา โดย

การจีหลังตระเวนไปตามสระหลวงรอบ ๆ เมืองอยู่เสมอ ๆ อยู่มาวันหนึ่ง ขณะที่ธิดาเจ้าเมืองทำหยอกล้อกับจระเข้ผู้นั้นจระเข้โกรธ จึงคาบเอานางไปกินในน้ำลึก แล้วจระเข้ตัวนั้นก็หนีไป เมื่อท่านเจ้าเมืองทราบข่าวก็รู้สึกเสียพระทัยและโกรธเป็นอันมากจึงได้ ประกาศหาหมอปราบจระเข้ตัวนี้ให้ได้ จระเข้ตัวนั้นได้หนีมาบึงใหญ่แห่งหนึ่ง ซึ่งชาวบ้านที่พบเห็นจระเข้ตัวนี้ และได้กลิ่นเหม็นสาบ หรือ “กุย” จระเข้ ตัวนี้อย่างมากเลยตั้งชื่อบึงแห่งนี้ว่า “บึงกุย” ปัจจุบันอยู่บริเวณด้านทิศตะวันออกของอำเภอโกสุมพิสัย อย่างไรก็ตามหมอปราบจระเข้ก็ไม่สามารถตามจับจระเข้ตัวนี้ได้ จึงติดตามไปเรื่อย ๆ และได้พบ “จี่” (มูลของจระเข้) ที่บริเวณห้วยแห่งหนึ่งปัจจุบันชาวบ้านเรียกห้วยแห่งนี้ว่า “ห้วยจี่แซ่” (“แซ่” หมายถึงจระเข้ เป็นภาษาไทยอีสาน) แต่ก็ยังไม่พบจระเข้ตัวนั้นจนกระทั่งพวกหมอปราบจระเข้ตามมาทันที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ปัจจุบันคือหมู่บ้าน “ทัน” อยู่ในเขตอำเภอโกสุมพิสัย เพราะทำตามมาทันที่นั่นแต่ก็ยังไม่เจอ การปราบจระเข้ก็ไม่ลดละความพยายามได้ตามมาที่ห้วยแห่งนี้ได้จับไล่จระเข้ตัวนั้นจนกระทั่งล่าห้วยนั้น “แปน” หมายถึง โลงเตียน และเรียกหนองแห่งนั้นว่า “หนองแปน” จนกระทั่งปัจจุบันต่อมาพวกหมอปราบจระเข้ได้ตามมาถึงกุดแห่งหนึ่ง แต่ก็ยังไม่พบจระเข้ตัวนั้นพบแต่รังของจระเข้ซึ่งอยู่ในบริเวณกุดแห่งนี้จึงได้ เรียกกุดแห่งนี้ว่า “กุดฮัง” ซึ่งเป็นนามตั้งบ้านกุดครั้งในปัจจุบันนี้ กุดแห่งนี้อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่ตั้งหมู่บ้าน ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร เมื่อถึงเดือนหกของทุก ๆ ปี ชาวบ้านหลาย ๆ หมู่บ้านในละแวกนั้นจะมารวมกันเพื่อสงวนน้ำที่กุดครั้งแห่งนี้ อย่างไรก็ตาม พวกหมอปราบจระเข้ก็ไม่ลดละฆ่าจระเข้ตัวนี้ให้ได้แต่ก็ไม่สามารถฆ่าได้มีหน้าซำยังถูกจระเข้กัดตายอีก จนกระทั่งเจ้าเมืองทำต้องไปตามหมอปราบจระเข้จากบ้านสามหมอเมืองชัยภูมิมาปราบจึงสามารถปราบจระเข้ได้สำเร็จ

ในปัจจุบันอำเภอ กุดครั้งแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 5 ตำบล คือ 1) ตำบลกุดครั้ง 2) ตำบลนาโพธิ์ 3) ตำบลเลิงแฝก 4) ตำบลหนองแวง และ 5) ตำบลห้วยเตย ส่วนคำขวัญกิ่งอำเภอ กุดครั้ง คือ “ประตูสู่สารคาม ไหมงามลายสร้อยดอกหมาก ของฝากมันแกวลือชื่อ ไกล่สะคืออีสาน”

แผนที่ 14 แผนที่อำเภอ กุดครั้ง จังหวัดมหาสารคาม

ตำบลกุดรังห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ 41 กิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 16 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 29,378.60 ไร่ หรือประมาณ 47.0057 ตารางกิโลเมตร ประชากรรวมทั้งสิ้น 6,864 คน แยกเป็น ชาย 3,467 คน หญิง 3,393 คน มีจำนวนครัวเรือน 2,083 ครัวเรือน มีความหนาแน่นของประชากร 143 คน ต่อตารางกิโลเมตร สภาพภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงหรือที่ดอนสลับกับที่ลุ่มพื้นที่ไม่สม่ำเสมอ สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายมีการกัดเซาะหน้าดินสูง การอุ้มน้ำต่ำ ขาดการบำรุงรักษาดิน

1. สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพของประชากร

ตำบลกุดรังมีทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีป่าไม้ในเขตสาธารณะจำนวน 4 แปลงที่คงสภาพป่าชุมชนเนื้อที่ประมาณ 700 ไร่ มีลำห้วย ลำน้ำจำนวน 10 แห่ง มีบึงและหนองน้ำตามธรรมชาติจำนวน 20 แห่ง และมีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นเป็นฝายทดน้ำจำนวน 26 แห่ง แม้ว่าจะมีแหล่งน้ำเป็นจำนวนมากแต่ก็ยังมีปัญหาเรื่องการขาดน้ำ เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินทรายไม่อุ้มน้ำ

ประชากรในเขตตำบลกุดรัง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ทำนาเป็นอาชีพดั้งเดิม ประมาณร้อยละ 73 โดยพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ การปลูกข้าวเจ้า และข้าวเหนียว ส่วนใหญ่เป็นนาปี และจะมีการทำนาปรังเป็นส่วนน้อย ซึ่งเป็นบริเวณที่นาที่อยู่ติดกับริมห้วยและลุ่มน้ำ โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวเจ้าประมาณ 1,888 ไร่ และข้าวเหนียวประมาณ 1,750 ไร่ ประชาชนส่วนใหญ่ของตำบลกุดรังก็จะคล้ายๆ กับคนในพื้นที่อื่นๆ ของภาคอีสานคือ จะทำนาเป็นอาชีพหลักและพอหลังจากเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวแล้วก็จะเข้าไปรับจ้างทำงานใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมหรือการขายแรงงานในต่างถิ่น เพื่อเป็นรายได้เสริมของครอบครัว นอกจากการทำนาแล้วยังประกอบอาชีพการเลี้ยงสัตว์เพื่อไว้ใช้งานและเพื่อเป็นรายได้เสริมในครอบครัวประมาณร้อยละ 10 สัตว์เลี้ยงที่สำคัญคือโค กระบือและสุกร โดยมีโคจำนวนประมาณ 2,500 ตัว กระบือประมาณ 800 ตัว และสุกรประมาณ 1,600 ตัว ในปัจจุบันจำนวนกระบือลดจำนวนเหลือจำนวนน้อยมากเนื่องจากชาวบ้านหันไปใช้แรงงานเครื่องจักรแทนแรงงานสัตว์ ส่วนโคส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์พื้นเมือง เป็นการเลี้ยงเพื่อเป็นอาชีพเสริม ส่วนสุกรชาวบ้านมาเลี้ยงเป็นจำนวนมากขึ้น เนื่องจากได้รับการส่งเสริมและการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล และสำนักงานเกษตรอำเภอได้ส่งเสริมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และโครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านหันมาเลี้ยงหมูหลุม เป็ด ไก่ และกบ เพื่อเป็นอาหารและรายได้เสริมของครอบครัว

นอกจากนั้นชาวบ้านยังประกอบอาชีพทำไร่ ประมาณร้อยละ 5 พืชไร่ที่สำคัญคือ มันสำปะหลังและอ้อย โดยมีพื้นที่ปลูกอ้อยประมาณ 2,600 ไร่ มันสำปะหลังประมาณ 2,300 ไร่ นอกจากนี้ยังมีอาชีพที่กำลังได้รับความนิยมของชาวบ้านคือการทำสวนยางพารา ประมาณร้อยละ 2 รับจ้าง ประมาณร้อยละ 3 ค้าขายประมาณร้อยละ 4 และอาชีพอื่นๆ เช่น ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้า ประมาณร้อยละ 3

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

ประชาชนในตำบลกุคังได้รับการส่งเสริมจาก อบต. และหน่วยงานต่างๆ ในด้านการส่งเสริมอาชีพ มีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนประกอบด้วย กลุ่มออมทรัพย์ 16 กลุ่ม กลุ่มทอผ้าไหม 6 กลุ่ม ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับการยอมรับและมีชื่อเสียงมากที่สุดในจังหวัดมหาสารคาม ในนามของผ้าลายสร้อยดอกหมาก เป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงและเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัด นอกจากนี้ยังมีกลุ่มร้านค้าชุมชน 5 กลุ่ม กลุ่มฌาปนกิจ และกลุ่มการทำปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น พื้นที่ของตำบลกุคังสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคตได้เพราะมีแหล่งท่องเที่ยว เช่น ศูนย์ทอผ้าไหมบ้านกุคัง ปรังค์กุคัง เป็นต้น

ด้านเศรษฐกิจของครอบครัวชาวบ้านจะมีฐานะปานกลางถึงยากจน เนื่องจากชาวบ้านยังยึดวิธีการทำการเกษตรแบบสมัยใหม่ แหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพคือ การกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรหรือ ธกส. หรือแหล่งเงินทุนนอกระบบมาใช้ในการลงทุน ยังต้องอาศัยเครื่องจักรแทนแรงงานคนหรือสัตว์ การใช้ปุ๋ยเคมีที่ราคาแพงเป็นหลัก ทำให้ต้นทุนในการทำเกษตรสูงตามไปด้วย เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจึงต้องรีบขายผลผลิตเพื่อนำเงินมาใช้หนี้ แม้ว่า อบต. หรือหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ จะมีการรณรงค์การทำเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่ความสำเร็จของการดำเนินงานดังกล่าวก็เริ่มปรากฏให้เห็นบ้าง เช่น มีการปลูกพืชชนิดอื่นๆ เช่น ข้าวโพด เสริมจากการทำนา การปลูกพืชผักสวนครัวในรอบๆ บริเวณบ้านเพื่อบริโภคในครัวเรือน และมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น ทำบ่อดินเล็กๆ และปูพื้นด้วยแผ่นพลาสติกเพื่อเลี้ยงปลาไว้เป็นอาหารในครัวเรือน อย่างไรก็ตามความสำเร็จที่ปรากฏนี้ก็เริ่มได้รับการยอมรับและเอาเป็นแบบอย่างจากชาวบ้านในชุมชนด้วยกัน และเป็นแหล่งศึกษาดูงานจากหน่วยงานและชุมชนอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

2. สภาพสังคม

ด้านการศึกษา

ตำบลกุคังมีโรงเรียนประถมศึกษา 4 แห่ง และโรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง โดยนักเรียนทั้งหมดก็จะเป็นเด็กนักเรียนในพื้นที่ตำบลกุคัง ส่วนโรงเรียนมัธยมศึกษานั้นเปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 มีนักเรียนเป็นจำนวนน้อย มีเพียง 485 คน เนื่องจากค่านิยมของผู้ปกครองที่อยากไปเรียนในต่างถิ่น ทั้งในตัวจังหวัดมหาสารคามและอำเภอใกล้เคียง นอกจากนี้ยังมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน 1 แห่ง ตั้งอยู่ในบริเวณของ อบต. กุคัง มีเด็กเล็กภายในความรับผิดชอบประมาณ 100 คน มีครูที่ผ่านการอบรมและจ้างโดยงบประมาณของ อบต. จำนวน 9 คนดูแล และมีศูนย์เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของ อบต. 3 แห่งโดยเด็กเล็กในตำบลกุคังทุกคนเข้าเรียนฟรีโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

สำหรับการศึกษานอกโรงเรียนนั้นตำบลกุคังมีศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน 1 แห่งทำหน้าที่ให้ความรู้ด้านการศึกษาแก่ชาวบ้าน นอกเหนือจากโรงเรียน แต่การดำเนินงานของศูนย์นั้น

ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากชาวบ้านยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพและการทำมาหากินค่อนข้างมาก แต่อย่างไรก็ตามในระยะ 1 – 2 ปีที่ผ่านมาที่มีการรณรงค์ของหน่วยงานทำให้มีเยาวชนในชุมชนหันมาเห็นความสำคัญของการศึกษานอกระบบมากขึ้น โดยดูจากจำนวนนักศึกษาที่มาสมัครเรียนจากจำนวน 20 คนในปี พ.ศ. 2553 เป็น 32 คน ในปี พ.ศ. 2554

การศึกษาตามอัธยาศัยนั้นเนื่องจากการรวมกลุ่มทางสังคมและการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่กระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ของตำบล ทำให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชาวบ้านในโอกาสต่างๆ นอกจากนั้นในแต่ละหมู่บ้านจะมีแหล่งพบปะในการทำกิจกรรมต่างๆ ของคนในหมู่บ้านที่เรียกว่า “ศาลากลางบ้าน” ทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นในตำบลทุกครั้งยังมีโรงเรียนคอมพิวเตอร์ของเอกชน 1 แห่ง ที่ให้บริการอินเทอร์เน็ตนอกจากศูนย์เทคโนโลยีของ อบต. นับได้ว่าตำบลทุกครั้งมีแหล่งเรียนรู้ในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

ด้านศาสนาและวัฒนธรรม

ชาวบ้านในตำบลทุกครั้งทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ตำบลทุกครั้งมีวัดทั้งหมดจำนวน 8 แห่ง และมีสำนักสงฆ์ 3 แห่ง

เนื่องจากคนในพื้นที่นับถือศาสนาพุทธดังนั้นประเพณีและวัฒนธรรมของคนจึงมักจะเกี่ยวข้องกับศาสนา วัดจึงกลายเป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ชาวบ้านจะมาร่วมกันตักบาตรทุกๆ วันพระ มีการนำข้าวปลามาร่วมทำบุญ นอกจากนั้นชาวตำบลทุกครั้งยึดมั่นใน “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ถือเป็นแนวปฏิบัติของคนในชุมชน เป็นขนบธรรมเนียมและประเพณีของชาวอีสาน ซึ่งถือปฏิบัติและสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ฮีตสิบสองหมายถึงประเพณีที่ถือปฏิบัติในรอบ 12 เดือน เช่น เดือนอ้ายบุญข้าวกรรม เดือนยี่บุญคูณลาน เดือนสามบุญข้าวจี เดือนสี่บุญเผาเสวเดือนห้าบุญสงกรานต์ เดือนหกบุญบั้งไฟ เดือนเจ็ดบุญซำฮะ เดือนแปดบุญเข้าพรรษา เดือนเก้าบุญข้าวประดับดิน เดือนสิบบุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ดบุญออกพรรษา เดือนสิบสองบุญกฐิน ส่วนประเพณีอื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในที่กล่าวถึงนี้ เช่น บุญผ้าป่า การแห่ข้าวพันก้อน บุญแจกข้าว บุญเลี้ยงตาแฮกก็ยังมี การยึดถือปฏิบัติ

นอกจากวัดแล้วชาวบ้านจะนับถือ “กู่กู๋ครัง” ถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือมาตั้งแต่อดีต โดยได้ทำการบูรณตั้งเป็นศาลและหล่อพระประธานที่เรียกว่า “เจ้าปู่กู๋ครัง” เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2517 เป็นสถานที่ชาวบ้านใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาประจำทุกปี เมื่อถึงเดือนหกของทุกปี ชาวบ้านหลายๆ หมู่บ้านในตำบลจะมาพร้อมประกอบพิธีกรรมที่กู่กู๋ครังเป็นจำนวนมาก โดยจะมีทั้งพิธีสงฆ์และพิธีพราหมณ์ หลังจากนั้นจะมีการละเล่นกิจกรรมพื้นบ้านและเล่นน้ำสงกรานต์กันอย่างสนุกสนาน เป็นช่วงเวลาที่หนุ่มสาวได้มีโอกาสพบปะกัน

นอกจากนั้นจะมีประเพณีของท้องถิ่นที่จัดทำขึ้นทุกๆ ปีตั้งแต่อดีต คือ ประเพณีแห่พระ โดยจะจัดขึ้นในเดือนเมษายนหลังเทศกาลสงกรานต์ ประมาณ 1 สัปดาห์ จากความเชื่อที่ว่าในอดีต

ท้องที่ตำบลทุกครั้งเกิดโรคระบาด(โรคห่าหรืออหิวาตกโรค) ชาวบ้านในสมัยนั้นเชื่อว่าเป็นเพราะที่ตั้งของหมู่บ้านขวางดวงอาทิตย์ จึงเป็นสิ่งที่ไม่มงคล ต่อมาจึงได้ย้ายที่ตั้งหมู่บ้านแห่งใหม่มาที่ “ดอนหัน” อันเป็นที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบัน เมื่อเกิดโรคระบาดชาวบ้านจึงได้นิมนต์หลวงพ่อไปรดน้ำมนต์เพื่อขจัดปัดเป่าโรคร้ายและสิ่งไม่ดีต่างๆ ให้หมดไป ประเพณีแห่พระในปัจจุบันชาวบ้านจะอันเชิญพระประธานของวัดต่างๆ ไว้บนรถและแห่ผ่านไปทุกๆ หมู่บ้านรวมทั้งตำบลใกล้เคียงเพื่อเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆ ได้สักการะ เคารพบูชาและได้ทรงน้ำแก่พระสงฆ์ นอกจากนี้ยังเป็นการพบปะกันของชาวบ้านในหมู่ต่างๆ ได้สาดน้ำและร้องรำทำเพลงสนุกสนานร่วมกัน ในการแห่พระนี้จะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านร่วมทำบุญด้วย โดยรายได้ที่ได้จากการทำบุญคณะกรรมการหมู่บ้านจะทำการจัดสรรให้แต่ละขบวนนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

การรวมกลุ่มทางสังคม

ชาวตำบลทุกครั้งมีการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ของชุมชน เช่น กลุ่มลูกเสือชาวบ้านมีการอบรม 2 รุ่น ตำรวจอาสา กลุ่ม อปพร. อาสาสมัครป้องกันยาเสพติด กลุ่มต่างๆ เหล่านี้จะมีบทบาทในการช่วยพัฒนาหมู่บ้านในโอกาสต่างๆ ด้วย นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมสุขภาพ เช่น การรวมกลุ่มเครือข่ายสุขภาพผู้สูงอายุ เพื่อให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ กิจกรรมต่างๆ จะเน้นให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น โครงการ “สานสัมพันธ์สามวัย” เน้นให้คนทุกกลุ่มอายุมาทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ไม่แบ่งแยกว่าเป็นกิจกรรมของเด็ก ผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุ แต่จะบูรณาการให้ทุกๆ วัยมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อเชื่อมประสานความสัมพันธ์กันของคนในครอบครัวและชุมชน

การรวมกลุ่มของเยาวชนในตำบลทุกครั้งจะมีการรวมกลุ่มกันใน 2 ลักษณะคือ การรวมกลุ่มแบบเป็นทางการคือ สภาเด็กและเยาวชนตำบลทุกครั้ง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก อบต. ทุกครั้งจะรับสมัครจากเด็กและเยาวชนภายในตำบลทุกครั้ง และการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มหนุ่มสาวที่มักจะรวมกันในนามของหมู่บ้านต่างๆ เช่น กลุ่มดอกไม้บ้าน และมักจะรวมกันเพื่อประกอบกิจกรรมเฉพาะกิจ เช่น การลงแขกดำนาหรือเกี่ยวข้าว การรวมกลุ่มแข่งขันกีฬาที่ทาง อบต. จัดขึ้น เป็นต้น

พื้นที่ อบต. ทุกครั้งมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมกลุ่มอาชีพภายในชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยส่งเสริมกลุ่มทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้าย กลุ่มหัตถกรรมหัวโชน เป็นต้น ต่อมาหลังจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนในปี พ.ศ. 2551 ทาง อบต. ร่วมมือกับชุมชนในการจัดตั้ง “สภาองค์กรชุมชนของตำบลทุกครั้ง” ขึ้นในปี พ.ศ. 2552 เพื่อขับเคลื่อนงานกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน และสภาเด็กและเยาวชนก็เป็นหนึ่งในองค์กรชุมชนที่มีตัวแทนสมาชิกสภาเด็กและเยาวชนเข้าไปเป็นคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนด้วย จำนวน 3 คน

กลุ่มที่มีอิทธิพลในชุมชนและการควบคุมทางสังคม

อาจจะกล่าวได้ว่าในพื้นที่ตำบลกุตุรงมีการขัดแย้งกันของคนในชุมชนน้อยมาก เนื่องจากประชาชนในพื้นที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกันหรือเป็นญาติพี่น้องกัน เนื่องจากในอดีตที่เป็นสังคมปิดคนในชุมชนไม่ได้เดินทางออกจากชุมชนมากนักและมักจะมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเนื่องในโอกาสงานบุญต่างๆ ตามประเพณีของคนในภาคอีสาน ทำให้คนมีโอกาสดพบเจอและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทำให้หนุ่มสาวได้แต่งงานกับคนในหมู่บ้านเดียวกันหรือในหมู่บ้านใกล้เคียงกันและออกเรือนในพื้นที่ตำบลนั้น ส่วนการแข่งขันทางการเมืองท้องถิ่นมีการแข่งขันที่ไม่รุนแรงมากนัก โดยมีตระกูลดั้งเดิมในพื้นที่ที่เป็นคู่แข่งของนายก อบต. คนปัจจุบันเพียงตระกูลเดียว เป็นตระกูลที่ใหญ่และมีนามสกุลเดียวกันกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดมหาสารคาม แต่อย่างไรก็ตามหลังจากแพ้การเลือกตั้งแก่นายก อบต. คนปัจจุบันก็ไม่ส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งของคนในชุมชนมากนัก ในขณะที่เดียวกันนายก อบต. คนปัจจุบันมีผลงานเป็นที่ยอมรับจากชาวบ้าน

นอกจากความสัมพันธ์กันทางเครือญาติแล้ว ขนบธรรมเนียมและประเพณีของคนในชุมชนก็มีส่วนทำให้คนในพื้นที่ตำบลกุตุรงมีความสมัครสมานสามัคคีเช่นกัน โดยประเพณี “แห่พระและสงฆ์กุตุรง” ถือเป็นประเพณีที่คนในชุมชนให้ความร่วมมือ เข้าร่วมในงานเป็นประจำ จากการสังเกตของผู้วิจัยในงานแห่พระของตำบลกุตุรง เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2553 พบว่าชาวบ้านจะให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมงานกันอย่างคับคั่ง โดยประชาชนทุกเพศทุกวัยมาร่วมในขบวนแห่พระไปยังหมู่บ้านต่างๆ โดยนายก อบต. จะเป็นผู้นำขบวนแห่พระไปแต่ละจุดของหมู่บ้าน ในแต่ละจุดนายก อบต. จะเป็นผู้นำในการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านออกมาร่วมขบวนและมีการร้องรำกันอย่างสนุกสนาน และจะร่วมกันรับประทานอาหารกลางวัน ณ ศาลาการเปรียญของวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของงานก่อนที่จะแห่ไปจนครบทุกหมู่บ้าน จนค่ำมืด อย่างไรก็ตามจากการสังเกตพบว่าจะไม่มีการทะเลาะวิวาทกันของเด็กและเยาวชนของแต่ละหมู่บ้านเลย โดยจะร่วมกิจกรรมกันอย่างสนุกสนาน

จากการสนทนากลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่ตำบลกุตุรงเมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2553 โดยมีผู้นำหมู่บ้านทั้ง 16 หมู่บ้านมาเข้าร่วมการสนทนา ณ ห้องประชุม อบต. กุตุรง พบว่า ตำบลกุตุรงแบ่งการปกครองออกเป็นระบบหมู่บ้านและใช้กลไกในระบบ “คุ้มบ้าน” โดยในแต่ละคุ้มบ้านจะมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่างๆ เพื่อดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย หากครอบครัวใดมีการทะเลาะวิวาทก็จะมีคณะกรรมการหมู่บ้านเข้าไปพูดคุยทำความเข้าใจเพื่อหาทางแก้ปัญหา นอกจากนั้นเมื่อมีงานบุญภายในหมู่บ้านเนื่องในโอกาสต่างๆ ก็จะมีคณะ อปพร. มาดูแลความสงบเรียบร้อย และทาง อบต. ยังได้ส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยของคนในชุมชนโดยได้ดำเนินโครงการ “งานศพปลอดเหล้า” เพื่อส่งเสริมสุขภาพ ลดรายจ่าย ลดความขัดแย้งและการทะเลาะวิวาทของคนในชุมชน โดยได้สร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านเวทีประชาคมหรือ “สัญญาประชาคม” ว่าหากมีการฝ่าฝืนข้อตกลงจะมีการปรับเป็นเงินและไม่ให้เข้าร่วมในสวัสดิการทางสังคมอื่นๆ ด้วย นับว่าเป็นกลไกการควบคุมทางสังคมที่มีประสิทธิภาพเนื่องจากว่าชาวบ้านก็ยึดถือปฏิบัติร่วมกันด้วยดี

2. การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ของตำบลกุตุรงค์

องค์การบริหารส่วนตำบลกุตุรงค์ เป็น อบต.ขนาดกลาง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองบัว หมู่ที่ 2 ตำบลกุตุรงค์ อำเภอกุตุรงค์ จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือของที่ว่าการอำเภอกุตุรงค์ ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 3 กิโลเมตร อยู่ห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม 40 กิโลเมตร โดยอาณาเขตทิศเหนือติดกับตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ทิศใต้ติดกับตำบลเลิงแฝก อำเภอกุตุรงค์ ทางทิศตะวันออกติดกับตำบลห้วยเตย อำเภอกุตุรงค์ และทิศตะวันตกติดกับตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุตุรงค์ จังหวัดมหาสารคาม อบต. กุตุรงค์มีผลงานเด่นได้รับรางวัลจากหน่วยงานภายนอกหลายหน่วยงานดังนี้ ตารางที่ 7 รางวัลที่ อบต. กุตุรงค์ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ

ปี พ.ศ.	รางวัล	หน่วยงานที่มอบ
2550	รางวัลชนะเลิศ อบต. ดีเด่นด้านการมีส่วนร่วมในระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า	สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ
2550	อบต. ต้นแบบการดำเนินกิจกรรมลดและเลิกเครื่องดื่มแอลกอฮอล์	จังหวัดมหาสารคาม
2551	รางวัลองค์กรทำคุณประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนดีเด่น	สำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการจังหวัดมหาสารคาม
2551	รางวัลการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชน Child Watch Award	สถาบันรามจิตติ
2551	รางวัลพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จดีเด่นในการปฏิบัติตามภายใต้ยุทธศาสตร์ 5 ร้ว	จังหวัดมหาสารคาม

จากตารางพบว่า อบต. กุตุรงค์ได้รับรางวัลในระดับต่างๆ มากมาย ซึ่งรางวัลที่ได้รับส่วนใหญ่เป็นรางวัลที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในตำบล

2.1 ข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลกุตุรงค์

อบต. กุตุรงค์เป็น อบต. ขนาดกลาง ประกอบด้วยหมู่บ้านต่างๆจำนวน 16 หมู่บ้าน ปัจจุบันมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลชื่อ นายประวิติ กองเมืองปัก ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปัจจุบันเป็นสมัยที่ 2 ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2552 โดยประวัติการทำงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในปัจจุบันนั้นเริ่มเข้าตำแหน่งทางการเมืองมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 โดยดำรงตำแหน่งประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ต่อมาระหว่างปี พ.ศ. 2544 – 2548 ดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกุตุรงค์ ระหว่างปี พ.ศ. 2548 – 2552 ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสมัยแรก และได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในสมัยที่ 2 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 จนถึงปัจจุบัน

นอกจากอาชีพนักการเมืองท้องถิ่นแล้ว นายประวิติ กองเมืองปักยังประกอบอาชีพค้าขายในท้องถิ่นอำเภอกุตุรงค์ ด้านการศึกษานั้นจบปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สำหรับอุดมคติในการทำงานของนายประวิติ กองเมืองปัก คือ “ใส่ใจในทุกปัญหา” เป็นบุคคลที่มี

ความตั้งใจในการทำงาน ทำให้ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน ได้รับการเลือกตั้งจากชาวบ้านให้ดำรงตำแหน่งติดต่อกันหลายสมัย นอกจากนั้นนายประวัติ กองเมืองปัก และองค์การบริหารส่วนตำบล กุดรังก็ยังได้รับรางวัลที่น่าภาคภูมิใจของท้องถิ่น อาทิ ได้รับคัดเลือกเป็นผู้ประสานงานเครือข่ายสตรี และสถาบันครอบครัว จังหวัดมหาสารคาม รางวัลบุคคลดีเด่น “นักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน” เนื่องในวันสตรีสากล รางวัลพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จดีเด่นในการพัฒนาภายใต้ยุทธศาสตร์ 5 ร้ว รางวัลการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชน และรางวัลองค์กรสนับสนุนด้านเด็กดีเด่น

พื้นที่ของตำบลกุดรังได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างมากมาย จากรางวัลต่างๆ ได้รับ ที่เกิดจากความรู้ความสามารถและความตั้งใจในการทำงานของผู้นำชุมชน นายประวัติ กองเมืองปัก ได้รับคำชมเชยจากพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลที่ว่า

“นายกให้ช่วยเหลืออะไรก็เต็มใจทำ บางที่เราทำงานกันไม่มีวันหยุด บางที่ค่ามีด คีกรัดเราก็ทำ ก็เต็มใจนะ เพราะตอนที่เรารบรจู่เข้าทำงาน บางที่เขาเสียกันหลายแสน แต่ท่านไม่คิดสักบาท บอกว่าอยากได้ลูกน้อง ช่วยทำงาน ท่านดีกับเรา”

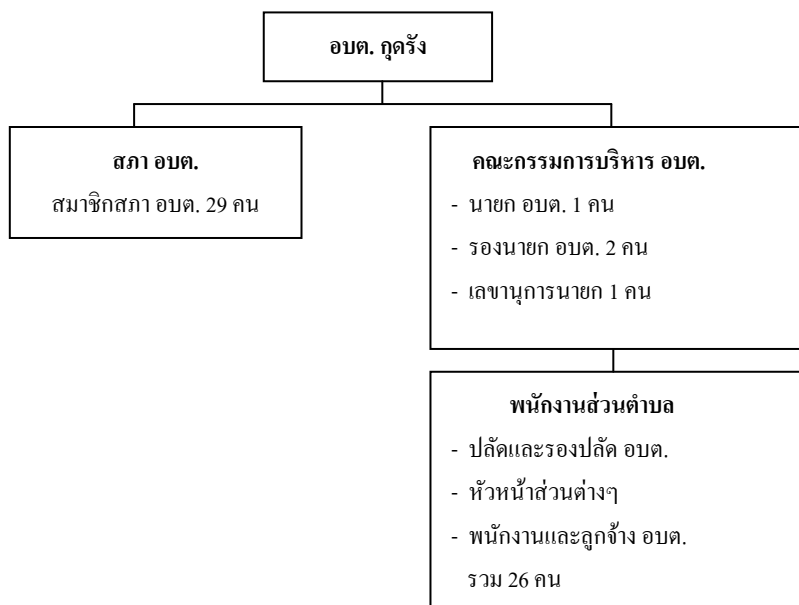
(เหรียญทอง อันเนตร, สัมภาษณ์ 25 มีนาคม 2553)

“ผมคิดว่าอะไรที่เป็นประโยชน์ต่อชาวบ้าน เราต้องทำ โดยเฉพาะเรื่อง คุณภาพชีวิต”

(ประวัติ กองเมืองปัก, สัมภาษณ์ 1 เมษายน 2553)

2.1.1 การจัดโครงสร้างการบริหารงานของ อบต. กุดรัง

การบริหารงานของ อบต. กุดรัง ประกอบด้วยฝ่ายบริหาร ประกอบด้วย นายก อบต. ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรง และรองนายก จำนวน 2 คน และเลขานุการนายก อบต. และสภา อบต. กุดรัง ประกอบด้วยประธานสภา อบต. กุดรัง รองประธานสภา เลขานุการสภา อบต. และ สมาชิกสภา อบต. กุดรัง ซึ่งมาจากการเลือกตั้งทั้ง 16 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 2 คน ดังนี้

แผนภาพที่ 15 แสดงโครงสร้างการบริหารงานของ อบต. กุคริง

การแบ่งโครงสร้างการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลกุคริงมีปลัด อบต. คือนายทวีศักดิ์ มีโพรงงาม เป็นหัวหน้าข้าราชการประจำ และมีส่วน/สำนักต่างๆ คือ 1) สำนักปลัด อบต. มีหน้าที่เกี่ยวกับนโยบายและแผน การบริหารงานทั่วไปและธุรการ มีพนักงานจำนวน 4 คน 2) ส่วนการคลังทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดเก็บรายได้ ภาษี การเงินและบัญชี มีพนักงานจำนวน 3 คน 3) ส่วนโยธาดูแลเรื่องงานโครงสร้างพื้นฐาน งานก่อสร้าง ไฟฟ้าและประปา มีพนักงานจำนวน 1 คน 4) ส่วนการศึกษา มีเจ้าหน้าที่นักวิชาการศึกษาทำหน้าที่รักษาการหัวหน้าส่วน สนับสนุน ดูแลงานด้านการศึกษา โดยเฉพาะศูนย์เด็กเล็กของ อบต. มีครูผู้ดูแลเด็กจำนวน 9 คน 5) ส่วนสวัสดิการ มีเจ้าหน้าที่รักษาการหัวหน้าส่วน รับผิดชอบงานด้านการพัฒนาชุมชน และ 6) ส่วนสาธารณสุข มีเจ้าหน้าที่รักษาการหัวหน้าส่วน รับผิดชอบงานด้านการสาธารณสุขและการจัดเก็บขยะของชุมชน รวมมีข้าราชการ เจ้าหน้าที่และพนักงานของ อบต. จำนวนทั้งสิ้น 26 คน ซึ่งส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าประมาณร้อยละ 70 รองลงมาคือระดับปริญญาตรี และกำลังศึกษาระดับปริญญาโทโดยใช้งบประมาณของ อบต. ตามโครงการพัฒนาศักยภาพของ อบต. อีก 1 คน

ด้านงบประมาณ อบต. กุคริงมีรายได้ในปีงบประมาณ 2554 ที่ได้รับอนุมัติจากสภาตำบลประมาณ 20.5 ล้านบาท แบ่งออกเป็นส่วนรายได้ที่ อบต. จัดเก็บเองและรายได้ที่รัฐจัดเก็บให้ประมาณ 14 ล้านบาท และรายได้ที่เป็นเงินอุดหนุนทั่วไปประมาณ 6.5 ล้านบาท

2.1.2 การจัดทำแผนพัฒนาตำบลของ อบต. กุคริง

จากการสนทนากลุ่มผู้บริหาร อบต. กุคริง เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ณ หอประชุม อบต. กุคริง โดยมีสมาชิก อบต. กุคริงและตัวแทนฝ่ายบริหารมาเข้าร่วมสนทนากลุ่มจำนวน 10 คน พบว่า ในการจัดทำแผนพัฒนาของ อบต. กุคริงประกอบด้วยแผนพัฒนาสามปีและ

แผนปฏิบัติการประจำปี แผนพัฒนาสามปีเป็นแผนที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นที่ตอบสนองกับความต้องการและแก้ไขปัญหาของคนในท้องถิ่น ส่วนแผนปฏิบัติการประจำปีเป็นแผนที่ประกอบด้วยโครงการ กิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการในแต่ละปี ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาของ อบต. กุครั้งจะผ่านกระบวนการประชาคม 2 ครั้ง คือครั้งแรกจะรับฟังปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน และครั้งที่สองจะเป็นการประชาพิจารณ์แผน การรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อร่างแผนการดำเนินงาน ความต้องการและข้อเสนอแนะ ในการทำประชามนั้น อบต. จะเข้าไปทำประชามในทุหมู่บ้านทั้ง 16 หมู่บ้าน โดยใช้ศูนย์รวมของคนในชุมชนหรือศาลากลางบ้านเป็นสถานที่ ส่วนด้านเวลานั้นส่วนมากจะใช้เวลาช่วงเย็นหลังจากที่ชาวบ้านกลับจากการทำไร่ทำนา หรือในช่วงที่มีงานในชุมชนก็จะถือโอกาสทำการประชาสัมพันธ์ ดังจากคำกล่าวของนายก อบต. ที่ว่า

“การจัดทำแผนพัฒนาจะต้องมาจากปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนจริงๆ เพราะเรารับปากพี่น้องว่าจะเข้ามาแก้ปัญหาช่วยเหลือพี่น้องตอนหาเสียง ดังนั้นเราต้องทำดังที่สัญญาไว้”
 “ชาวบ้านจะไปทำไร่ ทำนาตอนกลางวัน กลับบ้านก็ตอนมืดแล้ว ดังนั้นก็ต้องอาศัยเวลาหลังเวลาอาหารเย็นเพื่อไปประชุมปรึกษาหารือหรือบางทีก็เวลาที่วัดมีงาน ได้มีโอกาสพูดคุยกับพี่น้อง”

(ประวัติ กองเมืองปึก, สัมภาษณ์ 1 เมษายน 2553)

เนื่องจากนโยบายของนายก อบต. คนปัจจุบันที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนตำบลกุครั้ง ดังนั้นนายกจึงมุ่งสร้าง “สุขภาวะที่ดี” ในด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญา เพื่อมุ่งสู่ตำบลที่น่าอยู่และเข้มแข็ง จากการแถลงนโยบายการบริหารงานของนายก อบต. เมื่อเข้าดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2552 มี 9 ประการ แบ่งออกเป็น 1) นโยบายด้านการศึกษา 2) นโยบายด้านสาธารณสุข 3) นโยบายด้านเศรษฐกิจ 4) นโยบายด้านการสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาคุณภาพชีวิต เด็ก สตรี คนชรา ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส 5) นโยบายด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกีฬา 6) นโยบายด้านชุมชนเข้มแข็ง 7) นโยบายด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 8) นโยบายด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 9) นโยบายการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล

แผนพัฒนาสามปี(พ.ศ. 2554 – 2556) ของอบต. กุครั้งได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาไว้ 6 ประการ เพื่อตอบสนองกับวิสัยทัศน์การพัฒนาตำบลที่ว่า “ตำบลน่าอยู่ เกษตรปลอดภัย ใส่ใจการศึกษา ชาวประชามีส่วนร่วม สร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน” โดยสรุปสาระสำคัญดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และศูนย์กลางวัฒนธรรม มีแนวทางในการพัฒนา อนุรักษ์ ส่งเสริม ทำนุบำรุงวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น การ

สนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาในท้องถิ่น ทั้งด้านบุคลากร กระบวนการเรียนการสอนทุกรูปแบบ ตลอดจนสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับชีวิตชุมชนในท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : ส่งเสริมให้เป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรอินทรีย์ โดยการปรับปรุงและพัฒนาปัจจัยพื้นฐานการผลิตในท้องถิ่นให้ไปสู่การผลิตที่เป็นเกษตรเศรษฐกิจ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การสร้างชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ โดยการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนทุกระดับรวมทั้งการสร้างเครือข่ายขององค์กรชุมชน การพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและสร้างความเข้มแข็งให้กับกระบวนการประชาสังคม พัฒนาส่งเสริมการศึกษาให้แก่เด็ก เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น การสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพ กลุ่มอาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นให้มีความยั่งยืน การสนับสนุนและเสริมสร้างการเข้าถึงหลักประกันสังคมขั้นพื้นฐาน ตลอดจนให้การสงเคราะห์แก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้ด้อยโอกาส

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การเสริมสร้างเศรษฐกิจเพื่อชุมชน การมุ่งพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจเพื่อชุมชน วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร ด้านการคมนาคมขนส่ง การเก็บรักษาผลผลิตและการรวบรวมผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 5 : การบริหารจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการอนุรักษ์ ฟื้นฟู บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม การบริหารจัดการขยะ น้ำเสียให้มีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 6 : ด้านการเมือง การบริหารจัดการและการพัฒนาบุคลากร โดยการส่งเสริมบุคลากรให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพของข้าราชการ สมาชิก ผู้บริหารและทุกภาคส่วน

จากยุทธศาสตร์ในการพัฒนาและประเด็นย่อยๆ ในแต่ละยุทธศาสตร์นำไปสู่การกำหนดโครงการ กิจกรรม วัตถุประสงค์ เป้าหมายหรือผลผลิตโครงการ การกำหนดงบประมาณการดำเนินงานไว้ 3 ปี คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – 2556 ให้แต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องนำไปจัดทำโครงการต่อไป

2.2 บทบาทของ อบต. กุดรังและชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

ในการวิเคราะห์บทบาทของ อบต. กุดรังและชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน วิเคราะห์กระบวนการทำงานของ อบต. ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนตั้งแต่การจัดองค์กร การบริหารจัดการด้านต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมายดังนี้

2.2.1 ฐานคิด

อบต. กุดรังเป็นหน่วยงานราชการดังนั้นการจัดโครงสร้างการบริหารงานอยู่ภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้องจึงไม่แตกต่างจาก อบต. แห่งอื่นๆ ส่วนในด้านการบริหารงานบุคคลนั้นเริ่ม

จากผู้บริหารของ อบต. กุดรัง มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนา เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในตำบล จากการแถลงนโยบายในการเข้ารับตำแหน่งเป็นนายก อบต. สมัยที่ 2 เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2552 ว่า “มุ่งสร้างสังคมของตำบลกุดรังให้มีความเข้มแข็ง มีเสถียรภาพและมีภูมิคุ้มกัน สามารถพึ่งตนเองได้จะต้องสนับสนุนด้านการศึกษาทั้งเด็ก เยาวชนและประชาชนให้มีคุณภาพและสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพื่อนำไปสู่จุดหมายสุดท้ายคือ **คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนตำบลกุดรัง** และการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง” ดังนั้นในการพัฒนาคนจะต้องมุ่งสร้างสุขภาวะทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และด้านปัญญา ในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนเพื่อให้เป็นตำบลน่าอยู่และเข้มแข็งนั้น นายก อบต. กุดรังเน้นการพัฒนาแบบองค์รวมในด้านความปลอดภัย สุขภาพอนามัย ครอบครัว แหล่งเรียนรู้ สิทธิ พื้นที่สร้างสรรค์และการมีส่วนร่วม

จากแนวคิดในการมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ ในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนของนายก อบต. กุดรัง ปรากฏในนโยบายด้านการศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุนพื้นที่สร้างสรรค์และเป็นแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งสนับสนุนเด็กที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนจนถึงมัธยมศึกษา การส่งเสริม สนับสนุนชมรมสภาเด็กและเยาวชนให้มีเครือข่ายและทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

อบต. กุดรังองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลางมีงบประมาณในการบริหารไม่เกิน 20 ล้านบาทในแต่ละปี นอกจากจำนวนบุคลากรที่มีอย่างจำกัดแล้วเนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและเป็นความต้องการประหยัดงบประมาณของนายก อบต. เอง

“ความจริงเรามีอัตราบรรจุและจ้างพนักงานเพิ่มได้อีก แต่นายกท่านบอกว่าให้ช่วยกันทำงาน เองงบประมาณไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นดีกว่า พวกเราเลยทำงานแทบไม่มีวันหยุด แต่ก็สนุกนะ อย่างวันธรรมดายังสั่ง อบต. ที่อื่น สาม สี่ โมงก็กลับกันหมดแล้ว แต่ที่นี้ห้า โมงก็ทำงานกันอยู่ หรือบางทีก็มีคิเลย”

(ประพาส ปฏิชัย, สัมภาษณ์ 3 พฤษภาคม 2553)

บุคลากรของ อบต. มีความศรัทธาในตัวผู้นำ ทำให้บุคลากรของ อบต. กุดรัง ส่วนใหญ่มีการทุ่มเทพลังการทำงานเพื่อให้งานต่างๆ ของอบต. ให้สำเร็จ โดยไม่ยึดว่าเป็นงานของฝ่ายใดหลายๆครั้งที่พนักงานทั้งหมดจะต้องลงพื้นที่ทำกิจกรรมกับชาวบ้าน และการทำงานบางครั้งต้องใช้เวลายื่นหลังเลิกงานหรือบ่อยครั้งก็ต้องทำงานในวันหยุด ดังคำกล่าวดังนี้

“นายกท่านทำงานไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ค่ำมืด ตีคื่น ไม่มีวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ พวกเราทำงานกับท่านด้วย ชิน ก็สนุกกับงานนะ คิดว่าทำเพื่อบ้านของเรา”

(รพีพร นามโคตร, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2553)

“นายกท่านเป็นคนดี ขยันทำงาน เอาใจใส่ อย่างโครงการงานศพ
ปลอดเหล้า แรกๆ ชาวบ้านก็ไม่เข้าใจ แต่หลังๆ ชาวบ้านเขาเห็นผลงาน
เข้าใจเข้าร่วมโครงการมากขึ้น เลยได้รับเลือกมาอีกสมัย”

(เสงี่ยม บัวผัน, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2553)

“ชาวบ้านชอบนายกๆ เพราะท่านทำงานดี เป็นผู้นำของชาวบ้าน
ช่วยเหลือชาวบ้านดี ทำงานไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย เลือกก็ทีก็ได้เป็น
นายกๆ อยู่ดีแหละ”

(เสถียร นามโคตร, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2553)

ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่าปัจจัยที่ทำให้การพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง
ประสบความสำเร็จเกิดจากสาเหตุสำคัญสองประการคือ นายก อบต. ดำเนินการพัฒนาบนฐานคิดของ
การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และเกิดจากความต่อเนื่องด้านนโยบาย เนื่องจากนายก
บริหารงานมาเป็นระยะเวลาานาน ทำให้สามารถผลักดันงานต่างๆ จนบรรลุตามเป้าหมาย นอกจากนั้น
การทำงานของนายก อบต. ยังได้รับความร่วมมือจากบุคลากรของ อบต. ที่มีความศรัทธาในตัวผู้นำ
และมีขวัญและกำลังใจในการทำงาน ผลงานของ อบต. ยังได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน

2.2.2 ความเอาใจใส่และขวัญกำลังใจของบุคลากร อบต.

เมื่อวิเคราะห์โครงสร้างการบริหารงานพบว่า ฝ่ายที่รับผิดชอบงานเกี่ยวกับการ
พัฒนาเด็กและเยาวชนคือ ฝ่ายการศึกษา แม้ว่าภารกิจเกี่ยวกับงานด้านการศึกษาจะมีความสำคัญและ
จำเป็นมากเท่าใด แต่บุคลากรที่รับผิดชอบยังคงเป็นเจ้าหน้าที่นักวิชาการศึกษารักษาการในตำแหน่ง
ผู้อำนวยการกองการศึกษา โดยมีบุคลากรที่เป็นครูผู้ดูแลเด็กจำนวน 9 คน เมื่อพิจารณาจะพบว่ากรณีที่
ผู้บริหารไม่เปิดตำแหน่งแต่งตั้งผู้อำนวยการกองการศึกษาแต่ยังคงให้เจ้าหน้าที่นักวิชาการศึกษา
รักษาการนั้นเพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ลูกน้อง เพราะต้องการรอการเติบโตขององค์กรที่
จะเป็นพร้อมๆ กับระดับตำแหน่งที่เพิ่มขึ้นของเจ้าหน้าที่ ซึ่งถือว่าเป็นการให้ขวัญและกำลังใจแก่
เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานให้มีความมานะบากบั่นและทุ่มเทกำลังใจในการทำงานเพื่อความสำเร็จของ
องค์กร

“อบต. เรายังเล็ก เจ้าหน้าที่น้อย ถึงแม้ว่างานจะเยอะ แต่นายกก็บอก
ให้ช่วยเหลือกัน อย่าคิดว่าเป็นงานใคร รอให้โตกว่านี้ค่อยเปิดตำแหน่ง
ผอ. กองการศึกษา”

(มลธิชา ทัพขวา, สัมภาษณ์ 18 เมษายน 2553)

จะเห็นว่าองค์กรปกครองหรือปัจจัยสำคัญในการพัฒนานั้นคือบุคคล โดยเฉพาะผู้นำ
ที่ต้องเห็นความสำคัญและมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน นอกจากนั้น
พนักงานของ อบต. ก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของงานด้วย หากบุคลากรไม่ทุ่มเทพลังในการ

ทำงาน งานที่วางแผนไว้ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ แต่อย่างไรก็ตามปัจจัยหลักที่น่าจะเป็นตัวนำออก อนาคตที่จะมีความเป็นผู้นำที่สามารถนำองค์กร นำชาวบ้านและชุมชนให้ประสบผลสำเร็จได้มากนักน้อยเพียงใด จากกรณีตัวอย่างนี้นายก อบต. มีความเป็นผู้นำ เป็นผู้นำบุคลากรของ อบต. และชาวบ้านในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จนบุคลากรและชาวบ้านเห็นความสำคัญและงานประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมาย

2.2.3 การสนับสนุนด้านงบประมาณ

จากยุทธศาสตร์การดำเนินงานตามแผนพัฒนาสามปีดังกล่าวมานั้น เมื่อพิจารณาในแผนพัฒนาประจำปีจะพบว่ามีโครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งปรากฏอยู่ในหมวดแผนงานด้านการศึกษาเป็นหลัก และสอดคล้องกับงบประมาณเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุคร์นั้น มีแหล่งงบประมาณมาจาก 2 ส่วนคือ งบประมาณของ อบต. จากการอนุมัติตามแผนปฏิบัติการประจำปี และงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ดังนี้

1) งบประมาณตามแผนปฏิบัติการประจำปี พบว่าในแผนงานด้านการศึกษาเป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาภายในเขตตำบลทั้งการศึกษาในและนอกระบบ เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนในเขตตำบลกุคร์ และเพื่อจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยได้กำหนดภาระงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนดังนี้ การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาทุกระดับทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ จัดการศึกษาเด็กวัยก่อนเรียน จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับเด็กและเยาวชน สร้างพื้นที่สร้างสรรค์ และการปลูกจิตสำนึกการเป็นคนดีของสังคม

สำหรับรายละเอียดการจัดสรรงบประมาณตามแผนงานต่างๆ เป็นดังนี้

ตารางที่ 8 การจัดสรรงบประมาณตามแผนงานของ อบต. กุคร์

ด้าน/แผนงาน	รายจ่ายจริงปี 2552	รายจ่ายจริงปี 2553	รายจ่ายจริงปี 2554
1. ด้านการบริหารทั่วไป			
แผนงานด้านการบริหารทั่วไป	6,355,255.98 (35.90%)	6,680,020.00 (34.26%)	8,026,740.00 (39.15%)
แผนงานการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน	259,610.00 (1.47%)	586,000.00 (3.01%)	420,000.00 (2.05%)
2. ด้านบริการชุมชนและสังคม			
แผนงานการศึกษา	4,225,428.08 (23.87%)	5,556,280.00 (28.49%)	4,373,630.00 (21.33%)
แผนงานสาธารณสุข	1,194,435.00 (6.75%)	1,195,280.00 (6.13%)	100,000.00 (0.49%)
แผนงานสังคมสงเคราะห์	3,043,497.00 (17.19%)	663,400.00 (3.40%)	506,000.00 (2.47%)

ด้าน/แผนงาน	รายจ่ายจริงปี 2552	รายจ่ายจริงปี 2553	รายจ่ายจริงปี 2554
แผนงานเคหะและชุมชน	1,630,578.44 (9.21%)	1,595,320.00 (8.18%)	4,790,680.00 (23.37%)
แผนงานสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	201,000.00 (1.14%)	280,000.00 (1.44%)	210,000.00 (1.02%)
แผนงานการศาสนา วัฒนธรรมและ นันทนาการ	138,000.00 (0.78%)	486,000.00 (2.49%)	331,000.00 (1.61%)
3. ด้านการดำเนินการอื่นๆ			
แผนงานงบกลาง	655,063.00 (3.70%)	2,457,700.00 (12.60%)	1,746,950.00 (8.52%)
รวม	17,702,873.50 (100.00%)	19,500,000.00 (100.00%)	20,500,000.00 (100.00%)

ที่มา : แผนปฏิบัติการสามปี (พ.ศ. 2552 – 2554) ของ อบต. กุดรัง

จากตารางพบว่า การจัดสรรงบประมาณอุดหนุนเกี่ยวกับงานในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนของตำบลกุดรังในส่วนแผนงานด้านการศึกษาโดยภาพรวมมากกว่าร้อยละ 20 ของงบประมาณทั้งหมด โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 คิดเป็นร้อยละ 23.87 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 28.49 ในปี พ.ศ. 2553 และลดลงเท่ากับร้อยละ 21.33 ในปี พ.ศ. 2554

เมื่อพิจารณาในหมวดรายจ่ายจำแนกตามแผนงานการศึกษาในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 ที่ได้รับการจัดสรรมากที่สุดถึงร้อยละ 28.49 พบว่า งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจำนวน 5,556,280.00 บาท นั้นถูกจัดสรรออกเป็นงานบริหารทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษา จำนวน 420,160 บาท คิดเป็นร้อยละ 7.56 และงานระดับก่อนวัยเรียนและประถมศึกษา จำนวน 5,136,120 บาท คิดเป็นร้อยละ 92.44

อบต. กุดรังได้ร่วมเป็นตำบลนำร่องในโครงการติดตามสภาวะการณืเด็กและเยาวชน Child Watch เพื่อเก็บข้อมูลเด็กและเยาวชนในระดับตำบล ให้สามารถสะท้อนสภาพของเด็กและเยาวชนในระดับท้องถิ่น โดยมีภารกิจตรวจพฤติกรรมเด็ก ทำการวิเคราะห์รูปแบบหรือแผนของปัญหาและความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน รวมถึงปัจจัยเสี่ยงในกลุ่มเยาวชนในท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังสถานการณืเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ผลการเก็บข้อมูลในพื้นที่ตำบลกุดรังดังตาราง

ตารางที่ 9 ข้อมูลสภาวะการณืเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลกุดรัง

ตัวชี้วัด	ค่าเฉลี่ยระดับตำบล	ค่าเฉลี่ยระดับจังหวัด
สถานะด้านสุขภาพอนามัย		
ร้อยละเด็กดื่มเหล้าเป็นครั้งคราวถึงเป็นประจำ (ม.ต้น/ม.ปลาย)	32.99/45.29	24.50/29.40
ร้อยละเด็กสูบบุหรี่เป็นครั้งคราวถึงเป็นประจำ (ม.ต้น/ม.ปลาย)	24.29/25.29	13.60/15.30
ร้อยละเด็กสวมหมวกกันน็อกทุกครั้งเมื่อขี่หรือซ้อนมอเตอร์ไซค์ (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	18.75/17.85/4.29	24.09/14.23/12.30

ตัวชี้วัด	ค่าเฉลี่ยระดับตำบล	ค่าเฉลี่ยระดับจังหวัด
ร้อยละเด็กประถมที่ทานนมครบกรอบเป็นครั้งคราวถึงประจำ	87.32	90.56
ร้อยละเด็กประถมที่ดื่มน้ำอัดลมเป็นครั้งคราวถึงประจำ	95.79	92.67
ร้อยละเด็กที่เล่นกีฬาเป็นประจำ (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	23.00/37.73/32.39	48.09/33.63/41.20
เวลาที่ใช้เล่นกีฬาคือวัน (นาทีก่อน) (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	71.79/74.62/84.64	75.58/84.92/94.00
สถานะด้านการศึกษา		
ร้อยละเด็กที่อ่านหนังสือเรียนเป็นประจำ (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	26.00/39.63/15.49	37.63/27.00/15.90
ร้อยละนักเรียนที่โดดเรียนเป็นครั้งคราวถึงประจำ (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	4.19/34.23/66.71	4.40/35.45/36.62
ร้อยละนักเรียนที่รู้สึกปลอดภัยเวลาไปโรงเรียน (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	33.33/66.05/57.75	40.31/69.08/66.79
ร้อยละนักเรียนที่ชอบไปโรงเรียนปานกลางถึงมาก (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	64.65/28.40/39.44	69.77/57.21/55.98
สถานะด้านสังคม		
ร้อยละเด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	61.62/63.75/66.67	70.44/24.75/26.33
ร้อยละเด็กที่อยู่บ้านคนเดียวหลังเลิกเรียน (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	11.00/16.62/21.13	9.51/14.56/15.90
ร้อยละเด็กที่จะกลับมาอาศัยอยู่ในจังหวัดที่เรียนหนังสืออยู่ปานกลางถึงมาก (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	92.92/88.65/91.14	95.63/91.86/94.18
ร้อยละเด็กที่ยอมรับว่าเคยมีเพศสัมพันธ์ (ม.ต้น/ม.ปลาย)	16.08/26.47	10.55/13.50
ร้อยละเด็กที่พบเห็นการพกพาหรือเสพยาเสพติดในสถานศึกษา (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	10.00/13.35/36.62	7.42/15.58/29.29

ที่มา : ข้อมูล Child Watch ระดับจังหวัดมหาสารคาม

จากตารางที่ 9 พบว่าข้อมูลสภาวะการณ่ของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลลูกครึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลค่าเฉลี่ยในระดับจังหวัดมหาสารคามพบว่า มีค่าที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยมีประเด็นที่น่าสนใจในด้านต่างๆ ดังนี้

สภาวะด้านสุขภาพ พบว่า ข้อมูลเกี่ยวกับการยอมรับว่าดื่มเหล้าและสูบบุหรี่ของเด็ก ในระดับตำบลสูงกว่าค่าเฉลี่ยในระดับจังหวัด

สภาวะด้านการศึกษา พบว่า ร้อยละของเด็กมีความรู้สึกปลอดภัยเมื่อมาโรงเรียนและร้อยละของเด็กที่ชอบมาโรงเรียนในระดับตำบลมีน้อยกว่าค่าเฉลี่ยในระดับจังหวัด

สภาวะด้านสังคม พบว่า ข้อมูลเชิงลบ เช่น ร้อยละเด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ เด็กที่อยู่บ้านคนเดียวหลังเลิกเรียน เด็กที่ยอมรับว่าเคยมีเพศสัมพันธ์ และเด็กที่พบเห็นการพกพาหรือเสพยาเสพติดในสถานศึกษา มีสูงกว่าข้อมูลในระดับจังหวัดทุกๆ ด้าน

กล่าวโดยสรุปได้ว่าปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในระดับท้องถิ่นมีสูงและไม่แตกต่างจากท้องถิ่นอื่นๆ และเขตเมืองเท่าใดนัก โดยเฉพาะร้อยละของเด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

เมื่อพิจารณาในระดับโครงการพบว่ามิโครงการที่ดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2554 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2552 – 2554) ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านต่างๆ ทั้งหมด 6 ยุทธศาสตร์ พบว่ามีโครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนจำนวน 24 โครงการ(ดังตารางที่ 11) ปรากฏตามยุทธศาสตร์ 3 ด้าน ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และศูนย์กลางวัฒนธรรม

ประเด็นการพัฒนา

1. การอนุรักษ์ พัฒนา ส่งเสริม ทำนุบำรุงศาสนา วัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น และ

2. การสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาในท้องถิ่น ทั้งด้านบุคลากร กระบวนการเรียน การสอนทุกรูปแบบตลอดจนสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาคน สังคมที่มีคุณภาพ

ประเด็นการพัฒนา

1. การพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนทุกระดับรวมทั้งการสร้างเครือข่ายขององค์กรชุมชน

2. การส่งเสริมกีฬาเพื่อสร้าง โอกาสให้เยาวชนได้พัฒนาทักษะด้านกีฬาและสันทนการสู่ความเป็นเลิศ สร้างนิสัย รักการกีฬาและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

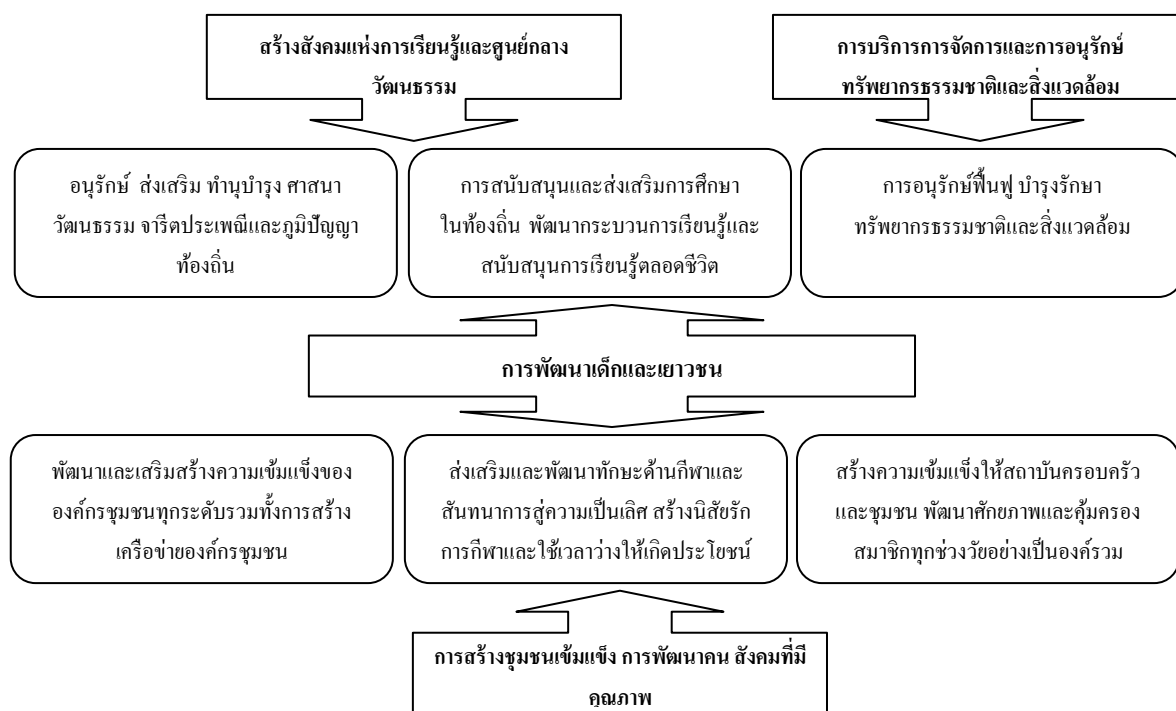
3. การสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันครอบครัวและชุมชน ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองสมาชิกทุกช่วงวัยอย่างเป็นองค์รวม

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การบริการการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประเด็นการพัฒนา

1. การอนุรักษ์ฟื้นฟู บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม

จากยุทธศาสตร์การพัฒนาของ อบต. กุศรัง สามารถสรุปเป็นแผนภาพเพื่อแสดงความเชื่อมโยงสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนดังนี้

แผนภาพที่ 16 ความเชื่อมโยงของสาระในยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ

อบต. กุดรัง

การวางแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรังมีโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กทุกเพศทุกวัย เริ่มตั้งแต่เด็กก่อนวัยเรียน อบต. เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียนให้มีอุปกรณ์การจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ บุคลากรที่รับผิดชอบผ่านการอบรมและศึกษาดูงานให้มีความรู้ความสามารถตามเกณฑ์มาตรฐาน

“เรื่องการดูแลและเด็กนี้นายกท่านจะเข้มงวดมาก จะเน้นในเรื่องพัฒนาการตามวัยและความปลอดภัย หากต้องการอบรม ศึกษาดูงานท่านจะส่งเสริมขอให้ตั้งใจทำงาน...อีกอย่างเวลาประชุมร่วมกับผู้ปกครองเด็กจะเปิดโอกาสให้มีการซักถาม พูดคุยกันเต็มที่”

(จิราภรณ์ ไชยปิง, สัมภาษณ์ 5 ธันวาคม 2553)

เด็กในช่วงวัยเรียน อบต. จะให้การสนับสนุนในเรื่องอาหารกลางวันและอาหารเสริม (นม) ซึ่งเป็นภารกิจที่กฎหมายกำหนด นอกจากนั้น อบต. จะมีโครงการพิเศษเข้าไปสนับสนุนทั้งในเรื่องวิชาการในรูปแบบของการสนับสนุนจัดค่ายวิชาการ คุณธรรม จริยธรรมและด้านการศึกษาและสันทนาการ

สำหรับเยาวชนหลังวัยเรียน อบต. สนับสนุนการพัฒนาโดยการตั้งสภาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง ทำหน้าที่เป็นตัวประสานการทำงานระหว่างเด็กเยาวชนของตำบล เป็นการปลูกฝังระบบประชาธิปไตยแก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการ

นำเสนอปัญหาและความต้องการของเด็กและเยาวชนในพื้นที่โดยจะมีโครงการที่ครอบคลุมในทุกมิติ ทั้งการฝึกอาชีพ การอบรมด้านระเบียบวินัย คุณธรรมจริยธรรม การส่งเสริมสุขภาพโดยการรณรงค์ เรื่องโรคติดต่อและการส่งเสริมด้านการกีฬาและนันทนาการ

2) งบประมาณจากการสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก โดย อบต. กุดรัง ดำเนินการพัฒนาชุมชนในลักษณะภาคีเครือข่าย โดยได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ ทั้งงบประมาณ และบุคลากรมาให้ความรู้ จากหน่วยงานภายนอก เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และสำนักงานพัฒนาสังคม จ. มหาสารคาม โดยร่วมจัดทำ “โครงการเรียนรู้คุณค่าชีวิตเด็ก เยาวชนและครอบครัวอาสา อบต. กุดรัง” เป็นต้น

2.2.4 บทบาทในการสร้างภาคีเครือข่ายการพัฒนา

ในการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรังเน้นการสร้างภาคีเครือข่าย ทั้งในและนอกพื้นที่ ดังนี้

1). การสร้างภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกพื้นที่ตำบล สำหรับหน่วยงานภายนอกตำบล เช่น โรงพยาบาลกุดรัง สถานีตำรวจโดยตำรวจชุดมวลชนสัมพันธ์ เกษตรอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ สถานศึกษาต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นต้น

2). การสร้างภาคีเครือข่ายกับกลุ่ม หน่วยงานภายในตำบล นอกจากโรงเรียน สถานีนอมาลัย และวัดซึ่งเป็นสถาบันหลักในสังคมแล้ว ยังมีกลุ่ม องค์กรในพื้นที่เดิม เช่น กลุ่ม อปพร. สภาก่อตั้งชุมชน กลุ่ม อสม. กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน เป็นต้น อบต. กุดรังยังได้จัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นมา ทำหน้าที่พิเศษ เฉพาะในชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานการพัฒนาเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

- ศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด อบต. กุดรัง เพื่อเป็นการป้องกันและเป็น ศูนย์คอยระวังเรื่องยาเสพติด ตลอดจนการรับเรื่องราวร้องทุกข์ นอกจากนั้น อบต. กุดรังยังได้จัดตั้ง สาขาศูนย์เพื่อเอาชนะยาเสพติดในเขตพื้นที่หมู่บ้านทั้ง 16 หมู่บ้าน เพื่อคอยสอดส่องดูแลและให้ความช่วยเหลือ ได้อย่างทันที่

- ศูนย์พัฒนาครอบครัว อบต. กุดรัง เพื่อเป็นศูนย์บรรเทาความทุกข์และ แก้ไขปัญหาครอบครัวในพื้นที่ โดยได้มีการจัดตั้งสาขาของศูนย์พัฒนาครอบครัวในพื้นที่หมู่บ้านทั้ง 16 หมู่บ้าน

- ศูนย์ปกป้องคุ้มครองเด็ก เพื่อคอยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับเด็กและ เยาวชน ตลอดจนการสนับสนุนอาชีพเสริมและการจัดหาทุนสนับสนุนในด้านการเรียน และคอย สอดส่องดูแลในด้านความเป็นอยู่ ตลอดจนการมีอาสาสมัครเข้าไปดูแลในเรื่องความเป็นอยู่และความ สะอาดภายในบ้านเรือน โดยศูนย์ปกป้องคุ้มครองเด็กจะเปิดรับเรื่องราวร้องทุกข์ในกรณีเด็กถูกรุ้ ความรุนแรง เด็กถูกล่อลวงเพื่อแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ เด็กเร่ร่อน เด็กพลัดหลง เด็กถูกทารุณ หนิงที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม

- สภาคเด็กและเยาวชนตำบลกุตุรง การจัดตั้งสภาคเด็กและเยาวชนเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2547 จากการเสนอแนะของบุคคลที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชน การดำเนินงานของสภาคเด็กและเยาวชนภายใต้แนวคิดที่ว่า เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกลุ่มเยาวชนที่มีการดำเนินงานในด้านต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อปฏิบัติการกิจกรรมร่วมกันในการแสวงหา แนวทางแก้ไขปัญหาคเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น และร่วมกันจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ชุมชนและสังคม ดังคาคกล่าวที่ว่า “เด็กนำ ผู้ใหญ่หนุน” (สมชาย เจริญอำนวยสุข, 2550)

2.3 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาคเด็กและเยาวชนของ อบต. กุตุรงและชุมชน

2.3.1 สถานการณ์ปัญหาคเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลกุตุรง

แม้ว่าพื้นที่ตำบลกุตุรงจะเป็นชุมชนเกษตรกรรม ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ทำนา ท่ามกลางการพัฒนาประเทศที่เน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ความเจริญของสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนทุกวัย จากการสำรวจจำนวนเด็กและเยาวชนในพื้นที่ อบต. กุตุรงตามวัยต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 10 จำนวนเด็กและเยาวชนในพื้นที่ อบต. กุตุรง

จำนวนเด็กและเยาวชน	จำนวน(คน)	ร้อยละของประชากรทั้งหมด
6 – 11 ปี	376	5.48
12 – 14 ปี	228	3.53
15 – 17 ปี	218	3.37
18 – 25ปี	584	9.03

ที่มา : ข้อมูล จปฐ. อบต. กุตุรง ปี พ.ศ. 2552

จากตารางพบว่าจำนวนเด็กและเยาวชนในพื้นที่ อบต. กุตุรงมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับประชากรในวัยอื่นๆ แต่สภาพปัญหาไม่แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ปัญหาความรุนแรงและการทะเลาะวิวาทของเยาวชนระหว่างหมู่บ้าน ปัญหาการดื่มสุราและการเสพยาเสพติด โดยเฉพาะยาบ้า และปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรของเด็กในวัยเรียน วัยรุ่นชายเมื่อออกนอกระบบโรงเรียนแล้วไม่ได้เรียนต่อจะชอบทำกิจกรรมที่ตื่นเต้น ทำทาย และมักเป็นพฤติกรรมในเชิงลบ เช่น การเล่นตีไก่ (ไก่ชน) เล่นการพนัน แข่งรถมอเตอร์ไซด์ ที่ยวงงานบุญตามหมู่บ้าน ดื่มเหล้าและทะเลาะวิวาท เมื่อมีงานบุญจึงมักมีปัญหาเยาวชนตีกัน เนื่องจากชุมชนในพื้นที่ตำบลกุตุรงเป็นพื้นที่ทางการเกษตร เมื่อสิ้นสุดฤดูกาลเก็บเกี่ยว การทำนาแล้ว ชาวบ้านจะไม่มีอาชีพเสริมอื่นๆ ทำให้ชาวบ้านจับกลุ่มกันเล่นการพนันต่างๆ เช่น ไก่ชน ไพ่หรือจับกลุ่มกันดื่มเหล้า จนชาวบ้านบางรายต้องติดเหล้าและการพนัน

สำหรับเด็กและเยาวชนแล้วนอกจากจะพบกับตัวอย่างจากผู้ใหญ่จนกลายเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแล้วในอีกมิติหนึ่งคือครอบครัวไม่มีเวลาพอที่จะดูแลและให้การอบรมสั่งสอนบุตร

หลาน แม้ว่าครอบครัวส่วนใหญ่จะฝากความหวังไว้ที่โรงเรียนแต่โรงเรียนก็ไม่สามารถที่จะดูแลนักเรียนได้อย่างทั่วถึง นักเรียนบางส่วนหนีเรียนไปเสพยาหรือมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ตามแหล่งมั่วสุมต่างๆ เช่น พื้นที่ป่าท้ายหมู่บ้าน ทუნา เป็นต้น ปัญหาเรื่องเด็กและเยาวชนเริ่มปรากฏชัดเจนเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2539 และทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา

“ในสมัยก่อนประมาณปี 2547 – 2548 เด็กและเยาวชนในตำบลมีปัญหาเยอะมาก ทั้งยาบ้า ปัญหาผู้สาว หนีเรียน ตอนนั้นอาตมาไปช่วยสอนในโรงเรียน(ร.ร. กุศรั้งวิทยา) รู้สึกว่าโรงเรียนเอาไม่ไหวหรอก แต่พอรัฐบาลประกาศนโยบายสงครามยาเสพติดช่วงรัฐบาลทักษิณรู้สึกว่ามีผลลดทอนน้อย”

(พระมหาสุพรรณ มัชฌิมา, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2553)

สำหรับปัญหาความรุนแรงอื่นๆ ในกลุ่มของเยาวชนพบว่า กลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านต่างๆ จะรวมตัวกันเป็น “ก๊ก” หรือกลุ่ม ในช่วงเวลาที่มีงานบุญต่างๆ ตามหมู่บ้านซึ่งมักจะมีมหรสพสมโภชเสมอ เช่น ภาพยนตร์ หมอลำ เป็นต้น วัยรุ่นก็จะมักจับกลุ่มกันดื่มสุราและมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับวัยรุ่นต่างถิ่นอยู่เสมอ โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นในหมู่ที่ 16 บ้านกุศรั้ง ซึ่งเป็น “เจ้าถิ่น” ที่มักจะหาเรื่องทะเลาะกับวัยรุ่นถิ่นอื่นๆ โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นหมู่ที่ 9 บ้านหัวขัว ที่เชื่อได้ว่าเป็น “คู่อริ” กัน ที่มักจะมีการเอาคืนกันเป็นประจำ โดยเฉพาะหากมีงานประจำปีในท้องถิ่น โดยเฉพาะในงานแห่พระในช่วงเทศกาลสงกรานต์ที่มีวัยรุ่นบางส่วนเดินทางกลับมาเยี่ยมบ้านจากทำงานในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด ทำให้บางครั้งเหตุการณ์ มีความรุนแรงมากมีการบาดเจ็บหรือถึงขั้นเสียชีวิตก็มี

“สมัยก่อนงานแห่พระนะ ไม่สนุกอย่างนี้หรอก เราต้องคอยระวังวัยรุ่นที่เป็นคู่อริกัน มันจะทะเลาะกัน บางครั้งเอาไม่อยู่ถึงตายก็มี แต่ปัจจุบันสบายมาก ไม่มีการทะเลาะเลย”

(ชนา ศรีหนองโคตร, สัมภาษณ์ 18 เมษายน 2553)

หากจะกล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลกุศรั้งนั้นสามารถสรุปได้ 2 ประการคือ ปัจจัยทางด้านครอบครัวของเด็กและเยาวชนเอง อันเนื่องมาจากสภาพและฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว เด็กและเยาวชนบางส่วนต้องอาศัยอยู่กับผู้สูงอายุ เพราะเมื่อเสร็จสิ้นฤดูการเก็บเกี่ยวพ่อแม่ต้องเดินทางไปรับจ้างในต่างถิ่น เช่น ไปรับจ้างทำงานที่กรุงเทพฯ ไปรับจ้างตัดอ้อยในจังหวัดใกล้เคียง เช่น จ. ขอนแก่นและ จ. อุตรดิตถ์ ทำให้เด็กและเยาวชนดังกล่าวไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร นอกจากนั้นชุมชนสังคมยังขาดการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อเป็นการเบี่ยงเบนหรือดึงดูดความสนใจของเยาวชนให้เข้ามาร่วมในกิจกรรม ขาดการลดพื้นที่เสี่ยงพร้อมกับการเพิ่มพื้นที่สร้างสรรค์ในชุมชน ทำให้เด็กและเยาวชนรวมกลุ่มกันและมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ดังกล่าว

2.3.2 อบท. กับการสร้างความตระหนักและการริเริ่มแก้ปัญหาเด็กและเยาวชน

ด้วยสภาพพื้นที่เกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ทำให้ประชากรวัยแรงงานจึงมักอพยพไปขายแรงงานในต่างถิ่นเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า ทำให้เด็กและเยาวชนต้องตกอยู่ในความดูแลของผู้สูงอายุ โดยแต่ละครอบครัวต่างก็ดูแลบุตรหลานของตนโดยไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกันมากนัก ทำให้ความเอื้อเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างครอบครัวหรือภายในชุมชนลดลงหายไป รวมทั้งจิตสำนึกสาธารณะของคนในชุมชนก็หายไปมากขึ้น ประกอบกับพื้นที่ใกล้ถนนใหญ่และห่างจากตัวจังหวัดเพียง 40 กิโลเมตรจึงทำให้มีปัญหาต่างๆ เข้ามาในพื้นที่ได้ง่าย ทั้งปัญหาการพนัน การลักขโมย ทะเลาะวิวาท มั่วสุม อุบัติเหตุและปัญหายาเสพติด การใช้สื่อ เทคโนโลยี โทรศัพท์มือถือ

ในช่วงปี พ.ศ. 2540 – 2548 ที่ปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่มีความรุนแรง พร้อมกันนั้น การประกาศนโยบายสงครามกับยาเสพติดของรัฐบาลในช่วงนั้น เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2546 ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ฉบับที่ 29/2546 กระทรวงมหาดไทยออกคำสั่งไปทั่วประเทศให้กำหนดเป้าหมายการจับกุมผู้ต้องสงสัยว่าค้ายา มีการให้สินบน และเงินรางวัลแก่เจ้าหน้าที่ชุดจับกุม และได้มอบหมายให้หน่วยงานต่างๆ ให้ความร่วมมือทั้งในด้านการปราบปราม การเฝ้าระวังและการฟื้นฟูปัญหาเสพติดในชุมชน โดยกำหนดให้เป็นช่วงสร้างความเข้มแข็งของพลังแผ่นดินและชุมชน และการดำรงความเข้มแข็งของพลังแผ่นดินและชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นจุดเริ่มต้นในการแก้ปัญหาของชุมชน ตามนโยบายของรัฐบาลในสมัยนั้น

ทิศทางและนโยบายในการพัฒนาประเทศนับตั้งแต่เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมานั้น รัฐบาลมักจะทุ่มเงินหรือ “เงินล้าน” ในการพัฒนา โดยการมุ่งแก้ไขปัญหาความยากจนโดยใช้เงิน แต่ก็ดูเหมือนว่า “ยิ่งพัฒนาก็ยิ่งจน” ซึ่งชาวบ้านเรียกวิธีการพัฒนานี้ว่า “เอาเงินนำหน้า เอาปัญญาตามหลัง” สภาพชาวบ้านพื้นที่ตำบลฤๅษีก็ไม่แตกต่างจากชาวบ้านพื้นที่อื่นๆ วิธีที่ถูกกำหนดจากคำสั่งต่างๆ ของทางราชการ การพัฒนาที่ครอบงำชาวบ้าน ปลุกฝังวัฒนธรรมแบบเงินตราให้ชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าเงินสามารถซื้อทุกอย่างได้ กองทุนเงินล้านของนโยบายการพัฒนาของรัฐบาลทำให้ชาวบ้านเกิดหนี้สินอันเนื่องมาจากค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อ และการไม่มีวินัยทางการเงิน การตั้งกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาทคือความพยายามที่จะสร้างอาชีพ สร้างรายได้ของชาวบ้าน แต่สุดท้ายชาวบ้านก็เป็นหนี้สินพันตัว เพราะความไม่มีวินัยทางการเงินของชาวบ้าน

ท่ามกลางการเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจชาวบ้านจำนวนมากที่เดินทางไปรับจ้างในต่างจังหวัดต้องเดินทางกลับภูมิลำเนาเนื่องจากถูกเลิกจ้าง และชาวบ้านบางส่วนเกิดภาวะหนี้สินจากนโยบายกองทุนหมู่บ้านทำให้ไม่สามารถพึ่งตนเองได้

“พอมีกองทุนหมู่บ้าน เขาให้กู้ก็กู้กันใหญ่ แต่ไม่ได้เอาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ใช้หนี้ ธกส. บ้าง ซื้อรถมอเตอร์ไซด์ให้ลูกบ้าง เวลาจะใช้คืนเขาไม่มีก็ต้องไปยืมจากที่อื่น เลยติดหนี้กัน ไปได้ใหญ่”

(เสงี่ยม บัวผัน, สัมภาษณ์ 13 เมษายน 2553)

ประเด็นปัญหาวัยรุ่นในหมู่บ้านเป็นที่พูดคุยของชาวบ้านโดยทั่วไป ทุกฝ่ายต่างรับรู้และตระหนัก ต้องการหาทางแก้ปัญหาเหล่านี้ แต่ก็ยังไร้ “เจ้าภาพ” นายก อบต. กุศรัง จึงได้ริเริ่มหาวิธีการแก้ปัญหาในชุมชน รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

2.3.3 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

1) การริเริ่มแก้ปัญหาเด็กและเยาวชน ในช่วงปี พ.ศ. 2548 นายประวัตี กองเมืองปึก นายก อบต. กุศรังได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายก อบต. เป็นสมัยแรก(ปี พ.ศ. 2548 – 2550) ท่ามกลางสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนรวมทั้งปัญหาที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน นายก อบต. มีแนวคิดที่แปลกใหม่ในการบริหารงานที่เน้นการป้องกันและแก้ไขปัญหาเชิงบูรณาการ ดังในคำนำของแผนการแก้ไขปัญหาเชิงบูรณาการของ อบต. ที่ว่า

“การทำงานในฐานะผู้บริหาร อบต. ที่แท้จริงก็มีได้แตกต่างไปจากที่อื่นๆ หากแต่คิดว่าที่ผ่านๆ มา เรามักจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมองเห็นแต่เรามุ่งการพัฒนาเฉพาะด้าน โครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งในส่วนตัวเราเองมักจะคิดและมองว่าการถนนหนทางก่อสร้างสิ่งเหล่านั้น คือผลงานที่สามารถอ้างได้ แต่ผมเองกลับมองว่าเราน่าจะทำอะไรได้มากกว่าสายตาที่คนอื่นเห็น ให้เขามองเราและจับต้องได้ด้วยใจ ด้วยความรู้สึก เพราะที่เราได้มายืน ณ จุดนี้ก็มาจากการเชื่อมั่นและความศรัทธาที่ชาวบ้านเขามอบให้ แล้วเราได้ทุ่มเทหรือได้ทำแบบ ใส่ใจในทุกปัญหา ซึ่งการทำงานกับชาวบ้านที่ผ่านมามีสามารถมองเห็นปัญหาของชาวบ้าน โดยแบ่งออกเป็นทุกซ์ 4 ด้าน หากเราสามารถทำให้คนในชุมชนมีความสุขทั้งทางกายมีความสุขทางจิตใจ มีความสุขทางสังคมและมีความสุขทางปัญญา เราจะได้ใหม่ จึงใช้โจทย์นี้เป็นการสร้างแรงจูงใจ และทำทนายวิธีการทำงานของตนเองมาโดยตลอด”

ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่า การริเริ่มในการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนตำบลกุศรังเกิดจากทุกๆ ฝ่าย ทั้งคนในชุมชน อบต. โดยนายก อบต. ซึ่งเป็นผู้นำเห็นความสำคัญและตระหนักในปัญหา และมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในทุกด้าน

2) การจัดเวทีเพื่อทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน การดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนเริ่มปรากฏเป็นรูปแบบที่ชัดเจนในปี พ.ศ. 2550 โดยในกระบวนการจัดทำแผนประจำปีงบประมาณ 2551 ของ อบต. กุศรัง จัดทำขึ้นตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำ

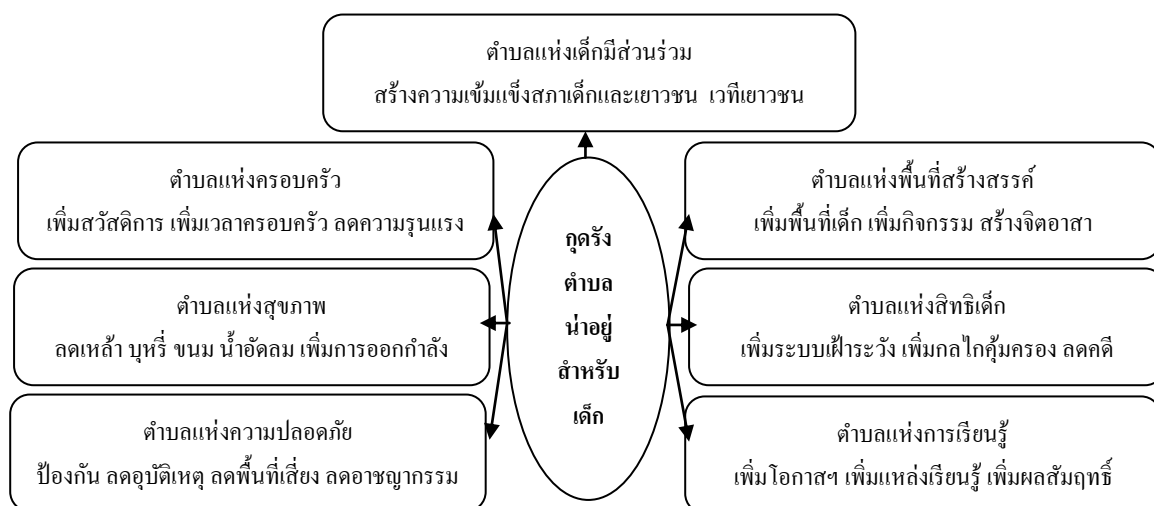
แผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำแผนยุทธศาสตร์ แผนพัฒนาสามปี และแผนดำเนินงานเพื่อความชัดเจนในการดำเนินงานและการติดตามประเมินผล โดยในแผนการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ 2551 ประกอบด้วยแผนการดำเนินงานสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งเน้นในเรื่องของบทบาท สิทธิ หน้าที่ของเด็กและเยาวชนที่สมควรได้รับตามกฎหมาย แผนการดำเนินงานฉบับนี้ยังมุ่งให้เกิดพื้นที่สำหรับการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชน การมีส่วนร่วม การได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย รวมทั้งการได้รับสิทธิในการพัฒนาในด้านต่างๆ ตามยุทธศาสตร์ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่กำหนดยุทธศาสตร์ตามแนวนโยบายของรัฐบาลของ พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรีที่แถลงนโยบายเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2549 ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

จากแนวคิดของการพัฒนาชุมชนของนายค. ออบต. นำมาสู่การจัดทำแผนพัฒนา มีการประชุมครั้งแรก ณ ออบต. กุดรัง โดยเชิญ คุณปิยะวรรณ นรเศรษฐโกศล อดีตหัวหน้าศูนย์พัฒนาสังคม (ศพส.) ที่ 41 มาให้คำแนะนำในการดำเนินโครงการจัดทำแผนพัฒนาตำบล การประชุมระดมความคิดเห็นของชาวบ้าน ตัวแทนเด็กและเยาวชนรวมทั้งหน่วยงานของรัฐในพื้นที่อำเภอ กุดรัง จากการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน พบว่ามีทิศทางที่เกิดขึ้นจากสถานะของครอบครัวและชุมชนแบ่งออกเป็น 4 ด้านคือ 1) ด้านกาย ได้แก่ ปัญหาการเจ็บป่วย ปัญหาการติดสุรา อุบัติเหตุและปัญหายาเสพติด 2) ด้านจิตใจ ได้แก่ โรคเครียดจากปัญหาต่างๆ เช่น การว่างงาน ขาดผู้ดูแล หนี้สิน เป็นต้น 3) ด้านสังคม ได้แก่ ปัญหาการพนัน การทะเลาะวิวาทและการมั่วสุม และ 4) ด้านปัญญา ได้แก่ ปัญหาขาดผู้สนใจในการวิเคราะห์ปัญหาในชุมชน ขาดสิ่งยึดเหนี่ยวในการแก้ปัญหา

ผลจากการระดมความคิดเห็นต่อสถานการณ์ปัญหาที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนมีประเด็นสำคัญๆ ดังนี้ 1) เด็กและเยาวชนไม่มีงานทำในช่วงปิดภาคเรียนและเยาวชนไม่ได้เรียนต่อ 2) ในช่วงเทศกาล งานสำคัญประจำปีหรืองานในชุมชนวัยรุ่นมักรวมกลุ่มดื่มสุรา อบายมุขและทะเลาะวิวาท 3) ขาดความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว เชื่อเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ ผู้ปกครอง 4) ไม่ค่อยเรียนรู้และรับจารีตประเพณีเก่าๆ 5) แต่งตัวล่อแหลม เลียนแบบสื่อไปในทางที่ผิด 6) มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร 7) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขาดสื่อ อุปกรณ์ ผู้ปกครองไม่มีความรู้และขาดทักษะในการดูแลเด็ก และ 8) ผู้ปกครอง ครูที่เลี้ยงและ ออบต. ขาดการติดต่อสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจกัน

การจัดทำแผนพัฒนาตำบลแบบบูรณาการ ส่วนแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาตำบล หรือ “แผนการดำเนินงานตำบลนำอยู่สำหรับเด็ก” ได้กำหนดโครงการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน เป็นกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ พัฒนาทักษะด้านวิชาการ ทักษะทางสังคมและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันแก้ไขพฤติกรรม นอกจากนี้ยังบูรณาการกิจกรรมให้ครอบคลุมทุกกลุ่มอายุ ทั้งเด็กและเยาวชน วัยผู้ใหญ่และกลุ่มผู้สูงอายุ โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนรวมทั้งเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านทั้ง 16 หมู่บ้านให้มีความเข้าใจและ “รู้จักตนเอง” ฐ

คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และการรู้จักนำทุนทางสังคมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งจะเป็นการเสริมภูมิคุ้มกันในทุกๆ ด้าน ในแผนการพัฒนาแบ่งมิติของการพัฒนาเพื่อให้เป็นตำบลนำอยู่สำหรับเด็กใน 7 มิติ ดังนี้ 1) มิติด้านความปลอดภัย เสริมสร้างด้านความปลอดภัย 2) มิติด้านสุขภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสุขภาพเด็กและเยาวชน 3) มิติด้านครอบครัว มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 4) มิติด้านการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ทั้งความรู้ทางด้านวิชาการ และความรู้อื่นๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตให้เด็กและเยาวชนได้แสดงความสามารถในทางที่ถูกต้อง 5) มิติด้านสิทธิเด็ก เป็นการสร้างกลไกคุ้มครองดูแลและการเฝ้าระวังในชุมชน ส่งเสริมพัฒนาการและการสร้างเครือข่ายเด็กและเยาวชนในการพัฒนา 6) มิติพื้นที่สร้างสรรค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างพื้นที่ดีให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสในการแสดงออก 7) มิติการมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ของท้องถิ่น

แผนภาพที่ 17 ยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง

จากยุทธศาสตร์การพัฒนา โครงการและกิจกรรมที่กล่าวมานั้นจะเห็นถึงการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของการพัฒนาพื้นที่ตำบลกุดรัง ตามนโยบายของนายก อบต. ที่หันมาให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมทุกเพศทุกวัยมากกว่าการมุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน จากโครงการกิจกรรมที่กำหนดจะเห็นว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการให้ความสำคัญในเรื่อง “เด็กและเยาวชน” นอกจากนี้ยังมีการบูรณาการเนื้อหาให้ครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนา และมีการบูรณาการกิจกรรมทุกกลุ่มอายุ ดังนี้

ตารางที่ 11 โครงการเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง

มิติการพัฒนา	1. มิติด้านความปลอดภัย	2. มิติด้านสุขภาพ	3. มิติด้านครอบครัว	4. มิติด้านการเรียนรู้	5. มิติด้านสิทธิ	6. มิติพื้นที่สร้างสรรค์	7. มิติการมีส่วนร่วม
วัตถุประสงค์	เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีทักษะในการป้องกันตัว การปลูกฝังจิตสำนึกและระเบียบวินัยในการขับขี่ การใช้รถใช้ถนน	ส่งเสริมสุขภาพเด็กและเยาวชน	เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว	ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ทั้งความรู้ทางด้านวิชาการ และความรู้อื่นๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต	เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงความสามารถในทางที่ถูกต้อง เป็นการส่งเสริมพัฒนาการและการสร้างเครือข่ายเด็กและและเยาวชนในการพัฒนา	สร้างพื้นที่ที่เด็กและเยาวชนมีโอกาสในการแสดงออก เช่น	เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ของท้องถิ่น เช่น
โครงการ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ โครงการเด็กและเยาวชนร่วมสร้างวินัยบนท้องถนน ▪ โครงการเยาวชนอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ▪ โครงการฝึกศิลปะป้องกันตัว(มวยไทย) ▪ โครงการปรับปรุงป้ายสัญญาณจราจร ▪ โครงการปรับปรุงสนามออกกำลังกาย ▪ โครงการปรับปรุงศูนย์พัฒนาเด็ก และโครงการขับขี่มอเตอร์ไซด์ไม่เสี่ยงชีวิต 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ โครงการก่อสร้างสวนสุขภาพ เพื่อเป็นสถานที่ออกกำลังกาย ▪ โครงการสร้างสนามเด็กเล่น ▪ โครงการจัดตั้งชมรมกีฬาเด็กและเยาวชน ▪ โครงการขะแลกเงินออม และโครงการเคาะประตูบ้านจัดปัญหาสุขภาพจิต 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ โครงการวันพระเข้าวัดพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและ ▪ โครงการครอบครัวอบอุ่น โรงเรียนนำอยู่ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบ้านและโรงเรียนเพื่อพัฒนาพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของเด็กในวัยเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ โครงการจัดตั้งห้องสมุดเด็กและเยาวชน โครงการหนังสือมือสองเพื่อน้อง ▪ โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ โครงการจัดตั้งศูนย์สนามไพรมซมชน ▪ โครงการยุวประชาสัมพันธ์ ▪ โครงการส่งเสริมอาชีพแก่เด็กและเยาวชนระหว่างเรียน ▪ โครงการค่ายวิชาการ ▪ โครงการอาสาสมัครเด็กและเยาวชนส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ▪ โครงการพระในบ้าน ▪ โครงการธรรมะในโรงเรียน ▪ โครงการเด็กและเยาวชน 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ โครงการกิจกรรมวันเด็กและวันเยาวชนแห่งชาติ ▪ โครงการวารสารเด็กและเยาวชน ▪ โครงการเครือข่ายศูนย์เด็กและเยาวชนสัมพันธ์ ▪ โครงการเด็กและเยาวชนมีดีมาอวด ▪ โครงการเสียงจากสายใจเด็กและเยาวชน 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ โครงการนิทรรศการสิ่งของสะสมของเด็กและเยาวชน ▪ โครงการประดิษฐ์ดอกไม้จากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น ▪ โครงการอบรมสัมมนาและประกวดมารยาทไทยสำหรับเด็กและเยาวชน ▪ โครงการปั้นดินให้เป็นดาว 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ โครงการเด็ก เยาวชนจิตอาสาช่วยรักษาป่าไม้ ต้นน้ำ ▪ โครงการจัดอบรมบุคลากรดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) เด็กและเยาวชน ▪ โครงการคนดีศรีกุดรัง ▪ โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน

มิติการพัฒนา	1. มิติด้านความปลอดภัย	2. มิติด้านสุขภาพ	3. มิติด้านครอบครัว	4. มิติด้านการเรียนรู้	5. มิติด้านสิทธิ	6. มิติพื้นที่สร้างสรรค์	7. มิติการมีส่วนร่วม
				<p>ร่วมใจอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ โครงการสานฝันนาฏศิลป์พื้นบ้าน ผู้ถูกหลานเด็กและเยาวชน ▪ โครงการธนาคารสมองท้องถิ่น ถ่ายทอดความรู้สู่ผู้ถูกหลาน เด็กและเยาวชน 			

เมื่อได้ร่างแผนการดำเนินงานประจำปีแล้ว ได้มีการประชุมขอความเห็นชอบร่างแผน โดยกระบวนการประชามชนนั้น อบต. กุดรังดำเนินการประชามชนทุกๆ 6 เดือน เพื่อรับฟังความเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชนทุกหมู่บ้าน โดยจะใช้เวลาและสถานที่แตกต่างกันไป บางครั้งในช่วงเวลาเย็นหลังจากชาวบ้านกลับจากการทำงาน บางหมู่บ้านใช้เวลาตอนเช้าในวันพระที่ชาวบ้านออกมาร่วมทำบุญ หรือในงานพิธีของหมู่บ้าน ส่วนสถานที่นั้นบางทีใช้ศาลาการเปรียญของวัด หรือศาลากลางบ้านซึ่งเป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้าน หรือหอประชุมของ อบต. ซึ่งการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของชุมชนนี้นายก อบต. จะให้ความสำคัญมาก และจะดำเนินการด้วยตนเองเสมอ

2.3.4 บทบาทในการขับเคลื่อนตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน

ในการดำเนินงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรังมีจุดเด่นคือ การทำงานโดยสร้างภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานทั้งในและนอกตำบล และการใช้สภาเด็กและเยาวชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อน

อบต. กุดรังได้จัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนตำบลกุดรังครั้งแรกเมื่อวันที่ 27 – 29 เมษายน พ.ศ. 2549 ภายใต้ชื่อโครงการ “รวมพลังเยาวชนบูรณาการ จัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนตำบลกุดรัง” สภาเด็กและเยาวชนของตำบลกุดรังมีหน้าที่ให้ข้อเสนอแนะและเสนอความต้องการของเด็กและเยาวชนในตำบล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนและแผนพัฒนาตำบลแบบบูรณาการ

นอกจากจัดทำแผนบูรณาการให้ครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนาทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพทางสังคมและสุขภาพทางปัญญา บางโครงการยังมีการดำเนินกิจกรรมกับคนในหลายกลุ่มอายุ และมีการสอดแทรกกิจกรรมด้านเด็กและเยาวชนเข้าไปในกิจกรรมหลักของชุมชน เช่น การจัดงานสงกรานต์ (กุดรังเป็นสถานที่ชุมชนให้การเคารพนับถือและงานสงกรานต์ถือว่าเป็นงานประจำปีของชุมชน) จะสอดแทรกเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีแบบโบราณ มีการประกวด แข่งขัน ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของเยาวชน การจัดแข่งขันกีฬา 3 วัย เป็นการแข่งขันกีฬาของเด็ก เยาวชน และกีฬาของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการเชื่อมประสานความสัมพันธ์ของคนในแต่ละวัย

ในการนำเสนอผลการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรังตามแผนการพัฒนานั้น ผู้วิจัยนำเสนอ 2 โครงการหลักคือ โครงการครอบครัวอาสา และ โครงการสภาเด็กและเยาวชนตำบลกุดรัง

1. การดำเนินโครงการครอบครัวอาสา

จากการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนตามการพิจารณาทุกซ์ภาวะ 4 ด้าน คือ ทุกซ์สุขภาพกาย ทุกซ์สุขภาพจิตใจ ทุกซ์สุขภาพสังคม และทุกซ์สุขภาพปัญญา อบต.กุดรัง จึงได้กำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาคือ “กุดรัง ตำบลน่าอยู่” ซึ่งประกอบด้วยภารกิจในการดำเนินงานที่

สำคัญ 7 ด้าน คือ ตำบลแห่งความปลอดภัย ตำบลแห่งสุขภาพ ตำบลแห่งครอบครัว ตำบลแห่งการเรียนรู้ ตำบลแห่งสิทธิ ตำบลแห่งพื้นที่สร้างสรรค์ และตำบลแห่งการมีส่วนร่วม

1.1 จุดเริ่มต้นของการดำเนินงาน

การดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งสถาบันครอบครัวของ อบต. กุดรัง เริ่มต้นจากความพยายามแก้ไขปัญหาการเจ็บป่วยของคนในพื้นที่ตั้งแต่ ปี 2540 เป็นต้นมา ต่อมาในปี 2545 -2546 มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้เข้ามาสร้างเครือข่ายการพัฒนากับ อบต. กุดรัง เป็นเครือข่ายภาคีสุขภาพเพื่อจัดตั้งโรงพยาบาลชุมชนขึ้น โดยได้ศึกษาวิจัยในพื้นที่ตำบลกุดรัง โดยค้นพบว่าการแก้ไขปัญหาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นไม่สามารถแก้ไขได้อย่างแยกส่วนจากปัญหาใดปัญหาหนึ่งได้ จำเป็นต้องแก้ไขปัญหายังเป็นองค์รวมในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดการมองปัญหาตามมิติสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมทั้งในด้านกาย ใจ สังคมและปัญญา จนกำหนดการแก้ไขปัญหามาเป็นเป้าหมายและภารกิจ 7 ด้านตามรายละเอียดดังที่กล่าวในข้างต้น ซึ่งหนึ่งในภารกิจที่สำคัญ คือ การดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัว

การดำเนิน โครงการครอบครัวอาสาเป็นการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กเยาวชนและครอบครัว เป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาลูกและเยาวชน มีลักษณะเป็นแผนยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ (Area – based Strategy Plan) ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนกิจกรรม มุ่งบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของพื้นที่ตำบลกุดรัง มีลักษณะบูรณาการในสุขภาพ 4 ด้าน คือ ร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญา เป็นแผนพัฒนาแบบหมุนเวียน (Rolling Plan) ที่ต้องมีการทบทวนและประเมินทุกระยะ มีความต่อเนื่องและวัตถุประสงค์ของโครงการมีดังนี้

1. เพื่อให้เกิดครอบครัวอาสาแลกเปลี่ยนเด็ก เยาวชนได้รับการเลี้ยงดูและการส่งเสริมพัฒนาการตามหลักสุขภาพที่เหมาะสม
2. เพื่อทดสอบการเลี้ยงดูเด็ก เยาวชนให้เรียนรู้การดำเนินชีวิต แนวความคิดจากครอบครัวอาสาตามสุขภาพที่ต้องการของชุมชน และนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน
3. เพื่อให้ผู้ปกครองได้เรียนรู้พฤติกรรม แนวความคิดของลูกที่รับเข้ามาในครอบครัวอาสาและนำมาใช้ปรับกับชีวิตจริง
4. เพื่อให้เด็ก เยาวชนได้เรียนรู้ชีวิต เรียนรู้สังคม การอยู่ร่วมกันกับสังคม เห็นคุณค่าในตนเองและสามารถตั้งเป้าหมายชีวิตของตนได้
5. เพื่อให้ผู้ปกครองได้เรียนรู้ เข้าใจ ร่วมมือแก้ไขปัญหาและเห็นคุณค่าของเด็ก เยาวชน

เป้าหมายในการดำเนินโครงการคือครอบครัวในพื้นที่ตำบลกุดรังจำนวน 16 หมู่บ้านที่จะอาสาแลกเปลี่ยนเด็กและเยาวชนให้การศึกษาอบรม เลี้ยงดูเหมือนกับบุตรหลานตนเอง เพื่อการเรียนรู้วิธีการดำเนินชีวิต เรียนรู้สังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม การเห็นคุณค่าในตนเองนำไปสู่

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีขึ้น โครงการนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมหาสารคามโดยความร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ จำนวน 250,000 บาท ใช้เวลาในการดำเนินโครงการ 1 ปี ภายหลังจากสิ้นสุดโครงการพบว่าโครงการ “ครอบครัวอาสา” เป็นนวัตกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุศรัง มีหน่วยงานต่างๆ สนใจมาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก

1.2 วิธีการ ขั้นตอนการปฏิบัติ

โครงการครอบครัวอาสา หรือ “โครงการเรียนรู้ชีวิตเด็ก เยาวชนและครอบครัวอาสา” โดย อบต.กุศรัง ได้ดำเนินการร่วมกับภาคีเครือข่ายหลัก ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และภาคีเครือข่ายย่อย ได้แก่ ศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด ตำบลกุศรัง กองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลกุศรัง ศูนย์บริการทางสังคมแบบมีส่วนร่วม สภาดูแลเด็กและเยาวชนตำบลกุศรัง และศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบลกุศรัง

เป็นโครงการที่มีเป้าหมายการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งครอบครัวอย่างรอบด้าน เป็นโครงการที่โดดเด่นและถือเป็นนวัตกรรมในการพัฒนาทักษะครอบครัว โครงการมีที่มาหรือสืบเนื่องมาจาก อบต.กุศรัง ได้ลงนามในข้อตกลง (MOU) ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตามโครงการเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก เยาวชนและครอบครัว โดยตกลงร่วมกันที่จะยกระดับสุขภาวะของเด็ก เยาวชนและครอบครัวในท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดย อบต. ต้องให้ความสำคัญและมุ่งมั่นดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก เยาวชนและครอบครัวในพื้นที่ ซึ่งมหาวิทยาลัยมหาสารคามจะสนับสนุนด้านวิชาการในการดำเนินงาน

จากสภาพปัญหาครอบครัวที่พบในพื้นที่ คือ พ่อแม่ไม่มีเวลาในการดูแลอบรมสั่งสอนลูกและลูกก็ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ มักเชื่อกลุ่มเพื่อนและมักชักนำกันไปในทางที่ผิด และการดำเนินงานพัฒนาทักษะครอบครัวที่ผ่านมาของ อบต. พบว่ากระบวนการอบรมโดยให้ความรู้เพียงอย่างเดียวไม่สามารถพัฒนาทักษะครอบครัวได้อย่างแท้จริง เนื่องจากครอบครัวที่เข้าร่วมเป็นเพียงแค่ผู้รับฟังความรู้ที่ได้รับจึงไม่นำสู่การปฏิบัติได้อย่างเต็มที่ แนวคิดของโครงการครอบครัวอาสาจึงเกิดขึ้น เพื่อพัฒนาทักษะครอบครัวจากการปฏิบัติและขบคิดจากคนในครอบครัวผู้เข้าร่วมเอง โดยการหาครอบครัวอาสาเพื่อยืมมือครอบครัวอื่นมาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ โดยมีกระบวนการหรือขั้นตอนการดำเนินงานหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกรับครอบครัว โดยครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการมีลักษณะที่ละกันทั้งครอบครัวที่มีแนวโน้มต่อปัญหาทางสังคมรวมทั้งปัญหาสุขภาพเสียดใจ และครอบครัวปกติทั่วไป โดยคัดเลือกรับครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการใน 3 ช่องทาง ดังนี้

- จากผู้นำชุมชนในพื้นที่ โดยสอบถามข้อมูลจากผู้นำชุมชนในพื้นที่ เพื่อหาครอบครัวที่ไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับชุมชน

- ประชาสัมพันธ์โครงการทางวิทยุชุมชน เพื่อหาครอบครัวทั่วไปที่อาสาเข้าร่วมโครงการ
- ครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการอย่างมีเงื่อนไข โดยคัดเลือกครอบครัวที่กำลังประสบปัญหาครอบครัวอยู่มาเข้าร่วมโครงการ โดยตั้งเงื่อนไขกับครอบครัวเหล่านี้เพื่อดึงให้มาเข้าร่วมว่าหากไม่เข้าร่วมโครงการทาง อบต. จะไม่ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น เงินทุนสนับสนุนการประกอบอาชีพ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบข้อมูลและสำรวจสภาพปัญหา โดยตรวจสอบจากข้อมูลโดยมีแหล่งข้อมูลจาก 3 ฐานข้อมูล ดังนี้

- ข้อมูล จปฐ. โดยเป็นข้อมูลที่ อบต. ได้ทำการสำรวจและจัดเก็บเอง
- ข้อมูลของสถานีตำรวจ
- ข้อมูลของโรงพยาบาล

ทั้งนี้ข้อมูลของสถานีตำรวจและโรงพยาบาลถือเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความไว้วางใจระหว่างกันเป็นอย่างมากในการแลกเปลี่ยนข้อมูล โดยการเชื่อมประสานของ อบต. กุศรั้ง ที่เริ่มทำงานร่วมกันมาเป็นระยะเวลานานตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมา ซึ่งทำให้เห็นความมุ่งมั่นและจริงจังในการทำงานต่อกัน หรือพิสูจน์ความมั่นใจต่อกันด้วยการทำงานที่ผ่านมาร่วมกัน จึงทำให้การประสานข้อมูลและการบูรณาการต่าง ๆ เป็นไปได้ด้วยความราบรื่น

ขั้นตอนที่ 3 จัดอบรมและจัดทำข้อตกลง โดยจัดอบรมให้แก่ครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการในครั้งแรกเป็นเวลา 2 วัน เพื่อชี้แจงแนวทางและวัตถุประสงค์ของโครงการ รวมทั้งจัดทำงานข้อตกลงเพื่อยินยอมแลกเปลี่ยนครอบครัวกันเป็นระยะเวลา 30 วัน หรือยินยอมให้ครอบครัวอื่นนำลูกของตนไปอุปการะเลี้ยงดู โดยแต่ละฝ่ายต้องปฏิบัติตน ดังนี้

ตารางที่ 12 แนวการปฏิบัติของครอบครัวและเยาวชนตามโครงการครอบครัวอาสา

การปฏิบัติของครอบครัว/พ่อ,แม่อาสา	การปฏิบัติของเด็ก เยาวชนอาสา
1. ปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลงในระยะเวลา 30 วัน	1. ปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลงในระยะเวลา 30 วัน
2. ต้องดูแลเลี้ยงดู ปกครอง และสนับสนุนเด็กเยาวชนอาสาให้ทุกอย่างเปรียบเสมือนเป็นบุตรหลานของตนเอง	2. อาศัยในครอบครัวและปฏิบัติตนภายใต้การปกครองของครอบครัวเสมือนเป็นพ่อ แม่ของตนเอง
3. ปฏิบัติหน้าที่ กิจวัตรประจำวันตามปกติโดยเน้นให้เด็กเยาวชนอาสา มีส่วนร่วม	3. ช่วยงานในครอบครัว ปฏิบัติกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายประจำวันตามที่ได้รับมอบหมาย
4. ต้องสร้างอาชีพเสริมสำหรับครอบครัว ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	4. ต้องช่วยเหลืองานในการประกอบอาชีพของครอบครัว
5. ต้องพาเด็ก เยาวชนอาสา ร่วมกิจกรรมของชุมชน	5. ต้องร่วมกิจกรรมของครอบครัวของชุมชนตามประเพณี
6. ต้องปฏิบัติตน กระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เยี่ยมพ่อกับแม่ของเด็ก เยาวชนอาสา	6. ต้องปฏิบัติตน ประพฤติตนเยี่ยงลูกที่ดี และกระทำตนเป็นลูกกตัญญูอยู่ในโอวาทของพ่อแม่อาสา

เมื่อคัดเลือกครอบครัว เด็กและเยาวชนอาสาแล้ว ในเบื้องต้นได้จัดอบรมครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 2 วัน มีกิจกรรมตามตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 13 ตารางการอบรมโครงการครอบครัวอาสา

กิจกรรม	วัตถุประสงค์/เนื้อหา	ผู้ดำเนินการ
<u>การอบรมวันที่ 1</u>		
1. เปิดอบรม	เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการทราบแนวทางและวัตถุประสงค์	อบต.
2. เงื่อนไขข้อตกลง	เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีส่วนร่วมในการวางกฎระเบียบ, การปฏิบัติตน ในการทำกิจกรรมใน 30 วันของครอบครัวอาสา	อบต.
3. รู้จักเขา รู้จักเรา รู้จักกัน	ละลายพฤติกรรม สร้างความคุ้นเคยผู้เข้าร่วมโครงการ	บ้านเด็กหลังเลิกเรียน ม. มหาสารคาม/ทีมงาน
4. แผนชีวิต	เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการดำเนินชีวิตที่มีเป้าหมายและความมั่นคง โดยเน้นแผนชีวิต แผนการเงิน และแผนอาชีพ	ทหารและคณะทำงาน ภาคีเครือข่าย
5. ครอบครัวพอเพียง	เพื่อนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้แบบเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนาเพื่อสร้างคน, สร้างความรู้, สร้างระบบ โดยเป็นการให้ความรู้ในการปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ, ทำน้ำยาเอนกประสงค์ การไม่ก่อหนี้เพิ่มและการลดปัญหานี้สิน	ทหารและคณะทำงาน ภาคีเครือข่าย
6. สุขภาพครอบครัว	เพื่อให้ทราบและเข้าใจถึงการรักษาดูแลสุขภาพเบื้องต้นของคนในครอบครัวและการให้บริการเชิงรุกในด้านสิทธิประโยชน์ โดยเป็นการให้ความรู้ในการดูแลและส่งเสริมสุขภาพ (การกิน การอยู่ การออกกำลังกาย)	เครือข่ายสาธารณสุข
7. กฎหมาย, สิทธิ ความปลอดภัยของครอบครัวและปัญหา ยาเสพติด	เพื่อให้ทราบถึงสิทธิ, กฎหมาย และร่วมกันป้องกันรวมถึงการสร้างความปลอดภัย ให้คนในครอบครัว การส่งเสริมสิทธิและระบบกลไกการคุ้มครองเด็กเยาวชน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งรั้วครอบครัว รั้วชุมชน ด้านยาเสพติด	เครือข่าย สกอ. กุศรั้ง
8. ธรรมะของครอบครัว	เพื่อให้เข้าใจถึงความสุข, ความสมดุลแห่งธรรมชาติ และปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาสู่อุบัติอาสา เพื่อลด ละ เลิก อบายมุข	เครือข่ายวัด
<u>การอบรมวันที่ 2</u>		
9. สมุดพกบันทึกความดีสำหรับครอบครัวอาสา	ร่วมกันบันทึกกิจกรรมที่ทำไว้ในสมุดบันทึกความดีโดยร่วมกันทำ ใช้เวลาอย่างมีคุณภาพ มีความรักความเสียสละ มีจิตสำนึกที่จะทำความดีแก่ส่วนรวมและชุมชนได้ เรียนรู้ร่วมกันสามารถขยายผลไปยังครอบครัวอื่น ๆ เกิดเป็นค่านิยมในการทำความดีจนเป็นกิจวัตร	เครือข่าย โรงเรียน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์/เนื้อหา	ผู้ดำเนินการ
10. มอบลูกฝัก หลาน	มอบลูกฝักให้ครอบครัวอาสาฯ	อบต. และภาคีเครือข่าย

ขั้นตอนที่ 4 การเปลี่ยนครอบครัวและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างการแลกเปลี่ยนครอบครัวเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ในวันเสาร์ของทุกสัปดาห์ครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการจะร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงข้อคิดและสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนครอบครัว ปัญหาและสิ่งที่ยากให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวของตน โดยวิทยากรผู้มาทำการแลกเปลี่ยนในแต่ละครั้งจะหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามหัวข้อ โดยเป็นวิทยากรจากโรงเรียน โรงพยาบาล วัด และผู้สูงอายุซึ่งเป็นภูมิปัญญาในชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 เสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการผ่านกิจกรรม 3 นะโม นอกจากการเรียนรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนครอบครัวแล้ว ในช่วง 30 วัน ยังมีกิจกรรมเสริมความรู้เพิ่มเติมอีก โดยใช้ชื่อว่า “กิจกรรม 3 นะโม” ดังนี้

ตารางที่ 14 รายละเอียดของกิจกรรม 3 นะโม

กิจกรรม	แนวคิด/ เนื้อหากิจกรรม
นะโมพุทธานะ	เป็นการสอนธรรมะ คุณธรรม จริยธรรม โดยพระอาจารย์ เพื่อสร้างจิตสำนึก จิตอาสา ซึ่งเป็นสุขภาวะที่เกิดจากความเข้าใจ ได้คิดและมองเห็นความเป็นจริงของชีวิตได้อย่างทะลุพร้อมทั้งยอมรับในความเป็นไปของชีวิต อย่างรู้ทั่ว รู้เท่าทันและเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งสามารถจำแนกแยกแยะได้ในเหตุผลแห่งความดี ความชั่ว ความมีประโยชน์และมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงามและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งของตนเองและชุมชน
นะโมปัญญาะ	เป็นการให้ความรู้ในเรื่องประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน การถ่ายทอดทุนทางสังคม ความรู้ด้านภูมิปัญญาชุมชนแพทย์แผนไทยและสมุนไพรในท้องถิ่นรวมถึงการจักสานของใช้ในชีวิต โดยภูมิปัญญาในท้องถิ่น
นะโมสัมมาอาชีวะ	การประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียน ตนเองและผู้อื่น การลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ โดยส่งเสริมด้านเศรษฐกิจตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและส่งเสริมการใช้และอนุรักษ์พลังงานชุมชนอย่างมีจิตสำนึก (การทำถ่านจากเตาเผาถ่าน 200 ลิตรและการผลิตน้ำส้มควันไม้)

ขั้นตอนที่ 6 สรุปการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียน เพื่อร่วมกันค้นหาลักษณะของเด็ก เยาวชนและครอบครัวที่พึงประสงค์ จากการเรียนรู้ โดยการแลกเปลี่ยนครอบครัวระหว่างกัน

1.3 ผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงาน โครงการอาสาของ อบต.กุศรัง ซึ่งผ่านไป 1 รุ่น ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2553 พบว่าเด็กและเยาวชน อาสา และครอบครัวอาสาได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดี

มากขึ้น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น พ่อแม่และบุตรหลานพูดคุยกันมากขึ้น ความลำบากในด้านเศรษฐกิจของครอบครัวเริ่มลดน้อยลง

นอกจากโครงการครอบครัวอาสาแล้ว อบต. กุดรัง ยังดำเนินการในด้านดูแลช่วยเหลือ พัฒนาครอบครัวในโครงการ/ กิจกรรมอื่นๆ อีก โดยหากเป็นครอบครัวที่มีสมาชิกเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เมื่อคัดกรองได้จากเวทีประชาคมแล้วก็จะให้ทำ “พันธสัญญาชุมชน” เพื่อให้เลิกยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด มิฉะนั้นชุมชนจะร่วมกันต่อต้านและไม่ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แทนการใช้มาตรการทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวที่มักใช้ไม่ค่อยได้ผล โดยหากสามารถเลิกยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดได้ อบต. และชุมชนก็จะให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ดำรงตนในทางที่ดีได้ รวมถึงให้โอกาสเข้ามามีส่วนร่วมเป็นแกนนำในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

1.4 โครงสร้าง กลไกในการดำเนินงานและวิธีการบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่

การดำเนินงานของ อบต. กุดรัง จะเน้นการดำเนินงานโดยอาศัยความร่วมมือของชุมชนและภาคีเครือข่าย โดยมีองค์กรที่มีส่วนร่วมบูรณาการดังนี้ สถาบันวิชาการทั้งในและนอกพื้นที่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สถาบันรามจิตติ และหน่วยงานราชการ ได้แก่ พมจ. ศูนย์พัฒนาสังคม ทหาร ตำรวจ โรงพยาบาล โรงเรียนในชุมชนรวมถึงการศึกษานอกโรงเรียน สถาบันศาสนา ได้แก่ วัดในพื้นที่ และองค์กรภาคประชาชน ได้แก่ สภาองค์กรชุมชน

การบูรณาการกับหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ข้างต้น เริ่มจากการจัดตั้งและสนับสนุนการดำเนินงาน ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบลกุดรัง มาตั้งแต่ปี 2545 โดยนายก อบต. เป็นที่ปรึกษาของ ศพค. การดำเนินงานของ อบต. ก็จะดำเนินงานควบคู่ไปกับการดำเนินงานของ ศพค. โดย อบต. กุดรัง ได้สนับสนุนงบประมาณให้กับ ศพค. ซึ่งได้กำหนดไว้ในนโยบายและข้อบัญญัติของ อบต.

การดำเนินงานของ ศพค. เริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายครอบครัวในพื้นที่ และตั้งเป็นคณะกรรมการศูนย์พัฒนาครอบครัวในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดกลไกเครือข่ายการมีส่วนร่วมทางสังคมของครอบครัวในพื้นที่ สำหรับเป็นฐานการทำงานของ ศพค. ต่อไป โดยเครือข่ายครอบครัวที่ได้สร้างขึ้นก็จะเป็เครือข่ายการดำเนินงานของ ศพค. ที่ทำหน้าที่หลักในการช่วยเหลือ ดูแล แก้ไขปัญหาให้กับครอบครัวในพื้นที่ อบต. ทั้งการให้ความรู้แก่เยาวชนในพื้นที่ แก้ไขปัญหาครอบครัวทั้งปัญหาความยากจน ปัญหาหย่าร้าง ปัญหาเด็กและผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ศพค. ยังทำหน้าที่สนับสนุนอาชีพของครอบครัวในพื้นที่ โดยเน้นการพึ่งพิงตนเองและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ ศพค. ยังจัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติ โดยมอบใบประกาศเกียรติคุณให้กับครอบครัวตัวอย่างที่มีความเข้มแข็ง เพื่อเป็นแรงจูงใจและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับครอบครัวในพื้นที่ของ อบต. กุดรังด้วย

ด้านรูปแบบการทำงานคณะกรรมการศูนย์พัฒนาครอบครัวในแต่ละหมู่บ้านจะเข้าไปในครอบครัวต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างใกล้ชิด เช่น ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้งให้อยู่กับยายที่ติดเหล้า และดูแลหลานได้ไม่เต็มที่ ทางคณะกรรมการฯ ก็จะเข้าไปพูดคุยเพื่อตรวจสอบสภาพปัญหา จากนั้นก็

จะแสวงหาทางช่วยเหลือ เช่น ให้นักการศึกษาเป็นรายเดือนแก่เด็ก และพูดคุยเพื่อให้เขาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการกินเหล้า เป็นต้น ในส่วนของการสนับสนุนอาชีพ ก็จะมีปราชญ์ในชุมชนหรือพระสงฆ์เข้าไปพูดคุยในบ้านต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้ที่ส่งเสริมต่อการประกอบอาชีพ เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้ในการเกษตร เป็นต้น

เนื่องจากในพื้นที่มีการจัดตั้งศูนย์ดำเนินงานต่างๆ หลายหน่วยงาน ทำให้เกิดปัญหาในการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันบ้าง จากการสนทนากับคณะทำงานพบว่า คณะทำงานหรือตัวแทนหน่วยงานจะเข้าไปพูดคุย อธิบายให้แต่ละหน่วยเข้าใจถึงการทำงานที่สามารถส่งเสริมกันได้ ซึ่งในช่วงแรกของการทำความเข้าใจค่อนข้างจะลำบากพอสมควร แต่เมื่อความร่วมมือหรือการดำเนินงานร่วมกันครั้งแรกเกิดขึ้นก็จะเป็นการพิสูจน์ถึงความตั้งใจของหน่วยงานและผลดีที่ได้จากการทำงานร่วมกัน จะก่อให้เกิดความไว้วางใจต่อกัน ทำให้การทำงานในระยะต่อมาจึงเริ่มสะดวกขึ้น จนเกิดเป็นสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างองค์กร ชุมชน และเกิดเป้าหมายเดียวกันในการทำงาน

1.5 ทรัพยากรและแหล่งที่มา

ทรัพยากรและงบประมาณในการดำเนินงานด้านครอบครัวของ อบต. กุดรัง มาจาก 2 ส่วนที่สำคัญคือ งบประมาณจาก อบต. เอง และงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก อบต. ซึ่งโครงการครอบครัวอาสาที่ได้รับงบประมาณภายนอกจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2. การดำเนินโครงการสภาเด็กและเยาวชน

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ตามมาตรา 2 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2551 โดยในหมวด 3 มาตรการส่งเสริมการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่วนที่ 1 สภาเด็กและเยาวชน มาตรา 22 ระบุให้สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด จัดให้มีสภาเด็กและเยาวชนอำเภอและสภาเด็กและเยาวชนจังหวัด และมาตรา 28 ให้มีสภาเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร และมาตรา 32 ให้มีสภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทย โดยมีสมาชิกประกอบด้วยเด็กและเยาวชนที่อยู่ในเขตอำเภอ จังหวัด กรุงเทพฯ และสภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทยตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นต้นไป และผู้แทนเด็กและเยาวชนที่ไม่อยู่ในสถานศึกษา สภาเด็กและเยาวชนจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงเด็กและเยาวชนในพื้นที่ในการดำเนินงานด้านต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อปฏิบัติการกิจกรรมในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาและร่วมกันจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น

2.1 จุดเริ่มต้นของการดำเนินงาน

สภาเด็กและเยาวชนตำบลกุดรังจัดตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 27 – 29 เมษายน พ.ศ. 2549 ตามนโยบายของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมหาสารคาม เพื่อเป็นกลไกเชื่อมโยงการทำงานระหว่างเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลกุดรังกับ อบต. กุดรัง เปิดโอกาสให้

เด็กและเยาวชน ภาควิชาเครือข่ายต่างๆ ตลอดจนประชาชนในเขตพื้นที่ได้ร่วมกันสนับสนุนเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้หลากหลาย นอกจากนี้ยังเป็นการปลูกฝังการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คุณธรรมจริยธรรม เน้นการเรียนรู้ในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่องผ่าน โครงการกิจกรรมเข้าไปในแผนพัฒนาของ อบต.

2.2 ขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน

ในการดำเนินการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง ดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดตั้งคณะกรรมการสภาเด็กและเยาวชน ดำเนินการ ณ หอประชุม กิ่งอำเภอ กุดรัง และหอประชุมองค์การบริหารส่วนตำบล กุดรัง เมื่อวันที่ 27 – 29 เมษายน 2549 ดังนี้

- อบต. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน แก่ผู้นำชุมชน ประชาชน เด็กและเยาวชนในพื้นที่ และสร้างเครือข่าย
- ทำการสำรวจกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนตามทะเบียนราษฎร์ จัดทำทะเบียนและประสานงานกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นตัวแทนจากแต่ละหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 2 คน
- เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนเด็กและเยาวชนของแต่ละหมู่บ้านมาร่างระเบียบข้อบังคับเพื่อเป็นแนวทาง
- จัดเตรียมสถานที่ทำการสภาเด็กและเยาวชนที่ อบต. กุดรัง
- ประสานงานกับพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด คณะวิทยากรและภาควิชาเครือข่ายเพื่อกำหนดวันประชุม

กำหนดการของกิจกรรมต่างๆ ในการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง เป็นดังนี้

ตารางที่ 15 กำหนดการ กิจกรรมในการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง

วัน เดือน ปี	กิจกรรม	หน่วยงาน/ภาควิชาเครือข่าย
27 เมษายน 2549	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความรู้เรื่องบทบาทของสภาเด็กและเยาวชน - บทบาทการทำงานของสภาเด็กและเยาวชน ร่วมกับผู้นำชุมชนและเครือข่าย - การจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ศูนย์พัฒนาสังคมที่ 41 จ. มหาสารคาม - ประธานเครือข่ายผู้สูงอายุตำบล กุดรัง - นายท อบต. กุดรัง
28 เมษายน 2549	<ul style="list-style-type: none"> - เดินทางไปทัศนศึกษา จ. กาญจนบุรี - ศึกษาดูงานด้านชุมชนเข้มแข็งและกิจการสภาเด็กและเยาวชน ตำบล ไทรโยค - ศึกษาดูงาน โรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง จ. กาญจนบุรี - แข่งขันกีฬาเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและเยาวชนตำบล กุดรังและตำบล ไทรโยค 	<ul style="list-style-type: none"> - อบต. กุดรังและอบต. ไทรโยค
29 เมษายน 2549	<ul style="list-style-type: none"> - ทัศนศึกษาสุสานทหารนิรนาม 	<ul style="list-style-type: none"> - อบต. กุดรัง

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชน องค์ประกอบของสภาเด็กและเยาวชนประกอบด้วยประธาน และรองประธานตำแหน่งละ 1 คน คณะกรรมการเป็นสมาชิกที่ได้รับ การนำเสนอหรือคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของตนเพื่อทำหน้าที่ในสภา และสมาชิกคือเด็กและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15 – 25 ปี ที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกจำนวน 216 คน ส่วนประธานสภาเด็กและเยาวชนคนแรกของตำบลกุตุรงค์คือ นายศรีไพร ศรีไชยยศ และรองประธานคือ นางสาวรัตนภรณ์ บัวผัน

กระบวนการดำเนินงานเริ่มจากการให้รู้จักกลุ่มเด็กและเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน การขยายและเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่มโดยอาศัยการประชุมร่วมกัน การกระตุ้นให้กลุ่มต่างๆ เห็นความสำคัญที่จะรวมตัวกัน สร้างโอกาสในการพูดคุยและเปลี่ยนกันมากขึ้น โดยกระตุ้นให้มีการเสนอปัญหาและแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยการจัดทำโครงการ กิจกรรมเพื่อนำเสนอผ่าน อบต. ในการจัดทำแผนพัฒนาของ อบต. ต่อไป ในปีงบประมาณ 2550 มีโครงการต่างๆ ที่เกิดจากการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนตำบลกุตุรงค์ ร่วมกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ดังนี้

1) โครงการถนนเด็กเดิน การรवानเสริมสร้างเด็ก โครงการถนนเด็กเดิน การรวานเสริมสร้างเด็กเกิดขึ้นเนื่องจากเด็กและเยาวชนในสังคมชนบทขาดโอกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี สภาพแวดล้อม วิธีชีวิตความเป็นอยู่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนสังคมชนบทไม่ค่อยกล้าแสดงออก แม้กระทั่ง “อายุที่จะพูด” ถือได้ว่าพฤติกรรมเหล่านี้ควรที่จะถูกหาลดหายไปจากสังคมชนบท ดังนั้นการดำเนินโครงการการรวานเสริมสร้างเด็กจึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะทำให้เด็กและเยาวชนตำบลกุตุรงค์มีพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์และสติปัญญา นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริม สร้างความตระหนักให้แก่สังคมได้รับรู้ ตื่นตัวให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณภาพ พร้อมทั้งส่งเสริมให้เด็กมีการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง และยังเป็น การปกป้องคุ้มครองลงสู่กลุ่มเป้าหมายทุกหมู่บ้าน และการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้เกิดการ เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

2) โครงการเด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุกุตุรงค์สร้างสรรค์ “วันว่างเสริมสร้างสุขภาพ” เนื่องจากปัญหาอบายมุขที่รุนแรงในพื้นที่ และยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น เข้าสู่กลุ่มเด็กและเยาวชนและในขณะเดียวกันในพื้นที่ที่มีจำนวนผู้สูงอายุเป็นจำนวนมากที่ถูกกลุ่กลานทอดทิ้ง สภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด ปัญหา วัยรุ่นทะเลาะวิวาทและการยกพวกตีกันระหว่างหมู่บ้าน ดังนั้นการจัดกิจกรรมเพื่อเบี่ยงประเด็นความ สนใจของเด็กและเยาวชนต่ออบายมุขต่างๆ จึงมีความสำคัญ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมความ สามัคคีในกลุ่มครอบครัวและระหว่างวัยด้วย

ขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน คณะกรรมการดำเนินโครงการได้มีการประชุม คณะกรรมการดำเนินงานร่วมกับผู้นำหมู่บ้าน ให้แต่ละหมู่บ้านส่งทีมกีฬาเข้าร่วมแข่งขัน การแข่งขัน แบ่งเป็น 3 รุ่น ได้แก่ รุ่นเด็ก รุ่นเยาวชน และรุ่นผู้สูงอายุ การแข่งขันแบ่งออกเป็นฟุตบอล เปตอง และ

แชร์บอล ใช้เวลาในการแข่งขันประมาณ 2 เดือนเป็นอย่างน้อย ทำการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน แข่งขันในทุกวันเสาร์ของแต่ละสัปดาห์

ผลการดำเนินงานในเบื้องต้นพบว่าระหว่างการดำเนินโครงการแรกๆ ในกลุ่มเด็กและเยาวชน ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนจะสอบถามและพะวงว่าลูกหลานของตนเองไปไหนกันแน่ เมื่อลูกหลานของตนเองบอกว่า “มาแข่งกีฬาที่ อบต.” ผู้ปกครองยังไม่มั่นใจว่าจริงหรือไม่ มีการมาแอบดูที่ อบต. พบว่าลูกหลานของตนเองมาแข่งขันกีฬาจริง และอยู่ในการแนะนำและควบคุมของ อบต. ก็เบาใจลง เพราะลูกหลานตนไม่ได้ไปมั่วสุมในทางที่ไม่ถูกต้อง ในกลุ่มของผู้สูงอายุเช่นกันได้แนะนำให้ผู้สูงอายุตั้งแต่ 50 ปี มาแข่งกีฬากัน ซึ่งได้รับความสนุกสนานเป็นอย่างดี มีลูกหลานในครอบครัวมาเชียร์พ่อ แม่ หรือญาติพี่น้องของตนกันอย่างเนืองแน่นและสร้างเสียงหัวเราะ สร้างรอยยิ้ม สร้างความสนุกสนานแก่ผู้มาเชียร์ หากถามว่าวันนี้เด็กและเยาวชนและผู้สูงอายุในตำบลคุณจริงในวันเสาร์พวกเขามีกิจกรรมยามว่างกันอะไรบ้าง คำตอบที่ได้รับคือ “ไป อบต. คุณจริง” ถ้าถามต่อไปว่าไปทำอะไร ท่านจะได้คำตอบจากเด็กและเยาวชนรวมทั้งผู้สูงอายุในทำนองเดียวกันว่า “ไปแข่งกีฬา” หรือ “ไปดูกีฬา” แทบทุกๆ คน

3) โครงการจัดกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ในพื้นที่ โดยสภาเด็กและเยาวชนร่วมกับ อบต. คุณจริง และสถานีอนามัยได้มีการอบรมให้ความรู้เรื่องเอดส์แก่วัยรุ่น เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และประชาชนทั่วไปให้ครอบคลุมพื้นที่

4) โครงการเสียงสายใจจากเด็ก โครงการนี้เกิดขึ้นเนื่องจากเด็กและเยาวชนไม่กล้าที่จะแสดงออก การพูดในเรื่องต่างๆ หรือการกล้าในการซักถาม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเรียนรู้ เรื่องภายในครอบครัว หรือเรื่องที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน สภาเด็กและเยาวชนตำบลคุณจริงได้จัดทำโครงการนี้ขึ้นเพื่อฝึกให้เด็กและเยาวชนมีความกล้าที่จะพูดและแสดงความคิดเห็นต่างๆ โดยการมาเข้าร่วมจัดรายการวิทยุชุมชน นอกจากนั้นยังเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานต่างๆ ของสภาเด็กและเยาวชน

5) โครงการแรลลี่เด็กและเยาวชนปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ เป็นโครงการที่มุ่งปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่น และการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงมีพระชนมายุครบ 80 พรรษา ดำเนินโครงการโดยการประชาสัมพันธ์โครงการให้ทราบ ประสานงานกับโรงเรียนในเขตตำบลคุณจริงเพื่อรับสมัครนักเรียนเข้าร่วมโครงการ ในการเดินทางนั้นให้เด็กและเยาวชนเดินทางโดยใช้รถจักรยานปั่นไปตามเส้นทางที่กำหนด โดยจะผ่านทุ่งนาและป่าชุมชน โดยระหว่างทางจะมีการจัดทำเป็นฐานเพื่อให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ เสริมไปด้วยเพื่อให้เด็กได้รับความรู้และความบันเทิงระหว่างการร่วมกิจกรรม โดยจะมีหน่วยงานและองค์กรในชุมชนมาให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนประจำฐาน เช่น ตำรวจ เจ้าหน้าที่อนามัย กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น ในขั้นตอนสุดท้ายจะให้เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ

ร่วมกันปลูกป่าในเขตป่าชุมชนและรับประทานอาหารร่วมกัน โดยกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มเพล จะเตรียม มาเพื่อรับประทานร่วมกัน

6) **โครงการขยะแลกเงินออม** โครงการนี้เกิดขึ้นเนื่องจากต้องการปลูกฝังค่านิยม การออมของเด็กและเยาวชนซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมต่อไป นอกจากนี้ยัง เป็นการลดปริมาณขยะในเขตพื้นที่ด้วย ดำเนินโครงการโดยให้คณะกรรมการของสภาเด็กและ เยาวชนกำหนดแผนงาน แต่งตั้งชุดปฏิบัติงาน และออกบริการรับซื้อขยะตามโรงเรียนในเขตตำบล กุดรังทุกวันศุกร์ระหว่างเวลา 13.00 น. และรับซื้อที่ อบต. ทุกวันเสาร์ ขยะที่ได้จะรวบรวมจนได้ ปริมาณที่พอเพียงก่อนที่จะนำไปขายต่อ โดยรายได้ที่ได้จากการดำเนินโครงการจะนำมาใช้จ่ายในการ ดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนต่อไป

7) **โครงการปั้นดินให้เป็นดาว** เป็นโครงการที่ส่งเสริมการแสดงออกในทาง สร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชน เป็นการเปิดพื้นที่สร้างสรรค์ในการแสดงออกทั้งในด้านดนตรี กีฬา และวิชาการ เป็นพื้นที่หาดาวประจำในแต่ละเดือนเพื่อฝึกซ้อม ส่งเสริมความสามารถโดยการเข้า ประกวด แข่งขันในระดับที่สูงขึ้น

8) **โครงการสานฝันดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้านเพื่อลูกหลานเด็กและเยาวชน** เป็นการอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้านผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้เผยแพร่ให้เยาวชนรุ่นหลัง โครงการนี้ดำเนิน โดยเป็นการถ่ายทอดศิลปะพื้นบ้านจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุแขนงต่างๆ เช่น ด้านพิซ สมุนไพร ด้านการละเล่นท้องถิ่น เช่น หมอลำ การเป่าแคน การฟ้อนสร้อยดอกหมากซึ่งเป็นการฟ้อน ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อถ่ายทอดสู่ลูกหลาน เด็กและเยาวชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้ ได้ศึกษา เป็นการใช้เวลาว่างในวันหยุดให้เป็นประโยชน์

9) **โครงการพระในบ้าน ธรรมะในโรงเรียน** เป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่เด็กและเยาวชน ให้สามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง โดยสภา เด็กและเยาวชนร่วมกับโรงเรียนในตำบลทุกครั้งได้นิมนต์พระไปอบรมธรรมะแก่นักเรียนในโรงเรียน

10) **โครงการสร้างความตระหนักเรื่องสิทธิเด็ก** เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่อง สิทธิเด็ก ความรู้ข้อมูลข่าวสารและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 โดยความสำคัญในเรื่องดังกล่าวมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในระดับครอบครัว ดังนั้นสภาเด็ก และเยาวชนร่วมกับศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบล จัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องสิทธิเด็กทั้งฝ่ายเด็กและ เยาวชน และผู้ปกครอง และเป็นการส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้เป็นไปตามนโยบายของศูนย์พัฒนา ครอบครัว

11) **โครงการอาสาสมัครผู้สูงอายุ ผู้พิการเด็ก** โดยรับสมัครเด็กและเยาวชนเป็น อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุหรือผู้พิการ โดยมีการอบรมให้ความรู้ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีในการสร้างจิต อาสาดูแล ช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้พิการของเด็กและเยาวชน ให้เด็กและเยาวชนอาสาเข้าไปดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการในช่วงวันหยุด

12) โครงการเด็กจิตอาสาทำงานช่วงปิดเทอม เป็นโครงการปลูกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม ได้เรียนรู้และเป็นการสร้างทักษะชีวิตในการทำงาน ได้รับประสบการณ์จากการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น โดยการรับสมัครเด็กและเยาวชนมาทำงานในช่วงปิดภาคเรียน เพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ จากเสียงสะท้อนของเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมในโครงการนี้พบว่าในช่วงแรกเด็กและเยาวชนยังแบ่งกลุ่มในการทำงาน ขาดความสามัคคีในการทำงาน แต่เมื่อได้ทำงานร่วมกันระยะหนึ่งเด็กและเยาวชนมีโอกาสดูคึกคักกันทำให้มีความรู้จกกันมากขึ้น ก่อให้เกิดเป็นพลังความสามัคคี ก่อให้เกิดความรักความผูกพันภายในกลุ่ม มีการหยิบยื่น แบ่งปันน้ำใจ ให้แก่กัน กลายเป็น “พลังจิตอาสา” เป็นพลังของชุมชนต่อไป

หมายเหตุ โครงการบางโครงการได้ดำเนินไปแล้วและอาจไม่มีปรากฏในแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2554 – 2556)

2.3 ผลการดำเนินงาน

ตำบลกุตุรงค์มีสภาเด็กและเยาวชนที่เกิดจากการเลือกตั้งของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลกุตุรงค์ เป็นองค์กรที่เชื่อมประสานการทำงานของเด็กและเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน มีสมาชิกเด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 15 – 25 ปี จำนวน 216 คน

จากการสนทนากลุ่มกับตัวแทนสภาเด็กและเยาวชนของตำบลกุตุรงค์ เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ณ ห้องประชุม อบต. กุตุรงค์ โดยมีตัวแทนสภาเด็กและเยาวชนจำนวน 10 คนเข้าร่วมการสนทนา พบว่า สภาเด็กและเยาวชนได้เสนอปัญหาและความต้องการผ่านการประชุมเพื่อจัดทำโครงการเสนอต่อ อบต. เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและอนุมัติงบประมาณดำเนินการ ในการดำเนินการมีการบูรณาการเนื้อหากิจกรรมทั้งกิจกรรมเพื่อส่งเสริมอาชีพ การแข่งขันกีฬา การอบรมคุณธรรมจริยธรรม และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนั้นเด็กและเยาวชนยังได้ร่วมในกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับบุคลากรของ อบต. และชุมชน เช่น การรณรงค์ลดอุบัติเหตุในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ การรณรงค์เลิกดื่มเหล้าและสูบบุหรี่ และการชักชวนให้ปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนา และการจัดการแข่งขันกีฬา เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ถือว่าเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วม การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์และการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มเห็นความสำคัญของพลังเด็กและเยาวชน และเข้าใจมุมมอง ความต้องการของเด็กและเยาวชน เป็นการป้องกัน แก้ไขปัญหาและสร้างความเข้าใจและสร้างสัมพันธภาพที่ดี เนื่องจากผู้ใหญ่ส่วนมากมีมุมมองที่ค่อนข้างไม่ทันสมัย นอกจากนั้นเป็นการส่งเสริมความสามารถของเด็กและเยาวชนที่มีวิสัยทัศน์เปลี่ยนไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

2.4 โครงสร้าง กลไกในการดำเนินงานและวิธีการบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่

การดำเนินโครงการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนมีเป้าหมายเพื่อเชื่อมประสานกลุ่มของเด็กและเยาวชน ในแต่ละหมู่บ้านในเขตพื้นที่ตำบลกุตุรงค์เข้าด้วยกัน เพื่อนำเสนอปัญหาและความ

ต้องการของเด็กและเยาวชน เพื่อลดปัญหาพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ต่างๆ การดำเนินโครงการเกิดจากผู้นำชุมชนเข้าไปรู้จัก “กลุ่มเยาวชน” โดยเจาะลึกที่ตัวแทนหรือหัวหน้ากลุ่ม การพูดคุยซักชวนเพื่อให้เห็นเป้าหมายและความสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชน การเชิญตัวแทนกลุ่มเยาวชนมาร่วมประชุมเพื่อทำความเข้าใจอย่างเป็นทางการที่หอประชุม อบต. จากนั้นให้ตัวแทนเยาวชนแต่ละหมู่บ้านเข้าไปขยายผลและสร้างเครือข่ายเด็กและเยาวชนในแต่ละหมู่บ้านต่อไป ดังนั้นกลไกตัวแทนเพื่อสร้างเครือข่ายจึงมีความสำคัญในการเชื่อมประสานแนวความคิดดังกล่าว นอกจากนั้นการให้สมาชิก อบต. ประจำหมู่บ้านและผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานกลุ่มเยาวชนก็มีส่วนช่วยในการทำงานในการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนมีความสำเร็จด้วย

จากการสนทนากลุ่มพบว่า ในเบื้องต้นของการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนมีความยากลำบากเพราะเด็กและเยาวชนในแต่ละหมู่บ้านยังไม่มีสมาธิใฝ่ใจกัน และบางกลุ่มหรือบางคนยังไม่เห็นความสำคัญของการรวมตัวกัน ดังนั้นจึงต้องมีการสร้างเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากขึ้นเพื่อให้ทราบแนวคิดซึ่งกันและกัน และเป็นการสร้างความสนิทสนมระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มมากยิ่งขึ้น เมื่อเด็กและเยาวชนได้ร่วมงานกันมากขึ้นทำให้การทำงานในระยะต่อมามีความสะดวก มีทักษะในการทำงานเป็นทีมและก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในกลุ่มมากขึ้น

โครงสร้างสภาเด็กและเยาวชนประกอบด้วยประธาน รองประธาน คณะกรรมการฝ่ายปฏิคม เลขานุการ ประชาสัมพันธ์และฝ่ายสันตนาการซึ่งเป็นตัวแทนเด็กและเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน ทำหน้าที่ประสานงานกับสมาชิก หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ในกระบวนการทำงานจะมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง ที่หอประชุมของ อบต. เพื่อแจ้งเรื่องราวต่างๆ และเพื่อรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก ในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ คำสั่งการปฏิบัติงานจะมีชื่อตัวแทนสภาเด็กและเยาวชนเป็นคณะกรรมการดำเนินงานของ อบต. ด้วยซึ่งคณะกรรมการของสภาเด็กและเยาวชนจะเข้าไปร่วมทำงานกับเจ้าหน้าที่ของ อบต. กลุ่มและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยงานในด้านต่างๆ ที่ได้รับมอบหมาย

ในปัจจุบันมีนางสาวชนากา ทองมี เป็นประธานสภาเด็กและเยาวชน มีสมาชิกสภาเด็กและเยาวชนมีจำนวนทั้งสิ้น 136 คน มีการสร้างภาคีเครือข่ายกับสภาเด็กและเยาวชนนอกพื้นที่ และมีการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่เสมอๆ เช่น สภาเด็กและเยาวชนตำบลห้วยเตย สภาเด็กและเยาวชนอำเภอภูคัง การเข้าร่วมประชุมสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดมหาสารคาม และการศึกษาดูงานและเปลี่ยนวัฒนธรรมกับสภาเด็กและเยาวชนตำบลไพรโยค จ. กาญจนบุรี และสภาเด็กและเยาวชนตำบลแกใหญ่ อ. เมือง จ. สุรินทร์ เป็นต้น

2.5 ทรัพยากรและแหล่งที่มา

งบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนมาจากเงินงบประมาณของ อบต. และงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จ. มหาสารคาม มีบุคลากรของ อบต. ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มองค์กรในชุมชนเป็นที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน

ด้านองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาจากสภาเด็กและเยาวชนอื่น และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการเข้าร่วมภาคีเครือข่ายเด็กและเยาวชนของจังหวัดมหาสารคาม

2.4 ปัญหา อุปสรรคและปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์การบริหารส่วนตำบลกุตุรงค์และชุมชน

ในการนำเสนอปัญหา อุปสรรคและปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของตำบลกุตุรงค์ ผู้วิจัยวิเคราะห์จากการดำเนินโครงการหลัก 2 โครงการ คือ โครงการครอบครัวอาสาและโครงการสภาเด็กและเยาวชน ซึ่งมีเนื้อหาโครงการ กิจกรรมที่ครอบคลุมกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนดังนี้

2.4.1 ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ

โครงการครอบครัวอาสา มีเป้าหมายการดำเนินงานด้านการส่งเสริมความเข้มแข็งครอบครัวที่ส่งผลต่อเด็กและเยาวชนในครอบครัว ของ อบต.กุตุรงค์ มีผลของการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ประสบปัญหาครอบครัวในพื้นที่เริ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น มีการสื่อสารภายในครอบครัวมากขึ้นทำให้พ่อแม่ ลูกมีความเข้าใจอันดีต่อกันมากขึ้น นอกจากนั้นการได้เรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจครอบครัวทำให้ความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจของครอบครัวในพื้นที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองและลดรายจ่ายในการประกอบอาชีพได้มากขึ้น และการที่เด็กและเยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนทำให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น พฤติกรรมด้านความรุนแรงและพฤติกรรมไม่พึงประสงค์อื่นๆ ลดน้อยลง

“สมัยก่อนมีงานบุญในบ้านนะ พวกวัยรุ่นในบ้านจะมีปัญหามาแล้วก็ตีกัน(ชกต่อย)กับวัยรุ่นบ้านอื่นประจำ พวก อปพร. ก็ห้ามไม่ไหว แต่ปัจจุบันสบายมาก แทบไม่มีเลย เพราะวัยรุ่นในตำบลรู้จักกันหมด”

(ไพฑูรย์ อันทอง, สัมภาษณ์ 5 ธันวาคม 2553)

โครงการสภาเด็กและเยาวชนทำให้เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านต่างๆ ได้รวมกลุ่มและประสานการทำงานร่วมกัน เด็กและเยาวชนในพื้นที่มีเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีโอกาสเสนอปัญหาและความต้องการผ่านตัวแทน มีการจัดทำโครงการเสนอเข้าแผนการพัฒนาของ อบต. การที่เด็กและเยาวชนได้ร่วมกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบต่างๆ ทั้งกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพ กิจกรรมการอบรมคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมการส่งเสริมความสามารถด้านดนตรี กีฬา และการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแขนงต่างๆ ตลอดจนมีเวทีในการแสดงความสามารถทำให้เด็กและเยาวชนมีความสมัคปรสามัคคี เกิดความรักพวกพ้อง/กลุ่มในพื้นที่ ทำให้ปัญหาในเรื่องการทะเลาะวิวาทระหว่างกลุ่มหรือคู่อริลดน้อยลง นอกจากนั้นการที่ได้มีโอกาสในการทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสภาเด็กและเยาวชนต่างถิ่นเป็นการเปิดโลกทัศน์ พัฒนาการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

2.4.2 ผลกระทบที่เกิดกับพื้นที่

ผลที่เกิดจากการดำเนินโครงการครอบครัวอาสาและโครงการสภาเด็กและเยาวชน พบว่าการที่ครอบครัว กลุ่มเด็กและเยาวชน และชุมชนมีส่วนร่วมและให้ความสำคัญในการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น การมีเวทีในการแสดงความคิดเห็น การมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนทำให้คนในพื้นที่ที่มีความสามัคคีมากขึ้น ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไปมีความสะดวกมากขึ้น นอกจากนั้นการจัดตั้งกลุ่ม องค์กรในชุมชนเกิดเป็นกลุ่มองค์กรภาคประชาชน ในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้สูงอายุ ผู้พิการ เด็กเยาวชน กลุ่มสตรี กองทุนสวัสดิการ และกลุ่มทำงานสวัสดิการสังคม เป็นต้น ทำให้แต่ละฝ่ายทราบบทบาทที่ชัดเจนในการทำงาน ทำให้การประสานงานเกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมที่เชื่อมโยงประสานร่วมมือกันของคนทุกเพศ วัยและอาชีพ ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของทุนทางสังคมมากขึ้น

2.4.3 ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาเด็กและเยาวชนและแนวทางในการพัฒนา

การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลกุศกรังของ อบต. และชุมชนประสบกับปัญหาในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1) ปัญหาเรื่องงบประมาณ แม้ว่า อบต. กุศกรังจะให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน แต่เนื่องจาก อบต. มีงบประมาณจำกัด ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานที่ครอบคลุมพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายได้ในช่วงเวลาเดียว หรือไม่สามารถทำโครงการที่ใหญ่ๆ ได้ การดำเนินงานที่ผ่านมาจึงอยู่กับเยาวชนในกลุ่มเลี้ยงหรือกลุ่มเป้าหมายหลัก

2) อุปสรรคในการดำเนินงาน เนื่องจากสภาพที่ตั้งของพื้นที่เอื้อต่อการเข้ามาของปัญหาต่าง ๆ ได้ง่าย ทั้งเด็ก เยาวชนและประชาชนที่ไปศึกษาและทำงานต่างถิ่น และความเจริญก้าวหน้าของสื่อ เทคโนโลยี ยิ่งนำความแปลกใหม่มาสู่ชุมชน นอกจากนั้นประชาชนบางกลุ่มยังไม่ยอมรับในกฎ ระเบียบของชุมชน และขาดการนับถือแก่นนำในการดำเนินงาน นอกจากนั้นบุคลากรของ อบต. คณะทำงานบางส่วนยังขาดความชำนาญ ขาดทักษะในการดำเนินงาน และภาระหน้าที่ของนายก อบต. และบุคลากรที่มีเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงต้องอาศัยบุคลากรที่ทุ่มเทในการทำงานจริงๆ งานจึงจะประสบความสำเร็จ

3) ความต่อเนื่องในการดำเนินงานของเด็กและเยาวชน เนื่องจากตัวแทนเด็กและเยาวชนที่ได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทนสภาเด็กและเยาวชนและตัวแทนที่เข้ามาเป็นคณะทำงานตามโครงการต่างๆ มักจะอยู่ในวัยเรียน และกำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทำให้ช่วงระยะเวลาที่ทำงานอยู่ในชุมชนค่อนข้างจำกัด ทำให้กิจกรรมส่วนใหญ่จะต้องดำเนินการในวันหยุดหรือช่วงปิดภาคเรียนเท่านั้น นอกจากนั้นเยาวชนที่เป็นแก่นนำดังกล่าวจะต้องเดินทางไปศึกษาต่อในตัวจังหวัดมหาสารคามหรือจังหวัดใกล้เคียง ทำให้เกิดการขาดช่วงการทำงานจนกว่าจะได้รับการเลือกตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ ส่วนเยาวชนที่ไม่อยู่ในระบบโรงเรียนมักจะเดินทางไปรับจ้างทำงานในต่างถิ่นหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ค่อนข้างน้อย และขาดทักษะในการบริหารงาน ส่วนมาก

จะเป็นคณะทำงานหรือมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเท่านั้น และขาดความมั่นใจในการแสดงความเป็นผู้นำของเด็กและเยาวชน

4) ทักษะคติของผู้ปกครองต่อเด็กและเยาวชน คุณลักษณะของเด็กและเยาวชน บางส่วนที่ขาดระเบียบวินัย ชอบแสดงบทบาทที่ต่อต้าน ชอบความบันเทิง ไม่มีความกล้าหาญในการแสดงออก ทำให้ผู้ใหญ่มองว่าเด็กและเยาวชนเป็นตัวก่อปัญหา มองปัญหาที่เกิดขึ้นว่ามีสาเหตุมาจากเด็ก การรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนจะเป็นไปในทางเสื่อมเสีย เช่น การมั่วสุม ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เที่ยวเตร่และแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ผู้ปกครองจึงมักจะห้ามปรามบุตรหลานของตนมาร่วมกิจกรรมกลุ่ม แต่เมื่อเวลาผ่านไปความรู้สึกต่างๆ เหล่านี้ก็ลดน้อยลงเมื่อเห็นว่าเด็กและเยาวชนมีความตั้งใจในการทำงานอย่างจริงจัง

5) การเมืองท้องถิ่น เนื่องจากพื้นที่ศึกษาการแข่งขันทางการเมืองท้องถิ่นที่เห็นได้อย่างชัดเจน และเริ่มมีความรุนแรงขึ้นพร้อมๆ กับการเมืองระดับประเทศ เนื่องจากต่างฝ่ายต่างก็ได้รับการสนับสนุนจากการเมืองระดับจังหวัดและระดับประเทศ เมื่ออีกฝ่ายชนะการเลือกตั้ง ฝ่ายตรงข้ามก็จะพยายามไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนา โดยใช้กลไกระดับหมู่บ้านหรือคุ้มบ้าน ผู้ปกครองจะพยายามไม่ให้ความร่วมมือและจะพยายามบอกไม่ให้ลูกหลานไปร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน

2.4.4 ปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ

จากการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุศรังและชุมชนพบว่าปัจจัย เงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการดำเนิน โครงการครอบครัวอาสาเป็นดังนี้

1) ปัจจัยด้านงบประมาณ นั่นคือ อบต.ต้องมีงบประมาณสำหรับการดำเนินงานด้านสังคมอย่างเพียงพอ แม้ว่า อบต. จะมีงบประมาณที่ค่อนข้างจำกัด แต่ก็สามารถบริหารจัดการงบประมาณเพื่อการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการไม่เพิ่มจำนวนบุคลากรให้มากเกินไปจนเกินไป จำเป็นแม้ว่าจะมีอัตราค่าจ้างบรรจุแต่งตั้ง แต่ใช้วิธีการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรที่มีอยู่ โดยใช้วิธีการอย่างหลากหลายทั้งการเป็นตัวอย่างในการทุ่มเทกำลังกายในการทำงานของผู้นำ การให้ขวัญและกำลังใจ และการสร้างผลงานเชิงประจักษ์ มีผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้คนในพื้นที่ให้เห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือกับ อบต. อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ องค์กรและหน่วยงานภายนอกก็ไว้วางใจและให้ความร่วมมือในการดำเนินงานเป็นอย่างดี ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านบุคลากรในการทำงาน จึงทำให้งานพัฒนาประสบความสำเร็จ

2) นโยบายของผู้บริหารและความต้องการของชุมชนที่มีความสอดคล้องตรงกัน นโยบายการพัฒนาของผู้นำที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การพัฒนาแบบองค์รวมในทุกมิติเพื่อให้เป็น “ตำบลน่าอยู่” ท่ามกลางปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงาน องค์กร และสภาเด็กและเยาวชนในการเสนอปัญหา ความต้องการ การมีส่วนร่วมในการพิจารณาแผนการพัฒนาผ่านกระบวนการประชาคม การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกกิจกรรม การร่วมตรวจสอบและประเมินผลอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จากการ

ประชาสัมพันธของ อบต. และการบอกกล่าวใน “เวทีงานบุญ” หรืองานพิธีของชุมชน นอกจากนั้นยังมีการสะท้อนผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จต่อไป

3) กฎระเบียบ แนวปฏิบัติที่ชัดเจน ในกระบวนการพัฒนาจำเป็นต้องสร้างข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชนหรือ “สัญญาประชาคม” หรือ การมีกฎระเบียบที่ชัดเจนของพื้นที่ โดยต้องครอบคลุมและประชาชนสามารถเข้าถึงได้ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติและยึดถือร่วมกัน เช่น ในการดำเนินโครงการครอบครัวอาสาหาคครอบครัวที่เป็นกลุ่มเสี่ยงไม่ให้ความร่วมมือหรือไม่เข้าร่วมโครงการจะไม่ได้รับการจัดสรรสวัสดิการชุมชน หรือในการดำเนินโครงการงานศพปลอดเหล้า หากงานใดที่มีการฝ่าฝืนข้อตกลงจะต้องเสียเงินค่าปรับและจะไม่ได้รับการจัดสรรสวัสดิการของชุมชน เป็นต้น ในการสร้างข้อตกลงดังกล่าวอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในชุมชนพิจารณาให้ความเห็นชอบ หรือประชาพิจารณ์และยึดถือเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน และหากไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงแล้วจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านดำเนินการตามข้อตกลง แม้ว่าการดำเนินงานในช่วงแรกชาวบ้านบางส่วนจะรู้สึกต่อต้านและมีการฝ่าฝืนอยู่บ้าง แต่เมื่อดำเนินการต่อไปเรื่อยๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นในครอบครัว ชุมชนและท้ายที่สุดชาวบ้านเหล่านั้นก็เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

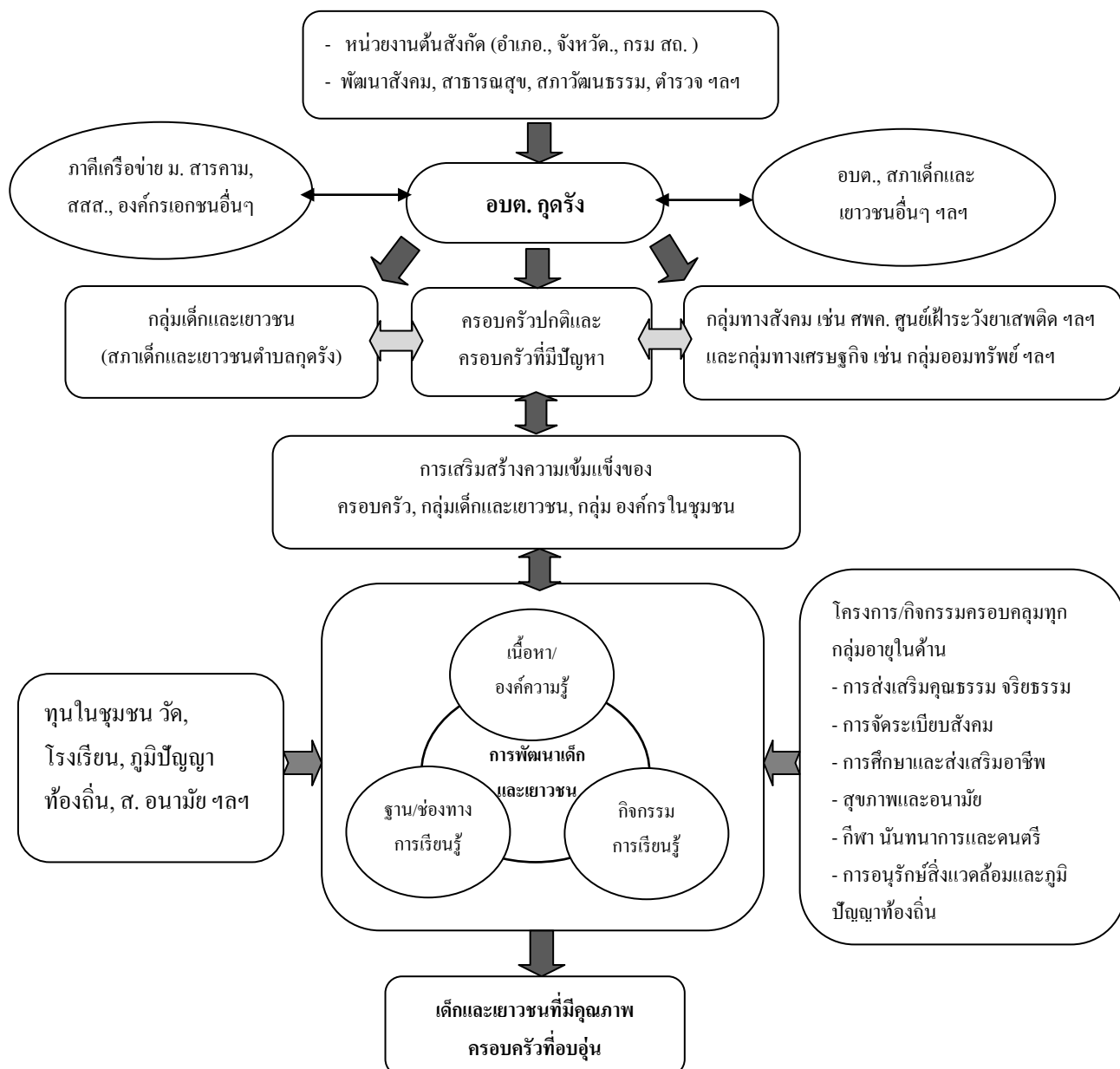
4) ภาาีเครือข่ายในการพัฒนา ภาาีเครือข่ายเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของพื้นที่ตำบลกุตรัง ประกอบด้วยเครือข่ายในแนวคิดที่มีบทบาทในเชิงนโยบาย ได้แก่ หน่วยงานต้นสังกัดในระดับอำเภอและจังหวัด กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น และเครือข่ายในแนวนอน ได้แก่ องค์กร หน่วยงานในชุมชนที่มีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน เช่น การดำเนินโครงการสภาเด็กและเยาวชนมีหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องดังนี้ ศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด สถานีตำรวจ สาธารณสุขอำเภอ สถานีอนามัย โรงเรียน สภาวัฒนธรรมตำบล กำนันและผู้ใหญ่บ้าน กลุ่ม อสม.และอป.พร. องค์กรสตรีตำบล เครือข่ายผู้สูงอายุตำบล เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและกลุ่มอาชีพตำบล และศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบล กุตรัง เครือข่ายต่างๆ เหล่านี้มีหน้าที่สนับสนุนการทำงานในด้านต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วง

นอกจากเครือข่ายที่กล่าวถึงแล้วการขยายตัวของเครือข่ายเพื่อเชื่อมประสานเพิ่มความเข้มแข็งของเครือข่ายก็มีความสำคัญ สภาเด็กและเยาวชนมีการนำเสนอผลงาน ศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานและสภาเด็กและเยาวชนในระดับอำเภอและระดับจังหวัดบ่อยครั้งเพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่มที่นำสู่ความสำเร็จและความเข้มแข็งในการดำเนินงาน

5) แนวทางการขยายผลในระยะต่อไป อบต.กุตรัง มีแนวคิดที่จะขยายการทำงานต่อไป โดยขยายโครงการที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ครอบคลุมพื้นที่และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ นอกจากนั้น อบต. ยังเป็นแหล่งศึกษาดูงานของหน่วยงานอื่น ดังนั้น อบต. สามารถสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับองค์กรพร้อมกับเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ให้แข็งแรงมากขึ้น

6) ในการจัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังเตือนภัยทางสังคม จะต้องมีการกำหนดบทบาท หน้าที่ให้ชัดเจน โดยให้มีคณะกรรมการที่ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน และการทบทวน ให้ความรู้ด้านเทคนิควิธีการแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องใน อบต. เพื่อเพิ่มศักยภาพการดำเนินงาน

กระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง โดย อบต. มีบทบาทนำชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยการเชื่อมโยงความร่วมมือเป็นเครือข่ายการพัฒนาของกลุ่ม องค์กร และหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

แผนภาพที่ 18 แสดงรูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง

จากแผนภาพการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวควบคู่ไปกับการดำเนินงานด้านอื่นๆ เพื่อให้เกิดการสร้างครอบครัวเข้มแข็งอย่างเป็นองค์รวม โดยการดำเนินงานที่สำคัญซึ่งสามารถเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางครอบครัวได้เป็นอย่างมาก คือ โครงการครอบครัวอาสา และการพัฒนาด้านอาชีพ การส่งเสริมอาชีพของครอบครัว ส่วนการพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้น โดยกิจกรรมที่สำคัญ เช่น การสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ ถนนเด็กเดิน คาราวานเสริมสร้างเด็ก การสร้างแกนนำพิทักษ์เด็ก และการจ้างเด็กทำงานในช่วงปิดภาคเรียน โดยกิจกรรมดังกล่าวจะช่วยเสริมการพัฒนาตัวเด็กและเยาวชนเองและในขณะเดียวกันก็สามารถเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว หรือการพัฒนาเด็กและเยาวชนและการพัฒนาครอบครัวไม่สามารถแยกส่วนในการดำเนินงานกันได้ ต้องบูรณาการไปด้วยกันจึงจะทำให้การพัฒนาเป็นไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นจะต้องส่งเสริมศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนด้วย โดย อบต. กุดรัง ได้จัดอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนสมาชิก และจัดศึกษาดูงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสภาเด็กและเยาวชนของตำบลอื่นๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างศักยภาพเด็กรุ่นใหม่ๆ เพื่อทำหน้าที่แทนรุ่นพี่ๆ ต่อไป

3. สังเคราะห์บทเรียนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรังและชุมชน

3.1 กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรังและชุมชน

การพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรังเกิดจากวิสัยทัศน์การพัฒนาของผู้นำ อบต. ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย เน้นการทำงานแบบ “ใส่ใจในทุกปัญหา” และเน้นการทำงานโดยอาศัยการมีส่วนร่วมขององค์กร หน่วยงานและชุมชนในการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการ การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง และชุมชนพบองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

3.1.1 กระบวนการเรียนรู้ของคณะผู้บริหาร อบต. และบุคลากรของ อบต. เรียนรู้ในเรื่องเป็นผู้นำและผู้สนับสนุนใน การสร้างความตระหนักแก่ชุมชน การจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน การดำเนินตามแผน การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผล การเรียนรู้ในเรื่องการทำงานร่วมกับกลุ่มเด็กและเยาวชน และชุมชน เช่น การเรียนรู้ในเรื่องผู้ดำเนินงานและผู้สนับสนุนการดำเนินงาน เป็นต้น

3.1.2 กระบวนการเรียนรู้ของครอบครัว กลุ่ม องค์กร หน่วยงานในชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในการการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ การสร้างความตระหนัก การจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน การดำเนินตามแผน การลงมือปฏิบัติ และร่วมประเมินผล ร่วมรับผลจากการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นแก่ครอบครัวและชุมชน

3.1.3 กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนในพื้นที่เกิดการรวมกลุ่มกันในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดความสามัคคีในกลุ่ม ลดปัญหาการ

ทะเลาะวิวาทของเยาวชนในพื้นที่ เด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเสี่ยง อบต. และชุมชนมีการสร้างกลไก การเฝ้าระวังทางสังคมในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3.1.4 กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง อบต. ชุมชนและกลุ่มเด็กและเยาวชน ได้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกันจากการดำเนินโครงการต่างๆ และลดช่องว่างระหว่างวัย เข้าใจความต้องการของเด็ก

จากกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุศรัง ภายใต้การนำของนายก อบต. และได้รับความร่วมมือจากบุคลากร หน่วยงาน องค์กรชุมชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของเด็ก และเยาวชน ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพบว่าแต่ละกลุ่มได้รับการเสริมพลังอำนาจ ภาคประชาชน ได้รับทราบถึงสิทธิ อำนาจที่พึงจะได้รับ เด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนา ได้รับทราบถึงสิทธิ หน้าที่ ตามกฎหมายต่างๆ “เวทีชาวบ้าน” หรือ “เวทีชุมชน” เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านใช้ในการพูดคุย ชักถาม ปรึกษาหารือถึงเรื่องราวต่างๆ ในชุมชน นอกเหนือจากเรื่องการพัฒนาเด็กและเยาวชน การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการเพื่อวิพากษ์วิจารณ์เรื่องราว ปัญหาต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่ชาวบ้านดำเนินการได้เองอย่างต่อเนื่อง ผลจากการนำเสนอความคิดเห็นร่วมกันผ่านเวทีต่างๆ เหล่านี้ทำให้ชาวบ้านได้ ร่วมกันผลักดันงานอื่นๆ ของชุมชน เช่น การรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นกองทุนในการทำกิจกรรม ต่างๆ ของชุมชน

3.2 องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้

1) **องค์ความรู้/เนื้อหาของความรู้** องค์ความรู้ที่นำมาใช้ในการจัดทำแผนการพัฒนาเด็กและเยาวชนมีลักษณะบูรณาการ เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคมและสติปัญญาของบุคคล และการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพในชุมชนเพื่อส่งเสริม การพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยแบ่งมิติของการพัฒนาออกเป็น 7 มิติ คือ 1) มิติด้านความปลอดภัย 2) มิติด้านสุขภาพ 3) มิติด้านครอบครัว 4) มิติด้านส่งเสริมการเรียนรู้ 5) มิติด้านสิทธิ 6) มิติพื้นที่ สร้างสรรค์ และ 7) มิติการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังเป็นองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทยและสมุนไพรในท้องถิ่น การจักสาน องค์ความรู้ในด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์

2) **กิจกรรมการเรียนรู้** กิจกรรมการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุศรังได้แก่การจัดเวทีประชาคมเพื่อรับฟังปัญหาและข้อคิดเห็นของชุมชนในการพัฒนาเด็กและ เยาวชน การอบรมให้ความรู้ การจัดกิจกรรมแรลลี่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเข้าค่ายวิชาการและค่าย ธรรมะ และการศึกษาดูงาน ลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุศรังจะเน้นการมีส่วนร่วมกับคนทุกกลุ่มอายุทั้งเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่วัยทำงานและผู้สูงอายุ เช่น การ แข่งขันกีฬา 3 อ. และกิจกรรมครอบครัวอาสา เป็นต้น

3) **แหล่งความรู้/ฐานการเรียนรู้** แหล่งการเรียนรู้มีทั้งแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศาลาประชาคมหรือศาลากลางบ้านของแต่ละหมู่บ้าน วัด หอประชุมของ อบต. ศูนย์ องค์กรต่างๆ

ที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนรวมทั้งหน่วยงานภาครัฐที่ให้การสนับสนุน และแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติในชุมชน เช่น กู่กุศรัง ทุ่งนา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแหล่งเรียนรู้ภายนอกชุมชน เช่น การศึกษาดูงานของสภาเด็กและเยาวชนในโอกาสต่างๆ

4) ทรัพยากรที่จำเป็นในการเรียนรู้ ประกอบด้วย

- ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ข้อมูลในด้านจำนวนเด็กและเยาวชนในชุมชน ข้อมูลด้านสุขภาพ และสถิติการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดเก็บและรวบรวมคือ ข้อมูลด้าน จปฐ. ที่ดำเนินการจัดเก็บโดยเจ้าหน้าที่ของ อบต. สถานีอนามัยจัดเก็บข้อมูลด้านสุขภาพ และสถานีตำรวจมีการรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนในพื้นที่

- นายก อบต. เป็นผู้นำในการดำเนินการร่างวิสัยทัศน์การพัฒนา และร่วมมือกับบุคลากรของ อบต. ชุมชนและเชิญหน่วยงานต่างๆ มาร่วมการจัดทำแผนการพัฒนาเด็กและเยาวชน

- สภาเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนมีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการภายใต้การจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 มีการประสานการทำงานเป็นเครือข่ายเด็กและเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนและองค์กรต่างๆ พร้อมให้การสนับสนุนการทำงานของสภาเด็กและเยาวชน

- พื้นที่ในการเรียนรู้ร่วมกัน ในชุมชนมีการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชน เช่น การสร้างสนามกีฬาเพื่อออกกำลังกาย การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างเวทีในการแสดงออกอย่างต่อเนื่อง ชุมชนและหน่วยงานเห็นความสำคัญพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการสนับสนุนการทำงานอย่างต่อเนื่อง

3.3 กลไกส่งเสริมการเรียนรู้ ในพื้นที่ตำบลกุศรังมีการรวมกลุ่มทางด้านเศรษฐกิจและกลุ่มทางสังคม ในการดำเนินงานของ อบต. กุศรังเน้นการสร้างภาคีเครือข่ายกับกลุ่มและองค์กรทั้งภายในชุมชน เช่น ศูนย์พัฒนาครอบครัว ศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด ศูนย์ปกป้องและคุ้มครองเด็ก สภาเด็กและเยาวชนและเครือข่ายสาธารณสุข กลุ่ม อสม. เครือข่าย สกอ. กุศรัง วัด โรงเรียนในชุมชน ส่วนเครือข่ายภายนอกชุมชนเช่น มหาวิทยาลัยมหาสารคามและสำนักงานพัฒนาสังคม จ. มหาสารคาม และสภาเด็กและเยาวชนของ จ. มหาสารคาม เป็นต้น การประสานความร่วมมือในการพัฒนานอกจากเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่ม องค์กร และคนในชุมชนแล้วยังเป็นกลไกส่งเสริมการเรียนรู้

3.4 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน

จากการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุศรัง พบว่ามีปัจจัยที่ทำให้การพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุศรังได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน

กลุ่ม องค์กร หน่วยงานต่างๆ ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง และเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) ปัจจัยด้านผู้นำ เนื่องจากการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรังเป็นวิสัยทัศน์และนโยบายของนายก อบต. ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทุกๆ วัย เน้นการพัฒนาในลักษณะของบูรณาการ ดังนั้นในการดำเนินกิจกรรม โครงการต่างๆ นายก อบต. จะเป็นผู้นำและให้ความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ อยู่เสมอ เมื่อผู้นำให้ความสำคัญจึงมีผลทำให้บุคลากรของ อบต. เห็นความสำคัญและเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ด้วย นอกจากนี้ตัวผู้นำยังมีการทำงานที่ส่งเสริมการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือกับกลุ่มองค์กรและหน่วยงานต่างๆ นอกจากเป็นการประสานความร่วมมือแล้วยังเป็นการขยายองค์ความรู้และฐานการเรียนรู้ เสริมสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนยังเป็นการเปิดโลกทัศน์ของเด็กและเยาวชนในชุมชน มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสภาเด็กและเยาวชนอื่นๆ เสมอ เมื่อผู้นำให้ความสำคัญและมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจนทำให้ชุมชนเห็นผลงานที่เกิดจากการทุ่มเทการทำงานอย่างจริงจัง ชุมชนเกิดการเรียนรู้อันเนื่องมาจากผลงานอันเชิงประจักษ์ นอกจากจะให้ความร่วมมือในการทำงานของ อบต. แล้ว ชุมชนยังมีโอกาสนำเสนอความคิดเห็นผ่านการทำประชาคมและผ่านสภาองค์กรชุมชนทำให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนา และนอกจากนั้นจากการพูดคุยและสอบถามจากเจ้าหน้าที่ของ อบต. รวมทั้งชาวบ้านและเด็กและเยาวชนในพื้นที่ต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าชื่นชอบในตัวผู้นำของเขา เหล่านี้จึงสามารถสรุปได้ว่าทำไมตัวผู้นำจึงได้รับการไว้วางใจจากคนในชุมชนให้เป็นผู้นำมาอย่างยาวนาน

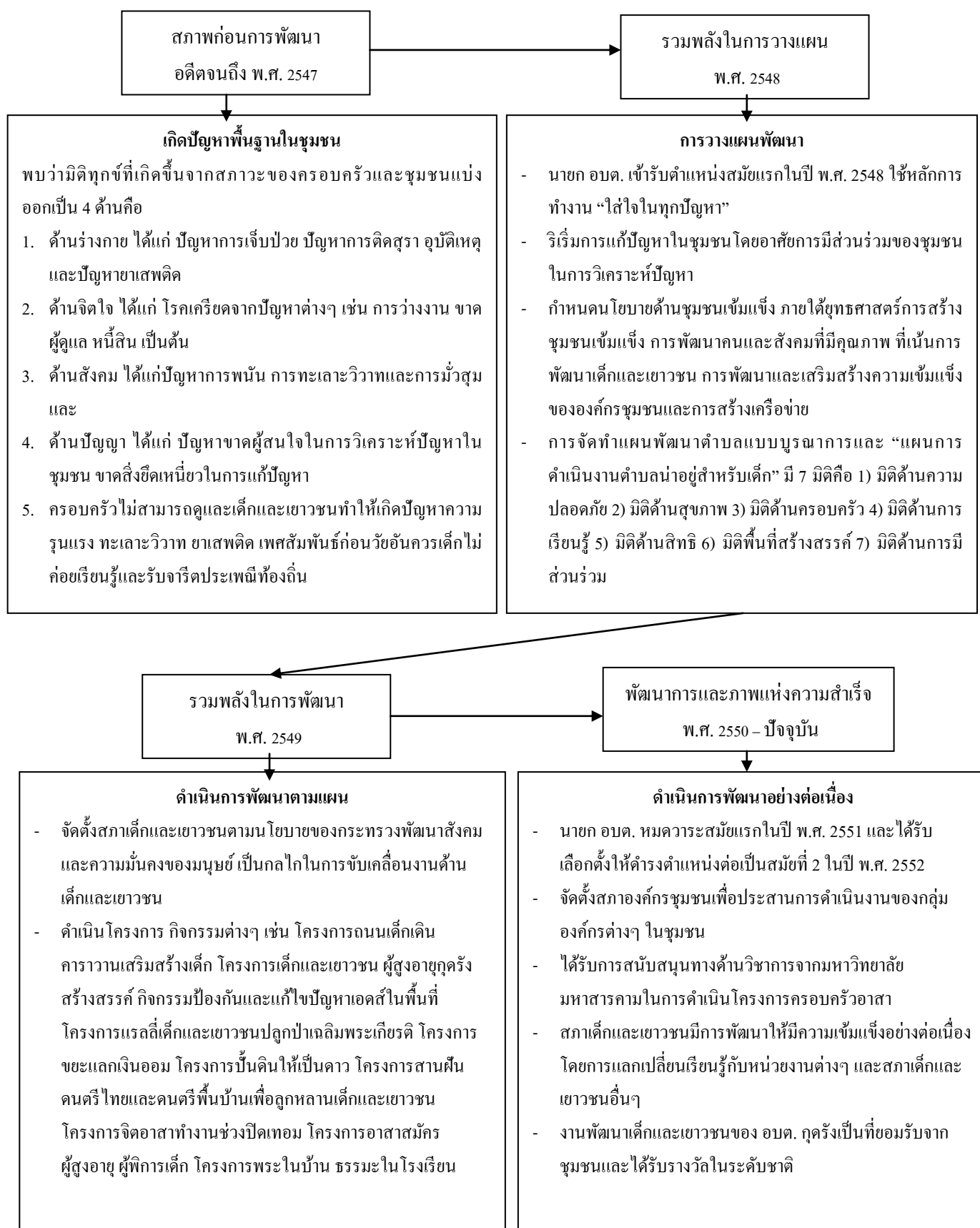
2) ความเข้มแข็งของกลุ่ม องค์กร พื้นที่ อบต. กุดรังมีการจัดตั้งกลุ่มและองค์กรต่างๆ ในชุมชน ทั้งกลุ่มทางเศรษฐกิจและกลุ่มทางสังคม และกลุ่มต่างๆ เหล่านี้มีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ศูนย์พัฒนาครอบครัวมีส่วนในการช่วยเหลือครอบครัวเยาวชนที่เป็นกลุ่มเสี่ยง สภาเด็กและเยาวชนได้รับการส่งเสริมการทำงานจนทำให้สามารถทำงานได้อย่างเป็นระบบ สามารถเสนอความคิดเห็นผ่านการประชุมและนำเสนอ โครงการที่เกิดจากปัญหาและความต้องการในการพัฒนา กลุ่มและองค์กรต่างๆ เหล่านี้ได้รับการสนับสนุนการทำงานจาก อบต. มาโดยตลอด และสามารถจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 และตัวแทนคณะกรรมการสภาเด็กและเยาวชนจำนวน 3 คน ได้รับแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนซึ่งทำให้สามารถนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนผ่านสภาองค์กรชุมชนและในขณะเดียวกันสภาองค์กรชุมชนก็มีส่วนในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเด็กและเยาวชนผ่านการจัดทำแผนชุมชนเพื่อเสนอต่อ อบต. เช่นกัน ดังนั้นความเข้มแข็งของกลุ่มและองค์กรต่างๆ ในชุมชนมีส่วนให้การพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง

3) การสร้างภาคีเครือข่ายในการพัฒนา จุดเด่นในการทำงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรังคือเน้นการสร้างภาคีเครือข่ายการพัฒนากับกลุ่ม องค์กรในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งภายในและนอกชุมชน การให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสฝึกอาชีพใน

กิจกรรมครอบครัวพอเพียง ด้านสุขภาพครอบครัว กฎหมายและสิทธิของครอบครัว การถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นแขนงต่างๆ จากฐานการเรียนรู้ต่างๆ การร่วมกิจกรรมการอบรมด้านธรรมะ ประเพณีของท้องถิ่น ทำให้ได้รับความรู้ให้มีความหลากหลาย ครอบคลุมมิติของการพัฒนา นอกจากนั้นยังเป็นขยายฐานการเรียนรู้ การเปิดโลกทัศน์ของเด็กและเยาวชนในโอกาสการศึกษาคุณงานสภาเด็กและเยาวชนอื่นๆ โดยมีการนำศิลปะการแสดงท้องถิ่นไปร่วมแลกเปลี่ยนทางด้านวัฒนธรรม นอกจากองค์ความรู้จากการร่วมกิจกรรมที่หลากหลาย การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายที่ส่งผลต่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุปพัฒนาการของการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง อ. กุดรัง จ. มหาสารคามเป็นดังนี้

แผนภาพที่ 19 ลำดับเหตุการณ์สำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง

พื้นที่กรณีศึกษาที่ 2 เทศบาลตำบลห้างฉัตร

1. ข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลห้างฉัตร

ประวัติความเป็นมา

ตำบลห้างฉัตรมีประวัติความเป็นมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 1243 พระนางจามเทวี พระธิดากรุงละโว้ ผู้ครองเมืองลำพูน ได้เสด็จออกจากเมืองลำพูนเพื่อมาเยี่ยมเยียนพระเจ้าอนันตยศ ราชบุตรในนครลำปาง พอมาถึง ณ แม่น้ำแห่งหนึ่งซึ่งเป็นที่รมรื่นนั้น ได้สร้างฉัตรทองคำสำหรับจะไปบูชาพระธาตุลำปางหลวง และสถานที่ที่สร้างฉัตร เรียกว่า “ห้างฉัตร” และมีราษฎรมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่บ้านนี้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนต่อมากลายเป็นตำบลเรียกว่า “ตำบลห้างฉัตร”

สำหรับความเป็นมาของหมู่บ้านจากคำกล่าวของคนในชุมชนพบว่า ความเป็นมาของหมู่บ้านมาจาก 2 แนวคือ ในอดีตกาลพระนางจามเทวีทรงปกครองเมืองลำพูน ครั้งหนึ่งนางได้นำฉัตรไปถวายแด่วัดพระธาตุลำปางหลวง ครั้นเมื่อเสด็จผ่านแถบนี้ ขบวนนำเสด็จของพระนางได้หันทางเรือมาทางบ้านห้างฉัตร ชาวบ้านจึงเรียกแถบนี้ว่าบ้าน “ห้างฉัตร” ต่อมาได้เพี้ยนเป็นบ้าน “ห้างฉัตร” และความเชื่ออีกทางหนึ่งคือ ในอดีตบริเวณบ้านห้างฉัตรเป็นป่า ชาวบ้านมีอาชีพล่าสัตว์ เมื่อล่าสัตว์ได้แล้วก็จะตัดหางสัตว์นำไปขายที่สถานีรถไฟ ชาวบ้านจึงเรียกว่าหมู่บ้าน “ห้างสัตว์” ต่อมา พ.ศ. 2465 นายทองอยู่ กลิ่นทอง ซึ่งเป็นนายอำเภอสมัยนั้น ได้ซื้อที่ดินและมีการประทับตราหางสัตว์และต่อมาได้เพี้ยนเป็น “ห้างฉัตร” ในภายหลัง และหมู่บ้านห้างฉัตรเหนืออยู่กลางตัวเมือง เลยใช้ชื่อของอำเภอ และสำหรับคำว่า “เหนือ” นั้น ได้มาจากว่ามีถนนตัดผ่านกลางแล้วอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน จึงได้ชื่อว่าบ้าน “ห้างฉัตรเหนือ” ซึ่งได้ก่อตั้งมามากกว่า 200 ปีแล้ว

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านอำเภอห้างฉัตรในยุคการปกครองจากรัฐบาลกลาง ได้แต่งตั้งขุนเจริญเขตเขลางค์นครเป็นนายอำเภอห้างฉัตรคนแรก ซึ่งที่ว่าการอำเภอห้างฉัตรตั้งอยู่ที่ในเขตเทศบาลห้างฉัตร มีการจัดตั้งโรงเรียนซึ่งเป็นการศึกษาในระบบครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2463 ส่วนการศึกษานอกเป็นการศึกษาที่อาศัยการขัดเกลาทางสังคม(Socialization) โดยอาศัยครอบครัว ชุมชนและวิถีการดำเนินชีวิตเป็นการถ่ายทอดความรู้อยู่ตลอดเวลา เช่น การทำเกษตรกรรมอาศัยการสังเกตชนิดของพืช การใช้แรงงานสัตว์และวัสดุอุปกรณ์ที่สร้างขึ้นเอง ในระบบการถ่ายทอดระบบคุณค่าความดี ความงามจะเป็นกระบวนการทางศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี เช่น การทำบุญตามประเพณี การเลี้ยงผีและการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำผ่านกลอุบายต่างๆ เช่น “จิด” หมายถึงข้อห้าม เป็นต้น

ประมาณปี พ.ศ. 2480 เป็นยุคที่คนจีนเริ่มเข้ามาตั้งรกรากในอำเภอห้างฉัตร ในบริเวณตลาดตัวอำเภอ เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย โดยเฉพาะมีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติ เกิดโรงสีข้าวและการสัมปทานไม้สักและมีโรงเลื่อยไม้ ส่วนรอบนอกไม่มีคนจีนตั้งถิ่นฐานแต่จะกว้านซื้อที่ดินมากมายจากเจ้าขุนมูลนายซึ่งเป็นคนฐานะมั่งคั่งในชุมชน นิัยคนจีนที่ชอบทำมาค้าขาย ส่วนคนพื้นเมืองที่มีฐานะยากจนไม่ชอบค้าขายแต่ชอบที่จะถางป่าเพื่อทำนาและเสียดายให้กับเจ้าขุนมูลนาย

ซึ่งส่วนใหญ่จะมีฐานะร่ำรวยและมีบทบาทเป็นผู้นำในชุมชน โดยเป็น “ท้าว” หรือผู้ใหญ่บ้าน และเป็น “พระยา” หรือ “แคว้น” หมายถึงกำนันซึ่งบางหมู่บ้านเรียกว่า “ขุน” อย่างไรก็ตามจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2483 ทางราชการจึงประกาศเปลี่ยนนามอำเภอนี้เป็น อำเภอห้างฉัตร เพื่อให้ถูกต้องตามความหมายเดิม

ประมาณปี พ.ศ. 2485 ซึ่งเป็นช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 ทหารญี่ปุ่นเข้ามาในพื้นที่ ได้กำเนิกระบบการรักษาพยาบาลแผนใหม่ เศรษฐกิจการเงินสะพัด เกิดโรงสูบน้ำของรัฐบาลและ ขบวนการค้าฝิ่นเถื่อน อันเป็นที่มาและสืบทอดกันมาในการค้าขายยาเสพติดในปัจจุบัน ทหารญี่ปุ่น ได้มาทำสงครามและสร้างสนามบินที่หมู่บ้านแม่ยี่ ตำบลหนองหล่ม อ. ห้างฉัตร ผลพวงของสงคราม ทำให้หมู่บ้านกลายเป็นสนามรบ ชาวบ้านต้องอพยพหนีภัยไปอยู่ที่ห้วยหนองหมู (ปัจจุบันคือสวน อ้นตยศ) จนสงครามสงบญี่ปุ่นแพ้สงครามกลับประเทศ บางคนก็แต่งงานกลับคนไทย

พ.ศ. 2495 มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ป่าไม้ถูกทำลายเนื่องจากเริ่มมีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 โดยใช้เครื่องยนต์ปั่นเปิดจ่ายกระแสไฟฟ้าตั้งแต่เวลา 18.00 – 24.00 น. มีสถานีปั่นไฟที่บ้านพักตำรวจซึ่งเป็นสถานีตำรวจในปัจจุบัน ต่อมาเปลี่ยนจากเครื่องปั่นไฟเป็น ไฟฟ้าแรงสูงของเขื่อน “ยันฮี” (เขื่อนภูมิพลในปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. 2498 ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2506 ใช้ไฟแรงสูงของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะ ซึ่งเป็นหน่วยงานการไฟฟ้าภูมิภาคอำเภอห้างฉัตร ทำให้สภาพถนนหนทางในอดีตใช้วิธีเดินตามคันนาและถนนสายเล็กๆ ตามป่าไปตามทางเกวียน มีรถจักรยานใช้รถออกหมูในการเดินทางไปในเมือง และมีถนนเล็กๆ เป็นถนนลูกรัง และต่อมาเป็น ถนนที่ขยายใหญ่ขึ้น มีการราดยางมะตอย บ้านเรือนเปลี่ยนสภาพจากการสร้างด้วยไม้ไผ่ กลายเป็นไม้ สักมุงหลังคาด้วยดินขอและใช้กระเบื้องปิ่นมุงหลังคาที่มีโรงงานปิ่นอยู่ในหมู่บ้าน

สภาพสังคมชุมชนในตำบลห้างฉัตรพบว่ายังมีสภาพเป็นชุมชนเกษตรกรรม รูปแบบของการผลิตซึ่งเป็นการทำนา ทำไร่ ทำสวนแต่วิธีการผลิตได้เปลี่ยนจากการใช้แรงงานคน สัตว์ มาเป็น เครื่องจักร มีหลายครอบครัวอาศัยการจ้างแรงงานแทนการเป็นเจ้าของด้วยตนเอง วิธีการผลิตที่เคย พึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนที่เรียกว่า “เอามื้อ” หรือลงแขก แทนไม่มีให้เห็นในปัจจุบัน การเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้คนในชุมชนออกไปทำงานต่างถิ่นเพิ่มมากขึ้น โดยไปรับจ้างทำงานใน โรงงานใกล้บ้าน เช่น โรงงานเซรามิก โรงงานทำเฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น โดยไปทำงานแบบเข้าไปเย็น กลับหรือไปรับจ้างที่ต่างถิ่น

ลักษณะทั่วไปของบ้านห้างฉัตรเหนือเป็นพื้นที่ราบมีแม่น้ำแม่ตาลไหลผ่าน โดยมีต้นน้ำ มาจากคอกขุนตาล ไม่มีภูเขาล้อมรอบ เหตุที่ชื่อว่าห้างฉัตรเหนือเพราะมาจากชื่อของตัวอำเภอตั้งอยู่ ทางทิศเหนือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นคนในพื้นที่ดั้งเดิมเป็นส่วนมาก มีส่วนน้อยเท่านั้นที่ย้าย ตามครอบครัวมาจากต่างถิ่น มีคนไทยเชื้อสายจีนเป็นจำนวนมากในย่านตลาดและธุรกิจของตัวอำเภอ มีระบบสาธารณสุขปลอดภัยครบครัน มีลักษณะแบบชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท การพึ่งพาอาศัยกันของคนใน ชุมชนยังมีอยู่บ้าง ส่วนใหญ่จะเป็นการพึ่งพาในระบบเครือญาติมากกว่า ซึ่งเป็นคนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ใน

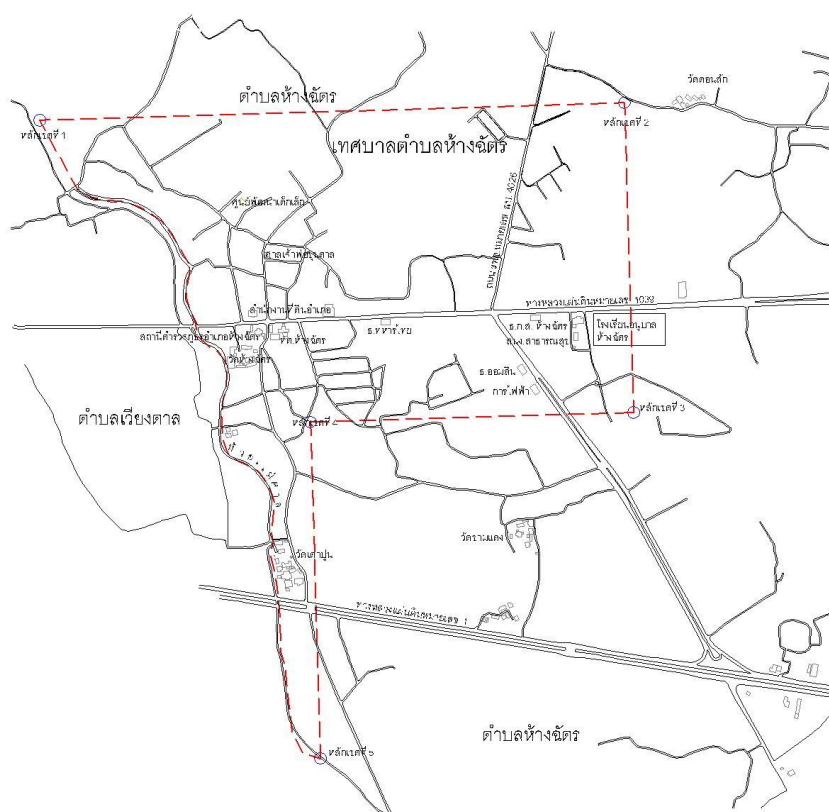
พื้นที่มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ มีสถานที่ประกอบพิธีกรรมที่เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนในโอกาสต่างๆ คือวัดและศาลเจ้าพ่อขุนताल ทำให้คนในหมู่บ้านห้างฉัตรเหนือและบ้านห้างฉัตรใต้เสมือนเป็นพี่น้องกันนั่นเอง

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอห้างฉัตรตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดลำปางแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 7 ตำบล 73 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) ตำบลห้างฉัตร 2) ตำบลหนองหล่ม 3) ตำบลเมืองยาว 4) ตำบลปงยางคก 5) ตำบลเวียงตาล 6) ตำบลแม่สัน และ 7) ตำบลวอแก้ว

ตำบลห้างฉัตรตั้งอยู่ในเขตอำเภอห้างฉัตร ซึ่งเป็นอำเภอที่อยู่ตอนกลางของจังหวัดลำปางห่างจากตัวจังหวัดไปตามทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1039 ถนนสายลำปาง-ห้างฉัตร ระยะทางประมาณ 17 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับบ้านแม่ฮาว ทิศใต้ติดต่อกับบ้านแพะคอนสัก ทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านขามแดงทิศตะวันตกติดต่อกับลำห้วยแม่ตาล

ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตรมีเนื้อที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 2.5 ตารางกิโลเมตรหรือ 1,567 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 4 หมู่บ้านของตำบลห้างฉัตร ได้แก่ พื้นที่บ้านห้างฉัตรใต้ หมู่ที่ 1 บ้านห้างฉัตรเหนือ หมู่ที่ 2 บ้านแพะคอนสัก หมู่ที่ 5 บางส่วน และบ้านขามแดง หมู่ที่ 6 บางส่วน

แผนภาพที่ 20 แผนที่เทศบาลตำบลห้างฉัตร

ภูมิประเทศของบริเวณที่ตั้งของชุมชนเทศบาลตำบลห้างฉัตร มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 250 – 300 เมตร ชุมชนจะอาศัยอยู่หนาแน่นบริเวณปาก

ถนนสาย ลำปาง – ห้างฉัตร (ถนนสายจามเทวี) และถนนสายเกาะคา - ห้างฉัตร โดยเฉพาะถนนสายจามเทวี ซึ่งเป็นถนนสายหลักของชุมชนเป็นย่านพาณิชยกรรมและสถานที่ราชการ

ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู คือฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 39 องศาเซลเซียส ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือน มิถุนายน ถึงตุลาคม ฝนตกชุกพอสมควร ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปานกลาง ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์อากาศค่อนข้าง หนาวจัด

ประชากรในเขตเทศบาลตำบลห้างฉัตร ณ เดือนมิถุนายน 2552 ตามหลักฐานทะเบียนราษฎร มีจำนวนทั้งสิ้น 3,307 คน เป็นชาย 1,437 คน เป็นหญิง 1,600 คน รวมหลังคาเรือนในเขตเทศบาลตำบลห้างฉัตร ทั้งหมด 1,134 หลังคาเรือน มีสัดส่วนความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ประมาณ 1,215 คน ต่อตารางกิโลเมตร มีอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรแบ่งออกเป็น อัตราการเกิดของประชากรโดยเฉลี่ยปีละ 15 คน อัตราการตายของประชากรโดยเฉลี่ยปีละ 20 คน อัตราการเพิ่มของประชากรโดยเฉลี่ยร้อยละ 12.84 คนต่อปี

1. สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพของประชากร

ประชาชนในเขตเทศบาลห้างฉัตรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ในท้องถิ่น อุตสาหกรรมที่สำคัญคือ โรงงานผลิตเซรามิก โดยมีโรงงานขนาดกลางจำนวน 2 แห่ง เป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดและระดับประเทศ โรงงานทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้ยางพาราค้าขายแรงงานบางส่วนเดินทางไปรับจ้างในตัวจังหวัดและอำเภอใกล้เคียงคิดเป็นร้อยละ 40 อาชีพรองลงมาคือการค้าขายและทำการเกษตรประมาณ 241 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21 พื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่ตามบริเวณที่ราบลุ่มน้ำได้แก่ ลำน้ำแม่ตาล ลำเหมืองขามแดง ลำเหมืองแม่เก็ด อาชีพเกษตรกรรมที่สำคัญคือการทำนา พืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ ข้าวเจ้า พอหลังจากการเก็บเกี่ยวแล้วชาวบ้านจะปลูกข้าวโพด ถั่วลิสง พืชผักต่างๆ เป็นอาชีพเสริม

เทศบาลห้างฉัตรได้ส่งเสริมกลุ่มอาชีพต่างๆ มีโครงการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ โดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้พื้นที่ว่างเปล่าหรือพื้นที่รอบๆ บริเวณบ้านปลูกผักต่างๆ โดยไม่ใช้สารพิษ ทั้งนี้เทศบาลห้างฉัตรได้ทำข้อตกลงหรือทำ MOU กับโรงพยาบาลห้างฉัตรและโรงพยาบาลต่างๆ ในตัวจังหวัดลำปางเพื่อรับซื้อผลผลิตของชาวบ้านทำให้ชาวบ้านได้รับรายได้เสริม

เนื่องจากตำบลห้างฉัตรตั้งอยู่ในเขตอำเภอห้างฉัตร ซึ่งเป็นอำเภอขนาดเล็กและอยู่ไม่ห่างจากตัวจังหวัดลำปางทำให้ประชาชนในพื้นที่เดินทางไปทำงานในตัวจังหวัดลำปาง และประชาชนบางส่วนประกอบอาชีพค้าขายในตัวอำเภอ จากการสำรวจของทางเทศบาลพบว่าร้านค้าทั่วไป 91 แห่ง มีตลาดสดจำนวน 2 แห่ง รายได้เฉลี่ยของประชากรประมาณ 53,700 บาท/คน/ปี (ข้อมูล จปฐ. ปี 2552)

ในปัจจุบันชุมชนห้างฉัตรกลายเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ซึ่งการที่เป็นชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบททำให้มีเทคโนโลยีเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ทำให้เกิดความสะดวกสบายในชุมชน เกิดสถาบันทางการเงินในชุมชน บริษัทห้างร้าน ธนาคาร โรงเรียนจำนำของเทศบาล การผลิตก็เน้นการผลิตเพื่อจำหน่ายมากกว่าการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเหมือนในอดีต มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า มีตลาดเพื่อค้าขายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ประชาชนออกไปรับจ้างในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้นเนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอในการเลี้ยงครอบครัว หรือบางครั้งก็ต้องกู้ยืมเงินจากสถาบันทางการเงิน แต่ชุมชนก็พยายามหาแนวทางแก้ไขคือ การรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพ เพื่อสร้างอาชีพหารายได้เพิ่มเติมและการสร้างอำนาจต่อรองภายในกลุ่ม

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

เทศบาลตำบลห้างฉัตรมีการส่งเสริมอาชีพของประชาชนในพื้นที่ในสาขาอาชีพที่หลากหลาย โดยเน้นการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพเสริมที่อาศัยทรัพยากรหรือวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น และเป็นการสร้างรายได้ของชุมชนเนื่องจากเป็นพื้นที่ทางผ่านในย่านการท่องเที่ยวสู่ภาคเหนือ นอกจากนั้นพื้นที่โดยรอบของชุมชนยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเช่น ตลาดท่าเกวียน ที่นักท่องเที่ยวนิยมแวะซื้อของฝาก กลุ่มอาชีพเสริม เช่น กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้จากกระดาษสา สมาชิกกลุ่มทำขนมไทย กลุ่มศิลปะประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใยบัว กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้จากกระดาษสา สมาชิกกลุ่มทำขนมของฝาก สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์กระดาษมูลช้าง กลุ่มจักสานไม้ไผ่เทศบาลตำบลห้างฉัตร กลุ่มทำน้ำพริก กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าเทศบาลตำบลห้างฉัตร การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจดังกล่าวจะแบ่งเป็นกลุ่มบ้านห้างฉัตรเหนือและบ้านห้างฉัตรใต้ โดยเทศบาลจะดำเนินโครงการเพื่อจัดสรรงบประมาณอุดหนุนกิจกรรมของกลุ่มเพื่อให้สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว

นอกจากนั้นยังมีการสนับสนุนการรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเกษตร เช่น การจัดทำโครงการอุดหนุนส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มเกษตรกร เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการประกอบอาชีพทางด้านเกษตร กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ หมู่ 2 การอุดหนุนกลุ่มปลูกหญ้าเลี้ยงโค การอบรมการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การอบรมการเพาะเห็ดต่างๆ เช่น เห็ดนางฟ้า เห็ดฟาง เห็ดหูหนู การอุดหนุนกลุ่มทำลูกประคบสมุนไพรและการปลูกพืชสมุนไพรรอบตัว การอุดหนุนกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษและปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การส่งเสริมความรู้เรื่องการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่มากขึ้น เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้มีศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ชาวบ้านได้ศึกษาเรียนรู้แนวทางการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ประชาชนมีแหล่งข้อมูล ข่าวสาร ในการค้นคว้า หาความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีให้แก่เกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลห้างฉัตร เพื่อสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีให้แก่เกษตรกรในเขตเทศบาล ไร่ปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น ผลผลิตข้าวต่อไร่ของเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกษตรกรมีรายได้จากการขายข้าวเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นยังส่งเสริมการ

ทำการเกษตรธรรมชาติ หรือ “การเกษตรประณีต” เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี โดยหันมาใช้วิธีการธรรมชาติเพื่อความปลอดภัยต่อตนเองและผู้บริโภค เกษตรกรมีสุขภาพที่ดีเนื่องจากไม่ใช้สารเคมีในการทำการเกษตรผู้บริโภคมีความปลอดภัยจากสารเคมี

ในการส่งเสริมการรวมกลุ่มกิจกรรมทางการเกษตรเทศบาลได้ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านโครงการฝึกอบรมและทัศนศึกษาดูงาน เพื่อส่งเสริมพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ ในเขตเทศบาล เพื่อเสริมสร้างทักษะทางอาชีพให้มีความหลากหลาย และส่งเสริมคุณภาพในการผลิตให้กลายเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของท้องถิ่น หรือ OTOP นอกจากนี้เทศบาลยังได้จัดสถานที่ในการจำหน่ายสินค้าของชุมชนโดยการก่อสร้างอาคารศูนย์จำหน่ายสินค้าของกลุ่มอาชีพในชุมชน (OTOP) หน้าวัดเตาปูน บริเวณบ้านห้างฉัตรใต้ หมู่ 1 และก่อสร้างอาคารอเนก ประสงค์ บริเวณหลังสำนักงานเทศบาลตำบลห้างฉัตร เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการฝึกทักษะการทำงานของกลุ่มอาชีพต่างๆ และการทำกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกัน เทศบาลได้มีการส่งเสริมความรู้ด้านการตลาดให้แก่กลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อเพิ่มความรู้ ความเข้าใจเรื่องการตลาดให้แก่กลุ่มอาชีพต่างๆ สมาชิกกลุ่มสามารถนำความรู้ด้านการตลาด มาใช้ในการบริหารจัดการภายในกลุ่ม และได้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพต่างๆ ในเขตเทศบาล เพื่อติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่เทศบาลให้การสนับสนุนเพื่อเป็นข้อมูลในการสนับสนุนงบประมาณและการให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการต่อไป

กลุ่มอาชีพต่างๆ ของเทศบาลห้างฉัตรมีความเข้มแข็งมาก โดยมีการจดทะเบียนตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการ ตาม พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2553 โดยมีนายณรงค์ ชัยวงศ์ล้วนเป็นประธานสภาองค์กรชุมชนคนแรก ประกอบด้วยกลุ่ม องค์กรต่างๆ ในชุมชนจำนวน 15 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้กระดาษสา กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ กลุ่มขนมไทยพื้นบ้าน กลุ่มสมุนไพรชาเขียวกุหลาบ กลุ่มขยะรีไซเคิล กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่ม อสม. หมู่ 1 กลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มหัตถกรรมบ้านห้างฉัตรใต้ กลุ่มกองทุนหมู่บ้านห้างฉัตรใต้ กลุ่มเกษตรกรมั่งคั่ง กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มขนมไทยพื้นบ้านหมู่ 2 กลุ่ม อสม. หมู่ 2

ในการบริหารงานของสภาองค์กรชุมชนประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่ม ๆ ละ 3 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 คน กลุ่มที่มีบทบาทในชุมชนมากที่สุดคือ กลุ่มผู้สูงอายุ เพราะเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง กิจกรรมต่างๆ ที่ทางชุมชนจัดขึ้นจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากกลุ่มผู้สูงอายุ

“กลุ่มผู้สูงอายุตั้งมาตั้งนานแล้ว ก่อนที่ลุงจะออกจากราชการแล้ว
มีลานพบปะผู้สูงอายุกันตลอดเดือนละ 2 ครั้ง เวียนไปเรื่อยๆ บางที
ก็ออกกำลัง ปั่นจักรยาน สอนเด็กก็มี”

(ศักรภรณ์ เขียวละลิตี, สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2553)

นอกจากนี้กลุ่มเด็กและเยาวชนมีบทบาทในชุมชนด้วยเช่นกัน เด็กและเยาวชนที่มีบทบาทในชุมชนจะเป็นกลุ่มเด็กที่ไม่ได้ไปเรียนต่อในเมือง เนื่องจากค่านิยมของผู้ปกครองใน

ชุมชนมักไม่ต่างจากค่านิยมของคนในสังคมอื่นๆ เห็นว่าการไปเรียนต่อในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงจะส่งผลต่ออนาคตทางการศึกษาของบุตรหลานตน จึงนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนต่อในต่างจังหวัดและระยะทางไม่ไกลมากนัก เด็กและเยาวชนบางส่วนที่เรียนในชุมชนจะเข้าร่วมกิจกรรมของทางสภาวัฒนธรรมอำเภอห้างฉัตร เรียนดนตรีพื้นเมือง ซะล้อ ซอ ซึง และเข้าร่วมกิจกรรมบ้านหลังเรียน ทำให้เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือชุมชนมากกว่าใช้เวลาว่างในการเข้าร้านเกมหรือร้านอินเทอร์เน็ต

การรวมกลุ่มทางสังคมในเขตเทศบาลตำบลห้างฉัตรแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ กลุ่มของผู้นำชุมชนที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งอย่างเป็นทางการในสังคม โดยเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งภายในกลุ่มอยู่แล้ว และกลุ่มที่เกิดจากการจัดตั้งขึ้นตามความสมัครใจเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะของกลุ่ม และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลในดำเนินงาน การฝึกอบรมและศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จนกลุ่มมีความเข้มแข็งในการดำเนินงาน

2. สภาพทางสังคม

ด้านการศึกษา

จากข้อมูล จปฐ. ปี พ.ศ. 2552 ประชากรในเขตเทศบาลห้างฉัตรมีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุดร้อยละ 43 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 13 และระดับปริญญาตรี ร้อยละ 11 ด้านการจัดการศึกษาเทศบาลตำบลห้างฉัตรรับผิดชอบจัดการศึกษาเด็กก่อนวัยเรียน มีศูนย์พัฒนาก่อนวัยเรียน 1 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง สังกัดเทศบาล จัดทำโครงการปรับภูมิทัศน์และสนามเด็กเล่นให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเทศบาลตำบลห้างฉัตรได้รับการจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2548 ในช่วงนายกเทศมนตรีคนก่อนและได้รับการพัฒนาในด้านการจัดการเรียนการสอน ได้อย่างมีคุณภาพ เด็กที่เรียนที่ศูนย์เด็กเล็กของเทศบาลสามารถสอบคัดเลือกเข้าเรียนต่อในโรงเรียนอนุบาลที่มีชื่อเสียงของจังหวัดได้ จนศูนย์เด็กเล็กของเทศบาลได้รับรางวัลศูนย์เด็กเล็กดีเด่นขนาดใหญ่ ของกรมการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2551 เป็นตัวอย่างในด้านการจัดการศึกษาของเด็กก่อนวัยเรียนแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ มีหน่วยงานมาศึกษาดูงานตัวอย่างการจัดการศึกษามากมาย ในช่วง พ.ศ. 2549 – 2551 ในช่วงระยะเวลาที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องรับหน้าที่ในการจัดการศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียนในระยะเริ่มต้น

“ในสมัยที่ผมเป็นนายก สิ่งแรกที่ผมจะพัฒนาคือ การพัฒนาศูนย์เด็ก ผมคิดว่าปัจจัยสำคัญคือ ครู หลายคนเห็นว่าทำไมไม่คัดเลือกคนในชุมชนมาเป็นครูสอน แต่ผมบอกว่าไม่จำเป็น คนที่จะมาเป็นครูจะต้องมีคุณภาพ ผมควบคุมการคัดเลือก ...พัฒนาให้มีคุณภาพ จนกระทั่งศูนย์เด็กมีชื่อเสียงมาก มีคนมาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก...”

(สมศักดิ์ ทิบุญ สัมภาษณ์ 6 มิถุนายน 2553)

ส่วนการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นเทศบาลตำบลห้วยฉัตรเข้าไปสนับสนุนการศึกษาในรูปแบบของอาหารเสริม(นม) และอาหารกลางวันโดยในปีงบประมาณ 2553 เทศบาลตำบลห้วยฉัตรจัดงบประมาณอุดหนุนอาหารเสริม(นม) จำนวน 500,000 บาท และอุดหนุนอาหารกลางวันจำนวน 1,000,000 บาท โดยมีโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษา 1 แห่งสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 5 ห้องเรียน นักเรียนจำนวน 138 คน มีครู 5 คน มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 19 ห้องเรียน นักเรียน 622 คน และ ครู จำนวน 29 คน ส่วนโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาชั้นไม่อยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยฉัตร นักเรียนต้องเดินทางไปเรียนที่เทศบาลตำบลห้วยฉัตรแม่ตาล หรือบางคนก็เดินทางเข้าไปเรียนต่อที่โรงเรียนในตัวจังหวัดลำปาง เนื่องจากระยะทางไม่ไกลเพียง 17 กิโลเมตรและรถคมนาคมก็สะดวก

เทศบาลตำบลห้วยฉัตรมีศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นอาคาร 2 ชั้น เปิดบริการห้องสมุดประชาชนและแหล่งค้นคว้าความรู้ทางอินเทอร์เน็ตที่ทันสมัยมีเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานที่คอยบริการประชาชนได้ตลอดเวลา และเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนในเวลาหลังเลิกเรียน

ประชาชนในชุมชนห้วยฉัตรมีกระบวนการและวิธีการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และวิถีชีวิตของตนเป็นสำคัญ ในชุมชนก็จะมีผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญหรือภูมิปัญญาหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” ในสาขาต่างๆ เช่น การทำนา การจักสาน การละเล่นพื้นเมือง เป็นต้น และจะมีการถ่ายทอดแก่สมาชิกในโอกาสต่างๆ เทศบาลตำบลห้วยฉัตรได้จัดทำโครงการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมอาชีพของคนในเขตพื้นที่มากมายหลายโครงการ เช่น การประดิษฐ์ดอกไม้ การทำขนมไทย การผลิตเครื่องจักสาน เป็นต้น และการส่งเสริมอาชีพทางการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเพาะเห็ด การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น นอกจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนแล้วยังได้สร้างอาคารเอนกประสงค์บริเวณหลังเทศบาลเพื่อให้เป็นแหล่งประกอบกิจกรรมต่างๆ ของคนในชุมชน และยังมีโครงการจัดสร้างแหล่งเรียนรู้ของชุมชนบ้านห้วยฉัตรเหนือ หมู่ 2 บริเวณหลังศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในปีงบประมาณ 2555 ด้วยวงเงินจำนวน 3,000,000 บาท เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของคนในชุมชน

เทศบาลตำบลห้วยฉัตรให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยมาก โดยเฉพาะโครงการบ้านหลังเรียนเป็นศูนย์รวมการทำกิจกรรมหลังจากที่เลิกเรียนของเด็กในชุมชนจะมารวมกันที่สถานที่อาคารของการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อจะมีรุ่นพี่มาสอนการบ้าน ทำกิจกรรมต่างๆ และยังมีครูสอนภาษาอังกฤษชาวฟิลิปปินส์ที่เป็นจิตอาสาสอนเด็กๆ ในตอนเย็น นอกจากนั้นในพื้นที่เทศบาลยังมีสนามฟุตบอล 1 แห่ง สนามบาสเกตบอล 1 แห่ง ห้องสมุดประชาชน 1 แห่ง และสวนสาธารณะ 1 แห่ง เพื่อให้ประชาชนได้ออกกำลังกายและทำกิจกรรมของชุมชนในโอกาสต่างๆ

การปกครองและกลุ่มอำนาจในสังคม

ชุมชนเทศบาลห้วยฉัตรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อทำหน้าที่ปกครองและดูแลในด้านต่างๆ ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ประธานแม่บ้าน ฝ่ายอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ฝ่ายวัฒนธรรมชุมชน ฝ่ายสวัสดิการสังคม ฝ่ายปกครองและรักษาความปลอดภัยในชุมชน ฝ่ายการคลัง ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายพัฒนา นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2546 ที่มีการยกฐานะเป็นเทศบาล ได้มีการแต่งตั้งผู้นำชุมชนขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่แทนผู้ใหญ่บ้าน โดยคัดเลือกตั้งจากผู้นำในชุมชนหมู่บ้านละ 4 คน ในปัจจุบันผู้นำชุมชนทั้ง 8 คนของหมู่บ้านห้วยฉัตรหมู่ 1 และ 2 ก็ยังมีบทบาทในการปกครองและการพัฒนาชุมชน โดยเข้าร่วมประชุมกับทางเทศบาลเพื่อนำเสนอความเห็นต่อนโยบายการพัฒนาในด้านต่างๆ ของทางเทศบาล และนำข่าวสารต่างๆ จากทางราชการมาทำการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ในชุมชน

“เวลาที่มีการทะเลาะวิวาทในชุมชน เราก็จะเข้าไปพูดคุยทำความเข้าใจ เขาก็จะเชื่อเรานะ เขาเกรงใจเรา เด็กในชุมชนก็จะให้ความนับถือเรา ทำให้การทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นไม่ค่อยมี ...แต่ถ้าเวลาทีมงานของอำเภอ ก็จะเป็นหน้าที่ของตำรวจเขา”

(ศรีวงศ์ ชาวนา, สัมภาษณ์ 3 กรกฎาคม 2553)

ชุมชนมีการจัดการในเรื่องความสงบเรียบร้อยของชุมชนด้วยตนเอง มีการแต่งตั้งผู้นำชุมชนเพื่อทำหน้าที่ในด้านต่างๆ ทำให้การรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชนเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้การพัฒนาในด้านอื่นๆ ของชุมชนเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

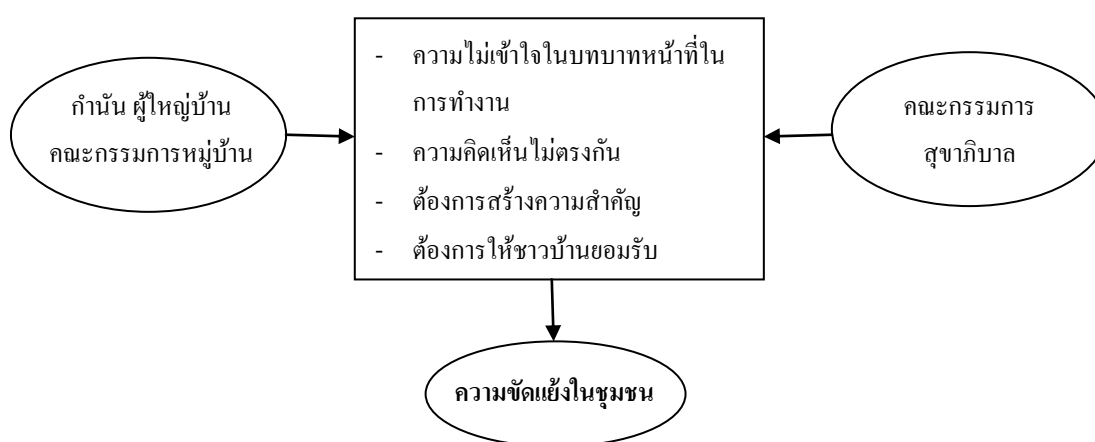
กลุ่มอำนาจทางการเมืองในชุมชน

เขตพื้นที่เทศบาลห้วยฉัตรมีหมู่บ้านห้วยฉัตรใต้หมู่ที่ 1 และบ้านห้วยฉัตรเหนือหมู่ที่ 2 ซึ่งมีถนนเส้นหลักเป็นเส้นแบ่ง ชุมชนในเขตเทศบาลเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีความหลากหลายในการประกอบอาชีพ มีความหลากหลายในแนวความคิดและอุดมการณ์ ทิศนคติทางการเมือง ซึ่งในหมู่บ้านจะมีผู้นำทางการเมืองหรือขึ้นอำนาจทางการเมืองเปลี่ยนไปตามยุคสมัย โดยแบ่งขั้วอำนาจทางการเมืองและเป็นผู้นำทางการเมืองเป็น 2 ยุคใหญ่ๆ คือ

1. ยุคสุขาภิบาล(พ.ศ. 2499 – 2541) ในสมัยที่บ้านห้วยฉัตรมีการปกครองในรูปแบบสุขาภิบาล ซึ่งเป็นการปกครองอีกรูปแบบหนึ่งของการปกครองส่วนท้องถิ่น ทำหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอในการบริหารงานของสุขาภิบาล ทำให้ยุคนี้เกิดกลุ่มอำนาจทางการเมือง 2 กลุ่มอย่างชัดเจนคือกลุ่มคณะกรรมการสุขาภิบาล และกลุ่มฝ่ายผู้ปกครองท้องที่ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการของหมู่บ้าน เนื่องจากความไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ทางการเมืองของทั้ง 2 กลุ่ม เพราะต่างฝ่ายต่างต้องการเสนอบทบาท อำนาจของตนเองให้ชาวบ้านได้เห็นถึงความสำคัญ และพยายามดึงชาวบ้านให้เข้ามาเป็นพวกพ้อง จึงก่อให้เกิดความขัดแย้ง และมีการแบ่งขั้วอำนาจทางการเมืองออกเป็น 2 ฝ่ายอย่างชัดเจน แต่ความขัดแย้งที่ขึ้นนั้นไม่ถึงกับสร้างความแตกแยกของคนใน

ชุมชน เนื่องจากความขัดแย้งนั้นเป็นเพียงความขัดแย้งทางด้านความคิด ไม่มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง

การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งจะจบลงด้วยการรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน และที่สำคัญคือการยึดถือผลประโยชน์ของชาวบ้านเป็นสำคัญ และเคารพเสียงข้างมากเป็นตัวตัดสินความขัดแย้ง ประชาชนในชุมชนยังมีความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันอยู่ โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครองดูแลสุขทุกข์ของชาวบ้าน และมีคณะกรรมการสุขาภิบาลทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาวบ้านในการเสนอปัญหา ความต้องการต่อนายอำเภอในฐานะประธานกรรมการสุขาภิบาล เพื่อนำไปกำหนดในแผนงาน โครงการพัฒนาของสุขาภิบาลต่อไป ภาพของความขัดแย้งในชุมชนในยุคสุขาภิบาลเป็นดังนี้

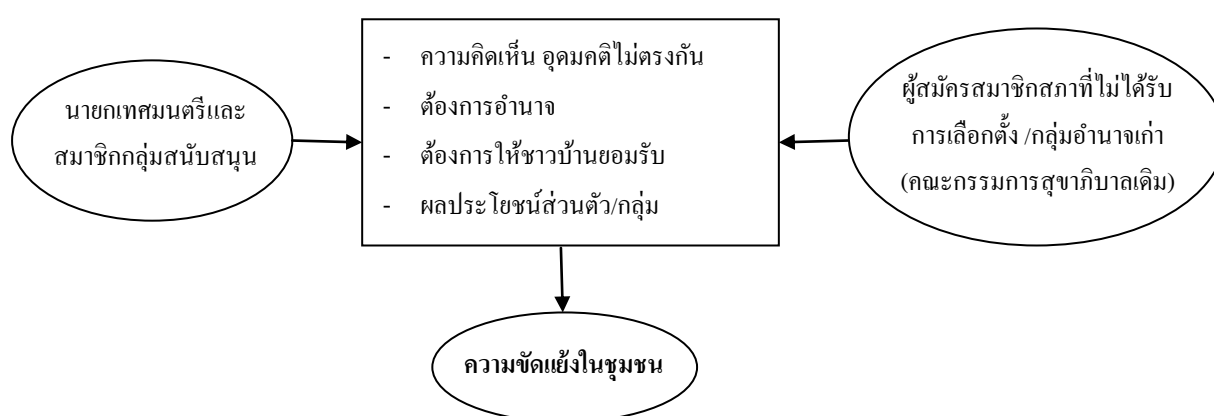
แผนภาพที่ 21 ความขัดแย้งในชุมชนในยุคสุขาภิบาล(พ.ศ. 2499 – 2541)

2. ยุคเทศบาลตำบล(พ.ศ. 2542 – ปัจจุบัน) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติยกฐานะสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบล ทำให้มีเทศบาลตำบลที่ยกฐานะจากสุขาภิบาลในสมัยนั้นจำนวน 980 แห่ง ตั้งแต่นั้นมาทำให้สุขาภิบาลทั่วประเทศถูกยกเลิกทั้งหมด รูปแบบการบริหารงานของเทศบาลตำบลแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายบริหารประกอบด้วยนายกเทศมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน รองนายกเทศมนตรี เลขานุการ และที่ปรึกษานายก ทำหน้าที่วางแผนการบริหารงานให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และฝ่ายสภาเทศบาลประกอบด้วยประธานสภา รองประธาน สมาชิกสภาเทศบาล ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนในเขตเทศบาล ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการติดตามผลการดำเนินงานของฝ่ายบริหาร

การเกิดขึ้นของเทศบาลตำบลทำให้ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทหน้าที่ลดลงเป็นอย่างมาก เพราะกฎหมายระบุให้ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านกลายเป็นผู้นำของแต่ละชุมชน ทำให้ประชาชนตั้งความหวังไปที่เทศบาลและสมาชิกเทศมนตรีที่ชาวบ้านเลือกเป็นตัวแทนเข้าไปบริหารงานมากกว่าผู้ใหญ่บ้านและผู้นำในชุมชน ทำให้เกิดกลุ่มผู้นำทางการเมืองแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายที่ชัดเจน คือ ฝ่ายบริหารกับฝ่ายสภา และในหมู่บ้านห่างฉัตรก็มีกลุ่มอำนาจทางการเมือง 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่เป็นสมาชิกเทศบาลที่ได้รับการ

เลือกตั้งซึ่งเป็นฝ่ายของนายกเทศมนตรี และกลุ่มผู้สมัครสมาชิกเทศบาลที่ไม่ได้รับการเลือกตั้งซึ่งเป็นฝ่ายอำนาจเก่า ซึ่งกลุ่มนี้เคยเป็นกรรมการสุขาภิบาล ความขัดแย้งเกิดจากความเห็นที่ไม่ตรงกันในแนวคิดของการทำงาน และกระบวนการทำงานร่วมกัน มีการดึงประชาชนเข้าไปเป็นแนวร่วม เกิดการแบ่งปันเป็นฝักเป็นฝ่ายอย่างชัดเจนระหว่างหมู่บ้านห้างฉัตรเหนือและบ้านห้างฉัตรใต้ ในช่วงที่มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาล นายกเทศมนตรีที่ได้รับการเลือกตั้งอยู่ในกลุ่มบ้านห้างฉัตรเหนือ มีสมาชิกสภาเทศบาล 6 คน ทำให้ชาวบ้านห้างฉัตรใต้ซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเอาใจใส่และความเป็นธรรมเหมือนกับอีกฝ่าย ก็จะพยายามวิพากษ์วิจารณ์และต่อต้านการทำงานของเทศบาล ในขณะที่เดียวกันกลุ่มชาวบ้านห้างฉัตรเหนือซึ่งอยู่ในฝายนายกเทศมนตรีก็จะพยายามสนับสนุนการทำงานของเทศบาลมากกว่าประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ตรงข้าม ความขัดแย้งทางการเมืองส่งผลต่อการดำเนินงานด้านเด็กและเยาวชนพอสมควร เนื่องจากผู้ใหญ่มักจะบอกรุขหลานของตนไม่ให้เข้าไปร่วมกิจกรรมที่เทศบาลจัดขึ้น แต่อย่างไรก็ตามความขัดแย้งของผู้ใหญ่ส่งผลกระทบต่อเยาวชนน้อยมากเนื่องจากเด็กและเยาวชนในพื้นที่จะรวมกลุ่มกันไม่มีการแบ่งฝ่ายตามความคิดเห็นของผู้ใหญ่ ทำให้การดำเนินงานของเด็กและเยาวชนเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง

ความขัดแย้งทางการเมืองในเทศบาลห้างฉัตรเกิดขึ้นในช่วงที่มีการเลือกตั้ง เมื่อเวลาผ่านไปหลังจากการเลือกตั้งระยะหนึ่งและเทศบาลได้พยายามทำงานพิสูจน์ผลงานต่างๆ การทำงานโดยโปร่งใสและอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน จนเทศบาลได้รับรางวัลเทศบาลดีเด่นด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน ปี พ.ศ. 2553 จากสถาบันประปภเกล้า ทำให้ชาวบ้านทั้ง 2 ฝ่ายต่างก็เริ่มยอมรับในผลการเลือกตั้ง เพราะยอมรับในเสียงส่วนใหญ่และผลงานเชิงประจักษ์ การแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่ายก็เริ่มลดระดับความรุนแรงลง เข้าร่วมกิจกรรม และพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนตามปกติ และอยู่ร่วมกันอย่างช่วยเหลือเกื้อกูล

แผนภาพที่ 22 ความขัดแย้งในชุมชนในยุคสุขาภิบาล(พ.ศ. 2542 – ปัจจุบัน)

แม้ว่าการเมืองท้องถิ่นจะทำให้คนในชุมชนเทศบาลห้างฉัตรมีความเห็นที่ขัดแย้งกันจนเกิดเป็นฝ่ายห้างฉัตรเหนือและห้างฉัตรใต้ แต่ความแตกแยกในชุมชนนั้นก็ได้รับการแก้ไขโดยกระบวนการทางสังคม เพราะพื้นฐานของชาวห้างฉัตรนั้นส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในพื้นที่ดั้งเดิม ยังคง

มีความเป็นเครือญาติ มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นอกจากนั้นมิติทางวัฒนธรรมเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ลดความขัดแย้งของชาวบ้าน ประเพณีและความเชื่อของคนในสังคมต่างๆ ส่งผลให้ชาวบ้านเห็นหน้ามาร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

วัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อของคนในสังคม

ลักษณะของวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อของชาวมุขชนห่างฉัตร ถึงแม้ว่าลักษณะของสังคมจะเป็นกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีแนวโน้มของความเป็นเมืองเข้าสู่ความทันสมัยมากขึ้น แต่ลักษณะความเป็นชนบททำให้ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีก็ยังไม่เลือนหายไปจากสังคม ยังมีการสืบทอดสิ่งดั้งเดิมของสังคมจากรุ่นสู่รุ่น ประชากรในเขตเทศบาลเป็นคนพื้นที่ดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ มีส่วนน้อยที่เป็นคนต่างถิ่นมาอาศัยเพื่อประกอบอาชีพในย่านธุรกิจของชุมชนและส่วนใหญ่จะพูดคุยกันด้วยภาษาพื้นเมืองที่เรียกกันว่า “คำเมือง” ซึ่งมีเอกลักษณ์ไม่เหมือนชุมชนอื่น คือน้ำเสียงและสำเนียงที่ไพเราะ ด้านศาสนาชาวตำบลห่างฉัตรนับถือศาสนาพุทธเกือบทั้งหมด ในเขตเทศบาลมีวัด 2 แห่ง ประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับศาสนา โดยจะพบเห็นชาวบ้านใส่บาตรหน้าบ้านในตอนเช้า และนำอาหารมาถวายพระที่วัดทั้งเช้าและเพล มาทำบุญตักบาตรที่วัดในวันพระและประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่น เช่น วันขึ้นปีใหม่ ประเพณีวันสงกรานต์ของทุกปีโดยจัดให้มีกิจกรรม รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ทำบุญตักบาตร ขบวนแห่ทางสงกรานต์ แห่เทียนในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นต้น

ประเพณีที่ชุมชนยึดถือเป็นแนวปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปในรอบ 12 เดือน โดยชาวภาคเหนือนิยมนับวันเริ่มต้นขึ้นปีใหม่ หรือวันสงกรานต์และนับเป็นเดือน 7 เหนือ(เดือน 5 ใต้) เป็นเดือนแรกจนครบ 12 เดือน เป็น 1 ปี มีประเพณีต่างๆ ที่สำคัญของชุมชนและกลายเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของคนในชุมชนดังนี้

1. ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อขุนตาล เนื่องจากชาวมุขชนห่างฉัตรนับถือเจ้าพ่อขุนตาล (ขุนตาน) ในระดับศาสนา มีปรากฏการณ์ทางความคิดและความเชื่อตำนานที่เป็น “มุขปาฐะ” (Oral literature) เรื่องราวที่เล่าขานสืบทอดกันมาในบริบทของความศรัทธาและความเชื่อในลักษณะที่เป็นตำนาน และ เจ้าพ่อขุนตาลก็ยังไม่มียุคสมัยที่หนักแน่นว่ามีตัวตนเป็นบุคคลทางประวัติศาสตร์ได้ จึงคงเป็นตำนานที่เป็นเรื่องของความเชื่อ ที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในชุมชนสืบไป

“เจ้าพ่อขุนตาน” มีพระนามว่า “พญาเบิก” เป็นราชบุตรของพญาฮิมา เจ้าเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) เป็นธรรมเนียมและประเพณีของราชวงศ์จามเทวี ว่าราชบุตรพระองค์ใดก่อนจะได้ขึ้นครองนครหริภุญชัยจะต้องถูกแต่งตั้งให้เป็นพระยุพราชให้ปกครองเมืองเขลางค์นครก่อน ในปี พ.ศ. 1814 พญาฮิมาเจ้าเมืองหริภุญชัยได้ให้พญาเบ็กราชบุตรไปครองเมืองเขลางค์นคร จนกระทั่งปี พ.ศ. 1824 กองทัพพญาเม็งรายเจ้าเมืองเชียงรายและเจ้าเมืองฝาง ได้ให้เจ้าขุนคราม ราชบุตรผู้ครองเมืองเชียงราย และเจ้าเมืองฝาง ยกกองทัพมาตีเมืองนครหริภุญชัยแตกและยึดครองเมืองได้ พญาฮิมาจึงหนีการรบไป

พิงพญาเบิกราชบุตรที่เมืองเขลางค์นคร พญาเบิกได้สะสมไพร่พลเพื่อป้องกันความมั่นคงของเมืองเขลางค์นคร พญาเบิกได้สร้างเมืองด้านศึกขึ้นในพื้นที่แห่งหนึ่งในเขตอำเภอห้างฉัตร ซึ่งใกล้กับภูเขาสูงคั่นระหว่างเมืองหรือภูเขากับเมืองเขลางค์นคร ซึ่งเป็นแนวทางการวางกำลังไพร่พล เพื่อเป็นด่านสกัดกองทัพพญาเม็งรายและต่อมาเรียกว่า “คอยขุนด่าน” (ปัจจุบันเป็นคอยขุนตาน)

กองทัพพญาเม็งรายซึ่งนำทัพโดยเจ้าขุนครามแยกกองทัพออกเป็น 3 กอง ให้ขุนเมืองเชียงของคุมทัพปีกขวา ขุนเมืองทิงคุมทัพปีกซ้าย ตีปีกกาโอบกองทัพพญาเบิก และขุนเมืองฝางคุมทัพหนึ่งตีประคองมา กองทัพพญาเบิกตกอยู่ในวงล้อมพลศึกทั้งสองสู้รบกัน พญาเบิกทรงช้างพลายชื่อ ปานพลแสน ไส้ช้างเข้าชนกับช้างเจ้าขุนคราม ช้างของเจ้าขุนครามไล่แทงถูกคอช้างพญาเบิก ครวญช้างเจ้าขุนครามเอาหอสอดแทงถูกพญาเบิก พญาเบิกจึงเกี่ยวช้างแล่นหนี สถานที่พระยาทั้งชนช้างกันเรียกว่า “บ้านเบิก” ปัจจุบันเรียกว่า “บ้านขัวมุงขุนช้าง” การสู้รบที่เวียงด่านตามแนวเขาขุนด่านเป็นการสู้รบที่หนัก ไพร่พลล้มตายเป็นจำนวนมาก ในที่สุดกองทัพของพญาเบิกและพญาขีมาบิดาก็พ่ายแพ้แก่กองทัพพญาเม็งราย จึงถอยทัพลงมาติดหนองน้ำใหญ่แห่งหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันคือ บริเวณบ้านหนองหล่ม อ. ห้างฉัตร กองทัพพญาเม็งรายไล่ทันกองทัพพญาเบิกที่ตำบลแม่ตาล แขวงเมืองเขลางค์นครและจับกุมตัวพญาเบิกได้ แต่ไม่สามารถใช้ศาสตราวุธใดๆ สังหารพญาเบิกได้ เนื่องจากความคงกระพันชาตรีของพญาเบิก ทหารจึงนำตัวไปขุดหลุมฝังทั้งเป็นจนสิ้นพระชนม์ลง ณ บริเวณคอยแห่งหนึ่งบนทิวเขาขุนตาล ปัจจุบันเรียกว่า “คอยพญาลำปาง” อยู่ในเขตบ้านทุ่งหลวง ต. เมืองยาว อ. ห้างฉัตร เป็นเขตติดต่อกับ อ. แม่ทา จ. ลำพูน พญาขีมาบิดารู้ข่าวว่าพญาเบิกราชบุตรถูกปลงพระชนม์ รักษาเมืองเขลางค์นครไว้ไม่ได้จึงอพยพหนีจากเมืองเขลางค์นครไปอยู่กับพระพิษณุโลก

นอกจากประวัติการสู้รบกันของเจ้าขุนตานแล้วยังมีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับศาลเจ้าพ่อขุนตานที่อยู่บริเวณบ้านห้างฉัตรใต้ ที่เล่าสืบต่อกันมาของคนในชุมชน จากการประมวลความรู้ของคนในชุมชนพบว่า เจ้าพ่อขุนตานจะต้องเรียกว่า “เจ้าขุนตาน” เพราะคำว่า “เจ้าพ่อ” นั้นมาทีหลัง และ “เจ้าขุนตาน” คือ “เจ้านาย” ทุกคนในชุมชนจะพร้อมกันไปที่ “หอ” หรือ “โสมเจ้านาย” เพื่อสักการะหรือขอพร ความช่วยเหลือเมื่อเกิดความทุกข์ร้อน เหตุที่มีการสร้างหอหรือโสมของเจ้านายนั้น ชาวบ้านเล่าสืบกันมาถึงในอดีตบ้านเมืองเกิดความแห้งแล้งจึงมีการบวงสรวงอันเชิญเจ้านายทุกหนทุกแห่งเพื่อมารับของที่ทำพิธีบวงสรวงในบริเวณหอคำ(ศาลากลางหลังเก่า ปัจจุบันเป็นที่ทำการของ อบจ.) ก็มีร่างทรงต่างๆ ในขณะนั้นพ่ออ้ายกันหม่น(ร่างทรง) ซึ่งเป็นชาวบ้านห้างฉัตรเหนือกำลังเลี้ยงควายอยู่ที่ทุ่งนา “ถูกกุ่ม” (อาการเหมือนคนเข้าทรงหรือผีเข้า) ได้เดินทางทั้งวัง โดยไม่รู้ตัวในสภาพที่เสื้อผ้าขาดไปที่พิธีในเวียง ถามว่าใคร พ่ออ้าย(ในแผ่นดินจาริกลานเงินระบุชื่อว่า “ป่าอ้าย” หรือ “นายอ้าย” ร่างทรงอารักข์เจ้าขุนตาน) ตอบว่า เป็นร่างทรงของเจ้าขุนตาน ทุกคนไม่เชื่อก็อพากันจับมัดอย่างแน่นหนา แต่ร่างทรงของเจ้าขุนตานก็สามารถสะเดาะหลุดได้อย่างง่ายดาย เป็นที่ “หวัด” (อาการแสดง ความแปลกใจ พิศวงในความเหลือเชื่อ) แต่เจ้าเมืองลำปางก็ยังไม่เชื่อ ได้กล่าววาทถ้าเป็นจริงขอให้ฝน

ตกลงมา พุคยังไม่ขาดคำก็เกิดฝนตกลงมาอย่างอัศจรรย์ ทำให้เจ้าเมืองเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและมาสร้างหอถวายพร้อมทั้งแผ่นดินที่ถาวรเงิน

มีเรื่องเล่าขานของคนในชุมชนเกี่ยวกับการสร้างศาลเจ้าพ่อขุนतालจีเสื่อ เป็นศาลซึ่งแฝงไว้ด้วยความหมาย โดยชาวบ้านร่วมมือพร้อมใจในความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สร้างอย่างมีคุณค่าเพื่อถวาย โดยมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาก่อนจะรื้อหอหลังเก่าเพื่อที่จะสร้างหอหลังใหม่ในปี พ.ศ. 2512 ก็มีการประชุมกันว่าจะสร้างอนุสาวรีย์แบบไหนดีและเหมาะสม ยังหาข้อยุติไม่ได้ สมัยก่อนที่พ่ออู๊ยมแม่อู๊ยมยังมีชีวิตอยู่ได้เล่าสืบต่อกันมาว่า สมัยหอหลังเก่าที่ดูแล้วน่าเกรงขาม ตอนกลางคืนดึกๆ จะได้ยินเสียงคล้ายแมวตัวใหญ่ เล่นกันอื้ออึง คนรอบข้างจะได้ยินกันทั้งนั้น บ้างก็พูดว่าเสื่อเจ้านายมาที่หอ ตอนเข้าไปดูก็พบว่ามียอชเท้าเสื่อ ด้วยความเชื่อและความศรัทธา จึงสรุปกันว่าต้องสร้างหอใหม่ให้ท่านจีเสื่อ การสร้างรูปปั้นท่านจีเสื่อ ปั้นโดยช่างฝีมือดีชาวบ้านนางแล ต. ปงยางคก การก่อสร้างครั้งนั้นมีการจารึกไว้ที่ฐานว่าก่อสร้างเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2512 ได้รับการสนับสนุนเป็นเจ้าภาพก่อสร้างด้วยความศรัทธาจากเหล่าแก่กิมหยง หรือ นายยุทธ ชัยยุทธ โพ่อค้าเชื้อสายจีนในตลาดห้างฉัตร และเป็นข้อสังเกตจากชาวบ้านว่าเป็นผู้ที่นับถือเจ้านายยิ่ง ทำให้เหล่าแก่กิมหยงทำมาค้าขายร่ำรวยมั่งคั่งโดยสารบริการจนมีฐานะร่ำรวยกลายเป็นคหบดีเป็นที่นับหน้าถือตาของชาวบ้าน และมีส่วนในการพัฒนาวัดวาอารามในชุมชนจนเจริญรุ่งเรือง

ชาวห้างฉัตรและในพื้นที่ใกล้เคียงจะศรัทธาและเคารพนับถือเจ้าพ่อขุนतालมาก มีการพูดถึงความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่ออย่างต่อเนื่อง จากการพูดคุยกับชาวบ้าน โดยเฉพาะคุณลุงลอง แสงบุญเรือง ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็น “ผู้นำแห่งจิตวิญญาณ” ของชาวห้างฉัตร ทำหน้าที่ดูแลศาลเจ้าพ่อในหมู่บ้าน บอกว่าเคยมีคนในชุมชนพาภรรยาที่ป่วยหนักไปหาหมอในตัวจังหวัดระหว่างทางได้ยกมือไหว้อธิษฐานให้เจ้าพ่อช่วยเหลือ หากภรรยาหายเป็นปกติจะมาเช่นไหว้ด้วยหมู พอถึงโรงพยาบาลปรากฏว่าภรรยาหายเป็นปกติทั้ง หรือเหตุการณ์ที่มักเกิดในชุมชน เช่น ชุมชนรอบๆ เทศบาลห้างฉัตรมักจะโดนพายุลมแรงพัดเอาหลังคาบ้านจนเกิดความเสียหายบ่อยครั้ง แต่ในชุมชนห้างฉัตรนั้นมักจะแคล้วคลาดเสมอ ปรากฏการณ์ทั้งหลายเหล่านี้ชาวบ้านมักจะพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “เจ้าพ่อขุนताल” ค้ำครอง ชาวอำเภอห้างฉัตรจะมีประเพณีการบวงสรวงอนุสาวรีย์เจ้าพ่อขุนतालซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อบวงสรวงเจ้าพ่อขุนतालที่คนในชุมชนให้การเคารพนับถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณกาล โดยชาวห้างฉัตรเชื่อกันว่าเป็นเจ้าพ่อที่มีความศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้องรักษาชาวห้างฉัตรให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข

“ลูกก็ไม่รู้หรือกว่างานบวงสรวงเจ้าพ่อเริ่มมาแต่ตอนไหน เกิดมาก็มีแล้ว สมัยก่อนต้องไปที่ขุนताल โนน แต่เดี๋ยวนี้ก็ทำแถวบ้าน เดี่ยวนี้เปลี่ยนไป มีการเล่นต่างๆ เพิ่มขึ้นมา”

(ลอง แสงบุญเรือง, สัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2553)

พิธีการบวงสรวงศาลเจ้าพ่อขุนतालจะยึดถือเป็นแนวปฏิบัติดังนี้

เดือน 5 (เหนือ) ออก(ขึ้น) 6 ค่ำ ถวายไก่ 6 คู่

เดือน 6 (เหนือ) ออก(ขึ้น) 15 ค่ำ ถวายปลาร้า(ปลาแห้งย่างย่ำใส่หยวก)

เดือน 7 (เหนือ) ออก(ขึ้น) 15 ค่ำ ถวายปลาร้า(ปลาแห้งย่างย่ำใส่หยวก)

เดือน 9 (เหนือ) ออก(ขึ้น) 15 ค่ำ แทนห่อผ้า

การแทนห่อผ้าเปรียบเสมือนเป็นกัณฑ์เทศน์ของเจ้าพ่อขุนताल โดยชาวบ้านทั้งหมดจะมาร่วมกันที่ศาลเจ้าพ่อในหมู่บ้านห่างฉัตรใต้ เพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ โดยไม่คิดว่าหมู่บ้านใดและจะร่วมแห่ศาลเจ้าพ่อจำลองไปที่วัด และถือเป็นคติความเชื่อที่ว่าหากกัณฑ์เทศน์ของเจ้าพ่อยังไม่มาถึงที่วัดก็จะไม่สามารถประกอบพิธีกรรมใดๆ หากฝ่าฝืนก็จะเกิดอาเพศได้รับความเสียหายต่างๆ ในวันที่ 16 เมษายน ของทุกปีชาวบ้านจะมีการจุดบั้งไฟเพื่อถวายแด่เจ้าพ่อขุนताल โดยบั้งไฟบั้งแรกจะจุดเพื่อถวายแด่ปู่บ้านหรือเสี้ยวบ้าน(ศาลประจำหมู่บ้าน) และประเพณีเจ้าพ่อขุนताल

เจ้าพ่อขุนतालเข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากและเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวเป็นศูนย์กลางความเชื่อที่เป็นตำนาน ยังไม่มีหลักฐานใดที่ชี้แน่ชัดว่ามีตัวตนที่แท้จริงทางประวัติศาสตร์หรือไม่จึงยังคงเป็นผู้นำในตำนานที่เป็นเรื่องของความเชื่อ ทุกคนจะบอกว่าท่านเป็น “เจ้านาย” ส่วนคำว่า “เจ้าพ่อ” นั้นมาทีหลัง คนในชุมชนที่มีความเดือดร้อนอะไรก็จะไปขอความช่วยเหลือจากท่านที่ “หอหรือโสมเจ้านาย” ส่วนคำว่า “ศาล” นั้นก็มาทีหลังเช่นกัน และการที่ท่านขี้เสียนั้นก็เพราะท่านทรงเป็นผู้นำแห่งชีวิตและจิตวิญญาณ กล่าวคือ เป็นผู้นำแห่งความคิดที่ดั่งมโน ไม่มีลักษณะที่แบ่งแยก แต่เป็นการรวมผสมอย่างกลมกลืน เป็นผู้ตั้งในบุญบารมีแห่งปัญญา เป็นผู้ให้ เป็นผู้แบ่งปันภายใต้สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ปฏิบัติตนอยู่ในวิถีคิดเชิงศีลธรรม รวมถึงบริบทแนวคิดในเชิงอุดมการณ์ที่จะต้องสร้างความยิ่งใหญ่ในเชิงสัญลักษณ์ว่าเป็นผู้นำแห่งจิตวิญญาณนั้นสูงกว่าบุคคลธรรมดา เป็นอนุสาวรีย์ที่แฝงไปด้วยความหมาย นับว่าเป็น “ภูมิปัญญาทางศีลธรรม” ที่ช่วยในการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมไม่แบ่งแยกหรือฝักใฝ่ฝ่ายใดแต่ก็เป็นลูกหลานของเจ้าพ่อนั่นเอง

2. ประเพณีสืบชะตา การสืบชะตาหรือสืบชะตาหรือการต่ออายุ หรือสืบชะตากำเนิดให้ยืดยาวต่อไป หมายถึง ต้องการให้เป็นมงคล มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายปราศจากโรคร้ายทั้งหลาย ทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป ประเพณีสืบชะตาคอนับว่าเป็นประเพณีมงคลสำคัญอย่างหนึ่งของชาวภาคเหนือที่นิยมทำกันหลายโอกาส เช่น เนื่องในวันเกิด วันได้รับยศตำแหน่ง วันขึ้นบ้านใหม่หรือไปอยู่ที่ใหม่ เกิดการเจ็บป่วยหรือหมอดูทายทักว่าชะตาไม่ดี ชะตาขาดควรจะทำการสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาต่ออายุเสีย จะทำให้แคล้วคลาดต่อโรคร้าย

การประกอบพิธีการสืบชะตาในชุมชนห่างฉัตรจะร่วมกันทำพิธีทั้งหมู่บ้าน ในโอกาสขึ้นปีใหม่สงกรานต์ล่วงไปประยวัน “ปากปี ปากเดือน ปากวัน” ได้แก่วันที่ 16, 17 หรือ 18 เมษายน ชาวบ้านจะเลือกกำหนดเอาวันใดวันหนึ่งสืบชะตาบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลของคนในชุมชน โดยใช้อาคารเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน ชาวบ้านจะมาร่วมกันเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น กระจบอกน้ำ

กระบอกทราย บันไดชะตา พานบายศรี ผลไม้ เป็นต้น ในการทำพิธีสืบชะตาบ้านจะนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ในตอนเย็นและถวายภัตตาหาร ในตอนเช้า จากนั้นจะรับประทานอาหารร่วมกัน นับว่าการทำพิธีการสืบชะตาบ้านของชุมชนห่างฉัตรนอกจากจัดทำเพื่อความเป็นสิริมงคลของคนในชุมชนแล้ว ยังเป็นพิธีกรรมที่แฝงถึงความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน การมีความรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชนอีกด้วย

นอกจากประเพณีการบวงสรวงเจ้าพ่อขุนตาล และประเพณีการสืบชะตาบ้านแล้ว ในเทศกาลสงกรานต์ชุมชนห่างฉัตรยังมีประเพณีการแห่พระ ซึ่งจะจัดขึ้นทุกวันที่ 13 เมษายนของทุกปี ชาวบ้านจะตกแต่งรถเพื่ออันเชิญพระประธานอย่างสวยงามแล้วแห่ไปยังถนนและซอยต่างๆ ในชุมชนจนทั่ว เพื่อให้ชาวบ้านได้สรงน้ำพระ เพื่อความเป็นสิริมงคลของคนในชุมชน อีกทั้งในโอกาสนี้เองชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆ จะได้มีโอกาสในการสรงน้ำผู้สูงอายุหรือการ “คำหัว” อีกด้วย ในระหว่างการแห่ขบวนไปยังที่ต่างๆ ชาวบ้านที่อยู่ระหว่างทางก็จะจัดเตรียมอาหาร เครื่องดื่มเพื่อให้ผู้ที่ร่วมขบวนได้สนุกสังสรรค์กันไปด้วย ประเพณีการแห่พระนี้ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน โดยมีความเชื่อที่ว่าในอดีตเกิดโรคระบาด โรคห่า(อหิวาตกโรค) มีผู้คนเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก พอเหตุการณ์ต่างๆ เป็นปกติชาวบ้านจึงเกิดความเชื่อว่าควรที่จะทำบุญ โดยการแห่พระไปรอบๆ ชุมชนเพื่อขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้หมดไป

จะเห็นว่าประเพณีที่ชาวชุมชนห่างฉัตรยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา นอกจากความเชื่อที่ว่าเพื่อความสงบสุขและความเป็นสิริมงคลของคนในชุมชนแล้วยังแฝงไปด้วยการสร้างสามัคคีสมานสามัคคีของคนในชุมชน ให้มีความรู้สึกว่าเป็น “ลูกหลานเจ้าพ่อขุนตาล” ความรู้สึกร่วมในสิ่งที่ยึดเหนี่ยวในสิ่งเดียวกัน และประเพณีต่างๆ ที่คนในชุมชนร่วมกันสืบทอดกันมาอย่างสม่ำเสมอ แม้ว่าในชุมชนจะเกิดความขัดแย้งทางความคิดในระบบการเมืองท้องถิ่นอยู่บ้าง แต่จากการศึกษาพบว่าแม้ว่าความขัดแย้งดังกล่าวยังไม่หมดไปโดยสิ้นเชิง แต่ชาวบ้านก็มีความรู้สึกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อเวลาประกอบพิธีกรรมต่างๆ ชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือกันตามปกติ ไม่มีการแบ่งแยกกันว่าเป็นพวกหรือกลุ่มใด

“เวลามีงานอะไร ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือกันคินะ ไม่แบ่งว่าเหนือ-ใต้
อย่างบวงสรวงเจ้าพ่อชาวบ้านมากันหมด งานแห่พระก็สนุก ข้าวปลาอาหาร
มากมาย ไม่มีทะเลาะเบาะแว้งกันหรอก ชาวบ้านพูดคุยสนุกสนานกันปกติ
นั่นแหละ”

(ศักรภรณ์ เขียวะสิทธิ์, สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2553)

แม้ว่าชุมชนห่างฉัตรจะมีความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรมและใช้เป็นต้นทุนทางสังคมในการยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม ลดความแตกแยกทางความคิดในชุมชน แต่รูปแบบการจัดพิธีกรรมต่างๆ ก็มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลและหน่วยงานองค์กรในชุมชนในการจัดงานต่างๆ นอกจากนั้นประวัติศาสตร์และประเพณีท้องถิ่นได้รับการบันทึก

อย่างเป็นระบบและจัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้นักเรียนได้ศึกษาในโรงเรียนเพื่อเป็นการสืบทอดความรู้อย่างเป็นระบบของท้องถิ่น

การรวมกลุ่มทางสังคม

การรวมกลุ่มพิจารณาจากการร่วมมือของคนในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและชุมชน ชุมชนห่างฉัตรมีการรวมกลุ่มทั้งกลุ่มที่เกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจและการรวมกลุ่มทางสังคม โดยกลุ่มทางสังคมเหล่านี้มีทั้งที่เป็นทางการและอย่างไม่เป็นทางการ เช่น

กลุ่มผู้นำชุมชน มีบทบาทสำคัญมากในชุมชน เพราะเป็นตัวแทนของประชาชนในการทำกิจกรรมและภารกิจต่างๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการปกครองดูแลลูกบ้านให้อยู่ดีมีสุข เป็นแกนนำในงานด้านการพัฒนาชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวของชาวบ้านในการดูแลชุมชนของตนเองให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย

กลุ่มแม่บ้าน มีบทบาทในการทำกิจกรรมกับชุมชน เมื่อชุมชนมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ก็จะได้รับความร่วมมือจากกลุ่มแม่บ้านร่วมทำกิจกรรมและคอยให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การจัดทำอาหารเลี้ยงแขกที่มาศึกษาดูงานของเทศบาลและงานบุญในโอกาสต่างๆ ของชุมชน เป็นต้น

กลุ่ม อสม. เป็นกลุ่มอาสาสมัครด้านสุขภาพอนามัยในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนห่างไกลจากโรค ในการทำงานของกลุ่ม อสม. จะทำงานร่วมกับฝ่ายสาธารณสุขของเทศบาลและประสานงานกับโรงพยาบาลห่างฉัตรในการตรวจคัดกรองต่างๆ เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพดีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

ชมรมผู้สูงอายุ เป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากในชุมชนและเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งเนื่องจากผู้สูงอายุเป็นกลุ่มคนที่อยู่บ้านไม่ได้ออกไปทำงานนอกบ้านเหมือนวัยอื่นๆ นอกจากนั้นประชาชนชมรมผู้สูงอายุยังเป็นอดีตข้าราชการตำรวจที่เกษียณอายุราชการ เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน เป็นผู้นำชุมชนห่างฉัตรได้และเป็นสมาชิกสภาเทศบาลในปัจจุบัน จึงสามารถผลักดันงานด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุส่งผลให้ผู้สูงอายุได้ตระหนักเห็นคุณค่าและศักยภาพในตัวเองว่าสามารถทำประโยชน์ให้กับครอบครัว ชุมชนและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลุ่มผู้สูงอายุมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพ จัดตั้งชมรมไทเก๊กล้านนาซึ่งจัดตั้งขึ้นมา นานกว่า 7 ปี การส่งเสริมอาชีพเพื่อส่งเสริมรายได้ และจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ภายในกลุ่มด้วย

กลุ่มเด็กและเยาวชน ถือว่าเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญมากในชุมชน แม้ว่าเด็กและเยาวชนในพื้นที่จะไปศึกษาต่อในเมืองและต่างจังหวัด แต่ก็มีเด็กบางส่วนที่อยู่ในพื้นที่ กิจกรรมที่กลุ่มเด็กและเยาวชนดำเนินงานอย่างต่อเนื่องคือกิจกรรมบ้านหลังเรียน จะมีการจ้างเด็กและเยาวชนทำงานในช่วงปิดภาคเรียน โดยอาศัยนักศึกษารุ่นพี่ที่ไปศึกษาต่อที่อื่นมาเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรม

2. การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ของเทศบาลตำบลห้างฉัตร

เทศบาลตำบลห้างฉัตรมีผลงานในการพัฒนาด้านต่างๆ และได้รับรางวัลมากมาย เช่น องค์การบริหารดีเด่นด้านสตรีและครอบครัว ปี พ.ศ. 2553 และ ปี พ.ศ. 2554 รางวัลพระปกเกล้า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม ปี พ.ศ. 2554 ส่วนรางวัลที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน เช่น รางวัลการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชน Child Watch Award พ.ศ. 2550 และรางวัลศูนย์การพัฒนาเด็กเล็กขนาดใหญ่ดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2551 จากกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลห้างฉัตรได้ชื่อว่าเป็น อปท. ที่มีผลงานการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในท้องถิ่นในทุกมิติ ทั้งเด็กและเยาวชน การส่งเสริมบทบาทสตรีและครอบครัว และผู้สูงอายุโดยเทศบาลมีแนวการบริหารจัดการดังนี้

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลห้างฉัตร

เทศบาลตำบลห้างฉัตรตั้งอยู่ในเขตอำเภอห้างฉัตรซึ่งเป็นอำเภอที่อยู่ตอนกลางของจังหวัดลำปางห่างจากตัวจังหวัดไปตามทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1039 (ถนนสายลำปาง - ห้างฉัตร) เป็นระยะทางประมาณ 17 กิโลเมตร และห่างจากที่ว่าการอำเภอห้างฉัตร ประมาณ 4 กิโลเมตร มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 2.5 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,567 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ พื้นที่บ้านห้างฉัตรใต้ หมู่ที่ 1 บ้านห้างฉัตรเหนือ หมู่ที่ 2 บ้านแพะดอนสัก หมู่ที่ 5 บางส่วน และบ้านขามแดง หมู่ที่ 6 บางส่วน

เทศบาลตำบลห้างฉัตรได้ยกฐานะจากสุขาภิบาลอำเภอห้างฉัตรเมื่อ วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2543 ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 โดยมี นายสมศักดิ์ ทิบุญ เป็นนายกเทศมนตรีคนแรกและได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิกเทศมนตรี ดำรงตำแหน่งสมัยแรกระหว่าง พ.ศ. 2543 – 2547 จากนั้นได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในเขตเทศบาล โดยตรงให้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเป็นสมัยที่สอง ระหว่าง พ.ศ. 2548 – 2552 และแพ้การเลือกตั้งท้องถิ่นแก่ นายจรัญ วงศ์สวัสดิ์ ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีคนปัจจุบัน ระหว่างเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2552 – เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556

2.1.1 การจัดโครงสร้างการบริหารงานของเทศบาลตำบลห้างฉัตร

โครงสร้างในการบริหารงานของเทศบาลตำบลห้างฉัตร ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี 1 คน รองนายกเทศมนตรี 2 คน ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี 1 คน และเลขานุการนายกเทศมนตรี 1 คน มีจำนวนสมาชิกสภาเทศบาล 12 คน ส่วนเจ้าหน้าที่และบุคลากรในเทศบาล ประกอบด้วยบุคลากรท้องถิ่นและพนักงานท้องถิ่น จำนวน 21 คน และลูกจ้างชั่วคราวทั้งหมด 37 คน รวมบุคลากรทั้งหมด จำนวน 58 คน

การแบ่งโครงสร้างการบริหารงานของสำนักสำนักปลัดที่ดูแลการบริหารงานของเทศบาล มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดทำนโยบายและแผนในการพัฒนาเทศบาล มีบุคลากร จำนวน 21 คน แบ่งฝ่ายงานรับผิดชอบด้านต่างๆ ดังนี้ 1) กองคลังมีหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารการเงิน การจัดเก็บภาษี

และรายได้ต่างๆ ของเทศบาล มีบุคลากร จำนวน 11 คน 2) ฝ่ายกองการศึกษา มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์เด็กเล็กของเทศบาล การจัดงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนในเขตเทศบาล และงบประมาณอุดหนุนกิจกรรมพิเศษเพื่อส่งเสริมความสามารถของนักเรียนในเขตเทศบาล มีเจ้าหน้าที่นักวิชาการศึกษา(6ว) รักษาการตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษา และมีบุคลากรรับผิดชอบงานจำนวน 11 คน 3) ฝ่ายกองสาธารณสุข มีหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาสุขภาพของประชาชนทุกเพศทุกวัยในเขตเทศบาล มีเจ้าหน้าที่รักษาการตำแหน่งหัวหน้ากองสาธารณสุข และมีบุคลากรรับผิดชอบ จำนวน 12 คน 4) ฝ่ายกองช่าง มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านโยธา การก่อสร้าง มีหัวหน้ากองช่างและบุคลากรรับผิดชอบงานจำนวน 10 คน 5) ฝ่ายกิจการน้ำประปา มีหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำประปาในเขตเทศบาล มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ จำนวน 3 คน เมื่อพิจารณาโครงสร้างการบริหารงานของเทศบาลตำบลห้างฉัตรแล้วพบว่าส่วนมากจะแต่งตั้งให้เจ้าหน้าที่ด้านต่างๆ รักษาการตำแหน่งหัวหน้ากอง โดยเฉพาะกองการศึกษาซึ่งภารกิจที่มีความสำคัญและจำเป็นมากต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเทศบาล แต่ในโครงสร้างก็ยังไม่มีส่วนราชการกองการศึกษารับผิดชอบดูแล

เงินงบประมาณในการบริหารงานของเทศบาลตำบลห้างฉัตรเป็นดังนี้

ปีงบประมาณ 2551	มีรายรับจริง	จำนวน 29,281,572 บาท
ปีงบประมาณ 2552	มีรายรับจริง	จำนวน 32,366,400 บาท
ปีงบประมาณ 2553	มีรายรับจริง	จำนวน 27,199,000 บาท

แหล่งรายรายได้เทศบาลตำบลห้างฉัตรในปีงบประมาณ 2553 มีดังนี้

- ภาษีบำรุงท้องที่	15,000 บาท
- ภาษีโรงเรือนและที่ดิน	337,000 บาท
- ภาษีป้าย	74,500 บาท
- อื่น ๆ	1,086,900 บาท
- ค่าธรรมเนียม ค่าปรับและใบอนุญาต	306,900 บาท
- รายได้จากทรัพย์สิน	650,000 บาท
- รายได้เบ็ดเตล็ด	130,000 บาท
รวมรายได้	2,600,300 บาท

ที่มา : แผนพัฒนาสามปี(พ.ศ. 2553-2555)เทศบาลตำบลห้างฉัตร

2.1.2 การจัดทำแผนพัฒนาของเทศบาลตำบลห้างฉัตร

ในการจัดทำแผนพัฒนาของเทศบาลจะประกอบด้วยแผนสามปีและแผนปฏิบัติการแต่ละปี แผนพัฒนาสามปี คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา อันมีลักษณะเป็นการกำหนดรายละเอียดแผนงาน โครงการ การพัฒนาที่จัดทำขึ้นสำหรับปีงบประมาณแต่ละปี ซึ่งมีความต่อเนื่องและเป็นแผนก้าวหน้า

ครอบคลุมระยะเวลา 3 ปี โดยมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงแผนทุกๆ ปี โดยมีฐานความคิดว่าในการแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ ที่ว่าภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาหนึ่งๆจะมีแนวทางการพัฒนาได้มากกว่าหนึ่งแนวทาง การพัฒนาหนึ่งๆจะมีโครงการ/กิจกรรมได้มากกว่าหนึ่งโครงการ/ กิจกรรมที่จะต้องนำมาดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการในแต่ละยุทธศาสตร์การพัฒนา ซึ่งจะมีผลต่อวัตถุประสงค์ เป้าหมาย จุดมุ่งหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนและบรรลุวิสัยทัศน์ในที่สุด

การจัดทำแผนพัฒนาสามปี เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้เทศบาลได้พิจารณาอย่างรอบคอบให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการดำเนินงานต่างๆ ที่อาจมีความเชื่อมโยงและส่งผลทั้งในเชิงสนับสนุน และเป็นอุปสรรคต่อกัน เพื่อให้สามารถนำมาตัดสินใจ กำหนดแนวทางการดำเนินงาน และใช้ทรัพยากรการบริหารของท้องถิ่น อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะสูงสุด

เทศบาลตำบลห้วยฉัตรได้กำหนดขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาโดยหลังจากที่ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาและแนวทางในแผนยุทธศาสตร์แล้วก็จะต้องถึงขั้นตอนในการแปลงยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ เพื่อจัดทำแผนพัฒนาสามปี ซึ่งได้กำหนดขั้นตอนการจัดทำเป็นแนวทางการดำเนินการ 7 ขั้นตอนคือ

1. การเตรียมการจัดทำแผน ฝ่ายที่รับผิดชอบได้รวบรวมข้อมูลจากผลการปฏิบัติงานในรอบปีที่ผ่านมา โดยการวิเคราะห์ผลผลิต ผลลัพธ์ ปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินโครงการเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงานในปีงบประมาณต่อไป นอกจากนี้ยังได้ระดมความคิดเห็นจากชาวบ้าน หน่วยงาน องค์กรถึงปัญหาและความต้องการในชุมชนจากเวทีประชาคมเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนด้วย

2. การคัดเลือกยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา เป็นการนำข้อมูลจากที่ได้จากการศึกษามาประกอบการตัดสินใจเลือกยุทธศาสตร์หลักที่อยู่ในแผน ยุทธศาสตร์ใดที่ตอบสนองต่อความต้องการเร่งด่วนของชุมชนถือว่าเป็นประเด็นหลักในการพัฒนา และยุทธศาสตร์ใดที่ถือว่ามีความสำเร็จเพียงพอหรือมีความจำเป็นรองลงมาถือว่าเป็นประเด็นที่จะนำมาพิจารณาในลำดับรอง

3. การกำหนดวัตถุประสงค์ของแนวทางการพัฒนา เมื่อเลือกยุทธศาสตร์การพัฒนาแล้วนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนา กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการพัฒนา ในขั้นตอนนี้เป็นการตรวจสอบว่าประเด็นของการพัฒนานั้นครอบคลุมภารกิจหลักของการพัฒนาหรือไม่และวัตถุประสงค์ที่กำหนดสามารถนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ของการพัฒนาหรือไม่

4. การจัดทำรายละเอียดโครงการ/กิจกรรมการพัฒนา ในการจัดทำโครงการในการพัฒนาไม่ได้จัดทำเฉพาะพนักงานของเทศบาลแต่เทศบาลยังได้เปิดโอกาสให้ชุมชน หน่วยงานและองค์กรภายในชุมชนได้เสนอโครงการที่สนองความต้องการพิเศษหรือความจำเป็นเร่งด่วนได้ โดย

เทศบาลได้ทำการประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของเทศบาล และรถกระจายเสียงของเทศบาลอยู่เสมอ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและความต้องการมากที่สุด

“ในการทำงานของผม ผมเปิดโอกาสให้ชุมชน หน่วยงาน
มาเสนอโครงการ ปัญหาความต้องการ ได้เสมอ เพราะถือว่า
ผมมาทำงานเพื่อชาวบ้าน เพราะเขาเลือกเรามา...”

(เจริญ วงศ์สวัสดิ์, สัมภาษณ์ 14 มิถุนายน 2553)

5. การจัดทำร่างแผนพัฒนาสามปี เมื่อรวบรวมโครงการต่างๆ เสร็จแล้วก็มาสู่การจัดทำร่างแผนเพื่อนำเข้าสู่การพิจารณากลับกรองของสภาเทศบาล เพื่อให้ความเห็นชอบในเรื่องของหลักการและการจัดสรรงบประมาณ หากโครงการคณะพิจารณาไม่เห็นด้วยในหลักการ โครงการนั้นก็จะถูกนำไปปรับปรุงแก้ไข หรือบางทีก็ตกไป นอกจากนั้นในชั้นตอนนี้เทศบาลยังทำประชาคมโดยใช้หอประชุมของเทศบาลเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาสาระสำคัญในแผน และสามารถซักถามข้อสงสัยด้วย

6. การอนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาสามปี เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการทำประชาพิจารณ์แผนพัฒนาแล้ว คณะทำงานจะนำร่างแผนเสนอขออนุมัติและประกาศใช้เป็นแผนพัฒนาสามปีของเทศบาลต่อไป

7. การสรุปติดตามประเมินผล การติดตามและประเมินผลเป็นวิธีการหนึ่งของกระบวนการในการจัดทำแผนซึ่งจะเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงให้แผนพัฒนาเทศบาลบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพราะการติดตามประเมินผลนั้นจะช่วยให้การกำหนด วัตถุประสงค์และมาตรฐานของงานดำเนินงานมีความชัดเจน ช่วยให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างคุ้มค่า ช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ และที่สำคัญสามารถช่วยในการ แก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบ ซึ่งจะทำให้เกิดความเสียหายลดน้อยลง เทศบาลตำบลห้วยฉัตรได้ทำการแต่งตั้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้รับผิดชอบโครงการเป็นผู้รับผิดชอบในการติดตามและประเมินผล โดยทำการประเมินเป็น 3 ระยะคือ ก่อนดำเนินโครงการ ระหว่างดำเนินโครงการ และหลังการดำเนินโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้โครงการเกิดผลสำเร็จอย่างเต็มที่ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

เทศบาลจัดให้มีกระบวนการสอบถามความคิดเห็นของประชาชนโดยอาศัยกลไกประชาคมหมู่บ้านและตำบล และการออกแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการพิจารณาทบทวนผลการพัฒนาที่ผ่านมา และวางแผนการพัฒนาในโอกาสต่อไป โดยการศึกษาข้อมูลตามข้อเท็จจริง การสรุปปัญหา อุปสรรคที่ปรากฏหรือความต้องการของชุมชน รายงานผลการดำเนินงานและปิดประกาศให้ประชาชนได้รับทราบ

“เทศบาลเขาประชาคมอยู่เรื่อยๆ บางทีก็ไปมั่งไม่ไปมั่ง
แต่ลุงก็ว่าดีนะ เขาให้เรามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น...”

(นายเบญจ ใจเพชร, สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน 2553)

ในแผนพัฒนาสามปี(พ.ศ. 2553 – 2555) เทศบาลตำบลห้วยจิ้งฉัตรกำหนดวิสัยทัศน์ของการพัฒนาคือ “มุ่งพัฒนาสู่ เมืองน่าอยู่ ประชาชนอยู่ดี มีความสุขอย่างยั่งยืน ภายใต้การบริหารจัดการที่มีธรรมาภิบาล” และได้กำหนดพันธกิจที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านการศึกษาและการพัฒนาเด็กและเยาวชนมี 2 ข้อจากจำนวน 13 ข้อ ได้แก่ ข้อ 5) ส่งเสริมการศึกษา และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และข้อ 8) เด็กเล็กได้รับการพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา พัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย เพื่อให้มีความพร้อมที่จะศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

ส่วนยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลตามแผนพัฒนาสามปีมี 5 ด้านดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน
2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ
3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสังคม
4. ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อม
5. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการด้านการเมือง การบริหาร

ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสังคมได้กำหนดแนวทางการพัฒนาด้านการศึกษาและด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : ยุทธศาสตร์ การพัฒนาด้านสังคม

แนวทางการพัฒนา

- การสังคมสงเคราะห์พัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ป่วยเอดส์ และผู้ด้อยโอกาส

- การป้องกันรักษาและส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน
- ส่งเสริมสุขภาพชุมชนและสถานที่จำหน่ายอาหาร
- การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- การส่งเสริมการรักษาความสะอาดในชุมชน
- การส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา
- การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย
- การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ส่งเสริมกิจกรรมด้านการศึกษา

จากแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์จะเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เพียง 3 แนวทางเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์วิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมายของการพัฒนา ยุทธศาสตร์การพัฒนาและแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์มาสู่โครงการ กิจกรรม โดยได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานตามแผนสามปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 – 2555 ในหัวข้อต่อไป

2.2 บทบาทของเทศบาลห้างฉัตรและชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

เป็นการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานของเทศบาลตำบลห้างฉัตรในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตั้งแต่การบริหารจัดการองค์กร การดำเนินงานด้านต่างๆ ที่เทศบาลดำเนินการเองและร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการทำงานดังนี้

2.2.1 ฐานคิด

เด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลห้างฉัตรมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมมาตั้งแต่สมัยที่เป็นสุขาภิบาล โดยมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมในชุมชน เช่น การมีส่วนร่วมในประเพณีท้องถิ่น การเล่นกีฬาด้วยกันหรือแม้กระทั่งการช่วยเหลืองานในชุมชน เช่น การเอามือหรือเอแรง (การลงแขก) แต่เนื่องจากในพื้นที่ที่มีการแข่งขันทางการเมืองค่อนข้างสูงกลุ่มเด็กและเยาวชนจึงเป็นกลุ่มเป้าหมายในการเป็น “ฐานเสียง” ทางการเมือง ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2548 เทศบาลเริ่มให้กลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น ภายใต้การดำเนินงานของสภาวัฒนธรรมอำเภอห้างฉัตรเป็นผู้สำรวจความต้องการของเด็กและเยาวชนในพื้นที่เพื่อจัดทำแผน โครงการต่าง โดยการอุดหนุนงบประมาณของเทศบาล จึงเป็นการเริ่มต้นอย่างเป็นทางการนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงชื่อทางการเมืองท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2552 แต่กลุ่มเด็กและเยาวชนก็ได้รับการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนและมีบุคลากรของเทศบาล กลุ่ม องค์กรต่างๆ ในชุมชนที่เห็นผลงานและความสำคัญของกลุ่มเด็กและเยาวชน จึงให้การสนับสนุนการดำเนินงานมาโดยตลอด และในขณะเดียวกันสภาวัฒนธรรมอำเภอก็ยังเป็นหน่วยงานหลักที่พยายามขับเคลื่อน โดยการเสนอโครงการต่างๆ เข้าแผนปฏิบัติการของเทศบาลเพื่อขอสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ทำให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้มีการขับเคลื่อนและดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง เสมือนหนึ่งว่าเป็นฐานเสียงทางการเมืองท้องถิ่น ที่สามารถสร้างข้อต่อรองทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.2 ความทุ่มเท เอาใจใส่และขวัญกำลังใจของบุคลากร เทศบาล

งานการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบลห้างฉัตรอยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายกองการศึกษา ซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาของเด็กก่อนวัยเรียน การสนับสนุนงบประมาณการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอาหารเสริม(นม) และอาหารกลางวัน นอกจากนี้ยังจัดสรรงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมอื่นๆ ตามที่ทางโรงเรียนขอความช่วยเหลือหรืออยู่ในจุดเน้นของเทศบาล

โครงสร้างการบริหารงานของฝ่ายกองการศึกษาประกอบด้วยพนักงานจำนวน 12 คน มีนักวิชาการศึกษา(6) รักษาการตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษา พนักงานท้องถิ่นอีก 1 คน รักษาการตำแหน่งหัวหน้าศูนย์เด็กเล็ก และมีครูและนักการที่จ้างด้วยงบประมาณของเทศบาลอีก 10 คน งานด้านการศึกษาของเทศบาลตำบลห้างฉัตรจะให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาของศูนย์เด็กเล็กมาก เนื่องจากความสำเร็จของการจัดการศึกษาของศูนย์เด็กจนได้รับรางวัลที่ผ่านมาทำให้ผู้บริหาร

ของเทศบาลมีเป้าหมายพัฒนาให้เป็น “โรงเรียนเทศบาลห้างฉัตร” ในอนาคต โดยจัดสรรงบประมาณในการซื้อที่ดินเพื่อขยายพื้นที่ของโรงเรียนและจัดสรรงบประมาณในการสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติม

“นายกมีแผนจะสร้างโรงเรียนเทศบาล จึงให้ความสำคัญ ทุ่มงบฯ
ซื้อที่ดินเพิ่ม สร้างอาคารเรียนเพิ่ม เพื่อเป็นหน้าตาของเทศบาล”

(ศศิธร คำกฤษ, สัมภาษณ์ 3 กรกฎาคม 2553)

ในการส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนของเทศบาลจะเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของการศึกษานอกโรงเรียนรับผิดชอบโดยตรง เทศบาลให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ จากการวิเคราะห์แผนการดำเนินงานพบว่าเทศบาลจะส่งเสริมในด้านการศึกษาด้านอาชีพมาก โดยมีโครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ การรวมกลุ่มอาชีพหลายประเภท ทั้งการจักสาน การทำดอกไม้ประดิษฐ์ การทำขนมไทย การทำน้ำพริก และการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรโดยการฝึกอบรม ศูนย์การเรียนรู้ของเทศบาลและจัดศึกษาดูงานแก่สมาชิกกลุ่มอาชีพในโอกาสต่างๆ

ความต่อเนื่องและความสำเร็จในการขับเคลื่อนการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลเกิดจากนักพัฒนาชุมชน คือ คุณศศิธร คำกฤษ หรือ “แม่นก” ของเด็กๆ เป็นบุคลากรที่ทุ่มเทในการทำงานมาก ได้รับการคัดเลือกเป็น “พนักงานดีเด่น” ของเทศบาล จากการคัดเลือกจากบุคลากรของเทศบาลและประชาชนในเขตพื้นที่ เป็นบุคคลที่มีส่วนรับผิดชอบและผลักดันงานเด็กและเยาวชนของเทศบาลจนเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน มีส่วนช่วยประสานการทำงานระหว่างภาคประชาชน กลุ่ม องค์กรต่างๆ สภาเด็กและเยาวชนและเทศบาล จนการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.3 การสนับสนุนด้านงบประมาณ

จากยุทธศาสตร์การพัฒนาในแผนสามปีและการวิเคราะห์เนื้อหาของโครงการกิจกรรมตามแผน พบว่า มีโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนปรากฏอยู่ในยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสังคมเป็นหลัก โดยมีการจัดสรรงบประมาณเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมเปรียบเทียบกับการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาในด้านอื่นๆ ดังตาราง

ตารางที่ 16 การจัดสรรงบประมาณอุดหนุนตามยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนสามปี

(พ.ศ. 2553 – 2555) เทศบาลตำบลห้างฉัตร

ยุทธศาสตร์/แนวดำเนินการ	ปี 2553	ปี 2554	ปี 2555
	งบประมาณ	งบประมาณ	งบประมาณ
1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน	27,220,000	37,100,000	4,800,000
1.1 ก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุงรักษาถนน ทางระบายน้ำ ขยายเขตไฟฟ้าสาธารณะ ก่อสร้างปรับปรุงระบบประปา การวางผังเมือง	(42.40%)	(70.45%)	(12.70%)

ยุทธศาสตร์/แนวดำเนินการ	ปี 2553	ปี 2554	ปี 2555
	งบประมาณ	งบประมาณ	งบประมาณ
2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ	2,290,000	5,000,000	5,000,000
2.1. การพัฒนาให้ความรู้และส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชน	(3.57%)	(9.49%)	(13.23%)
3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม			
3.1 การสังคมสงเคราะห์พัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ป่วยเอดส์ และผู้ด้อยโอกาส	5,190,000 (8.09%)	-	-
3.2. การป้องกันรักษา และส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน	4,680,000 (7.29%)	1,000,000 (1.90%)	-
3.3. ส่งเสริมสุขภาพโภชนาการและสภาพที่จำหน่ายอาหาร	3,180,000 (4.95%)	-	-
3.4. การป้องกันและการบรรเทาสาธารณภัย	100,000 (0.16%)	30,000 (0.46%)	-
3.5. การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา	9,930,000 (15.47%)	-	3,000,000 (7.94%)
3.6. การส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น/บูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น	4,902,000 (7.64%)	350,000 (0.66%)	-
4) ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อม	3,660,000 (5.70%)	3,180,000 (6.04%)	-
4.1 สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม			
5) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเมืองการบริหาร	380,000 (0.59%)	-	-
5.1 การพัฒนาบุคลากร			
5.2 การปรับปรุงและพัฒนาเครื่องมือ เครื่องใช้และสถานที่ปฏิบัติงาน	2,660,000 (4.14%)	6,000,000 (11.39%)	25,000,000 (66.14%)
รวม	64,192,000 (100%)	52,660,000 (100%)	37,800,000 (100%)

จากตารางการจัดสรรงบประมาณตามแผนพัฒนาสามปีพบว่า ในปีงบประมาณ 2553 เทศบาลห้างฉัตรจัดสรรงบประมาณอุดหนุนด้านการศึกษ จำนวน 9,930,000 บาท คิดเป็น 15.47% ของงบประมาณ เป็นอันดับ 2 รองจากการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานงบประมาณจำนวน 27,220,000 บาท คิดเป็น 42.40% ส่วนในปีงบประมาณ 2554 ไม่มีการจัดตั้งงบประมาณอุดหนุนด้านการศึกษา และในปีงบประมาณจัดสรรงบประมาณอุดหนุนด้านการศึกษจำนวน 3,000,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 7.94% โดยภาพรวมแล้วการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนด้านการศึกษาของเทศบาลตำบลห้างฉัตรนั้นลดลงเรื่อยๆ จากปีงบประมาณ 2553 – 2555 หากเมื่อพิจารณางบประมาณโดยรวมของเทศบาลแล้วพบว่าลดลงด้วยเช่นกัน

เทศบาลตำบลห้างฉัตรได้เข้าร่วมในโครงการ Child Watch ตำบล เพื่อสำรวจข้อมูล สภาวะการณ่เด็กและเยาวชนในระดับตำบล เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับ ท้องถิ่น โดยข้อมูลในปี พ.ศ. 2551 เป็นดังนี้

ตารางที่ 17 ข้อมูลสภาวะการณ่เด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลตำบลห้างฉัตร

ตัวชี้วัด	ค่าเฉลี่ยระดับตำบล	ค่าเฉลี่ยระดับจังหวัด
สภาวะด้านสุขภาพอนามัย		
ร้อยละเด็กค้มเหล่าเป็นครั้งคราวถึงเป็นประจำ (ม.ต้น/ม.ปลาย)	10.5/27.25	11.07/33.47
ร้อยละเด็กสูบบุหรี่เป็นครั้งคราวถึงเป็นประจำ (ม.ต้น/ม.ปลาย)	2.0/5.26	2.82/9.01
ร้อยละเด็กสวมหมวกกันน้อทุกครั้งเมื่อขี่หรือซ้อนมอเตอร์ไซค์ (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	29.75/21.5/23.56	29.21/21.2/21.88
ร้อยละเด็กประถมที่ทานขนมกรุบกรอบเป็นครั้งคราวถึงประจำ	72.75	81.25
ร้อยละเด็กประถมที่ค้มน้ำอัดลมเป็นครั้งคราวถึงประจำ	73.00	82.7
ร้อยละเด็กที่เล่นกีฬาเป็นประจำ (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	51.75/35/38.75	52.25/48.19/39.33
เวลาที่ใช้เล่นกีฬาต่อวัน (นาที) (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	80.42/85.43/90.39	81.24/105.97/102.3
สภาวะด้านการศึกษา		
ร้อยละเด็กที่อ่านหนังสือเรียนเป็นประจำ (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	54.75/47.62/44.5	41.41/29.88/24.17
ร้อยละนักเรียนที่โดดเรียนเป็นครั้งคราวถึงประจำ (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	0.75/3/1.5	0.69/0.4/0.62
ร้อยละนักเรียนที่รู้สึกปลอดภัยเวลาไปโรงเรียน (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	51/20.5/30.58	42.52/18.6/26.61
ร้อยละนักเรียนที่ชอบไปโรงเรียนปานกลางถึงมาก (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	67.25/35.84/36.25	60.32/34.14/31.6
สภาวะด้านสังคม		
ร้อยละเด็กที่ไม่ได้ออกกับพ่อแม่ (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	22.75/22.5/20.75	26.1/23/20.9
ร้อยละเด็กที่อยู่บ้านคนเดียวหลังเลิกเรียน(ประจำ) (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	15.75/10.75/15.29	13.44/14.43/16.35
ร้อยละเด็กที่หารายได้พิเศษ (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	10.02/12.03/9.25	16.27/10.37/7.16
ร้อยละเด็กที่ยอมรับว่าเคยมีเพศสัมพันธ์ (ม.ต้น/ม.ปลาย)	2.78/10.75	3.22/12.39
ร้อยละเด็กที่มีจักรยานยนต์ (ประถม/ม.ต้น/ม.ปลาย)	6.25/29/57.5	8.55/22.34/55.51

ที่มา : ข้อมูลสภาวะการณ่เด็กและเยาวชน Child Watch ตำบล

จากตารางพบว่าสภาวะการณ่เด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลห้างฉัตร โดยภาพรวม พบว่าค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างจากค่าเฉลี่ยของจังหวัดมากนัก สภาวะด้านสุขภาพข้อมูลการค้มเหล่าของเด็ก และเยาวชนยังมีปริมาณที่ค่อนข้างสูง ส่วนข้อมูลสภาวะด้านการศึกษาตัวชี้วัดเชิงบวก เช่น ร้อยละของ นักเรียนที่ชอบไปโรงเรียนมีค่อนข้างสูง ขณะเดียวกันข้อมูลเชิงลบ เช่น ร้อยละของนักเรียนที่โดดเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างต่ำ ส่วนข้อมูลสภาวะด้านสังคมพบว่าร้อยละของเด็กที่ยอมรับว่าเคยมีเพศสัมพันธ์และร้อยละเด็กที่อยู่บ้านคนเดียวหลังเลิกเรียนเป็นประจำยังอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างสูง ต้องหาวิธีในการดำเนินการพัฒนาต่อไป

ประเด็นในการพัฒนา	โครงการ/กิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย
	- โครงการอุดหนุนการอบรมเชิงปฏิบัติการ การเรียนการสอนดนตรีพื้นเมืองวงปี่พาทย์ เพื่อเพิ่มศักยภาพเด็ก เยาวชนใน ต.ห้างฉัตร	6 – 25 ปี
	- โครงการอุดหนุนอบรมเชิงปฏิบัติการการเรียนการสอน ดนตรีประเภทขิม ของเด็กและเยาวชน ในเขตเทศบาลตำบลห้างฉัตร	6 – 25 ปี
5. การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์	- โครงการบรรพชาสามเณรปฏิบัติธรรมของเทศบาลตำบลห้างฉัตร	6 – 14 ปี
	- โครงการอุดหนุน เข้าวัดทำบุญฟังเทศน์ปฏิบัติธรรมในวันสวณะ	ทุกกลุ่มอายุ
	- โครงการอุดหนุน ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เด็ก เยาวชนและประชาชน	ทุกกลุ่มอายุ
	- โครงการเข้าวัดปฏิบัติธรรม	ทุกกลุ่มอายุ
6. การจัดระเบียบสังคม	- โครงการสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน	ทุกกลุ่มอายุ
	- โครงการอบรมให้ความรู้แก่เยาวชนสตรีเพื่อป้องกันการถูก ล่อลวง	ทุกกลุ่มอายุ

จากตารางพบว่า โครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลจะปรากฏในยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสังคมเพียงยุทธศาสตร์เดียว และ 4 แนวทางพัฒนาดังนี้

แนวทางการพัฒนา 3.1 การสังคมสงเคราะห์พัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ป่วยเอดส์ และผู้ด้อยโอกาส เป็นโครงการเกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่มีฐานะยากจนและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และการจ้างเด็กและเยาวชนทำงานช่วงปิดภาคเรียน

แนวทางการพัฒนา 3.2 การป้องกันรักษาและส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน เป็นการส่งเสริมสุขภาพ การจัดการแข่งขันกีฬา กิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดในเด็กและเยาวชน

แนวทางการพัฒนา 3.6 การส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา เป็นโครงการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของศูนย์เด็กเล็ก โดยงบประมาณส่วนใหญ่ใช้จ่ายเกี่ยวกับการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งการจัดซื้อที่ดินเพื่อขยายบริเวณ โรงเรียน และการสร้างอาคารเรียนของศูนย์เด็กและการสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนในเขตพื้นที่ในรูปแบบอาหารเสริม(นม) อาหารกลางวัน ค่ารถรับ – ส่งนักเรียน อุปกรณ์กีฬาและการจัดการแข่งขันกีฬาของนักเรียน เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาที่ 3.8 การส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น/บูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น เทศบาลมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนแก่หน่วยงาน องค์กรในพื้นที่ เช่น อ.ห้างฉัตรในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของอำเภอ ทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในระดับอำเภอ เช่น การแข่งขันกีฬาของอำเภอ การให้การสนับสนุนเรื่องห้องสมุดประชาชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย

หน่วยงานที่ทำการเสนอโครงการและได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลมากที่สุด มีบทบาทในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่มากที่สุดคือ สภาวัฒนธรรม อ. ห้างฉัตร โดยมีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งสิ้น 10 โครงการ โดยมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การฝึกอ่านและเขียนอักษรพื้นเมือง และการละเล่นของท้องถิ่น เช่น การฝึกตีกลองปี่จ่า การตีกลองสะบัดไชย การฝึกจิมแก่เยาวชน และการสนับสนุนงบประมาณจ้างภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอนเด็กและเยาวชน ซึ่งถือว่าเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่เด็กและเยาวชนด้วย

กล่าวโดยสรุปว่าบทบาทของเทศบาลตำบลห้างฉัตรในการพัฒนาเด็กและเยาวชนมีทั้งบทบาทในการดำเนินการ (Actor) โดยฝ่ายการศึกษาพร้อมกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ร่วมกันดำเนินโครงการต่างๆ ที่มีเนื้อหาครอบคลุมทั้งด้านสุขภาพ การส่งเสริมการเรียนรู้ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีบทบาทในฐานะผู้สนับสนุนงบประมาณการดำเนินการแก่หน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่นเพื่อร่วมกันจัดกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ยังมีบทบาทเป็นผู้ให้การสนับสนุน (Facilitator) ในเรื่องงบประมาณแก่หน่วยงานอื่นๆ ได้แก่ โรงเรียน โรงพยาบาล สภาวัฒนธรรม เป็นต้น

2.2.4 บทบาทให้การสนับสนุนและการสร้างภาคีเครือข่ายการพัฒนา

เนื่องจากสภาพชุมชนของเทศบาลห้างฉัตรมีลักษณะเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีโรงงานอุตสาหกรรมและสถานที่ท่องเที่ยวอยู่โดยรอบของชุมชน ประชาชนมีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ เช่นกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์กระดาษสา กลุ่มขนมไทยพื้นบ้าน กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น และการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อประกอบกิจกรรมในการช่วยเหลือและงานพัฒนาชุมชน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น การรวมกลุ่มต่างๆ เหล่านี้เกิดขึ้นมานานตั้งแต่ในสมัยที่เป็นสุขาภิบาล จนมาถึงในปัจจุบันกลุ่มต่างๆ ก็ยังสามารถประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและกิจกรรมทางสังคมได้อย่างเข้มแข็ง เมื่อยกฐานะของสุขาภิบาลมาเป็นเทศบาลห้างฉัตรได้มีการสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มต่างๆ ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ในรูปแบบของงบประมาณ การให้ความรู้การบริหารจัดการด้านการตลาดและลักษณะของการศึกษาคุณงานในโอกาสต่างๆ

ในการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆ จะไม่กำหนดขอบเขตกิจกรรมเฉพาะในกลุ่มของตนเท่านั้น แต่มักจะมีกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มต่างๆ ในลักษณะของการบูรณาการอยู่เสมอ เช่น ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุมักจะนำเด็กและเยาวชนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมเสมอ เช่น การให้ความรู้ในเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เข้าร่วมพิธีการบวงสรวงเจ้าพ่อขุนताल การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาในเรื่องดนตรีพื้นบ้าน กองปี่จ่า จิม ภาษาพื้นเมือง เป็นต้น นอกจากนี้การจัดกิจกรรมด้านการส่งเสริมบทบาทสตรีของศูนย์พัฒนาครอบครัว(ศพค.) เทศบาลก็จะเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยเสมอ ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่าในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน

ของในพื้นที่เทศบาลห้างฉัตรนั้น กลุ่ม องค์กรในชุมชนได้มีการรวมกลุ่มขึ้นมาเพื่อประกอบกิจกรรม อยู่ก่อนแล้ว เทศบาลมีบทบาทเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่ม องค์กรให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น จนสามารถจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนอย่างถูกต้อง ทำให้กลุ่มและองค์กรต่างๆ สามารถเสนอโครงการ เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณในการประกอบกิจกรรมของกลุ่ม องค์กรต่อไป บทบาทของ เทศบาลในการสร้างเครือข่ายพัฒนาเด็กและเยาวชนมีดังนี้

1) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรภายในท้องถิ่น ในการ พัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบลห้างฉัตรนั้น เทศบาลมีบทบาทในการดำเนินการตามที่ กฎหมายกำหนด บทบาทหลักคือการจัดการศึกษาเด็กก่อนวัยเรียน โดยศูนย์เด็กเล็กของเทศบาลและ การเร่งพัฒนาทั้งในด้านอาคารสถานที่ เพิ่มความสามารถในการบริหารจัดการ และด้านคุณภาพ เพื่อให้เป็นโรงเรียนอนุบาลของเทศบาลในอนาคต การสนับสนุนด้านอาหารเสริม(นม) อาหาร กลางวัน รถรับ-ส่งนักเรียน อุปกรณ์กีฬา เครื่องคอมพิวเตอร์ และงบประมาณในการจัดแข่งขันกีฬาแก่ โรงเรียนต่างๆ ในเขตเทศบาล ส่วน โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนอื่นๆ ที่เทศบาลดำเนินการเองและ เป็นโครงการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเช่น โครงการบ้านหลังเรียน การจ้างเด็กและเยาวชนทำงาน ช่วงปิดภาคเรียนและ โครงการสภาเด็กและเยาวชน เป็นต้น นับว่าเป็นการสร้างเครือข่ายการพัฒนา กับ หน่วยงานด้านการศึกษาของรัฐในพื้นที่

ส่วนหน่วยงานอื่นๆ จะเข้าไปสนับสนุนด้านงบประมาณและเข้าร่วมกับหน่วยงาน ของรัฐในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การสนับสนุนงบประมาณแก่โรงพยาบาลห้างฉัตรในโครงการ อุดหนุนส่งเสริมสุขภาพในเยาวชน 15 – 24 ปี เพื่อให้เยาวชนในพื้นที่ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ สุข ภาวะอนามัยในวัยเจริญพันธุ์ สนับสนุนโครงการอุดหนุนส่งเสริมการเรียนรู้ห้องสมุดประชาชน เพื่อ จัดห้องสมุดประชาชนให้เป็นแหล่งเรียนและบริการศึกษาค้นคว้าแก่นักเรียน /นักศึกษา และสนับสนุนแก่ อำเภอห้างฉัตรในการจัดกิจกรรมของศูนย์ประสานงาน TO BE NUMBER ONE เพื่อเปลี่ยนเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้การป้องกันยาเสพติดในเยาวชน การสร้างภูมิคุ้มกันแก่เด็กและเยาวชนในการ ต่อต้านยาเสพติดโดยวิทยากรตำรวจหรือ “ครู D.A.R.E.” ของสถานีตำรวจภูธร อ.ห้างฉัตร และการ อุดหนุน การจัดแข่งขันกีฬานักเรียนภายในอำเภอห้างฉัตรเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะให้ นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นต้น

ส่วนหน่วยงานที่มีส่วนในการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่มากที่สุดคือ สภาวัฒนธรรม อ. ห้างฉัตร โดยจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของเด็กและเยาวชนรวมทั้ง ประชาชนในพื้นที่ การอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการละเล่นพื้นเมือง การตีกลองปี่จ่า กลองสะบัดไชย การตีขิม ส่งเสริมการอ่านและการเขียนอักษรพื้นเมือง เพื่อให้เด็กเยาวชนเกิดความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าสาระความสำคัญของวัฒนธรรม “ภาษาคำเมือง” ที่เป็นเอกลักษณ์ของความเป็น คนภาคเหนือ โดยมีการเชิญภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชน จนทำให้สามารถเปิด ทำการแสดงในโอกาสต่างๆ สร้างความภาคภูมิใจแก่คนในท้องถิ่น

“สมัยผมเป็นนายกนะ ผมจ้างให้ครู(ภูมิปัญญา)มาสอนเด็กในวันหยุด
 ให้เขาตีกลองปี่จ่า กลองสะบัดไชย ตีจิม จนเขาไปแข่งได้รางวัลของ
 จังหวัด ตอนนั้นคังมาก มีงานที่ไหนๆ ก็ต้องมาว่าจ้างให้เด็กเราไปแสดง
 (สมศักดิ์ ธิบุญ สัมภาษณ์ 6 มิถุนายน 2553)

ในส่วนของกลุ่ม องค์กรในชุมชนที่มีส่วนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนมีลักษณะ
 บูรณาการร่วมกัน ชมรมผู้สูงอายุซึ่งมีบทบาทมากที่สุดก็จะให้เด็กและเยาวชนในชุมชนเข้าไปร่วม
 กิจกรรมของกลุ่ม เช่น กิจกรรมปั่นจักรยานลุ่มแม่น้ำแม่ตาต เป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุและเกาในชุมชน
 ร่วมกันปั่นจักรยานไปตามลำน้ำแม่ตาตและมีการจัดฐานต่างๆ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม
 ท้องถิ่นและถ่ายทอดภูมิปัญญาแขนงต่างๆ แก่เด็ก และในกลุ่มเป็นแกนนำในการประกอบประเพณี
 ของท้องถิ่น เช่น การบวงสรวงเจ้าพ่อขุนตาต ประเพณีปีใหม่เมืองโดยจัดให้มีการรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ
 ประเพณีการสืบชะตาหมู่บ้าน โดยจะให้เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านร่วมกันทำ “ตุง” เพื่อใช้ในพิธี
 ดังกล่าว และเปิดโอกาสให้เด็กวัยรุ่นชายในหมู่บ้านเข้าร่วมในขบวนแห่ “ห่อผ้า” ซึ่งเปรียบเสมือน
 เป็นกันท์เทศของเจ้าพ่อ

แม้ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไป การประกอบพิธีกรรมในชุมชนมีการปรับเปลี่ยน
 มากขึ้น แต่ชุมชนห่างฉัตรก็ยังมีถ่ายทอดองค์ความรู้และพิธีกรรมจากรุ่นสู่รุ่น โดยการให้เด็กและ
 เยาวชนได้มีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการซึมซับขนบธรรมเนียม
 ประเพณีที่คิงามของชุมชน แม้ว่าเด็กและเยาวชนในชุมชนจะเดินทางไปศึกษาต่อหรือทำงานในต่าง
 ถิ่น แต่เมื่อถึงคราวประเพณีสำคัญของชุมชน โดยเฉพาะช่วงเทศกาลสงกรานต์ เด็กและเยาวชนก็จะ
 กลับมาเยี่ยมครอบครัว ชุมชนและร่วมกิจกรรมสำคัญๆ ของชุมชนซึ่งเป็นลักษณะเด่นของคนใน
 ภาคเหนือ

2) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรภายนอกท้องถิ่น เทศบาล
 ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความ
 มั่งคั่งของมนุษย์ ที่พยายามขับเคลื่อนงานผ่านกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดตั้งสภา
 เด็กและเยาวชนควบคู่กับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวเพื่อขับเคลื่อนงานการพัฒนาเด็กและ
 เยาวชนในเชิงพื้นที่ โดยให้สภาเด็กและเยาวชนดำเนินกิจกรรมพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กและ
 เยาวชนร่วมกัน เพื่อดำเนินกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระ
 ราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ ในปี พ.ศ. 2554 โดยพิจารณาดำเนินการจัดกิจกรรมใน
 9 ประเภท คือ 1) ด้านดนตรี ศิลปวัฒนธรรม 2) ด้านกีฬา นันทนาการ 3) ด้านอาสาสมัคร จิตอาสา 4)
 ด้านส่งเสริมอาชีพ 5) ด้านเชิงสัญลักษณ์ 6) ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 7) ด้าน
 การศึกษา 8) ด้านบริการสาธารณะ และ 9) ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกจากนั้นยังสร้างความ
 ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ จ. ลำปาง ในการจัดกิจกรรมเข้าค่ายสร้างแกนนำเด็กและ
 เยาวชนด้านยาเสพติด

ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่าการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบลห้วยฉัตรมีทั้งเครือข่ายภายในและภายนอกพื้นที่ หรือเครือข่ายในแนวราบและเครือข่ายในแนวตั้ง หากเมื่อวิเคราะห์ห้บทบาทในการทำงานของเครือข่ายความร่วมมือแล้วพบว่า หน่วยงานองค์กรในท้องถิ่นมีบทบาทในการพัฒนาเด็กและเยาวชนมากกว่าหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานตามนโยบายต้นสังกัดของตนเท่านั้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่ายังไม่มีการประชุมความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการหรือการทำข้อตกลงทำความเข้าใจร่วมกัน (MOU) ในการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

2.3 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบล

ห้วยฉัตรและชุมชน

2.3.1 สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยฉัตร

เนื่องจากเทศบาลตำบลห้วยฉัตรมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 2.5 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 1,567 ไร่ และอยู่บริเวณทางหลวงหมายเลข 1039 ถนนสายลำปาง – ห้วยฉัตรและถนนสายหลักคู่จังหวัดทางภาคเหนือทำให้การคมนาคมสะดวก มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการทำการเกษตร การค้าขายและการท่องเที่ยว ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เอื้อต่อการเกิดปัญหาเสพติด นอกจากนั้นชุมชนห้วยฉัตรมีอัตราการเกิดของเด็กทารกค่อนข้างน้อย โดยเฉลี่ยประมาณ 15 คนต่อปี เพราะว่ามีระบบคุ้มกำเนิดที่ดี จากการสำรวจข้อมูลประชากรจำแนกตามอายุดังนี้

ตารางที่ 19 จำนวนประชากรเทศบาลตำบลห้วยฉัตรจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุประชากร	เพศชาย(คน)	เพศหญิง(คน)	รวม(คน)
น้อยกว่า 1 ปี	8	10	18
1-2 ปี	19	10	29
3-5 ปี	33	35	68
6-11 ปี	70	66	136
12-14 ปี	54	50	104
15-17 ปี	57	42	99
18-25 ปี	161	163	324
รวมทั้งสิ้น	402	376	778

ที่มา : ข้อมูลประชากรเทศบาลตำบลห้วยฉัตร ข้อมูล วันที่ 10 มิถุนายน 2552

จากตารางพบว่าจำนวนเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบลห้วยฉัตรมีทั้งสิ้น 778 คน หากพิจารณาเด็กและเยาวชนตามเกณฑ์ที่สามารถสมัครเป็นสมาชิกสภาเด็กและเยาวชนและเป็นกำลังในการพัฒนาท้องถิ่นในวัย 15 – 25 ปี พบว่ามีจำนวน 423 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 14.33 ของประชากรทั้งหมดจำนวน 2,994 คน ดังนั้นเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยเรียน เนื่องจากพื้นที่ตำบลห้วยฉัตรอยู่ห่างจากตัวจังหวัดลำปางเพียง 17 กิโลเมตรและค่านิยมของผู้ปกครองที่นิยมให้บุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงทำให้เด็กและเยาวชนบางส่วนเดินทางไปเรียนในต่างถิ่นทำให้เด็กและ

เยาวชนที่เรียนในพื้นที่เปรียบเสมือนเป็น “เด็กด้อยโอกาส” จากคำพูดของนักพัฒนาชุมชนของเทศบาล เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้ฐานะทางครอบครัวค่อนข้างยากจนและพ่อแม่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานรอบๆ ชุมชน

สภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ส่วนใหญ่คือปัญหาในเรื่องยาเสพติด เนื่องจากพื้นที่บางส่วนเป็นย่านโรงงานอุตสาหกรรมการผลิตเซรามิก และการพาณิชย์กรรม และเป็นเส้นทางขนย้ายยาเสพติด

“ปัญหาของเด็กเยาวชนที่นี่ไม่ค่อยรุนแรงนะ แต่ก็เคยมีเหมือนกัน
ติดยา ท้องในวัยเรียนนี่ก็มีนะ ประมาณร้อยละ 2 - 3 ความรุนแรงก็มี
ทะเลาะวิวาท แต่เราจะเน้นในเรื่องการป้องกันมากกว่า”

(ศศิธร คำกฤษ, สัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2553)

ในช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาปัญหามีความรุนแรงมาก มีเด็กและเยาวชนในพื้นที่ถึงขั้น “ติดยา” หลังจากนโยบายการปราบปรามอย่างเอาจริงเอาจังของรัฐบาลในสมัยนั้นทำให้ปัญหาลดน้อยลง และนอกจากนั้นภาคประชาชนเกิดการรวมกันเป็นกลุ่ม องค์กรเพื่อประกอบกิจกรรมทางสังคมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่

“สมัยก่อนปัญหาเด็กและเยาวชนเยอะมากกว่าในปัจจุบัน มีวัยรุ่น
ติดยาค่อนข้างพอมีนโยบายปราบปรามในสมัยนั้นก็เบาบางลงมาน้อย
แต่ที่เราทำคือเน้นการป้องกันพวกเด็กด้อยโอกาสเหล่านี้แหละ”

(ชมลสรณ์ ยอดกำลัง, สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2553)

ในช่วงปี พ.ศ. 2548 นายกสมศักดิ์ ทิบุญย์ ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเป็นสมัยแรก และดำรงตำแหน่งนายกสภาวัฒนธรรมอำเภอห้วยฉัตรอีกตำแหน่ง ท่านได้ริเริ่มให้เด็กและเยาวชนมารวมกลุ่มกันทำกิจกรรม โดยให้นักวิชาการของสภาวัฒนธรรมสำรวจปัญหาและความต้องการของกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมตอบสนองกับความต้องการ ดังนั้นกิจกรรมที่จัดให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ในสมัย พ.ศ. 2548 จึงเป็นไปในลักษณะเชิงวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่น เช่น การดีก้องปฐา ชะลื้อ ซอ ซึง

2.3.2 การสร้างความตระหนักและการริเริ่มพัฒนาเด็กและเยาวชน

หลังจากการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนอย่างไม่เป็นทางการในพื้นที่เทศบาลห้วยฉัตร และได้ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นและได้รับความสำเร็จมาก โดยเฉพาะกลุ่มดนตรีพื้นเมือง ดีกลองปฐาและชะลื้อ ซอ ซึง ได้รับชื่อเสียงให้ไปแสดงในงานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของ จ. ลำปาง งานคาราวานเด็กและเยาวชนของจังหวัด ในปี พ.ศ. 2549 และแสดงตามงานต่างๆ งานพิธีทั้งในและนอกชุมชน จนการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนได้รับการยอมรับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

“การรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนสมัยก่อนประมาณปี 2548
รวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ เนื่องจากนายกท่านดำรงตำแหน่ง
สภาวัฒนธรรมอำเภอด้วยก็เลยส่งเสริมกิจกรรมด้านวัฒนธรรม
แต่ก็ประสบผลสำเร็จดีมาก ได้รับรางวัลจากการไปแสดงในงาน
ต่างๆ มากมาย”

(ศศิธร คำกฤษ, สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2553)

หลังจากการรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมโดยการริเริ่มของสภา
วัฒนธรรม อ. ห้างฉัตรและการสนับสนุนงบประมาณโดยเทศบาลจนเกิดภาพแห่งความสำเร็จมาตั้งแต่
ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา แม้ว่าสภาพปัญหาความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในพื้นที่จะไม่รุนแรง
เหมือนกับพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากชุมชนเริ่มปรับเปลี่ยนเข้าสู่สังคมเมือง พ่อแม่ต้องออกไปรับจ้างทำงาน
มากขึ้นทำให้ครอบครัวมีเวลาในการดูแลบุตรหลานน้อยลงทำให้ชุมชนเริ่มตระหนักในปัญหาและ
เห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่นิยามว่า “เด็กด้อยโอกาส” หมายถึงเด็กที่ไม่ได้ไปเรียน
หรือศึกษาต่อในเมืองตามค่านิยมของคนในสังคม และมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ

ในปี พ.ศ. 2549 กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้มีนโยบายในการ
จัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนในระดับต่างๆ เพื่อเป็นการประสานการทำงานของเด็กและเยาวชนในพื้นที่
ต่างๆ ได้มาร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน นอกจากนั้นหลังจากนั้นเทศบาลตำบลห้างฉัตรได้ริเริ่ม
การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 โดยได้สร้างกลไกเฝ้าระวัง
ปัญหาเด็กและสร้างสวัสดิภาพเด็กในชุมชนอยู่ตลอดเวลา เพื่อเป็นการไม่รอปัญหาเกิดขึ้นกับเด็กก่อน
แต่ต้องสร้างระบบที่มารองรับการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำ โดยมีเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลห้างฉัตร
และอาสาสมัครในชุมชน ที่เน้นการส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายดูแลเด็กอย่างทั่วถึง มีอาสาสมัคร เช่น
ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ตำรวจบ้าน กลุ่มเยาวชน สมาชิกครอบครัว และแกนนำกลุ่มเยาวชน ซึ่งบุคคล
เหล่านี้จะสามารถเป็นหน่วยเฝ้าระวัง เตือนภัยปัญหาเด็ก เยาวชนในพื้นที่ เป็นหูเป็นตา เป็นปากเป็น
เสียงในชุมชนและช่วยป้องกันปัญหาเด็กที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมถึงเป็นที่ปรึกษาให้กับเด็กและเยาวชน
ในพื้นที่ เช่น ปัญหาการรวมตัวของวัยรุ่นเป็นกลุ่มตามข้างถนน ปัญหาการติดเกม ปัญหายาเสพติด
 เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ทางชุมชนจึงมีบทบาทในการที่จะคุ้มครองเด็กในชุมชน

การค้นหาแนวร่วม เนื่องจากหมู่บ้านห้างฉัตรเหนือและห้างฉัตรใต้ได้แบ่งการ
ปกครองชุมชนออกเป็นหมู่บ้านละ 4 ชุมชน และให้ชาวบ้านแต่ละชุมชนทำการเลือกตั้งผู้นำชุมชน
ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการดูแลชาวบ้านในแต่ละชุมชน และทำหน้าที่ในการประสานงานกับกำนัน
เทศบาลรวมทั้งหน่วยงานปกครองในระดับสูงขึ้นไป โดยเปิดโอกาสให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการ
ประชุมในโอกาสต่างๆ เนื่องจากบุคคลที่ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้นำชุมชนจะเป็นที่ยอมรับของคนใน
ชุมชนแล้ว เมื่อเกิดปัญหาการทะเลาะวิวาทของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ปกครองแล้ว ผู้นำชุมชนจะ
เป็นผู้เข้าไปทำการเจรจาจับเหตุดังกล่าว และเหตุการณ์ต่างๆ ก็จะสงบลงโดยดี

“ถ้ามีการทะเลาะกันของวัยรุ่นนะ ถ้าเกิดเหตุในบ้าน ผมจะเข้าไปห้าม แต่เขาก็จะฟังนะ เชื่อผู้นำ หรือบางทีหัวเมียทะเลาะกัน ผมก็เข้าไปห้าม ก็สงบโดยดี คนที่นี้เขาจะเชื่อผู้นำ”

(เบ็ญจ์ ใจเพชร, สัมภาษณ์ 10 กรกฎาคม 2553)

การพูดคุย สัมภาษณ์แกนนำชุมชนที่มีบทบาทในการทำงานร่วมกับเด็กและเยาวชนในชุมชนห่างจัด พบว่าบุคคลที่มีบทบาทในการรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่คือ นางกมลธรรณี ยอดกำลัง หรือ “แม่แ้ว” ของเด็กๆ ในชุมชน จากการพูดคุยผู้วิจัยพบว่าแรงบันดาลใจที่เข้ามาทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนคือ เกิดจากที่ครอบครัวของตนเองแตกแยกและมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อให้ได้เงินจำนวนมาก เพื่อใช้จับจ่ายซื้อของต่างๆ ให้แก่ลูก แต่ภายหลังก็พบว่า การที่พยายามทำงานเพื่อหาเงินมากๆ ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกได้ทั้งหมด หลายครอบครัวเลี้ยงลูกด้วยเงินแล้วทำให้ลูกเสียคน แม่แ้วจึงพยายามให้ความอบอุ่นแก่ครอบครัว เปิดโอกาสให้ลูกพาเพื่อนๆ ซึ่งเป็นเด็กในชุมชนมาเล่นที่บ้าน ทำอาหารเลี้ยงเด็กๆ จนแม่แ้วเป็นที่เคารพ ชื่นชอบของเด็กๆ ในชุมชน จนในที่สุดก็เกิดการรวมเป็นกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น จนสามารถผลักดันเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน และเทศบาลได้เข้ามาให้ความสนับสนุนการจัดกิจกรรมในภายหลัง

ในการริเริ่มการพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกจากชาวบ้านจะศรัทธาในตัวผู้นำแล้วจะอาศัยผู้นำเป็นแกนนำในการค้นหาแนวร่วมซึ่งได้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชนต่างๆ มาเข้าร่วมกิจกรรม แต่เนื่องจากว่าพื้นที่ในชุมชนที่ไม่กว้างขวางมากนักและเด็ก เยาวชนในพื้นที่ก็มักจะจับกลุ่มกันในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เล่นกีฬาและออกกำลังกายและมักจะจับกลุ่มกันตอนเย็นที่บริเวณหน้าเทศบาลอยู่แล้วทำให้การสร้างเครือข่ายและการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนในพื้นที่เป็นไปได้ไม่ยาก และการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนจะเกิดการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น นั่นคือ เมื่อเยาวชนรุ่นพี่ซึ่งเป็นผู้นำจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนในพื้นที่และไปศึกษาต่อในต่างถิ่น แต่เยาวชนกลุ่มดังกล่าวจะสร้างแกนนำรุ่นต่อไปเพื่อเข้ามาทำงานต่อเนื่อง และเมื่อปิดภาคเรียนเยาวชนรุ่นพี่ก็จะกลับมาร่วมกิจกรรมกับน้องๆ เช่น มาร่วมสอนหนังสือน้องๆ งานอาสาสมัครในชุมชน ทำให้งานของเด็กและเยาวชนเป็นระบบและได้รับการสานต่ออย่างต่อเนื่อง

“พอพวกหนูจะเรียนจบก็จะสานต่อหาแกนนำรุ่นน้องๆ มาทำงานต่อ แต่พอหนูปิดเทอมพวกหนูก็จะนัดกับเพื่อนๆ มาช่วยน้องๆ ทำงาน”

(สุดาพร ทิพย์มณี, สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2553)

2.3.3 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

1) การจัดเวทีระดมความคิดเห็น เนื่องจากสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ไม่ค่อยมีความรุนแรงมากนัก ชุมชนและเทศบาลได้ดำเนินงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนมาอย่างต่อเนื่อง การประชุมระดมความคิดเห็นของชาวบ้านมีทั้งเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ

ส่วนที่เป็นทางการนั้นเทศบาลได้จัดทำประชาคมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรับฟังปัญหาของชุมชน รวมทั้งขอความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ หากมีเรื่องเร่งด่วน เทศบาลจะใช้รถประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทราบ เพื่อมาร่วมประชุมที่หอประชุมของทางเทศบาล และใช้เครื่องกระจายเสียงของเทศบาลทำการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ

ส่วนการปรึกษาหารืออย่างไม่เป็นทางการของชาวบ้าน ชาวบ้านจะร่วมพูดคุยกันตามแหล่งเรียนรู้ชุมชน หรือบ้านผู้นำชุมชนในโอกาสต่างๆ เนื่องจากคนในชุมชนมีความสนิทสนม ไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ นอกจากนั้นยังอาศัยงานบุญในชุมชนเป็นที่ปรึกษาหารือในเรื่องต่างๆ

ชมรมผู้สูงอายุจะมีการพบปะพูดคุยกันทุกวันอาทิตย์ของแต่ละตำบล การพบปะกันดังกล่าวเป็นเวทีปรึกษาหารือกันในเรื่องต่างๆ เช่นกัน เนื่องจากผู้นำกลุ่มเป็นสมาชิกสภาเทศบาล และเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ รวมทั้งเป็นนักวิชาการท้องถิ่น ดังนั้นจึงสามารถเสนอปัญหาและความต้องการและสามารถผลักดันเรื่องต่างๆ สู่ที่ประชุมของเทศบาลได้อีกทาง

2) การจัดเวทีเพื่อทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน

เนื่องจากเทศบาลห้างฉัตรยังไม่มีการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะ โครงการและกิจกรรมต่างๆ รวมอยู่ในแผนพัฒนาสามปี ของเทศบาล แต่การพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลนั้นเริ่มจากภาคประชาชนให้ความสำคัญมีการริเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่สมัยที่เป็นสุขาภิบาล และเทศบาลเข้ามาสนับสนุนภายหลังและอาศัยการมีส่วนร่วมขององค์กร หน่วยงานในชุมชน จนการพัฒนาเกิดผลงานและได้รับการยอมรับจากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงาน ดังนั้นในการเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนสามารถดำเนินการได้โดยเสนอความคิดเห็นผ่านสมาชิกเทศมนตรี หรือเสนอในนามของกลุ่ม องค์กรในชุมชน และการเสนอความคิดเห็นได้โดยตรงในเวทีประชาคมของเทศบาลซึ่งจะจัดทุก ๆ เดือน เพื่อบรรจุไว้ในแผนการดำเนินงาน หากมีประเด็นเร่งด่วนที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นของชาวบ้าน เทศบาลจะทำการประชาสัมพันธ์โดยรถยนต์ของเทศบาลและการประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย เทศบาลจะเปิดโอกาสให้ชาวบ้าน ชุมชนและตัวแทนของเยาวชนได้เสนอความคิดเห็น และนอกจากนั้นหากกิจกรรมหรือโครงการใดที่ดำเนินการไปแล้วเกิดปัญหา อุปสรรคใดๆ เทศบาลจะทำการประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อแสวงหาแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

2.3.4 การดำเนินงานตามแผนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

เมื่อแผนปฏิบัติงานประจำปีได้รับการอนุมัติจากสภาเทศบาล ผู้รับผิดชอบงานโครงการของเทศบาลจะดำเนินงานตามแผน แต่อย่างไรก็ตามแม้งานการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะอยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายการศึกษาตามโครงสร้างการบริหารงานของเทศบาลแล้ว แต่จากการศึกษาพบว่า นอกจากภาคประชาชนแล้ว บุคคลที่รับผิดชอบงานด้านเด็กและเยาวชนคือ นักพัฒนาชุมชน คุณศศิธร คำกณะ แต่อย่างไรก็ตามก็ได้รับความร่วมมือจากทีมงานฝ่ายการศึกษาเป็นอย่างดี ผู้วิจัยของนำเสนอโครงการเด่นที่มีส่วนผลักดันงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบลห้างฉัตร 2

โครงการคือ โครงการเสริมสร้างประสบการณ์และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน “สภาเด็กและเยาวชน” และโครงการบ้านหลังเรียนซึ่งถือว่าเป็นโครงการที่บุคลากรมีความภาคภูมิใจกับผลงาน เป็นนวัตกรรมของพื้นที่วิจัย

1) โครงการเสริมสร้างประสบการณ์และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน “สภาเด็กและเยาวชน”

จุดเริ่มต้นของการดำเนินโครงการ

หลังจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2549 และนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ โดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้มีนโยบายให้จัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนในระดับอำเภอและระดับจังหวัด

ทางเทศบาลได้เริ่มดำเนินโครงการเสริมสร้างประสบการณ์และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนหรือสภาเด็กและเยาวชนของเทศบาลระหว่างวันที่ 12 – 14 เมษายน พ.ศ. 2550 เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเด็กและเยาวชนจากประสบการณ์ในการรวมกลุ่ม การทำกิจกรรมกลุ่ม เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี สามานันท์ มีความผูกพัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกันซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และเพื่อเสริมสร้างเกราะคุ้มกันเด็กและเยาวชนของเทศบาลจากพิษภัยของยาเสพติด

วิธีการขั้นตอนการปฏิบัติ

เนื่องจากเป้าหมายของการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นการเชื่อมโยงกลุ่มเยาวชนที่ดำเนินงานในด้านต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจร่วมกัน และแสวงหาแนวทางในการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม การเชื่อมโยงนี้จะอยู่ในรูปการจัดองค์กรที่มีโครงสร้างความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนภายใต้ข้อตกลงและข้อบังคับร่วมกัน ดังนั้นในการดำเนินงานเริ่มจากการประชาสัมพันธ์ให้เด็กและเยาวชนได้รับทราบรายละเอียดของโครงการ ประกอบด้วยการอบรมสัมมนาให้ความรู้ การศึกษาดูงานสภาเด็กและเยาวชนของเทศบาลอื่นๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน ดำเนินการเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2550 ตามขั้นตอนดังนี้

- ประชาสัมพันธ์ให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่เขตเทศบาลทราบรายละเอียดของการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนแก่แกนนำเด็กและเยาวชน ผู้นำองค์กร ผู้นำชุมชน

- ทำการประชุมเด็กและเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมในโครงการที่หอประชุมเทศบาลห้างฉัตร จากนั้นให้ความรู้ในเรื่องบทบาทของสภาเด็กและเยาวชนในการมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้เห็นแนวทางการดำเนินงานต่อไป

- ศึกษาดูงานการดำเนินงานสภาเด็กและเยาวชนของเทศบาลอื่นๆ ตามกำหนดการดังนี้

ตารางที่ 20 กำหนดการ กิจกรรมในการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลห้างฉัตร

วัน เดือน ปี	กิจกรรม	หน่วยงาน/ภาคีเครือข่าย
12 เมษายน 2550	- ฟังบรรยายเรื่อง เยาวชนกับการมีส่วนร่วมการพัฒนาท้องถิ่นให้ก้าวหน้า - ฟังบรรยายเรื่อง สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลห้างฉัตร - การจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน	- นายกเทศมนตรี - ปลัดเทศบาล - เทศบาลตำบลห้างฉัตร
13 เมษายน 2550	- ทักษะศึกษาอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อ. จาง จ. ลำปาง - ทักษะศึกษาบ้านพะเยา อุทยานการเรียนรู้แหล่งประมงน้ำจืด - คูงานสภาเด็กและเยาวชนเทศบาลเมืองพะเยา - ทักษะศึกษาวัดร่องขุน จ. เชียงราย	- เทศบาลตำบลห้างฉัตร - เทศบาลตำบลห้างฉัตร - เทศบาลเมืองพะเยา - เทศบาลตำบลห้างฉัตร
14 เมษายน 2550	- คูงานมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง - คูงานสภาเด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลแม่สาย - ทักษะศึกษาเมืองโบราณเชียงแสน - ทักษะศึกษาหอฝิ่น	- มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง - เทศบาลตำบลแม่สาย - เทศบาลตำบลห้างฉัตร - เทศบาลตำบลห้างฉัตร

จากตารางพบว่าการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบลห้างฉัตรได้มีการอบรมให้ความรู้ในเรื่องบทบาทของสภาเด็กและเยาวชนในการมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่น การจัดตั้งและการศึกษาคูงานสภาเด็กและเยาวชนของเทศบาลอื่นๆ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป นอกจากนี้เนื้อหาสาระในการศึกษาคูงานมีหลายด้าน ทั้งในด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในท้องที่ภาคเหนือ และการศึกษาคุณภาพชีวิตฝิ่นเพื่อให้เห็นพิษภัยของยาเสพติด

ขั้นตอนที่ 2 การจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน ในการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนในครั้งแรกมีประธานและรองประธานตำแหน่งละ 1 คน โดยมีนายชนนศ ใจเพชร เป็นประธาน และนางสาวจิรวรรณ เปียงป็น เป็นรองประธาน มีคณะกรรมการทำหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ประกอบด้วย 1) เลขานุการ 2) เกร็ดฎีก 3) ประชาสัมพันธ์ 4) ฝ่ายปฏิคม 5) นายทะเบียน 6) ฝ่ายกีฬาและนันทนาการ 7) ฝ่ายศิลปวัฒนธรรม 8) ฝ่ายสื่อและเทคโนโลยี 9) ฝ่ายเอดส์และโรคติดต่อ 10) ฝ่ายยาเสพติด และ 11) ฝ่ายประสานงาน นอกจากนี้เป็นคณะกรรมการโดยตำแหน่ง รวมคณะกรรมการโดยเป็นเด็กและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15 – 25 ปี ทั้งสิ้นจำนวน 64 คน

ผลจากการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นที่ปรึกษาและเทศบาลตำบลห้างฉัตรสนับสนุนงบประมาณมาจัดกิจกรรม ซึ่งมีการบริหารงานแบบสภา มีประธานและคณะกรรมการบริหารงานอย่างเป็นระบบ จัดกิจกรรมขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าพื้นที่เทศบาลตำบลห้างฉัตรจะมีการดำเนินงานด้านเด็กและเยาวชนมาก่อนหน้า

แล้ว แต่เมื่อมีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนได้มีการร่างระเบียบที่มีข้อกำหนด ข้อบังคับอย่างชัดเจน และมีการสมัครสมาชิกอย่างเป็นทางการและมีการบันทึก และการรายงานผลการประชุมเป็นวาระต่างๆ อย่างเป็นทางการ ทำให้งานสภาเด็กและเยาวชนมีระบบและเกิดรูปแบบอย่างเป็นทางการ ในการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนจะนำโครงการที่เคยดำเนินมาก่อนแล้วมาทบทวนและการประชุมระดมความคิดเห็นอย่างเป็นทางการเพื่อนำเสนอโครงการและขออนุมัติงบประมาณจากเทศบาล

ในการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนในระยะแรกประสบกับปัญหาสำคัญคือคณะกรรมการของสภาเด็กและเยาวชนยังไม่มีความสามารถในการเขียนโครงการเพื่อขออนุมัติงบประมาณ จึงต้องอาศัยบุคลากรของเทศบาลเป็นที่ปรึกษา นอกจากนั้นในการนัดหมายเพื่อประชุมบางครั้งกลุ่มคณะกรรมการมักจะประสบกับการติดเรียนหนังสือ

“เด็กและเยาวชนเขามักจะมีปัญหาเรื่องการเขียนโครงการ เขาเขียนโครงการยังไม่เป็น เราต้องช่วย หรือบางครั้งการประชุม ยังดำเนินการประชุมยังไม่ถูก เขียนบันทึกการประชุมยังไม่เป็น สิ่งเหล่านี้เราต้องค่อยๆ ฝึก ... ปัญหาสำคัญคือผู้นำมักติดเรียน บางครั้งการประชุมเร่งด่วนทำให้เขาเข้าร่วมประชุมไม่ได้ เราก็เลยให้ตัวแทนเข้าร่วมประชุมกับเทศบาลแทน”

(ศศิธร คำคุณะ, สัมภาษณ์ 17 ตุลาคม 2553)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าในช่วงแรกการทำงานของสภาเด็กและเยาวชนจะยังไม่ค่อยเป็นระบบที่ถูกต้อง แต่เมื่อได้รับคำแนะนำจากที่ปรึกษาซึ่งเป็นบุคลากรของเทศบาลและผู้นำในชุมชนก็ทำให้การทำงานในระยะต่อมามีความเป็นระบบมากขึ้น สามารถดำเนินการประชุมสภาฯ และร่วมประชุมประชาคมในการดำเนินงานและขับเคลื่อนงานด้านต่างๆ ของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการบ้านหลังเรียน กิจกรรมพี่สอนน้องช่วงปิดภาคเรียน ค่ายสายสัมพันธ์อบอุ่นชุมชนเข้มแข็ง โครงการละอ่อนฮ่วมฮักสิ่งแวดล้อม กิจกรรมเรียนดนตรีพื้นเมือง และโครงการสร้างเราะคุ้มกันยาเสพติดให้แก่เด็กและเยาวชน และร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น

โครงการละอ่อนฮ่วมฮักสิ่งแวดล้อม (เยาวชนร่วมรักษ์สิ่งแวดล้อม)

เนื่องจากปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นทุกวันในชุมชน เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้สิ่งแวดล้อมภายในชุมชนเสื่อมคุณภาพ โครงการมีแนวคิดและหลักการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรอยู่ร่วมกันของชาวบ้านกับสิ่งแวดล้อมที่สะอาด ชุมชนน่าอยู่ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชนในชุมชนให้คนในชุมชนสามารถสร้างรายได้จากขยะที่มีอยู่และเพื่อให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นและให้ความร่วมมือ ให้เด็กและเยาวชนรณรงค์ให้ทุกครัวเรือนในชุมชนปฏิบัติตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ให้เด็กและเยาวชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนในการดำเนินโครงการ

การดำเนินโครงการแบ่งกิจกรรมออกเป็นฐานต่างๆ คือ **กิจกรรมที่ 1** สสำรวจสภาพแวดล้อมภายในชุมชน โดยจัดเวทีชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนปัญหาสิ่งแวดล้อม **กิจกรรมที่ 2** จัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องการจัดการขยะในชุมชน โดยจัดฐานการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 4 ฐาน ได้แก่ 1) ฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ 2) ฐานการเรียนรู้เรื่องธนาคารขยะ 3) ฐานการเรียนรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักชีวภาพจากเศษขยะ 4) ฐานการเรียนรู้เรื่องสร้างผลิตภัณฑ์จากขยะ **กิจกรรมที่ 3** มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ในชุมชน เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การแจกเอกสารแผ่นพับ การประชาสัมพันธ์เสียงตามสายภายในหมู่บ้าน การจัดวิทยุชุมชน **กิจกรรมที่ 4** มีการจัดตั้งธนาคารขยะขึ้นในชุมชน โดยจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน **กิจกรรมที่ 5** เปิดเวทีชุมชนประเมินผลการดำเนินโครงการตั้งแต่กิจกรรมที่ 1-5 เพื่อนำผลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความรู้มาปรับปรุงและพัฒนาโครงการต่อไป **กิจกรรมที่ 6** ติดตามและประเมินผล และพัฒนาโครงการให้เกิดความต่อเนื่อง

โครงการรณรงค์ลดอุบัติเหตุในช่วงเทศกาลสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง)
เนื่องจากช่วงเทศกาลวันสงกรานต์ทุกๆ ปีที่ผ่านมาจะมีการเกิดอุบัติเหตุและสาธารณภัยสูง สาเหตุมาจากพี่น้องประชาชนจำนวนมากเดินทางกลับภูมิลำเนาบ้านเกิด รวมทั้งมีการจัดงานรื่นเริงฉลองเทศกาลวันสงกรานต์โดยเฉพาะวัยรุ่น แม้กระทั่งผู้ใหญ่มีการดื่มสุราหรือของมีแอลกอฮอล์ผสม จึงเป็นสาเหตุทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่ายยิ่งขึ้น ประกอบกับเส้นทางจราจรในเขตเป็นถนนทางผ่านที่ใช้เส้นทางขึ้นไปสู่ตัวเมืองลำปางทำให้การจราจรคับคั่งในช่วงเทศกาลหากขาดความระมัดระวังอาจจะเกิดอุบัติเหตุขึ้นได้ง่าย เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมในการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุจากการจราจรที่อาจเกิดขึ้น เทศบาลตำบลห้างฉัตรจึงได้จัดโครงการรณรงค์การลดอุบัติเหตุช่วงเทศกาลสงกรานต์ ตามโครงการจ้างนักเรียน/นักศึกษาทำงานช่วงปิดภาคเรียน โดยให้เด็กและเยาวชนรณรงค์ประชาสัมพันธ์โดยการออกพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลห้างฉัตร เพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุทางถนนพร้อมแจกแผ่นพับเพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนสวมหมวกกันน็อกได้เข้าใจและปฏิบัติตามในช่วงเทศกาลปีใหม่เมือง เพื่อป้องกันและลดการเกิดอุบัติเหตุทางถนนและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยหรืออาจเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนการดำเนินงาน ประชุมจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกจ้างนักเรียน/นักศึกษาเข้าร่วมโครงการ รับสมัครนักเรียน/นักศึกษาเข้าร่วมโครงการ ประชุมชี้แจงการดำเนินกิจกรรมให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนเพื่อแบ่งงานกันออกพื้นที่แยกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน จากนั้นแบ่งงานเด็กและเยาวชน หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 6 จำนวน 25 คน หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 5 จำนวน 25 คน รวมทั้งสิ้น 40 คน เด็กและเยาวชนแบ่งพื้นที่กันออกรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลห้างฉัตร เผยแพร่พร้อมแจกแผ่นพับประชาสัมพันธ์ให้ความรู้การป้องกันลดอุบัติเหตุ การรณรงค์ให้สวมหมวกกันน็อกทุกครั้งที่ยานยนต์ให้กับประชาชนในเขตเทศบาลตำบลห้างฉัตร คณะกรรมการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงาน แม้ว่าการดำเนิน

โครงการจะเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ แต่ประชาชนร่วมตระหนักในการลด ละและเลิกดื่มสุราในช่วงเทศกาลสงกรานต์ และให้ความร่วมมือในการสวมหมวกกันน็อกในการขับขี่รถทุกครั้งเพื่อความปลอดภัยจาก อุบัติเหตุ และที่สำคัญคือเด็กและเยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การปลูกไม้ดอกไม้ประดับสำหรับเด็กและเยาวชน โครงการนี้เกิดขึ้นเนื่องจากชุมชนได้สังเกตเห็นว่าการมีกิจกรรมหรือสร้างพื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชน ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยให้ผู้ใหญ่ในชุมชนได้ดูแลเด็กและเยาวชนอย่างใกล้ชิด ประกอบกับในชุมชนได้มีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มผักปลอดสารพิษและไม้ดอกไม้ประดับ และเทศบาลตำบลห้างฉัตรได้มีการจัดทำโครงการอบรมทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกษตรกร และประชาชนที่สนใจในการปลูกไม้ดอกไม้ประดับเป็นการค้า ซึ่งจะเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพใหม่ ให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีเด็กและเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมโครงการ ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีอันเป็นการสร้างฐานการเรียนรู้ให้แก่เด็กและเยาวชน ปลูกฝังพื้นฐานการประกอบอาชีพให้แก่เด็กและเยาวชนในอนาคต

ดำเนินโครงการ โดยประธานสภาเด็กและเยาวชนวางแผนการจัดกิจกรรมจัดทำโครงการเพื่อขอการสนับสนุนงบประมาณ ดำเนินงานตาม โครงการมีเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ในเรื่อง การเพาะไม้ดอกไม้ประดับ การปักชำและการตอนกิ่ง การผสมวัสดุเพาะปลูก การดูแลรักษาไม้ดอกไม้ประดับหลังปลูก และการตลาด จากนั้นเด็กและเยาวชนที่สนใจรวมกลุ่มกันเพาะปลูกและดูแลรักษาไม้ดอกไม้ประดับและนำไปจัดจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้ของกลุ่มในโอกาสต่างๆ นอกจากนั้นยังสามารถนำไปประดับวัดและสถานที่สำคัญในโอกาสต่าง ส่วนเงินรายได้ที่ได้จากการจำหน่ายไม้ดอกไม้ประดับทางกลุ่มได้เก็บรวบรวมเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในกิจกรรมของกลุ่มต่อไป

โครงการสร้างเกราะคุ้มกันยาเสพติดให้แก่เด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลห้างฉัตร เนื่องจากในพื้นที่ยังมีการระบาดของยาเสพติด กระแสวัฒนธรรม บริโภคนิยมที่ครอบงำและมอมเมาเด็กและเยาวชน ทำให้เยาวชนเข้าไปมั่วสุมกับยาเสพติดด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และพ่อแม่ผู้ปกครองมีเวลาจำกัดและให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูกหลานน้อยลง จึงมีการให้ความรู้เพื่อสร้างเกราะคุ้มกันภัยยาเสพติดให้แก่เด็กและเยาวชน เป้าหมายโครงการเพื่อให้เด็กและเยาวชนเทศบาลมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นแกนนำเด็กและเยาวชนในพื้นที่ให้เป็นแบบอย่างที่ดี สามารถในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติด สารเสพติดและการป้องกันไปยังครอบครัว ชุมชนและสังคมภายนอกได้

วิธีการดำเนินงาน โดยจัดการประชุมสภาเด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลห้างฉัตร เพื่อระดมความเห็นในการจัดกิจกรรม จัดทำโครงการเพื่อขออนุมัติคณะผู้บริหารเทศบาลตำบลห้างฉัตร รับสมัครแกนนำเด็กและเยาวชนในพื้นที่เพื่อเข้าร่วมโครงการ ประสานทีมวิทยากรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์ลำปาง เพื่อกำหนดขอบเขตรูปแบบการจัดกิจกรรมเข้าค่ายเด็กเยาวชน

จัดกิจกรรมเข้าค่ายสร้างแก่นนำเด็กและเยาวชนด้านยาเสพติด ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง โดยใช้วิทยากรกระบวนการจากอาจารย์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปางร่วมกับนักศึกษาจำนวน 2 วัน 1 คืน ผลการดำเนินโครงการพบว่ามีแก่นนำเด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่สามารถณรงค์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้ ชุมชนเกิดความตระหนักในการสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดให้แก่เด็กและเยาวชน และไม่เกิดปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในเด็กและเยาวชนในเขตพื้นที่เทศบาล

โครงการพัฒนาเครือข่ายเยาวชนสร้างเสริมความดี เป็นโปรแกรมที่จัดขึ้นเพื่อกระตุ้นให้เกิดทักษะชีวิต และพัฒนากลุ่มเป้าหมายเป็นแกนนำอาสาสมัคร “พี่สอนน้อง ตะลุยภารกิจความดี” พัฒนาแก่นนำเด็กและเยาวชนในการส่งเสริมความดีในสังคม ดำเนินโครงการโดยการประชุมสภาเด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลห้างฉัตร เพื่อระดมความเห็นในการจัดกิจกรรม จัดทำโครงการเพื่อขออนุมัติคณะผู้บริหารเทศบาลตำบลห้างฉัตร รับสมัครแก่นนำเด็กและเยาวชนในพื้นที่เพื่อเข้าร่วมโครงการ จัดอบรมให้ความรู้ ณ หอประชุมเทศบาล

กิจกรรมประกอบด้วย กิจกรรมที่ 1 “เรียนรู้ตัวตน เรียนรู้ความดี” เน้นเรียนรู้คุณค่าในตนเอง และผู้อื่น ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายทบทวนสิ่งดีๆ ในตนเอง ผู้อื่นและชุมชน กิจกรรมที่ 2 “ออกแบบการสร้างความดี” เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นสังคมตนเอง ตั้งแต่วิเคราะห์สถานการณ์ของเด็กและเยาวชน สถานการณ์ปัญหาในชุมชน ถึงสาเหตุผลกระทบและแนวทางในการจัดการกับปัญหาทั้งเชิงแก้ไข ป้องกันและพัฒนา กิจกรรม 3 “แปรรูปความดี” เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นและร่วมกันวิเคราะห์ให้กลุ่มเป้าหมายออกแบบภารกิจความดี โดยเน้นให้ออกแบบโปรแกรมกิจกรรมในโครงการ “พี่สอนน้อง ตะลุยภารกิจความดี” เป็นกิจกรรมที่เน้น โปรแกรมทำความดีเพื่อตนเอง เน้นการพัฒนาทักษะโดยตรง ในการทำความดีเพื่อผู้อื่นในชุมชนของตนเอง กิจกรรม 4 “สรุปบทเรียน” เพื่อกิจกรรมสรุปสิ่งที่ได้มาจากการฝึกอบรม และวางแผนกำหนดการที่จะเริ่มปฏิบัติต่อไป

ผลจากการดำเนินโครงการนอกจากการพัฒนาแก่นนำเด็กและเยาวชนในชุมชนได้ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นการปลูกฝังทัศนคติการรู้จักสามัคคีแล้วยังเกิดการประสานบูรณาการร่วมกันระหว่างเทศบาลตำบลห้างฉัตรและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง ในการทำงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งจะพัฒนารูปแบบการดำเนินงานให้เป็นภาคีเครือข่ายร่วมกันในอนาคตต่อไป นอกจากนี้เด็กและเยาวชนที่ร่วมโครงการได้เห็นรุ่นพี่ที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง และประสบผลสำเร็จก่อให้เกิดแรงจูงใจให้แก่เด็กและเยาวชน มีความมุ่งมั่นที่จะเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปางต่อไป

ผลการดำเนินงาน

ในปัจจุบัน สภาเด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลห้างฉัตรมีคณะกรรมการบริหารสภาเด็กและเยาวชนที่ได้รับการจัดตั้งเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2553 มีประธานและคณะกรรมการจำนวน 26 คน และมีสมาชิกเด็กและเยาวชนจำนวน 150 คน ดำเนินงานภายใต้หลักการที่ว่า “ฮ่วมพลังน้อยๆ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นเฮา” หมายความว่าเปิดโอกาสให้กลุ่มเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ ที่สนใจและมีจิตอาสาเข้ามาทำกิจกรรมเพื่อชุมชนของตนเอง หมุนเวียนเปลี่ยนกันบริหารและถ่ายทอดให้กับน้องๆ ที่จะก้าวเข้ามาเป็น “เยาวชนหัวใจฮ่วมฮักท้องถิ่น” รุ่นต่อไป โดยไม่ทอดทิ้งทั้งหน้าที่ทางการเรียนพร้อมทั้งกิจกรรมอันเป็นการพัฒนาท้องถิ่นและเรียนรู้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และทำงานร่วมกับเครือข่ายทั้งองค์กรชุมชน หน่วยงานของรัฐและเอกชน เพื่อให้การบริหารสภาเด็กและเยาวชนเกิดความยั่งยืนต่อไป

โครงสร้าง กลไกในการดำเนินงานและการบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่

พื้นที่

ในการดำเนินงาน โครงการสภาเด็กและเยาวชนของเทศบาลเพื่อขับเคลื่อนงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่อาศัยการตั้ง “กลุ่มเด็กและเยาวชน” อย่างเป็นทางการภายใต้สภาองค์กรชุมชนของเทศบาล ในการดำเนินงานสภาเด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการเขียนและนำเสนอโครงการผ่านการอนุมัติงบประมาณของเทศบาล และมีเจ้าหน้าที่ของเทศบาลเป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาในการดำเนินงาน นอกจากนั้นกลุ่ม องค์กรชุมชนต่างๆ ก็มีส่วนช่วยเหลือในการดำเนินงาน

ทรัพยากรแหล่งที่มา

การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของสภาเด็กและเยาวชน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลเป็นหลัก และได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จ. ลำปางในการดำเนินโครงการพิเศษอื่นๆ นอกจากนั้นยังได้เงินบริจาคในโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน และรายได้ที่ทำการจำหน่ายตุ๊ก ไม้ดอกไม้ประดับซึ่งเป็นผลผลิตของกลุ่ม ในด้านองค์ความรู้ในการดำเนินกิจกรรมได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของเทศบาล ผู้นำชุมชนและเยาวชนในรุ่นพี่ๆ ที่เคยดำเนินงานสภาเด็กและเยาวชนและไปศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษา

2) โครงการบ้านหลังเรียน

จุดเริ่มต้นของการดำเนินโครงการ

จากสภาพปัญหาของครอบครัวในชุมชน ที่เกิดขึ้นจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก สภาพทางเศรษฐกิจสังคม ปัญหาความยากจน ทำให้ไม่มีเวลาที่จะทำความเข้าใจระหว่างสมาชิกในครอบครัว ปัจจัยเหล่านี้ จึงส่งผลให้ครอบครัวไม่มีความมั่นคง นำไปสู่ครอบครัวที่แตกแยก หย่าร้าง เป็นเหตุให้เด็กซึ่งเป็นผู้รับผลกระทบโดยตรง ถูกชักจูงไปในทางที่ผิด ดิตยาเสพติด และสร้างปัญหาให้กับชุมชน การป้องกันมิให้ต้นเหตุแห่งปัญหาเกิดขึ้น จึงต้องมุ่งสร้างสถาบันครอบครัวให้มี

ศักยภาพ เทศบาลตำบลห้วยฉัตร ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงกำหนดจัดกิจกรรม “โครงการบ้านหลังเรียน” ขึ้น โดยความร่วมมือของพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นศูนย์รวมของ “เด็กด้อยโอกาส” ในชุมชนได้ทำกิจกรรมต่างๆ ระหว่างรอผู้ปกครองกลับมารับจากการทำงาน เพื่อไม่ให้เด็กเหล่านั้นไปอยู่ตามร้านเกม นอกจากนี้ยังเป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กในครอบครัวด้อยโอกาส และเด็กที่มีวุฒิภาวะต่ำกว่าเกณฑ์ เพื่อให้เขาเหล่านั้นมีโอกาสได้พัฒนาศักยภาพตามวัยที่เหมาะสม มีโอกาสเรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างมีทักษะมีภูมิคุ้มกันตนเองจากภัยต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเพื่อให้เด็กมีจุดยึดมั่นคือ และในขณะเดียวกันเทศบาลเปรียบเสมือนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และเป็นบ้านหลังที่ 3 ของเด็กด้อยจากครอบครัวและโรงเรียน ในการจะสามารถสื่อให้บุคคลอื่นหรือคนในครอบครัวได้ร่วมรับรู้ความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ ที่เด็กเหล่านั้นไม่สามารถบอกกล่าวได้ รวมทั้งเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ปลอดภัยซึ่งสามารถให้ความรู้และพัฒนาศักยภาพอย่างเหมาะสมให้กับเด็กและเยาวชนของท้องถิ่น

วิธีการขั้นตอนการปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนเตรียมการ สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานเริ่มจากประชุมคณะทำงานเพื่อจัดทำโครงการ เสนอโครงการเพื่อขออนุมัติดำเนินการ การประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครอง ชุมชนและขออนุญาตผู้ปกครองเพื่อให้เด็กได้เข้าร่วมกิจกรรมตามวัน เวลา ที่กำหนด ในการกำหนดกิจกรรมตามโครงการ โดยใช้เวลาหลังเลิกเรียน โดยใช้สำนักงานเทศบาลตำบลห้วยฉัตร (ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนเทศบาลตำบลห้วยฉัตร)

ในการดำเนินโครงการเปิดรับสมัครนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน อาสาสมัครครูผู้สอนเด็ก อาสาสมัครผู้ดูแลเด็กมาจากคนในชุมชน ยังมีพระภิกษุมหาให้ความรู้เด็กๆ ในลักษณะ ทีมสหวิชาชีพ

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการสอนให้เด็กที่ร่วมโครงการสร้างสรรค์กิจกรรมตามตารางที่กำหนดไว้ในแต่ละวัน ให้เด็กได้ใช้เวลาในวันจันทร์ – ศุกร์ เวลา 15.30 น. – 17.00 น. รวม 5 วัน เพื่อทำกิจกรรมตามตารางที่กำหนดไว้ดังนี้ คือ

วันจันทร์	ทำการบ้าน และบอกกล่าว เล่าความ (สื่อรักด้วยใจ)
วันอังคาร	ทำการบ้าน และเรียนรู้ศิลปะ งานประดิษฐ์
วันพุธ	ทำการบ้าน และเรียนรู้ดนตรี กิจกรรมนันทนาการ
วันพฤหัสบดี	ทำการบ้าน และเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
วันศุกร์	ทำการบ้าน และเรียนรู้ทักษะกีฬาตามความถนัด

ในการดำเนินงานในระยะแรกพบว่าได้รับความสนใจจากผู้ปกครองนักเรียนในชุมชนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นการลดภาระของผู้ปกครองซึ่งส่วนใหญ่ที่ต้องไปรับจ้างทำงานในท้องถิ่นและบางครั้งต้องทำงานล่วงเวลาทำให้ไม่มีเวลาในการดูแลบุตรหลานของตนได้อย่างทั่วถึง และผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กรต่างๆ ก็ให้ความสนใจในการดำเนินงานเป็นอย่างดี มีการ

หมุนเวียนสลับเปลี่ยนมาให้ความรู้เด็กๆ กัน และบางครั้งก็นำขนมมาแจกเด็กๆ เป็นการจูงใจเด็กๆ อีกด้วย จากการสังเกตและพูดคุยกับเด็กๆ ใน โครงการบ้านหลังเรียนพบว่า เด็กๆ จะมีความสุขมากๆ เด็กๆ ได้ทำการบ้านร่วมกันหลังเลิกเรียน โดยมีจิตอาสาในชุมชน พี่ๆ ที่เรียนในระดับมัธยมและอุดมศึกษามาช่วยสอน ได้เรียนรู้ทักษะภาษาอังกฤษโดยจิตอาสาชาวฟิลิปปินส์ 2 ท่านคือ อ. เจมส์ ริชาร์ด และ อ. แอนนี่ ซิลิแกนท์ มาช่วยสอน ได้เล่นกีฬาด้วยกัน เช่น ฟุตบอล วอลเลย์บอล แบดมินตัน ปิงปอง เป็นต้น ดังนั้นศูนย์ฯ กศน. ซึ่งเป็นสถานที่สอนเด็กๆ เสมือนเป็นบ้านของนักเรียนด้วย พบว่าพอหลังเลิกเรียนนักเรียนก็จะตรงมาที่สถานที่นี้โดยทันที

ผลการดำเนินงาน

จากการประเมินผลการดำเนินงานซึ่งกำหนดไว้ทุกๆ 2 เดือนเด็กที่เข้าร่วมโครงการได้ทำการบ้านหลังเลิกเรียนทุกวัน ได้เล่นกีฬาตามความถนัด ประดิษฐ์งานศิลปะ ได้ร่วมพัฒนาสถานที่ต่างๆ ในชุมชน ฝึกนั่งสมาธิ ปลูกพืชผักในสวนของเทศบาลและร่วมกิจกรรมรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทำให้เด็ก เยาวชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์และสติปัญญา และเด็กได้รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมทำให้เกิดการพัฒนาทางสังคมด้วย

จากความสำเร็จในการดำเนินโครงการบ้านหลังเรียนทำให้เทศบาลได้ดำเนินกิจกรรม “พี่สอนน้อง” ตามโครงการจ้างนักเรียนนักศึกษาทำงานช่วงปิดภาคเรียน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเด็กและเยาวชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยฉัตร อันจะเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในด้านการศึกษา และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ช่วงปิดภาคเรียนให้ห่างไกลจากปัญหาเสพติดของเด็กและเยาวชน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมบ้านหลังเรียนและกิจกรรม “พี่สอนน้อง” เป็นไปอย่างต่อเนื่องและบรรลุวัตถุประสงค์อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน และให้กิจกรรมดังกล่าวเป็นแนวทางป้องกันไว้ก่อนปัญหาจะเกิดขึ้น การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรมหลังเลิกเรียน เช่น การทำการบ้าน หรือเล่นกีฬาด้วยกัน การปลูกไม้ดอกไม้ประดับตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกัน การมีจิตอาสาในการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาชุมชนต่างๆ โดยมีอาสาสมัครแกนนำต่างๆ มีส่วนทำกิจกรรมที่หลากหลายตามความสมัครใจของเด็กและเยาวชน โดยคาดว่าเมื่อการดำเนินโครงการเสร็จสิ้นลง จะทำให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ได้อย่างดีมีประสิทธิภาพ และเป็นผลดีต่อสังคมและชุมชนต่อไป

โครงสร้าง กลไกในการดำเนินงานและการบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ใน

พื้นที่

การดำเนินงานโครงการบ้านหลังเรียนและกิจกรรมพี่สอนน้องในโครงการจ้างนักเรียนนักศึกษาทำงานช่วงปิดภาคเรียนอาศัยสภาเด็กและเยาวชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนโครงการ และได้รับความร่วมมือจากเทศบาลในการสนับสนุนงบประมาณและสถานที่ในการดำเนินโครงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จ. ลำปางให้ความสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติม

และที่สำคัญคือองค์กรภาคประชาชน ได้แก่สภาองค์กรชุมชนเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนความช่วยเหลือในด้านต่าง

ในการบูรณาการกับหน่วยงาน องค์กรต่างในชุมชนเริ่มจากการที่สภาเด็กและเยาวชนนำเสนอโครงการและได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่นักพัฒนาชุมชนของเทศบาล จากนั้นคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ดำเนินการตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำการประชาสัมพันธ์ การรับสมัครจิตอาสาช่วยสอนและเด็กๆ ในชุมชน ทำการประชุมปรึกษาหารือและดำเนินการสอนตามตารางที่กำหนด การรวมกลุ่มของเด็กๆ ในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยที่เด็กได้ทำการบ้านร่วมกับเพื่อนๆ มีจิตอาสาช่วยสอนไม่ได้ไปเสียเวลาในการเข้าร้านเกม อินเทอร์เน็ต ทำให้เป็นที่ชื่นชอบของผู้ปกครองและชุมชน องค์กรต่างๆ เริ่มให้ความสำคัญและสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการบ้านหลังเรียนและกิจกรรมที่สอนน้อง

ทรัพยากรแหล่งที่มา

เทศบาลและสำนักงานพัฒนาสังคม จ. ลำปางเป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านบุคลากรช่วยสอนเป็นจิตอาสาในชุมชน ทั้งประชาชน พี่ๆ ที่จบการศึกษาไปแล้ว ภูมิปัญญาในท้องถิ่น พระสงฆ์ในวัดในชุมชน และครูอาสาชาวต่างชาติ สำหรับองค์ความรู้ที่มาช่วยสอนเป็นเนื้อหาวิชาที่ทำกรบ้าน กิจกรรมเสริมอื่นๆ

อย่างไรก็ตามการดำเนินโครงการประสบกับปัญหาและอุปสรรคเนื่องจากบุคลากรและอาสาสมัครเป็นครูผู้สอนและดูแลเด็กมีจำนวนน้อยทำให้ทำกิจกรรมได้ไม่ต่อเนื่องและขาดความรู้และทักษะในกิจกรรมที่เด็กต้องการ เช่น ด้านกีฬาและศิลปะ และงบประมาณมีจำกัดทำให้จัดกิจกรรมได้ไม่ต่อเนื่อง เช่น ในการจัดซื้ออุปกรณ์กีฬา การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ด้านการเรียนการสอน จึงต้องมีการสรรหาความร่วมมือบุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีจิตอาสาและอุทิศเวลาต่อการดำเนินกิจกรรมกับเด็กนักเรียนในช่วงหลังเลิกเรียน

2.4 ผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรคและปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลห้างฉัตรและชุมชน

ในการนำเสนอปัญหา อุปสรรคและปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบลห้างฉัตร ผู้วิจัยวิเคราะห์ในภาพรวมจากการดำเนิน โครงการหลัก 2 โครงการในช่วงต้นซึ่งมีผลต่อการดำเนินโครงการอื่นๆ ทำให้เห็นภาพแห่งความสำเร็จในภาพรวมดังนี้

2.4.1 ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการสภาเด็กและเยาวชนทำให้เด็กและเยาวชนได้มีการรวมกลุ่มกันในรูปแบบอย่างเป็นทางการ การดำเนินงานในรูปแบบของสภาที่ประกอบด้วยตัวแทนเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านต่างๆ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงการทำงานของเด็กและเยาวชนที่อยู่ในหมู่บ้านต่างๆ มีการจัดกิจกรรมขับเคลื่อนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมที่สอนน้องในช่วงปิด

ภาคเรียนทำให้เด็กๆ ในชุมชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โครงการละอ่อนฮ่วมฮักสิ่งแวดล้อมเป็นการรณรงค์ให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยการให้เด็กและเยาวชนเป็นกลไกในการทำงาน โครงการสร้างเกราะคุ้มกันยาเสพติดให้แก่เด็กและเยาวชนเพื่อให้เห็นโทษและพิษภัยของยาเสพติด การเรียนดนตรีพื้นเมือง และร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น เช่น ประเพณีลอยกระทง รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในงานประเพณีสงกรานต์ ทำให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีบทบาทร่วมกับศูนย์พัฒนาครอบครัวและกลุ่มสตรีในชุมชนจัดค่ายสัมพันธครอบครัวอบอุ่นชุมชนเข้มแข็งก่อให้เกิดความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

ในการดำเนินโครงการบ้านหลังเรียนโดยส่งเสริมให้จิตอาสาทำการสอนเด็กหลังเลิกเรียนเป็นการฝึกให้เด็กใช้เวลาว่างหลังเลิกเรียนให้เป็นประโยชน์ ไม่ไปอยู่แหล่งอบายมุขหรือแหล่งมั่วสุมเช่นร้านเกมต่างๆ เป็นการลดภาระของผู้ปกครองที่ต้องรับภาระในการทำงาน โดยจิตอาสาที่มาทำหน้าที่สอนบางส่วนเป็นรุ่นพี่ของสภาเด็กและเยาวชน เจ้าหน้าที่ของเทศบาลและคนในชุมชนทำให้เกิดการเชื่อมโยงความร่วมมือของคนในชุมชน นอกจากนี้การรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ทำให้เด็กเกิดความสามัคคีในหมู่คณะและเกิดความรักในชุมชนของตน จากการพูดคุยกับรุ่นพี่ที่มาทำหน้าที่สอนน้องๆ ในกิจกรรมพี่สอนน้องพบว่าผู้นำเด็กและเยาวชนในปัจจุบันทำงานสภาเด็กและเยาวชนมาตั้งแต่เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น แต่พอขึ้นระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตัดสินใจเข้าไปเรียนในตัวจังหวัด ทำให้ผลการเรียนตกลงเนื่องจากสาเหตุหลายๆ ประการ ด้วยความคุ้นเคยเนื่องจากทำงานร่วมกันมานาน คณะทำงานด้านเด็กและเยาวชนของเทศบาลจึงปรึกษากับผู้ปกครองให้ย้ายกลับมาเรียนในอำเภอจนทำให้ผลการเรียนดีขึ้นและร่วมกิจกรรมในชุมชนจนเป็นผู้นำของเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าการที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมในชุมชนเป็นจุดที่ก่อให้เกิดความรักความผูกพันต่อชุมชนของตน

2.4.2 ผลกระทบที่เกิดกับพื้นที่

งานพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลตำบลห้างฉัตรเกิดจากการริเริ่มของภาคประชาชน โดยกลุ่มและองค์กรต่างๆ เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุน จนเทศบาลให้การสนับสนุนในระยะต่อมา เนื่องจากการรวมกลุ่มและองค์กรต่างๆ ในพื้นที่มีมานานตั้งแต่สมัยที่เป็นสุขาภิบาลจนทำให้กลุ่มและองค์กรต่างๆ เกิดความเข้มแข็งและสามารถเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันในชุมชน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุจัดกิจกรรมก็มักจะนำเด็กและเยาวชนเข้าไปร่วมกิจกรรมด้วย หรือในการจัดงานประเพณีในชุมชนก็จะให้กลุ่มเด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการแสดงออกเสมอ ภายหลังจากมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนทำให้กลุ่มและองค์กรต่างๆ สามารถเสนอโครงการผ่านการจัดทำแผนชุมชนเพื่อให้เทศบาลพิจารณาอนุมัติสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานทำให้เป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่ม องค์กรในพื้นที่มากขึ้น

นอกจากนี้จากสภาพที่มีความขัดแย้งในชุมชนอันเกิดมาจากการเมืองท้องถิ่น แม้ว่าความขัดแย้งไม่ถึงขั้นทำให้เกิดความแตกแยกในชุมชน แต่ประเด็นดังกล่าวกับส่งผลดีต่อการพัฒนาท้องถิ่นเนื่องจากว่าเทศบาลก็พยายามพิสูจน์ผลงานของตนให้เป็นที่ยอมรับของฝ่ายตรงข้าม และฝ่ายตรงข้ามก็พยายามสร้างผลงานผ่านกลุ่มและองค์กรในชุมชนรวมทั้งสภาวัฒนธรรมอำเภอ โดยพยายามเสนอโครงการเพื่อให้เทศบาลอนุมัติสนับสนุนงบประมาณ การพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากภาคประชาชนเป็นประเด็นที่เทศบาลจะต้องให้การสนับสนุนการดำเนินงานต่อไป

2.4.3 ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาเด็กและเยาวชนและแนวทางในการพัฒนา

แม้ว่าการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยฉัตรจะได้รับการสนับสนุนจากกลุ่ม องค์กรภาคประชาชนและเทศบาลแต่ก็ประสบกับปัญหาดังนี้

1) ปัญหาในด้านบุคลากร แม้ว่างานด้านเด็กและเยาวชนจะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของฝ่ายการศึกษาตาม โครงสร้างการบริหารงานของเทศบาลแล้ว แต่จากการศึกษาพบว่า บุคลากรที่รับผิดชอบงานดังกล่าวคือนักพัฒนาชุมชน ซึ่งจะต้องรับผิดชอบงานหลายๆ หน้าที่ในตำแหน่งเดียว เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ครอบครัว ฯลฯ ทำให้บางครั้งดูแลงานได้อย่างไม่เต็มที่ แม้ว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากทีมงานบ้าง แต่การทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนนั้นต้องอาศัยบุคคลที่มีความทุ่มเทอย่างจริงจังและทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินโครงการบ้านหลังเรียน ที่ต้องอาศัยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะเพื่อให้สามารถสอนการบ้านนักเรียนได้หลายๆ วิชา และหลายๆ ระดับชั้น บุคคลที่มีจิตอาสาสามารถช่วยสอนก็เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก นอกจากนี้หลายๆ กิจกรรมที่จะต้องดำเนินการในช่วงวันหยุด เช่น การสอนดนตรีพื้นเมือง บุคลากรของเทศบาลก็ต้องมาดูแล อำนวยความสะดวกอยู่เสมอทำให้เป็นภาระที่หนักอึ้ง ดังนั้นการจัดโครงสร้างอัตรากำลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่เพียงพอจะต้องสรรหาบุคลากรมาเพื่อดำเนินงานด้านเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะ

2) ปัญหาในเรื่องงบประมาณ แม้ว่าเทศบาลและสำนักงานพัฒนาสังคมฯ จ. ลำปางจะให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณการดำเนินงาน แต่งบประมาณก็มีจำนวนจำกัดและการเบิกจ่ายมีความล่าช้าไม่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินงานได้ทัน นอกจากนี้งบประมาณส่วนใหญ่ถูกใช้ไปในการสนับสนุนเรื่องอาหารกลางวันและอาหารเสริม(นม)ของนักเรียนในโรงเรียน การทำงานโครงการบ้านหลังเรียนและ โครงการสภาเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาหลังเลิกเรียนและช่วงวันหยุดที่ต้องมีการเลี้ยงอาหารและขนมเล็กๆ ทำให้เป็นภาระของผู้ดำเนินการที่จะต้องใช้จ่ายเอง

“หลายๆ ครั้งที่เราต้องควักเงินเลี้ยงข้าว เลี้ยงขนมเล็กๆ นะ
มันก็ไม่ไหว เพราะเราเองก็ไม่ค่อยมี เลยกินเล็กๆ ให้เอาข้าว
ที่บ้านมากิน กินด้วยกันหลายๆ คน แบ่งๆ กันกิน พ่อแม่เขาก็
เข้าใจ ถ้าจะหวังพึ่งงบประมาณมันไม่พอหรอก ต้องแก้ปัญหาไป”

(กมลธรรณี ยอดกำลัง, สัมภาษณ์ 5 กุมภาพันธ์ 2554)

จะเห็นว่าในการทำงานร่วมกับเด็กและเยาวชนนั้นงบประมาณเป็นสิ่งสำคัญ ที่ผ่านมามูลค่าการที่มีส่วนขับเคลื่อนงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลห้างฉัตรอาศัยการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องได้รับการอุดหนุนด้านงบประมาณให้เพียงพอและแก้ไขการเบิกให้ทันต่อการใช้จ่าย

3) ปัญหาในด้านทัศนคติของผู้ปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองมีค่านิยมที่ต้องการให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่ดีที่สุด โดยนิยมส่งบุตรหลานเข้าไปศึกษาต่อในตัวจังหวัด ทำให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสเกิดพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ และนอกจากนั้นทำให้เด็กและเยาวชนละทิ้งถิ่นฐานครอบครัวและชุมชน ทำให้ความรักและความผูกพันต่อชุมชนมีน้อยลง เด็กที่เหลือในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเด็กด้อยโอกาสที่ครอบครัวมีฐานะยากจน ผู้ปกครองทำงานรับจ้างในท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมต่างๆ สำหรับเด็กและเยาวชนนั้นผู้ปกครองบางส่วนไม่นิยมให้บุตรหลานมาร่วมกิจกรรมในชุมชนแต่นิยมส่งบุตรหลานไปเรียนพิเศษและทำกิจกรรมพิเศษอื่นๆ ในเมืองแทน ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนอกจากจะเกิดการแบ่งแยกด้านชนชั้นในสังคมแล้วยังก่อให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของเด็กและเยาวชน แม้ว่าเยาวชนบางส่วนที่ไปเรียนต่อต่างถิ่นจะกลับมาช่วยเหลืองานในชุมชนแต่ก็ต้องรอในช่วงปิดภาคเรียนหรือช่วงวันหยุดเท่านั้น ดังนั้นฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงต้องเร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชุมชนและปรับเปลี่ยนทัศนคติทางการศึกษาของผู้ปกครองและปรับปรุงคุณภาพการทำงานด้านเด็กและเยาวชนของชุมชนให้เป็นที่ยอมรับจากชุมชนมากยิ่งขึ้น

4) สักยภาพในการทำงานของสภาเด็กและเยาวชน เนื่องจากคณะกรรมการสภาเด็กและเยาวชนบางส่วนยังไม่รู้จักบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน รวมทั้งเยาวชนบางคนต้องเดินทางไปศึกษาหรือทำงานในต่างถิ่นทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนตัวบุคคลของคณะกรรมการสภาเด็กและเยาวชน จำเป็นต้องมีการให้ความรู้แก่คณะกรรมการให้เกิดความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และสามารถปฏิบัติตนตามกรอบอำนาจหน้าที่ตามขอบเขตของกฎหมาย นอกจากนี้การดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนของเทศบาลยังขาดการเพิ่มพูนทักษะการทำงานในระบบสภาให้กับคณะกรรมการ โดยการศึกษางานสภาในระดับต่างๆ เช่น สภาของท้องถิ่น การศึกษาดูงานกับสภาเด็กและเยาวชนของ อปท. อื่นๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์จริง นอกจากนี้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาสภาเด็กและเยาวชนยังไม่สามารถเข้าไปมีบทบาทร่วมกับสภาท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ดังนั้นจึงควรส่งเสริมศักยภาพการทำงานของสภาเด็กและเยาวชนให้สามารถนำเสนอปัญหาและความต้องการ สนับสนุนและผลักดันให้สภาเด็กและเยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมชุมชนในทุกขั้นตอนอย่างเต็มความรู้ความสามารถ และให้การสร้างเครือข่ายการพัฒนาความเข้มแข็งของสภาเด็กและเยาวชนในระดับอำเภอและระดับจังหวัดได้

2.4.4 ปัจจัย เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ

1) ความเข้มแข็งของกลุ่ม องค์กรชุมชน ในพื้นที่เทศบาลตำบลห้างฉัตรมีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและกลุ่มทางสังคมจำนวนมากตั้งแต่สมัยที่เป็นสุขาภิบาล และกลุ่มต่างๆ ได้รับ

การสนับสนุนเงินงบประมาณในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้และการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่มอย่างต่อเนื่องจนทำให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็งมาเป็นลำดับ ตัวแทนของกลุ่มต่างๆ สามารถนำเสนอปัญหาและความต้องการของตนโดยการนำเสนอโครงการและผ่านเวทีประชาคมชุมชนที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ภายหลังได้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการโดยการจัดตั้งกลุ่ม องค์กรต่างๆ ในรูปแบบของสภาประกอบด้วยคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ทำให้กลุ่ม องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้นสามารถสร้างเงื่อนไขข้อต่อตรงกับเทศบาล

2) การสร้างภาคีเครือข่ายการพัฒนา ในการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยอาศัยกลไกของสภาเด็กและเยาวชนซึ่งถือว่าเป็นองค์กรในชุมชนที่มีกฎหมายรับรอง ในการดำเนินโครงการต่างๆของสภาเด็กและเยาวชนโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่มและองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี สภาวัฒนธรรมอำเภอห้วยฉัตร โรงเรียน วัด และหน่วยงานของรัฐภายในอำเภอ นอกจากนี้ยังมีการสร้างภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปางในการอบรมให้ความรู้ และการศึกษาดูงานสภาเด็กและเยาวชนใน อปท. อื่นๆ จากการศึกษาพบว่าการสร้างภาคีเครือข่ายพัฒนากับกลุ่ม องค์กรและหน่วยงานภายในชุมชนนั้นมีความเข้มแข็งมาก แม้ว่าศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนจะยังไม่มีความเข้มแข็งจนสามารถสร้างอำนาจในการต่อรองเหมือนดังกลุ่ม องค์กรอื่นๆ แต่การทำงานในชุมชนก็มีลักษณะความโอบอ้อมอารีที่อาศัยความเอื้อเฟื้อของผู้ใหญ่จนทำให้การดำเนินงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ประสบความสำเร็จได้ ผลการวิเคราะห์พบว่าในด้านการสร้างภาคีเครือข่ายพัฒนากับองค์กรภายนอกนั้นยังไม่มี ความต่อเนื่อง เพราะสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นยังไม่มียุทธศาสตร์ “แกนนำ” เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและในขณะเดียวกันเทศบาลเองยังไม่สามารถนำเด็กและเยาวชนออกไปศึกษาดูงานสภาเด็กและเยาวชนที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้และสามารถนำบทเรียนมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเองได้

3) นโยบายของผู้บริหารเทศบาล แม้ว่าจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเด็กและเยาวชนในเขตเทศบาลจะมาจากภาคประชาชนในชุมชนแต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่านโยบายการบริหารงานของผู้นำก็มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จได้ ดังนั้นความต่อเนื่องในเชิงนโยบายการพัฒนาจึงมีส่วนสำคัญ เพราะคำพิงบัจจยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในปัจจุบันคือ ความเอาใจใส่ของบุคลากรของเทศบาล และความร่วมมือของกลุ่ม องค์กรในชุมชนคงยังไม่เพียงพอ ดังนั้นหากการเมืองท้องถิ่นมีเสถียรภาพเกิดความต่อเนื่องของนโยบาย และผู้นำของเทศบาลมีนโยบายที่มีบทบาท “เชิงรุก” คิดสร้างสรรค์นวัตกรรมพัฒนาใหม่ๆ ให้การสนับสนุนในด้านบุคลากรและงบประมาณอย่างแท้จริง และให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่จะประสบความสำเร็จมากขึ้นและเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนโยบายของผู้บริหารเทศบาลที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนแล้ว นโยบายอื่นๆ ที่มีส่วนเกื้อหนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชน เช่น นโยบายการพัฒนาสภาพแวดล้อม

ภายในชุมชน การลดพื้นที่เสี่ยงและเพิ่มพื้นที่ดี เช่น มีสนามหรือสถานที่ออกกำลังกาย การมีแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์หนังสือให้เยาวชนศึกษาหาความรู้ก็มีส่วนสำคัญ พร้อมกับจัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นนโยบายการพัฒนาชุมชนจึงต้องเพิ่มสภาพแวดล้อมด้านดีหรือเพิ่มพื้นที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชนให้มากขึ้น รวมทั้งการสร้างแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ทั้งแหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญา วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ชุมชน การสร้างอาชีพ ในขณะที่เดียวกันก็ลดหรือควบคุมสิ่งแวดล้อมด้านที่ไม่ดี เช่น ร้านเกม สถานบันเทิง รวมทั้งร้านค้าปลีกที่เด็กและเยาวชนจะสามารถหาซื้อบุหรี่ สุราได้อย่างอิสระ

3. สังเคราะห์บทเรียนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบลห้างฉัตรและชุมชน

ในการสังเคราะห์บทเรียนการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบลห้างฉัตรและชุมชน โดยการวิเคราะห์ในภาพรวมของการดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนพบว่า จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเกิดจากการริเริ่มของภาคประชาชนที่เห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่ม องค์กรให้การสนับสนุนและเทศบาลให้ความสนับสนุนในภายหลัง ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนพบว่า

3.1 กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลตำบลห้างฉัตรและชุมชน

3.1.1 กระบวนการเรียนรู้ของคณะผู้บริหาร อปท. และบุคลากรของ อปท. เรียนรู้ในเรื่องเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนในเรื่องงบประมาณ อาคารสถานที่ และบุคลากรเป็นต้น

บุคลากรที่รับผิดชอบได้เรียนรู้ในเรื่องการทำงานร่วมกับกลุ่มเด็กและเยาวชน และชุมชน เช่น การเรียนรู้ในเรื่องผู้ดำเนินงานและผู้สนับสนุนการดำเนินงาน

3.1.2 กระบวนการเรียนรู้ของครอบครัว กลุ่ม องค์กร หน่วยงานในชุมชน
ครอบครัว หน่วยงาน องค์กรในชุมชนได้ร่วมกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชน ร่วมรับผลจากการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นแก่ครอบครัวและชุมชน เช่น โครงการบ้านหลังเรียน เป็นต้น

3.1.3 กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนได้มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม ก่อให้เกิดความสามัคคีภายในกลุ่ม และมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เด็กและเยาวชนเป็นกลไกในการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชน ความเข้มแข็งของกลุ่ม องค์กรในชุมชนช่วยขับเคลื่อนงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน

3.1.4 กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง อบต. ชุมชนและกลุ่มเด็กและเยาวชน
เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกันจากการดำเนินโครงการต่างๆ ลดช่องว่างระหว่างวัย เข้าใจความต้องการของเด็ก เป็นต้น

3.2 องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้

1) **องค์ความรู้/เนื้อหาของความรู้** องค์ความรู้ที่ใช้มีลักษณะบูรณาการในสหสาขาวิชาทั้งองค์ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพทางกาย การออกกำลังกาย โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การสร้างเกราะคุ้มกันยาเสพติด เป็นต้น ด้านจิตใจการส่งเสริมสุขภาพจิต ทักษะทางสังคม การส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อเสริมสร้างกิจกรรมกลุ่มก่อให้เกิดความสามัคคี เสริมสร้างทักษะชีวิต และด้านปัญญา กิจกรรมการส่งเสริมทักษะทางวิชาการ ค่ายวิชาการต่างๆ นอกจากนี้ยังบูรณาการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ เช่น คนตรีพื้นเมือง การเรียนอักษรขอมพื้นเมือง เป็นต้น และการสอดแทรกความรู้ในเรื่องของขนบธรรมเนียมและประเพณีท้องถิ่นต่างๆ

2) **กิจกรรมการเรียนรู้** ลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบด้วยการอบรมให้ความรู้ในเรื่องโทษและพิษภัยยาเสพติด การป้องกันโรคเอดส์และเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การสอนการบ้าน ศิลปะสำหรับเด็ก ค่ายวิชาการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางด้านวิชาการ การให้เด็กและเยาวชนรณรงค์ชุมชนให้เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการลดอุบัติเหตุในเทศกาลต่างๆ การฝึกซ้อมกีฬาเพื่อส่งเสริมทักษะทางด้านกีฬาและจัดการแข่งขันในโอกาสต่างๆ การฝึกคนตรีพื้นบ้าน สะล้อ ซอ ซึงและอักษรขอมพื้นบ้าน การทำตุ๊กและการปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพื่อจำหน่ายในท้องถิ่น การร่วมพัฒนาวัดและชุมชน และการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีในท้องถิ่น เช่น ร่วมในประเพณีการบวงสรวงเจ้าพ่อขุนताल สร้างน้ำผู้สูงอายุในประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น ดังนั้นลักษณะของกิจกรรมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนประกอบด้วย การฝึกอบรมจากการบรรยายให้ความรู้ การถ่ายทอดความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาหาความรู้และการฝึกฝนให้เกิดทักษะจนเกิดความชำนาญ และการศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ในโอกาสต่างๆ

3) **แหล่งความรู้/ฐานการเรียนรู้** แหล่งความรู้ได้แก่แหล่งการเรียนรู้ด้านสถานที่ในชุมชน เช่น หอประชุมของเทศบาล วัด โรงเรียน ศูนย์ กศน. อำเภอ เป็นต้น แหล่งเรียนรู้ด้านกลุ่มองค์กร เช่น ชมรมกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีแหล่งเรียนรู้ภายนอกชุมชน เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง ตลาดทุ่งเกวียนและสถานที่ต่างๆ ในการศึกษาดูงานนอกสถานที่

4) **ทรัพยากรที่จำเป็นในการเรียนรู้** ประกอบด้วย

- **ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน** เทศบาลห้างฉัตรยังไม่มีเก็บข้อมูลเพื่อสร้างสถานการณ์เฝ้าระวังเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะ ภาระงานในส่วนที่เทศบาลดำเนินการคือข้อมูลด้าน จปฐ. ส่วนข้อมูลด้านสุขภาพและภาวะกลุ่มเสี่ยงต่างๆ เช่น กลุ่มแม่วัยรุ่น โรงพยาบาลและสำนักงานสาธารณสุขจะดำเนินการเก็บรวบรวมและข้อมูลเกี่ยวกับภาวะกลุ่มเสี่ยงของเยาวชนเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวม แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากในด้านการปกครองในระบบหมู่บ้านและแบ่งออกเป็นชุมชนย่อยๆ โดยใช้กลไกคณะกรรมการชุมชนในการควบคุมความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน ดังนั้นหากเกิดปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนจะอยู่ใน

ความดูแลของคณะกรรมการในแต่ละชุมชน และจะดำเนินการให้คำแนะนำแก้ไขปัญหาโดยคนในชุมชน หากปัญหาที่มีความรุนแรงเกินความสามารถของคนในชุมชนก็จะรายงานให้เทศบาลและเจ้าหน้าที่ดำเนินการต่อไป อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าปัญหาด้านความรุนแรงของเยาวชนในเขตเทศบาลนั้นมีน้อยมาก

- **ทรัพยากรด้านบุคลากร** แม้ว่าการดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนในเขตเทศบาลเกิดจากการริเริ่มของคนในชุมชน กลุ่ม องค์กรต่างๆ เป็นกลไกขับเคลื่อนและเทศบาลให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในการดำเนินงานบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาจาก 3 ส่วนคือ กลุ่ม องค์กรในชุมชน บุคลากรของเทศบาล และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

- **เด็กและเยาวชนมีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการ** เด็กและเยาวชนมีการรวมกลุ่มกันจัดกิจกรรมต่างๆมาตั้งแต่สมัยอดีตที่เป็นสุขาภิบาลและได้รับการจัดตั้งเป็นสภาเด็กและเยาวชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 แม้ว่าศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนจะยังไม่เข้มแข็งมากพอที่จะขับเคลื่อนงานต่างๆ ได้โดยลำพังแต่ก็ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มและองค์กรอื่นๆ ในชุมชน และมีบุคลากรของเทศบาลเป็นที่เล็งในการทำงานได้เป็นอย่างดีจนทำให้สามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างต่อเนื่อง จนทำให้เด็กและเยาวชนและชุมชนรับรู้ถึงการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน อยากเข้าร่วมงานและเห็นความสำคัญในการที่จะพัฒนาต่อไป

- **พื้นที่ในการเรียนรู้ร่วมกัน** ในชุมชนมีพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างหลากหลาย เช่น ในการดำเนินงานของกลุ่มผู้สูงอายุจะมีการนัดพบปะพูดคุยกันของผู้สูงอายุเดือนละ 2 ครั้ง โดยสถานที่จะหมุนเวียนเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ตามบ้านของสมาชิก ในกิจกรรมดังกล่าวจะมีการนำอาหารมารับประทานร่วมกันและนำพาบุตรหลานมาด้วย มีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัย ดังนั้นจึงเป็นการใช้พื้นที่เรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนั้นแหล่งเรียนรู้ชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน หอประชุมเทศบาลจึงเป็นพื้นที่ของคนในชุมชนที่ใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้มักจะใช้การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนด้วย

3.3 กลไกส่งเสริมการเรียนรู้ กลไกที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลห่างฉัตรประกอบด้วย 1) ชุมชนเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะกลุ่ม “เด็กด้อยโอกาส” ดังนั้นจึงอาศัยความร่วมมือของกลุ่ม องค์กรในชุมชนมาทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน 2) บุคลากรของเทศบาลให้ความช่วยเหลือ แม้ว่าจะมีการขัดแย้งทางด้านการเมืองท้องถิ่น มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำในเทศบาลแต่บุคลากรของเทศบาลเห็นความสำคัญและ “สานงานต่อ” มีความรับผิดชอบงานของเด็กและเยาวชนมาโดยตลอด พุ่มเทแรงกายแรงใจในการทำงานจนได้รับการยอมรับจากเด็กๆ ในชุมชน เป็นที่มาของคำว่า “แม่่นก” และเป็นที่เคารพรักของเด็กๆ และ 3) ความเข้มแข็งของกลุ่ม องค์กรในชุมชน โดยเฉพาะสภาวัฒนธรรมและสภาองค์กรชุมชนที่มีส่วนเสนอความคิดเห็นและ โครงการในการพัฒนากลุ่ม องค์กรของตนให้เทศบาลสนับสนุนด้านงบประมาณ

3.4 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาล และ

ชุมชน

จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาพบว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลห่างฉัตรประกอบด้วย

1) การเมืองท้องถิ่น แม้ว่าภาคประชาชนจะมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชน แต่การเปลี่ยนขั้วทางการเมืองท้องถิ่นก็ส่งผลต่อนโยบายการบริหาร เพราะหากงานด้านเด็กและเยาวชนเป็นนโยบายหลักในการบริหารและผู้นำให้ “ความสำคัญ” แล้วก็จะส่งผลต่อขวัญและกำลังใจและความเอาใจใส่ในงานด้านเด็กและเยาวชน รวมทั้งงบประมาณที่จัดสรรด้วย ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่าหากผู้นำของเทศบาลให้ความสำคัญต่องานด้านเด็กและเยาวชนก็จะมีผลให้เกิดการสร้างสรรค่นวัตกรรมพัฒนาในด้านเด็กและเยาวชนได้

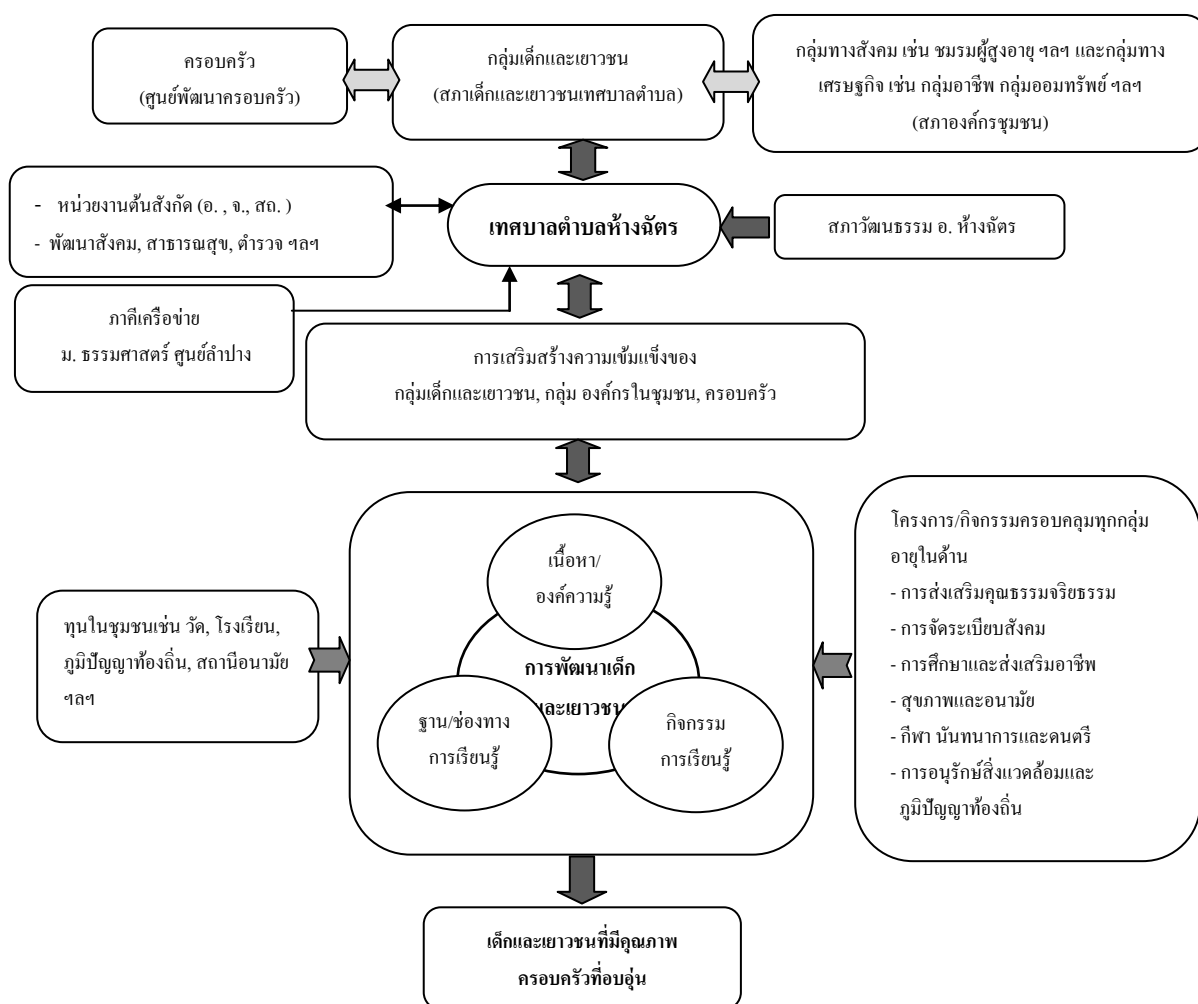
2) ความเข้มแข็งของภาคประชาชน แม้ว่าชุมชนจะเห็นความสำคัญของงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน แต่ในขณะเดียวกันผลการวิเคราะห์พบว่า นโยบายการบริหารของการเมืองท้องถิ่นในปัจจุบันมีบทบาทเพียงการสนับสนุนงานด้านเด็กและเยาวชนเท่านั้น ยังไม่มีบทบาทเชิงรุกในการสนับสนุนการสร้างสรรคผลงานใหม่ๆ ประกอบกับศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนยังไม่มีความเข้มแข็งอย่างที่ควรจะเป็น เนื่องจากขาดการดำเนินการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในการขับเคลื่อนสภาเด็กและเยาวชนจึงต้องอาศัยสภาองค์กรชุมชนในการช่วยสนับสนุนความคิดเห็นและพัฒนาศักยภาพผ่านการจัดทำโครงการเพื่อนำไปสู่แผนชุมชน ดังนั้นจึงต้องอาศัย “ผู้ใหญ่หนุนจนเด็กสามารถนำ” ได้ ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อความยั่งยืนในการพัฒนา

3) บุคลากรของเทศบาล แม้ว่าเทศบาลห่างฉัตรได้เริ่มดำเนินงานด้านเด็กและเยาวชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 และมีการเปลี่ยนขั้วทางการเมืองท้องถิ่น แต่บุคลากรของเทศบาลที่รับผิดชอบงานด้านนี้ก็ยังมีความทุ่มเทการทำงานกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่มาโดยตลอด โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปขั้วของการเมือง จึงส่งผลให้งานของเด็กและเยาวชนมีการดำเนินมาได้อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะไม่เคยได้รับรางวัลในระดับจังหวัดและระดับชาติแต่ก็มีการขับเคลื่อนมาเรื่อยๆ แม้ว่าปัจจัยในด้านกลุ่มองค์กรในชุมชนจะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงาน แต่เด็กและเยาวชนก็จะให้ความเคารพและเชื่อถือในบุคคลที่เด็กและเยาวชนศรัทธา บุคลากรของเทศบาลจึงเป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4) องค์ประกอบด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนห่างฉัตรจะเคารพและศรัทธาในองค์เจ้าพ่อขุนตาล และเชื่อว่าองค์เจ้าพ่อปกปักรักษาและคุ้มครอง หากกระทำผิดจะถูกลงโทษ แม้ว่าชุมชนจะมีความขัดแย้งกันเนื่องมาจากการเมืองท้องถิ่น แต่เมื่อถึงพิธีการบวงสรวงเจ้าพ่อคนในชุมชนจะร่วมแรงร่วมใจกันทำพิธีโดยไม่หลงเหลือความขัดแย้งให้เห็นเลย ต่างยึดถือเป็นหนึ่งเดียว องค์กรทุกภาคส่วนและหน่วยงานทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

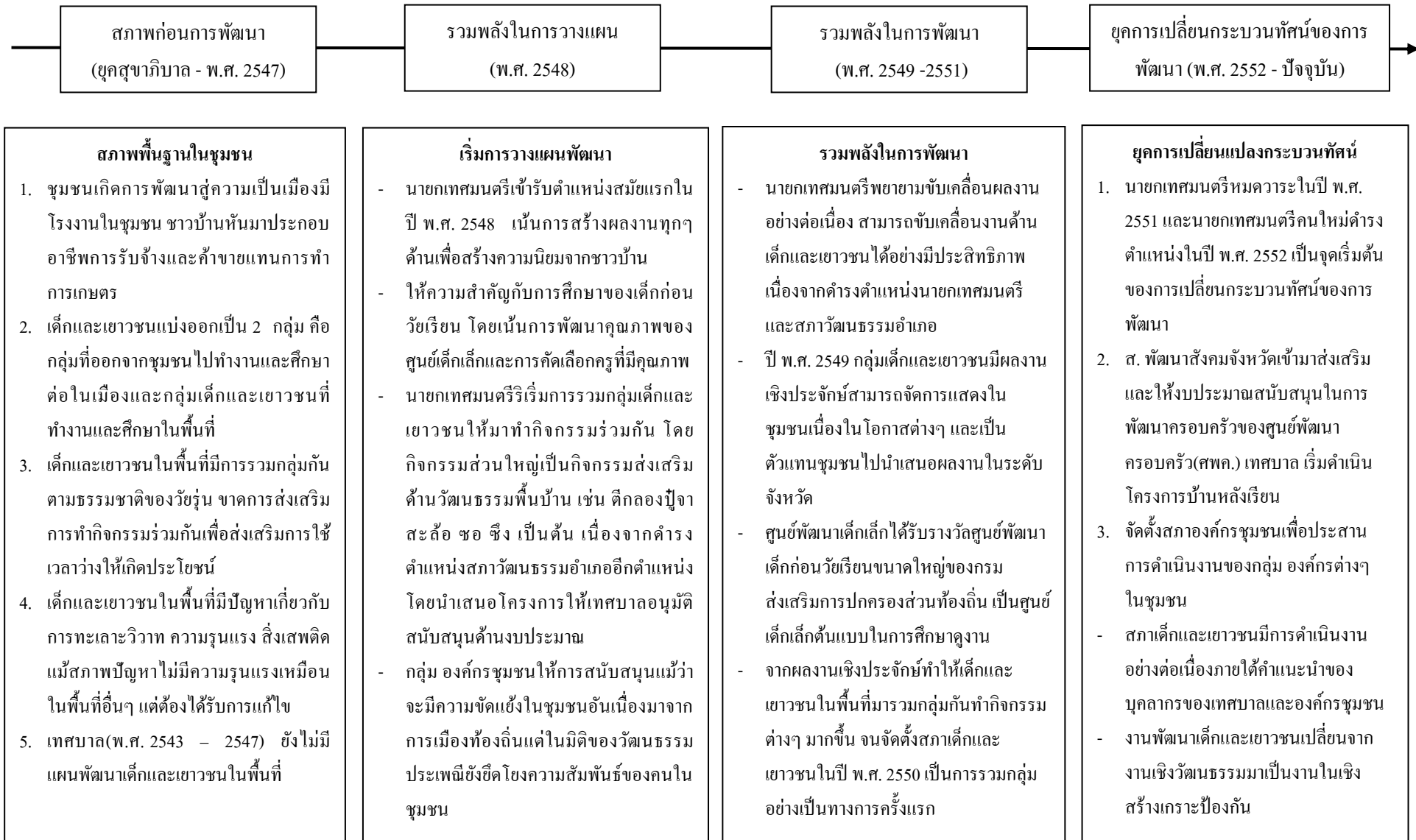
ต่างมาร่วมขบวนแห่จากตัวอำเภอ เป็นภาพที่แสดงความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน นอกจากนั้นในประเพณีท้องถิ่นเช่น ประเพณีปีใหม่เมืองคนในชุมชนก็จะร่วมใจกันแห่พระไปตามชุมชนต่างๆ โดยไม่เลือกว่าเป็นฝักฝ่ายใด ต่างจะเตรียมอาหารไว้ต้อนรับ สรงน้ำพระ ผู้สูงอายุและร่วมกันร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน ประเพณีต่างๆ เหล่านี้มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยเด็กและเยาวชนในชุมชนก็จะมาร่วมในงานพิธีกันอย่างคับคั่ง ดังนั้นการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนและร่วมแสดงออกในงานประเพณีต่างๆ เสมือนเป็น “ประเพณี” ที่สภาเด็กและเยาวชนจะต้องทำทุกๆ ปี จึงส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นสรุปรูปแบบและบทบาทของเทศบาลห้างฉัตรในการพัฒนาเด็กและเยาวชนดังนี้

แผนภาพที่ 23 แสดงรูปแบบและบทบาทในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลห้างฉัตร

แผนภาพที่ 24 ลำดับเหตุการณ์สำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาลห้วยฉัตร

ตอนที่ 3 สรุปผลการวิเคราะห์จากพื้นที่กรณีศึกษา

ในตอนต้นที่ 3 เป็นการสรุปบทเรียนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา เป็นการวิเคราะห์ในด้านต่างๆ เพื่อสังเคราะห์เป็นรูปแบบและแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 21 การเปรียบเทียบผลการถอดบทเรียนจากกรณีศึกษา

ประเด็นในการวิเคราะห์	อบต. กุดรัง	เทศบาลตำบลห้วยฉัตร	แนวทางประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา
1. การเปรียบเทียบข้อมูลเชิงบริบทของพื้นที่			
1.1 ผู้นำ อบต.	นายก อบต. มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ คนในชุมชน จึงเป็นผู้นำในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่	บุคลากรของเทศบาลร่วมมือกับกลุ่ม องค์กรและสภาวัฒนธรรมอำเภอ ดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง นายกเทศมนตรี อนุมัติงบประมาณเพื่อสนับสนุน	สร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างคณะผู้บริหาร อบต.และบุคลากรของ อบต. รวมทั้ง ครอบคลุม หน่วยงานในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กและเยาวชน และค้นหาแนวร่วมในการดำเนินงาน
1.2 บุคลากรที่รับผิดชอบงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต.	บุคลากรทุกฝ่ายร่วมกันทำงานเป็นทีม โดยมี นักวิชาการการศึกษาและ นักพัฒนาชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหลัก	นักพัฒนาชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบงานหลักร่วมกับแกนนำในชุมชน	สร้างแนวร่วมการทำงานกับบุคลากรของ อบต. และแกนนำหลักในชุมชนเพื่อเชื่อมประสานการทำงานร่วมกัน
1.3 ภาคประชาชน	- ประชาชนให้ความร่วมมือในการทำงานของ อบต. เป็นอย่างดี เนื่องจากดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมเด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์จากการดำเนินงาน - มีแกนนำในชุมชนและสภาเด็กและเยาวชนร่วมเป็นคณะทำงานกับบุคลากรของ อบต. อย่างเข้มแข็ง	- ประชาชนให้ความร่วมมือในการทำงานของเทศบาลเป็นอย่างดี เนื่องจากดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและครอบคลุม เด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์จากการดำเนินงาน - มีแกนนำในชุมชนและสภาเด็กและเยาวชนร่วมเป็นคณะทำงานกับบุคลากรของ อบต. อย่างเข้มแข็ง	- สร้างแนวร่วมกับบุคลากรของ อบต. และสร้างแนวร่วมโดยการค้นหาแกนนำในชุมชน - รวมกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นแกนนำในการทำงาน
1.4 สภาพบริบทของพื้นที่	- เป็นสังคมชนบทประกอบอาชีพเกษตรกรรม	- ตั้งคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท	- เลือกตั้งคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท

ประเด็นในการวิเคราะห์	อบต. กุศรัง	เทศบาลตำบลห้วยฉัตร	แนวทางประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา
	<p>- ปัญหาเรื่องเด็กและเยาวชนที่ค่อนข้างรุนแรงและหลากหลาย โดยเฉพาะปัญหาความรุนแรงและยาเสพติด</p> <p>- ดำเนินโครงการเชิงรุกเพื่อป้องกัน แก้ไขและพัฒนา</p>	<p>- ปัญหาเรื่องเด็กและเยาวชนที่ไม่ค่อยรุนแรง ส่วนมากเป็นปัญหาเกี่ยวกับเด็กในวัยเรียน เช่น ดิคเกม เลียนแบบสื่อ เป็นต้น</p> <p>- ดำเนินโครงการเชิงป้องกันปัญหาต่างๆ ด้าน</p>	<p>- ปัญหาเด็กและเยาวชนมีทุกพื้นที่ โดยมีลักษณะของปัญหาและความรุนแรงแตกต่างกัน ใช้การวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน</p> <p>- ดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน</p>
<p>1.5 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน</p>	<p>- ปัญหาในเรื่องงบประมาณเนื่องจากมีงบประมาณจำกัดต้องแสวงหาแหล่งงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก</p> <p>- ปัญหาเรื่องบุคลากรที่รับผิดชอบมีภาระงานมากและการพัฒนาเด็กและเยาวชนต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง</p>	<p>- ปัญหาเรื่องงบประมาณมีน้อยกว่า เนื่องจากมีงบประมาณอุดหนุนจากเทศบาลและหน่วยงานภายนอกอย่างเพียงพอ</p> <p>- ปัญหาเรื่องบุคลากรที่รับผิดชอบมีน้อยและมีภาระงานมาก และการพัฒนาเด็กและเยาวชนต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง</p>	<p>- แสวงหาแหล่งงบประมาณทั้งจาก อบต. และหน่วยงานภายนอกเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน</p> <p>- ค้นหาแนวร่วมทั้งบุคลากรของ อบต. และแกนนำในชุมชนเพื่อร่วมกันดำเนินงาน</p>
2. บทเรียนเชิงยุทธศาสตร์การสร้างกระบวนการเรียนรู้			
<p>2.1 ฐานข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน</p>	<p>ได้เข้าร่วมโครงการ Child Watch ตำบล ในปี พ.ศ. 2551 ทำให้สามารถพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลสภาวะการณืเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นได้นอกจากนั้นยังอาศัยข้อมูลจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น สถิติอุบัติเหตุ จำนวนคดีการทะเลาะวิวาท จำนวนเด็กที่ออกกลางคัน และแม่วัยรุ่น เป็นต้น</p>	<p>ได้เข้าร่วมโครงการ Child Watch ตำบล ในปี พ.ศ. 2551 ทำให้สามารถพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลสภาวะการณืเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นได้นอกจากนั้นยังอาศัยข้อมูลจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น สถิติอุบัติเหตุ จำนวนคดีการทะเลาะวิวาท จำนวนเด็กที่ออกกลางคัน และแม่วัยรุ่น เป็นต้น</p>	<p>- พัฒนาระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลเด็กและเยาวชนในพื้นที่ และ</p> <p>- พัฒนาระบบฐานข้อมูลที่จำเป็นในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างรอบด้าน โดยอาศัยหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน</p>

ประเด็นในการวิเคราะห์	อบต. กุดรัง	เทศบาลตำบลห้วยฉัตร	แนวทางประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา
2.2 การระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน	<ul style="list-style-type: none"> - อบต. เป็นเจ้าภาพหลัก ใช้การมีส่วนร่วมของหน่วยงานกลุ่ม องค์กร ในชุมชน เช่น บ้าน วัด โรงเรียน เป็นต้น - สร้างภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกเพื่อความช่วยเหลือด้านวิชาการและงบประมาณ 	<ul style="list-style-type: none"> - เทศบาลเป็นผู้สนับสนุนการมีส่วนร่วมของหน่วยงานกลุ่ม องค์กร ในชุมชน เช่น บ้าน วัด โรงเรียน เป็นต้น - สร้างภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกเพื่อช่วยเหลือด้านวิชาการและงบประมาณ 	<ul style="list-style-type: none"> - เสริมพลังให้ อบต. เป็นเจ้าภาพหลัก สร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน - ส่งเสริมให้ อบต. สร้างภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกเพื่อช่วยเหลือด้านวิชาการและงบประมาณ
2.3 การมีส่วนร่วมของกลุ่มเด็กและเยาวชน	<ul style="list-style-type: none"> - ให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ - ให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานในรูปสภาเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นกลไกเชื่อมโยงเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านต่างๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ - ให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานในรูปสภาเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นกลไกเชื่อมโยงเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านต่างๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ - จัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นกลไกเชื่อมโยงเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านต่างๆ
2.4 การเสริมพลังอำนาจของกลุ่มเด็กและเยาวชน	<ul style="list-style-type: none"> - มีการสร้างภาคีเครือข่ายกับสภาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นและสถาบันการศึกษา เพื่อให้ความรู้ ศึกษาดูงาน เพื่อให้สภาเด็กและเยาวชนมีความเข้มแข็ง และสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีการสร้างภาคีเครือข่ายกับสภาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นแต่ใช้สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นให้ความรู้ ศึกษาดูงาน ให้สภาเด็กและเยาวชนมีความเข้มแข็ง สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างภาคีเครือข่ายกับสภาเด็กและเยาวชนอื่นๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงาน - สร้างภาคีเครือข่ายกับสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งสนับสนุนทางด้านวิชาการและงบประมาณ
2.5 ระบบการทำงาน	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นไปอย่างมีระบบและอย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการวิเคราะห์ปัญหา จัดทำแผน ดำเนินตามแผน ประเมินผลและปรับปรุง - สภาเด็กและเยาวชนดำเนินงานอย่างเป็นระบบและอย่างต่อเนื่องสามารถ 	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นไปอย่างมีระบบ โดยองค์กรและหน่วยงานต่างๆ เสนอโครงการให้เทศบาลสนับสนุนงบประมาณ - บุคลากรที่รับผิดชอบมีการประสานและติดตามงานอย่างต่อเนื่อง - สภาเด็กและเยาวชน 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาระบบงานแผนให้มีประสิทธิภาพ - กำหนดบุคลากรที่รับผิดชอบทั้งในส่วนของ อบต. และแกนนำในชุมชนอย่างชัดเจน - สร้างระบบการทำงานของสภาเด็กและเยาวชนให้มีความเข้มแข็งและสามารถ

ประเด็นในการวิเคราะห์	อบต. กุศรัง	เทศบาลตำบลห้วยฉัตร	แนวทางประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา
	ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นได้	ดำเนินงานอย่างเป็นระบบและอย่างต่อเนื่อง จากรุ่นสู่รุ่น	ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่นได้
3. บทเรียนเกี่ยวกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้			
3.1 การรับรู้และสร้างความตระหนัก	- นายก อบต. เป็นผู้นำบุคลากรใน อบต. และคนในชุมชน ในการสร้างความตระหนักผ่านเวทีประชาคม และงานบุญต่างๆ ในชุมชน	- กลุ่ม องค์กรในชุมชนเกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุน กิจกรรมของเด็กและเยาวชนในชุมชน	- ให้ความรู้และสร้างพลัง เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชน
3.2 การวิเคราะห์ปัญหา	- จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน	- กลุ่ม องค์กรในชุมชนมีการขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่อง วิเคราะห์ปัญหาและนำเสนอผ่านเวทีประชาคม	- สร้างเวทีประชาคมตำบลเพื่อวิเคราะห์ปัญหาหารือร่วมกับชุมชน - สร้างเวทีย่อยในชุมชนเพื่อพูดคุย ปรึกษาปัญหาต่างๆ อย่างต่อเนื่อง
3.3 การจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน	- นายก อบต. เชิญวิทยากรจาก ส. พัฒนาสังคมฯ มาให้ความรู้ในด้านการทำแผนบูรณาการ - แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาตำบล	- นายกเทศมนตรีส่งเสริมการมีส่วนร่วม ในการ ทำแผนพัฒนาของเทศบาล - ยังไม่มีการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน มีเพียงโครงการที่นำเสนอจากกลุ่มหน่วยงานต่างๆ	- จัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยอาศัยข้อมูลจากการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วม - จัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาตำบลในอนาคต
3.4 การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ	- โครงการที่เป็นนวัตกรรมในการพัฒนา คือ โครงการครอบครัวอาสา และโครงการสภาเด็กและเยาวชน เพื่อรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนอย่างเป็นทางการ เป็นกลไกในการขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชน	- โครงการที่เป็นนวัตกรรม คือ โครงการสภาเด็กและเยาวชนที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนโครงการอื่นๆ และโครงการบ้านหลังเรียน	- สร้างสรรค์นวัตกรรมจากความร่วมมือของคนในชุมชน - ใช้สภาเด็กและเยาวชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงาน - เน้นกิจกรรมที่เสริมความเข้มแข็งของครอบครัว

ประเด็นในการวิเคราะห์	อบต. กุดรัง	เทศบาลตำบลห้วยฉัตร	แนวทางประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา
3.5 การประเมินผล	มีการประเมินผลการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยบุคลากรที่รับผิดชอบของ อบต.	มีการประเมินผลการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยบุคลากรที่รับผิดชอบของ เทศบาล	กำหนดบุคลากรของ อบต. ที่มีหน้าที่ในการประเมินผล การดำเนินงานอย่างชัดเจน สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช้อยๆ เพื่อประเมินผล
3.6 การปรับปรุงแก้ไข	มีการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพราะมีความต่อเนื่องด้านนโยบายของผู้นำ	มีการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพราะการทำงานเป็นระบบ และได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน	เสนอผลการประเมิน โครงการเพื่อสร้างระบบการปรับปรุงผลการดำเนินงาน
4. ปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ			
4.1 ปัจจัยภายใน	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำหรือนายก อบต. และบุคลากรที่รับผิดชอบเอาใจใส่ - งบประมาณอุดหนุน - การสร้างกฎระเบียบและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน หรือ “สัญญาประชาคม” เพื่อเป็นข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชน ทำให้เกิดผลงานอย่างต่อเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> - บุคลากรที่รับผิดชอบงานของเทศบาลมีความเอาใจใส่ - งบประมาณอุดหนุนเพียงพอ - ชุมชนมีความเข้มแข็ง ช่วยขับเคลื่อนงานด้วยตนเอง 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างความตระหนักให้ผู้นำและบุคลากรของ อบต. รวมทั้งชุมชนเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กและเยาวชน - สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน
4.2 ปัจจัยภายนอก	<ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยด้านงบประมาณและการสนับสนุนทางด้านวิชาการจากหน่วยงานภายนอก - ความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายการพัฒนา 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจาก ม. ธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างภาคีเครือข่ายเพื่อขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณและด้านวิชาการจากหน่วยงานภายนอก เช่น สสส. สถาบันการศึกษาต่างๆ
4.3 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนา	<ul style="list-style-type: none"> - วิสัยทัศน์ของผู้นำ - การสร้างภาคีเครือข่ายในการพัฒนา ม.มหาสารคาม - การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของชุมชน กลุ่มองค์กรสภาเด็กและเยาวชน 	<ul style="list-style-type: none"> - วิสัยทัศน์ของชุมชน - การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของกลุ่ม องค์กร สภาเด็กและเยาวชนบุคลากรของเทศบาล - การสร้างภาคีเครือข่ายกับ ม. ธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างวิสัยทัศน์ร่วมของผู้นำ อบต. และชุมชน - การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของกลุ่ม องค์กร บุคลากรที่รับผิดชอบ

จากตารางพบว่า เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อปท. ที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 แห่งพบว่า มีประเด็นที่มีความเหมือน ความต่าง และเมื่อวิเคราะห์ปัจจัยบวกที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อปท. เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์เพื่อพัฒนาในพื้นที่กรณีศึกษาอื่นๆ พบว่ามีประเด็นที่ผู้วิจัยควรพิจารณาดังนี้

1. ปัจจัยเสริมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อปท.

ปัจจัยต่างๆ ที่เสริมการทำงานของ อบต. ประกอบด้วยปัจจัยภายใน อบต. ปัจจัยภายนอก อบต. และปัจจัยเสริมอื่นๆ ดังนี้

1.1 ปัจจัยภายใน อปท. ประกอบด้วย

1.1.1 ผู้บริหาร อปท. พบว่าผู้บริหาร อบต. จะต้องมีความวิสัยทัศน์ นโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทุกเพศ ทุกวัย และนโยบายการพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นนโยบายหนึ่งของการพัฒนา

1.1.2 แผนพัฒนาของ อปท.

1) สาระในแผนพัฒนา จะต้องเน้นการพัฒนาแบบองค์รวม จัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนา โดยกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และเป้าประสงค์ของแผนที่ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน โครงการ กิจกรรมครอบคลุมในมิติของการป้องกัน การแก้ไขและการส่งเสริมความสามารถของเด็กและเยาวชน และบูรณาการให้มีส่วนร่วมของหลายกลุ่มอายุเพื่อลดความซับซ้อนในการดำเนินงาน

2) กระบวนการจัดทำแผน เน้นการมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน

3) กระบวนการติดตามประเมินผล ในกระบวนการจัดทำแผนกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติและผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน และมีกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานเพื่อสะท้อนกลับข้อมูลในการปรับผลการดำเนินงาน

1.1.3 บุคลากรของ อปท. บุคลากรของกองการศึกษาไม่เพียงพอที่จะรับผิดชอบงานด้านเด็กและเยาวชนได้อย่างเต็มที่ อบต. จะต้องสรรหามูลค่าที่มีความเหมาะสมกับงานด้านเด็กและเยาวชน เนื่องจากงานดังกล่าวมีลักษณะเฉพาะที่ต้องอาศัยความสามารถเฉพาะบุคคลและต้องอาศัยความทุ่มเทในการทำงานอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังต้องใช้มาตรการด้านขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรที่รับผิดชอบงานด้านเด็กและเยาวชน

1.1.4 งบประมาณ อปท. ต้องให้ความสำคัญกับงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน นอกเหนือจากภารกิจที่กำหนดตามกฎหมาย ดังนั้นจะต้องแสวงหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภายนอก เช่น สสส. หรือหน่วยงานภาคเอกชน

1.1.5 การบริหารจัดการองค์กร จะต้องกำหนดอัตรากำลังและสรรหาอัตรากำลังเฉพาะเพื่อรับผิดชอบงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ การจัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังในชุมชน เช่น ศูนย์

เพื่าระวังปัญหาสุขภาพจิต ศูนย์คุ้มครองเด็กและเยาวชน ศูนย์พัฒนาครอบครัว เป็นต้น และกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน บุคลากรทำงานของศูนย์ต่างๆ ให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.1.6 บทบาทของ อปท. ผู้บริหารของ อปท. และบุคลากรจะต้องมีบทบาทเชิงรุกในการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชน โดยค้นหาแนวร่วมในชุมชน กลุ่ม องค์กรในชุมชนในการพัฒนา

1.2 ปัจจัยภายนอกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.2.1 การสร้างความตระหนักให้แก่ชุมชน การเปิดเวทีให้ชุมชนสะท้อนปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ การแสวงหาวิธีการแก้ปัญหา และการค้นหาแกนนำในชุมชนที่มีความสนใจในปัญหาของเด็กและเยาวชน เพื่อสร้างแนวร่วมในการขับเคลื่อนงานการพัฒนา

1.2.2 การดำเนินงานในชุมชน ชุมชนมีแนวทางในการดำเนินงานโดย

1) การรวมกลุ่มของเยาวชน ในการดำเนินงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน ประการแรกจะต้องรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ให้มาร่วมกิจกรรมต่างๆ ให้มากที่สุด จากนั้นสร้างเครือข่ายเด็กและเยาวชนให้ครอบคลุมพื้นที่ของ อบต. เพื่อเป็นแกนนำเชื่อมโยงและเก็บข้อมูลสำคัญกับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เหลือ เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการดำเนินงานต่อไป

2) การรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ หรือการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานต่างๆ ของเด็กและเยาวชนอย่างเต็มที่ ทั้งการนำเสนอปัญหาและความต้องการ การฝึกการทำงานอย่างเป็นระบบในรูปแบบของสภา การทำงานเป็นหมู่คณะ รวมทั้งการเชื่อมโยงเครือข่ายพัฒนากับสภาเด็กและเยาวชนในระดับต่างๆ

3) การสร้างความสำเร็จ เป็นการสร้างความศรัทธาของเด็กและเยาวชนกับคณะทำงาน เนื่องจากเด็กและเยาวชนจะให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อและตัวแบบ(Role Model) เพื่อชักจูงในการทำงานในกิจกรรมต่างๆ

4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน ชุมชนจะต้องเปิดพื้นที่และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงความคิดเห็นที่สะท้อนซึ่งปัญหา และความต้องการ การแสดงความรู้ความสามารถ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สืบทอดภูมิปัญญา ประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

5) การปรับทัศนคติของคนในชุมชน ชุมชนจะต้องปรับทัศนคติต่างๆ เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่ทำได้ ไม่ใช่เป็นผู้ร้ายหรือคนไม่ดีในสังคม ชุมชนจะต้องให้โอกาสในการปรับปรุงและพัฒนา

6) การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มของเยาวชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของศักยภาพสภาเด็กและเยาวชน เนื่องจากการทำงานของเด็กและเยาวชนมักเกิดความไม่ต่อเนื่องจากปัญหาด้านการเรียนและการทำงาน ดังนั้นจะต้องส่งเสริมศักยภาพเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ๆ เสมอ

1.3 ปัจจัยเสริมอื่นๆ

1.3.1 การส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่ม องค์กร การส่งเสริมความเข้มแข็งของสภาเด็กและเยาวชน โดยอาจจะให้เป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชน เพื่อให้สามารถเป็นกลไกหนุนการทำงานของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ และเป็นอำนาจต่อรองทางการเมืองในกรณีที่เกิดความไม่ต่อเนื่องของนโยบายการบริหารงานของผู้นำ อปท.

1.3.2 การสร้างเครือข่ายของหน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อพัฒนานวัตกรรมในการพัฒนาเด็กและเยาวชน และเป็นแหล่งสนับสนุนด้านงบประมาณ

1.3.3 รัฐจะต้องมีนโยบายให้การสนับสนุน อปท. ส่งเสริม อปท. ที่มีผลงานเชิงประจักษ์ด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตอบแทนในรูปแบบต่างๆ เช่น งบประมาณอุดหนุนกิจกรรมพิเศษ เงินรางวัลตอบแทนพิเศษ เป็นต้น เพื่อกระตุ้นให้ อปท. เกิดความสนใจในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน

2. ยุทธศาสตร์การสร้างความตระหนักรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่

โดยสรุปการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ของ อปท. ที่เป็นกรณีศึกษามียุทธศาสตร์เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของ อปท. และชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนดังนี้

1. การระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เป็นการสร้างความตระหนักให้ชุมชนเห็นปัญหาและความสำคัญของเด็กและเยาวชนอันเป็นทรัพยากรที่มีค่าในสังคม ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นและการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพเพื่อเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพในอนาคต การสร้างเวทีชุมชนเพื่อวิพากษ์ปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อร่วมกันแสวงหาทางออก ดังนั้น อปท. และแกนนำในชุมชนจะต้องนำปัญหาดังกล่าวไปเสนอเพื่อเป็นวาระสำคัญของชุมชนเพื่อหาทางออกต่อไป

การมีส่วนร่วมของของทุกภาคส่วนในชุมชนยังสามารถช่วยในการแก้ไขปัญหาเพศสัมพันธ์และป้องกันเอดส์แก่วัยรุ่นในชุมชนได้ โดยการสร้างความตระหนักในเกิดขึ้นภายในตัวบุคคล (Intrapersonal) ครอบครัวยุติสร้างสัมพันธ์ภาพ การเห็นความสำคัญระหว่างบุคคล (Interpersonal) สถาบันการศึกษาให้ความรู้เพื่อเป็นการป้องปราม ชุมชนทำหน้าที่สั่งสอน สอดส่องและยับยั้งการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และสังคมดำเนินการในเรื่องนโยบายที่เกี่ยวข้อง (Njoroge M. K. , Olsson P., Pertet M. A. and Ahlberg M. B., 2010)

อปท. จะต้องแสดงบทบาทเป็น “เจ้าภาพ” ในการเชื่อมประสานบุคคลและหน่วยงานในพื้นที่ การระดมความร่วมมือจากกลุ่ม องค์กร หน่วยงานในพื้นที่ ในเบื้องต้นเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิดเห็น ความต้องการเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา จากพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 แห่งพบว่า อปท. ชุมชน กลุ่ม องค์กร หน่วยงานต่างๆ มีการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการหรือเวทีชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในขั้นตอนการระดมความคิดเห็น การ

เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีการวิพากษ์เป็นการสร้างพลังอำนาจและก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ ดังนั้นในการระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจึงเป็นการประสาน “คน ความรู้ องค์กร” เพื่อให้เกิดพลังในการทำงานที่ส่งผลต่อการทำงานในขั้นต่อไป

2. การทำงานบนฐานข้อมูล ข้อมูลเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา จากการศึกษาในพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 แห่งพบว่า หน่วยงานภายนอกได้คัดเลือกให้เป็น อปท. นำร่องในโครงการ Child Watc ตำบล เพื่อพัฒนาระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์เด็กและเยาวชนในระดับตำบล และนอกจากนั้นยังต้องอาศัยข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจากโรงเรียน สถานีอนามัย สถานีตำรวจ เป็นต้น เช่น สถิติอุบัติเหตุ สถิติคดีเกี่ยวกับการทะเลาะวิวาท ยาเสพติด อัตราการออกกลางคันของนักเรียนในพื้นที่ เป็นต้น ดังนั้นกระบวนการระดมความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ นอกจากจะเป็นการระดมความคิดเห็นแล้ว ยังเป็นการประสานข้อมูลด้วย

ข้อมูลยังมีส่วนสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนา อบต. จากการศึกษาในพื้นที่กรณีศึกษาพบว่า มีการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาสามปีของ อปท. โดยจัดทำโครงการ กิจกรรมเชิงรุกตามสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนา อย่างไรก็ตามก่อนการนำแผนไปสู่การปฏิบัติจะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการให้ความเห็นต่อโครงการกิจกรรมต่างๆ การสะท้อนความคิดเห็นจากเวทีประชาคมหมู่บ้าน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพัฒนา

ดังนั้นในอนาคต อปท. จะต้องพัฒนาระบบการเก็บรวบรวมและการจัดทำฐานข้อมูลที่เป็นจำเป็นในการพัฒนาอย่างรอบด้าน นอกจากข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนแล้วต้องจัดทำข้อมูลในลักษณะสถานการณ์เฝ้าระวังและข้อมูลเฝ้าระวังในสถานการณ์ภัยพิบัติต่างๆ ของชุมชนด้วย

3. การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน แม้ว่าเด็กและเยาวชนในพื้นที่ต่างๆ จะมีการรวมกลุ่มกันตามวัยอยู่แล้ว แต่ภาพข่าวที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ มักพบที่มีการรวมกลุ่มเพื่อทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้นในกระบวนการพัฒนาจึงควรส่งเสริมการทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ การรวมกลุ่มโดยการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนถือว่าการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการ มีโครงสร้างการบริหารและกฎระเบียบข้อบังคับรวมทั้งการจัดทำระเบียบวาระการประชุมอย่างเป็นทางการ สามารถเสนอความต้องการต่อ อบต. และผ่านสภาองค์กรชุมชนได้ จากพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 แห่งพบว่ามีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนมาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2549 – 2550 ซึ่งเป็นช่วงต้นของนโยบายการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน และมีการขับเคลื่อนมาอย่างต่อเนื่อง มีบุคลากรของ อปท. ที่มีความรับผิดชอบทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในระยะเริ่มแรกของการจัดตั้งอาจจะประสบกับปัญหาในเรื่องการทำงานอยู่บ้าง แต่เมื่อได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง สภาเด็กและเยาวชนสามารถดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ เนื่องจากจะเกิดการส่งผ่านประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น

การนำสภาเด็กและเยาวชนเข้าไปจัดตั้งเป็นสมาชิกของสภาองค์กรชุมชน เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการพัฒนาศักยภาพการทำงานของสภาเด็กและเยาวชนด้วย เนื่องจากเด็กและเยาวชนได้มี

โอกาสทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ และผู้ใหญ่ก็มีส่วนในการผลักดัน โครงการ กิจกรรมต่างๆ ของสภาเด็ก และเยาวชนผ่าน อปท. ได้อีกทาง ดังนั้นจึงเป็นการบูรณาการทำงานกันได้อย่างสร้างสรรค์

4. การเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มเด็กและเยาวชน นอกจากการเปิดเวทีสร้างสรรค์โดยการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนแล้ว การเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มเด็กและเยาวชนก็มีส่วนสำคัญ แม้ว่าเด็กและเยาวชนจะมีพลังในการทำงานแต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงอาศัยความคิดเห็นจาก “ผู้ใหญ่” อยู่เสมอ เพราะอย่างน้อยในสังคมไทยยังมีความเชื่อที่ว่า “เด็กจะต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่” ดังนั้นจากการถอดบทเรียนจากกรณีศึกษาทั้ง 2 แห่งพบว่า ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนา การจัดทำโครงการต่างๆ สภาเด็กและเยาวชนต้องอาศัยความรู้ความสามารถของบุคลากรของ อปท. ในการเขียนโครงการต่างๆ และนอกจากนั้นในขั้นตอนการนำเสนอโครงการเพื่อขออนุมัติงบประมาณต่างๆ พบว่า สภาองค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญในการผลักดันงบประมาณให้กับสภาเด็กและเยาวชน

ดังนั้นในการเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนจะต้องดำเนินการใน 2 แนวทางคือการเสริมพลังอำนาจเด็กและเยาวชน โดยการให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น คุณค่าในตน(Self-esteem) ความเป็นพลเมือง และขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม นอกจากนั้นจะต้องเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มด้วย โดยการฝึกทักษะในการทำงานร่วมกัน การทำงานเป็นทีม การนำกลุ่มเด็กและเยาวชนออกสู่โลกภายนอกในการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสภาเด็กและเยาวชนแห่งอื่นๆ ก็มีส่วนสำคัญ เพราะนอกจากเป็นการกระตุ้นความสนใจในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มแล้วยังเป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มเด็กให้กว้างขวางต่อไป (Franzen S., Samuels M. S. and Reischl M. T., 2009)

5. การทำงานอย่างเป็นระบบ กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อมีการทำงานอย่างเป็นระบบ อาศัยการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เริ่มจากการสร้างความตระหนักเห็นความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน รวมทั้งเด็กและเยาวชน การสร้างวิสัยทัศน์เป้าหมายร่วมกันระหว่างผู้นำ อปท. และชุมชน การระดมความร่วมมือเพื่อให้ได้ ข้อมูล ความรู้ เพื่อประสานการทำงานร่วมกัน อปท. ต้องจัดวางตัวบุคลากรเพื่อรับผิดชอบงานเด็กและเยาวชน การจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอหรือการแสวงหาแหล่งงบประมาณจากภายนอก การจัดทำแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การนำแผนไปสู่การปฏิบัติโดยความร่วมมือของกลุ่มเด็กและเยาวชน เพื่อพัฒนากลุ่มเด็กและสถาบันครอบครัว โดยอาศัยสภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกสนับสนุนการดำเนินงาน การติดตามประเมินผลโดยเครื่องมือวัดและประเมินอย่างรอบด้าน และการรายงานผล นอกจากนั้นการจัดทำตัวชี้วัดเพื่อศึกษาสัญญาณแห่งความสำเร็จของการพัฒนา

จากพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 แห่ง แม้ว่าจะมีผลงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นที่ยอมรับของชุมชน เช่น พื้นที่ อปท. กุดรัง พบว่าสถิติการทะเลาะวิวาทของเยาวชนในพื้นที่ลดลง เยาวชนรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในชุมชนมากขึ้น เช่น การพัฒนาชุมชน การรวมกลุ่มแข่งขันกีฬา เป็นต้น ในพื้นที่เทศบาลตำบลห้างฉัตรจำนวนเด็กคิดเกมลดลง เมื่อเลิกเรียนแล้วเด็กรวมกลุ่มกันทำการบ้าน เล่นกีฬาบริเวณบ้านหลังเรียน เพื่อรอผู้ปกครองมารับหลังเลิกงาน ทำให้ชุมชน

เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้น หันมาให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น แม้ว่ากระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบจะมีประสิทธิภาพ แต่การดำเนินงานดังกล่าวยังขาดเครื่องมือชี้วัดความสำเร็จ วัดผลจากปรากฏการณ์ทางสังคม จากการสังเกตของชาวบ้านผู้การบอกเล่าต่อๆ กันมาไปสู่การเสริมสร้างความร่วมมือที่เพิ่มขึ้นบนฐานผลประโยชน์ที่ได้รับ

6. การพัฒนาแบบองค์รวม เป็นการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้ครอบคลุมทุกกลุ่มอายุ ในการดำเนินงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. นั้น แบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น กลุ่มอายุ 0 – 5 ปี, 6 – 14 ปี, 15 – 25 ปี และกลุ่มเด็กพิเศษซึ่งหมายถึงเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากและเด็กที่มีความต้องการเป็นพิเศษ อบต. ต้องศึกษาบนฐานข้อมูลที่มีอยู่เด็กในกลุ่มวัยใดที่ต้องเร่งพัฒนาเป็นพิเศษ และการเข้าไปสนับสนุนหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ควบคู่ไปด้วย เช่น หากพบว่าเด็กเล็กที่อยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีปัญหาด้านสุขภาพ อบต. ต้องพัฒนาด้านสุขภาพเด็กควบคู่กับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวเพื่อให้สามารถเลี้ยงดูเด็กให้ถูกสุขอนามัย หรือหากพบว่าเด็กและเยาวชนในพื้นที่มักมีปัญหาในเรื่องความรุนแรง การทะเลาะวิวาท อบต. ต้องร่วมมือกับชุมชนเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการลดปัญหาความรุนแรงต่างๆ โดยการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เป็นต้น อย่างไรก็ตามการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ต่างๆ กลุ่มเป้าหมายและกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นจะแตกต่างกันไปตามกลุ่มเป้าหมายและความต้องการของคนในชุมชน นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่าบริบททางด้านวัฒนธรรมส่งผลต่อการอบรมกล่อมเกลาคิดใจเด็กและเยาวชน โดยให้เด็กและเยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อซึมซับความเชื่อดังกล่าว

3. แนวทางในการสร้างกระบวนการเรียนรู้

โดยสรุปว่าการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ต่างๆ จะต้องอาศัยผู้นำเพื่อทำหน้าที่เป็น “เจ้าภาพหลัก” คือ อบต. และเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพที่สุดน่าจะมี “เจ้าภาพร่วม” คือ ชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ โดยอาศัยยุทธศาสตร์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ 6 ด้านดังที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยอาศัยประเด็นที่พบในพื้นที่กรณีศึกษามาหาแนวทางการดำเนินงานดังนี้

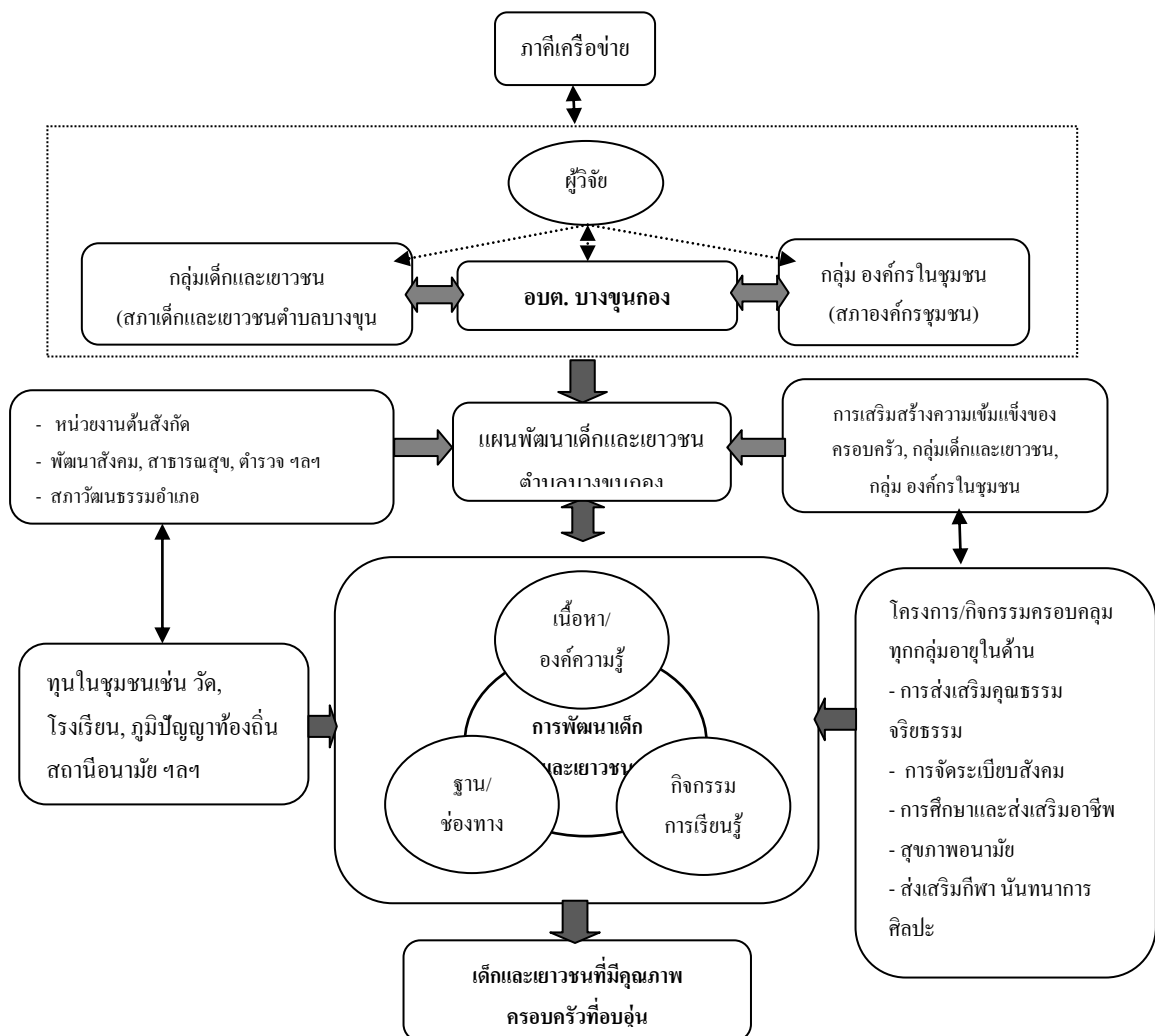
ตารางที่ 22 ยุทธศาสตร์และแนวการดำเนินงานในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่

ยุทธศาสตร์	ประเด็นที่พบจากพื้นที่กรณีศึกษา	แนวทางการดำเนินงานในพื้นที่ อบต. บางขุนทอง
1. การระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน	- อบต. ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนมีการระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการดำเนินงานทุกขั้นตอน	- ต้องส่งเสริมความร่วมมือจากสภาองค์กรชุมชน - ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของหน่วยงานรัฐเอกชนในพื้นที่เพื่อระดมความคิดเห็นและทรัพยากร - ส่งเสริมการสร้างภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอก

ยุทธศาสตร์	ประเด็นที่พบจากพื้นที่กรณีศึกษา	แนวทางการดำเนินงานในพื้นที่ อบต. บางขุนทอง
2. การทำงานบนฐานข้อมูล	<ul style="list-style-type: none"> - อปท. ได้เข้าร่วมโครงการ Child Watch ตำบล ทำให้มีข้อมูลสถานการณ์เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน - มีการประสานขอข้อมูลด้านต่างๆ เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่อย่างเป็นระบบ เช่น ข้อมูลด้านสุขภาพอนามัย ข้อมูลเด็กกลุ่มเสี่ยง ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลเด็กและเยาวชนในพื้นที่ - อบต. ต้องประสานการทำงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลการทำงาน - อบต. ควรจัดตั้งศูนย์/หน่วยงานในลักษณะของศูนย์เฝ้าระวังด้านเด็กและเยาวชน เพื่อจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนครอบคลุมทุกมิติ
3. การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน	<ul style="list-style-type: none"> - เด็กและเยาวชนยังไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โครงการหรือกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดจากความคิดของผู้ใหญ่ - ผู้ใหญ่ยังไม่ยอมรับความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนเท่าใดนักและมีทัศนคติที่ไม่ค่อยดีต่อการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชน - เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ติดภารกิจเรื่องการเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน สร้างระเบียบข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นทางการ - แต่งตั้งบุคลากรของ อบต. เพื่อเป็นที่ปรึกษาและรับผิดชอบการจัดกิจกรรมของเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง - ประชาสัมพันธ์ผลงานของเด็กและเยาวชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ปกครอง และให้ชุมชนเห็นความสำคัญ - ให้สภาองค์กรชุมชนเป็นที่ปรึกษาและมีส่วนช่วยในการสนับสนุนด้านการมีส่วนร่วมและงบประมาณ
4. การส่งเสริมศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชน	<ul style="list-style-type: none"> - สภาเด็กและเยาวชนที่เข้มแข็งจะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการ ทักษะการทำงานกับหน่วยงานภายนอกอย่างสม่ำเสมอ - สภาเด็กและเยาวชนที่เข้มแข็งจะต้องมีบุคลากรเป็นที่ปรึกษาและส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีการไหลเวียนของความรู้ เกิดการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น - อปท. มีการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาศักยภาพสภาเด็กและเยาวชนน้อย 	<ul style="list-style-type: none"> - แต่งตั้งคณะที่ปรึกษาสภาเด็กและเยาวชน - มีโครงการ กิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสภาเด็กและเยาวชนอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง - ส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานการศึกษา เพื่อพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน
5. การทำงานอย่างเป็นระบบ	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดการทำงานอย่างเป็นระบบ การระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนการระดมบุคลากร งบประมาณ การทำตัวชี้วัดเพื่อสรุปผลการพัฒนา 	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมการทำงานอย่างเป็นระบบโดยเฉพาะในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาจะต้องระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน

ยุทธศาสตร์	ประเด็นที่พบจากพื้นที่กรณีศึกษา	แนวทางการดำเนินงานในพื้นที่ อบต. บางขุนทอง
	- ปัจจัยหลักที่พบคือด้านงบประมาณบุคลากร	
6. การทำงานแบบองค์รวมพัฒนาเด็กทุกๆ วัย - อายุ 0 – 5 ปี - อายุ 6 – 14 ปี - อายุ 15 – 25 ปี - กลุ่มเด็กพิเศษ	- อบต. ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนเท่านั้น เพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่ตามกฎหมายของ อบต. ส่วน เด็กวัยอื่นๆ ให้เป็นหน้าที่ของโรงเรียน ครอบครัวย - ดำเนินโครงการเชิงรุกที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน	- ส่งเสริมให้ อบต. พัฒนาเด็กและเยาวชนให้ครอบคลุมทุกๆ วัย - ส่งเสริมให้จัดกิจกรรมที่มีเนื้อหาบูรณาการ และมีความเหมาะสมกับความต้องการของแต่ละวัย

บทบาทของผู้วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะต้องเป็นผู้ประสานคน ความรู้และองค์กรหรือ “รูปแบบสามประสาน” (อบต. + กลุ่มเด็กและเยาวชน + ชุมชน) เพื่อสนับสนุน ให้ อบต. สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังแผนภูมิ

แผนภาพที่ 25 แสดงรูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากแผนภาพในกระบวนการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชน “ข้อมูล” เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ดังนั้นหาก อบต. ไม่มีศักยภาพในการจัดตั้งศูนย์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำงาน อบต. จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานในพื้นที่ เช่น โรงเรียน สถานีอนามัย สถานีตำรวจ เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทั้งด้านสุขภาพอนามัย ด้านความประพฤติ โดยเฉพาะเด็กในกลุ่มเสี่ยง ข้อมูลด้านการศึกษา โดยเฉพาะเด็กที่ออกกลางคัน หรือข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมไม่พึงประสงค์อื่นๆ ดังนั้นผู้วิจัยต้องกระตุ้นให้ อบต. ทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับ 3 ส่วน คือ 1) อบต. คณะผู้บริหารและบุคลากรของ อบต. 2) ชุมชน ได้แก่ ครอบครัวยุคใหม่ กลุ่มองค์กร หน่วยงานที่เป็นตัวแทนภาคประชาชน และ 3) กลุ่มเด็กและเยาวชน ทั้งนี้เป็นหน้าที่ของผู้วิจัยต้องทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมประสานความร่วมมือหรือประสาน “คน ความรู้ องค์กร”

ในลำดับต่อไปคือ “ร่วมคิด” อบต. ต้องเป็นเจ้าภาพในการเปิดเวทีแสดงความคิดเห็นของคนในชุมชน นอกจากการรวมคนและประสานความร่วมมือแล้ว อบต. จะต้องเปิดโอกาส เปิดเวทีและกระตุ้นให้ชุมชนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ “สภาพที่ชุมชนเผชิญอยู่” และ “สภาพที่ชุมชนอยากจะให้เป็น” และการแสวงหาแนวทางเพื่อไปสู่เป้าหมายนั้น ในขั้นตอนนี้จะต้องเสาะแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน มีประเด็นใดที่หน่วยงานสามารถดำเนินการได้ เช่น ปัญหาด้านสุขภาพ ให้เป็นหน้าที่ของสถานีอนามัยเป็นเจ้าภาพ หากเป็นปัญหาเด็กติดเกม โรงเรียนและชุมชนจะต้องเป็นเจ้าภาพร่วม เป็นต้น หรือเรียกว่า “ร่วมประสาน”

ในกิจกรรมต่างๆ จะต้องให้เด็กและเยาวชนเข้ามาร่วมในทุกขั้นตอน โดยการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนที่มีสมาชิกมาจากตัวแทนเยาวชนของทุกหมู่บ้าน การพัฒนาศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนเพื่อให้รับบทบาทหน้าที่ โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงานตัวอย่างที่ดี การฝึกการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อศึกษาเรียนรู้และสร้างความสามัคคีภายในกลุ่ม การเปิดโอกาสให้นักวิชาการมาให้ความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสภาเด็กและเยาวชนในระดับต่างๆ ถือว่าเป็นการเปิดโลกทัศน์ของเด็กและเยาวชน ที่สำคัญคือจะต้องสร้าง “ตัวแทน” รุ่นหลังเพื่อเสริมทีมของรุ่นก่อนอยู่เสมอๆ

กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นจะต้องให้ครอบคลุมทุกกลุ่มอายุ ควรทำกิจกรรม โครงการที่ “ตอบโจทย์” หรือเป็นประเด็นปัญหา แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะต้องไม่ทิ้งกิจกรรมเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว ดังนั้นการศึกษาหาความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน บทบาทของนักวิจัยคือการเสริมสร้างความรู้ทางวิชาการ และอำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม อบต. จะต้องพัฒนาระบบการดำเนินงาน ตั้งแต่ การรวบรวมข้อมูล การรวบรวมประเด็นปัญหา วิธีการพัฒนา จัดทำแผนพัฒนา โครงการ กิจกรรม บริหารจัดการองค์กรด้านบุคลากร งบประมาณ ทรัพยากรที่จำเป็น การจัดทำตัวชี้วัดเพื่อประเมินความสำเร็จในการดำเนินงาน โดยขั้นตอนต่างๆ จะต้องให้กลุ่มเด็กและเยาวชน ชุมชนมีส่วนร่วมจึงจะทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 5

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่กรณีศึกษาและผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิจัยจากพื้นที่กรณีศึกษา

ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่าแนวทางในการดำเนินงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ได้จากการสังเคราะห์จากพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 แห่งนั้น เมื่อนำมาทดลองใช้โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว อนาคต และชุมชนจะมีศักยภาพในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในการเลือกพื้นที่วิจัยผู้วิจัยเลือกพื้นที่ซึ่งเป็นที่ที่มีปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน โดยอาศัยข้อมูลจากตัวชี้วัดของสถาบันรามจิตติในการกำหนดเลือกพื้นที่วิจัย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เลือกพื้นที่แบบเจาะจง(Purposive Sampling) เลือก อบต. บางขุนทอง อ. บางกรวย จ. นนทบุรี เป็นพื้นที่วิจัย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ยังคงสภาพความเป็นเกษตรกรรมที่สามารถประยุกต์บทเรียนจาก อบต. กุดรังมาใช้ในการวิจัย และเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองสามารถนำบทเรียนจากเทศบาลตำบลห้างฉัตรมาใช้ในการวิจัยได้ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือของหน่วยงาน กลุ่ม องค์กรในชุมชน ผู้วิจัยจึงต้องพิจารณาข้อมูลจากความต้องการและความร่วมมือของ อบต. และชุมชนที่เป็นพื้นที่วิจัยมาประกอบ โดยผู้วิจัยดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนดังนี้

1. ระยะก่อนการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนดังนี้

การเข้าถึงพื้นที่วิจัย เมื่อกำหนดพื้นที่วิจัยได้แล้วผู้วิจัย นำหนังสือขออนุญาตทำการศึกษาจากบัณฑิตวิทยาลัยติดต่อกับนายก อบต. เพื่อขออนุญาตทำการศึกษาอย่างเป็นทางการ และนำเสนอโครงการวิจัยเพื่อให้ทราบเป้าหมายของผู้วิจัย จากนั้นผู้วิจัยเข้าร่วมการประชุมสภา อบต. บางขุนทอง เพื่อแนะนำ ทำความเข้าใจ บอกวัตถุประสงค์ในการศึกษา บทบาทของผู้วิจัยรวมทั้งประโยชน์ต่างๆ ที่ทางชุมชนจะได้รับ

การบูรณาการตัวนักวิจัยให้เข้าถึงชุมชน ในขั้นต้นการบูรณาตัวผู้วิจัยเข้ากับชุมชน ทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีมีคตินิยมกรรมการเมืองท้องถิ่นในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2554 ทำให้มีการเมืองท้องถิ่นมีความระมัดระวังที่จะปรากฏตัว อนุญาตให้เข้าพบหรือพูดคุยกับนักวิจัยที่เสมือนเป็นคนแปลกหน้า ผู้วิจัยเริ่มเข้าศึกษาชุมชนในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2554 โดยอาศัย นายจักรวิทย์ มัชฌะนันนท์ ที่ผู้วิจัยรู้จักก่อนหน้าแล้วและมีตำแหน่งเป็นรองนายก อบต. บางขุนทอง เป็นผู้พาไปแนะนำตัวต่อผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสดูสภาพแวดล้อมของแต่ละชุมชน และเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น งานประเพณี สงกรานต์ซึ่งจะมีการสงฆ์และรดน้ำคำหัวหน้าผู้สูงอายุ เข้าร่วมงานอุปสมบทในชุมชน รวมทั้งการเข้าไปพูดคุยกับกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและสร้างความคุ้นเคยกัน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เข้าไปทดลองสอนนักเรียน โรงเรียนวัดบางไกรใน พูดคุยและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

กับคณะครู ผู้บริหารของโรงเรียน เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนและเก็บข้อมูลด้านการศึกษาในพื้นที่

ในการศึกษาพบว่าข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและข้อมูลพื้นฐานของ อบต. บางขุนทอง ในด้านต่างๆ เป็นดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของตำบลบางขุนทอง

ตำบลบางขุนทองเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอบางกรวยตามประวัติเดิม ต. บางขุนทองจะมีคลองกว้างเชื่อมต่อมาจากคลองมหาสวัสดิ์แยกเข้ามาผ่านคลองบางราวนก เข้าคลองบางขุนนเชื่อมต่อกับคลองบางขุนทอง ซึ่งแยกมาจากคลองอ้อมออกสู่คลองบางกอกน้อย คลองนี้เรียกว่าคลองขวาง เป็นคลองที่ใช้ในการคมนาคม เป็นเส้นชีวิตของชาวบางขุนทอง แสดงให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในอดีตของชาวสวน ดังปรากฏในตอนหนึ่งของนิราศพระประชมของท่านสุนทร(ภู) ว่า

“บางขุนนขุนทองมีคลองกว้าง”

ที่กว้างที่ว่าคือคลองขวาง บางทีชาวบ้านเรียกบ้านหมู่ 1 ว่า “บ้านคลองขวาง” และที่บางขุนทองยังมีประวัติความเป็นมาที่เก่าแก่ยาวนาน เรื่องราวที่ทำให้คนรู้จักบางขุนทองคือเรื่องราวของ “ไกรทอง” พ่อค้าหนุ่มที่เดินทางค้าขายทางเรือ ไปยังหัวเมืองต่างๆ ซึ่งมีบ้านเกิดอยู่ที่บางขุนทองในบ้านตั้งอยู่บริเวณปากคลองบางไทรหรือคลองบางนายไทร ปัจจุบันยังมีศาลพ่อไทรอยู่ที่วัดบางไทรในวัดบางไทรในกรมศิลปากรยกขึ้นเป็นโบราณสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง จากการคำนวณของนักโบราณคดีกรมศิลปากร วัดนี้สร้างในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา มีธรรมาสันนิษชบก่อนซ้อยสวยงามมากทางกรมศิลปากรได้ขออนุญาตไปไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ยังอุโบสถหลังเก่าซึ่งกรมศิลปากรรักษาไว้และมีพระพุทธรูปเก่าหลายองค์ในโบสถ์และวิหารวัดบางไทรใน

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของ อบต. บางขุนทอง

1.1.1 ที่ตั้ง ตำบลบางขุนทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ตั้งอยู่บริเวณถนนนครอินทร์-ราชพฤกษ์ มีระยะทางที่ว่าการอำเภอบางกรวยประมาณ 5 กิโลเมตร อยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดนนทบุรี ประมาณ 20 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 8 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับคลองบางกอกน้อย และตำบลบางกร่าง อำเภอมือง
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลบางขุนน อำเภอบางกรวย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลบางคูเวียง อำเภอบางกรวย

1.1.2 เนื้อที่ ตำบลบางขุนทองมีเนื้อที่ประมาณ 6.027 ตร.กม. หรือ 3,767 ไร่

1.1.3 ภูมิประเทศ พื้นที่เดิมส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มริมคลองบางกอกน้อย ซึ่งเกิดจากที่ดินงอกตามตลิ่ง เหมาะแก่การทำนาและทำสวนผลไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ โดยผลไม้ที่ขึ้นชื่อของพื้นที่คือ ทุเรียนและกระท้อน ในปัจจุบันไม่มีการทำนาแล้วเหลือพื้นที่ทำสวนประมาณร้อยละ 20 ใน

พื้นที่จะมีวัดมากมาย วัดต่างๆ เดิมตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำ แต่ตอนหลังได้เกิดทิ้งอกริมตลิ่งทำให้หน้าวัดมีสภาพตื้นเขิน เช่น บริเวณวัดไทยเจริญ เป็นต้น และพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยคลองหลักและคลองสาขา 4 สาย คือ 1) คลองบางกอกน้อย สามารถเดินทางออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยา 2) คลองบางนายไกรเป็นเส้นทางออกสู่คลองบางกอกน้อย 3) คลองวัดจำปาเป็นเส้นทางออกสู่คลองบางกอกน้อย 4) คลองบางรวน ก เป็นเส้นทางออกสู่คลองบางกอกน้อย เป็นพื้นที่ราบลุ่มและเป็นพื้นที่ต่ำที่สุดของจังหวัดนนทบุรี ดังนั้นในแต่ละปีจะเกิดน้ำท่วมเป็นประจำทุกปีและท่วมขังนานกว่าที่อื่นๆ ในจังหวัด

ภายหลังมีถนนราชพฤกษ์-ถนนนครอินทร์ ซึ่งเป็นถนนต่อเชื่อมของสะพานพระราม 5 ตัดผ่านวงเวียนพระราม 5 - รัตนาธิเบศร์ ชาวสวนเดิมต้องขายที่ให้กับนายทุนเพื่อสร้างหมู่บ้านจัดสรร เพราะไม่สามารถทำการเกษตรได้ วิถีชีวิตที่เคยสงบสุขก็เปลี่ยนไป มีความเป็นเมืองมากขึ้น ประชากรมีการย้ายถิ่นฐานมากขึ้น ชุมชนต่างๆ ก็ได้รับข้อดีข้อเสียไปพร้อมๆ กัน

1.1.4 จำนวนหมู่บ้าน พื้นที่ตำบลบางขุนกองมี 6 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเต็มหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่บ้าน โดยแยกพื้นที่การปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน ดังนี้ ตารางที่ 23 จำนวนประชากรจำแนกตามหมู่บ้าน

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนครัวเรือน	ชื่อผู้นำ
		ชาย	หญิง	รวม		
1.	บ้านบางขุนกอง	750	865	1,615	897	นายปฏิพัทธ์ ทองสุข
2.	บ้านวัดซองพลู	318	367	685	373	นางวาสนา ชะงัก
3.	บ้านวัดไทยเจริญ	810	923	1,733	986	นางนันทพร หว่างแทน
4.	บ้านบางนายไกร	808	1,091	1,899	1,164	นายสถาพร ช้างเกิด
5.	บ้านวัดอุทยาน	382	452	834	347	นายบุญธรรม ปานอ่วม
6.	บ้านบางรวน ก	419	473	892	523	นายเสน่ห์ แก้วทับ
รวม		3,487	4,171	7,658	4,290	

ที่มา : อบต.บางขุนกอง ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2553

จากตารางพบว่าประชากรของตำบลบางขุนกองมีจำนวนทั้งสิ้น 7,658 คน แยกเป็นชาย 3,487 คน หญิง 4,171 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 1,270 คน/ตารางกิโลเมตร และมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 4,290 ครัวเรือน หากพิจารณาตามจำนวนครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้านพบว่า หมู่ที่ 4 บ้านบางนายไกร เป็นหมู่บ้านที่มีจำนวนครัวเรือนและประชากรมากที่สุด รองลงมาคือหมู่ที่ 3 บ้านวัดไทยเจริญ และหมู่บ้านที่มีจำนวนครัวเรือนน้อยที่สุดคือบ้านวัดอุทยาน หมู่ที่ 5

สถิติจำนวนประชากรของตำบลบางขุนกองมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากการขยายตัวของหมู่บ้านจัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรมทำให้คนภายนอกอพยพเข้ามาอาศัยในชุมชนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี

1.2 ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ

ประชากรในตำบลเดิมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก เช่น สวนผลไม้ สวนผัก ไม้ดอก ไม้ประดับ แต่เนื่องจากปัจจุบันมีถนนสายนครินทร์ ถนนสายราชพฤกษ์ ตัดผ่านทำให้เกิดหมู่บ้านจัดสรรเพิ่มมากขึ้นและพื้นที่ทางการเกษตรลดลง จากข้อมูลของ อบต. ที่ทำการสำรวจเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2553 พบว่า เหลือพื้นที่สวนผลไม้ จำนวน 1,758 ไร่ พื้นที่สวนไม้ดอกไม้ประดับ จำนวน 36 ไร่ และครัวเรือนที่ทำการเกษตร จำนวน 607 ครัวเรือน โดยชาวบ้านหันไปประกอบอาชีพรับจ้างและค้าขายมากขึ้นและมีคนภายนอกเข้ามาอาศัยเพื่อรับจ้างทำงานในโรงงานและภาคบริการในชุมชนมากขึ้น โดยมีหน่วยธุรกิจชุมชนประกอบด้วย

ข้อมูลด้านหน่วยธุรกิจชุมชนในเขต อบต. บางขุนทองมีดังนี้

-	โรงแรม	3	แห่ง
-	โรงงานอุตสาหกรรม	4	แห่ง
-	ร้านอาหาร	22	แห่ง
-	ตลาดสด (พระราม 5)	1	แห่ง
-	อาคารพาณิชย์	36	แห่ง
-	หมู่บ้านจัดสรร	14	โครงการ
-	ห้องเช่า	19	แห่ง

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ตำบลบางขุนทองได้รับการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนหลายกลุ่มดังนี้

- กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสวัสดิการชุมชนตำบลอมวันละ 1 บาท เป็นต้น
- กลุ่มส่งเสริมอาชีพ เช่น กลุ่มอาชีพผลิตดอกไม้จันทน์ กลุ่มอาชีพสิ่งประดิษฐ์จากผ้า กลุ่มขนมไทย กลุ่มน้ำพริกไข่เค็ม กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มขนมหวาน กลุ่มดอกไม้สดอบแห้งในโหลแก้ว กลุ่มศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มอาชีพทองพับสมุนไพร โดยกลุ่มต่างๆ กระจายตัวอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน

เนื่องจากสภาพของชุมชนเป็นสังคมกึ่งเมืองและเกษตรกรรมทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างและค้าขาย และอีกส่วนหนึ่งประกอบอาชีพทำสวน ฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนค่อนข้างดี เนื่องจากมีรายได้ที่เกิดจากการขายที่ดินให้กับนายทุน และที่ดินมีราคาแพงมากทำให้ครอบครัวมีฐานะดีมาดั่งที่

“คนพื้นที่มีฐานะดี รายได้จากการขายที่ พอถนนตัดผ่านราคาที่ก็พุ่งเลย แต่ขายเฉพาะริมถนนนะ พื้นที่ข้างในก็ยิ่งเหมือนเดิม แต่ก่อนเดินไปมาหากันได้ เพียงแต่มีหมู่บ้านจัดสรรมาคั่นเฉยๆ เอง แต่คนก็ยังไปมาหาสู่กันเหมือนเคยนะ เวลามีการมีงานก็ช่วยเหลือกันคั่นนะ”

(รัชณี สวัสดิ์ชัยนันทา, สัมภาษณ์ 14 เมษายน 2554)

แม้ว่าสภาพสังคมจะเปลี่ยนไปทำให้ฐานะทางด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชนดีขึ้น แต่ความช่วยเหลือเกื้อกูลและวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชนก็ยังคงได้รับการอนุรักษ์ให้คงอยู่แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยบ้าง แต่ก็ถือว่าเป็นทุนทางสังคมของชุมชน

1.3 ข้อมูลทางด้านสังคม

1.3.1 ด้านการศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่เขตปริมณฑล บริบทของชุมชนตำบลบางขุนทองบางส่วนถูกพัฒนาสู่ความเป็นเมือง ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ติดกับถนนใหญ่ถูกขายเพื่อทำหมู่บ้านจัดสรร แต่พื้นที่ด้านในยังคงรักษาพื้นที่ทางการเกษตร พื้นที่สวนผลไม้ ไม้ประดับ กล้วย คลองน้ำที่ยังมีความสะอาด เมื่อเข้าไปในพื้นที่ส่วนในยังคงรักษาสภาพพื้นที่สวนและวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ชุมชนยังมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไปมาหาสู่และมีความเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี ชุมชนยังรักษาสภาพแวดล้อม อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมและประเพณีท้องถิ่น ในด้านการศึกษา ตำบลบางขุนทองมีสถาบันทางการศึกษาในพื้นที่ดังนี้

-	โรงเรียนอนุบาลเอกชนขนาดใหญ่	1	แห่ง
-	โรงเรียนประถมศึกษา	3	แห่ง
-	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน	1	แห่ง
-	ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	31	แห่ง
-	ห้องสมุดประชาชน	1	แห่ง
-	ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	1	แห่ง
-	ศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน	1	แห่ง

การจัดการศึกษาของศูนย์เด็กเล็กของตำบลบางขุนทองพบว่าทางตำบลได้มีการก่อสร้างศูนย์เด็กเล็กในปีงบประมาณ 2554 ซึ่งยังไม่แล้วเสร็จสามารถเปิดทำการเรียนการสอนได้ ทาง อบต. ได้ฝากเด็กเล็กตามความรับผิดชอบไว้ตามโรงเรียนต่างๆ ทั้ง 3 แห่ง โดยศักยภาพของศูนย์แต่ละแห่งสามารถรับเด็กได้ไม่เกินแห่งละ 20 คน จากการศึกษาพบว่าเด็กเล็กในศูนย์ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่เกิดจากครอบครัวในชุมชนที่มีฐานะค่อนข้างยากจนและครอบครัวของกรรมกรก่อสร้างที่อพยพเข้ามาทำงานในพื้นที่ ประมาณร้อยละ 40 แต่อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาของศูนย์เด็กเล็กก็มีคุณภาพเนื่องจากจำนวนเด็กที่ไม่มากนักและครูทำหน้าที่ดูแลเด็กเล็กแห่งละ 2 – 3 คน ทำให้สามารถดูแลเด็กได้อย่างทั่วถึง

ชาวตำบลบางขุนทองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อบต. บางขุนทองให้การสนับสนุนการศึกษาของคนในชุมชนในรูปแบบต่างๆ ทั้งการศึกษาในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านและศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ตามกลุ่มอาชีพของแต่ละหมู่บ้าน

ส่วนการศึกษานอกโรงเรียนนั้นตำบลบางขุนทองมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนของอำเภอบางกรวย มีหน้าที่ให้การศึกษานอกระบบตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและ

มัธยมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากสภาพสังคมที่เปิดทำให้มีนักศึกษาที่ส่วนใหญ่เป็นคนใช้แรงงานและคนในพื้นที่บางส่วนให้ความสนใจมาสมัครเรียนเป็นจำนวนมาก จากการสอบถามข้อมูลพบว่าในปีการศึกษา 2544 มีนักศึกษาระดับประถมศึกษา 72 คน มัธยมศึกษาตอนต้น 387 คน และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 420 คน กระจายเรียนตามศูนย์ต่างๆ (ข้อมูลของ กศน. อ. บางกรวย ณ เมษายน 2554)

สำหรับการศึกษากาบบังคับนั้นเนื่องจากการคมนาคมในพื้นที่ที่มีความสะดวกสบายมากเนื่องจากมีถนนเส้นหลัก 6 สายคือถนนนครอินทร์ ถนนราชพฤกษ์ ถนนชวยร่วมใจพัฒนา ถนนบ้านบางขุนกอง ถนนวัดของพลู ถนนเข้าวัดบางไกรโน นอกจากนั้นยังมีการคมนาคมทางน้ำ โดยมีคลองหลักและคลองย่อยสาขาจำนวน 4 สาย เอื้อให้เด็กและเยาวชนในชุมชนเดินทางไปศึกษาในพื้นที่อื่นๆ ตามความพร้อมของครอบครัว จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่จำนวน 3 แห่ง นั้นมีเด็กนักเรียนจำนวน 3 กลุ่มคือ กลุ่มเด็กนักเรียนในพื้นที่ ซึ่งนักเรียนกลุ่มนี้พื้นฐานครอบครัวมีฐานะปานกลาง เพราะหากครอบครัวที่มีฐานะดีแล้วจะนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนหรือไปเรียนในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงต่างๆ กลุ่มเด็กที่ติดตามผู้ปกครองมารับจ้างทำงาน ที่เรียกว่า “เด็กต่างถิ่น” ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมีพื้นเพมาจากต่างจังหวัด และกลุ่มเด็กที่ผู้ปกครองเป็นคนต่างด้าวเข้ามารับจ้างทำงาน ที่ถูกเรียกว่า “เด็กต่างด้าว”

จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนในพื้นที่จำนวน 3 แห่งนั้นเป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กจำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนวัดบางไกรโนและโรงเรียนวัดบางไกรนอก มีนักเรียนจำนวน 106 คน และ 110 คนตามลำดับ ส่วนโรงเรียนวัดของพลูนั้นเป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดกลาง มีนักเรียนจำนวน 215 คน สำหรับสภาพนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนทั้ง 3 แห่งนั้นมีลักษณะคล้ายๆ กันคือ เป็น “นักเรียนต่างถิ่น” ประมาณร้อยละ 75 ส่วนเด็กในพื้นที่ประมาณร้อยละ 20 – 30 ของนักเรียนทั้งหมด และมีเด็กต่างด้าวแห่งละ 5 – 10 คน ดังที่

“เด็กที่นี้ส่วนใหญ่เป็นเด็กต่างถิ่น เกินครึ่ง ถ้า 20 คนก็จะเป็นเด็กต่างถิ่นสัก 10 – 15 คน เด็กพื้นที่ไม่ถึงครึ่ง เพราะเขามีเงินส่วนใหญ่ก็จะไปเรียนโรงเรียนต่างๆ ทำให้ในพื้นที่ไม่ค่อยมีเด็กเดินไปบ้าน 4 – 5 หลังถึงจะมีเด็กคนหนึ่ง”

(พัชนี กล้าหาญ, สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2554)

ภาวะเด็กต่างถิ่นที่ติดตามผู้ปกครองเข้ารับจ้างใช้แรงงานโดยเฉพาะงานก่อสร้างในพื้นที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกวันๆ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อศึกษาเรื่องการเรียนของโรงเรียนพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียนวัดบางไกรโนกลับเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะผลการทดสอบ O-net ปี พ.ศ. 2553 ที่พบว่าติดอันดับ 1 ใน 10 ของจำนวน 32 โรงเรียนในเขตพื้นที่บริการจังหวัดนนทบุรี จากการพูดคุยกับคณะครูของโรงเรียนพบว่าครูใช้วิธีการสอนเสริมเพิ่มผลสัมฤทธิ์ และทางจังหวัดนนทบุรีรวมทั้ง

อบต. บางขุนทองสนับสนุนจ้างครูมาช่วยสอนอย่างเต็มที่ จากจำนวนนักเรียน 106 คน พบว่ามีครูและบุคลากรรวม 18 คน ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

- ข้าราชการครู(รวมทั้งผู้อำนวยการ) 10 คน
- ครูอัตราจ้างของ อบต. จำนวน 4 คน
- ครูอัตราจ้างของ อบจ. จำนวน 4 คน

แม้ว่า อบจ. นนทบุรีจะให้ความสนใจด้านการศึกษา มีนโยบายส่งเสริมการศึกษาในระดับต่างๆ แต่จากการศึกษาพบว่า การสนับสนุนงบประมาณในการจ้างครูประเภทต่างๆ เช่น ครูสอนภาษาอังกฤษ ให้แก่โรงเรียนอย่างเพียงพอ แต่สังกัดของครูที่แตกต่างกันก็ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการทำงานบ้าง พบว่า โครงการทัศนศึกษาดูงานของครูในแต่ละโรงเรียน อบต. ได้จัดให้เฉพาะครูที่สังกัด อบจ. และ อบต. เท่านั้น ส่วนครูที่สังกัด สพฐ. ไม่ได้ได้รับสิทธิ์เข้าร่วมโครงการแต่อย่างใด

1.3.2 การรวมกลุ่มทางสังคม

ในพื้นที่ตำบลบางขุนทองมีการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ดังนี้ กลุ่มที่จัดตั้งโดย อบต. ได้แก่ กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน จำนวน 50 คน กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน(อปพร.) จำนวน 100 คน กลุ่มอาสาสมัครกู้ภัย และกลุ่มที่รวมกันเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ เช่น ชมรมผู้สูงอายุวัดจำปา กลุ่มสตรี กลุ่มสภาวัฒนธรรม กลุ่มพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่ม อสม. สาธารณสุขหมู่บ้าน กลุ่มที่มีบทบาทมากที่สุด ในชุมชนคือ กลุ่ม พสม. หรือกลุ่มพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและชุมชนเมืองมีสมาชิกจำนวน 72 คน และมีเครือข่ายครอบคลุมทั่วทั้งจังหวัด โดยกลุ่มมีบทบาทในการส่งเสริม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน

1.3.3 การควบคุมทางสังคมและกลุ่มที่มีอิทธิพลทางสังคม

ในพื้นที่ยังคงมีการปกครองออกเป็นหมู่บ้าน โดยแต่ละหมู่บ้านจะแบ่งออกเป็นชุมชนที่ทำหน้าที่เสมือน “คุ้มบ้าน” ของจังหวัดทางภาคอีสาน แต่ละหมู่บ้านจะประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน/คณะกรรมการชุมชนที่เป็นตัวแทนของแต่ละชุมชนทำหน้าที่ในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชนและหมู่บ้าน หากเกิดเรื่องราวภายในชุมชน ผู้นำชุมชนก็จะประสานผู้ใหญ่บ้านเพื่อทำการไกล่เกลี่ย หากเกิดเรื่องราวที่มีความรุนแรงเกินความสามารถของคนในชุมชนก็จะอาศัยความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจของ สภ. บางกรวยซึ่งอยู่ไม่ไกลจากพื้นที่ ทำให้ชุมชนมีความสงบเรียบร้อย ซึ่งเหตุความรุนแรงต่างๆ มักอยู่ในพื้นที่ถนนเส้นหลักดังนี้

“ภายในพื้นที่สงบเรียบร้อยดีนะครับ เพราะพวกเราเคารพศรัทธา และดูแลกันดี เหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆ มักเกิดที่ถนนเส้นหลักข้างนอกนั่นแหละ ซึ่งเป็นหน้าที่ของตำรวจเขา ส่วนข้างในนี้สงบเรียบร้อยดี”

(จักรวิทย์ มั่นทะนานนท์, สัมภาษณ์ 17 เมษายน 2554)

แม้ว่าพื้นที่จังหวัดนนทบุรีจะมีการแข่งขันด้านการเมืองค่อนข้างสูง แต่การเมืองท้องถิ่นในระดับตำบลนั้นกลับพบว่ามีการแข่งขันกันน้อยมาก นายก อบต. คนปัจจุบันดำรงตำแหน่งมาเป็นสมัยที่ 2 และกำลังจะหมดวาระในเดือนกรกฎาคม 2555 นี้ และที่ผ่านมาผู้นำในหมู่บ้านและผู้นำชุมชนต่างๆ ได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิก อบต. และมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำหน้าที่ในตำแหน่งในฝ่ายบริหาร ทำให้เกิดความต่อเนื่องด้านนโยบายการบริหารงาน ญาติของนักการเมืองท้องถิ่นต่างก็ได้รับการบรรจุเข้าทำงานใน อบต. กันหลายตำแหน่ง นอกจากนั้นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ตามหมู่บ้านจัดสรรต่างๆ ก็มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นค่อนข้างน้อย จึงเป็นเหตุปัจจัยให้การเมืองท้องถิ่นมีเพียงชั่วเดียว แต่มีการสลับกันรับตำแหน่งสำคัญๆ ในแต่ละสมัย

1.4 ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น

เนื่องจากพื้นที่ตำบลบางขุนกองมีวัดและสำนักสงฆ์ จำนวน 8 แห่ง ครอบคลุมหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 วัดตะระเก หมู่ที่ 2 วัดของพลู หมู่ที่ 3 วัดจำปา วัดไทยเจริญ และวัดบางไกร นอกหมู่ที่ 4 วัดบางไกรใน หมู่ที่ 5 วัดอุทยาน และหมู่ที่ 6 วัดโพธิ์เอน นอกจากนั้นยังมีโบราณสถาน 1 แห่ง คือ โบราณสถานวัดบางไกรใน อันเป็นเคารพสักการะของคนในชุมชน คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และวิถีชีวิตมีความผูกพันกับศาสนา ในแต่ละวันคนในชุมชนจะไปกราบพระที่รับบิณฑบาตตามเส้นทางในชุมชน และทางเรือตามลำคลอง จากนั้นชาวบ้านจะนำอาหารไปถวายพระที่วัด และไปทำบุญตามประเพณีและเทศกาลที่สำคัญๆ แม้ว่าคนในชุมชนบางส่วนจะอยู่ตามหมู่บ้านจัดสรรแต่จากการสังเกตพบว่าในเทศกาลและวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ เช่น วันวิสาขบูชาหรือ วันเข้าพรรษา ก็จะออกมาร่วมทำบุญตักบาตรกับคนในชุมชนจนแน่นวัด

ตำบลบางขุนกองมีโบราณสถานอายุกว่า 300 ปี โบราณสถานสำคัญภายในวัดบางไกรใน ได้แก่ อุโบสถ อุโบสถก่ออิฐฉาบปูนเรียบ มีมุขพาไลโครงสร้างไม้ทั้งหน้าและหลัง หน้าบันเป็นไม้สักกลุลวดลาย บานประตูค้ำหน้ามีภาพเขียนสีรูปทวารบาลถืออาวุธด้ามยาว จากหลังเขียนภาพช่อดอกพุดตานใบเทศ มีศาลนายไกรทองบริเวณข้างๆ โบสถ์เก่า ภายในมีพระพุทธรูปไกรรัตนนายก (หลวงพ่อด) ภายในบริเวณวัดบางไกรในมี วิหารหลังเขียว (หลังเก่า) มีพระพุทธรูปหลวงพ่อดู๋ทองหรือหลวงพ่อดแหนซึ่งตามประวัติเดิมหลวงพ่อดู๋ทองถูกสร้างในสมัยพระเจ้าอยู่ทอง ครั้งที่มาตั้งทัพไปรบเมืองราชบุรี หลวงพ่อดู๋ทองเดิมย้ายมาจากวัดร้างและที่เรียกหลวงพ่อดแหนเพราะว่าในการเชิญหลวงพ่อดมาประดิษฐาน ณ วัดบางนายไกร หลวงพ่อดแหนตกลงไปในคลองเมื่อนำขึ้นมาแหนก็ติดตามตัว จึงเรียกหลวงพ่อดแหน ต่อมากรมศิลปากรได้เข้ามาบูรณวัดและยกให้เป็นโบราณสถานแห่งตำบลบางขุนกองและเปลี่ยนชื่อเป็นวัดบางไกรใน

ประวัติความเป็นมาของวัดบางไกรใน ตามคำเล่าของชาวบ้าน วัดบางไกรในเดิมชื่อ “วัดบางนายไกร” ก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา บางนี้ชื่อ บางนายไกรมี “นายไกรทอง” เป็นบรรพบุรุษที่สร้างชื่อให้ท้องถิ่น นายไกรทองผู้ปราบชาละวัน ผู้มีอาชีวะเป็นชาวสวน คุมเรือสินค้านำผลไม้จากเมืองนนทบุรีไปตามหัวเมืองต่าง ๆ ทั้งทางเหนือและทางใต้ ครั้งนั้นนายไกรทองได้ล่องเรือไปทางหัว

เมืองทางเหนือ ณ เมืองพิจิตร ได้ถือโอกาสไปเรียนวิชาคาถาอาคมต่างๆ กับครูที่วัดสิงขร (วัดบรมมงคล)จนมีวิชาสามารถปราบจระเข้ได้ ต่อมาพระยาชาละวันอาละวาดที่เมืองพิจิตร นายไกรทองได้รับอาสาปราบจระเข้พระยาชาละวัน และนายไกรทองสามารถฆ่าพระยาชาละวันได้ด้วยหอกสะโลหะ เศรษฐีเมืองพิจิตรได้ยกลูกสาวที่ชาละวันคาบไปให้เป็นรางวัลเพื่อการตอบแทน ได้ที่นาทำมาหากินที่เมืองพิจิตร ได้ทรัพย์สมบัติ นายไกรทองก็ตั้งหลักปักฐานอยู่ที่พิจิตรจนสิ้นบุญ ต่อมาลูกหลานที่จังหวัดนครพนมได้สืบสาวราวเรื่องว่าเป็นลูกหลานของนายไกรทองจึงได้ประกาศตามหาลูกหลานที่เมืองพิจิตรด้วยแต่ไม่พบ ลูกหลานจึงได้สร้างวัดบางนายไกร “เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่นายไกรทองที่ปราบจระเข้ได้ที่เมืองพิจิตร” วัดนี้สร้างในสมัยพระเจ้าปราสาททอง กรุงศรีอยุธยา วัดนี้เดิมเป็นโครงหลังคาสร้างด้วยไม้สักทอง แกะสลักลายไม้สักทองเขียนด้วยจิตรกรรมสีลายต่างๆ มีบทกวีหลายเรื่องที่กำลังกล่าวถึงเรื่องราวของนายไกรทอง เช่น นิราศพระประชมของสุนทร(ภู) เมื่อครั้งไปพระประชมกล่าวไว้ในตอนหนึ่งว่า

“บางนายไกร ไกรทอง อยู่คลองนี้ ซึ่งจึงมี มาทุกวัน เหมือนมันหมาย
ไปเช่นฆ่า ชาละวัน ให้พลันตาย เป็นเลิศจาย เชี่ยวชาญ ผ่านวิชา”

ลำดับประเพณีท้องถิ่นในตำบลบางขุนกองก็คล้ายๆ กับพื้นที่อื่นๆ คือประเพณีตามวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา งานเทศน์มหาชาติชาดก เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีงานสำคัญของท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของคนในท้องถิ่น คือ งานประมูลผลไม้ โดยจะจัดในช่วงเดือนมิถุนายน งานแห่เทียนพรรษาทางน้ำ และงานตักบาตรพระ 108 ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่ยึดถือปฏิบัติกันมายาวนานดังนี้

งานแห่เทียนพรรษาทางน้ำ ตำบลบางขุนกองได้รับมอบหมายจากอำเภอบางกรวยให้เป็นศูนย์กลางจัดงานแห่เทียนพรรษาทางน้ำ เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ถือว่าเป็น”วัฒนธรรมสายใยชุมชน” ที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนในเขตตำบลบางขุนกองและ อ. บางกรวยร่วมกันจัดสืบทอดกันมานาน คนในแต่ละชุมชนจะต่างร่วมแรงร่วมใจกันหล่อเทียน ตกแต่งต้นเทียนและประดับประดาเรือให้สวยงาม อบต. จะทำการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่ริมคลองบางกอกน้อยร่วมกันจัดหน้าบ้านหน้ามอ เพื่อต้อนรับขบวนแห่ทางเรือ นอกจากนั้น อบต. จะสนับสนุนงบประมาณสำหรับตกแต่งขบวนเรือและการละเล่นของแต่ละชุมชน เพื่อสร้างสีสันของงาน โดยชาวบ้านจะแสดงร่วมกันซึ่งความรักความสามัคคีของคนในชุมชน ก่อนที่จะแยกย้ายนำต้นเทียนไปถวายวัดในหมู่บ้านของตน

พิธีตักบาตรพระร้อยแปด ของชาวบางขุนกอง เป็นประเพณีที่จัดสืบต่อกันมาช้านาน โดยในวันแรม 7 ค่ำเดือน 12 หรือหลังจากประเพณีลอยกระทงจะมีการจัดขบวนแห่พระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์และมีชื่อเสียงของแต่ละวัดในตำบล แห่ไปตามคลองบางกอกน้อย เพื่อประกาศให้ประชาชนทั่วไปทราบและเชิญชวนให้มาร่วมทำบุญตักบาตร โดยการนำเรือพายและเรือเครื่องมาจอดเรียงรายสองฝั่งคลอง ตั้งแต่หน้าวัดไทยเจริญจนถึงวัดอุทยานอย่างแน่นขนัด และมีพระสงฆ์มารับบิณฑบาต

แลเหล็องร่ามตลอดครึมน้ำ นับเป็นภาพที่หาดูได้ยากและสวยงามยิ่ง ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต เป็นประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามที่สำคัญเคียงคู่อยู่กับชาวบางขุนกองและตำบลใกล้เคียงมาช้านาน เป็นกิจกรรมที่ทำให้ประชาชนเกิดความรักความสามัคคี และส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

1.5 ศักยภาพของชุมชน

แม้ว่าพื้นที่ตำบลบางขุนกองจะได้รับการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองมากขึ้น ความเจริญทางด้านกายภาพก่อให้เกิดการหลั่งไหลของสื่อเทคโนโลยีทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่พื้นที่ชุมชนดั้งเดิมยังคงรักษาสภาพของชุมชนไว้ได้อย่างดี ยังคงอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี ความเกี่ยวโยงกันด้วยระบบเครือข่ายและวัฒนธรรมชุมชนอันเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจสามารถเป็นพลังในการพัฒนาชุมชนของคนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีจุดแข็งที่ถือว่าเป็นศักยภาพของชุมชน ดังนี้

1.5.1 สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน เนื่องจากสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีคลองสายหลักคลองสาขาหลายสาย ประชาชนมีวัฒนธรรม ประเพณีสืบทอดกันมายาวนานจนถึงปัจจุบัน วิถีชีวิตของคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังเป็นแบบดั้งเดิม มีสภาพเป็นบ้านสวนที่อยู่ใกล้เมืองใหญ่ซึ่งสมควรจะอนุรักษ์ไว้พร้อมๆ กับการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนให้สอดคล้องกัน เช่น การสร้างตลาดน้ำ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นรายได้หลักของคนในชุมชน รวมทั้งการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชนเพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชุมชน

ลักษณะเด่นของคนในชุมชนคือความสมัครสมานสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกัน นอกจากการเชื่อมโยงกันด้วยระบบเครือข่ายแล้ว คนในชุมชนยังมีความสนิทสนมกัน มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อมีงานในชุมชน ผู้คนจะให้การช่วยเหลือกันและไปมาหาสู่กันเสมอๆ ดังนั้นระบบคุณค่าความเชื่อของคนในสังคมเป็นเครื่องร้อยรัดให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ และทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของคนให้อยู่ในครรลอง และแสดงออกมาในรูปของวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมต่างๆ

1.5.2 ความเข้มแข็งของกลุ่ม องค์กรในชุมชน ตำบลบางขุนกองได้ส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนมานานจึงเกิดกลุ่มองค์กรต่างๆ และกลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน นอกจากนั้นได้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลบางขุนกอง เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 จากกลุ่มองค์กร จำนวน 29 กลุ่มองค์กรใน 6 หมู่บ้านของตำบล ซึ่งเป็นการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนเป็นรุ่นแรกของจังหวัดนนทบุรีและของประเทศ การดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน เน้นความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกองค์กรชุมชนกับสถาบันต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น บ้าน วัด โรงเรียน อบต. และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ทำให้กลุ่มคนเกิดความร่วมมือ มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้สร้างสรรค์สิ่งดีๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและชุมชน

ในปัจจุบันการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลบางขุนทองได้รับความสำเร็จมีการพัฒนาแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง และมีผลงานเป็นที่ยอมรับในระดับจังหวัดและระดับประเทศ โดยมีการสร้างภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆของจังหวัดนนทบุรี และส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมาก

1.5.3 ท่าเลที่ตั้งของชุมชน เนื่องจากเป็นพื้นที่ศูนย์กลางในการติดต่อหน่วยงานองค์กรสนับสนุน เนื่องจากพื้นที่ตำบลบางขุนทองอยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานครและตัวจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นศูนย์ราชการ หน่วยงานของรัฐและเอกชนมากมาย ดังนั้นจึงมีความสะดวกในการติดต่อประสานงานหรือขอความร่วมมือในการดำเนินงานพัฒนาในด้านต่างๆ

2. ข้อมูลพื้นฐานของ อบต. บางขุนทอง

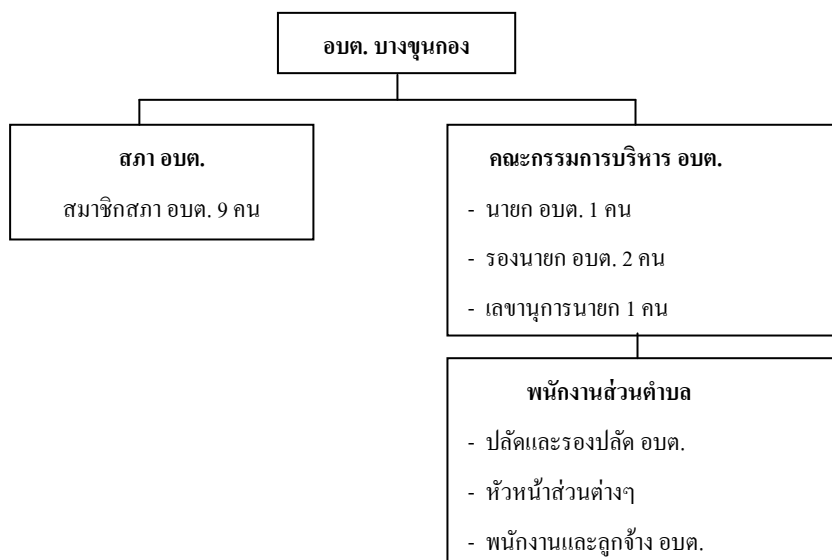
อบต. บางขุนทองตั้งอยู่บริเวณวงเวียนพระราม 5 เขตอำเภอบางกรวย จ. นนทบุรี เดิมมีฐานะเป็นสภาตำบลและได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เมื่อ พ.ศ. 2538

2.1 การบริหารงานของ อบต. บางขุนทอง

การบริหารงานของ อบต. บางขุนทองเป็นไปตาม พ.ร.บ. สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2546 ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ สภาองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการบริหาร

2.1.1 สภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย ออกข้อบัญญัติ รวมทั้งกำกับและตรวจสอบฝ่ายบริหาร ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงหมู่บ้านละ 2 คน ในกรณีตำบลบางขุนทองมีแบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน ดังนั้นจึงมีสมาชิก อบต. จำนวน 12 คน ซึ่งจากจำนวนสมาชิกทั้งหมดนี้ 3 คนได้รับความไว้วางใจเป็นคณะกรรมการฝ่ายบริหาร

2.1.2 คณะกรรมการบริหารหรือฝ่ายบริหาร ซึ่งทำหน้าที่บริหารงานให้เป็นไปตามนโยบาย สนองความต้องการของประชาชน และรับผิดชอบต่อสภา อบต. ประกอบด้วยประธานกรรมการบริหารหรือนายก อบต. 1 คนที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน รองนายก 2 คนและเลขานุการนายก 1 คนที่ได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิก อบต. โครงสร้างการบริหารงาน อบต. บางขุนทองเป็นดังนี้

แผนภาพที่ 26 แสดงโครงสร้างการบริหารงานของ อบต. บางขุนทอง

การบริหารงานของ อบต. บางขุนทองพบว่าเป็นการบริหารงานที่ต่อเนื่องเพราะนายก อบต. คนปัจจุบันคือ นายอนุพงษ์ กั้นพุ่ม ดำรงตำแหน่งมาตั้งแต่ได้รับการจัดตั้งเป็น อบต. เมื่อ พ.ศ. 2540 โดยดำรงตำแหน่งประธานสภา อบต. ปี พ.ศ. 2544 – 2548 ดำรงตำแหน่งนายก อบต. สมัยแรก ปี พ.ศ. 2548 – 2552 และดำรงตำแหน่งนายก อบต. สมัยที่ 2 ปี พ.ศ. 2552 – ปัจจุบัน โดยจะหมดวาระในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2555 นี้

ภายใต้การบริหารงานของคณะกรรมการบริหาร อบต. บางขุนทองมีพนักงานส่วนตำบล และลูกจ้างรวม 113 คน ทำหน้าที่ในฝ่ายต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 24 แสดงจำนวนบุคลากรของ อบต. บางขุนทอง

ประเภท	ระดับการศึกษา								รวม
	ประถมศึกษา		มัธยม/อาชีวะ		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
พนักงานส่วนตำบล	-	-	3	4	6	6	2	5	26
ลูกจ้างประจำ	1	-	-	3	-	-	-	-	4
พนักงานจ้างตามภารกิจ	-	-	12	4	5	12	-	-	33
พนักงานจ้างทั่วไป	14	4	19	7	-	3	-	-	47
ครูพี่เลี้ยง	-	-	-	5	-	8	-	-	13
รวม	15	4	34	23	11	29	2	5	113

ที่มา : อบต.บางขุนทอง (ข้อมูล ณ พ.ศ. 54)

จากตารางพบว่าพนักงานและลูกจ้างของ อบต. จำนวนทั้งสิ้น 113 คน เป็นพนักงานจ้างทั่วไปมากที่สุด จำนวน 47 คน รองลงมาคือ พนักงานจ้างตามภารกิจ 33 คน และครูพี่เลี้ยงจำนวน 13 คน เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาพบว่า จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/ประกาศนียบัตรวิชาชีพมากที่สุด จำนวน 57 คน รองลงมาคือระดับปริญญาตรี 40 คน อย่างไรก็ตาม อบต. ปริญญาโท 7 คน

อย่างไรก็ตาม อบต. มีโครงการพัฒนาบุคลากร โดยการสนับสนุนทุนการศึกษาต่อระดับปริญญาโทอย่างต่อเนื่อง

ด้วยสภาพสังคมที่มีความเป็นเมืองค่อนข้างสูงแต่ก็ยังรักษาไว้ซึ่งสภาพชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานตามความต้องการของชุมชนให้ชุมชนมีความสะดวกและปลอดภัยในการสัญจรและขนส่ง โดยพยายามพัฒนาถนนในซอยเล็กให้มีมาตรฐาน มีไฟฟ้าส่องสว่างมีความปลอดภัย การติดตั้งระบบโทรศัพท์ นำประปาให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีของท้องถิ่น โดยมีการแบ่งโครงสร้างภายในเพื่อการบริหารจัดการ 4 ส่วนคือ

1. **สำนักงานปลัด** รับผิดชอบงานบริหารสำนักงานและงานกิจการสภา งานรักษาความสงบภายใน รวมถึงการรับเรื่องร้องทุกข์ การป้องกันภัย งานด้านการศึกษาและสังคมสงเคราะห์ งานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและงานพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง
2. **ส่วนการคลัง** รับผิดชอบด้านงานบัญชีงบประมาณ การพัฒนารายได้และงานตรวจสอบภายใน
3. **ส่วนสาธารณสุข** รับผิดชอบด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเก็บและกำจัดขยะมูลฝอย รวมทั้งงานอาสาสมัครสาธารณสุข
4. **ส่วนโยธา** รับผิดชอบงานการบริหารงานช่าง งานพัฒนาและซ่อมบำรุงโครงสร้างพื้นฐาน งานเคหะชุมชน งานสวนสาธารณะ งานผังเมืองและบำบัดน้ำเสีย

รายได้ของ อบต. บางขุนทองมาจากแหล่งต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 25 แสดงรายได้ของ อบต. บางขุนทอง

รายการ	รายได้ (บาท)			
	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554 (ประมาณการ)
รายได้จากภาษีอากร	57,257,041.00	26,995,349.30	44,110,000.00	41,410,000.00
รายได้ที่ไม่ใช่ภาษีอากร	1,530,934.35	1,953,671.45	1,890,000.00	1,890,000.00
เงินอุดหนุนทั่วไป	8,048,280.90	8,225,985.47	8,000,000.00	8,000,000.00
เงินอุดหนุนเฉพาะกิจ	200,000.00	3,564,338.70	-	-
รวม	67,036,256.25	40,739,344.92	54,000,000.00	51,300,000.00

ที่มา : แผนพัฒนาสามปี(พ.ศ. 2551 – 2554) อบต. บางขุนทอง

จากตารางพบว่า อบต. มีรายได้ที่ค่อนข้างมากเมื่อเปรียบเทียบกับ อบต. อื่นๆ เมื่อพิจารณาจากแหล่งของรายได้พบว่ามียาได้จากภาษีอากรมากที่สุด ซึ่งเป็นภาษีที่ได้จากการขายที่ดินของคนในชุมชน ภาษีจากธุรกิจการค้าในเขตพื้นที่

2.2 ผลงานของ อบต. บางขุนทอง

แม้ว่า อบต. บางขุนทองจะมีความต่อเนื่องด้านนโยบายการบริหารงาน มีงบประมาณในการบริหารเป็นจำนวนมาก และการแข่งขันทางด้านการเมืองท้องถิ่นที่ไม่มาก แต่เมื่อพิจารณาผลงานของ อบต. พบว่า ได้รับรางวัลเพียงครั้งเดียวคือ รางวัลชมเชยด้านการจัดเก็บภาษีรายได้ ปี พ.ศ. 2551 จากกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น

2.3 การจัดทำแผนพัฒนาของ อบต.

จากการวิเคราะห์แผนสามปี(พ.ศ. 2553 – 2555) ของ อบต. บางขุนทองพบว่ามีวิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมายการพัฒนา นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนา แนวทางการพัฒนา รวมทั้ง โครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาเด็กและเยาวชนดังนี้

วิสัยทัศน์การพัฒนา

“เมืองน่าอยู่ คุณุณธรรม เศรษฐกิจก้าวหน้า งามล้ำสภาพแวดล้อมดี มิตรไมตรีในทุกสังคม”

พันธกิจการพัฒนา พันธกิจการพัฒนา อบต. ตามแผนสามปี มีทั้งหมด 8 ข้อ แต่ที่กล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในชุมชนมีเพียง 1 ข้อคือ

ข้อ 5. ส่งเสริมสนับสนุนหรือปรับปรุงพัฒนาระบบสาธารณสุข การศึกษา การพัฒนา ศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนา ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

จุดมุ่งหมายการพัฒนา จุดมุ่งหมายของการพัฒนาตามแผนมีจำนวน 7 ข้อ ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนมีเพียง 1 ข้อคือ

ข้อ 5 ประชาชนได้รับการศึกษาที่ได้มาตรฐานอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน มีการอนุรักษ์ และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

นโยบายการพัฒนาของ อบต. นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในชุมชนประกอบด้วยนโยบายด้านศึกษาและนโยบายด้านสังคมและการบริการ จำนวน 6 ข้อ ดังนี้

ข้อ 1. ส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาตามอำนาจหน้าที่และหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด

ข้อ 2. สนับสนุนอาคารสถานที่ของโรงเรียนตามอำนาจหน้าที่และหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด

ข้อ 3. จัดสร้างศูนย์เด็กอ่อนก่อนวัยเรียน

ข้อ 4. จัดสร้างลานกีฬาระดับตำบล

ข้อ 5. ส่งเสริมการจัดทำครอบครัวอบอุ่น

ข้อ 6. โครงการบำบัดและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

ยุทธศาสตร์การพัฒนาของ อบต. มีจำนวน 6 ยุทธศาสตร์ แต่เมื่อวิเคราะห์พบว่า เป็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพียงยุทธศาสตร์เดียว คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 และพบว่า มีโครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเป็นภารกิจของ อบต. ตามที่กำหนดในกฎหมาย คือการจัดการศึกษาของศูนย์เด็กเล็กและการสนับสนุนด้านการศึกษาในโรงเรียน เป็นส่วนใหญ่ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การพัฒนาส่งเสริมคุณภาพชีวิต

แนวทางที่ 1 การพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน มีจำนวนทั้งสิ้น 18 โครงการคือ

- โครงการ
1. โครงการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์การศึกษาและพัฒนาระบบการเรียนการสอน
 2. ทักษะศึกษาดูงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะครู
 3. ก่อสร้างปรับปรุง ซ่อมแซมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 4. ก่อสร้าง ปรับปรุง ซ่อมแซม ห้องเรียน โรงอาหารและทัศนียภาพ
 5. ก่อสร้างอาคารศูนย์พัฒนาการศึกษา
 6. ซื่อที่ดินเพื่อสร้างอาคารศูนย์เด็กเล็ก
 7. พัฒนาแหล่งเรียนรู้โรงเรียนวัดบางไทรนอก
 8. ปรับปรุงห้องสมุด
 9. ปรับปรุงสนามเด็กเล่นมาตรฐาน
 10. ก่อสร้าง โครงหลังคาครอบสนามหน้าอาคารเรียนโรงเรียน
 11. พัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดช่องพลู
 12. จัดหาครุภัณฑ์ดนตรีไทย-สากล และบุคลิกการสอนดนตรี
 13. โครงการทัศนศึกษา
 14. ปรับปรุงห้องโสตทัศนูปกรณ์
 15. ส่งเสริมการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ
 16. การเข้าค่ายเสริมทักษะ
 17. การจัดแสดงผลงานทางวิชาการ
 18. ส่งเสริมกีฬานักเรียนภายในกลุ่ม

จากโครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการศึกษาพบว่า อบต. บางขุนทองมีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณในการจัดสร้างอาคารเรียน ด้านโครงสร้างพื้นฐานให้แก่โรงเรียนในเขตพื้นที่บริการทั้ง 3 แห่ง นอกจากนั้นสนับสนุนด้านดนตรี กีฬา สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน ตลอดจนการจัดค่ายวิชาการ การทัศนศึกษาแก่คณะกรรมการสถานศึกษาและครู ซึ่ง

โครงการทั้งหมดดังกล่าวนี้มีลักษณะที่ให้โรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการเอง อบต. สนับสนุนด้านงบประมาณเท่านั้น

แนวทางที่ 2 การพัฒนา ป้องกัน แก้ไข เฝ้าระวังปัญหายาเสพติด มีจำนวน 4 โครงการ ดังนี้คือ

โครงการ 1. โครงการป้องกันบำบัด รักษาผู้ติดยาเสพติดแก่ประชาชน เยาวชนและกลุ่มเสี่ยง

2. สนับสนุนหน่วยงานอื่นในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
3. จัดแข่งขันกีฬาสามัคคีและรณรงค์ด้านยาเสพติด
4. การศึกษาเพื่อต่อต้านการใช้ยาเสพติดในนักเรียน(D.A.R.E.)

เมื่อพิจารณาโครงการพบว่า อบต. บางขุนทองมีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณแก่หน่วยงานอื่นในการดำเนินการบำบัด รักษา ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดแก่เด็กและเยาวชน รวมทั้งการจัดการแข่งขันกีฬาเพื่อต้านภัยยาเสพติดเท่านั้น ยังไม่มีบทบาทเชิงรุกเพื่อร่วมมือกับชุมชนในการเฝ้าระวังกับปัญหาเสพติด

แนวทางที่ 6 การพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนการสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว และการรักษาพยาบาล มีจำนวน 2 โครงการคือ

โครงการ 1. โครงการส่งเสริม สนับสนุนเด็กน้อยรักสุขภาพและอนามัยในช่องปาก
2. โครงการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาพอนามัยของประชาชน

จากโครงการที่กำหนด อบต. บางขุนทองมีบทบาทส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชน โดยการส่งเสริมการออกกำลังกาย โดยการจัดกิจกรรมการเดินแอร์โรบิค และส่งเสริมอนามัยในช่องปากของนักเรียนชั้นอนุบาล

แนวทางที่ 9 การสร้างและพัฒนา สนับสนุนด้านกีฬา สวนสาธารณะและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มีจำนวน 4 โครงการคือ

- โครงการ**
1. จัดหาอุปกรณ์กีฬาหมู่บ้าน หมู่ 1 – 6
 2. ก่อสร้างสวนสาธารณะ สวนสุขภาพ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หมู่ 1 – 6
 3. ก่อสร้างลานกีฬาต้านยาเสพติด
 4. ก่อสร้างสนามกีฬาฟุตบอล

จากโครงการส่งเสริมด้านกีฬาพบว่า อบต. มีบทบาทสนับสนุนงบประมาณจัดซื้ออุปกรณ์กีฬาแต่ละหมู่บ้าน และอุปกรณ์กีฬาของเด็กนักเรียนทั้ง 3 โรงเรียน ก่อสร้างสวนสุขภาพเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจทั้ง 6 หมู่บ้าน รวมทั้งสนามกีฬาเพื่อให้ประชาชนได้ออกกำลังกาย

เมื่อพิจารณาแผนพัฒนาโดยรวมแล้วพบว่า อบต. บางขุนทองให้ความสำคัญในด้านการก่อสร้างด้าน โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ทั้งถนน คู คลอง เพื่อตอบสนองความต้องการเชิงพื้นที่

และการส่งเสริมกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน เช่น การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ ศูนย์พัฒนาอาชีพ และศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนต่างๆ ส่วนในด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนนั้น อบต. มีความพร้อมในด้านงบประมาณเพื่อสนับสนุนการก่อสร้างด้านโครงสร้างพื้นฐานเช่นเดียวกัน เช่น การสร้างสนามกีฬา สถานที่พักผ่อน สวนสาธารณะ และสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์การกีฬา แก่โรงเรียนและหมู่บ้านต่างๆ ส่วนการส่งเสริมทักษะทางด้านวิชาการนั้น อบต. สนับสนุนงบประมาณแก่โรงเรียนเพื่อดำเนินการในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นเช่นกัน ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวยังเป็นการสนับสนุนโรงเรียนในสังกัดและโรงเรียนในพื้นที่ตามขอบข่ายที่กฎหมายกำหนด ยังไม่มีบทบาทเชิงรุกเพื่อรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนของแต่ละหมู่บ้านให้มารวมกลุ่มเพื่อคิดและดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เจาะเป้าหมายเยาวชนกลุ่มเสี่ยง และการส่งเสริมอาชีพ การร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีเป็นพลังในชุมชนและการพัฒนาแบบบูรณาการเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวควบคู่ไปกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน

นอกจากนั้นผู้นำชุมชน กลุ่มและองค์กรในชุมชนยังไม่มีภารกิจเริ่มแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ แม้ว่าชุมชนสามารถเสนอความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้านและประชาคมตำบล แต่เรื่องเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนยังไม่มีใครพูดหรือกล่าวถึงแต่อย่างใด

*“เรื่องเด็กและเยาวชนผมเองก็สนใจนะ เริ่มทำมาตั้งแต่ปี 41 แต่ในชุมชน
ไม่มีใครเอาด้วย และอีกอย่างกลุ่มเยาวชนมีทัศนคติไม่ดีต่อ อบต. ...มีเรื่อง
ที่เข้าใจผิดเล็กน้อย เขาเลยไม่ให้ความร่วมมือตั้งแต่นั้นมา...”*

(จักรวิทย์ มั่นทะนานนท์, สัมภาษณ์ 25 เมษายน 2554)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแม้ว่าผู้นำในชุมชนมีความสนใจต่อเรื่องเด็กและเยาวชนในพื้นที่ แต่ขาดแนวร่วมในการดำเนินงาน และกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ก็มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสมาชิกของ อบต. บางคน แต่ความขัดแย้งดังกล่าวก็ไม่ได้มีความรุนแรงมาก นอกจากนั้นชุมชนยังไม่มีบทบาทในการเสนอความคิดเห็นเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาโดยแท้จริง อาศัยความคิดเห็นของสมาชิก อบต. และผู้นำในชุมชนเท่านั้น โดยส่งผ่านในลักษณะของโครงการเสนอแก่ อบต. และการประชุมประชาคมชุมชนมีบทบาทเพียงนั่งฟังและให้ความเห็นแก่แผนงาน โครงการของ อบต. เท่านั้น ยังไม่มีโอกาสยับยั้งหรือขัดขวางโครงการที่สำคัญๆ ของ อบต. ได้ ดังนั้นปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายในการทำงานสำหรับผู้วิจัย เพราะแม้ว่าคณะผู้บริหาร อบต. จะให้ความร่วมมือในการวิจัยในตอนต้น แต่การสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการวิจัยในครั้งนี้มาก เพราะความสำเร็จของการวิจัยไม่เพียงแต่ความสำเร็จในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน หากแต่เป็นการปฏิวัติและสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาจัดการและสร้างอนาคตของชุมชนด้วยตนเอง

2. ระยะดำเนินการวิจัย

ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ “ยุทธศาสตร์การสร้างกระบวนการเรียนรู้” จากบทเรียนที่ได้จากการวิเคราะห์กรณีศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้ 1) การระดมความร่วมมือจากทุกภาค 2) การทำงานบนฐานข้อมูล 3) การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน 4) การส่งเสริมศักยภาพสภาเด็กและเยาวชนโดยการสร้างเครือข่าย 5) การทำงานอย่างเป็นระบบ 6) การพัฒนาแบบองค์รวมครอบคลุมเด็กทุกๆ การดำเนินงานทั้ง 6 ยุทธศาสตร์ดังกล่าวดำเนินการหลอมรวมให้เป็นระบบอย่างมีขั้นตอน โดยใช้กลไกแวดล้อมด้านการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างพลังกลุ่มของเด็กและเยาวชนผ่านสภาเด็กและเยาวชน ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และการสนับสนุนของกลุ่ม องค์กรต่างๆ ผ่านสภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกเสริม

หลังจากผู้วิจัยทำการศึกษาชุมชนในด้านต่างๆ และสร้างความคุ้นเคยกับผู้นำชุมชน กลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนแล้ว ผู้วิจัยดำเนินงานตามขั้นตอนของการวิจัยดังนี้

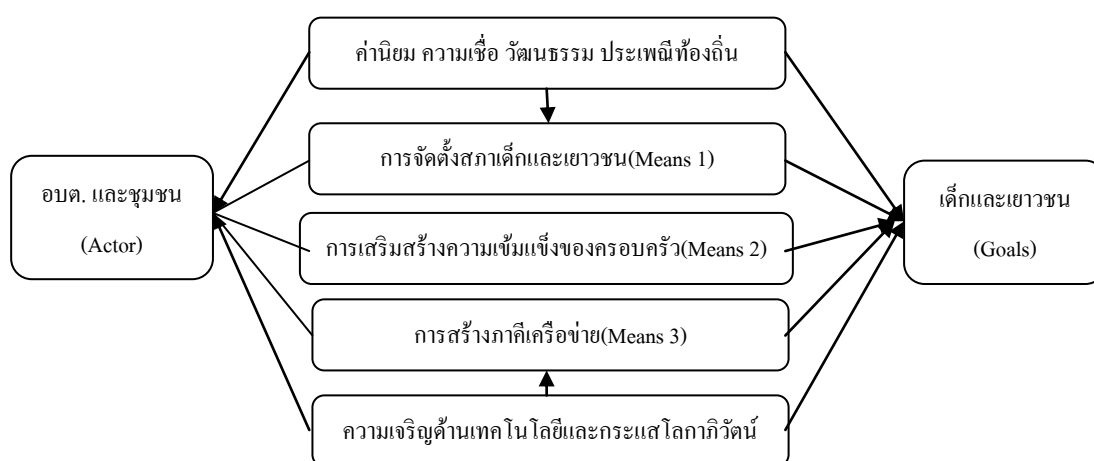
2.1 การระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนระหว่างนักวิจัยกับชุมชนในโอกาสการประชุมคณะผู้บริหารของ อบต. ร่วมกับผู้นำชุมชนเมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2554 ผู้วิจัยได้นำเสนอโครงการวิจัยในที่ประชุม พร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยและบทบาทของผู้วิจัยต่อชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความชัดเจนในเรื่องของวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้วิจัยได้นับบทบาทหลักของผู้วิจัยในฐานะผู้กระตุ้น ประสานการทำงานและให้คำแนะนำในด้านวิชาการเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน การเป็นที่ปรึกษาการดำเนินงาน โดย อบต. จะต้องเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากรและทรัพยากรที่จำเป็น และอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน อบต. จะต้องเป็นแกนนำในการสร้างความตระหนักแก่ชุมชน ทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญ การเปิดเวทีให้ชุมชนเสนอสะท้อนปัญหา แสดงความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางออก โดยการจัดทำแผนพัฒนา โครงการ กิจกรรมต่างๆ และดำเนินงานตามแผนที่กำหนด ทั้งนี้เพราะผลประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยจะตกอยู่ที่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชุมชน นอกจากนั้นในกระบวนการดังกล่าวจะต้องอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ด้วย ดังนั้น อบต. จะต้องเป็นทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานดังกล่าว

ในการประชุมดังกล่าวผู้วิจัยได้นำเสนอผลการถอดบทเรียนของ อบต. ที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 แห่ง เพื่อเป็นการให้ความรู้และแนวทางในการดำเนินงาน พร้อมทั้งให้คำแนะนำแนวทางในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 6 ด้าน โดยโจทย์ที่สำคัญของ อบต. คือ จะทำอย่างไรให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่ม องค์กร และหน่วยงานในชุมชน การจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน เป็นการทำงานในลักษณะ “3 ประสาน” การ

ดำเนินงานในเบื้องต้นได้รับการตอบรับที่ดีจาก อบต. ดังที่คำกล่าวของนายก อบต. นายอนุพงษ์ กันพุ่ม ในที่ประชุมตอนหนึ่งว่า

“ผมก็สนใจนะที่จะดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนเพราะจังหวัดก็มีนโยบายเหมือนกัน แต่เรายังไม่ได้ทำเลย โดยเฉพาะการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน อาจารย์มาเป็นทีปรีชาาก็ดีแล้วละ ...”

บทบาทของ อบต. คือ เป็นเจ้าภาพหลัก(Actor) ร่วมกับชุมชนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยทำหน้าที่เป็นหน่วยงานประสานความร่วมมือกับกลุ่ม องค์กร และหน่วยงานในชุมชน ในขณะเดียวกัน อบต. ก็ยังแสดงบทบาทในการเป็นผู้สนับสนุน(Facilitator) ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงาน ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 27 กระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่(ปรับปรุงจาก Turner 1974, อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2534)

จากแผนภาพ การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรมอันเกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี กระแสโลกาภิวัตน์ และก่อให้เกิดปัญหาแก่เด็กและเยาวชน ดังนั้นเป้าหมายของการพัฒนา(Goals) คือ คุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ โดย คณะผู้บริหารของ อบต. บุคลากร และชุมชน ทั้งกลุ่ม องค์กรในชุมชน จะต้องร่วมมือกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาคือที่อยู่รอบตัวและสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น ผ่านกระบวนการระดมความคิดเห็น แสวงหาวิธีการพัฒนา ในกระบวนการดังกล่าวอาศัยบทเรียนจากวิจัยคือ การบูรณาการวิธีการ(Means) ดำเนินงานที่หลากหลาย ใช้การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนโดยอาศัยการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน(Means 1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว (Means 2) และการสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนา (Means 3) ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวอยู่บนค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพมีคุณลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของคนในสังคม

นายก อบต. มอบหมายให้ นายจักรวิทย์ มั่นทะนานนท์ ตำแหน่งรองนายก อบต. เป็นผู้รับผิดชอบดำเนิน โครงการแทนตัวนายก อบต. โดยรองนายกฯ เป็นผู้รับผิดชอบงานด้านเด็กและ

เยาวชน และงานด้านการพัฒนาชุมชนของ อบต. นอกจากนั้นยังเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้การเคารพนับถือ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่

รองนายกฯ ได้หารือที่ประชุมเพื่อหาทีมร่วมเป็นแกนนำในการดำเนินงาน เพื่อให้ที่ประชุมปรึกษาหารือถึงวิธีการที่จะขับเคลื่อนการพัฒนา ที่ประชุมเห็นว่าจะต้องทำการประชาสัมพันธ์โครงการให้ชุมชนทราบผ่านทางเครื่องกระจายเสียงของ อบต. และมอบหมายให้บุคลากรของ อบต. ทำหนังสือเพื่อประสานผู้นำชุมชนและตัวแทนหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่มาเข้าร่วมประชุมดังนี้

- ผู้นำและแกนนำของแต่ละหมู่บ้าน
- หน่วยงาน องค์กรภายในตำบล เช่น สถานีอนามัย โรงเรียน วัด และศูนย์ กศน.
- หน่วยงานภายนอกตำบล เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมจังหวัด สถานีตำรวจอำเภอ บางกรวย สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ เป็นต้น

เนื่องจากในพื้นที่มีการแต่งตั้งแกนนำกลุ่มต่างๆ เข้าเป็นคณะทำงานของ อบต. หรือคณะกรรมการบริหารของ อบต. ดังนั้นนอกจากตัวแทนหน่วยงานต่างๆ ดังที่กล่าวมาในข้างต้น นายก อบต. ได้สั่งการให้เลขานายกทำหนังสือเชิญตัวแทนกลุ่มต่างๆ เพื่อมาเข้าร่วมประชุมดังนี้

กลุ่มที่ 1 ด้านคุณธรรม จริยธรรม มีเจ้าอาวาสทุกวัดเป็นแกนนำ

กลุ่มที่ 2 ด้านการปกครองท้องถิ่น มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนนำ สถานีตำรวจเป็นเครือข่าย

กลุ่มที่ 3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีนายก อบต. เป็นแกนนำ อบต. อื่นๆ เป็นเครือข่าย

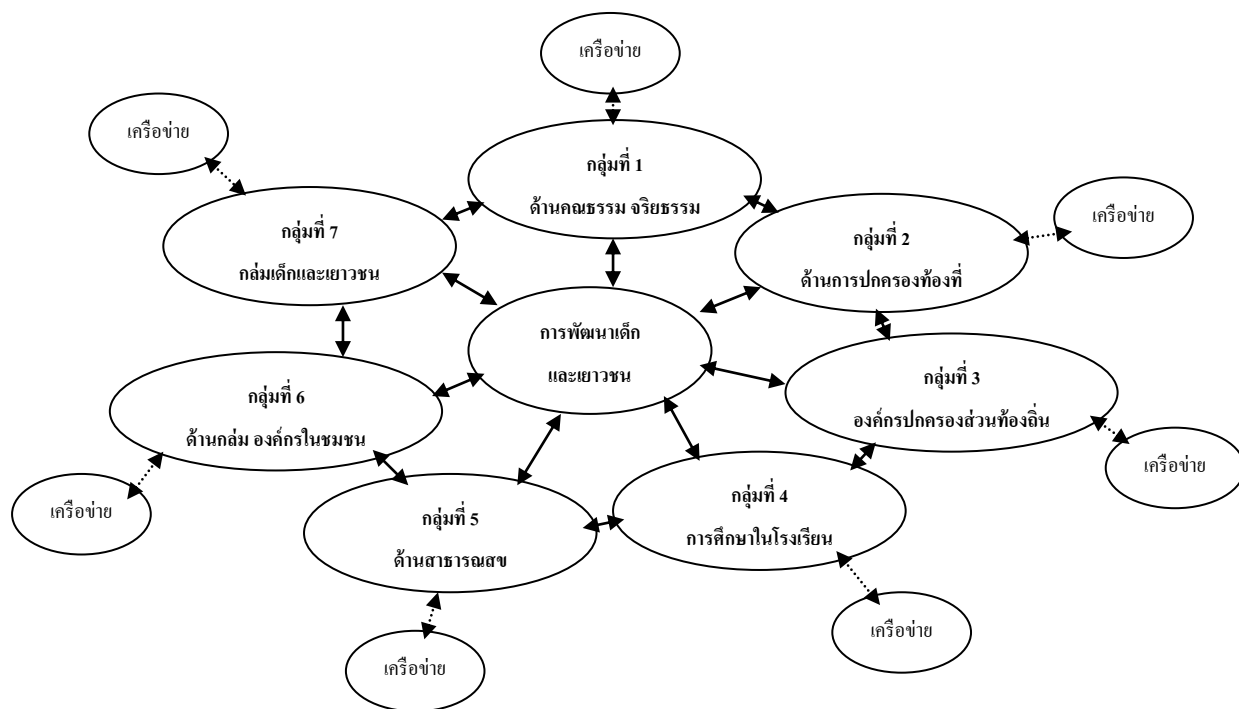
กลุ่มที่ 4 การศึกษาในโรงเรียน มีผู้อำนวยการโรงเรียนทั้ง 3 แห่งเป็นแกนนำ

กลุ่มที่ 5 ด้านสาธารณสุข มีหัวหน้า สถานีอนามัยทั้ง 2 แห่งเป็นแกนนำ สำนักงานสาธารณสุข โรงพยาบาลเป็นเครือข่าย

กลุ่มที่ 6 ด้านกลุ่ม องค์กรในชุมชน เป็นตัวแทนภาคประชาชน มีประธานสภาองค์กรชุมชนและสมาชิกซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มทั้ง 38 กลุ่ม เป็นแกนนำ

กลุ่มที่ 7 กลุ่มเด็กและเยาวชน มีประธานสภาเด็กและเยาวชน เป็นแกนนำ

การระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการวางแผนความรับผิดชอบการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนของตำบลบางขุนทองเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 28 การมอบหมายความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ในการวิจัย

นายก อบต. ได้หารือที่ประชุมมีมติให้มีการจัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นของชุมชน ในการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในวันที่ 28 เมษายน 2554 เนื่องจากต้องเร่งรัดงานหลายๆ อย่าง รองนายกฯ จึงหารือในเรื่องจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนของตำบล ที่ประชุมจึงลงมติให้ดำเนินการ จัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนในภาคเช้า และการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาเด็กและ เยาวชนในภาคบ่าย นายก อบต. สั่งการให้เลขาทำออกหนังสือประสานงานและเชิญตัวแทนหน่วยงาน กลุ่ม องค์กรต่างๆ ทั้ง 7 กลุ่มเพื่อเข้าร่วมประชุมตามที่กำหนด นอกจากนั้นให้กลุ่มต่างๆ พร้อมๆ เติร์มข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ มาประกอบในการ วางแผนพัฒนา

ผู้วิจัยพบว่าสภาองค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาของ อบต. บางขุนทองสูง มาก เพราะผู้นำสภาคือ นายศิริ เกตุมี ซึ่งเป็นประธานสภาองค์กรชุมชน เป็นบุคคลมีความรู้ ความสามารถ และชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ แม้กระทั่งนายก อบต. ยังมีความเกรงอกเกรงใจ แม้ว่าท่านจะมีอายุถึง 75 ปี แต่ก็สามารถทำงานได้อย่างคล่องแคล่ว เป็นผู้ประสานกลุ่ม องค์กรต่างๆ และสามารถผลักดันโครงการต่างๆ เพื่อขออนุมัติงบประมาณจาก อบต. อย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่มกับผู้นำกลุ่ม องค์กรชุมชนของสภาองค์กรชุมชนตำบลบาง ขุนทอง เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2554 ณ วัดบางไกรใน หมู่ 4 มีผู้นำชุมชนและตัวแทนสภาองค์กร ชุมชนเข้าร่วมสนทนาจำนวน 10 คน พบว่า สภาองค์กรชุมชนของตำบลมีบทบาทสำคัญในการ ขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนมาก มีการจัดทำแผนชุมชนอย่างเป็นระบบ เป็นที่ศึกษาดูงานของสภา

องค์กรอื่นๆ อยู่เสมอ สภาองค์กรชุมชนตำบลบางขุนกองมีภาคี/หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2553 ดังนี้ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 6 สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัด ออบจ. นนทบุรี สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอและจังหวัด สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนนทบุรี การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ภาคีเครือข่ายการพัฒนาทั้งสภาองค์กรชุมชนนั้นมีหลายหน่วยงาน โดยมีความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนใหญ่ ความร่วมมือส่วนใหญ่จึงเป็นไปในแนวการร่วมมือเกี่ยวกับการดูแล อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้จะเห็นว่าสภาองค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ในการปรึกษาหารือดังกล่าว คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนรับปากที่จะเป็นแรงในการขับเคลื่อนงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ โดยอาศัยศักยภาพที่เข้มแข็งของกลุ่ม องค์กรต่างๆ ในชุมชนช่วยเป็นที่เลี้ยงและช่วยผลักดันงานของกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยคณะกรรมการเห็นว่าสภาเด็กและเยาวชนสามารถจัดแจ้งเข้าเป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนได้ แต่เนื่องจากคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนชุดปัจจุบันจะหมดวาระในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2555 ช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้คณะกรรมการชุดดังกล่าวจึงทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงในการทำงานของสภาเด็กและเยาวชน

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ในการประชุมร่วมกับคณะผู้บริหาร อบต. ผู้นำชุมชน และการสนทนากลุ่มกับตัวแทนสภาองค์กรชุมชน การประชุมแบบเป็นทางการนั้นทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมไม่กล้าเสนอความคิดเห็น แม้ว่าจะมีปัญหาหรือความคิดเห็นในเรื่องใดๆ ก็จะเก็บความคิดเห็นเหล่านั้นไว้ จะไม่กล้าแสดงออก และมีสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมบางคนไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องเด็กและเยาวชน ต้องอาศัยการสอบถามโดยตรงจากผู้นำการประชุม นายก อบต. หรือรองนายก อบต. จึงแสดงความคิดเห็นบ้าง แต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งต่างจากคนที่มิประสบการณ์มากจะสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ตลอดเวลา ผู้วิจัยเห็นว่าการใช้เวทีแบบเป็นทางการนั้นไม่น่าจะทำให้เกิดแนวร่วมในการทำงาน ดังนั้นการสร้าง “เวทีชาวบ้าน” ที่มีรูปแบบอย่างไม่เป็นทางการ มีความเป็นกันเอง สามารถพูดคุยกันได้ทุกเรื่องแบบสบายตามประสาชาวบ้าน น่าจะทำให้เกิดความคุ้นเคย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น สามารถสร้างความมั่นใจแก่ผู้เข้าร่วมพูดคุยได้ ผู้วิจัยได้ปรึกษากับรองนายก อบต. และลุงศิริ (ประธานสภาองค์กรชุมชน) เพื่อกำหนดสถานที่เพื่อสร้าง “เวทีชาวบ้าน” ซึ่งรองนายกได้เสนอความเห็นที่ใช้สถานที่บ้านของท่านก็ได้ เนื่องจากเป็นที่ตั้งของศูนย์สาธิตการตลาดของบ้านบางไกรใน หมู่ 4 เป็นที่ชุมชนของผู้คนในละแวกนั้น และมีศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน เป็นสถานที่เหมาะในการพูดคุย สนทนากัน

2.2 การทำงานบนฐานข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ประสานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลบางขุนกอง เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำแผนพัฒนาประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานจำนวนเด็กและเยาวชนจากเจ้าหน้าที่ของ อบต. สถานีอนามัยในพื้นที่ทั้ง 2 แห่ง สถานีตำรวจอำเภอบางกรวย และโรงเรียนในพื้นที่

2.2.1 จำนวนเด็กและเยาวชนในพื้นที่ จากการศึกษาจำนวนเด็กและเยาวชนในพื้นที่

ตำบลบางขุนทองในช่วงอายุต่างๆ พบว่ามีจำนวนดังตาราง

ตารางที่ 26 แสดงจำนวนเด็กและเยาวชนจำแนกตามอายุ

ช่วงอายุ	หมู่ 1		หมู่ 2		หมู่ 3		หมู่ 4		หมู่ 5		หมู่ 6		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
0 ปี - 4 ปี	21	25	16	12	33	21	34	30	10	15	14	22	253
5 ปี - 9 ปี	31	29	13	21	30	37	28	42	15	20	27	24	317
10 ปี - 14 ปี	30	31	18	23	33	26	39	37	24	27	26	29	343
15 ปี - 19 ปี	28	28	25	15	21	24	32	43	17	22	21	14	290
20 ปี - 25 ปี	36	40	13	10	31	24	27	49	18	22	14	21	305
รวม	146	153	85	81	148	132	160	201	84	106	102	110	
รวมทั้งสิ้น	299		166		280		361		190		212		1,508

ที่มา : อบต. บางขุนทอง ข้อมูล ณ พฤษภาคม 2553

จากตารางพบว่า หมู่ที่ 4 มีจำนวนเด็กและเยาวชนช่วงอายุ 0 – 25 มากที่สุด จำนวน 361 คน รองลงมาคือหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 3 จำนวน 299 และ 280 คนตามลำดับ ส่วนหมู่ที่ 2 มีจำนวนเด็กและเยาวชนน้อยที่สุด จำนวน 166 คน

2.2.2 สถิติการก่อคดีประเภทต่างๆ เนื่องจาก จ. นนทบุรีมีนโยบายในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในเขตพื้นที่ ดังนั้นจึงได้สั่งการหน่วยงานต่างๆ ให้มีการประสานการทำงานกันอย่างบูรณาการ อบต. บางขุนทองได้ร่วมมือกับ สถานีตำรวจภูธรอำเภอบางกรวย ได้ดำเนินโครงการป้องกัน บำบัด รักษาผู้ติดยาเสพติดแก่ประชาชน เยาวชนและกลุ่มเสี่ยง และโครงการสนับสนุนแก่หน่วยงานอื่นในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ทำให้สถิติการติดยาเสพติดของประชาชนในพื้นที่ตำบลบางขุนทองไม่รุนแรงมาก จากสถิติที่พบเพียง 2 – 3 รายเท่านั้น(ข้อมูลจาก ส. อนามัยตำบลบางขุนทอง ณ เมษายน 2554) นอกจากนั้นสถิติการก่อคดีความรุนแรงประเภทต่างๆ ของสถานีตำรวจภูธรพบว่ามีสถิติการก่อคดีประเภทต่างๆ ดังตาราง

ตารางที่ 27 สถิติการก่อคดีประเภทต่างๆ ในพื้นที่อำเภอบางกรวย

ประเภทคดี	คดีอุกฉกรรจ์ และสะเทือน ขวัญ	คดีชีวิต ร่างกายและ เพศ	คดี ประทุษร้าย ต่อทรัพย์	คดีที่ น่าสนใจ	คดีที่รัฐ เป็นผู้เสียหาย
จำนวนคดี	8	16	86	44	129
จำนวนคดีที่สามารถจับกุมได้(คดี)	7	13	44	18	128
จำนวนผู้ต้องหาที่สามารถจับกุมได้(คน)	11	16	58	18	160

ที่มา : สถานีตำรวจภูธรบางกรวย ข้อมูล ณ เมษายน 2544

จากตารางพบว่าประเภทคดีที่เกิดขึ้นมากที่สุดในเขต อ. บางกรวยเป็นคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหายมากที่สุด รองลงมาคือคดีเกี่ยวกับการประทุษร้ายต่อทรัพย์และคดีที่น่าสนใจ ส่วนคดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญเกิดขึ้นน้อยที่สุด

แม้ว่าสถิติคดีประเภทต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเขตอำเภอบางกรวยจะมีค่อนข้างสูง แต่ในพื้นที่ ต. บางขุนกองพบว่าสถิติประเภทต่างๆ อยู่บ้างทั้งคดีเกี่ยวกับยาเสพติด การทะเลาะวิวาทและความรุนแรงประเภทต่างๆ แต่ประเด็นปัญหาหลักที่พบในชุมชนคือ คดีประเภทลักทรัพย์ เนื่องจากมีประชากรแฝงในชุมชนค่อนข้างมาก ซึ่งทางชุมชนมีการสร้างกลไกเฝ้าระวังโดยอาศัยความใกล้ชิดสนิทสนมและความคุ้นเคยของบ้านใกล้เรือนเคียงที่คอยเป็นหูเป็นตา แต่อย่างไรก็ตามปัญหาที่พบก็ยังคงมีอยู่บ้าง

2.2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ จากการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพเด็กและเยาวชนในพื้นที่ จากสถานีอนามัยในพื้นที่ทั้ง 2 แห่ง พบว่า สถานีอนามัยมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพเด็กและเยาวชนในพื้นที่ การให้วัคซีนเด็กในวัยต่างๆ โดยร่วมมือกับศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนครบทุกคนเด็กที่มีปัญหาด้านสุขภาพน้อยมาก ดังที่

“ถ้ากล่าวถึงภารกิจของ รพ.สต. บางไกรใน เราให้วัคซีนเด็กตามอายุในพื้นที่ครบ 100% สำหรับเด็กที่อยู่ในพื้นที่นะ ส่วนประเภท walk in เข้ามา เป็นพวกต่างถิ่น ต่างตัวเราก็ให้บริการ คิดว่าเต็มที่นะ ปัญหาในด้านสุขภาพของเด็กมีน้อย ส่วนเด็กที่อยู่ตามหมู่บ้านเขาจะไป รพ. เอกชน อันนั้นก็ช่างเขา แต่ส่วนที่อยู่ในชุมชนเราก็ดูแลอย่างดี ... ประเภทแม่วัยรุ่นก็น้อยนะ พบเพียงราย สองราย แต่ก็อายุ 18 แล้วนะ ไม่น่าจะวัยรุ่นแล้วละ...”

(นันทวรรณ ว่องไวคุณอนันต์, สัมภาษณ์ 21 เมษายน 2554)

จากการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพของเด็กในพื้นที่พบว่า เด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาต่างๆ ไป เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของสถานีอนามัยมีความเอาใจใส่ในการทำงาน ทำงานเชิงรุกในการดูแลสุขภาพของเด็กในพื้นที่ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนรับจ้างที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน ส่วนใหญ่ฐานะของครอบครัวค่อนข้างไม่ดี ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลที่ดีมีคุณภาพตามโรงพยาบาลได้ ในขณะที่เดียวกันคนในพื้นที่มีฐานะครอบครัวที่ดี จึงมักเข้าไปรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลที่มีชื่อเสียง ดังนั้นปัญหาด้านสุขภาพและปัญหาด้านการเรียนของเด็กในชุมชนจึงเป็นเด็กกลุ่มเดียวกัน

การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน

หลังจากการประชุมร่วมกับคณะผู้บริหาร อบต. และการสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชนและสภาองค์กรชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักและหาแนวทางในการดำเนินงาน และการประชาสัมพันธ์ของ อบต. และการจัดทำ “เวทีชาวบ้าน” ของคณะผู้วิจัย พบว่าเริ่มมีปรากฏการณ์ใหม่ในชุมชนชาวบ้านมีการพูดคุยเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนมากขึ้น เริ่มมีการพูดถึงปัญหาลูกหลานของตน

หรือลูกหลานของบ้านใกล้เรือนเคียง เพราะส่วนใหญ่มักเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ทำงานอยู่ในชุมชน แสดงว่าชาวบ้านเริ่มเห็นความสำคัญ ขณะเดียวกันกลุ่มวัยรุ่นในชุมชนเริ่มพูดถึงการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนมากขึ้น ผู้วิจัยลองสุ่มถามวัยรุ่นในชุมชนว่า “สภาเด็กและเยาวชนคืออะไร” ได้รับคำตอบที่ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องหรือบางครั้งตอบว่า “ไม่รู้หรือไม่ทราบ” แสดงให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนเริ่มให้ความสำคัญกับสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น ทั้งที่รู้และไม่รู้มาก่อนก็คืออะไร

อย่างไรก็ตามคณะผู้วิจัยโดยเฉพาะลุงศิริที่บ้านอยู่ติดกับวัดบางไกรใน นอกจากท่านเป็นประธานสภาองค์กรชุมชนแล้ว ท่านยังรับผิดชอบเป็นนักประชาสัมพันธ์เรื่องต่างๆ ในวัดเสมอ ท่านได้ประชาสัมพันธ์เรื่องการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน และการประชุมระดมความคิดเห็นของชาวบ้าน เพื่อจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนใน โอกาสต่างๆ ในวัดบางไกรในเสมอ เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจผ่านสื่อชุมชนอีกทาง

ในการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในวันที่ 28 เมษายน 2554 ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน วัดอุทยาน ซึ่งเป็นการประชุมระดมความคิดเห็นจากคนในชุมชน ปรากฏว่ามีคนในชุมชน ผู้นำกลุ่ม องค์กร และหน่วยงานต่างๆ ให้ความสนใจเข้าร่วมประชุมประมาณ 150 คน โดยผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่วัยทำงานและผู้สูงอายุ ส่วนเด็กและเยาวชนมาร่วมประชุมประมาณ 40 คน

คณะผู้ดำเนินงาน ได้ทำหน้าที่ให้ความรู้โดยการนำเสนอสถานการณ์เด็กและเยาวชนในสังคมปัจจุบันทั้งในด้านบวกและลบ (Problem Posing) เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมรับรู้ เริ่มมีความตระหนักและเห็นปัญหาในชุมชน ปัญหาที่อยู่รอบตัว มุ่งให้เกิดจิตสำนึกขั้นวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Consciousness) ตามแนวคิดของเปาโล แฟร์ ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมในครั้งนี้มีหลายวัย จุดหมายของคณะผู้ดำเนินงานพยายามให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีโอกาสคิด การวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาจนเกิดการเปลี่ยนแปลงความความคิด เริ่มมีความตระหนักและเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงอยู่เพื่อนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมเกิดจิตสำนึกในระดับขั้นวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Consciousness) การมองสังคม ชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ สภาพปัจจุบันไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว แต่เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง แต่การนำมาปฏิบัตินั้น คนในชุมชนจะต้องมีความกล้าคิดและกล้านำเสนอความคิดเห็น กล้าเปลี่ยนแปลงแม้กระทั่งความคิดของตนเอง หรือ “การเปลี่ยนเจตคติ” และหันมาร่วมมือกันนั่นเอง

ผู้ดำเนินการใช้คำถามนำว่า “หากเกิดสถานการณ์ดังกล่าวนี้ในครอบครัวหรือชุมชนของเราแล้วท่านมีวิธีการแก้ไขปัญหายังไง” ในช่วงแรกผู้เข้าร่วมประชุมไม่กล้าเสนอความคิดเห็น ยังคงนั่งฟังเงียบๆ ต้องอาศัยการสุ่มถามผู้เข้าร่วมประชุม 3 – 5 คน ให้เสนอความคิดเห็น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพียงอยู่ในระดับการรับรู้เท่านั้น มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่กล้าเสนอความคิดเห็นและความต้องการของตนเอง นอกจากการกระตุ้นความคิดเห็นแล้วผู้ดำเนินการยังกระตุ้นให้ชาวบ้านใช้การคิดอย่างใคร่ครวญถึงวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ใช้วิธีการ

คิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อแสวงหาวิธีการที่ดีที่สุด ผู้ดำเนินการพยายามใช้วิธีการต่างๆ เพื่อสลายวัฒนธรรมเสียของชาวบ้านต่อไป

คณะผู้ดำเนินงานแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมออกเป็นกลุ่มละ 15 – 20 คน แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมตามหมู่บ้าน จากหมู่ที่ 1 - 6 จากนั้นให้ช่วยกันรวบรวมปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่อยู่ใกล้ตัวในชุมชน ตามสถานการณ์ที่เป็นจริง ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวและคนในชุมชน จากนั้นให้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การพิจารณาปัญหาอย่างใคร่ครวญ การวิเคราะห์หาสาเหตุต้นตอที่ก่อให้เกิดปัญหาของเด็กและเยาวชน จากนั้นเป็นการวิพากษ์วิจารณ์(Critical) กลุ่มผู้สนทนาจะต้องหาความคิดเพื่อวิพากษ์วิจารณ์ โดยเริ่มการตระหนัก มองสถานการณ์ที่น่าเสนอ คิดพิจารณาอย่างใคร่ครวญและวิพากษ์วิจารณ์ จากนั้นส่งตัวแทนออกมานำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่ม

คณะผู้วิจัยได้ประยุกต์เทคนิค AIC มาใช้ในกระบวนการกลุ่ม โดยให้เลือกผู้นำกลุ่มและเลขานุการที่จดบันทึก ผู้นำกลุ่มจะต้องแสดงบทบาทการเป็นผู้นำในแต่ละขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 A = Appreciation คือการทำให้ทุกคนยอมรับ ชื่นชมคนอื่นโดยไม่รู้สึกหรือแสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์

ขั้นที่ 2 I = Influence คือการใช้ความริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์ที่จะบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

ขั้นที่ 3 C = Control คือการนำวิธีการสำคัญมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการอย่างละเอียดว่าทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีเป้าหมายอย่างไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบหลัก

คณะผู้ดำเนินงานกำหนดให้ผู้นำกลุ่มควบคุมการดำเนินกิจกรรมในการประชุมกลุ่มตามตารางดังนี้

ตารางที่ 28 ขั้นตอนในการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมด้วยเทคนิคและวิธีการของ A-I-C

ขั้นตอน	เป้าหมาย
ขั้นตอน A – 1	การสำรวจสภาพความเป็นจริงของหมู่บ้านและสภาพที่เป็นปัญหา ข้อจำกัดและศักยภาพ ให้ผู้เข้าร่วมประชุมวาดภาพชุมชนในปัจจุบันตามลำพัง นำภาพชุมชนในปัจจุบันของสมาชิกในกลุ่มมารวมกัน สรุปเป็นภาพใหม่เป็นภาพชุมชนในปัจจุบันของกลุ่ม ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ให้ผู้เข้าร่วมประชุมพยายามเชื่อมโยงประเด็นที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในชุมชนด้วย(ข้อมูลในตอนี่ 1)
ขั้นตอน A – 2	กำหนดสถานการณ์ในอนาคตและความและความมุ่งหวัง โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างสถานการณ์ในปัจจุบันกับอนาคต ให้ผู้เข้าร่วมประชุมสร้างภาพชุมชนที่พึงประสงค์ โดยการกำหนดกรอบเวลา ภาพชุมชนตำบลบางขุนทองในอนาคต 5 ปีข้างหน้า จากนั้นนำภาพชุมชนที่พึงประสงค์ในอนาคต 5 ปีข้างหน้าของทุกคนในกลุ่มมาสรุปเป็นภาพเดียวกัน แต่รวมความประสงค์ของสมาชิกทุกคนในกลุ่มไว้ในภาพนั้น และเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นได้โดยไม่จำกัด โดยอาศัยความคิดและประสบการณ์ที่หลากหลายสร้างจินตนาการและวิสัยทัศน์ร่วม
ขั้นตอน I	การคิดค้นแนวทางและวิธีการพัฒนาชุมชนตามเป้าหมายที่วางไว้ใน

ขั้นตอน	เป้าหมาย
	<p>A – 2 โดยจัดลำดับของสิ่งต่างๆ ที่ต้องการให้เกิด และคิดหาวิธีการที่ทำให้ด้วยเหตุผล แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การระดมความคิดเห็นเพื่อเสนอโครงการ (I – 1) 2. การคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ (I – 2) แยกเป็น 2 ส่วนคือ <ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านจัดทำเองโดยการสนับสนุนจาก อบต. - กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านจัดทำเองบางส่วนและขอความช่วยเหลือจากแหล่งภายนอก
ขั้นตอน C	<p>การสร้างแนวทางปฏิบัติ คือการนำโครงการสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการ กิจกรรม ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การแบ่งกลุ่มผู้รับผิดชอบ (C – 1) 2. การกำหนดรายละเอียดของการดำเนินงาน (C – 2) ตั้งแต่ใครเป็นผู้ดำเนินงาน เริ่มเมื่อไหร่ และจะเสร็จสิ้นเมื่อไหร่ ใช้งบประมาณจากที่ใด จำนวนเท่าใด ติดตามผลการดำเนินงานอย่างไร และวัดความสำเร็จของการดำเนินงานอย่างไร

จากการสังเกตพบว่าผู้เข้าร่วมประชุมต่างให้ความสนใจในการสนทนา วิพากษ์วิจารณ์ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมีความกระตือรือร้นในการนำเสนอผลงานของกลุ่ม เนื่องจากมีผู้เข้าร่วมประชุมเป็นจำนวนมาก ทำให้มีเวลาในการนำเสนอค่อนข้างจำกัด และจำนวนสมาชิกในกลุ่มมากเกินไปทำให้การเสนอความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่มไม่ทั่วถึง จากการสังเกตพบว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น กล้าเสนอความคิดเห็นในกลุ่มและกล้านำเสนอความคิดเห็นในที่ประชุมมากขึ้น สามารถสรุปโดยภาพรวมได้ว่าชุมชนมีความคิดเห็นคล้อยตามคณะผู้วิจัยมากขึ้น กล้าพูดคุยและซักถามปัญหากับคณะผู้ดำเนินงานแม้ว่าจะไม่คุ้นหน้าคุ้นตากัน หรือยังไม่เคยพูดคุยกันมาก่อน

คณะผู้ดำเนินงานใช้เทคนิคการวางแผนแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างประชาคมตำบล นั่นคือต้องให้เกิดความรู้สึกร่วมกันของประชาชน สมาชิกกลุ่ม และสมาชิกองค์กรในชุมชนระดับตำบล มีจิตสำนึกในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาของตำบล ตลอดจนมีความต้องการที่จะเข้าร่วมกำหนดอนาคตและแนวทางการพัฒนาของตำบล เพื่อประโยชน์โดยรวมของตำบล ผู้วิจัยประยุกต์ใช้เทคนิคและวิธีการของ A-I-C เพื่อนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ปัญหาที่นำเสนอในตอนต้นมาใช้ในการวางแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยมีการดำเนินการ 3 ขั้นคือ(โกวิทย์ พวงงาม, 2546)

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่พบในชุมชนของแต่ละกลุ่มสามารถประมวลสรุปสภาพปัญหาในด้านต่างๆ พบว่า ชุมชนมีจุดแข็งและจุดอ่อนดังนี้

ตารางที่ 29 การวิเคราะห์สภาพชุมชนบางขุนทองในปัจจุบัน

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านการเมืองการปกครอง <ul style="list-style-type: none"> - มีผู้นำชุมชนทั้งผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. และแกนนำอื่นๆ ที่เข้มแข็ง คอยให้ความสนใจและใส่ใจในปัญหาด้านต่างๆ สนใจในการเผยแพร่ข่าวสารทางราชการและจากหน่วยงานอื่นๆ - อบต. ดูแลเอาใจใส่และมีกลุ่ม องค์กรต่างๆ ที่ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านการเมืองการปกครอง <ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนบางกลุ่มไม่สนใจเรื่องภายในชุมชน ขาดความร่วมมือจากประชาชนที่ย้ายมาอยู่ใหม่ - มีประชากรแฝงที่เป็นแรงงานต่างด้าวและทำให้เกิดความเลื่อมล้ำด้านปัญหาสุขภาพจิต - เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ น้อยมาก

จุดแข็ง	จุดอ่อน
เข้มแข็งช่วยกันดูแล พัฒนาชุมชน	- เด็กและเยาวชนในพื้นที่ขาดการรวมกลุ่มเพื่อประสานการทำงานในเชิงพื้นที่ร่วมกัน
2. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน - การคมนาคมที่สะดวก มีสาธารณูปโภค น้ำ ไฟฟ้า ถนนหนทางที่สะดวก	2. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน - ความสะดวกสบายของถนนทำให้เกิดการชิงรถแข่ง - ผู้ปกครองส่งลูกหลานไปเรียนนอกชุมชน - ในชุมชนมีแหล่งช่วยดูแลเด็กและเยาวชน เช่น ร้านเกม สถานบันเทิงและแหล่งมั่วสุมอื่นๆ เพิ่มขึ้น
3. ด้านเศรษฐกิจ การศึกษา - มีเศรษฐกิจดี มีกองทุนหมู่บ้านที่มีการบริหารจัดการอย่างเข้มแข็ง - มีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจดี มีตลาดจำหน่ายสินค้าในชุมชนและต้องสร้างอาชีพเสริม - ในชุมชนมีโรงเรียนคุณภาพกระจายในชุมชนต่างๆ	3. ด้านเศรษฐกิจ การศึกษา - กรรมกรก่อสร้างที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ส่วนหนึ่งทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สิน - มีคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยในชุมชนมากขึ้นทั้งเข้ามารับจ้างทำงานและเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านจัดสรร - คุณภาพชีวิต ครอบครัวของกลุ่มใช้แรงงานยังไม่ดี - เยาวชนที่จบการศึกษาแล้วนิยมไปทำงานต่างถิ่น - เด็กต่างถิ่นและเด็กต่างดาวมักขาดโอกาสทางการศึกษา - ขาดการส่งเสริมด้านอาชีพของเด็กและเยาวชน - เด็กในวัยเรียนไม่ได้รับการเอาใจใส่จากผู้ปกครองเท่าที่ควร
4. ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน - มีวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นเป็นที่รวมใจของคนในชุมชน เช่น วันสำคัญทางศาสนา เช่น การแห่เทียนพรรษาทางน้ำ ตักบาตรพระ 108 ประเพณีวันกระท้อนหวานของตำบล เป็นต้น - มีโบราณสถานเป็นที่รู้จักและมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น วัดบางนายไกรใน - แต่ละชุมชนมีวัดเป็นที่ทำกิจกรรมต่างๆ เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและอื่นๆ	4. ด้านสังคม วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน - วิถีชีวิตแบบพึ่งพาและความเอื้ออาทรของคนในชุมชนเริ่มลดน้อยลง - มีเด็กต่างถิ่นและเด็กต่างดาวเข้ามาในชุมชนจำนวนมาก - เด็กและเยาวชนมักไม่สนใจเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มักลิ้มร่ำเหง้าของตนเอง
5. ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - ในชุมชนบางส่วนยังมีสภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ	5. ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - การเติบโตของชุมชนทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ปริมาณขยะมากขึ้น เกิดเสียงดังรบกวน นำเสียถูกปล่อยออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรมและหมู่บ้านจัดสรร - คนรุ่นใหม่มักไม่ใส่ใจกับปัญหาที่อยู่รอบตัว

จากประเด็นปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ผู้เข้าร่วมประชุมได้บอกถึงสาเหตุหลักของปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน พบว่ามีสาเหตุจากตัวบุคคล เช่น ไม่ได้ศึกษาต่อ ตามเพื่อน ความเครียด

เป็นต้น และสาเหตุมาจากครอบครัว เช่น ครอบครัวแยกกัน ไม่มีใครดูแล และสาเหตุอื่นๆ เช่น การเลียนแบบสื่อ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนจากโรงเรียนในพื้นที่พบว่า โรงเรียนในพื้นที่ทั้ง 3 แห่งมีจำนวนเด็กในพื้นที่เข้าเรียนเป็นจำนวนน้อยประมาณร้อยละ 20 – 25 และลดจำนวนลงเรื่อยๆ ทุกปี แต่เด็กต่างถิ่นเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากติดตามผู้ปกครองเข้ามารับจ้างทำงาน ซึ่งเด็กกลุ่มนี้มักมีปัญหาด้านการเรียนเนื่องจากย้ายเข้า – ออก กลางคันอยู่เรื่อยๆ ทำให้ไม่เกิดการต่อเนื่องด้านการเรียนและผู้ปกครองขาดการเอาใจใส่ด้านการเรียนของบุตรหลาน

ส่วนปัญหาในด้านสุขภาพพบว่าเด็กในศูนย์เด็กเล็กได้รับการดูแลทางด้านสุขภาพจากสถานีนามัยตามวัย ส่วนเด็กที่ยังพบปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากครอบครัวที่อพยพมาจากต่างถิ่น การรักษาสุขภาพในครอบครัวยังไม่ดี มักมีปัญหาด้านสุขภาพและการเรียน ส่วนในประเด็นการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรจากข้อมูลของสถานีนามัยพบว่าในรอบปี พ.ศ. 2553 มีการรับฝากครรภ์แม่วัยรุ่นเพียง 2 ราย ซึ่งในส่วนนี้แม่มีอายุ 18 ปี ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับการติดสิ่งเสพติดในชุมชน สถานีนามัยมีการบันทึกข้อมูลผู้สพยาจำนวน 2 ราย ซึ่งเป็นบุคคลในวัยทำงาน และได้รับการบำบัดรักษาตามโครงการความร่วมมือของ อบต. และ สถานีตำรวจภูธรอำเภอบางกรวย ที่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการป้องปรามแต่ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดก็ยังหลงเหลืออยู่ในชุมชน

แม้ว่าชุมชนจะมีการดำเนินการเพื่อป้องกันปัญหาในด้านต่างๆ มาบ้างแล้ว แต่เนื่องจากสภาพชุมชนที่มีความเป็นเมือง สภาพชุมชนเปิดเอื้อต่อการหลั่งไหลของสิ่งมอมเมาแก่เด็กและเยาวชนเนื่องจากนโยบายของผู้ว่าราชการและสำนักงานพัฒนาสังคมจังหวัดนนทบุรี ให้ทุกตำบลทำการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เพื่อรวมกลุ่มเด็กและเยาวชน ประสานเชื่อมโยงการทำงานในพื้นที่ แต่ตำบลบางขุนทองยังไม่ได้ดำเนินการแต่อย่างใด

ทั้งนี้สามารถสรุป ปัญหาและความต้องการของชุมชนจากการประชุมระดมความคิดเห็นเรียงลำดับความสำคัญตามประเด็นที่สมควรได้รับการแก้ไขตามลำดับก่อน-หลัง โดยปัญหา ความต้องการที่ควรได้รับการดำเนินการอย่างเร่งด่วนมีดังนี้

1. การรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนอย่างเป็นทางการ
2. การให้กลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นแกนนำในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้นำในชุมชน
3. การประสานเครือข่ายเด็กและเยาวชนในระดับชุมชนและระดับอำเภอ
4. การพัฒนาเด็กในวัยเรียนโดยเฉพาะเด็กต่างถิ่นและเด็กต่างด้าวให้ได้รับการเอาใจใส่อย่างเต็มที่
5. การพัฒนาคุณภาพของเด็กเล็ก เพื่อให้ได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องจากครอบครัว
6. การส่งเสริมอาชีพของเด็กและเยาวชน
7. การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

8. การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน

คณะผู้วิจัยได้เปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มเสนอแนะวิธีการแก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อเป็นทางเลือก พบว่ามีแนวทางการแก้ปัญหายาเสพติดอย่างหลากหลาย ดังนี้ ส่งเสริมให้มีการเล่นดนตรี กีฬา และจัดให้มีการแข่งขันบ่อยๆ เป็นประจำ พัฒนาสนามกีฬา แหล่งพักผ่อนเพราะแม้ว่า อบต. จะมีโครงการสนับสนุน แต่ไม่มีการเอาใจใส่อย่างจริงจัง สนามบางแห่งชำรุด ไม่มีแสงสว่าง หรืออยู่ไกลมาก ต้องการสถานที่ซ้อมดนตรี จัดสนามแข่งรถ ส่งเสริมอาชีพ เช่น การเปิดคู่อ้อมรถสำหรับคนที่ชอบแต่งรถ นอกจากนี้ยังต้องการให้เด็กและเยาวชนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การเก็บขยะ การทำความสะอาดวัด เป็นต้น

วิสัยทัศน์ของการพัฒนาตำบลของ อบต. บางขุนทองคือ

“ชุมชนมีเศรษฐกิจดี มีการพึ่งพาตนเอง ผู้นำชุมชนมีความสามัคคี
ร่วมกันพัฒนา ชุมชนน่าอยู่ปลอดภัยยาเสพติด การคมนาคมสะดวก
ชุมชนได้รับข้อมูลอย่างทั่วถึง”

คณะผู้ดำเนินงานให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมสร้างวิสัยทัศน์การพัฒนาเด็กและเยาวชนของตำบลบางขุนทอง และเปิดโอกาสให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอภาพเด็กและเยาวชนตำบลบางขุนทองในอนาคต 5 ปีข้างหน้า และได้ภาพอนาคตเกี่ยวกับคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนในตำบลดังนี้

“เด็กและเยาวชนมีคุณภาพ ได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึงด้านสุขภาพ
ด้านการศึกษา ด้านกีฬาและนันทนาการ การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
การสร้างจิตอาสาเพื่อเป็นกำลังพัฒนาสังคมในอนาคต”

ในการระดมความคิดเห็นผู้เข้าร่วมอบรมพิจารณาประเด็นต่างๆ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในทุกกลุ่มอายุทั้ง 4 กลุ่ม คือ ต่ำกว่า 5 ปี, 6 – 14 ปี, 15 – 25 ปี และในกลุ่มเด็กพิเศษ ส่วนเป้าหมายในการพัฒนาประกอบด้วย 6 ด้านคือ 1) ด้านการศึกษาและส่งเสริมอาชีพ 2) ด้านสุขภาพและอนามัย 3) ด้านกีฬา นันทนาการและดนตรี 4) ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ และ 6) การจัดระเบียบสังคม ส่วนกลไกเสริมการทำงานพัฒนาประกอบด้วย 1) กลุ่มเด็กและเยาวชนผ่านสภาเด็กและเยาวชน 2) การพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว และ 3) อาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่ม องค์กรในชุมชนผ่านสภาองค์กรชุมชน

จากข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน วิสัยทัศน์การพัฒนาเด็กและเยาวชน ยุทธศาสตร์การทำงาน สภาพปัญหาและความต้องการของหน่วยงาน ชุมชน นำมาสู่การจัดแผนพัฒนา ในขั้นตอนของการจัดทำแผนนอกจากอาศัยความร่วมมือแล้วยังต้องอาศัยบุคคลที่มีประสบการณ์ในการจัดทำแผน ดังนั้นคณะผู้ศึกษานัดหมายให้มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการในการจัดทำแผนพัฒนาต่อไป

กล่าวโดยสรุปว่าในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชนเพื่อให้ อบต. และชุมชนเกิดการเรียนรู้ เป็นการเสริมพลังอำนาจให้สามารถร่วมกันจัดการปัญหาเรื่องเด็กและเยาวชนต่อไปด้วยตนเองนั้น สำหรับ อบต. นั้นจำเป็นต้องให้ความรู้เพื่อให้ทราบแนวทางในการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ทราบบทบาท หน้าที่ต่างๆ ทั้งในฐานะผู้ปฏิบัติการ และผู้อำนวยการ โดยผู้วิจัยอาศัยประสบการณ์จากการถอดบทเรียนจากพื้นที่ที่กรณีศึกษามาถ่ายทอดเพื่อให้เห็นแนวทางในการดำเนินงาน สำหรับชุมชนที่ส่วนใหญ่คุ้นเคยกับระบบราชการ การสั่งการ ไม่ค่อยเสนอความคิดเห็นใดๆ จำเป็นต้องสร้างความตระหนัก ซึ่งให้เห็นความสำคัญของปัญหาเด็กและเยาวชนที่อยู่รอบตัว การให้รู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน การส่งเสริมให้คิดไตร่ตรอง ใคร่ครวญและกล้านำเสนอความคิดเห็นของตนเอง เพื่อสลายวัฒนธรรมเงียบให้หมดไป เชื่อในพลังอำนาจของตนที่จะเป็นแรงในการเปลี่ยนแปลงสังคมรอบข้างได้

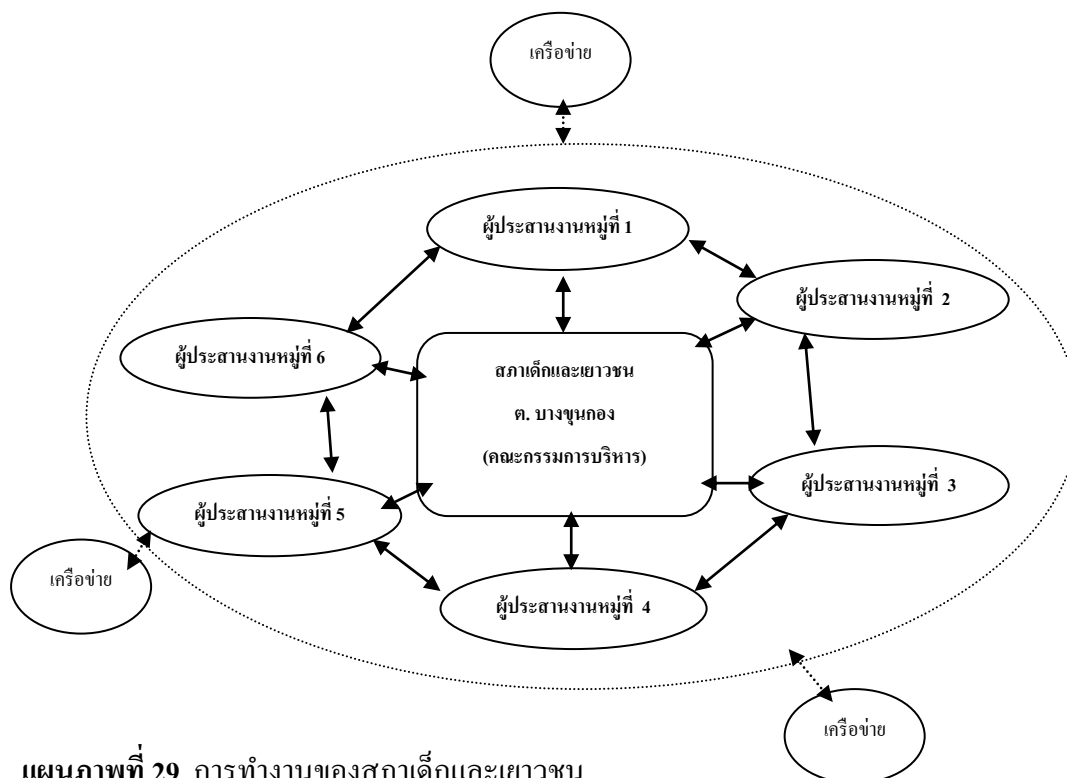
2.3 การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน คณะผู้วิจัยได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ในเบื้องต้นได้จัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน โดยดำเนินการในวันที่ 28 เมษายน 2554 ในวันประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. จัดขึ้นที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน วัดอุททยาน ริมคลองบางกอกน้อย

อบต. ได้เชิญเจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาสังคม จ. นนทบุรี มาทำการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน บุคลากรของ อบต. และร่วมเด็กและเยาวชนตามทะเบียนราษฎร โดยผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้านทำการสำรวจเด็กและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15 – 25 ปี และบอกกล่าวให้เข้าร่วมประชุมตามกำหนด ในการประชุมครั้งแรกพบว่ามีเด็กและเยาวชนในพื้นที่จำนวน 45 คน มาร่วมประชุมและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน การมาร่วมกิจกรรมในครั้งแรกนั้นมีจำนวนค่อนข้างน้อย กิจกรรมแรกเป็นกิจกรรมละลายพฤติกรรมเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รู้จักคุ้นเคยกัน การให้ความรู้เรื่องสภาเด็กและเยาวชน หลักการและจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน จากนั้นเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งประธานสภาเด็กและเยาวชน ผลการเลือกตั้งพบว่า ประธานสภาเด็กและเยาวชนคือ นายไกรวิชญ์ มั่นทะนันทน์ รองประธาน 3 คน และคณะกรรมการบริหาร 11 คน ซึ่งทำหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ฝ่ายละ 1 คนดังนี้ 1) เลขานุการ 2) เกร็ดบัญชี 3) ประชาสัมพันธ์ 4) ปฏิคม และ 5) ฝ่ายทะเบียน และอนุกรรมการทำหน้าที่ด้านต่างๆ คือ

1. อนุกรรมการด้านศิลปวัฒนธรรม
2. อนุกรรมการด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
3. อนุกรรมการด้านสวัสดิการสังคม
4. อนุกรรมการด้านยาเสพติด
5. อนุกรรมการด้านกีฬาและนันทนาการ
6. อนุกรรมการด้านอาชีพ
7. อนุกรรมการด้านเอดส์และสุขภาพ

หลังการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารสภาเด็กและเยาวชนและคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ แล้ว กลุ่มสภาเด็กและเยาวชน จ. นนทบุรี ได้ให้ความรู้ในเรื่องการบริหารสภาเด็กและเยาวชน โดยการจัดระเบียบข้อบังคับของสภาเด็กและเยาวชน ต. บางขุนกอง การจัดทำสัญลักษณ์ของกลุ่ม และการออกแบบเสื้อเพื่อแสดงความเป็นกลุ่มของสภาเด็กและเยาวชนและเพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆ และการมอบหมายผู้ประสานงานของแต่ละหมู่บ้านในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน

การดำเนินงานประสานความร่วมมือของสภาเด็กและเยาวชนตำบลบางขุนกองเป็นดังนี้

แผนภาพที่ 29 การทำงานของสภาเด็กและเยาวชน

อบต. บางขุนกองได้กำหนดให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบริเวณ โรงเรียนวัดบางไกรนอก เป็นที่ทำงานสภาเด็กและเยาวชน ประธานสภาเด็กและเยาวชนได้นัดหมายสมาชิกเพื่อไปจัดการทำความสะอาดสถานที่ทำงานในวันที่ 1 พฤษภาคม 2554 ทำการสำรวจวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงาน เพื่อจัดทำโครงการขออนุมัติจาก อบต. ต่อไป

กลุ่มสภาเด็กและเยาวชน จำนวน 20 คน มาช่วยกันทำความสะอาดสถานที่อย่างกระตือรือร้น สมาชิกในกลุ่มเริ่มมีความสนิทสนมคุ้นเคย พุดคุยกันอย่างสนุกสนาน มีการพุดคุยกันถึงเรื่องโครงการ กิจกรรมที่อยากจะทำ ข้อสังเกตที่พบคือ การทำงานร่วมกันของเด็กและเยาวชนที่มีวัยแตกต่างกัน ก่อให้เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลและแลกเปลี่ยนทัศนคติกันได้เป็นอย่างดี บางครั้งมีการปรึกษาปัญหาเรื่องการเรียนกันด้วย

3. ระยะการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน

จากข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วม นำเอาทางแก้ปัญหาที่ถูกเลือกสรรไว้จัดทำโครงการ จัดทำเป็นแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนของชุมชน โดยมีการกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ โครงการ กิจกรรมในการแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนของตำบล ซึ่งมีลักษณะเป็น “แผนยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่” (Area-based Strategy Plan) ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัย บุคลากรของ อบต. ตัวแทนสภาเด็กและเยาวชน และตัวแทนสภาองค์กรชุมชนได้นัดหมายทำการประชุมเพื่อกำหนดโครงการในวันเสาร์ที่ 30 เมษายน 2554 ที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดอุทธยาน

การดำเนินการจัดทำแผน นายศรายุทธ พิมพ์จันทร์ ปลัด อบต. บางขุนทองเป็นผู้ดำเนินงานให้ความรู้ในการเขียนโครงการ การจัดทำโครงการต่างๆ อาศัยข้อมูลจากการประชุมระดมความคิดเห็นที่กล่าวมาแล้วมาเขียนโครงการ เน้นการมีส่วนร่วมและการกระจายความรับผิดชอบไปสู่แกนนำชุมชนฝ่ายต่างๆ ปัญหาที่พบคือ ความสามารถในการเขียนโครงการของฝ่ายต่างๆ ต้องอาศัยบุคลากรของ อบต. และผู้มีประสบการณ์ช่วยเหลือ หลังจากนั้นได้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบระบุแหล่งงบประมาณ จัดทำปฏิทินการดำเนินงาน และเสนอความเห็นผ่าน อบต. ต่อไป

นอกจากปลัด อบต. แล้วยังได้รับความร่วมมือจาก นายศิริ เกตุมี ประธานสภาองค์กรชุมชนให้ความรู้ในเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ในการทำโครงการ กิจกรรมให้สอดคล้องกับแผนชุมชน เนื่องจากสภาองค์กรชุมชนตำบลบางขุนทองได้กำหนดให้งานด้านเยาวชนเป็น 1 ใน 10 ของภาระงานของสภาองค์กรชุมชน แต่ยังไม่มีการขับเคลื่อนแต่อย่างใด ดังนั้นการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนของตำบลบางขุนทองจึงเป็นโอกาสอันดีในการรวมกลุ่มเด็กและเยาวชน การจัดทำแผนพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับแผนแม่บทชุมชนที่กำหนดภาระงานแต่ยังไม่มีการดำเนินการแต่อย่างใด

3.1 การพัฒนาแบบองค์รวมครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ผลจากการรวบรวมประเด็นปัญหาและความต้องการของชุมชน มาสู่การจัดทำโครงการ ในการจัดทำโครงการคณะผู้วิจัยแนะนำให้ใช้แนวทางจากการถอดบทเรียนจากพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 2 แห่ง ดังนี้

3.1.1 การกำหนดเนื้อหาในโครงการ กิจกรรม โดยให้มีความครอบคลุมทุกประเด็นต่างๆ ทั้งการให้เด็กและเยาวชนมีส่วนในการจัดระเบียบสังคม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การส่งเสริมสุขภาพและอนามัย การส่งเสริมการศึกษาและอาชีพ การส่งเสริมการกีฬาและนันทนาการ และการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1.2 กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา ในการจัดทำแผนพัฒนา กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาขึ้นอยู่กับประเด็นปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนเป็นสำคัญ โดยพยายามส่งเสริมกิจกรรมให้ครอบคลุมทุกกลุ่มอายุ

3.1.3 การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนได้พยายามส่งเสริมกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวควบคู่ไปด้วย เพราะครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

3.1.4 การเสริมพลังอำนาจ โดยเชื่อมโยงการทำงานของกลุ่ม องค์กรและหน่วยงานที่มีอยู่แล้วในชุมชน เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.2 การทำงานอย่างเป็นระบบ หลังจากการประชุมระดมความคิดเห็น ที่ประชุมได้ปรึกษาหารือเพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการในการนำไปสู่การปฏิบัติดังนี้

3.2.1 อบต. เป็นองค์กรหลักในการบริหารจัดการแผน โดยการอนุมัติงบประมาณ ดำเนินการ หรือการแสวงหาแหล่งงบประมาณในการดำเนินงาน และการแต่งตั้งบุคลากรของ อบต. เพื่อประสานการทำงานร่วมกับผู้นำกลุ่ม องค์กรหลักต่างๆ ทั้งนี้ อบต. บางขุนทองได้มอบหมายให้นางสาวศิวาภรณ์ สังข์ชัย นักพัฒนาชุมชนและ นางสาวธีรรัตน์ จูทะจันทร์ เจ้าหน้าที่ส่วนการศึกษา เป็นผู้ประสานการดำเนินงานร่วมกับคณะผู้วิจัย

3.2.2 ที่ประชุมมีมติให้ผู้นำกลุ่มต่างๆ ทั้ง 7 กลุ่มร่วมกันเป็น “เจ้าภาพหลัก” กับ อบต. ในการดำเนินงาน โครงการต่างๆ

3.2.3 กำหนดการติดตามและประเมินผลการทำงานเป็นระยะทุกเดือน โดยนัดหมายให้มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างเป็นทางการทุกวันอาทิตย์สุดท้ายของแต่ละเดือน ส่วนสถานที่จัดประชุมนั้นจะหมุนเวียนไปตามหมู่บ้านต่างๆ

3.2.3 กำหนดให้ผู้ดำเนินโครงการทำการประเมินผลโครงการที่รับผิดชอบ เพื่อทราบความคืบหน้าในการดำเนินงาน

ที่ประชุมเห็นชอบในการดำเนินโครงการต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 30 โครงการ/กิจกรรมตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลบางขุนทอง

ประเด็นปัญหา	ประเด็นในการพัฒนา	โครงการ/กิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ผู้รับผิดชอบ/ภาคีเครือข่าย	กำหนดการ
<ul style="list-style-type: none"> - การรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนอย่างเป็นทางการ - การให้กลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นแกนนำในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้นำในชุมชน - การประสานเครือข่ายเด็กและเยาวชนในระดับชุมชนและระดับอำเภอ 	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดระเบียบทางสังคม - การบริหารจัดการ - การพัฒนาการศึกษาและการส่งเสริมอาชีพ 	- โครงการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน	เด็กและเยาวชนอายุ 15 – 25 ปี	<ul style="list-style-type: none"> - สำนักงานพัฒนาสังคมจังหวัดนนทบุรี - อบต. บางขุนทอง - สภาองค์กรชุมชน - สภาเด็กและเยาวชน 	ตลอดปี 2554
<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาเด็กในวัยเรียน โดยเฉพาะเด็กต่างถิ่นและเด็กต่างดาวให้ได้รับการเอาใจใส่อย่างเต็มที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาการศึกษาและการส่งเสริมอาชีพ 	โครงการบ้านหลังเรียน	6 – 14 ปี	<ul style="list-style-type: none"> - โรงเรียนทั้ง 3 แห่ง - สภาองค์กรชุมชน - อบต. - สภาเด็กและเยาวชน 	ตลอดปี 2554
<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาคุณภาพของเด็กเล็ก เพื่อให้ได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องจากครอบครัว 	<ul style="list-style-type: none"> - การส่งเสริมสุขภาพและอนามัย 	โครงการล้อมรั้วครอบครัว ด้วยสายใยรัก	ทุกกลุ่มอายุ	<ul style="list-style-type: none"> - สถานีอนามัย - อบต. - สภาเด็กและเยาวชน 	สิงหาคม 2554
<ul style="list-style-type: none"> - การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน - การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร 	<ul style="list-style-type: none"> - การส่งเสริมสุขภาพและอนามัย 	<ul style="list-style-type: none"> - โครงการการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดรณรงค์ไม่พร้อมในวัยรุ่น - “ การแข่งขันกีฬาประเพณี Bangkhunkong Champain Match” ครั้งที่ 1 	6 – 25 ปี	<ul style="list-style-type: none"> - สถานีอนามัย - อบต. - สภาเด็กและเยาวชน 	ตลอดปี 2554
<ul style="list-style-type: none"> - การส่งเสริมอาชีพของเด็กและเยาวชน 	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาการศึกษาและการส่งเสริมอาชีพ 	- โครงการจ้างนักเรียนนักศึกษาทำงานช่วงปิดภาคเรียนและนอกเวลาเรียน	15 – 25 ปี	<ul style="list-style-type: none"> - อบต. - สภาเด็กและเยาวชน 	ตลอดปี 2554
<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 	- กิจกรรมเด็กและเยาวชนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	อาสาสมัครทุกกลุ่มอายุ	<ul style="list-style-type: none"> - อบต. - สภาเด็กและเยาวชน - โรงเรียน, วัด 	ตลอดปี 2554
<ul style="list-style-type: none"> - เด็กและเยาวชนไม่มีคุณธรรมจริยธรรม พฤติกรรมก้าวร้าว 	<ul style="list-style-type: none"> - การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม 	- โครงการธรรมทายาทส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในเด็กเยาวชน เฉลิมพระเกียรติ	ทุกกลุ่มอายุ	<ul style="list-style-type: none"> - อบต. - สภาเด็กและเยาวชน - โรงเรียน, วัด 	ตุลาคม 2554

หมายเหตุ โครงการ กิจกรรมดังในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลบางขุนทอง

4. การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

สภาเด็กและเยาวชนเป็นแกนนำในการมีส่วนร่วมและขับเคลื่อนงานต่างๆ ร่วมกับ อบต. และชุมชน ทุกฝ่ายต่างให้ความสนใจและมีความกระตือรือร้นในการทำงาน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน ต่างให้ความสนใจในการทำกิจกรรม เนื่องจากเป็นช่วงเวลาของการปิดภาคเรียน โดยเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ล้วนกำลังศึกษาเล่าเรียน คณะผู้ดำเนินงานจึงอยากเร่งสร้างระบบในการทำงาน ให้เด็กและเยาวชนรู้จักบทบาทหน้าที่ในการทำงานและสามารถดำเนินงานได้ด้วยตนเอง

ดังนั้น อบต. จัดประชุมปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้แก่สภาเด็กและเยาวชนในวันที่ 2 พฤษภาคม 2554 หลังจากการร่วมกันทำความสะอาดสถานที่ทำงานแล้ว เพื่อเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของหน้าที่แกนนำ ตลอดจนวิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับผู้อื่น โดยการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ในด้านต่างๆ เช่น วิทยากรจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดนนทบุรี และนายก อบต. ให้ความรู้เรื่องบทบาทของสภาเด็กและเยาวชนกับ อบต. ประธานสภาองค์กรชุมชน ให้ความรู้เรื่องบทบาทขององค์กรชุมชนกับการพัฒนา เจ้าหน้าที่ตำรวจเจ้าหน้าที่ของสถานีอนามัย เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของสภาเด็กและเยาวชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและบทบาทการทำงานร่วมกับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ

หลังจากการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนและมีการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ จะต้องมีความต่อเนื่องกัน เนื่องจากว่าเป็นระยะแรกของการรวมกลุ่มเด็กและเยาวชน และเป็นช่วงเวลาของการปิดภาคเรียน จากประสบการณ์ในการถอดบทเรียนกรณีศึกษาพบว่า ผู้ดำเนินงานด้านเด็กและเยาวชนในพื้นที่ต้องทุ่มเทแรงกายและเสียสละเป็นอย่างสูง เพื่อฝึกความรู้ความสามารถให้เด็กและเยาวชนให้สามารถดำเนินการในด้านต่างๆ ได้เอง จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าจำนวนเด็กและเยาวชนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมอย่างตั้งอกตั้งใจ และมีความพึงพอใจที่จะขับเคลื่อนงานด้านต่างๆ

“มันก็สนุกดีครับ ผมได้อะไรเยอะ ได้ฝึกความเป็นผู้นำ การทำงาน

ร่วมกับบุคคลอื่น ได้ประสบการณ์เยอะดีครับ”

(ไกรวิชญ์ มั่นทะนันทน์, สัมภาษณ์ 1 พฤษภาคม 2554)

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าตัวแทนหน่วยงาน กลุ่ม องค์กรต่างๆ โดยเฉพาะประธานสภาองค์กรชุมชนมีความเต็มใจที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ พร้อมทั้งจะสละเวลามาให้ความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ ในระยะเริ่มต้นของการวิจัย “คน กลุ่ม องค์กร หน่วยงานต่างๆ และ อบต.” สามารถเชื่อมโยง ประสานการทำงานต่างๆ ได้เป็นอย่างดี การประสานความร่วมมือให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ก่อให้เกิดการไหลเวียนของความรู้ในสังคมปฏิบัติ นอกจากนั้นคนในชุมชนมีการพูดถึง “สภาเด็กและเยาวชน” กันมากขึ้น

คณะผู้ศึกษาได้กำหนดกรอบเวลาในการติดตามผลการดำเนินงานต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นการพูดคุยกันแบบไม่เป็นทางการ ส่วนการติดตามผลการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชน

กำหนดให้มีตัวแทนสภาเด็กและเยาวชนของแต่ละหมู่บ้าน ทำหน้าที่ประสานงานและกำหนดให้มีการประชุมสภาเด็กและเยาวชนทุกๆ เดือน ในวันอาทิตย์ สัปดาห์สุดท้ายของแต่ละเดือน ณ สำนักงานของสภาเด็กและเยาวชนตำบลบางขุนทอง

หลังจากที่ อบต. พิจารณาแผนการดำเนินงานและอนุมัติงบประมาณในการดำเนินงาน ซึ่งในการขับเคลื่อนแผนงานดังกล่าวนี้ สภาองค์กรชุมชนมีส่วนช่วยในการสนับสนุน โดยในบางโครงการ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น โครงการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จ. นนทบุรี เป็นจำนวนเงิน 100,000 บาท ในการดำเนินงานผู้วิจัยได้เห็นความร่วมมือของกลุ่ม องค์กร สภาเด็ก และเยาวชน ในการร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ โดยโครงการที่ดำเนินการเป็นวิธีเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา โดยมีโครงการหลักดังนี้

1. โครงการบ้านหลังเรียน เนื่องจากสภาพพื้นที่มีเด็กต่างถิ่นและเด็กต่างด้าวติดตามผู้ปกครองเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก สภาพครอบครัวที่มีฐานะยากจน ขาดการดูแลและเด็กได้อย่างทั่วถึง ทำให้เด็กมีโอกาสมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ต่างๆ เช่น ติดเกม ไม่สนใจการเรียน เป็นต้น จากการประชุมปรึกษาหารือของคณะดำเนินงานประกอบด้วย ผู้นำองค์กรหลักที่ได้รับการแต่งตั้ง ได้แก่ อบต. โรงเรียน ผู้นำชุมชน และสภาเด็กและเยาวชนซึ่งทุกฝ่ายเห็นด้วยในหลักการ ในเบื้องต้นที่ประชุมให้เริ่มดำเนินการที่โรงเรียนบางไทรในเป็นแห่งแรก เพราะเนื่องจากมีสถานที่เอื้ออำนวย เนื่องจากอยู่ติดกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนของตำบล และสถานีนอนมัย เหมาะแก่การทำกิจกรรมต่างๆ ของเด็กหลังเลิกเรียน

คณะกรรมการดำเนินโครงการได้ทำการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองนักเรียนทราบผ่านสื่อต่างๆ ของ อบต. รวมทั้งคณะครูของโรงเรียนวัดบางไทรในทำหน้าที่รับสมัครนักเรียนเข้าร่วมโครงการ และรับสมัครครูอาสาเพื่อทำหน้าที่ดูแลนักเรียนหลังเลิกเรียนด้วย คณะกรรมการดำเนินโครงการได้ทำการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจแก่ผู้ปกครองนักเรียนในวันที่ 17 พฤษภาคม 2554 ซึ่งเป็นวันเปิดภาคเรียนและการประชุมผู้ปกครองของทางโรงเรียน เพื่อทำความเข้าใจและให้ผู้ปกครองทราบถึงบทบาทหน้าที่และวัตถุประสงค์ของโครงการและทำสัญญากับทางโรงเรียนว่า “จะมารับ-ส่ง” นักเรียนด้วยตนเองและเอาใจใส่ดูแล เข้มงวดเรื่องการเรียนของเด็กตลอดระยะเวลาที่ร่วมโครงการ

ในเบื้องต้นพบว่ามึนักเรียนสนใจเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวน 40 คน และมีครูอาสาซึ่งเป็นครูอัตราจ้างของโรงเรียนวัดบางไทรใน 2 คน คือ ครูเปรมจิต และครูพนิตา และคุณหมอรัชนิ พยาบาลวิชาชีพของ สอ. บางไทรใน ที่รับหน้าที่ผลัดเปลี่ยนกันมาดูแลเด็กๆ โดยได้กำหนดตารางการจัดกิจกรรมบ้านหลังเรียน ระหว่างเวลา 15.30 – 16.30 น. ดังนี้

วันจันทร์	ทำการบ้าน	เรียนพิเศษ
วันอังคาร	ทำการบ้าน	กิจกรรมนันทนาการ
วันพุธ	ทำการบ้าน	วาดภาพ ศิลปะ

วันพฤหัสบดี ทำการบ้าน เรียนพิเศษ
วันศุกร์ ทำการบ้าน กิจกรรมนันทนาการ

จากการประเมินผลโครงการในช่วงเดือนแรกเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2554 พบว่าโครงการได้รับการตอบรับจากเด็ก ผู้ปกครองและชุมชนเป็นอย่างดี แม้ว่าในบางวันเด็กจะมาเรียนน้อยหรือประสบกับปัญหาในเรื่องฝนตกบ้าง แต่ผู้ปกครองก็เอาใจใส่มารับ – ส่งบุตรหลานของตนเองเป็นอย่างดี แต่ความสำเร็จเกิดจากเด็กนักเรียนเอาใจใส่ด้านการเรียนดีขึ้น ไม่มีปัญหาเรื่อง “ไม่ทำการบ้าน” เพราะครูที่สอนจะกวดขันและเอาใจใส่เป็นอย่างดี ดังที่ ครูพนิดา เล่าให้ฟังว่า

*“ก่อนๆ เด็กพวกนี้จะไม่ค่อยทำการบ้าน แต่พอมาเข้าโครงการ
รู้สึกว่าเขาดีขึ้น ทางบ้านก็เอาใจใส่”*

ในระยะต่อมามีผู้ปกครองสนใจให้บุตรหลานมาเข้าร่วมในกิจกรรมบ้านหลังเรียนมากขึ้น โดยได้มาติดต่อสอบถามคณะครูที่โรงเรียน และสอบถามผ่านคณะกรรมการดำเนินโครงการ ขณะเดียวกันการดำเนินโครงการประสบกับปัญหาด้านครูผู้สอน เนื่องจากภาระงานปกติที่มากและต้องมารับหน้าที่พิเศษโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนใดๆ

คณะดำเนินโครงการได้นำเสนอปัญหาสู่ที่ประชุมประชาคมตำบลเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2554 โดยนายสิริ เกตุมี ประธานสภาองค์กรชุมชนเป็นผู้เสนอปัญหา ที่ประชุมมีการแลกเปลี่ยนความเห็นเกี่ยวกับโครงการบ้านหลังเรียน โดยมติที่ประชุมเห็นว่า “ควรจัดสรรงบประมาณจากแหล่งอื่นๆ เพื่อเป็นค่าตอบแทนครู เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการดำเนินงานต่อไป อบต. จึงรับเรื่องเพื่อไปจัดหางบประมาณมาสนับสนุนต่อไป

ผลการดำเนินโครงการบ้านหลังเรียนพบว่า เด็กได้มีเวลาในการทำบ้านหลังเลิกเรียน โดยมีครูคอยให้คำแนะนำ ปรีกษาหากเมื่อไม่สามารถทำการบ้านได้ นอกจากนั้นยังได้ทำกิจกรรมที่ตนสนใจ เช่น การเล่นกีฬากับเพื่อนๆ วาดภาพระบายสี หรือการปลูกดอกไม้รอบๆ บริเวณโรงเรียน เป็นการส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่นักเรียน

ผลที่เกิดแก่ครอบครัว ผู้ปกครอง ผู้ปกครองมีความรู้สึกไว้วางใจ เชื่อมั่นในตัวบุตรหลานว่าจะไม่ไปเล่นเกม หรือทำกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมใดๆ หลังเลิกเรียน ทำให้ผู้ปกครองมีความสบายใจในการทำงาน และมีความเชื่อศรัทธาต่อชุมชนที่มาอาศัยอยู่ จากการพูดคุยกับผู้ปกครองที่มา รับ-ส่งบุตรหลานพบว่า ผู้ปกครองมีความภาคภูมิใจต่อโรงเรียน ชุมชนที่เขามาอาศัยอยู่ แม้ว่าจะเป็นคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ก็ตาม เกิดทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียน ชุมชน

ผลที่เกิดต่อ อบต. ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนส่วนใหญ่มีแนวคิดว่าการบ้านหลังเรียนเกิดจากการดำเนินงานของ อบต. และเป็นผลงานของ อบต. ดังนั้นผู้ปกครองและชุมชนเกิดทัศนคติที่ดีต่อ อบต. โดยเฉพาะรองนายก อบต. ซึ่งเป็นหัวหน้าดำเนินโครงการ ท่านได้รับคำชมเชยและชื่นชมจากชาวบ้านหมู่ที่ 4 อย่างมากมาย ความสำเร็จในการดำเนินโครงการบ้านหลังเรียนของโรงเรียนวัดบางไกรใน หมู่ 4 ทำให้ชุมชนเกิดแรงบันดาลใจที่จะขยายผลไปสู่อีก 2 โรงเรียนในภาค

เรียนที่ 2 ต่อไป และคณะผู้ดำเนินโครงการได้รวบรวมปัญหาเพื่อนำเสนอ อบต. เพื่อหาทางแก้ไขต่อไป

อบต. และชุมชนซึ่งเป็นผู้ดำเนินการ(Actor) ร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กในวัยเรียน ซึ่งเป็นเป้าหมาย(Goal) ของการพัฒนา เนื่องจากเห็นว่าเด็กในวัยเรียนส่วนมากเป็นเด็กด้อยโอกาสในสังคมสมควรได้รับการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ ตามหลักของสิทธิเด็ก เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ คณะผู้ดำเนินโครงการจึงสร้างรูปแบบของกิจกรรมและข้อตกลงต่างๆ เพื่อให้เป็นที่สนใจของผู้ปกครองนักเรียน และตัวนักเรียนเอง การปรับวิธีการดำเนินการและการจัดหาครูผู้สอน เพื่อให้โครงการสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนผู้ปกครองนักเรียนและตัวนักเรียนก็เข้าใจในสภาพและบทบาทของตนเอง โดยปฏิบัติตามข้อตกลงของคณะผู้ดำเนินโครงการ(Actor 's orientation) เพื่อประโยชน์สูงสุดที่ตนเองได้รับ

2. โครงการล้อมรั้วครอบครัว ด้วยสายใยรัก โครงการนี้เป็นความร่วมมือของคณะผู้ดำเนินโครงการกับศูนย์พัฒนาครอบครัว (ศพค.) ของ อบต. เป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดกิจกรรมในโครงการล้อมรั้วครอบครัวด้วยสายใยรักเดิม ของ อบต. ซึ่งคณะผู้ดำเนินโครงการมุ่งพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของครอบครัว แม้ว่า ศพค. จะมีบทบาทในการสำรวจปัญหา บทบาทในการเฝ้าระวัง ป้องกันและแก้ไขปัญหา พัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว โดยจัดทำแผนปฏิบัติการในลักษณะบูรณาการ เพื่อการพัฒนา ป้องกันแก้ไขปัญหาครอบครัวกับกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเด็กเยาวชนก่อนสมรส กลุ่มครอบครัวปกติ และกลุ่มครอบครัวมีปัญหา ทั้งนี้จากการวิเคราะห์แผนการทำงานของ อบต. พบว่าศูนย์พัฒนาครอบครัวยังไม่มีบทบาทเชิงรุกในการพัฒนาชุมชนเท่าใด

เนื่องจากสภาพครอบครัวในชุมชนที่มีความแตกต่างกันและมีความหลากหลายด้านพื้นฐานการศึกษา และด้านเศรษฐกิจที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน ปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อการเลี้ยงดูบุตรหลาน แม้ว่าสถานีนอมนัยจะให้ความสนใจในการดูแลด้านสุขภาพ แต่ยังไม่สามารถทำให้การพัฒนาเป็นไปได้มีประสิทธิภาพ เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดี และปลูกฝังให้เกิดความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวเป็นกลไกในการเฝ้าระวังปัญหาในชุมชนต่อไป

การดำเนินงานโดยการใช้กลไก “ครอบครัวอาสา” มีหน้าที่ในการสร้างเครือข่ายครอบครัว การสร้างระบบเครือข่ายครอบครัวในชุมชน คือ การรวมกลุ่มครอบครัวที่ใกล้เคียงกันในหมู่บ้านเดียวกัน เครือข่ายละ 10 - 15 ครอบครัว เพื่อการดูแลทุกข์สุขซึ่งกันและกัน โดยให้มีผู้แทนของแต่ละกลุ่ม (เครือข่าย) รวมตัวกันเป็นเครือข่ายครอบครัว เพื่อเข้าไปเป็นคณะทำงานของศูนย์พัฒนาครอบครัวของ อบต. โดยให้เครือข่ายครอบครัวหรือกลุ่มครอบครัวเป็นครอบครัวอาสา ให้ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนเป็นผู้คัดเลือก การกำหนดจำนวนครอบครัวต่อกลุ่มขึ้นอยู่กับขนาดเล็กหรือใหญ่ของแต่ละชุมชน ในเบื้องต้นคณะผู้ดำเนินงานได้ร่วมกันปรึกษาหารือกำหนดหมู่บ้านละเครือข่ายทำการคัดเลือกเครือข่ายละ 5 ครอบครัว เพื่อทำหน้าที่เป็นครอบครัวอาสา จากนั้นให้ครอบครัวที่จะ

เข้าร่วมโครงการไปร่วมประชุมและทำกิจกรรม ณ เอสแลนด์ รีสอร์ท ตำบลแก่ง อำเภอมือง จังหวัดระยอง ระหว่างวันที่ 28 – 29 สิงหาคม 2554 โดยมีครอบครัวอาสาที่ได้รับการคัดเลือกและสมัครเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 30 ครอบครัว

วิทยาการของศูนย์พัฒนาครอบครัวให้ความรู้ในการทำกิจกรรมเชื่อมโยงสายใยรักครอบครัว โดยแบ่งออกเป็นฐานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเปิดใจ การสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวและการสร้างสัมพันธภาพกับครอบครัวอื่นๆ การให้ความรู้ในเรื่องการเลี้ยงดูบุตร โดยเฉพาะบุตรในช่วงวัยรุ่น การฝึกให้คำแนะนำเพื่อนบ้าน เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เป็นแกนนำในการพัฒนาครอบครัวอื่นๆ และร่วมกิจกรรมกับครอบครัวอื่นๆ ในชุมชนต่อไป

ผลการดำเนินโครงการล้อมรั้วครอบครัว ด้วยสายใยรัก ทำให้เกิดครอบครัวอาสาเข้าไปทำงานในแต่ละชุมชน ทำหน้าที่คัดเลือกครอบครัวกลุ่มเสี่ยงของแต่ละชุมชนและทำหน้าที่สอดส่องดูแลปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวดังกล่าว ในช่วงแรกของการดำเนินงานคือต้นเดือนกันยายน 2554 ครอบครัวอาสาที่เข้าร่วมโครงการได้มีโอกาสจัดกิจกรรมร่วมกัน คือ “กิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อม” ในวันศุกร์ ที่ 16 กันยายน 2554 โดยกลุ่มเป้าหมายคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประมาณ 80 คน ของโรงเรียนในพื้นที่ทั้ง 3 โรงเรียน โดยมีการให้ความรู้ในเรื่องเพศสัมพันธ์และสุขอนามัยต่างๆ เป็นการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยรุ่น

ครอบครัวอาสาได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น และมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนระหว่งครอบครัวของแต่ละหมู่บ้านทำให้เป็นการประสานความร่วมมือของคนในแต่ละชุมชน แต่อย่างไรก็ตามภาพความสำเร็จดังกล่าวเป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น เนื่องจากครอบครัวส่วนใหญ่ในชุมชนต้องมุ่งทำมาหากินเพื่อเลี้ยงครอบครัวเป็นหลัก การเจาะลึกเข้าไปสู่ครอบครัวกลุ่มเสี่ยงนั้นยังเป็นไปได้ค่อนข้างยาก ยังต้องใช้ความพยายามในลำดับต่อไป นอกจากนี้หลังจากการดำเนินโครงการได้เพียง 1 เดือนก็เกิดปัญหาอุทกภัยทำให้ครอบครัวต่างๆ มุ่งเอาตัวรอด อพยพไปอยู่ในที่ต่างๆ แต่อย่างไรก็ตามภาพการริเริ่มและความสำเร็จที่เกิดขึ้นทำให้เจ้าหน้าที่ของ อบต. และครอบครัวอาสาในชุมชนเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่พร้อมที่จะดำเนินโครงการต่อยอดในลำดับต่อไป

คณะผู้ดำเนินโครงการเห็นว่าในการดำเนินโครงการครั้งต่อไปควรจัดกิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวอย่างต่อเนื่อง และจัดในพื้นที่ตำบลและมีการส่งเสริมความร่วมมือของกลุ่มองค์กรต่างๆ และบูรณาการเนื้อหาต่างๆ เช่น ฐานการส่งเสริมอาชีพ ฐานการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและฐานของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และมุ่งเป้าไปที่ครอบครัวกลุ่มเสี่ยง และกระจายไปสู่ครอบครัวของคนต่างถิ่นที่เข้ามารับจ้างในชุมชน เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างคนในพื้นที่ให้มากขึ้น

3. โครงการสภาเด็กและเยาวชน เพื่อเสริมสร้างพลังของกลุ่มเด็กและเยาวชน หลังจากการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน ได้จัดทำร่างระเบียบของสภาเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงาน และผ่านความเห็นชอบจาก อบต. แม้ว่าการดำเนินงานต่างๆ จะได้รับความร่วมมือจากสภาองค์กรชุมชน แต่สภาเด็กและเยาวชน ค. บางขุนกองก็ยังไม่ได้รับการจัดแจงเข้าเป็นสมาชิกของสภาองค์กรชุมชนแต่อย่างใด เพียงอาศัยคำแนะนำของผู้ใหญ่และให้ผู้ใหญ่เป็นผู้ผลักดัน โครงการต่างๆ เพื่อขออนุมัติงบประมาณจาก อบต. และร่วมเป็นคณะทำงาน ในการทำกิจกรรมต่างๆ กับบุคลากรของ อบต. รวมทั้งงานต่างๆ ในชุมชน ดังนี้

วันที่ 8 พฤษภาคม 2554 สภาเด็กและเยาวชนของตำบลบางขุนกองได้ร่วมกันพัฒนาสำนักงานบริเวณโรงเรียนวัดบางไทรนอก

วันที่ 17 พฤษภาคม 2554 ร่วมกับ อบต. ทำความสะอาดวัดในพื้นที่ทั้ง 8 วัด เนื่องในโอกาสวันวิสาขบูชา

ระหว่างวันที่ 16 - 30 กรกฎาคม 2554 คณะทำงานในโครงการส่งเสริมแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติด

เดือนมิถุนายน – กันยายน 2554 ร่วมโครงการจ้างนักเรียน นักศึกษาทำงานช่วงวันหยุด

เดือนพฤษภาคม – กันยายน 2554 โครงการบ้านหลังเรียนของโรงเรียนวัดบางไทรใน

วันที่ 2 – 3 กรกฎาคม 2554 เป็นแกนนำในการดำเนินโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในวัยรุ่น ร่วมกับภาคีเครือข่าย

วันที่ 28 – 29 สิงหาคม 2554 ร่วมเป็นคณะทำงานกับบุคลากรของ อบต. ในการดำเนินโครงการล้อมรั้วครอบครัว ด้วยสายใยรัก จ. ระยอง

วันที่ 7-9 กันยายน 2554 ร่วมโครงการธรรมทายาทส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในเด็กเยาวชน เฉลิมพระเกียรติ

วันที่ 22 กันยายน 2554 คณะทำงานกับ อบต. ในการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชน “การแข่งขันกีฬาประเพณี Bangkhunkong Champain Match” ครั้งที่ 1

การจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนของตำบลบางขุนกองเป็นสิ่งใหม่ในพื้นที่ การตั้งกลุ่มเด็กและเยาวชนอย่างเป็นทางการในรูปแบบของสภาเด็กและเยาวชนมีกฎระเบียบรองรับทำให้เด็กและเยาวชนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่มีส่วนร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคม หากเมื่อเปรียบเทียบกับในสมัยก่อนเด็กและเยาวชนจะมาร่วมกลุ่มกันเพื่อเล่นกีฬาสำหรับไปแข่งขันกับถิ่นอื่นเท่านั้น ยังไม่มีมุมมองที่หลากหลายในการคิดสร้างสรรค์ผลงานและการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แต่หลังจากกลุ่มเด็กได้มาร่วมกับคณะทำงานของ อบต. และผู้นำชุมชนแล้วรู้สึกมีความมั่นใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การติดต่อประสานงาน และเกิดความสามัคคีในหมู่คณะ

หลังจากสภาเด็กและเยาวชนได้ร่วมกันทำความสะอาดสำนักงานที่โรงเรียนวัดบางไทรนอกและได้ร่วมกันทำความสะอาดบริเวณวัดร่วมกับคณะของ อบต. เนื่องในวันวิสาขบูชาแล้ว

ผลกระทบในเชิงสังคมพบว่ามีทั้งแง่บวกและลบ ในด้านบวกผู้ปกครอง ชุมชนเห็นว่าเป็นนิมิตใหม่ของกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ทั้ง 6 หมู่บ้านที่ได้ร่วมกันบำเพ็ญประโยชน์ แม้ว่าในตอนแรกจำนวนเด็กและเยาวชนที่มาร่วมกลุ่มกันจะค่อนข้างน้อยเพียง 35 คน แต่ก็เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ เครื่องมือเด็กและเยาวชนในแต่ละหมู่บ้านได้ไปชักชวนเพื่อนๆ ในหมู่บ้านออกมาทำกิจกรรมร่วมกัน ส่วนในแง่ลบเกิดจากทัศนคติของผู้ปกครองที่ค่อนข้างมีฐานะเห็นว่า “ใช้แรงงานเด็ก” และ “รวมกลุ่มมั่วสุมกัน” ซึ่งขณะทำงานรวมทั้งผู้วิจัยต่างก็พยายามทำความเข้าใจกับชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ของ อบต. อย่างสม่ำเสมอ

หลังจากการร่วมจัดกิจกรรมตามโครงการล้อมรั้วครอบครัว ด้วยสายใยรัก จ. ระยองเมื่อวันที่ 28 – 29 สิงหาคม 2554 กลุ่มสภาเด็กและเยาวชนได้เตรียมเสนอโครงการต่างเพื่อดำเนินงานในปีงบประมาณ 2555 ซึ่งในโครงการต่างๆ นั้นโครงการทัศนศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชน จ. ลำปางและเชียงราย ระหว่างวันที่ 22 – 24 ตุลาคม 2554 ซึ่งเป็นช่วงปิดภาคเรียน ถือเป็นโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสภาเด็กและเยาวชนของ จ. ลำปางและเชียงราย โดยมอบหมายให้อนุกรรมการฝ่ายกีฬาได้เตรียมทีมเพื่อแข่งขันกีฬาค่าย

สภาเด็กและเยาวชนตกลงกันว่าจะร่วมกิจกรรมในประเพณีตักบาตรพระ 108 ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น โดยจะร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในกลุ่มของสภาเด็กเพื่อแสดงผลงานศักยภาพของกลุ่มต่อชุมชน เพื่อสร้างการยอมรับจากชุมชน แต่เมื่อต้นเดือนตุลาคมจนถึงเดือนธันวาคมก็เกิดมหาอุทกภัยครั้งใหญ่ส่งผลให้ชุมชนต้องอพยพกระจัดกระจายไป ทำให้การดำเนินโครงการศึกษาดูงานของสภาเด็กและเยาวชนต้องถูกเลื่อนออกไป งานประเพณีตักบาตร 108 ในปี พ.ศ. 2554 ต้องถูกยกเลิก

การรวมกลุ่มของสภาเด็กและเยาวชนกลับมาทำตัวอีกครั้งเมื่อช่วงสิ้นปี พ.ศ. 2554 โดยกลุ่มนัดหมายกันทำความสะอาดวัดในชุมชนร่วมกับ อบต. และผู้นำในชุมชน อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มในครั้งนี้พบว่าจำนวนสมาชิกมาร่วมกลุ่มเพียง 22 คน เนื่องจากสมาชิกบางส่วนคิดเรียนอพยพไปอยู่ที่อื่น ผลพวงจากอุทกภัยทำให้สำนักงานพัฒนาสังคมจังหวัดได้อุดหนุนงบประมาณจำนวน 20,000 บาท ผ่านสภาเด็กและเยาวชนในการทำกิจกรรมร่วมฟื้นฟูชุมชนหลังน้ำท่วม สภาเด็กและเยาวชนได้ร่วมประชุมปรึกษาหารือกับสภาองค์กรชุมชนเห็นว่าจะจัดทำ “โครงการฟื้นฟูพัฒนาสิ่งแวดล้อม” เนื่องจากพื้นที่ตำบลบางขุนทองได้รับความเสียหายจากเหตุอุทกภัยเป็นจำนวนมาก ต้นไม้ตามสวนและแหล่งต่างๆ ตายเป็นจำนวนมาก อาคารบ้านเรือน สิ่งปลูกสร้างได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก ได้กำหนดเวลาในการดำเนินโครงการระหว่างวันที่ 28 – 29 มกราคม 2555 หลังจากจัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ

การดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆ ของสภาเด็กและเยาวชนในช่วงต้นปี พ.ศ. 2555 แม้ว่าการรวมกลุ่มจัดกิจกรรมต่างๆ จะมีจำนวนเด็กและเยาวชนมาร่วมกิจกรรมไม่มากเหมือนกับในช่วงแรก แต่การดำเนินงานก็ยังคงมีความต่อเนื่อง ผู้วิจัยสังเกตพบว่าบุคลากรของ อบต. ที่มีส่วน

ขับเคลื่อนและผลักดันงานเด็กและเยาวชนมากที่สุดคือรองนายก อบต. ที่ได้รับมอบหมายจากนายก อบต. ส่วนบุคลากรคนอื่นๆ เช่น พัฒนาชุมชนและส่วนการศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ น้อย และบุคคลที่มีส่วนช่วยขับเคลื่อนรวมทั้งเป็นที่ปรึกษางานต่างของเด็กและเยาวชนคือ นายสิริ เกตุมี ประธานสภาองค์กรชุมชน เนื่องจากท่านเป็นบุคคลที่เคารพนับถือของคนในชุมชน ทำให้ฝ่ายต่างๆ มีความเกรงใจท่าน ทำให้การทำงานของเด็กและเยาวชนมีความราบรื่นมาโดยตลอด

การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้มีเพียงการสร้างภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานภายในพื้นที่ เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนนทบุรี สถานีตำรวจอำเภอบางกรวย เป็นต้น โดยหน่วยงานดังกล่าวให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการและข้อมูลในการดำเนินงาน แม้ว่าภาคีเครือข่ายมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเด็กและเยาวชน เพราะการใช้สภาเด็กและเยาวชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงาน สภาเด็กและเยาวชนจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนควบคู่อย่างต่อเนื่อง ในระยะเริ่มต้นของการวิจัยที่คณะผู้วิจัยต้องเร่งดำเนินการหลายอย่าง ทำให้การจัดทัศนศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถาบันการศึกษาและสภาเด็กและเยาวชนถูกกำหนดไว้ในระยะหลังของการวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานต่างๆ ดำเนินไปตามรูปแบบที่กำหนดอย่างเป็นรูปร่าง

จากการปรึกษาหารือของสภาเด็กและเยาวชนและได้หารือกับคณะผู้วิจัย นักพัฒนาชุมชน คุณศิวาภรณ์ สังข์ยิ้ม ได้ตกลงกันเพื่อจัดทัศนศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสภาเด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลห้างฉัตร ที่ผู้วิจัยได้สร้างเครือข่ายในขณะไปทำการถอดบทเรียน และทำการประชุมเชิงปฏิบัติการกับคณะวิทยากรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง เนื่องจากคณะกรรมการสภาเด็กและเยาวชนเป็นนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และไปทัศนศึกษาในจังหวัดทางภาคเหนือ ตัวแทนสภาเด็กและเยาวชนได้นำเสนอความคิดอย่างไม่เป็นทางการกับคณะผู้บริหาร อบต. ณ “เวทีชาวบ้าน” ซึ่งคณะผู้บริหารต่างก็เห็นด้วยกับความคิดและให้ไปจัดทำโครงการมานำเสนอต่อไป

ประธานสภาเด็กและเยาวชนได้กำหนดในการศึกษาดูงาน ระหว่างวันที่ 22 – 24 ตุลาคม 2554 และเสนอโครงการผ่านรองนายกฯ และนายก อบต. เพื่ออนุมัติโครงการ ข้าราชการจัดทัศนศึกษาของสภาเด็กและเยาวชนทำให้เป็นที่น่าสนใจของชุมชนเป็นอย่างยิ่ง กลุ่มเด็กและเยาวชนมีความตื่นเต้นและมีความภาคภูมิใจในผลงานของตน ทำให้เด็กและเยาวชนในชุมชนมีความสนใจและมาเข้าร่วมในกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น ส่วนผู้ใหญ่ในชุมชนบางกลุ่มมีความเห็นเชิงลบ ต่างวิพากษ์วิจารณ์ไปต่างๆ นานา โดยภาพรวมเห็นว่า จัดงบประมาณเพื่อ “ไปเที่ยว” ทั้งนี้ต้องพยายามสร้างความรู้ความเข้าใจกับคนกลุ่มดังกล่าวต่อไป อย่างไรก็ตามเนื่องจากเกิดเหตุอุทกภัยจึงทำให้ต้องเลื่อน โครงการออกไป และหลังจากเกิดเหตุอุทกภัย เป้าหมายความสนใจของคนในพื้นที่กลับมาอยู่ที่การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การทุ่มงบประมาณเพื่อฟื้นฟู เยียวยาผู้ประสบเหตุในพื้นที่ ทำให้โครงการนี้ถูกยกเลิกไปใน

ที่สุด สภาเด็กและเยาวชนจึงมีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชนในการบูรณะ พื้นฟูชุมชนเท่านั้น การศึกษาดูงานจึงต้องดำเนินการในปิงบประมาณต่อไป

การดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของ อบต. และชุมชน โดยการประสานข้อมูล ความรู้ ความคิดเห็น ในการจัดทำแผนพัฒนาาร่วมกัน แม้ว่า อบต. จะมีการดำเนินการที่เป็นระบบในการพัฒนาพื้นที่ก็ตาม แต่จากการวิเคราะห์แผนการดำเนินงานของ อบต. พบว่า ยังให้ความสำคัญในด้าน โครงสร้างพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนค่อนข้างน้อย ผลจากการดำเนินโครงการพบว่า อบต. สามารถประสานการทำงานของกลุ่ม องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนให้สามารถร่วมวิเคราะห์ปัญหาและเสนอความคิด ความต้องการเพื่อจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนได้ แม้ว่าการดำเนินงานของ อบต. ที่ผ่านมามีการทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน ประชาคมตำบล แต่เป็นเพียงการเสนอแผน โครงการต่างๆ ให้ประชาชนรับทราบเท่านั้น ยังไม่ได้้นำความต้องการของชาวบ้าน ไปจัดทำแผนพัฒนาอย่างแท้จริง ดังนั้นในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในครั้งนี้เป็นปรากฏการณ์ใหม่ในการจัดทำแผนของชุมชน ตำบล ทำให้หน่วยงาน องค์กรต่างๆ เชื่อมโยงการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การดำเนินการของสภาเด็กและเยาวชน การจัดตั้งและการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของสภาเด็กและเยาวชนทำให้ชุมชนได้เห็นพัฒนาการของกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ เนื่องจากเป็นพื้นที่เปิด เด็กและเยาวชนไปทำงานและเรียนหนังสือนอกพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ การรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนทำให้หน่วยงาน กลุ่ม องค์กรเห็นความสำคัญและพร้อมเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้กิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชุมชน ก่อให้เกิดสัญญาณที่ดีว่า “เด็กมีความรักและความผูกพันต่อชุมชน” มากขึ้น โดยเฉพาะการที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้เทียนพรรษาทางน้ำ ซึ่งเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทุกภาคส่วนในชุมชนเห็นความสำคัญพร้อมที่จะขับเคลื่อนสภาเด็กและเยาวชนต่อไป

การจัด “เวทีชาวบ้าน” เพื่อเป็นที่พูดคุย เสนอความคิดเห็นของคนในชุมชน ณ ศูนย์สาธิตการตลาด บ้านบางไกรใน หมู่ 4 ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสพูดคุยปรึกษาหารือกันแบบไม่เป็นทางการ นำมาซึ่งความคิดเห็นของคนในชุมชน เนื่องจากการดำเนินงานร่วมกันของคนหลายกลุ่มอายุ และชาวบ้านมักคุ้นเคยกับการฟังที่มีโอกาสเสนอความคิดเห็นน้อยมาก การกระตุ้นให้ชาวบ้านได้คิดผ่านสถานการณ์ต่างๆ ในการประชุมปฏิบัติการ การได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการปรึกษาหารือ ทำให้ “ผู้ไม่รู้” เกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น สร้างความมั่นใจในตนเองกลับคืนมา สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่นแบบที่ “ไม่มีใครเหนือใคร” ไม่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหัวหน้ากับลูกน้อง ไม่ว่าจะมียุต่างกันมากแค่ไหน หรือระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ให้ทุกฝ่ายได้พูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุด เรียกว่า เป็นการสร้างมโนสำนึก (Conscientization) ซึ่งเป็นพัฒนาความคิดและการกระทำของมนุษย์ โดยผ่านการเสวนา(Dialogue)เพื่อให้มีการรับรู้รวมทั้งเข้าใจ

โลกในความเป็นจริง และจะนำไปสู่ความเชื่อในพลังของมนุษย์ เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขชุมชน สังคมให้ดีกว่าเดิม โดยการเสวนานั้นจะต้องใช้ความคิดในการไตร่ตรองด้วยความคิดของตัวเอง (Reflection) การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ เป็นการพัฒนาความคิดและความสามารถของตนเอง

การจัดเวทีชาวบ้านทำให้เป็นแหล่งพูดคุย ปรัชญาหารือของคนหลายกลุ่มอายุ บางครั้งเรียกว่า “สภากาแฟ” ระยะเวลาๆ ชาวบ้านมาร่วมกันจำนวนไม่มาก เพียง 5 – 10 คนเท่านั้น แต่ก็หมุนเวียนกันมาเรื่อยๆ แต่ในระยะต่อมาก็เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในวันหยุดบางครั้งมีจำนวนมากถึง 20 คน อย่างไรก็ตามประเด็นการพูดคุยไม่ได้จำกัดเฉพาะเรื่องเด็กและเยาวชนเท่านั้น หากแต่ได้มีการพูดถึงเรื่องราวต่างๆ ในชุมชน บางครั้งมีการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของ อบต. อีกด้วย ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่าการสร้างเวทีดังกล่าวช่วยในการสนับสนุนการแสดงความคิดเห็นของคนในชุมชน เป็นการจุดประกายความคิดของคนในเรื่องต่างๆ ที่มากกว่าเรื่องเด็กและเยาวชน ซึ่งถือว่าเป็น “สัญญาณแห่งความสำเร็จ” ของการวิจัยในครั้งนี้

อย่างไรก็ตามปัจจัยแฝงที่เกิดขึ้นในการทำงานเชิงพื้นที่ นักการเมืองท้องถิ่นที่ดำเนินงานร่วมในโครงการต่างๆ ได้รับความนิยมาจากชาวบ้านในพื้นที่เป็นอย่างมาก เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างเห็นว่า งานต่างๆ ดำเนินการโดย อบต. และเป็นผลงานของ อบต. แม้ว่าการเมืองท้องถิ่นจะมีการแข่งขัน ไม่รุนแรงมากนัก แต่ก็ทำให้เกิดอคติต่อนักการเมืองท้องถิ่นด้วยตนเอง ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการทำงานในช่วงเดือนมีนาคม 2555 ซึ่งเป็นช่วงสิ้นสุดโครงการ และการหมดวาระของสมาชิก อบต. กำลังจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองในท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยก็ได้รับการยอมรับ คำชื่นชมและความไว้วางใจจากชาวบางขุนทองเป็นอย่างดี การอยู่ในพื้นที่ตลอดระยะเวลาของการทำวิจัยทำให้มีความรู้ลึกๆ เป็นคนในพื้นที่ ผู้วิจัยทำการสรุปผลการวิจัยได้ในการประชุมตัวแทนฝ่ายต่างๆ ครั้งสุดท้ายในวันที่ 1 เมษายน 2555 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของทุกฝ่ายต่อการวิจัย

5. การติดตามและประเมินผลการวิจัย คณะผู้ดำเนินงานได้มอบหมายการติดตามผลการดำเนินงานโครงการต่างๆ ให้เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของนักพัฒนาชุมชนและเจ้าหน้าที่ อบต. ซึ่งได้รับการมอบหมายโดยตรงจากนายก อบต. แต่จากการสังเกตพบว่า เจ้าหน้าที่ไม่มีการประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ยังไม่มีการจัดทำเครื่องมือวัดและประเมินผล ประเมินผลจากการสังเกตและการถ่ายภาพประกอบเท่านั้น ซึ่งบทบาทการติดตามผลการดำเนินงานตกอยู่ที่คณะผู้ดำเนินงานเป็นหลัก ต้องทำหน้าที่สอบถามความคืบหน้าในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จากผู้รับผิดชอบ และจากกลุ่มเด็กและเยาวชนอยู่เสมอ เช่น สิ่งใดที่ได้ดำเนินการไปแล้ว อะไรที่ยังไม่สามารถดำเนินการตามแผนงาน ผลการทำงานเป็นอย่างไร มีปัญหา อุปสรรคอะไร และต้องการความช่วยเหลือและการสนับสนุนอะไร ซึ่งการประเมินดังกล่าวอาศัยการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการตามที่ตกลงกันไว้ในตอนต้น คือวันอาทิตย์สุดท้ายของแต่ละเดือน

อย่างไรก็ตามข้อสังเกตที่พบจากการทำงานร่วมกับเด็กและเยาวชน การทำให้กลุ่มเด็ก เคารพและศรัทธาในตัวผู้นำ จะทำให้เกิดความไว้วางใจ กล้าพูดคุย บอกเล่าถึงปัญหาและความ ต้องการเสมอๆ โดยไม่ต้องการระเบียบ กฎเกณฑ์ที่มากมาย ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้กลุ่มเด็กศรัทธากับ ผู้นำ รองนายก อบต. ประธานสภาองค์กรชุมชนมากกว่านายก อบต. และบุคลากรของ อบต.

การประเมินผลการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ จัดทำขึ้น เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2555 โดยคณะผู้ดำเนินโครงการ ประกอบด้วย อบต. และผู้นำชุมชน ได้เชิญ ตัวแทนสภาเด็กและเยาวชน และตัวแทนชาวบ้าน มาร่วมประชุม ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน วัลคองไกร นอก โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 140 คน ผู้วิจัยได้ทำการประเมินจากความพึงพอใจของผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง ต่อการดำเนินโครงการ โดยเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากผู้เข้าร่วมประชุมที่เป็นตัวแทน ภาคส่วนต่างๆ จำนวน 80 คน และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบ โดยผลการประเมินเป็นดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ 31 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปจากแบบสอบถาม

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	47	58.75
หญิง	33	41.25
รวม	80	100.00
2. อายุ	12	15
น้อยกว่า 15 ปี		
15 – 24 ปี	12	15
25 – 35 ปี	10	12.5
36 – 45 ปี	23	28.75
46 – 55 ปี	13	16.25
55 ปีขึ้นไป	10	12.5
รวม	80	100
3. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	22	27.5
มัธยมศึกษาตอนต้น	18	22.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	16	20
อนุปริญญา/ปวส.	19	23.75
ปริญญาตรี	3	3.75
สูงกว่าปริญญาตรี	2	2.5
รวม	80	100
4. อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	20	25

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
รับจ้าง/พนักงานบริษัท	18	22.5
ค้าขาย	16	20
เกษตรกรกรรม	14	17.5
ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	10	12.5
อื่นๆ	2	2.5
รวม	80	100

จากตารางพบว่า เพศชายมาร่วมประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินโครงการร้อยละ 58.75 ส่วนเพศหญิงมาร่วมประชุมร้อยละ 41.25 เมื่อพิจารณาตามช่วงอายุพบว่าอายุ 36 -45 ปี มาร่วมประชุมมากที่สุดร้อยละ 28.75 รองลงมาคืออายุ 46 – 55 ปี ส่วนช่วงอายุที่มาร่วมประชุมน้อยที่สุดคือ ช่วงอายุ 55 ปีขึ้นไป ร้อยละ 12.5

เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษาพบว่า ระดับประถมศึกษา มาร่วมประชุมมากที่สุด ร้อยละ 27.5 รองลงมาคือระดับอนุปริญญา/ปวส. ร้อยละ 23.75 ส่วนการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี มาร่วมประชุมน้อยที่สุด ร้อยละ 2.5

เมื่อจำแนกตามสาขาอาชีพ พบว่าอาชีพนักเรียนนักศึกษา ร้อยละ 25 รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง/พนักงานบริษัท ร้อยละ 22.5 ส่วนอาชีพอื่นๆ เช่น นักการเมืองมาร่วมประชุมน้อยที่สุด ร้อยละ 2.5

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต.

และชุมชน

ตารางที่ 32 ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน

ประเด็น	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. มีส่วนร่วมในการประชุมประชาคมในการจัดทำแผน	72	90
2. มีส่วนร่วมในการคิดแผนงาน/โครงการ	70	87.5
3. มีส่วนร่วมวางแผนงาน	65	81.25
4. มีส่วนร่วมตัดสินใจ	45	56.25
5. มีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ ของเด็กและเยาวชน	35	43.75
6. มีส่วนร่วมรับประโยชน์จากโครงการ	67	83.75
7. มีส่วนร่วมตรวจสอบ กำกับ ดูแล	37	46.25
8. มีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล	32	40

จากตารางพบว่า การรับรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในด้านการมาเข้าร่วมประชุมจัดทำแผนมากที่สุด ร้อยละ 90 รองลงมาคือการมีส่วนร่วมในการคิดแผนงาน โครงการ ร้อยละ 87.5 และการมีส่วนร่วมรับประโยชน์จากการดำเนินโครงการร้อยละ 83.75 ส่วนการมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินโครงการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ร้อยละ 40

ส่วนที่ 3 ความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนของตำบล
ตารางที่ 33 ผลการประเมิน โดยรวมทุกด้าน

ข้อความ	ความคิดเห็น/ความพึงพอใจ		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. ด้านบุคลากร กำลังคน	2.93	1.08	มาก
2. ด้านงบประมาณ	2.75	1.31	มาก
3. ด้านเครื่องมือและสิ่งสนับสนุน	2.69	1.35	มาก
4. ด้านการบริหารจัดการโครงการ	2.94	1.04	มาก
5. ความพึงพอใจในด้านผลกระทบเชิงพื้นที่	2.80	1.13	มาก
รวม	2.82	1.18	มาก

จากตารางพบว่าความพึงพอใจโดยรวมจากการดำเนินโครงการครั้งนี้อยู่ในระดับ “มาก” โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.82 เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างจากการดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนพบว่า ในด้านการบริหารจัดการโครงการมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 2.94 อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือในด้านบุคลากรและกำลังคน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.93 และด้านความพึงพอใจต่อผลกระทบในเชิงพื้นที่ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.80 ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือด้านเครื่องมือและสิ่งสนับสนุน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.69 ซึ่งอยู่ในระดับมากเช่นกัน

ตารางที่ 34 ผลการประเมินความเห็น/ความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านบุคลากร
และกำลังคน

ข้อความ	ความคิดเห็น/ความพึงพอใจ		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. ด้านบุคลากร กำลังคน 1. จำนวนบุคลากรของ อบต. ที่เข้าร่วมใน โครงการมีความ เหมาะสมและเพียงพอในการทำงานกับเด็กและเยาวชน	2.95	0.90	มาก
2. ผู้เข้าร่วมทำงานกับเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน ชุมชนมีความ เหมาะสม เพียงพอ	2.70	0.99	มาก
3. คณะผู้เข้าร่วมในการทำงานกับเด็กและเยาวชนมีความรู้ความ ชำนาญที่หลากหลาย เอื้อประโยชน์ในการทำงาน	2.63	1.41	มาก
4. กลุ่มเด็กและเยาวชนมีจำนวนเพียงพอ และมีความรู้ ความสามารถเพียงพอในการทำงานต่างๆ	3.38	1.10	มาก
5. เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ เช่น ด้านความรู้ ทักษะในการทำงานร่วมกัน เป็นต้น	3.00	1.04	มาก
รวม	2.93	1.08	มาก

จากตารางพบว่าค่าเฉลี่ยความพึงพอใจด้านบุคลากรและกำลังคนในการดำเนินโครงการเท่ากับ 2.93 โดยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่า เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ เช่น ด้านความรู้ ทักษะในการทำงานร่วมกัน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 3.00 อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือจำนวนบุคลากรของ อบต. ที่เข้าร่วมในโครงการมีความเหมาะสมและเพียงพอในการทำงานกับเด็กและเยาวชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.95 ส่วนในด้านคณะผู้เข้าร่วมในการทำงานกับเด็กและเยาวชนมีความรู้ความชำนาญที่หลากหลาย เอื้อประโยชน์ในการทำงาน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 2.63 อยู่ในระดับมากเช่นกัน

**ตารางที่ 35 ผลการประเมินความเห็น/ความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้าน
งบประมาณ**

ข้อความ	ความคิดเห็น/ความพึงพอใจ		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
2. ด้านงบประมาณ			
1. ท่านมีความพึงพอใจต่องบประมาณในการทำงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน	2.95	1.28	มาก
2. งบประมาณที่ได้รับสามารถเบิกจ่ายได้อย่างรวดเร็ว ไม่เป็นอุปสรรคในการทำงาน	2.28	1.30	ปานกลาง
3. ขั้นตอนในการเบิกจ่ายงบประมาณมีความล่าช้า ชับซ้อนยากต่อการเบิกจ่าย	3.03	1.35	มาก
รวม	2.75	1.31	มาก

จากตารางพบว่า ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการในด้านงบประมาณโดยรวมเท่ากับ 2.75 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยว่าขั้นตอนในการเบิกจ่ายงบประมาณมีความล่าช้า ชับซ้อนยากต่อการเบิกจ่าย ค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 3.03 รองลงมาคือมีความพึงพอใจต่องบประมาณในการทำงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.95 ส่วนงบประมาณที่ได้รับสามารถเบิกจ่ายได้อย่างรวดเร็ว ไม่เป็นอุปสรรคในการทำงานมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเท่ากับ 2.28 อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 36 ผลการประเมินความเห็น/ความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านเครื่องมือ
และสิ่งสนับสนุน

ข้อความ	ความคิดเห็น/ความพึงพอใจ		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
<u>3. ด้านเครื่องมือ/สิ่งสนับสนุน</u>			
1. เครื่องมือ/สิ่งสนับสนุนจาก อบต. มีจำนวนเพียงพอ ไม่เป็นอุปสรรคในการทำงาน	2.35	1.33	ปานกลาง
2. เครื่องมือ/สิ่งสนับสนุนจาก อบต. ที่ได้รับมีความล่าช้าและเป็นอุปสรรคในการทำงาน	3.10	1.10	มาก
3. เครื่องมือ/สิ่งสนับสนุนจาก อบต. มีความเหมาะสม สนับสนุนการทำงานของเด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ	2.63	1.33	มาก
รวม	2.69	1.35	มาก

จากตารางพบว่าผลการประเมินความเห็น/ความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านเครื่องมือและสิ่งสนับสนุนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.69 เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่าในด้าน เครื่องมือ/สิ่งสนับสนุนจาก อบต. ที่ได้รับมีความล่าช้าและเป็นอุปสรรคในการทำงานค่าเฉลี่ยสูงที่สุด เท่ากับ 3.10 รองลงมาคือ เครื่องมือ/สิ่งสนับสนุนจาก อบต. มีความเหมาะสม สนับสนุนการทำงานของเด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.63 และเครื่องมือ/สิ่งสนับสนุนจาก อบต. มีจำนวนเพียงพอ ไม่เป็นอุปสรรคในการทำงาน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเท่ากับ 2.35 อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 37 ผลการประเมินความเห็น/ความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านการ
บริหารจัดการ โครงการ

ข้อความ	ความคิดเห็น/ความพึงพอใจ		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
<u>4. ด้านการบริหารจัดการโครงการ</u>			
1. การประชุมประชาคมจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนมีความเหมาะสม	2.95	0.96	มาก
2. กิจกรรมที่ใช้ในการระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนมีความเหมาะสม	3.25	1.13	มาก
3. โครงการ กิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนมีความเหมาะสม	2.93	1.12	มาก
4. ท่านรับรู้และมีส่วนร่วมในการดำเนิน โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน	2.68	0.92	มาก
5. ท่านมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการดำเนินโครงการของเด็กและเยาวชน	2.88	1.07	มาก
รวม	2.94	1.04	มาก

จากตารางพบว่า ผลการประเมินความเห็น/ความพึงพอใจต่อ โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านการบริหารจัดการโครงการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.94 เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า กิจกรรมที่ใช้ในการระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เท่ากับ 3.25 รองลงมาคือ การประชุมประชาคมจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนมีความเหมาะสม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.95 และด้าน โครงการ กิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนมีความเหมาะสม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.93 อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ท่านรับรู้และมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.68 อยู่ในระดับมากเช่นกัน

ตารางที่ 38 ผลการประเมินความเห็น/ความพึงพอใจต่อ โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านผลกระทบในเชิงพื้นที่

ข้อความ	ความคิดเห็น/ความพึงพอใจ		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
5. ด้านความพึงพอใจในด้านผลกระทบเชิงพื้นที่			
1. เด็ก เยาวชนและชุมชน ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น	2.95	0.90	มาก
2. เกิดการรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชน	3.43	1.03	มาก
3. มีเครือข่ายเชื่อมโยงการพัฒนาเด็กและเยาวชนกับ อบต. อื่นๆ หรือหน่วยงานอื่นๆ	2.75	1.37	มาก
4. เกิดความริเริ่มสร้างสรรค์ของกลุ่มเด็กและเยาวชน	2.70	0.99	มาก
5. ทำให้มีการจัดเก็บข้อมูลเด็กและเยาวชนที่อยู่ในช่วงอายุต่างๆ	3.00	1.04	มาก
6. เด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงได้รับการพัฒนา	2.95	1.28	มาก
7. มีบริการ ดูแล บำบัดสงเคราะห์เด็กในสภาวะยากลำบาก	2.38	1.25	ปานกลาง
8. มีเวทีแสดงความคิดเห็นสำหรับเด็กและเยาวชน	3.23	1.19	มาก
9. เกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาด้วยตนเองเพิ่มขึ้น	2.83	1.06	มาก
10. พฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ต่างๆ ของเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มลดลง	3.10	1.10	มาก
11. เกิดการสื่อสาร พุดคุยกันของประชาชนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น	2.68	1.31	มาก
12. เกิดความผูกพัน เอื้ออาทรระหว่างครอบครัว ชุมชนเพิ่มมากขึ้น	2.90	1.08	มาก
13. เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านต่างๆ มากขึ้น	2.50	1.13	ปานกลาง
14. เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง กลุ่มในด้านต่างๆ เพิ่มมากขึ้น	3.45	1.22	มาก
15. เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชน สักมต่อไป	3.30	0.99	มาก
รวม	2.80	1.13	มาก

จากตารางพบว่าผลการประเมินความเห็น/ความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านผลกระทบในเชิงพื้นที่โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.80 เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า ด้านที่ค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง กลุ่มในด้านต่างๆ เพิ่มมากขึ้น เท่ากับ 3.45 อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ เกิดการรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนค่าเฉลี่ย 3.43 และเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชน ตั้งคมต่อไป ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.30 อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ มีบริการ ดูแล บำบัดสงเคราะห์เด็กในสภาวะยากลำบาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.38 และเกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านต่างๆ มากขึ้น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.50

ตารางที่ 39 สรุปผลการดำเนินงานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการวิจัย	การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของ อบต. และชุมชน	ผลที่เกิดขึ้นในพื้นที่	ปัญหา อุปสรรคและแนวทางการพัฒนา
1. ระยะก่อนการทำวิจัย 1.1 การคัดเลือกพื้นที่และการเข้าถึงพื้นที่วิจัย	- ผู้วิจัยนำโครงการวิจัยไปเสนอแก่ผู้บริหาร อบต. เพื่อทำความเข้าใจและขออนุญาต ดำเนินโครงการ	- อบต. บางขุนทอง อ. บางกรวย จ. นนทบุรี	- เป็นพื้นที่ที่มีการแข่งขันทางการเมือง ท้องถิ่นค่อนข้างสูง ผู้วิจัยผู้นำชุมชนมีความสนใจในการทำวิจัย ทำให้สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างไม่ลำบาก
1.2 การบูรณาการตัวนักวิจัยให้เข้าถึงชุมชน	- ผู้วิจัยทำความรู้จักกับแกนนำในชุมชน กลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ และร่วมกิจกรรมต่างๆ กับคนในชุมชน เช่น กิจกรรมวันสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ เป็นอาจารย์ช่วยสอนในโรงเรียน เป็นต้น	- ทราบข้อมูลเชิงลึกของชุมชน ทั้งสภาพ ปัญหาเด็กและเยาวชน สภาพแวดล้อมทางสังคม โครงสร้างทางสังคม	- ทราบข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ทูมชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยต่อไป
2. ระยะการดำเนินการวิจัย 2.1 การสร้างความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนระหว่างนักวิจัยกับชุมชน	- สร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน โดยประชุมร่วมประชุมกับคณะผู้บริหาร อบต. ผู้นำชุมชนเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่และจุดมุ่งหมายของผู้วิจัย และประโยชน์ของคนในชุมชนจะได้รับจากการวิจัย	- ที่ประชุมให้การสนับสนุนการทำงานของ ผู้วิจัย แต่สมาชิก อบต. และบุคลากร บางส่วนให้ความร่วมมือน้อย	- ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ สรรหาวิธีการเพื่อให้ผู้นำรวมทั้งสมาชิกและบุคลากรของ อบต. ให้ความสำคัญในประเด็นการพัฒนา
2.2 การคัดเลือกแกนนำ/คณะผู้ร่วมวิจัย	- ในที่ประชุมได้เสนอแต่งตั้งองค์กรภาคต่างๆ เป็นคณะผู้วิจัย ทำหน้าที่เป็นแกนนำและแนวร่วมของโครงการวิจัย มีหน้าที่ในการประสานงานในพื้นที่ ทำการประชาสัมพันธ์	- พัฒนาสังคมจังหวัดให้การสนับสนุนการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนของตำบล - แต่งตั้งแกนนำเด็กและเยาวชนเพื่อทำหน้าที่ประสานการทำงานของเด็กและเยาวชนในแต่	- ในเบื้องต้นเด็กและเยาวชนให้ความสนใจในการเข้าร่วมประชุมเป็นจำนวนมาก และค่อยๆ ลดจำนวนลงในระยะต่อมา - เด็กและเยาวชนมักคิดถกเถียงเรื่องการเรียนรู้

ขั้นตอนการวิจัย	การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของ อบต. และชุมชน	ผลที่เกิดขึ้นในพื้นที่	ปัญหา อุปสรรคและแนวทางการพัฒนา
	<p>แก่ชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - อบต. ประสานกลุ่มต่างๆ เพื่อทำการจัด ประชุมเด็กและเยาวชนในพื้นที่เพื่อรวมกลุ่ม เด็กและเยาวชนและจัดตั้งสภาเด็กและ เยาวชน การแต่งตั้งคณะกรรมการบริหาร สภาเด็กและเยาวชนและคณะกรรมการซึ่ง เป็นแกนนำเยาวชนของแต่ละหมู่บ้าน 	<p>ละหมู่บ้าน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ในระยะเริ่มต้นผู้ปกครองมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อ การรวมกลุ่มเด็กและเยาวชน
2.3 การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - อบต. เป็นเจ้าภาพประสานงานและจัดการ ประชุมเชิงปฏิบัติการชุมชนและกลุ่มเยาวชน เพื่อระดมความคิดเห็นในการจัดทำ แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน - อบต. และคณะแกนนำมอบหมายให้ ผู้ใหญ่บ้านทำการประชาสัมพันธ์ให้ ประชาชนแต่ละหมู่บ้านให้ออกมาเข้า ประชุมตามวัน เวลาที่กำหนด 	<ul style="list-style-type: none"> - อบต. และชุมชนทราบสภาพปัญหาและความ ต้องการ มุมมองของชุมชนต่อเด็กและเยาวชน - ได้แนวทางการแก้ไขปัญหาและความต้องการ ช่วยเหลือจากกลุ่ม องค์กรและหน่วยงานต่างๆ - มุมมองของปัญหาของชุมชนและกลุ่มเด็กและ เยาวชนมีความแตกต่างกัน 	<ul style="list-style-type: none"> - เด็กที่อยู่ระหว่างการเรียนมีความสนใจและให้ ความร่วมมือมากกว่าเด็กที่ไม่ได้เรียน - เด็กในชุมชนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม มากกว่าเด็กที่อยู่ในหมู่บ้านจัดสรร - บุคลากรของ อบต. ให้ความสำคัญค่อนข้าง น้อยต้องรอคำสั่งจากผู้นำ - การกระตุ้นให้กลุ่ม องค์กรในชุมชนมีส่วนร่วม ในการจัดทำแผนเพื่อเสนอเป็นข้อต่อรองใน เรื่องงบประมาณจาก อบต.
<p>3. การวางแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน</p> <p>3.1 การวางแผน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - วันที่ 30 เมษายน 2554 อบต. และตัวแทน หน่วยงาน องค์กรชุมชน และกลุ่มเยาวชนจัด ประชุมให้ความรู้เกี่ยวกับการเขียน โครงการ ต่างๆ ตามแผน วิธีการทำงานร่วมกัน 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้โครงการต่างๆ ตามแผนที่กำหนด(โครงการ ที่จัดทำขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจของ อบต. ตามแผน 3 ปี) 	<ul style="list-style-type: none"> - เด็กและเยาวชนมักประสบปัญหาในการเขียน โครงการ - ต้องพยายามลดจำนวน โครงการ และพยายาม บูรณาการกิจกรรมและความรู้ให้สามารถ ครอบคลุมคนในชุมชนทุกกลุ่มอายุ

ขั้นตอนการวิจัย	การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของ อบต. และชุมชน	ผลที่เกิดขึ้นในพื้นที่	ปัญหา อุปสรรคและแนวทางการพัฒนา
3.2 การฝึกอบรมแกนนำ	- 1 พฤษภาคม 2554 อบต. จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แกนนำชุมชนและแกนนำเยาวชน	- แกนนำได้รับการพัฒนาศักยภาพ รับผิดชอบหน้าที่ในการดำเนินงาน	- ต้องดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง - พยายามสร้างสรรค์ผลงานและส่งเสริมการแสดงผลออกอย่างเหมาะสมเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ปกครอง
3.3 การวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล	- 1 พฤษภาคม 2554 จัดทำแผนการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน	- ประชุมแกนนำทุกๆ เดือนเพื่อติดตามผลการดำเนินการ ปรึกษาหารือเรื่องต่างๆ	- ปัญหาการเรียนทำให้เด็กและเยาวชนบางส่วนไม่สามารถมาเข้าร่วมประชุมได้ - พยายามสร้างช่องทางติดต่อที่หลากหลาย เช่น face book
4. ระยะการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ	- ใช้เวทีชาวบ้านเพื่อทำการพูดคุย ซักถามกันอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสอบถามความคิดเห็นและสอบถามความคืบหน้าในการดำเนินงาน - คณะแกนนำให้คำแนะนำและประสานการทำงานของเด็กและเยาวชนร่วมกับ อบต. หน่วยงานต่างๆ	- เด็กและเยาวชน ชุมชนได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ ตามโครงการ รวมทั้งร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นและกิจกรรมพิเศษที่เกิดจากความคิดเห็นร่วมกัน เช่น การร่วมทำความสะอาด ชุมชนงานจิตอาสา	- เด็กและเยาวชนมาร่วมบางกิจกรรมน้อยเนื่องจากติดภาระเรื่องการเรียน - กระตุ้นให้กลุ่ม องค์กรในชุมชนมาร่วมกิจกรรมกับเด็กและเยาวชน - จะต้องเชิญหน่วยงานภายนอกมาให้ความรู้เรื่องสำหรับเด็กและเยาวชนให้ความสนใจ และนำไปทัศนศึกษาสถานนอกสถานที่เพื่อกระตุ้นความสนใจ
5. การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน 5.1 การติดตามผลและความก้าวหน้าของโครงการ	- การพูดคุย ปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับแกนนำเด็กและเยาวชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกๆ วัน อาทิตย์	- อบต. ชุมชนทราบความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินโครงการ	- สามารถดำเนินโครงการต่างๆ ได้ตามแผน แต่บางโครงการอาจมีความล่าช้าเนื่องจากปัญหาอุทกภัย

ขั้นตอนการวิจัย	การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของ อบต. และชุมชน	ผลที่เกิดขึ้นในพื้นที่	ปัญหา อุปสรรคและแนวทางการพัฒนา
5.2 การประเมินผลโครงการ	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดประชุมร่วมกับคณะทำงานเพื่อสอบถามความคิดเห็นของคณะผู้บริหาร อบต. บุคลากรของ อบต. และแกนนำ รวมทั้งกลุ่มเด็กและเยาวชนต่อการวิจัย - ประเมิน โครงการด้วยแบบสอบถาม - กลุ่มตัวอย่างในการประเมินมี 3 กลุ่มคือ อบต. กลุ่มเด็กและเยาวชน และตัวแทนชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ผลจากการวิจัยเบื้องต้น พบว่า เด็กและเยาวชน ชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม ต่างๆ เยาวชนที่อยู่ในหมู่บ้านต่างๆ ได้มีโอกาสทำงานร่วมกัน รู้จักกัน - ชุมชนเห็นความริเริ่มเพื่อสานต่อ และ อบต. ได้ผลงาน - อุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินงานคือปัญหา อุทกภัย ทำให้การดำเนิน โครงการไม่ต่อเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> - อบต. ต้องสานต่องานการพัฒนาเด็กและ เยาวชนในพื้นที่ - อบต. ต้องรวบรวมข้อมูลด้านเด็กและเยาวชน และมีบทบาทเชิงรุกมากขึ้น เพื่อร่วมมือกับ ชุมชน แกนนำเยาวชนในการพัฒนาเยาวชน กลุ่มเสี่ยง - อบต. ต้องสร้างภาคีเครือข่ายการพัฒนาเด็ก และเยาวชนกับหน่วยงานต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่

จากผลการดำเนินงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ศึกษาสามารถวิเคราะห์ปัจจัยด้านต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน อบต.

1.1 นายก อบต. มอบหมายงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งหมดให้กับรองนายกฯ ในการดำเนินงานพบว่านายก อบต. จะมาร่วมงานหรือกิจกรรมเป็นบางครั้งเท่านั้น ทำให้เจ้าหน้าที่ของ อบต. ไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมเท่าที่ควร ประกอบกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องไม่ค่อยให้ความสำคัญ คิดว่า “ไม่ใช่หน้าที่” ทำให้การประสานงานต่างๆ ระหว่าง อบต. กับกลุ่มเด็กและเยาวชนชุมชนไม่ได้รับความสะดวกเท่าที่ควร เพราะการทำงานร่วมกับเด็กและเยาวชนต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ที่มีจิตอาสา ไม่ใช่งานที่ถูกบังคับโดยหน้าที่

1.2 นโยบายของ อบต. แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนที่จัดทำขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาประจำปีของ อบต. ซึ่งเป็นแผนที่ได้รับการอนุมัติ ประกาศใช้แล้ว ดังนั้นโครงการหรือกิจกรรมพิเศษอื่นใดที่อยู่นอกเหนือแผนจะต้องหางบประมาณจากแหล่งอื่นๆ เพื่อมาสนับสนุน ทำให้เกิดความล่าช้าในการเบิกจ่าย และบ่อยครั้งก็ไม่ทันต่อการใช้งาน

1.3 บุคลากรของ อบต. ไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมเท่าที่ควร ยกเว้นในกิจกรรมที่นายก อบต. มาร่วมในกิจกรรมนั้นๆ และในการจัดกิจกรรมที่นอกเหนือจากเวลาปฏิบัติงานหรือในวันหยุด จะทำให้ไม่ได้รับความสะดวกจากเจ้าหน้าที่ อบต. เท่าที่ควร ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ ต. กุดรัง ที่นายกเป็นผู้นำ และพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยฉัตรที่บุคลากรเป็นผู้ทุ่มเทในการทำงานเพื่อเด็กและเยาวชน ส่งผลให้บทบาทการดำเนินงานต่างระหว่าง อบต. และชุมชนไม่สามารถเชื่อมโยงได้ต่อเนื่อง

1.4 ทรัพยากรของ อบต. มีเพียงพอในการให้บริการแต่บ่อยครั้งที่การดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆ ต้องจัดในช่วงนอกเหนือเวลาปฏิบัติงานหรือวันหยุด ทำให้ไม่สะดวกในการเบิกจ่ายและการดำเนินงาน

2. ปัจจัยภายนอก อบต.

2.1 ความสำเร็จในการดำเนินงานร่วมกับชุมชนต้องอาศัยความพยายามในการสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้วิจัยและชุมชนเป็นอย่างมาก จนเกิดความสนิทสนมไว้นื้อเชื่อกันจนสามารถเล่าเรื่องราวและสะท้อนปัญหาต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน นอกจากนั้นแกนนำในชุมชนก็มีส่วนสำคัญมากในการกระตุ้นให้คนในชุมชนมาร่วมกิจกรรมต่างๆ

2.2 กลุ่มเยาวชนในพื้นที่มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่อยู่ในวัยเรียนและกลุ่มที่ไม่ได้เรียน โดยกลุ่มที่อยู่ในวัยเรียนจะให้ความสนใจ เข้าร่วมในกิจกรรมมาก ส่วนกลุ่มที่ไม่อยู่ในวัยเรียนมักจะไม่ค่อยกล้าแสดงออกและให้ความร่วมมือเท่าใดนัก ต้องใช้ทีมนักวิจัยท้องถิ่นและต้องใช้เวลาและความพยายามเป็นอย่างสูงในการชักนำให้ออกมาร่วมกิจกรรม

2.3 ปัญหาการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนคือ ผู้นำสภาเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ติดภาระเรื่องการเรียน ทำให้บางครั้งขาดช่วงในการจัดกิจกรรม ดังนั้นคณะผู้วิจัยจะต้องพัฒนาศักยภาพสมาชิกรุ่นใหม่ ๆ อยู่เสมอ แต่อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และเกิดการเชื่อมโยงการทำงานในชุมชน

2.4 การนำเสนอโครงการของสภาเด็กและเยาวชนบางครั้งไม่ได้รับการตอบรับจาก อบต. หรือบางครั้งเกิดความล่าช้ามากทำให้ไม่ทันต่อการดำเนินงาน ดังนั้นกลุ่ม องค์กรต่างๆ ในชุมชนควรมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เด็กและเยาวชนได้แสดงออกทางด้านความคิดและการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน

2.5 จำเป็นต้องดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างสรรค์ผลงานเชิงประจักษ์แก่ชุมชนให้สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ปกครอง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่อยู่ตามหมู่บ้าน จัดสรร ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกต่อชุมชนและสังคม ดังนั้นการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ จึงมีผลต่อการดำเนินงาน

3. ปัจจัยอื่นๆ

3.1 การสร้างภาคีเครือข่าย อบต. ต้องส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาหรือนักวิชาการ เพื่อเปิดโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนา

3.3 ด้านนโยบาย รัฐจะต้องมีนโยบายเชิงรุกเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้บริหาร อบต.หันมาให้ความสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในทุกกลุ่มอายุ นอกจากบทบาทที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และมีมาตรการเชิงรุกเพื่อกระตุ้นและสนับสนุนการทำงานของ อบต. ที่มีผลงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน

4. แนวทางการประยุกต์ใช้ในการพัฒนา

4.1 ด้านพื้นที่ศึกษา ในกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ ผู้วิจัยควรวิเคราะห์ทุนในชุมชนที่สามารถใช้ในกระบวนการพัฒนา ปัจจัยสำคัญคือต้องค้นหาแกนนำในชุมชน ที่เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อคนในชุมชน และใช้แกนนำชุมชน หรือแกนนำเยาวชนเป็นกลไกในการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาในพื้นที่ต่อไป

4.2 ผู้วิจัยควรให้ความสำคัญในฐานคิดและมิติของวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อของคนในท้องถิ่น เนื่องจากปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อวิถีชีวิตและความคิดของคนในสังคม ดังนั้นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาต่างๆ จะต้องสอดคล้องกับวิถีของคนในชุมชน และจะต้องให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดประเพณี วัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนจากการสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้ประชุมสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำเสนอข้อค้นพบจากการวิจัยและเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้วิพากษ์ ให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชนต่อไป

ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การออกแบบการวิจัย ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า การออกแบบการวิจัยโดยการถอดบทเรียนในพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรม สังเคราะห์บทเรียนและนำมาทดลองใช้ในพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมเช่นกัน ผู้วิจัยจะต้องทำการสังเคราะห์หาปัจจัยร่วมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาได้ เนื่องจากการวิจัยเชิงพื้นที่มีตัวแปรแทรกซ้อนมากมายที่ส่งผลต่อการวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยควรค้นหาปัจจัยหรือจุดแข็งในชุมชนที่เป็นพื้นที่วิจัย มาเข้าร่วมในโครงการวิจัย เพื่อให้การวิจัยสามารถเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ยุทธศาสตร์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่มี 6 ยุทธศาสตร์คือ

2.1 การทำงานบนฐานข้อมูล ผู้เชี่ยวชาญสนับสนุนให้ อบต. จัดทำฐานข้อมูลสถานการณ์เด็กและเยาวชนให้ชัดเจน รอบด้าน มีข้อมูลหลายแบบ เสนอแนะให้ทำข้อมูลด้านการเฝ้าระวัง เช่น การเฝ้าระวังทางสังคมและการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เป็นต้น

2.2 การระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เช่น การประสานกันของ บ้าน-วัด- ร.ร. และในกระบวนการวิจัยส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจจากที่ทำมาทั้งหมด หรือ Empowerment

2.3 การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน มีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนจริง แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญฝากการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของสภาเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง

2.4 การเสริมสร้างศักยภาพสภาเด็กและเยาวชนด้วยการสร้างเครือข่าย เป็นประเด็นที่มีความสำคัญมากเนื่องจากสภาเด็กและเยาวชนยังไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ดังนั้นการเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนจึงเป็นไปได้ค่อนข้างยาก อบต. จะต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2.5 การทำงานเชิงระบบ อบต. ส่วนใหญ่ไม่มีแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังนั้นจึงต้องส่งเสริมให้ อบต. จัดทำแผนพัฒนา และส่งเสริมการบริหารจัดการแผนด้วยประเด็นเรื่องงบประมาณผู้วิจัยจะต้องแสวงหาวิธีที่จะก้าวข้ามข้อจำกัดนี้ เช่น การขอสนับสนุนจากภาคเอกชน การจัดตั้งกองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นต้น

2.6 การพัฒนาแบบองค์รวม เป็นแนวคิดที่ดี แต่สามารถทำได้ยากเนื่องจากเป็นเรื่องที่ใหญ่มาก แต่อย่างไรก็ตามอยากให้เห็นจากการดำเนินการวิจัยในระยะต่อไป

3. ข้อเสนอแนะอื่นๆ ผู้เชี่ยวชาญให้ความสำคัญในเรื่องบริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อแนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชน จากการเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญพบว่า

3.1 ความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมส่งผลต่อวิถีคิดของคนในชุมชน เช่น อบต. ที่อยู่ทางภาคเหนือให้ความสำคัญในการพัฒนาเด็กต่างด้าว เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามมีการศึกษาในบริบทที่มีความต่างด้านวัฒนธรรมเช่น การให้นักเรียนที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้ามาศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมของภาคกลาง เป็นต้น

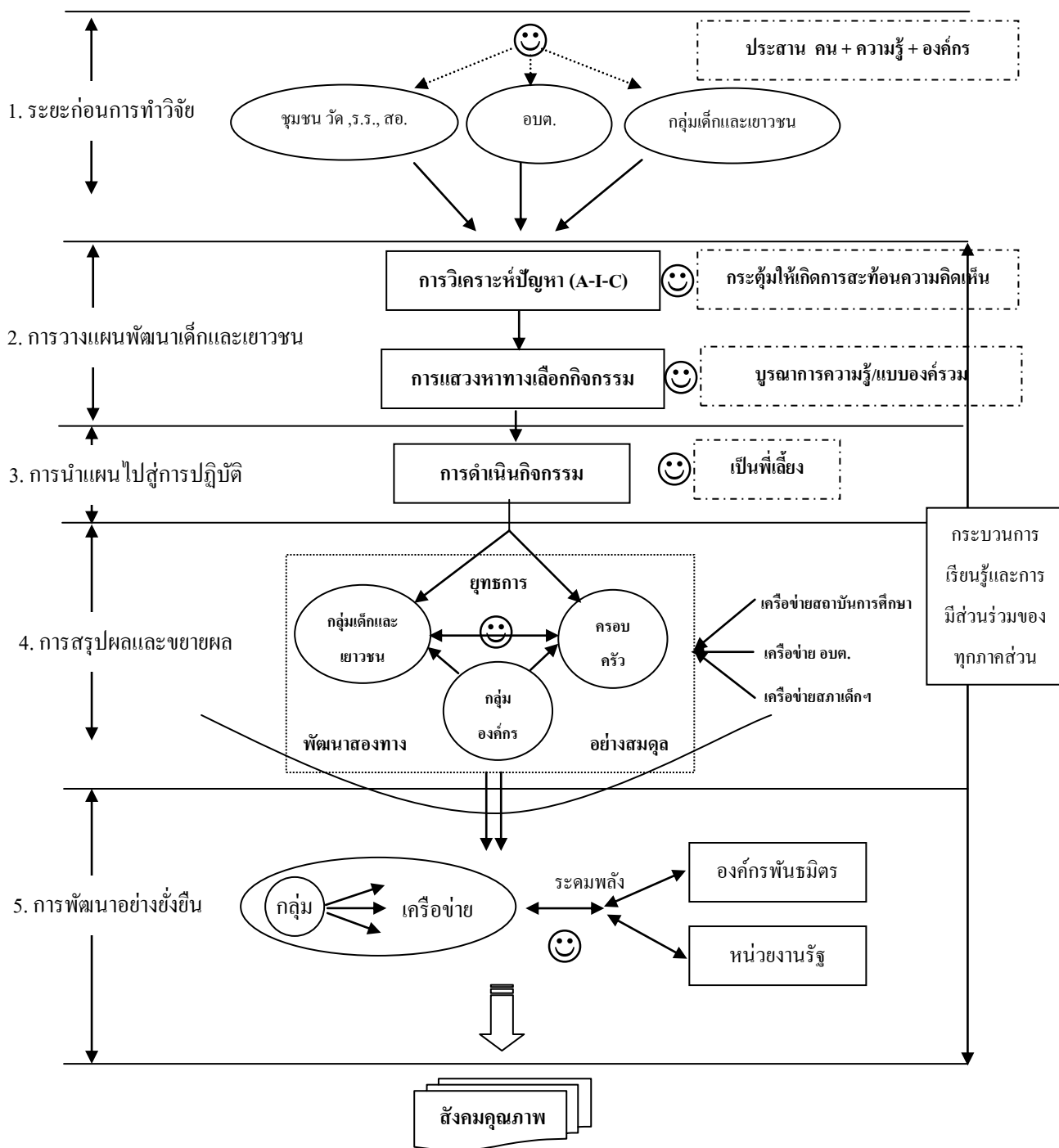
3.2 จากผลการวิจัยในพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 3 แห่งที่มีความแตกต่างด้านบริบทสังคมและวัฒนธรรม พบว่า วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของคนในชุมชน แม้ว่าบางชุมชนจะมีความขัดแย้งทางด้านความคิด แต่เมื่อมีการจัดงานประเพณีในชุมชน คนในชุมชนก็พร้อมที่จะลืมความขัดแย้งและเข้าร่วมในงานกันปกติ ทำให้สังคม ชุมชนท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ได้

3.3 ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมอาศัยความเป็นเครือญาติและความใกล้ชิดสนิทสนมก่อให้เกิดสายใยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน แม้ว่าสภาพสังคมจะเปลี่ยนไปแต่ความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มคนในชุมชนเดียวกันก็ยังหลงเหลืออยู่ และสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะสามารถสังเกตได้อย่างชัดเจน เมื่อมีงานในชุมชน คนในชุมชนจะพร้อมใจกันออกมาช่วยเหลืองานกันอย่างล้นหลาม

ในส่วนยุทธศาสตร์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 6 ยุทธศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะบทบาทของผู้วิจัย และเทคนิคในการทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชนดังแผนภาพ

สรุปแผนภาพขั้นตอนและบทบาทของผู้วิจัยในการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ร่วม

หมายเหตุ ☺ หมายถึง ผู้วิจัย

แผนภาพที่ 30 ขั้นตอนและบทบาทของผู้วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทบาทและการบริหารจัดการในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชนที่ประสบความสำเร็จหรือได้รับยกย่องเป็นแบบอย่าง สักเคราะห์เป็นรูปแบบและทดลองใช้รูปแบบดังกล่าวกับ อบต. ที่ประสบกับปัญหาและมีความต้องการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยมีความต้องการทั้งในส่วนของ อบต. และชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) จากนั้นทำการวิเคราะห์ปัจจัย และเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ เพื่อนำเสนอแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพในการเรียนรู้แก่ อบต. อื่นๆ ต่อไป

โดยผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนในการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์บทเรียน เป็นการวิเคราะห์บทบาทการดำเนินงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน โดย อบต. มีบทบาทและการบริหารจัดการอย่างไรในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นขั้นตอนในการนำแนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ได้จากการสังเคราะห์มาทดลองใช้ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอนคือ 1) ระยะก่อนการทำวิจัย ประกอบด้วยคัดเลือกพื้นที่และการบูรณาการของผู้วิจัยเข้ากับชุมชน 2) ระยะของการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยการสร้างความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนระหว่างนักวิจัยกับชุมชน การคัดเลือกแกนนำ และการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน 3) การวางแผน ประกอบด้วยการวางแผน การฝึกอบรมแกนนำ และการติดตามประเมินผลการปฏิบัติ 4) การนำแผนสู่การปฏิบัติ และ 5) การติดตามประเมินผล

ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอแนวทางในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของ อบต. และชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นขั้นตอนในการนำข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามมาวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปของการวิจัย เพื่อศึกษากระบวนการทำงาน และตอบคำถามว่ามีสิ่งใดที่เป็นปัจจัยและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ และตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 ท่าน

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สังเกต และการสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. บทบาทของ อบต. ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน บทบาทของ อบต. ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนมี 3 รูปแบบคือ บทบาทในการเป็นผู้นำปฏิบัติการ(Actor) และบทบาทการเป็นผู้สนับสนุน(Facilitator) และบทบาทการร่วมประสานการทำงาน บทเรียนจากพื้นที่วิจัยพบว่า

1.1 อบต. กุดรัง รูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง อ. กุดรัง จ. มหาสารคาม พบว่า ฐานความคิดเกิดจาก นายก อบต. มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ทำงานแบบ “ใส่ใจในทุกปัญหา” ดังนั้นบทบาทของนายก อบต. จึงเป็นผู้นำการพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นผู้นำในการกระตุ้นชุมชนให้เกิดการตระหนักเห็นความสำคัญของปัญหาในชุมชน ร่วมกับชุมชนในการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน การจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาของ อบต. ในการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนโดยอาศัยข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน การนำแผนไปสู่การปฏิบัติอาศัยการระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงาน กลุ่ม องค์กรในชุมชน

การพัฒนาเด็กและเยาวชนที่มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในทุกขั้นตอน โดยการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นองค์กรที่มีภู ระเบียบรองรับ เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงการทำงานของเด็กและเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน ในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเด็กและเยาวชนใช้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทั้งภายในและนอกชุมชน ทั้งเครือข่ายสภาเด็กและเยาวชน เครือข่าย อบต. และเครือข่ายสถาบันการศึกษาต่างๆ ในการสนับสนุนการดำเนินงาน และการเสริมสร้างศักยภาพการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเด็กและเยาวชนแล้ว อบต. กุดรังให้ความสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวควบคู่กันไป ทำให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน ปัญหาของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ลดลงจากอดีต

กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรังจะเน้นทุกกลุ่มอายุ แต่ อบต. จะมีผลงานโดดเด่นในการมีบทบาทเชิงรุกในการแก้ปัญหาเด็กวัยรุ่น โดยดำเนิน โครงการครอบครัวอาสา และการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชุมชน สภาเด็กและเยาวชน ส่วนกลุ่มเป้าหมายที่พบน้อยที่สุดคือ กลุ่มเด็กพิเศษ ผู้วิจัยพบว่ามีการสนับสนุนทุนการศึกษาเพื่อไปศึกษาต่อด้านพยาบาลเพื่อกลับมาทำงานในพื้นที่ต่อไป

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ต. กุดรัง ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเกิดจากความต่อเนื่องทางการเมือง นายก อบต. ได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่อเนื่อง จึงทำให้สามารถผลักดันนโยบาย โครงการต่างๆ อย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงาน สถาบันการศึกษา และองค์กรต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอทำให้ อบต. กุดรัง สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนได้ ในขณะเดียวกันชุมชนเห็นผลงานเชิง

ประจักษ์ที่เกิดขึ้น เกิดความศรัทธาในตัวผู้นำทำให้นายก อบต. สามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ ต่อเนื่อง

ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนในเขตพื้นที่ ต. กุศรังมีความผูกพันกับ อบต. เนื่องจากพื้นที่โดยรอบของ อบต. เป็นสนามกีฬา แหล่งเรียนรู้ และสถานที่ประกอบอาชีพ ดังนั้นจึงไม่แปลกหากจะถามเด็กและเยาวชนในพื้นที่ว่าไปไหน จะได้รับคำตอบว่า “ไป อบต.” เสมอๆ ในขณะที่ชุมชนเองก็เกิดการเรียนรู้ในการที่จะจัดการกับปัญหาเรื่องคุณภาพชีวิต การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในชุมชน มีกิจกรรมการเรียนรู้หลายๆ ด้าน ทำให้กลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ดังที่ Mitchell C. and Sackney L. (2011) กล่าวถึงชุมชนแห่งการเรียนรู้ว่าจะต้องมีการพัฒนาความสามารถของตัวบุคคลทุกระดับ (Personal Capacity) การพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่น (Interpersonal Capacity) จนถึงการพัฒนาความสามารถขององค์กร (Organizational Capacity)

1.2 เทศบาล ต. ห้างฉัตร รูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเทศบาล ต. ห้างฉัตร เป็นแบบชุมชนนำ เทศบาลสนับสนุน (ตาม) เนื่องจากความไม่ต่อเนื่องทางด้านการเมืองของผู้นำเทศบาลก่อให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในด้านนโยบาย ฐานความคิดในการพัฒนาเกิดจากในอดีต (พ.ศ. 2548) ผู้นำเทศบาลมีแนวคิดในการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นฐานเสียงทางการเมือง โดยส่งเสริมการรวมกลุ่มและการทำกิจกรรมต่างๆ ของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ นอกจากดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีแล้ว ยังดำรงตำแหน่งนายกสภาวัฒนธรรม อ. ห้างฉัตรด้วย ดังนั้นกิจกรรมต่างๆ เกิดจากการเสนอผ่านสภาวัฒนธรรมอำเภอเพื่อให้เทศบาลสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากรของเทศบาลเอาใจใส่ ทุ่มเทในการปฏิบัติหน้าที่ สามารถผลักดันงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนจนประสบความสำเร็จ เด็กและเยาวชนในพื้นที่สามารถแสดงผลงานด้านวัฒนธรรม เช่น สะล้อ ซอ ซึง การตีกลองปี่จ่า ได้รับรางวัลในระดับต่างๆ ทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญ กลุ่ม องค์กรต่างๆ ในชุมชนสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ทำให้งานเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองท้องถิ่นในช่วงปี พ.ศ. 2552 พบว่าทิศทางของนโยบายการบริหารงานเปลี่ยนไป ผู้นำเทศบาลให้ความสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนน้อยลง แต่เนื่องจากกลุ่ม องค์กรในชุมชนที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะสภาองค์กรชุมชน และบุคลากรของเทศบาลมีความรับผิดชอบ เอาใจใส่งานพัฒนาเด็กและเยาวชนมาโดยตลอด ทำให้สามารถขับเคลื่อนงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนต่อไปได้ สภาเด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงานจะน้อย แต่เนื่องจากการดำเนินงาน กิจกรรมในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มเด็กและเยาวชนเกิดการเรียนรู้ เกิดการส่งผ่านด้านการบริหารสภาเด็กจากรุ่นสู่รุ่น

จากสภาพทางสังคมที่มีความเป็นกึ่งเมืองกึ่งชนบทแต่กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากการพัฒนาเด็กและเยาวชนของทุกภาคส่วน ทำให้เทศบาล ต. ห้างฉัตรเปรียบเสมือน “บ้านหลังที่สอง” ของเด็กและเยาวชนในพื้นที่

1.3 พื้นที่กรณีศึกษา รูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่กรณีศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมใช้รูปแบบ “3 ประสาน” คือการประสาน อบต. ที่ประกอบด้วยคณะผู้บริหารและบุคลากรของ อบต. กลุ่มเด็กและเยาวชนและชุมชน โดยอาศัยกลุ่มองค์กรในชุมชน ผู้วิจัยมีบทบาทในการประสาน “คน ความรู้ องค์กร” มีการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนของตำบล การจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับ อบต. และชุมชน ในการทำแผนพัฒนาบูรณาการให้ครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนาและพัฒนาแบบองค์รวมให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งการพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวไปด้วย

นายก อบต. มอบหมายภาระงานให้กับรองนายก อบต. ทำงานโดยอาศัยการแนะนำของผู้วิจัย และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสภาองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นศูนย์รวมของกลุ่ม องค์กรที่มีความเข้มแข็ง ผลจากการดำเนิน โครงการต่างๆ ได้รับการตอบรับจากเด็กและเยาวชน ชุมชนไปในทางที่ดี แม้ว่าจะมีทัศนคติทางลบจากผู้ปกครองในชุมชนอยู่บ้าง แต่ถือว่าการริเริ่มที่ชุมชน และ อบต. สามารถสานการต่อไปในอนาคตได้เอง

ปัญหาในการทำงานมาจากงบประมาณ เนื่องจากโครงการบางโครงการเป็นโครงการใหม่ที่ไม่ในแผนงานของ อบต. การโยกย้ายงบประมาณนั้นทำได้ยาก ต้องระดมงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมจังหวัด ต้องรอรบรัฐโครงการต่างๆ ในแผนงานของ อบต. ในปีงบประมาณต่อไป และการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเป็นสมาชิกของสภาองค์กรชุมชนเพื่อผลักดัน โครงการต่างๆ เข้าสู่แผนของชุมชน เพื่อเป็นอีกช่องทางในการขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

อุปสรรคสำคัญที่พบจากการวิจัยคือปัญหาเรื่องอุทกภัย และภายหลังการเกิดอุทกภัยแล้วทำให้หน่วยงานต่างๆ ให้ความสนใจและทุ่มงบประมาณเพื่อฟื้นฟู เยียวยาพื้นที่ที่ประสบภัยมากกว่าด้านอื่นๆ

2. การบริหารจัดการในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน รูปแบบการบริหารจัดการในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. ประกอบด้วย

2.1 การบริหารจัดการภายในองค์กร ได้แก่ การจัดโครงสร้างการบริหารงาน การจัดวางตัวบุคลากร การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่จำเป็น จากการวิจัยพบว่าโครงสร้างการบริหารงานของ อบต. เอื้อต่อการพัฒนาในด้านต่างๆ แต่ภารกิจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เด็ก สตรีและผู้ด้อยโอกาสในสังคมนั้นเป็นภาระงานที่กว้างมากเกินไป ทำให้บุคลากรของ อบต. ไม่เพียงพอกับงานในด้านดังกล่าว โดยเฉพาะการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณสมบัติพิเศษ มีจิตวิทยาสามารถเข้ากับเด็กและเยาวชนได้

การจัดสรรงบประมาณ จากการวิจัยพบว่าการจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอกับความ ต้องการ หรือบางครั้งการเบิกจ่ายงบประมาณที่มีความล่าช้า ไม่ทันกับความต้องการ การทำงานกับเด็กและเยาวชนบางครั้งคณะผู้วิจัยจำเป็นต้องหางบประมาณอื่นๆ มาเป็นเครื่องจูงใจในการทำงาน ดังนั้นในการทำงานเชิงพื้นที่ อบต. ต้องสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆ เช่น สสส. และกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อขอสนับสนุนงบประมาณ

การจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงานเชิงพื้นที่ วัสดุ อุปกรณ์ของ อบต. ยังมีไม่เพียงพอ หรือไม่ตรงกับความต้องการ ดังนั้นในการทำงานเชิงพื้นที่จำเป็นต้องประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายในตำบล เช่น วัด โรงเรียน สถานีอนามัย เพื่อขอใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นร่วมกัน

2.2 การบริหารจัดการภายนอกองค์กร ได้แก่ การสร้างความตระหนัก การจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน การนำแผนสู่การปฏิบัติ การติดตามประเมินผล และการสร้างภาคีเครือข่าย

การสร้างความตระหนักแก่ชุมชนเพื่อให้เห็นความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นขั้นตอนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า หากผู้นำของ อบต. มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนก็จะส่งผลให้การดำเนินงานในขั้นตอนอื่นๆ เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากผู้นำ อบต. ไม่เห็นความสำคัญจำเป็นหากกลไกอื่นๆ เพื่อมากระตุ้นให้ อบต. เห็นความสำคัญ ดังนั้นมาตรการเชิงนโยบาย หรือภาคประชาชนจึงมีส่วนกระตุ้นให้ อบต. เห็นความสำคัญต่อปัญหาเชิงพื้นที่

การจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน จากผลการวิจัยพบว่า อบต. ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนมีและไม่มีการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ผลการศึกษาพบว่าหาก อบต. มีการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนา จะทำให้เห็นมิติของการพัฒนาอย่างรอบด้าน ส่งผลให้การพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะส่งผลดีต่อการขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก

การนำแผนสู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล การจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนส่งผลดีต่อการดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆ การกำหนดผู้รับผิดชอบ และการติดตามและประเมินผล ทำให้ทราบความคืบหน้าในการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

การสร้างภาคีเครือข่าย จากการวิจัยพบว่า อบต. กุศลรั้งมีการสร้างภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกหลายหน่วยงาน มีการนำเด็กและเยาวชนไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานภายนอกสม่ำเสมอ ทำให้ อบต. ได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการและงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก สภาเด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาศักยภาพ ส่งผลให้การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. กลไกที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชน

กลไกที่ช่วยขับเคลื่อนงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่ประกอบด้วย

3.1 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสภาเด็กและเยาวชน

แนวคิดในการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกลุ่มเยาวชนที่มีการดำเนินงานด้านต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อปฏิบัติการกิจร่วมกันในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนในระดับท้องถิ่น และร่วมกันจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม โดยที่แต่ละกลุ่มยังคงปฏิบัติการหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของกลุ่ม การเชื่อมโยงนี้จะอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่มีโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน

แม้ว่าสภาเด็กและเยาวชนจะมีกฎหมายรองรับในเรื่องโครงสร้าง บทบาท หน้าที่ แต่จากการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมของสภาเด็กและเยาวชนในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นค่อนข้างสูง เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆ ค่อนข้างสูง โดยโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ส่วนใหญ่มาจากความคิดของ “ผู้ใหญ่” เป็นสำคัญ นอกจากสภาเด็กและเยาวชนที่มีศักยภาพสูงที่สามารถเสนอปัญหาและความต้องการ สามารถเขียนโครงการเสนอต่อ อบต. ได้ด้วยตนเอง ดังนั้นนอกจากการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสภาเด็กและเยาวชนแล้ว การส่งเสริมศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนเป็นบทบาทที่ทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญ ในการกำหนดแนวทางเพื่อพัฒนาศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชน ให้สามารถดำเนินงานเป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เป็นการสร้างโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้รวมกลุ่มแสดงผลและพัฒนาศักยภาพให้สามารถเป็นกลไกสำคัญ เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงกลุ่มเด็กในระดับหมู่บ้าน ชุมชน ระดับตำบล อำเภอและจังหวัด ให้มีการทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างสร้างสรรค์

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของสภาเด็กและเยาวชน จำเป็นต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่การเริ่มต้นคิด ต้องให้โอกาสสภาเด็กและเยาวชนร่วมคิดในเรื่องที่ต้องดำเนินการ ร่วมวางแผนว่าจะดำเนินการอย่างไรและร่วมดำเนินกิจกรรม ร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ดังนั้นการให้ความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอันเป็นหนทางในการพัฒนาการเรียนรู้ของสภาเด็กและเยาวชนจากการร่วมปฏิบัติจริงด้วย นอกจากนั้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับต่างๆ เป็นอีกช่องทางในการขยายฐานการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนเช่นกัน

3.2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวมีความสำคัญต่อเด็กและเยาวชนมาก นอกจากครอบครัวมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนแล้วพ่อแม่ยังเป็นตัวแบบที่สำคัญของบุตร เป็นผู้สร้างหรือจำกัดความหวังและโอกาสของเด็ก ดังนั้นสัมพันธภาพในครอบครัวจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ทำให้เด็กได้มีที่พึ่งพาอาศัย เกิด

ความไว้วางใจ เป็นการสร้างความสัมพันธ์เชื่อมต่อกับสังคมในวงกว้าง แต่ในปัจจุบันสถาบันครอบครัวไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจเป็นอย่างมาก พ่อแม่ส่วนใหญ่ไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอนบุตร เพราะเวลาส่วนใหญ่ใช้ในการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว นอกจากนี้สภาพครอบครัวที่แตกแยกจำนวนพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น

จากการวิจัยพบว่าพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษาจะมีโครงการ กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวในแผนพัฒนาด้วย แต่กิจกรรมที่จัดนั้นมีความแตกต่างกันออกไป อดต. กุศลิ่งดำเนินโครงการครอบครัวอาสา โดยคัดเลือกครอบครัวปกติและครอบครัวกลุ่มเสี่ยง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บูรณาการกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนควบคู่กับการพัฒนาครอบครัว ส่วนเทศบาล ต. ห้างฉัตร ดำเนินโครงการสายสัมพันธ์ครอบครัวอบอุ่นชุมชนเข้มแข็ง เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีของคนในครอบครัว ดังนั้นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวจำเป็นต้องสนับสนุนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนเดียวกันในทุกรูปแบบ โดยเน้นการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีอยู่ และส่งเสริมให้องค์กรในสังคมทุกฝ่าย เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนา สื่อมวลชน สถาบันการศึกษาทั้งส่วนกลางและภูมิภาค ฯลฯ เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของบ้าน วัด โรงเรียน

พื้นที่วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีการดำเนินโครงการสายใยครอบครัวอบอุ่น แต่แนวในการดำเนินโครงการนั้นยังไม่มีลักษณะเชิงรุกเพื่อให้เกิดประโยชน์ที่แท้จริงในพื้นที่แต่อย่างใด ยังมีการจัดทัศนศึกษาระหว่างครอบครัวสมาชิกและบุคลากรของ อดต. เท่านั้น เมื่อคณะผู้วิจัยให้คำแนะนำในวิธีการดำเนินโครงการดังกล่าว เพื่อให้มีลักษณะเชิงรุก ตอบสนองความต้องการและเพื่อประโยชน์สูงสุดของชุมชน ใช้การมีส่วนร่วมของครอบครัวปกติและครอบครัวกลุ่มเสี่ยงให้มีปฏิสัมพันธ์กัน ผลจากการดำเนินงานแม้ว่ายังไม่เกิดประโยชน์สูงสุดดังที่คาดหมาย แต่ก็ยังเป็นการจุดประกายแนวคิดในการพัฒนาครอบครัวแก่ชุมชนในอนาคต

3.3 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสภาองค์กรชุมชน

สภาองค์กรชุมชนเกิดจากพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 บนพื้นฐานต้องการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐในการเสนอแนะปัญหาและแนวทางการแก้ไขและการพัฒนาต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดให้มีเวทีการปรึกษาหารือกันของประชาชน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

ในขณะที่เดียวกันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐส่งเสริม สนับสนุน และให้ความร่วมมือ ตลอดจนชี้แจงทำความเข้าใจแก่สภาองค์กรชุมชนตำบลตามที่ร้องขอ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนคือการทำหน้าที่ที่สามารถโน้มน้าวให้บุคคลเห็นว่าคุณมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ได้ และทำให้เกิดรู้สึกอยากเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม มากกว่าการเข้าไปร่วมประชุมเท่านั้น นอกจากนี้ภาวะผู้นำกลุ่มโดยการกระจายความรับผิดชอบไปสู่กลุ่มต่างๆ หรือการบอกกล่าว มอบหมายงานรายบุคคลส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในระดับสูงเช่นกัน (Well, R. et al., 2008)

ผลการวิจัยจากพื้นที่กรณีศึกษาพบว่ามีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนทั้ง 2 พื้นที่ และสภาองค์กรชุมชนมีส่วนสำคัญในการเสนอปัญหาและความต้องการไปยัง อปท. ในพื้นที่เทศบาล ต. ห้างฉัตรพบว่าสภาองค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน เนื่องจากการดำเนินโครงการต่างๆ มักจะมีเด็กและเยาวชนเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ เสมอ เพราะเกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การรู้สึกว่ามีพลังในการขับเคลื่อนงาน นอกจากนี้ในพื้นที่วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สภาองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน และในโอกาสต่อไปสภาเด็กและเยาวชนจะได้รับการจัดตั้งเป็นสมาชิกของสภาองค์กรชุมชน เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและการส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มต่อไป

4. ยุทธศาสตร์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่

แม้ว่าการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะดำเนินการในทุกมิติทั้งการแก้ปัญหา การป้องกันปัญหาและการส่งเสริมศักยภาพ ดังนั้นการจัดการปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในระดับชุมชนหรือระดับพื้นที่ เพื่อเป็นกลไกเสริมควบคู่ไปกับการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว รวมทั้งการจัดการกับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ผู้ดำเนินการไม่อาจสามารถใช้กลไกที่สำเร็จรูปได้ จำเป็นต้องศึกษาภูมิหลัง องค์ประกอบและสถานการณ์ของชุมชนประกอบด้วย แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานเชิงพื้นที่นั้นจำเป็นต้องดำเนินการ โดยใช้ยุทธศาสตร์ต่างๆ ดังนี้

4.1 การระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน กระแสของการส่งเสริมของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมทางการเมืองของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีสิทธิ์ มีเสียงในกระบวนการตัดสินใจของหน่วยงานรัฐ ซึ่งอาจจะมิได้ในหลายลักษณะ ตั้งแต่การแจ้งข้อมูลข่าวสารให้แก่ประชาชนได้รับทราบ การร่วมปรึกษาหารือกับประชาชน ตลอดจนการปล่อยให้ประชาชนขับเคลื่อนและดำเนินกิจกรรมสาธารณะด้วยตนเอง

เนื่องจากการมีส่วนร่วมนั้นเป็นอำนาจในการตัดสินใจของบุคคล กลุ่ม องค์กรในการเข้าร่วมในกระบวนการทำงานที่อาศัยความพร้อมเพรียงกัน เพื่อสร้างพื้นที่ทั้งทางด้านการทำงานและจิตใจที่มุ่งไปสู่ความสำเร็จตามที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการ

เสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดสามารถเข้าใจงานในภาพรวมทั้งหมด โดยเฉพาะการที่ทำให้เขารู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน กลุ่ม องค์กร ดังนั้นความร่วมมือของคน กลุ่ม องค์กรในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ดังนั้นสิ่งสำคัญประการแรกคือจะต้องกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญและอยากมีส่วนร่วมในโครงการ เพื่อให้อยู่ในกระบวนการคิดริเริ่ม ตัดสินใจ วางแผนงานและดำเนินงาน เป็นต้น ส่งผลต่อการอุทิศตนในการปฏิบัติงานนั้นๆ มากยิ่งขึ้น เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามแนวทางที่ได้วางไว้

ข้อค้นพบจากพื้นที่กรณีศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมนอกจากเป็นการเสริมสร้างพลังในการทำงานแล้ว ยังเป็นการแบ่งปันข้อมูล ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในการทำงานด้วย ทั้งนี้หน่วยงาน กลุ่ม องค์กรต่างๆ ในชุมชนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการประสานความร่วมมือในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

4.2 การทำงานบนฐานข้อมูล การพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. จะต้องมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ เช่น จำนวนเด็กและเยาวชนในแต่ละช่วงอายุ ข้อมูลด้านการศึกษา ข้อมูลด้านสุขภาพและอนามัย ข้อมูลเด็กที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง เป็นต้น นอกจากนี้เนื่องจากสภาพภูมิอากาศที่มีความแปรปรวนสูง อบต. จำเป็นจะต้องเก็บข้อมูลเพื่อเป็นการเฝ้าระวังทางภัยพิบัติทางธรรมชาติด้วยเช่นกัน ในการศึกษา อบต. ที่เป็นกรณีศึกษาพบว่ายังไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. เท่านั้น ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. อาศัยการแลกเปลี่ยนข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น อบต. จึงต้องแสวงหาวิธีการในการสร้างฐานข้อมูลที่มีข้อมูลอย่างรอบด้านและเป็นปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามปัญหาที่พบจาก อบต. ที่เป็นกรณีศึกษาพบว่าภาระงานต่างๆ ของ อบต. มีค่อนข้างมากและมีบุคลากรไม่เพียงพอ โดยเฉพาะ อบต. ขนาดเล็กที่มีงบประมาณค่อนข้างจำกัด ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่ดำเนินงานร่วมกับ อบต. จำเป็นต้องบูรณาการด้านข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและจัดทำฐานข้อมูลร่วมกันในรูปแบบซอฟต์แวร์ที่มีความสะดวกต่อการจัดเก็บและการสืบค้นเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานด้านต่างๆ แก่ อบต.

4.3 การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน

การให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา จะต้องมีการสนับสนุนช่วยเหลือให้เยาวชนมีการรวมตัวกัน มีขั้นตอนในการพัฒนากลุ่ม ซึ่งผู้ใหญ่จะต้องให้การช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างจริงจัง เพราะการสร้างกลุ่มเยาวชนมักจะมีการเริ่มต้นกันใหม่ แม้ว่าในบางชุมชนมีร่องรอยเดิมอยู่บ้าง แต่ก็ขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมักมีบทบาทเป็นเพียงผู้ช่วยเหลืองานหรือกิจกรรมของผู้ใหญ่ (ศรีศักดิ์ ไทอารีย์ และคณะ, 2546) ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้น หลักการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน (Participation) เป็นนโยบายที่เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ภายใต้แนวคิดที่ว่าเด็กและเยาวชนน่าจะเป็นกลุ่มที่รู้และเข้าใจในความต้องการของตนเองดีที่สุด แต่การดำเนินงานที่ผ่านมาขาดการมีส่วนร่วมจากกลุ่มเด็กและเยาวชน การดำเนินงาน

เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาค่าเด็กและเยาวชนเท่าที่ผ่านมาส่วนใหญ่จะไม่เน้นการมีส่วนร่วมเท่าที่ควร โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของกลุ่มเด็กและเยาวชนเอง ดังนั้นจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนจังหวัด อันเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการระดมการมีส่วนร่วมจากกลุ่มเด็กและเยาวชนเริ่มดำเนินการทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2548 แม่ว่ายังเป็นเรื่องที่ไม่ใหม่สำหรับสังคมไทย แต่ก็ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้บริหารในระดับจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาค่าเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จะเป็นบทบาทของนักการเมือง ข้าราชการในส่วนกลาง และนักวิชาการ จึงทำให้ราชการส่วนท้องถิ่นให้ความสนใจน้อยมากในการพัฒนา

จากพื้นที่วิจัยได้มีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน กลุ่มเด็กและเยาวชนได้รับการสนับสนุนให้เข้ามาบทบาทในกิจกรรมของชุมชนในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ กิจกรรม หรือเป็น Actor เช่น การรับผิดชอบจัดงานแข่งขันกีฬาในชุมชน โดยผู้ใหญ่คอยสนับสนุนช่วยเหลือ ทำให้ผู้ใหญ่ในชุมชนเริ่มมองเห็นความสามารถของเยาวชน พ่อแม่มีความภาคภูมิใจในตัวบุตรหลาน ให้การยอมรับในการเข้ามามีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนมากขึ้น เมื่อการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มเด็กและเยาวชนกลายเป็นกำลังสำคัญให้กับองค์กรของผู้ใหญ่ ทำให้การดำเนินงานต่างๆ มีชีวิตชีวามากขึ้น ทำให้ช่องว่างระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กและเยาวชนลดลง ผู้ใหญ่เข้าใจและไว้วางใจในการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนมากขึ้นว่า การรวมกลุ่มนั้นไม่ได้มีการมั่วสุมและทำเรื่องเสียหาย

อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์ในการทำงานเชิงพื้นที่พบว่า จากสภาพสังคมที่มีพื้นฐานด้านเศรษฐกิจแตกต่างกัน แม้ว่ครอบครัวที่อยู่ในสภาพชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่มีความผูกพันในทางเครือญาติและมีความรักใคร่สนิทสนมกัน และมักจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ทำให้เด็กและเยาวชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี แม้ว่บางครั้งจะติดภาระเรื่องการเรียนรู้ ส่วนเด็กที่อยู่ตามหมู่บ้านจัดสรรนั้นยังไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว ดังนั้นจึงเป็นประเด็นที่ท้าทายสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปที่จะต้องสร้างสรรค์นวัตกรรมมาเพื่อหลอมรวมเด็กและเยาวชนทั้ง 2 กลุ่มให้สามารถผสมกลมกลืนกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนต่อไป นอกจากนั้นปัญหาที่พบจากพื้นที่วิจัยเกิดจากทัศนคติที่ไม่ดีต่อการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชน เช่น “การมั่วสุม” หรือ “การใช้แรงงานเด็ก” ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของนักวิจัยท้องถิ่นที่จะต้องขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นพลังการทำงานของเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง

4.4 การส่งเสริมศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชน แม้ว่จะมีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงานพัฒนา แต่ศักยภาพการทำงานของเด็กและเยาวชนก็อยู่ในขีดจำกัด เนื่องจากภาระเรื่องการเรียนรู้ และค่านิยมของสังคมไทยที่เห็นว่า “เด็กต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่” ทำให้มีปัญหาในเรื่องการทำงาน โดยเฉพาะในการจัดทำโครงการ ดังนั้นจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังเป็นการเตรียมความพร้อมของเยาวชนรุ่นหลังให้สามารถเข้ามาทำงานแทนรุ่นพี่ๆ หรือ “เกิดการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น” ต่อไปได้

ถ้าพึงการเปิดโอกาสและเปิดพื้นที่สร้างสรรค์ให้สภาเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมประเทศชาตินั้นจำเป็นจะต้องคิดอาวุธทางปัญญาให้กับสภาเด็กและเยาวชนด้วยการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การทำงานในระบบเครือข่ายแบบบูรณาการ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้สภาเด็กและเยาวชนมีความพร้อมเสมอในการมีส่วนร่วม นอกจากนั้นจะต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้ด้วย โดยคณะที่ปรึกษาที่เป็น “ผู้ใหญ่” ต้องดูแลให้คำปรึกษา ใช้สภาเด็กและเยาวชนทุกเรื่องภายใต้ระเบียบ กฎหมายที่ถูกต้อง เหมาะสม(สมชาย เจริญอำนาจสุข, 2550)

ในเรื่องการเมืองเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ควรให้สภาเด็กและเยาวชนเรียนรู้เรื่องระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง เพื่อเตรียมตัวเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตที่จะพัฒนาการเมืองที่เหมาะสมและดีที่สุดสำหรับประเทศชาติ เริ่มตั้งแต่การพัฒนาการเมืองท้องถิ่นสู่ระดับประเทศชาติ โดยจัดให้สภาเด็กและเยาวชนได้มีโอกาสศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสภาเด็กและเยาวชนตำบลอื่นๆ หรือในระดับอำเภอ จังหวัด นอกจากนั้นเรียนรู้ระบบสภาโดยการประชุมร่วมกับสภา อบต. อบจ. หรือการศึกษาดูงานการเปิดประชุมของรัฐสภา และการเปิดโอกาสเชิญนักการเมืองที่มีคุณภาพมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสภาเด็กและเยาวชนเป็นประจำ เพื่อศึกษากลยุทธ์และสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานต่อไปในอนาคต ที่สำคัญที่สุดคือการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนจะต้องปลอดจากการแสวงหาผลประโยชน์ในทางการเมือง โดยมีขอบ และปลอดจากการทุจริตและการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบในรูปแบบต่างๆ และการทำให้สภาเด็กและเยาวชนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning organization) ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา

ผลการวิจัยจากพื้นที่กรณีศึกษาพบว่า พื้นที่ที่มีการพัฒนาศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่องจะทำให้สภาเด็กและเยาวชนมีความเข้มแข็งและสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เด็กและเยาวชนเกิดการเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งการดำเนินงานของกลุ่มสามารถบริหารจัดการสภาได้ดี วิธีการพัฒนาศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ที่พบคือการทัศนศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสภาเด็กและเยาวชนตำบลอื่นๆ การเชิญสถาบันการศึกษา มาให้ความรู้ เป็นต้น นอกจากนั้นพบว่า การขับเคลื่อนงานการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่จะเข้ามารับผิดชอบงานแทนรุ่นพี่ๆ ที่ออกไปทำงานหรือศึกษาเล่าเรียนนอกพื้นที่

4.5 การทำงานอย่างเป็นระบบ การทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชนมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันในแง่ของการบริหารจัดการของ อบต. ทั้งภายในและนอกองค์กร สำหรับ การบริหารจัดการภายในของ อบต. จะต้องจัดวางตัวบุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์และทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงาน ส่วนการบริหารจัดการภายนอก อบต. จะต้องระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนเพื่อจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นกำลังในการขับเคลื่อนโครงการ กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้ใหญ่เห็นพลังในการทำงานและเกิดการ

ยอมรับ ให้เด็กและเยาวชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และร่วมรับผิดชอบและรับประโยชน์จากผลการดำเนินงาน

ผลการวิจัยจากพื้นที่กรณีศึกษาพบว่ายังไม่มี การประเมินผลการดำเนินงานที่เป็นระบบ อาศัยข้อมูลจากการสังเกตและการบอกเล่าของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเท่านั้น ดังนั้นการพัฒนากระบวนการดำเนินงานจำเป็นต้องสร้างตัวชี้วัด เพื่อบ่งถึงความสำเร็จของการดำเนินงาน

4.6 การทำงานแบบองค์รวมพัฒนาเด็กครอบคลุมทุกกลุ่มอายุ ในการวางแผนการพัฒนาเด็กและเยาวชนจำเป็นต้องดำเนินการแบบองค์รวม ครอบคลุมทุกกลุ่มอายุ แต่จุดเน้นหรือเป้าหมายสำคัญอยู่ที่จุดด้อย หรือสภาพปัญหาที่พบ และความต้องการของคนในสังคม จากผลการวิจัยในพื้นที่กรณีศึกษาพบว่า การดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนในกลุ่มอายุ 0 – 5 ปี จะมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของศูนย์เด็กเล็ก อบต. มีโครงการเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของพ่อแม่ในการเลี้ยงดูเด็กให้ถูกต้องตามหลักอนามัย เด็กกลุ่มอายุ 6 – 14 ปี ซึ่งเป็นเด็กในวัยเรียน อบต. จะให้การสนับสนุนด้านอาหารเสริม(นม)และอาหารกลางวันแก่เด็กนักเรียน การสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดซื้อสื่ออุปกรณ์การเรียนที่จำเป็น ซื่ออุปกรณ์ดนตรี กีฬาและการสนับสนุนการจัดค่ายวิชาการตามความต้องการของโรงเรียนเป็นสำคัญ

การพัฒนาเยาวชนในกลุ่มอายุ 15 – 25 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มวัยรุ่นและบางส่วนอยู่นอกสถานศึกษา อบต. จะสนับสนุนการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นกลุ่มดำเนินกิจกรรมร่วมกับ อบต. และชุมชน การดำเนินโครงการต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมเวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รวมทั้งการมีบทบาทเชิงรุกในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้านความรุนแรง ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ส่วนกลุ่มเด็กพิเศษ ซึ่งหมายรวมทั้งเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ อบต. ให้การสนับสนุนในด้านทุนการศึกษา และการส่งเสริมความสามารถด้านการศึกษา เป็นต้น ดังนั้นในการจัดกิจกรรมควรมีการจัดพื้นที่กิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และควรจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน เพื่อให้มีความรู้และเป็นพื้นฐานสำคัญในการป้องกันตนเองจากความเสี่ยงทางสังคมที่อยู่รอบตัว นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรมควรมีการบูรณาการให้ครอบคลุมกับคนทุกกลุ่มอายุทั้งวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ (ปรวัน จันทรัมย์, 2552)

นอกจากนั้นประเด็นที่ต้องพิจารณาในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนจะต้องครอบคลุมในประเด็นต่างๆ ดังนี้คือ ด้านการจัดระเบียบสังคม ด้านการศึกษาและส่งเสริมอาชีพ ด้านสุขภาพและอนามัย ด้านกีฬา นันทนาการและดนตรี ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ กล่าวโดยสรุปว่าการดำเนินงานลักษณะเป็นองค์รวมและครบทุกมิติ และการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะต้องดำเนินการพร้อมกับมาตรการบังคับและนโยบายที่รัดกุมเคร่งครัดในด้านการลดพื้นที่เสี่ยง การเพิ่มพื้นที่

สร้างสรรค์และเพิ่มกิจกรรมที่ดีเพื่อเพิ่มโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพในทางสร้างสรรค์ (ชูชีพ หนูนาง, 2550)

5. ปัญหา อุปสรรคและปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน

5.1 ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ อบต. ที่เป็นกรณีศึกษามีดังนี้

5.1.1 ปัญหาเรื่องงบประมาณ แม้ว่า อบต. ที่ให้ความสนใจและประสบความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชน แต่ก็มีปัญหาในเรื่องงบประมาณ เพราะเนื่องจากงบประมาณรายปีที่มาจากภาครัฐไม่สามารถอุดหนุนการทำกิจกรรมของเยาวชนได้มากและอย่างต่อเนื่อง และไม่สามารถดำเนินการ โครงการใหญ่ที่ครอบคลุมพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายได้ในช่วงเวลาเดียวกันได้ ต้องแสวงหาแหล่งงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรมีโครงการเชิงรุกเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของ อบต.

แม้ว่างบประมาณจะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาแต่งบประมาณไม่ควรเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาเด็กและเยาวชน อบต. ต้องใช้ความร่วมมือจากประชาคมตำบลให้เกิดประโยชน์กิจกรรมในบางกิจกรรมไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณ แต่อาศัยความร่วมมือของชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนตัวเด็กและเยาวชนเอง และการพัฒนาเด็กและเยาวชนในบางครั้งสามารถดำเนินควบคู่ไปกับกิจกรรมด้านอื่น ๆ ในชุมชนได้เช่นกัน

5.1.2 บุคลากรที่รับผิดชอบของ อบต. เนื่องจากข้าราชการในหน่วยงาน อบต. ไม่ค่อยมีทักษะในการทำงานร่วมกับเด็กและเยาวชน ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีทัศนคติที่ไม่ไว้ใจใจในการทำงานของเด็กและเยาวชน และ อบต. มีข้อจำกัดในด้านบุคลากรและงบประมาณ ทำให้ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากนายก อบต. ที่ไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กและเยาวชนแล้วจะส่งผลให้บุคลากรของ อบต. ละเลยในการดำเนินงานดังกล่าว การดำเนินงานเชิงรุกเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนเกิดได้ยาก นอกจากนั้นยังขาดคนที่จะมาทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยง” (Mentor) ให้กับสภาเด็กและเยาวชน ที่ช่วยในการเขียนโครงการ ให้คำแนะนำปรึกษาโดยเฉพาะในด้านวิชาการ การบริหารจัดการสภา รวมทั้งการจัดการความรู้

นอกจากนั้นยังขาดผู้ประกอบการหรือผู้นำทางสังคมแบบมืออาชีพ ที่จะเป็นผู้ขยายงานและขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อสังคมของเด็กและเยาวชน เพื่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนการดำเนินงานในเชิงพื้นที่นั้นขาดอาสาสมัครในการทำงานทางสังคม จึงทำให้ขาดพลังในการขับเคลื่อนงาน ไม่มีพัฒนาการในการทำงานให้ทันกับปัญหา

5.1.3 ความต่อเนื่องในการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชน เนื่องจากเยาวชนในวัยเรียนมักจะได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนเด็กและเยาวชนเข้ามาทำงานในสภาเด็กและเยาวชนเสมอๆ ทำให้มีข้อจำกัดในด้านเวลาในการทำงาน แม้ว่า อบต. จะพยายามพัฒนาศักยภาพของทีมงานเพื่อให้

สามารถทดแทนสมาชิกกลุ่มดังกล่าวได้ แต่การดำเนินงานในบางครั้งต้องชะงักและรอเวลาในช่วงปิดภาคเรียน

5.1.4 ทักษะของผู้ปกครองต่อเด็กและเยาวชน เนื่องจากผู้ปกครองบางส่วนยังมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ของเด็กและเยาวชน กลัวการเกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การรวมกลุ่มเพื่อมั่วสุม เป็นไปในทางที่ไม่เหมาะสม จึงไม่นิยมให้บุตรหลานออกมาทำงานในสังคม ดังนั้นเทคนิคในการทำงานในเชิงพื้นที่จึงควรเริ่มจากกลุ่มเล็กๆ และสร้างสรรค์ผลงานเชิงประจักษ์ให้เกิดความไว้วางใจจากชุมชน สังคม เพื่อขยายให้เกิดความยั่งยืนในลำดับต่อไป

5.1.5 การเมืองท้องถิ่น ความต่อเนื่องและการแข่งขันทางการเมืองท้องถิ่นส่งผลต่อนโยบายและการดำเนินโครงการต่างๆ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการดำเนินงานจึงฝากความหวังไว้ที่สภาองค์กรชุมชน เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนงานกลุ่ม องค์กรในชุมชนให้สามารถดำเนินต่อไปได้

5.2 ปัจจัย เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ

จากการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อปท. ที่เป็นกรณีศึกษาพบว่าปัจจัย เงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการดำเนินงานเป็นดังนี้

5.2.1 ผู้นำ อปท. นโยบายการบริหารงานของผู้บริหาร อปท. จะต้องให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน มีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรในด้านงบประมาณ การจัดวางตัวบุคลากรเพื่อการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการไม่เพิ่มจำนวนบุคลากรให้มากเกินไปจนเกิดความจำเป็นแม้ว่าจะมีอัตราค่าจ้างบรรจุแต่งตั้ง แต่ใช้วิธีการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรที่มีอยู่ โดยใช้วิธีการอย่างหลากหลายทั้งการเป็นตัวอย่างในการทุ่มเทกำลังกายในการทำงานของผู้นำ การให้ขวัญและกำลังใจ และการสร้างผลงานเชิงประจักษ์ มีผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้คนในพื้นที่ให้เห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือกับ อบต. อย่างต่อเนื่อง

ผู้บริหาร อปท. มีความสำคัญอย่างมาก เพราะความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนขึ้นอยู่กับผู้บริหาร หากผู้บริหารที่มีการศึกษาสูง มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีประสบการณ์การบริหารสูง และมีทีมงานที่เข้มแข็ง เห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าจะสามารถดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้บรรลุเป้าหมายตามคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนที่พึงปรารถนาได้อย่างยั่งยืน

5.2.2 การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนและนอกชุมชนเพื่อระดมความร่วมมือ ความรู้ในการทำงานและการเสริมสร้างศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นการสนับสนุนความรู้ทางด้านวิชาการจากสถาบันการศึกษามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของการพัฒนาเด็กและเยาวชน

5.2.3 นโยบายสนับสนุนจากภาครัฐ แม้ว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนจะมีความสำคัญและจำเป็น แต่การดำเนินงานของ อบต. ต่างๆ พบว่าให้ความสำคัญต่อการก่อสร้างด้านโครงสร้างพื้นฐานเป็นสำคัญ ดำเนินงานเพียงที่กำหนดไว้ในกฎหมายเท่านั้น อบต. ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในด้านการบริหารจัดการศูนย์เด็กเล็กที่ได้รับมอบหมาย การสนับสนุนอาหารเสริม(นม) และอาหารกลางวันแก่เด็กวัยเรียนเท่านั้น การแสดงบทบาทเชิงรุกยังพบน้อยมาก และประสิทธิภาพการทำงานเชิงพื้นที่จากการวิจัยพบว่า หากผู้นำ อบต. ไม่ให้ความสำคัญ ไม่ลงมือปฏิบัติเอง เพียงมอบหมายหน้าที่ผ่านบุคคลที่เกี่ยวข้องก็ส่งผลต่อการดำเนินงานเช่นกัน ดังนั้นภาครัฐควรสร้างมาตรการเพื่อจูงใจให้ อบต. เห็นความสำคัญในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน เช่น มาตรการด้านการให้เงินรางวัล เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยดังที่กล่าวมาในข้างต้น พบว่ามีปัจจัยสำคัญเพื่อการขับเคลื่อนงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนในเชิงพื้นที่ประสบความสำเร็จหากดำเนินการในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การส่งเสริมศักยภาพด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. ผลการวิจัยจากพื้นที่กรณีศึกษาพบว่า แม้ว่า อบต. ที่มีผลงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นที่ยอมรับจากสังคม แต่จากการวิเคราะห์ปัญหาในการดำเนินงาน อบต. ยังประสบกับปัญหาด้านการบริหารจัดการ การจัดทำแผนพัฒนา เนื่องจากบุคลากรของ อบต. มีจำนวนไม่เพียงพอและไม่มีความรู้ในเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังผลการวิจัยของ พนิดา คำภู ฌ อยุรยา (2545) พบว่า อบต. ยังมีขีดจำกัดความสามารถในการทำงานต่อปัญหาและการจัดการชุมชน รวมถึงกลุ่มเป้าหมายคือ เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ติดเชื้อเอชไอวี และผู้ประสพภัย และยังขาดความพร้อมในด้านการเตรียมการและการส่งเสริมที่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถรับผิดชอบต่อการจัดสวัสดิการสังคมได้อย่างเต็มที่ หากมีการประสานเครือข่ายระหว่างรัฐ เอกชน การสร้างความพร้อมให้กับ อบต. โดยการกำหนดหน้าที่ขอบเขตของงานให้ชัดเจน การสร้างระบบข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาตัวชี้วัดเพื่อเฝ้าระวังปัญหาในเรื่องต่างๆ ที่คล้อยกับปัญหาของชุมชน เพื่อมุ่งสู่การสร้างความสำเร็จของ อบต. ชุมชนในที่สุด สอดคล้องกับ ทวีศักดิ์ แสงป้อม (2546) พบว่าแม้ คณะกรรมการบริหารและสมาชิก อบต. มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทในการวางแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยรวมในระดับมาก แต่ภาครัฐและเอกชนควรให้การอบรมความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานแก่ อบต. และในการวางแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนควรสำรวจความต้องการของเด็กและเยาวชน เพื่อนำมาวางแผนดำเนินการได้ตรงกับความต้องการในการพัฒนา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าหากต้องการให้ อบต. มีศักยภาพในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนจะต้องส่งเสริมศักยภาพในด้านต่างๆ ดังนี้

1.1 การส่งเสริมความรู้ทางด้านวิชาการและด้านข้อมูลแก่ อบต. ความรู้ทางด้านวิชา ในเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าถึงแม้คณะผู้บริหาร อบต. และบุคลากรของ อบต. จะมีความรู้ความสามารถในด้านการจัดทำแผนพัฒนา แต่หากพิจารณา เฉพาะเรื่องแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้นพบว่า มี อบต. ที่จัดทำเพียงบางแห่งเท่านั้น จาก ประสพการณ์ในการทำวิจัยครั้งนี้เห็นว่า ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุศกร ดำเนินการควบคู่พร้อมกับการจัดทำแผนพัฒนาตำบล และแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนก็เป็นส่วน หนึ่งของแผนพัฒนาตำบล ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ดำเนินการแบบบูรณาการกับแผนพัฒนาตำบล โดยใช้ขั้นตอนร่วมกันตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกับชุมชน การจัดทำแผนพัฒนา การนำแผนสู่การปฏิบัติ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ เกี่ยวข้องจะต้องพัฒนาศักยภาพของ อบต. โดยการส่งเสริมศักยภาพของบุคลากรที่มีอยู่ ทั้งนักพัฒนา ชุมชนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและ เยาวชน การจัดฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมให้มีความเข้าใจเรื่องการพัฒนาเด็กและครอบครัว และการ วางแผนพัฒนาเด็กและครอบครัวให้กับ อบต. ได้รู้เรียนรู้กระบวนการวางแผนได้อย่างเป็นรูปธรรม (เดือนเพ็ญ สังฆะฤกษ์, 2541) นอกจากการสนับสนุนความรู้ทางด้านวิชาการ โดยการจัดหาบุคลากร เพื่อทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยง” ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาในการวางแผน การดำเนินกิจกรรมพัฒนาเด็ก และเยาวชน ยังมีความจำเป็นต้องอาศัยบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะด้าน เช่น นักจิตวิทยา นักการ ณะแนะแนวที่สามารถบูรณาการเข้ากับกลุ่มเด็กและเยาวชนได้ จึงจะทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ

นอกจากการสนับสนุนความรู้ทางด้านวิชาการแล้ว การจัดทำฐานข้อมูลยังมีความจำเป็น ต่อการทำงานของ อบต. เนื่องจากการพัฒนาด้านต่างๆ ต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น ดังผลการวิจัย ของ อิศระ สุวรรณผล (2546) พบว่า อบต. ที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะมีความ สำเร็จด้านการบริหารจัดการ มีความตื่นตัวในการรับรู้ข่าวสาร และเห็นความสำคัญในการ พัฒนาเด็กและเยาวชน อบต. บางแห่งยังขาดความรู้ ความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและ เยาวชน อบต. มีข้อจำกัดด้านต่าง ๆ เช่น ขาดข้อมูลพื้นฐานด้านเด็กและเยาวชน พื้นที่กรณีศึกษาใน การวิจัยครั้งนี้พบว่า ยังไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลด้านเด็กและเยาวชนแต่อย่างใด การดำเนินงานอาศัย ข้อมูลพื้นฐานจากโรงเรียน สถานีอนามัย และสถานีตำรวจ แหล่งข้อมูลที่สำคัญคืออาศัยข้อมูลจากการ สังเกตของคนในชุมชน ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องควรออกแบบระบบฐานข้อมูลที่ เป็นนวัตกรรมที่สามารถรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนอย่างรอบด้าน

1.2 การส่งเสริมศักยภาพขององค์กรเด็ก นอกจากใช้การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน ในกระบวนการพัฒนาแล้ว กระบวนการทำงานที่ดีมีประสิทธิภาพจำเป็นจะต้อง “ติดอาวุธทางปัญญา” ให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชน จากการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนนั้นมีข้อจำกัด เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่เป็นคณะกรรมการดำเนินงานมักเป็นเยาวชนในวัยเรียน และมักติดภารกิจ

ด้านการเรียนหรือต้องเดินทางไปศึกษาต่อในต่างถิ่น ดังนั้นนอกจากการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนแล้ว จะต้องให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ ที่จำเป็นต่อการทำงานของกลุ่มเด็กและเยาวชน ดังที่ ดังที่ Mitchell C. and Sackney L. (2011) เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน การเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถของตนเอง (Personal Capacity) การทำงานร่วมกับผู้อื่น (Interpersonal Capacity) และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถของสภาเด็กและเยาวชน (Organizational Capacity) ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจะช่วยหล่อหลอมให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ในต่างประเทศทำการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ร่วมกับครอบครัว กลุ่ม หน่วยงานและองค์กรในชุมชน เช่น การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและสร้างระบบป้องกันปัญหาในเรื่องยาเสพติดและสารอันตรายในครัวเรือน (Johnson et al., 2012) การเป็นนักสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทางด้านอาหารเพื่อสุขภาพ (Tsui et al., 2012) ปัญหาในเรื่องเพศ (Njoroge et al., 2010) และการลดความรุนแรงในชุมชน (Franzen et al., 2009) นอกจากนี้การใช้กิจกรรมสร้างสรรค์ในสังคมยังช่วยเป็นการจุดประกายเด็กและเยาวชนให้เป็นผู้เปลี่ยนแปลงชุมชน สังคมในอนาคต (Lynn, 2005)

การศึกษาในประเทศไทยพบว่า ควรพัฒนาศักยภาพเด็กในด้านต่างๆ ดังนี้คือ 1) ด้านการศึกษา ส่งเสริมการศึกษาทุกระบบ 2) การส่งเสริมอาชีพตามความถนัดและความสนใจ 3) การส่งเสริมสุขภาพอนามัย เช่น การให้ความรู้เพื่อป้องกันโรคติดต่อ 4) ส่งเสริมการกีฬา นันทนาการและดนตรี เช่น จัดการแข่งขันกีฬาของเด็กและเยาวชนตามความถนัดและความสนใจของแต่ละท้องถิ่น 5) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จัดกิจกรรมเผยแพร่และถ่ายทอดให้เด็กและเยาวชนมีความรัก ห่วงแหนววัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) การจัดระเบียบสังคม เช่น การฝึกฝนให้เป็นผู้และผู้ตามที่ดี 7) การบริหารจัดการ เช่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการบริหารงานของ อบต. เป็นต้น (อิสระ สุวรรณบล, 2546)

จากการศึกษาในพื้นที่วิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของสภาเด็กและเยาวชนคือ การสร้างภาคีเครือข่ายในการพัฒนา โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งสนับสนุนทางด้านวิชาการ อาจจะนำกลุ่มเด็กและเยาวชนไปเข้าค่ายเสริมทักษะการเป็นผู้นำ เพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้นำในการประสานสมาชิกที่เป็นเครือข่ายในแต่ละหมู่บ้าน และให้มีความรู้ฝึกความกล้าแสดงออก สามารถถ่ายทอดความรู้แก่รุ่นน้องต่อไปได้ นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายกับสภาเด็กและเยาวชนในระดับท้องถิ่นในระดับจังหวัด และต่างจังหวัด เพื่อประโยชน์ในการทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการทำงาน สภาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุดรัง มีการจัดทำโครงการทัศนศึกษาดูงานเป็นประจำทุกๆ ปี โดยจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่เสมอ ทำให้การดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนของตำบลกุดรังเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รุ่นพี่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สู่รุ่นน้องได้

อย่างไรก็ตามนอกจากการติดอาวุธทางปัญญาให้กับเด็กและเยาวชนแล้วจำเป็นจะต้องสร้าง “ภูมิคุ้มกัน” ให้กับสภาเด็กและเยาวชนด้วย ดังนั้นขณะที่ปรึกษาที่เป็นผู้ใหญ่หรือแกนนำในชุมชนก็มีส่วนสำคัญ เพราะนอกจากทำหน้าที่ “ผลักดัน” แล้วต้องทำหน้าที่ “คุ้มกัน” ภายใต้อกฏระเบียบที่ถูกต้องพร้อมกับการสร้างจิตสำนึกที่ดีงาม

แต่อย่างไรก็ตามจากผลการศึกษาของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล(2551) ศึกษาศักยภาพการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชน พบว่า เด็กและเยาวชนรับรู้ว่าตนเองมีศักยภาพการดำเนินงานในด้านต่างๆ เป็นอย่างดี มีความพึงพอใจในศักยภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ยกเว้นเรื่องการได้รับการอบรมด้านการดำเนินงานด้านต่างๆ จากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่าแม้ว่าจะมีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดความสนใจที่จะพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเด็กและเยาวชน ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องให้ความร่วมมือในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชน นอกจากการเปิดโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนแล้ว จะต้องดำเนินการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การจัดสัมมนาหรือการศึกษาดูงาน ซึ่งอย่างน้อยจะต้องมีการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปีละ 1 ครั้ง เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการทำงาน

1.3 การเสริมสร้างศักยภาพเครือข่าย เนื่องจากโครงสร้างของหน่วยงานที่รับผิดชอบงานด้านเด็กและเยาวชนไม่มีเอกภาพ ปัญหาดังกล่าวเกิดจากในปัจจุบันมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาเด็กและเยาวชนหลายหน่วยงาน ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน กระทรวงยุติธรรม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงเทคโนโลยีและสารสนเทศ การประสานงานระหว่างหน่วยงานในลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วม การประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาคยังมีไม่มากเท่าที่ควรจึงทำให้การบูรณาการการทำงานไม่เกิดขึ้น การดำเนินงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ผ่านมามีลักษณะเหมือน “ต่างคนต่างทำ” นโยบาย กฎหมาย กองทุนเพื่อเด็กและเยาวชนของประเทศมีครบและเพียงพอต่อการดำเนินการให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพได้ แต่กลไกภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำไปปฏิบัติยังแยกกันทำ การประสานงานในระดับต่างๆ ยังไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้การดำเนินการไม่บรรลุวัตถุประสงค์ สมพงษ์ จิตระดับ (2550)

ดังนั้นจึงควรมีการสร้างเครือข่ายการพัฒนาเพื่อเชื่อมโยงการทำงานระหว่างหน่วยงาน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องสร้าง “ระบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน” ซึ่งมีลักษณะเป็นศูนย์รวมฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน องค์ความรู้ที่จำเป็นในการพัฒนาเด็กและเยาวชน เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ นำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะ อปท. ซึ่งเป็นหน่วยงานบริหารและมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการพัฒนาเด็กและเยาวชนร่วมกับกระทรวง

พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ การดำเนินงานดังกล่าวควรจัดทำฐานข้อมูลกลางด้านเด็กและเยาวชนและเชื่อมโยงบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตอย่างเป็นระบบ และปรับปรุงฐานข้อมูลบน website ให้ทันสมัย ทั้งนี้เพื่อให้เด็ก เยาวชน บุคคล หน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ง่ายและสะดวก นอกจากนี้ควรมีการสำรวจข้อมูลด้านเด็กและเยาวชนในทุกพื้นที่ โดยนำมาวิเคราะห์และประมวลผล เพื่อให้สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ สภาวะแวดล้อม สภาพปัญหา เพื่อให้สามารถนำมาวิเคราะห์ทำนายแนวโน้มความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต เพื่อหามาตรการในการป้องกันปัญหาต่างๆ ได้(คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2551)

1.4 การเสริมสร้างศักยภาพด้านการบริหารจัดการของ อบต. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้น อบต. จะต้องมีการบริหารจัดการองค์กรที่ดี ทั้งนี้นอกจากการสร้างระบบงานแผนที่ดีแล้ว คณะผู้บริหาร อบต. บุคลากรของ อบต. รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะสภาเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ในเรื่องการบริหารงานที่ถูกต้อง เป็นธรรมชาติ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และต้องรับผิดชอบในสิ่งที่ได้ทำลงไป การดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนจะต้องปลอดจากการแสวงหาผลประโยชน์ทางด้านการเมือง ปลอดจากการทุจริตและการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบในรูปแบบต่างๆ และต้องทำให้สภาเด็กและเยาวชนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้(Learning Organization)(สมชาย เจริญอำนวยสุข, 2550)

การบริหารจัดการของ อบต. ที่ทำการถอดบทเรียนทั้ง 2 แห่ง พบว่ามีระบบการบริหารจัดการองค์กรที่ดี มีการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล(Good Governance) มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ โดยเฉพาะเทศบาลตำบลห้างฉัตรที่ได้รับรางวัลการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล จากสถาบันพระปกเกล้า การดำเนินงานของ อบต. ดังกล่าวนี้นำส่งผลต่อการเรียนรู้ทางด้านการเมืองของเด็กและเยาวชน เพราะการเรียนรู้เรื่องการเมืองเป็นสิ่งสำคัญมากในสภาวะปัจจุบันที่สังคมเต็มไปด้วยความขัดแย้งทางการเมือง ควรให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้เรื่องการเมืองที่ถูกต้อง เพื่อเตรียมตัวขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตที่จะพัฒนาการเมืองที่ดีสำหรับสังคมไทย จากการศึกษาในพื้นที่วิจัยเชิงปฏิบัติการพบว่า ตัวแทนเด็กและเยาวชนที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้นำในคณะกรรมการสภาเด็กและเยาวชนมักจะเป็นบุตร-หลานของนักการเมืองท้องถิ่น หรือผู้นำในชุมชน ดังนั้นการเป็นตัวแบบที่ดีของผู้ใหญ่จะส่งผลให้เด็กและเยาวชนในปัจจุบันได้มีโอกาสซึมซับในสิ่งที่ดีต่อไป

1.5 การสร้างมาตรการจูงใจให้ อบต. จากการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. คือ ผู้นำ อบต. เพราะหากผู้นำให้ความสำคัญก็จะส่งผลต่อความเอาใจใส่ของบุคลากรที่รับผิดชอบ การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงาน ผลการศึกษาของเดือนเพ็ญ ศังขะฤกษ์ (2541) และ อิศระ สุวรรณบด(2546) พบว่า อบต. และประชาชนยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนน้อยมาก ปัญหาเรื่องงบประมาณที่มีจำกัด และ

ข้อสรุปที่สำคัญคือ แนวคิดในการพัฒนาของ อบต. เป็นแนวคิดที่เน้นในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นรูปธรรมชัดเจนเป็นด้านหลัก ส่วนแนวคิดในการพัฒนาคนเป็นด้านรอง และงานวิจัยของสมพงษ์ จิตระดับ (2550) พบว่า นโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลยังเห็นว่านโยบายด้านเด็กและเยาวชนยังเป็นนโยบายที่มีความสำคัญน้อยกว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสาธารณูปโภค

ดังนั้นรัฐต้องกำหนดให้การพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นวาระแห่งชาติที่ทุกภาคส่วนจะต้องเร่งดำเนินการให้เห็นเป็นรูปธรรม และภาครัฐจึงควรหามาตรการจูงใจเพื่อให้ผู้นำ อบต.หันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ รัฐควรกำหนดให้การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่เป็นผลงานส่วนหนึ่งของ อบต. โดยมอบหมายให้สำนักงานพัฒนาระบบข้าราชการพลเรือนหรือ ก.พ.ร. จัดทำดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของ อบต. หรือ KPI ที่มีประเด็นเกี่ยวกับการจัดบริการด้านสวัสดิการสังคมควรจัดให้สอดคล้องกับทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งเด็ก สตรี ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส มีประเด็นสำคัญครอบคลุมถึงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชน โดยมีการดำเนินโครงการ กิจกรรมที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน อากาศดี พรหมจอม (2547) และตอบแทนความสำเร็จในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. ในรูปเงินรางวัล (โบนัส) และการประกาศเกียรติคุณผ่านสื่อต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจแก่ อบต. อื่นๆ ต่อไป

นอกจากนี้ปัญหาในเรื่องนโยบายสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. จากการสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญพบว่า มีแนวคิดว่ารัฐบาลจะต้องทุ่มงบประมาณให้แก่จังหวัดในลักษณะ “กองทุนเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน” มีลักษณะเป็นเงินให้เปล่า จัดสรรในลักษณะ “เงินรายหัว” แก่จังหวัด โดยจังหวัดมีคณะกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับจังหวัด ร่างแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนรองรับและให้ อบต. ต่างๆ นำไปประยุกต์เพื่อการพัฒนาต่อไป นอกจากนี้ในการติดตามผลการดำเนินงานคณะกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับจังหวัดจะต้องสรรหาบุคลากรในระดับจังหวัดเพื่อทำหน้าที่ประสานการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนและเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาในระดับของ อบต. เพื่อทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยง” และประสานการทำงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับจังหวัดและอำเภอให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน จากการวิจัยพบว่า บทบาทของ อบต. ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนมี 3 บทบาทคือ บทบาทในการเป็นผู้นำในการดำเนินงาน (Actor) บทบาทในการเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงาน (Facilitator) และบทบาทของการร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินงาน

กระบวนการเรียนรู้สำหรับคณะผู้บริหาร อบต. และบุคลากรของ อบต. เนื่องจากบทบาทของ อบต. เป็นทั้งผู้ดำเนินการปฏิบัติและผู้ลงมือปฏิบัติ ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) ให้คณะผู้บริหารและบุคลากรของ อบต. สามารถดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นได้เองนั้นจำเป็นต้องอาศัยการให้ความรู้ในเรื่องระบบงานแผน โดยเฉพาะ

การจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน จากงานวิจัยของสมพงษ์ จิตระดับ(2550) อิศระ สุวรรณบล (2546) พบว่าคณะผู้บริหาร อบต. จะมีความรู้เรื่องระบบงานแผน แต่ขาดการทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังนั้นจึงต้องให้ความรู้ในเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้เห็นว่าการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาตำบล และแผนพัฒนาประจำปี จากการวิจัยในพื้นที่กรณีศึกษาพบว่า ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. กุศลิ่ง ดำเนินการไปพร้อมๆ กับการจัดทำแผนพัฒนาตำบล โดยใช้การประชุมวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ระหว่างปัญหาของชุมชนและปัญหาที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน และพิจารณาประเด็นปัญหาใดที่สามารถบูรณาการเชื่อมโยงกับปัญหาอื่นๆ ของชุมชน เช่น การแก้ปัญหาระดับครอบครัวที่มีการบูรณาการพร้อมกับการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชน ดังเช่นการดำเนิน โครงการครอบครัวอาสา และการดำเนินโครงการกีฬา 3 อ. (3 ช่วงอายุ) ที่บูรณาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคน 3 วัย เป็นการเสริมสร้างความสามัคคีของคนในครอบครัว เป็นต้น ดังนั้นในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาจึงควรบูรณาการด้านต่างๆ เพื่อลดภาระและความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน

การสนับสนุนความรู้ทางด้านวิชาการของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานในท้องถิ่นจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของ อบต. เพราะ อบต. ส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญในการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน(อิสระ สุวรรณบล, 2546) ดังนั้นนโยบายเพื่อกระตุ้น จูงใจ และสนับสนุนจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของ อบต.

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน จากการถอดบทเรียนพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 2 แห่ง พบว่า ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชนคือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และมีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำของ อบต. หากผู้นำ อบต. ให้ความสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนก็ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน หากชุมชนเข้มแข็งก็สามารถขับเคลื่อนงานภายใต้การสนับสนุนของเทศบาล ดังกรณีศึกษาของเทศบาลตำบลห้วยฉัตร ดังนั้นการเสริมพลังอำนาจ(Empowerment) ให้ชุมชนสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง จำเป็นจะต้องให้ความรู้เพื่อให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตัวอย่างการดำเนินงานและแนวทางการดำเนินงาน แต่ที่สำคัญที่สุดของกระบวนการดังกล่าวจะต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจในตน เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่ยอมจำนนอยู่ในสถานะที่เป็นอยู่ ยังมีความเชื่อและเข้าใจแบบผิดๆ ว่า “การพัฒนา” เป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหาร หรือ อบต. หากวิเคราะห์ตามแนวคิดของ Paolo Freire จะต้องเปลี่ยนแปลงคนในชุมชนให้มีจิตสำนึกขั้นวิพากษ์วิจารณ์(Critical Consciousness) คือการที่คนสามารถมีความคิดใคร่ครวญ วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาต่างๆ ในสังคมได้อย่างลึกซึ้ง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ยอมรับฟังผู้อื่น และไม่หลีกเลี่ยงภาระหน้าที่ของตนเอง ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะดังกล่าว จำเป็นต้องให้ความรู้(การศึกษา) ในรูปแบบต่างๆ และการกระตุ้นความคิด จากการวิจัยพบว่า พัฒนาการทางด้านความคิดของคนจะค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป เนื่องจากคนในสังคมมักติดกรอบ “เจ้านายและลูกน้อง” และคิดว่า “ไม่ใช่เรื่อง” ของตนเอง เพราะภาระการทำมาหากินในชีวิตประจำวัน ดังนั้น

จึงควรสร้าง “เวทีชุมชน” เพื่อเป็นแหล่งพบปะ พูดคุย ปรึกษาหารืออย่างไม่เป็นทางการ เพื่อพัฒนาการทางด้านความคิดของชุมชน

ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ของคณะผู้บริหาร อบต. บุคลากร รวมทั้งทุกภาคส่วนในชุมชน นอกจากการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน การระดมความคิดเพื่อจัดทำแผนพัฒนา และการลงมือปฏิบัติแล้ว จะต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อการทำงานของเด็ก โดยมองว่าเด็กมีศักยภาพในตัว โครงการ กิจกรรมต่างๆ ควรจะมาจากกลุ่มเด็กและเยาวชนมากกว่าการทำตามคำสั่งของผู้นำ ดังนั้นคณะผู้บริหาร อบต. และชุมชนต้องเรียนรู้บทบาทในการเป็นผู้สนับสนุนการทำงานของเด็กและเยาวชน

กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเด็กและเยาวชน จากที่กล่าวมาในตอนต้นแล้ว ในกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนตั้งแต่ต้น ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่จะต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติเพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดจิตสำนึกร่วมที่จะทำงานอาสาสมัครด้านการพัฒนาสังคม เห็นคุณค่าและความสำคัญของสภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติจากการมองเด็กและเยาวชนว่ายังไม่มีความสามารถ ต้องรับฟังคำสั่งจากผู้ใหญ่เพียงอย่างเดียว มาเป็นยอมรับความสามารถของเด็ก ในเรื่องที่ดีมีความสามารถ และมีความสนใจ ส่งเสริม โครงการ กิจกรรมที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้ริเริ่ม สร้างสรรค์เองมากกว่าโครงการ กิจกรรมที่มาจากคำสั่งของผู้ใหญ่(สมชาย เจริญอำนวยสุข, 2550)

เพื่อให้การทำงานของเด็กและเยาวชนเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ ดังที่ Mitchell C. and Sackney L. (2011)กล่าวถึงชุมชนแห่งการเรียนรู้จะต้องมีการพัฒนาความสามารถของตัวบุคคล(Personal Capacity) การพัฒนาความสามารถในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น(Interpersonal Capacity) จนถึงการพัฒนาความสามารถขององค์กร(Organizational Capacity) ดังนั้นเด็กและเยาวชนจึงควรได้รับการพัฒนาศักยภาพในระดับบุคคล โดยวิธีการให้ความรู้ การศึกษาด้วยตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่น อย่างไรก็ตามกลุ่มตามเด็กและเยาวชนประกอบด้วยคนหลายช่วงอายุ การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กัน เป็นการช่วยลดความวิตกกังวลระหว่างบุคคลและเป็นการสร้างความเข้าใจการทำงานระดับกลุ่ม ดังนั้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนจึงมีความคล้ายคลึงกับผู้ใหญ่ เพียงแต่เด็กและเยาวชนสามารถปลูกฝังเทคนิคและเรื่องราวต่างๆ ได้เร็วกว่าผู้ใหญ่

นอกจากนั้นสิ่งที่ท้าทายที่สุดสำหรับคณะผู้บริหาร อบต. บุคลากร และชุมชนในอนาคตคือ การถ่ายโอนภารกิจต่างๆ ลงสู่ท้องถิ่น ดังนั้นการเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับ อบต. คือ การทำงานแบบบูรณาการ เช่น การบูรณาการงานพัฒนาเด็กและเยาวชนกับงานด้านอื่นๆ ทั้งผู้สูงอายุ สตรี และผู้พิการ เป็นต้น ดังนั้นนักพัฒนาชุมชนจะต้องเรียนรู้ในการทำแผนแบบบูรณาการ เพื่อลดภาระงานแต่สามารถดำเนินงานได้ครอบคลุมกับคนทุกๆ กลุ่ม การเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับภาคประชาชน คือ การเรียนรู้เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่างๆ ที่อยู่รอบตัว นอกจากปัญหาภายในชุมชน แต่

หากต้องเตรียมตัวเพื่อพร้อมรับกับภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้ กล่าวโดยสรุปสำหรับกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่คือ การเรียนรู้เพื่อทำงานร่วมกัน การยอมรับการให้โอกาส และการถ่วงดุลอำนาจของแต่ละฝ่าย

3. การวิเคราะห์เชิงทฤษฎี

3.1 การวิเคราะห์โดยทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม รวมทั้งเด็กและเยาวชน กระแสโลกาภิวัตน์และความเจริญทางด้านเทคโนโลยีทำให้พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในสังคม ชุมชนเปลี่ยนแปลงไป อนาคตเป็นหน่วยงานของรัฐที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด มีหน้าที่ในการบริหารจัดการเพื่อดูแลคุณภาพชีวิตของคนในสังคม เด็กและเยาวชนเป็นอีกกลุ่มเป้าหมายที่ อนาคต จะต้องเข้ามาบริหารจัดการร่วมกับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพและสร้างระบบคุ้มกันภายในชุมชน ดังนั้นบทบาทของ อนาคต. ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนร่วมกับชุมชนนั้นจึงมี 3 ลักษณะคือ อนาคต. นำ อนาคต. สนับสนุน (ตาม) และบทบาทการประสานความร่วมมือ แต่บทบาททั้งสามดังกล่าวนี้บทบาทการประสานความร่วมมือกับชุมชนที่หมายรวมถึง กลุ่ม องค์กรและหน่วยงานภายในชุมชนก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนามากที่สุด

หากวิเคราะห์บทบาทของ อนาคต. ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนร่วมกับชุมชนโดยอาศัยทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ โดย พาร์สันส์ ได้กล่าวไว้ว่า ระบบสังคมที่สามารถดำรงอยู่และพัฒนาต่อไปได้ ต้องทำหน้าที่ 4 ประการคือ 1) การปรับตัว (Adaptation) เมื่อสภาพสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมจะต้องมีการปรับตัวโดยการหาหรือ จัดการกับทรัพยากรจากสิ่งแวดล้อมให้กับสมาชิกในระบบอย่างมีประโยชน์และเหมาะสม กล่าวคือสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปส่งผลต่อวิถีชีวิตและคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในชุมชน อนาคต. บางขุนทองและชุมชนได้เห็นความสำคัญ ตระหนักในปัญหา และได้สร้างพันธะสัญญาร่วมกันแก้ปัญหา และจะมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในชุมชน ดังนั้นกลุ่ม องค์กร หน่วยงานในชุมชนจึงต้องตั้งเป้าหมายร่วมกัน การปรับบทบาทของตนเองให้เข้ากับระบบและเรียนรู้ในการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของระบบในการจัดการกับปัญหาเพื่อสู่เป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นจึงเกิดการปรับตัว ปรับบทบาทให้เข้ากับระบบ และพร้อมจะเป็นส่วนร่วมในระบบเพื่อสู่เป้าหมาย 2) การบูรณาการรวมหน่วย(Integration) เนื่องจากระบบสังคมที่มีความหลากหลายในด้านกลุ่ม องค์กร หน่วยงานซึ่งมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป ดังนั้นระบบจะต้องประสานความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยย่อยหรือส่วนต่างๆ ในการศึกษาครั้งนี้คือ ในขั้นตอนของการระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน อนาคต. จะต้องทำหน้าที่ประสานความร่วมมือจากกลุ่ม องค์กร หน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นหน่วยย่อยในสังคมให้เกิดความกลมกลืน มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญหากระบบไม่สามารถบูรณาการได้อย่างสมบูรณ์ก็จะก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานต่อไป ดังนั้นการประสานสัมพันธ์และการรับทราบข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือกันอย่างกลมกลืนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญของการพัฒนา

ลำดับต่อไปคือ 3) การมีเป้าหมายและการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) หลังจากระบบสามารถบูรณาการหน่วยย่อยของสังคมแล้ว การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมซึ่งเป็นวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนา การจัดทำโครงการ กิจกรรมโดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนากลุ่มเป้าหมายต่างๆ การแบ่งภาระหน้าที่แก่ส่วนต่างๆ เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานตามแผนตามความถนัด การใช้สภาเด็กและเยาวชน และสภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนระบบเพื่อไปสู่เป้าหมายใหม่ เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนเห็นความเปลี่ยนแปลงเกิดการยอมรับ แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานต่างๆ ก็ประสบกับปัญหา อุปสรรค อย่างไรก็ตามจะต้องก้าวข้ามปัญหาและอุปสรรคนั้นโดยมีการจัดการกับความเครียดที่เกิดขึ้น 4) การจัดการความเครียด (Latency) ความเครียด ความขัดแย้งที่เกิดจากการดำเนินโครงการนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้มีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ โดยการพูดคุย ปรัชญาหรือทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้บรรลุผลการดำเนินงาน ดังนั้นสิ่งสำคัญที่สุดในการจัดการกับอุปสรรคคือการระดมความคิดเห็นเพื่อหาทางแก้ไข ทั้งนี้กระบวนการที่มีประสิทธิภาพที่สุดคือ การมีส่วนร่วมของหน่วยย่อยในการระดมความคิดเห็น ข้อมูล ความรู้ และการจัดการความขัดแย้งที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง

ดังนั้นจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ชุมชนโดยความร่วมมือของ อบต. จะต้องหาทางออกแห่งปัญหา โดยใช้กระบวนการทางสังคม โดยการปรับตัว (Adaptation) ต่อการเปลี่ยนแปลง การระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยการบูรณาการรวมหน่วย (Integration) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมโดยการตั้งเป้าหมายและการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) และการจัดการกับปัญหา อุปสรรค ความขัดแย้งโดยการจัดการความเครียด (Latency) กระบวนการทางสังคมดังกล่าวนี้จะเป็นวงจรที่มีการดำเนินต่อไปเรื่อยๆ หากสังคม ชุมชนยังต้องอยู่ในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลง

3.2 แนวคิดการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) จากแนวคิดการเสริมพลังอำนาจของ Paolo Freire เป็นระยะเวลานานที่สังคมไทยถูกครอบงำด้วยแนวคิด Top-down Policy เชื่อว่าการพัฒนามาจากคำสั่งของหน่วยงานเบื้องบนที่เสมือนเป็น “เจ้านาย” ของชาวบ้าน ที่พร้อมยอมรับสภาพที่เกิดจากผลกระทบของนโยบายภาครัฐมาเป็นระยะเวลานาน โดยไม่รู้ว่าถูก “กดขี่” (Oppress) แม้ว่ากระบวนการพัฒนาในปัจจุบันได้เปลี่ยนไป แต่ก็ยังมีคนจำนวนไม่น้อยในสังคมยังเชื่ออยู่ในความคิดที่ผิดๆ พร้อมกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปทำให้คนในสังคมไม่ค่อยสนใจกับปัญหาที่อยู่รอบตัว ต้องคืนรถตอบสนองความต้องการในระดับพื้นฐานต่ำที่สุด ยังเชื่อในเรื่องโชคกลาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ โชคชะตา

แม้ว่าคนบางส่วนจะเห็นว่าตนสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้ แต่ยังคงเชื่อในความคิดที่ว่า เป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหาร เพราะยังลดค่าตัวเองยอมรับค่านิยมที่ผิดๆ นั้นอยู่ ซึ่งเรียกว่า จิตสำนึกกึ่งการเปลี่ยนแปลง (Semi-Intransitivity) จากภาพข่าวในสังคมปัจจุบันจะเห็นว่า เมื่อคนในชุมชนไม่พอใจการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ก็จะรวมกลุ่มขึ้นมาประท้วง ทำการปิดถนน สร้างความ

เดือคร้อนให้แก่อู้อื่น กล่าวคือเริ่มมีความตระหนักและเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงชีวิตอยู่ แต่การตื่นตัวนั้นยังไม่สามารถทำลายวัฒนธรรมเจียบไปให้สลายไปได้ แต่ประชาชนจะเริ่มประท้วงวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มปกครอง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นกลายเป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ หรือผลประโยชน์ของกลุ่มคน และทำให้เกิดความวุ่นวาย เสมือนยังอยู่ในระยะความ “ไร้เดียงสา” เนื่องจากยังไม่สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ข่าวสารและปรากฏการณ์ต่างๆ แม้ว่าในระยะนี้ยังมีจุดอ่อน แต่ก็ยังมีข้อดีคือ ประชาชนเริ่มมีความตระหนักว่าตนมีส่วนในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง หรือ การเปลี่ยนแปลงที่ไร้เดียงสา(Naïve-transitiveness)

แม้ว่าการสร้าง จิตสำนึกขั้นวิพากษ์วิจารณ์(Critical Consciousness) เป็นเป้าหมายสูงสุดตามแนวคิดของ Paolo Freire เกิดจากบุคคลได้ผ่านจิตสำนึกในระดับต่ำขึ้นมา โดยประชาชนได้ใช้การใคร่ครวญ(Reflection) และการกระทำ ประชาชนจะใช้วิธีการสนทนา(Dialogue) ถึงปัญหาต่างๆ ในสังคม อย่างลึกซึ้ง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ยอมรับฟังผู้อื่นและไม่เลียงภาระหน้าที่ของตนเอง ดังนั้นกระบวนการของจิตสำนึกนี้จึงเป็นการปฏิเสธพร้อมทั้งประณามสภาพที่ทำให้มนุษย์อยู่ในสภาพที่ไร้ศักดิ์ศรี หมคคุณค่าในตน ยอมรับว่ามนุษย์นั้นเป็นผู้มีความสามารถที่จะสร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าได้ โดยจะต้องใช้วิจาร์ณญาณอย่างลึกซึ้ง ซึ่งหมายถึงการผสมผสานระหว่างการกระทำและการใคร่ครวญ แต่จากปรากฏการณ์ต่างของสังคมไทยที่พบตามลื่อนนั้นยังกล่าวได้ว่า ยังไม่ถึงขั้นจิตสำนึกขั้นวิพากษ์วิจารณ์(Critical Consciousness) เนื่องจากขาดการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง แม้ว่าจะมองว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลงได้ ข้อเท็จจริงที่ค้นพบไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว แต่เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นยังอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ของตนเป็นหลัก ขาดการใคร่ครวญที่สมเหตุสมผล

เครือข่ายทางสังคมในปัจจุบันล้วนตอกย้ำแนวคิดของ Paolo Freire เมื่อมีประเด็นทางสังคมต่างๆ เกิดขึ้น เสมือนเป็นการนำเสนอปัญหาหรือข้อขัดแย้งในสังคมปัจจุบัน (Problem Posing) เครือข่ายทางสังคมก็สามารถเชื่อมโยงการสื่อสารถึงกลุ่มคนได้เป็นจำนวนมากในขณะเดียวกัน มีการวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นดังกล่าวไปต่างๆ นานา แม้ว่า Freire จะใช้การเสวนา(Dialogue)แต่เสวนาตามแนวคิดของเขาคือ “คำพูด” คำพูดเท่านั้นที่ทำให้การเสวนาดำเนินการไปได้ ผู้เสวนาจะต้องมองผู้ร่วมเสวนาในฐานะที่เท่าเทียมกัน ไม่ใช่การถกเถียงกันอย่างชนิดที่มองว่าอีกฝ่ายหนึ่งเป็นศัตรู แต่การเสวนาจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็น การรู้จักคิด รู้จักถาม เพื่อเป็นเครื่องสะท้อนว่าเขามองสถานการณ์ที่กำลังเป็นอยู่อย่างไร เพื่อความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออกและได้ข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการคิดแบบวิพากษ์ ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีทำให้การสื่อสารของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป การสื่อสารโดยเครือข่ายทางสังคมนั้นไม่ใช่คำพูด และบ่อยครั้งที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของหลักเหตุและผล แต่อยู่บนพื้นฐานของกลุ่มคน “ที่มีแนวคิดเดียวกัน” หรือคล้ายๆ กัน หรือสนใจในเรื่องเดียวกัน จึงทำให้ขาดมุมมองที่หลากหลาย แม้ว่าจะทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมสื่อออนไลน์ต่างๆ แต่บ่อยครั้งที่การวิพากษ์วิจารณ์นั้นไม่ได้ข้อตัดสินที่เป็น “มโนธรรมสำนึก”

(Consciousness) ซึ่งเป็นผลลัพธ์ขั้นสุดท้ายตามแนวความคิดการเรียนรู้เพื่อเสริมพลังอำนาจของ Paolo Freire แต่ได้เพียงความพอใจของสมาชิกในเครือข่ายเท่านั้น ดังนั้นการเรียนรู้ที่จะใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ จึงต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งซึ่งตามแนวคิดของ Freire และปรับให้มีความสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) รัฐควรแสวงหาแนวทางที่เป็นมาตรการเชิงรุกเพื่อกระตุ้นให้ อปท. เห็นความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่มากกว่าการมุ่งพัฒนาด้าน โครงสร้างพื้นฐาน

2) อปท. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมสภาเด็กและเยาวชนในการแสดงบทบาทในพื้นที่อย่างแท้จริงและในขณะเดียวกัน อปท. จะต้องส่งเสริมศักยภาพของสภาเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง

3) อปท. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสภาองค์กรชุมชนในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งการเปิดพื้นที่แสดงความคิดเห็น การสนับสนุนด้านงบประมาณและการส่งเสริมให้กลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าไปเป็นสมาชิกของสภาองค์กรชุมชนเพื่อเป็นช่องทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสภาเด็กและเยาวชน

1.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นผลที่เกิดขึ้นเฉพาะจากพื้นที่กรณีศึกษา แต่อย่างไรก็ตามแนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ได้ผ่านการประชุมสนทนา กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ดังนั้นในการนำแนวทางไปใช้ในการวิจัยครั้งต่อไปผู้วิจัยควรปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนเชิงพื้นที่ควรศึกษาบางประเด็น เช่น การมีส่วนร่วมและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสภาเด็กและเยาวชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว และการมีส่วนร่วมและการพัฒนาศักยภาพของสภาองค์กรชุมชน เป็นต้น

2.2 กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ผู้วิจัยควรศึกษาอาจจะศึกษาแต่ละกลุ่มอายุ เช่น กลุ่มอายุ 0 – 5 ปี, กลุ่มอายุ 6 – 14 ปี, กลุ่มอายุ 15 – 25 ปี และกลุ่มเด็กพิเศษที่หมายรวมถึงเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก และเด็กที่มีความต้องการเป็นพิเศษ

รายการอ้างอิง

- กัลยาณี ธนาสุวรรณ. (2549). สภาพและปัญหาการบริหารสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กล้า ทองขาว. (2545). โครงการวิจัยและพัฒนาทักษะการทำงานด้านการพัฒนาสังคมขององค์กร
บริหารส่วนตำบล. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- กล้า ทองขาว. (2547). ระบบงานแผนเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารการศึกษาขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- การพัฒนาชุมชน, กรม. (2541). บทบาทขององค์กรบริหารส่วนตำบลกับการพัฒนาเด็กและครอบครัว.
กรุงเทพฯ : ได้รับการสนับสนุนจาก UNICEF. กระทรวงมหาดไทย.
- การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวง. (2551). พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนเด็ก
และเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กุศล สุนทรธาดาและกมลชนก ขำสุวรรณ. (2551). การทำกิจกรรมเพื่อสังคมกับความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก
และเยาวชน. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2551 ระหว่าง
วันที่ 20 – 21 พฤศจิกายน 2551. สถาบันวิจัยประชากรศาสตร์และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2552). การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต. พิมพ์ครั้งที่ 7.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2546). อบต. ในกระบวนทัศน์ใหม่ : พัฒนา สร้างเครือข่ายและเสริมความเข้มแข็ง.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์
จำกัด.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2540). “ประชาสังคม : มิติใหม่ของการเมืองสาธารณะ” ใน สุวิทย์ วิบุลผล
ประเสริฐ (บรรณาธิการ). ประชาสังคมกับการพัฒนาสุขภาพ:บทวิเคราะห์ทางวิชาการ,
กรุงเทพมหานคร : โครงการสำนักพิมพ์สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- จิตติญา ลัดดาภรณ์. (2546). ประสิทธิภาพในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลของคณะกรรมการบริหาร
องค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนครปฐม.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (2540). การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : เอกสารประกอบการ
เรียนภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จินตนา สุจางนันท์. (2547). การศึกษาและการพัฒนาชุมชน. เชียงใหม่ : บริษัทนันทพันธ์ พรินติ้ง จำกัด.

- จุฬากรณี มาเสถียรวงศ์. (2549). **นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬากรณี มาเสถียรวงศ์. (2550). **เด็กไทยบนทางสามแพร่ง บทสังเคราะห์กรณีศึกษาเด็กและเยาวชนระดับจังหวัด ในโครงการติดตามสภาพการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัด**. สถาบันรามจิตติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- จรัญญา วงษ์พรหม. (2536). “การบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในสหกรณ์ร้านค้า”. ใน **รวมบทความและข้อเขียนในวาระครบ 60 ปี ม.ร.ว. อภิน ธิพัฒน์**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มกราคม.
- จรัส สุวรรณมาลา และคณะ. (2551). **คู่มือนวัตกรรมท้องถิ่น เรียนรู้ด้วยตนเองกับกรณีศึกษาจริง 250 เรื่อง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิดา รักษ์พลเมือง. (2532). **การศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ชนิดา รักษ์พลเมือง. (2534). **พื้นฐานการศึกษา : หลักการและแนวคิดทางสังคม**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- ชยันต์ วรรณะภูติ. (2536). “การกำหนดกรอบคิดในการวิจัย” . ใน **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา**. อุทัย คุลเกษม บรรณาธิการ. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, หน้า 23 – 25.
- ชอบ เข้มกัตต์และโกวิทย์ พวงงาม. (2547). **การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชูชีพ หนูนาง. (2550). **รายงานการวิจัยเรื่องภาคประชาชนกับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน**. หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 50. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- ชูชัย สุภวงศ์และเยาวดี กาตการณ์ไกล. (2542). **อบต. ในแนวทางประชาคมตำบล**. กรุงเทพฯ : โครงการสำนักพิมพ์สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ไชยมงคล จันทร์ตา. (2546). **รายงานโครงการ “การสร้างความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านยาเสพติด ตำบลน้ำบ่อหลวง”**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชุดโครงการเด็กและเยาวชน.
- จิรวุฒิ เสนาคำ. (2541). **รายงานวิจัยเรื่องศักยภาพประชาคมนครศรีธรรมราช . นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์**.
- เดือนเพ็ญ ศังชะฤกษ์. (2541). **บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลกับการพัฒนาเด็กและครอบครัว**. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน.

- ทวีศักดิ์ แสงป้อม. (2546). **เปรียบเทียบบทบาทการวางแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล กับสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะเป็นส่วนประกอบขององค์การวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี**. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทิสนา แคมมณี. (2545). **ศาสตร์การสอน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิสนา แคมมณีและคณะ. (2545). **กระบวนการเรียนรู้ : ความหมาย แนวทางการพัฒนาและปัญหาขัดข้องใจ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ จำกัด.
- ชนพรรณ ธานี. (2540). **การศึกษาชุมชน**. ขอนแก่น : ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธีรพันธุ์ เชื้อวงศ์. (2548). **การศึกษาความสามารถในการส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล เขตภาคเหนือ**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2540). **สังคมเข้มแข็ง (Civil Society)**. ใน ชูชัย ศุภวงศ์ และยุวดี คาคการณ์ไกล. **ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- ธีรวุฒิ ไศภิชฐิกุล. (2550). **การปกครองท้องถิ่นไทย**. ฉะเชิงเทรา : เอ็มเอ็นคอมพิวออฟเซท. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์.
- นงลักษณ์ โกศรี. (2549). **การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพการจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบล**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตยา เงินประเสริฐศรี และคณะ. (2545). **รายงานการวิจัยความเหมาะสมในการถ่ายโอนสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : บทสะท้อนจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย**. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เสนอสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. (2541). **จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ**. สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูง ไทย-เยอรมัน. เชียงใหม่.
- นิตา ชูโต. (2540). **การวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : พี.เอ็น.การพิมพ์.
- บุญอริ ยีหมะ. (2550). **การปกครองท้องถิ่นไทย (Thai Local Government)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปฐมา หรุ่นรักวิทย์. (2544). **การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน**. เอกสารการบรรยายในชุดวิชา การออกแบบสถาปัตยกรรมขั้นสูง 2 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- บัณฑิตร อ่อนคำ, อकिन ระเบียบพัฒน์และบำรุง บุญปัญญา. (2530). การวิจัยเพื่องานพัฒนา : ประสบการณ์จากภาคสนาม. ในรายงานการประชุมสมัชชาวิชาการ ประจำปี 2529, โครงการศึกษาทางเลือกเพื่อการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรวณ จันทรัมย์. (2552). บทบาทขององค์กรชุมชนในการป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน : กรณีศึกษาชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม(สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์และคณะ. (2549). “การวิจัยและการสร้างกระบวนการเรียนรู้” ใน สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. อภิรัช พันธเสน บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.).
- ประภาพรธรรม ไชยวงษ์. (2545). การวิเคราะห์บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2526). แนวคิดและยุทธศาสตร์ สังคมสามคุณภาพและวิชา. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญาและมูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ประเวศ วะสี. (2540 ข). บทสัมภาษณ์ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี. ในชูชัย สุภวงษ์และยุวดี คาดการณ์ไกล (บรรณานุกรม), ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- ประเสริฐ ประสมรักษ์. (2545). บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาเด็กนักเรียนประถมศึกษาที่มีภาวะทุพโภชนาการ ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2548). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : อุษาการพิมพ์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2549). รายงานวิจัยกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.).
- ผดุงพร ธรรมดา. (2545). การศึกษาความพร้อมของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจนา เอื้องไพบูลย์. (2546). การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน : การศึกษาแบบพหุกรณี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พัชรินทร์ ธีรสุนทร. (2552). **ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ : แนวคิด เทคนิคและกระบวนการ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พันธุ์ทิพย์ रामสูต. (2540). **การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม.** นครปฐม : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุข อาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิชิต ฤทธิ์จำรูญ. (2550). **รายงานผลการวิจัยเรื่อง การวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายส่งเสริมการจัดการศึกษา ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- พินิจและคัมครองเด็กและเยาวชน, กรม. (2541). **ลักษณะการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน.** เชียงใหม่ : สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก.
- พินิตา คำภู ฌ อยุธยา. (2545). “การกระจายอำนาจและแนวทางการถ่ายโอนภารกิจด้านสวัสดิการสังคมสู่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. **นิตยสารกรมประชาสงเคราะห์.** หน้า 23 – 24.
- พวงทอง โยธาใหญ่. (2545). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่.** รายงานการค้นคว้าแบบอิสระเชิงวิทยานิพนธ์ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิทยา ว่องกุล. (2541). **ชุมชนอาชีพไทย : ประชาธิปไตยทางรอดและการพัฒนาที่ยั่งยืน.** ใน พิทยา ว่อง กุล (บรรณาธิการ), **จุดจรัสชาติคู่...ชุมชนอาชีพไทย.** กรุงเทพมหานคร : โครงการวิถีทรรศน์, หน้า 119 – 147.
- พิชญ์ กันแดง. (2549). **การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในประเทศไทย.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุ ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร. (2548). **นวัตกรรมการเรียนรู้ : คน ชุมชน และพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- แพรวพรรณ ศรีแสนดี. (2548). **สภาพ ปัญหาและความต้องการการใช้อินเทอร์เน็ตตำบลในชุมชน.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ไพบุลย์ โพธิ์หวังประสิทธิ์. (2548). **การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ เปาโล แฟร์ และแพทริก จี บอยเออส์ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และมโนสำนึกเพื่อ ส่งเสริมการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นของผู้ออกเสียงเลือกตั้งชาวไทยกระเหรี่ยง.** วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แฟร์ เปาโล. (2517). **การศึกษาสำหรับผู้ถูกกดขี่.** แปลและเรียบเรียง โดย ช เขียวพุ่มพวง. กรุงเทพมหานคร : สหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทยจัดพิมพ์.

- แฟร์ เปาโล. (2522). การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเพื่อเสรีภาพ. แปลและเรียบเรียงโดยมนตรี กรรพุม
มัลย์. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- ภคเมธี สายสนั่น, ม.ล. (2551). การศึกษาการดำเนินงานในการนำพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.
2546 ไปสู่การปฏิบัติ : กรณีศึกษาจังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- มงคล พนมมิตรและชาติชาย รัตนศิริ. (2540). การวิจัยชุมชน. ในเอกสารประกอบโครงการพัฒนาที่สูง
ไทย – เยอรมัน. เชียงใหม่ : สำนักงาน ปปส. ภาคเหนือ.
- เมธา เอกดำรงกิจ. (2551). ความรู้ความเข้าใจของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดทำ
แผนพัฒนาตำบล. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ขงยุทธ โคคม. (2545). บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการเสริมสร้างความเป็นประชาคมตำบล
: กรณีศึกษาประชาคมตำบลหนองแฝก อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์รัฐ
ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รามจิตติ, สถาบัน. (2552). รายงานสภาวการณ์เด็กและเยาวชน (Child Watch) กรุงเทพมหานครและ
ปริมณฑล 2550 – 2551. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.)
- เรวัตร์ คำปวน. (2547). การศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการให้กับเด็กและเยาวชน โดยองค์การบริหารส่วน
ตำบลร่วมกับองค์กรชุมชน ตำบลบ้านหลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : (ม.
ป.พ.).
- ลัดดา เหมาะสุวรรณ. (บรรณาธิการ) (2547). พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย. หนังสือชุด
โครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบองค์รวมของเด็กไทย เล่ม 9. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย(สกว.).
- วิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบัน. (2545). โครงการศึกษาพัฒนาการดำเนินการมีส่วนร่วม
ของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบัน. (2547). โครงการวิจัย ศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการ
รับ/ต้านวัฒนธรรมตะวันตกในชุมชน. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชา มหาคุณ. (2551). การป้องกันและแก้ไขปัญหาหายสาบสูญ การสร้างเครือข่าย – การส่งต่อ – การ
ติดตามและประเมินผลเด็ก เยาวชน ครอบครัว ชุมชนและสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริเดช สุชีวะ. (2551). รายงานผลการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.
กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

- สง่า ถิ่นะสมิต. (2550). **กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ, สำนักงาน. (2549). **การศึกษาและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: ศึกษาเฉพาะกรณีนโยบายเกี่ยวกับกลุ่มวัยรุ่น**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สภาองค์การพัฒนาคเด็กและเยาวชน ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2547). **โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาและพัฒนาเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชน กรณีศึกษา การจัดการปัญหาเสพติด : พื้นที่ตำบลป่าหวายนั่ง จังหวัดขอนแก่น**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมชาย เจริญอำนาจสุข. (2550). **รายงานการวิจัยเรื่องสภาพเด็กและเยาวชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ**. หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 50. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- สมพงษ์ จิตระดับ. (2550). **โครงการศึกษาวิจัยศักยภาพท้องถิ่นในการพัฒนาและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (Local Capacity Assessment Research)**. การสนับสนุนขององค์การยูนิเซฟประเทศไทย และกรมการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย.
- สมพร ดวงคำฟู. (2546). **รายงานโครงการ “การพัฒนากลไกพื้นฐานพื้นฐานระดับชุมชนเพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเด็ก และเยาวชนบ้านห้วยโถ้ง ตำบลน้ำป่อหลวง”**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ชุดโครงการเด็กและเยาวชน .
- สมโภชน์ อเนกสุข. (2548). **การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม**. ใน **วารสารวิจัยและวัดผลการศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา**. ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มีนาคม 2548), หน้า 18 – 31.
- สมอาจ วงศ์ชมทอง และคณะ. (2538). **โครงการบัณฑิตอาสาสมัครป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในโรงงานอุตสาหกรรม เขตกรุงเทพมหานคร : รูปแบบ ความพยายาม เพื่อนช่วยเพื่อน**. นครปฐม : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2541). **การพัฒนาชุมชนแบบการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2544). **สังคมศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาธิต ผลเจริญ. (2545). **การศึกษาปัจจัยเงื่อนไขและการนำเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สามารถ กมขุนทด. (2548). **แนวทางการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน** โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาโรงเรียนบางหวาดอนุสรณ์. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิธีวิทยาการวิจัย คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินิสาร. (2545). **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : แนวคิดและแนวปฏิบัติ (Participatory Action Research : Concept and Practice)**. โครงการวิชาการเพื่อเด็กและชุมชน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)
- สิริมา สมบูรณ์สิน. (2547). **การพัฒนาตัวบ่งชี้ความพร้อมในการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สีลาภรณ์ นาคทรพรพ. (2539). **แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม : ระดับกลุ่ม/ชุมชน**. ในอนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ (บรรณาธิการ). **การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม**, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2551). ใน “จากนโยบายมหภาคถึงการขับเคลื่อนท้องถิ่น” โดย อมรวิรัช นาคทรพรพ. **วารสารประชาคมวิจัย**. ฉบับที่ 81 กันยายน – ตุลาคม 2551, หน้า 11 - 15.
- สุทธิชา มาลีเลิศ. (2551). **สภาพและปัญหาการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาลในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลในภาคใต้**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2523). **การศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ.
- สุพัตรา ชาติปัญญาชัย. (2548). **กระบวนการเรียนรู้ : แนวคิด ความหมาย และบทเรียนในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : พิธิษฐไทย ออฟเซต.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2547). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ โค้วตระกูล. (2552). **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริยา วีรวงศ์. (2544). “แนวคิดการวิจัยและพัฒนา : วิธีการและเทคนิคของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”. **วารสารพจนานวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ**. ปีที่ 2, ฉบับที่ 4(ต.ค. – ธ.ค. 2544) หน้า 53 – 61.
- เสน่ห์ จามริก. (2537). **แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทย บทวิเคราะห์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

- เสรี พงศ์พิศ. (2537). **ฐานคิด : จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโลกสีเขียว.
- เสรี พงศ์พิศ. (2551). **แนวคิด แนวปฏิบัติ ยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสาวลักษณ์ ลีเมธีวงศ์. (2548). **การศึกษาสภาพและปัญหากระบวนการจัดทำแผนชุมชน กรณีศึกษา : เขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลของจังหวัดพิษณุโลก**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อकिन รพีพัฒน์. (2536). “การศึกษาและการวิเคราะห์ชุมชนในการวิจัยเชิงคุณภาพ”, ใน **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา**. อุทัย คุลยเกษม, บรรณาธิการ. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อดุลย์ วังศรีคุณ. (2543). **การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง : การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนัตต์ ถิ่นหน้อย. (2540). **การพัฒนาชุมชนเชิงกลยุทธ์**. เอกสารในโปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล. (2540). **ประชาสังคม : คำ ความคิด และความหมาย**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อุ้นดา นพคุณ. (2527). **การศึกษาผู้ใหญ่เชิงปรัชญา : เสรีนิยม พิพัฒนาการ พฤติกรรมนิยม มนุษยนิยม ปฏิรูปนิยม**. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- อภิชัย พันธเสน. (2539). **แนวคิดทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- อมรวิชัย นาคทรพร. (2546). “แก้ปัญหาหน้าวิกฤตในเด็กไทยด้วยการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี : ชุมชนต้องร่วมด้วยช่วยกัน”, **จุฬาสัมพันธ์**. 46, 40(27 ตุลาคม 2546), หน้า 7.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2536). “ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ”. ใน **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา**. อุทัย คุลยเกษม บรรณาธิการ. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, หน้า 9 – 10.
- อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2549). **กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง : จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย**. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.
- อิสระ สุวรรณบล. (2546). **การศึกษาเพื่อสร้างรูปแบบที่พึงปรารถนาด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์การบริหารส่วนตำบล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.

- อภาวดี พรหมจ่อม. (2547). บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลกับงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมืองนครพนม. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อาภรณ์ จันทร์สมวงศ์. (2544). บรรณาธิการ. **พลวัตรชุมชนไทยในสมัยโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อุทัย คุลยเกษม. (2545). **ศึกษาเรียนรู้ ภาค 2**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสตรี-ศฤงคังวงศ์.
- อุทัย ปัญญาโกณ. (2547). การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่า. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย หิรัญโต. (2523). **การปกครองส่วนท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- อุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). **ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอบความคิดและข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุทัย คุลยเกษม และเอนก นาคะบุตร. (2541). **ส่งเสริมความแข็งแรงให้ตำบล จากวิถีชีวิตวิถีปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อัญมณี โชติสุวรรณ. (2550). **ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดจันทบุรี**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Ahari, S. S. et al., (2012). Community based needs assessment in an urban area; A participatory action research project. **BMC Public Health**. 12 : 161 – 169.
- Anderson, C.A. et al. (2003). The influence of media violence on youth. **Psychological Science in the Public Interest, Supplement**. 4 : 3.
- Berg M., Coman E., and Schensul J. J. (2009). Youth Action Research for Prevention: A Multi-level Intervention Designed to Increase Efficacy and Empowerment Among Urban Youth. **Am J community Psychol** . 43:345-359
- Colombini, J. (2009) . Combating Child Labour and Promoting Youth Empowerment. **Refugee Survey Quarterly, Vol.27, No.4**
- Creswell, J. W. (2002). **Educational Research : Planning, Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research**. Upper Saddle River, New Jersey : Merrill Prentice Hall.
- Davidson, A., Schwartz, S.E., and Noam, G.G. (2008). Creating youth leaders: community supports. **New directions for youth development**. (120) , pp. 127-137.

- Franzen S., Samuels M. S. and Reischl M. T. (2009). Using Process Evaluation to Strengthen Intergenerational Partnerships in the Youth Empowerment Solutions Program. **Journal of Prevention & Intervention in the Community**, 37:4,289-301
- Fred M. Ssewamala , Elizabeth Sperber , Clair A. Blake, Vilma P. Ilic.(2012). Increasing opportunities for inner – city youth: The feasibility of an economic empowerment model in East Harlem and the South Bronx, New York. **Children and Youth Services Review** 34 , 218-224
- Jarvis P., Holford J. and Griffin C. (2003). **The Theory and Practice of**. 2th edition. New York : Kogan Page Limited.
- Johnson, W. K. et al., (2012). A community prevention model to prevent children from inhaling and ingesting harmful legal products. **Journal of Evaluation and Program Planning**. 35: 113-123.
- Kaagan S., Stephen and Headley, Linda. (2010). **Bringing Your Learning Community to Life : A Road Map for Sustainable School Improvement**. New York : Corwin.
- Kemmis, S., and Mc Taggart, R. (2000). Participatory action Research. In N. K. Denzin & Y.S. Lincoln (eds.), **Handbook of Qualitative Research**. Thousand Oaks : Sage Publication.
- Kohfeldt D., Chhun L. and Grace S. (2011). Youth Empowerment in Context: Exploring Tensions in School – Based yPAR. **Am J Community Psychol** 47:28-45
- Lynn, A. (2005). Youth using research: learning through social practice, community building, and social change. **Journal of New directions for youth development**.(106), pp. 39-48.
- McCalman, J., et al. (2009). “Bringing back respect” :The role of participatory action research in transferring knowledge from an aboriginal men’s group to youth programs , **Australasian Psychiatry**, 17 (SUPPL.1), pp.S59-S63.
- Mills, G. E. (2003). **Action Research : A Guide for the Teacher Researcher**. Upper Saddle River : Merrill Prentice Hall.
- Mitchell C. and Sackney L. (2011). **Profound Improvement : Building Learning-community Capacity on Living System Principle**. 2nd edition. New York : Routledge.
- Naima T. Wong , Marc A. Zimmerman, Edith A. Parker.(2010). A Typology of Youth Participation and Empowerment for Child and Adolescent Health Promotion. **Am J Community Psychol** 46:100-114.
- Nikitopoulos C. E. et al. (2009). Understanding Violence: A School Initiative for Violence Prevention, **Journal of Prevention, intervention in the Community**, 37:4, 275-288

- Njoroge M. K. , Olsson P., Pertet M. A. and Ahlberg M. B.(2010). Voices unheard: Youth and sexuality in the wake of HIV prevention in Kenya. **Sexual & Reproductive Healthcare** 1,143-148.
- Powers, J.L. and Tiffany, J.S. (2006). Engaging youth in participatory research and evaluation. **Journal of Public Health Management and Practice**. 12: (SUPPL. 6) , pp. S79-S87.
- Reischl, T.M. et al. (2011). Youth empowerment solutions for violence prevention. **Adolescent medicine: state of the art reviews**. 22: (3) , pp. 581-600.
- Schmid H. (2007). Children and youth at risk in Israel : Findings and recommendations to improve their well - being. **ScienceDirect Children and Youth Services Review**, 29, 1114-1128
- Scott A. S. and Proescholdbell St. (2008). Informing Best Practice With Community Practice: The Community Change Chronicle Method for Program Documentation and Evaluation., **Health Promote Pract**. 10:102.
- Tsui E., Bylander K., Cho M., Maybank A. and Freudenberg N. (2012). Engaging youth in food activism in New York City : Lesson learn form a youth organization, health department, and university partnership. **Journal of Urban Health : Bullentin of the New York Academy of Medicine**. 10 : 235 – 255.
- Uphoff T. Norman. (1982). **Rural development and Local organization in Asia**. Delhi : Macmillan India.
- Waterhouse, Philip. (1983). **Managing the Learning Process**. London : McGRAW-HILL.
- Well, R. et all.(2008). What Motivates People to participate More in Community-based Coalitions?, **Am J Community Psychol**. 42 : 94 – 104.

เว็บไซต์

- ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. กระบวนการเรียนรู้ชุมชน. [ออนไลน์]. 2542.
แหล่งที่มา :https://sites.google.com/site/banrainarao/column/learn_commu[25 พฤษภาคม 2555]
- In-Corporate Development. Learning Process. [Online]. 2007.
Available from : http://www.in-corporate.eu/our_approach/learning_process.html
[2012, May 25]
- Kolb D. Learning Process. [Online]. 2003. Available from :
<http://learningcommons.ubc.ca/what-we-offer/learning-self-assessment/the-learning-process/>
[2012, May 25]

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ อบต. และชุมชน

แบบสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งได้แก่ นายก อบต.

ปลัด อบต. สมาชิก อบต. ผู้นำชุมชน ผู้นำเด็กและเยาวชนในพื้นที่วิจัย

ประเด็นคำถามหลัก	ประเด็นคำถามย่อย	ประเด็นที่พบ
1. สภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนในพื้นที่	1. ปัญหาที่เกี่ยวกับเด็กในกลุ่มอายุ 0 – 5 ปี , 6 – 14 ปี , 15 – 25 ปี และกลุ่มเด็กที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก 2. กลุ่มใดที่มีปัญหามากที่สุด 3. ยกตัวอย่างของปัญหา
2. บทบาทของ อบต. (คณะผู้บริหาร ปลัด อบต.) ผู้นำในชุมชน และกลุ่มเด็กและเยาวชน ในการจัดการกับปัญหา	1. จุดเริ่มต้นเมื่อใด 2. ใครเป็นผู้ริเริ่มจัดการกับปัญหา อบต. นำหรือชุมชนนำ 3. ดำเนินการอย่างไร มีใคร หน่วยงานใดเกี่ยวข้องด้วย 4. ผลการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด
3. ในการจัดการกับปัญหาการพัฒนาเด็กและเยาวชน มีโครงการใดที่โดดเด่นเป็นนวัตกรรมในการดำเนินงาน	1. ริเริ่มแก้ไขปัญหอย่างไร 2. ดำเนินโครงการอะไร ได้รับความร่วมมือจากใคร หน่วยงานใด 3. ผลการดำเนินงานเป็นอย่างไร มีสิ่งใดเป็นปัญหา อุปสรรค 4. หากต้องพัฒนาการทำงานให้มีความสำเร็จอย่างยั่งยืน ต้องแก้ไขหรือพัฒนาสิ่งใด
4. สิ่งใดที่เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้การจัดการปัญหาเด็กและเยาวชนมีความสำเร็จ	1. ความเอาใจใส่ของผู้นำ อบต. หรือ บุคลากรของ อบต. 2. ความเอาใจใส่ของชุมชน (กลุ่ม องค์กร หน่วยงานในชุมชน) 3. ความร่วมมือของทุกฝ่าย
5. หากจะให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่พัฒนายิ่งๆ ขึ้นไป ควรดำเนินการอย่างไร	1. การพัฒนาสภาพของสภาพเด็กและเยาวชน 2. การประสานความร่วมมืออย่างไร 3. การเชื่อมสร้างภาคีเครือข่ายพัฒนา
6. มีสิ่งใดที่ควรปรับปรุงเพื่อให้ อบต. และชุมชนเร่งให้ความสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่	1. ด้านปัจจัย 2. ด้านกฎระเบียบ ข้อบังคับ 3. ด้านนโยบาย มาตรการเสริมอื่นๆ

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายไพฑูลย์ สุทธิ ภูมิลาเนาที่จังหวัดสุรินทร์ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์-เคมี ในโครงการครูทายาท รุ่นที่ 6 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จากคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา และสำเร็จปริญญาโท ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2543 ต่อมาได้เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาเอก หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2550 และในการทำวิทยานิพนธ์ได้รับทุนวิจัย “ทุน 90 ปีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช รุ่นที่ 14 จำนวน 150,000 บาท

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2539 – 2546	ครูโรงเรียนบ้านดงเป็ย สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอรัตนบุรี จ. สุรินทร์
พ.ศ. 2546 – 2552	ครูโรงเรียนบ้านกระทุ่มล้ม สำนักงานการศึกษานครปฐม เขต 2 จ. นครปฐม
พ.ศ. 2552 – ปัจจุบัน	รับราชการครู อันดับ คศ. 1 โรงเรียนสายน้ำผึ้ง ในพระอุปถัมภ์ฯ ตั้งกััดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัชฌมศึกษา เขต 2 กรุงเทพฯ